UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Theologia Moralis Universa

Ad Mentem Præcipuorum Theologorum & Canonistarum, insertis suo loco Propositionibus à S. Sede Apostolica novissimè damnatis concinnata. Et Per Casus Practicos exposita

Complectens LXXV. Casus Materiam de Conscientia, Legibus, Peccatis, Fide, Spe, Charitate, Jure, Justitia, Restitutione, Contractibus, Judiciis & Religione &c.

Jansen, Leonhard

Coloniæ Agrippinæ, 1744

urn:nbn:de:hbz:466:1-39867

Visual Library

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Th. 2252

Bibliotheca FFr. Capucinorum
Paderborna ab anno 1754.

Ad
Simplicem usum
Fratris Honorii Werlensis
Capucini 1747.

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

THEOLOGIA MORALIS UNIVERSA,

AD MENTEM PRÆCIPUORUM

Theologorum & Canoniſtarum,

inſertis ſuo loco Propoſitionibus

à S. Sede Apoſtolica noviſſimè

damnatis concinnata.

ET

Per Caſus Practicos expoſita

à REVERENDISSIMO AC AMPLISSIMO DOMINO,

D. LEONARDO JANSEN,

Ordinis Præmonſtratenſis, Eccleſiæ

Knechſtedenſis Abbate:

TOMUS I.

Complectens LXXV. Caſus

Materiam de Conſcientia, Legibus, Peccatis, Fide, Spe, Charitate, Jure, Juſtitia, Reſtitutione, Contractibus, Judiciis & Religione &c.

EDITIO TERTIA

Accuratiùs reviſa, additamentis aucta, & à mendis expurgata.

COLONIÆ AGRIPPINÆ,

IN OFFICINA NOETHENIANA

Unter gülden Waagen. MDCC. XLIV.

Cum Privilegio Sacræ Cæſareæ Majeſtatis ſpeciali.

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

PRIVILEGIUM CÆSAREUM.

CAROLUS SEPTIMUS DIvinâ favente Clementiâ Electus Romanorum Imperator, semper Augustus, ac Germaniæ & Bohemiæ Rex, utriusque Bavariæ, & superioris Palatinatûs Dux, Comes Palatinus Rheni, Archi-Dux Austriæ, Landgravius Leuchtenbergæ, &c. Agnoscimus, & notum facimus tenore præsentium universis, quem in modum Nobis quondam SERVATII NOETHEN, Bibliopolæ Colonienſis, Hæredes humillimè supplicârint, quatenus Privilegium Cæsareum super Abbatis LEONARDI JANSEN Theologia morali universa in Octavo, dicto SERVATIO NOETHEN, die decimâ septimâ Decembris Annô millesimô septingentesimô trigesimô septimô ad sex annos benignè impertitum, extendere, & iisdem ad alios decem annos concedere clementissimè dignaremur: Nos submissæ pariter ac æquæ eorum petitioni annuendum censuerimus, ac proinde authoritate Nostrâ Cæsareâ omnibus & singulis Bibliopolis, Bibliopegis, Typographis, & aliis quibuscunque rem librariam seu negotiationem exercentibus, firmiter inhibemus, vetamus, & interdicimus, ne quis supra nominatam Abbatis JANSEN Theologiam moralem universam, sub hoc aliôve titulo per decem annorum spatium, ab hodierno die computandum, intra Sacri Romani Imperii ditionúmque Nostrarum hæreditariarum fines recudere, vel aliis recudendam dare, aliorsúmve impressam apportare, vendere, vel distrahere, citra præfatorum impetrantium voluntatem, & assensum in scriptis obtentum, ausit vel præsumat: Si quis verò secùs faciendo Privilegium hoc Nostrum Cæsareum seu interdictum violare, contemneréque præsumpserit, eum non solùm ejusmodi Exemplaribus, ubicunque locorum repertis, perperam quippe recusis seu apportatis (quæ dicti quondam SERVATII NOETHEN Hæredes sive propria authoritate sive Magistratûs illius loci auxilio sibi vindicare poterunt)

de facto privandum, sed & quinque marcarum auri puri pœnâ, ærario seu Fisco Nostro Cæsareo, & parti læsæ ex æquo pendendâ, omni spe veniæ sublatâ, mulctandum decernimus, dummodo tenor hujus Nostri Privilegii in fronte libri impressus reperiatur, & consueta quinque Exemplaria Consilio Nostro Imperiali Aulico exhibeantur. Mandamus itaque omnibus & singulis Nostris & sacri Romani Imperii & Dominiorum Nostrorum hæreditariorum subditis & fidelibus dilectis, tam Ecclesiasticis quàm Sæcularibus, cujuscunque statûs, gradûs, dignitatis, aut ordinis exstiterint, præsertim verò iis, qui in Magistratu constituti, vel suo vel Superiorum suorum loco aut nomine jus justitiámque administrant, ne quemquam Privilegium hoc Nostrum Cæsareum violare, spernere, aut transgredi patiantur, sed, si quos contumaces compererint, constitutâ à Nobis mulctâ eos puniri, & quibuscunque modis idoneis coerceri curent, quatenus & ipsi gravissimam Nostram indignationem, prædictámque pœnam evitare voluerint. Harum testimoniô litterarum manu Nostrâ subscriptarum, & Sigilli Nostri Cæsarei appressione munitarum, quæ dabantur Francofurti ad Mœnum die trigesimâ primâ Januarii Annô millesimô septingentesimô quadragesimô quartô, Regnorum Nostrorum Romani & Bohemici tertiô.

CARL mpp.

(L. S.)

Vt. Joannes Georgius Comes
à Königsfeld.

Ad Mandatum Sacræ Cæsareæ Majestatis proprium.

J. J. Hayeck de Waldstätten mpp.

Ad

Ad Lectorem amicum.

ECce habes amice Lector totam Theologiam Moralem per Casus non fictos aut Metaphysicos, sed practicos expositam, idque stylo simplici & claro, methodo tam docentibus quàm discentibus perfacili, præmissis enim explicatisque principiis generalibus subjungitur practica eorundem ad Casus particulares applicatio, insertis suo loco Propositionibus à sacra Sede condemnatis, ut doctrinam sanam ab erronea & noxia facilius secernere valeas: nolim esse prolixior, ne opus ad nauseam Lectoris excresceret; nec æquo brevior, ne vel obscuritas sensum everteret, vel deesset, quod scientiæ avidior desiderare posset: si erraverit stylus, benevolentiâ connivebis; si typus, menda silendo corriges; si authoritas allegata fuerit prolixior, utique non improbabis, nam studio fuit quæsita, moralis enim doctrina non proprio, sed alieno comprobanda erat testimonio. Vale & fruere.

LICENTIA

Illustriss. & Reverendissimi D. Generalis Sacri Ordinis Præmonstratensis.

NOs Fr. CLAUDIUS HONORATUS LUCAS Præmonstrati ABBAS, & totius S. Ordinis Generalis, præviis licentiâ Prælati proprii & approbatione Censoris ac examine quorundam Doctorum Theologorum concedimus licentiam typis mandandi manuscriptum R. P. LEONARDI JANSEN, cui titulus est: *Theologia Moralis universa per Casus practicos exposita.* Dat. Præmonstrati 4. Jan. 1725.

LICENTIA

Reverendissimi Domini Abbatis Knechtstadiensis.

NOs ARNOLDUS BREWER Cœnobii Knechtstedensis, Sacri & Canonici Ordinis Præmonstratensis divinâ permissione ABBAS, & Circariarum Westphaliæ, Wadegotiæ atque Iveldiæ Visitator Generalis, concedimus facultatem & licentiam, ut Casus practici Reverendi & Religiosi Patris LEONARDI JANSEN, Professi Monasterii nostri Knechtstedensis, & Prioris ad S. Catharinam Tremoniæ typis evulgentur. Dat. in Abbatia Nostra Knechtstadiensi die 21. Februarii 1725.

AP-

Approbatio Doctorum.

THEOLOGIA MORALIS universa per Casus practicos exposita, Authore A. R. D. F. LEONARDO JANSEN Ordinis Præmonstratensis, Ecclesiæ Knechstedensis Canonico Presbytero, p. t. Priore, & Casuum Professore, à nobis infrascriptis in alma Universitate Colonienſi Ss. Theologiæ Doctoribus, & Professoribus publicis, & ordinariis perlecta, & examinata nihil habet aut fidei, aut bonis moribus adversum; ac præterea ob doctrinæ, quam continet, perspicuitatem, & soliditatem Theologiæ Candidatis instruendis utilis, aliisque, quibus animarum cura incumbit, informandis, ac dirigendis idonea est. Proinde digna, quæ typi beneficio in lucem prodeat. Ita censemus Coloniæ 17. Augusti 1725.

JOANNES SUTGEN S. Theologiæ Doctor ac Professor publicus & ordinarius, Parochialis Ecclesiæ ad SS. Apostolos Pastor, ejusdemque Perinsignis, nec non Archi-Diaconalis ad Mariæ Gradus Collegiatarum Ecclesiarum Colonienſium Canonicus respectivè Capitularis m. pp.

ANDREAS ESSER Societatis JESU. Ss. Theologiæ Doctor ac Professor publicus, & ordinarius m. pp.

Censura Ordinarii.

THEOLOGIA MORALIS per A. R. D. F. LEONARDUM JANSEN Ordinis Præmonstratensis Ecclesiæ Knechstedensis Canonicum Presbyterum ac p. t. Priorem circa omnem Fidei ac morum errorem, animarum Curatorum ac Theologiæ Candidatorum gratiâ per Casus practicos nervosè exposita typi beneficio publicanda censetur. Datum Colon. 25. Aug. 1725.

JO. GEORG. MOLITORIS Ss. Theol. Doctor, Perillustris S. Gereonis Canon. Serenissimi Principis Electoris Colonienſis Consiliarius Ecclesiasticus, ejusdemque per Civitatem ac Archi - Diœcesin Colonienſem Librorum Censor ordinarius m. pp.

IN-

INDEX CASUUM PARTIS PRIMÆ. EX TRACTATU DE CONSCIENTIA, SEU Regula interna actuum humanorum.

CASUS I.

DE Conſcientia in genere; & in ſpecie, de vin- & invincibiliter erronea. pag. 1.

CASUS II.

De Conſcientia dubia. 15

CASUS III.

De Conſcientia probabili. 27

CASUS IV.

De Conſcientia perplexa & ſcrupuloſa. 47

DE REGULA EXTERNA Actuum humanorum, ſive de Legibus.

CASUS V.

De eſſentia & proprietatibus Legum. 54

INDEX CASUUM.

CASUS VI.

De subjecto Legum, seu de iis, qui legibus obligantur. 71

EX TRACTATU DE PECCATIS.

CASUS VII.

De natura, divisione, & specifica distinctione peccatorum. 84

CASUS VIII.

De distinctione peccatorum numerica. 90

CASUS IX.

De morosis delectationibus, desideriis, aliisque pravis affectibus. 97

CASUS X.

De peccato mortali & veniali. 106

CASUS XI.

De peccatis capitalibus in genere, & de superbia, avaritia, luxuria in specie. 112

CASUS XII.

De Invidia, Gula, Ira, Acedia. 131

EX TRACTATU DE FIDE, SPE ET CHARITATE.

CASUS XIII.

De natura, divisione, & necessitate Fidei. 145

CASUS XIV.

De præcepto in- & externo Fidei, & de vitiis Fidei oppositis. 158

CA-

INDEX CASUUM.

CASUS XV.

De Spe Theologica, & vitiis eidem oppositis. 176

CASUS XVI.

De charitate Theologica, ejúsque obligatione, & vitiis oppositis. 184

CASUS XVII.

De charitate, prout obligante ad eleëmosynam. 196

CASUS XVIII.

De charitate, prout obligante ad correctionem, & denuntiationem fraternam. 203

CASUS XIX.

De charitate, prout prohibente scandalum. 210

CASUS XX.

De actione, à qua quis abstinere debet, ut evitet scandalum. 219

EX TRACTATU
DE JURE, ET JUSTITIA.

CASUS XXI.

De Natura, & divisione juris, ac justitiæ. 231

CASUS XXII.

De modis acquirendi rerum dominium. 236

CASUS XXIII.

De modo acquirendi dominium per præscriptionem. 248

CASUS XXIV.

De Dominio Clericorum. 270

CASUS XXV.

De dominio seu potiùs paupertate Religiosorum in particulari. 280

CA-

CASUS XXVI.

De dominio Communitatis religiosæ, & dispositione Superiorum, Officialium, & Beneficiatorum. 290

CASUS XXVII.

De injustitia & in specie de illegali circa tributa, gabellas, &c. 296

CASUS XXVIII.

De justitia distributiva. 304

CASUS XXIX.

De furto. 309

CASUS XXX.

De furtis Conjugum. 320

CASUS XXXI.

De furtis filiorum, servorum, &c. 326

CASUS XXXII.

De Causis à furto excusantibus. 331

CASUS XXXIII.

De injustitia in bonis corporis, & speciatim de occisione sui, & Innocentis. 339

CASUS XXXIV.

Qualiter liceat occidere malefactores & injustos aggressores. 354

CASUS XXXV.

De Bello & Duello. 364

CASUS XXXVI.

De injuriis in bonis famæ & honoris. 373

EX

INDEX CASUUM.

EX TRACTATU DE RESTITUTIONE

CASUS XXXVII.

De natura Restitutionis & ejus Radice ex injusta damnificatione. 386

CASUS XXXVIII.

De concausis vel cooperatoribus ad injustam damnificationem, & de ordine restitutionis inter eos servando. 400

CASUS XXXIX.

De impediente alterius bonum. 416

CASUS XL.

De Radice restitutionis ex re accepta, & in specie de possessore malæ vel dubiæ fidei. 422

CASUS XLI.

De Possessore bonæ fidei & restitutione fructuum. 436

CASUS XLII.

De Restitutione in bonis Animæ & Corporis. 451

CASUS XLIII.

De Restitutione ex stupro & adulterio. 465

CASUS XLIV.

De Restitutione famæ & honoris. 478

CASUS XLV.

De circumstantiis restitutionis, & in specie cui, quo tempore & loco restitutio fieri debeat? 489

CA-

INDEX CASUUM.

CASUS XLVI.

De ordine Restitutionis servando inter creditores. 504

CASUS XLVII.

De causis à restitutione excusantibus. 512

EX TRACTATU DE CONTRACTIBUS.

CASUS XLVIII.

De Natura Contractuum in genere, & Conditionibus iis apponi solitis. 531

CASUS XLIX.

De Contractu inito ex errore, & metu. 540

CASUS L.

De iis, qui contrahere possunt, item de materia contractuum, & juramento contractibus apponi solito. 549

CASUS LI.

De Promissione. 557

CASUS LII.

De Donatione. 565

CASUS LIII.

De Commodato, Precario, Deposito. 571

CASUS LIV.

De Mutuo & Usura. 577

CASUS LV.

De Emptione, & Venditione. 598

CA-

CASUS LVI.

De Contractu Censûs. 614

CASUS LVII.

De Cambio, Locato, & Conducto. 627

CASUS LVIII.

De Emphyteusi, Feudo & Libello. 637

CASUS LIX.

De sponsione & ludo. 644

CASUS LX.

De Contractu societatis, Assecuratione, Fide-jussione, Pignore, Hypotheca. 652

CASUS LXI.

De Testamentis, & ultimis voluntatibus. 661

EX TRACTATU
DE JUDICIIS.

CASUS LXII. 671

EX TRACTATU
DE RELIGIONE.

CASUS LXIII.

De Statu Religioso, ejus essentia, & proprietatibus. 681

CASUS LXIV.

De oblatione Religiosorum. De clausura. De ejectis, fugitivis, apostatis, aut habitum deponentibus. 696

CA-

INDEX CASUUM.

CASUS LXV.

De Religione, prout est Virtus, & de Vitiis eidem oppositis, & in specie de superstit. Divinat. Magia. 708

CASUS LXVI.

De Simonia. 724

CASUS LXVII.

De Juramento. 762

CASUS LXVIII.

De Essentia, & Materia Voti. 778

CASUS LXIX.

De obligatione Voti. 792

CASUS LXX.

De Extinctione, Cessatione, & Irritatione Voti. 808

CASUS LXXI.

De Voti Dispensatione, & Commutatione. 821

CASUS LXXII.

De Horis Canonicis. 836

CASUS LXXIII.

Quomodo Horæ sint recitandæ. 856

CASUS LXXIV.

De Jejunio Ecclesiastico. 875

CASUS LXXV.

De Causis excusantibus à jejunio. 883

EX TRACTATU DE CONSCIENTIA, SEU Regula interna actuum humanorum.

CASUS I.

De Conscientia in genere & in specie, de vin- & invincibiliter erronea.

A *Bellius pastor, studiorum incurius,* 10. *putat quaslibet distractiones sub officio Missæ esse mortale, nihilominus sæpe distrahitur, ibid.* 11. *Varias cogitationes admittit, nesciens, an sint graviter, an venialiter malæ, iisque ex post omnino assuefactus sine remorsu conscientiæ inhæret.* 12. *Jejunium sæpe promulgat, dum non est præceptum, dum autem est, sæpe obliviscitur.* 13. *Laborantes ignorantiâ fidei, præceptorum Dei & Ecclesiæ, item putantes se non esse obligatos ad dimittendas occasiones proximas, ad ignoscendum inimico, ad explicanda peccata merè interna non admonet, eò quòd credat eos monitioni non esse parituros.* Pro resolutione examinabitur 1. Quid sit conscientia speculati-

va & practica. 2. Vera & falsa. 3. Vincibilis & invincibilis, ethicè & physicè recta. 4. An necessariò sit certa. 5. An obliget erronea. 6. An actus ex ea secutus sit moraliter bonus. 7. An detur ignorantia invincibilis in materia juris naturalis. 8. Quid de conscientia vincibiliter erronea.

1. QUÆRES I. Quid & quotuplex sit conscientia?

℟. I. Conscientia est dictamen practicum intellectûs, dictans, quid hìc & nunc licitè & honestè fieri possit, debeat aut non debeat: est communis. *Dicitur* 1. Dictamen intellectûs, & non voluntatis, ùt vult *Durand.* quia conscientia est quasi scientia, vel judicium de honestate, vel inhonestate actûs, scire autem & judicare indubiè ad intellectum pertinet. *Dicitur* 2. Dictamen practicum, hoc est, immediatè dirigens operationem hìc & nunc ponendam; nam conscientia *consequens*, quæ scilicet consequitur operationem, eámque approbat vel reprobat, non est propriè conscientia, sicut nec conscientia *speculativa*, quæ immediatè non versatur circa actionem hìc & nunc ponendam, sed solùm in genere dicit, quid sit, vel non sit licitum, præceptum, vel non præceptum: v. g. omni die festo est obligatio audiendi Missam; conscientia autem propriè talis, seu dictamen *practicè practicum* dicit: tibi non impedito hoc die audiendum est Sacrum.

2. ℟. II. Variè dividitur conscientia etsi minùs propriè: nam 1. alia est *antecedens;* alia *consequens;* alia *practica;* alia *speculativa*, de quibus jam dictum est.

2. Considerata in ordine ad objectum, alia vocatur *directa*, quæ de objectis secundùm se consideratas

sideratis aliquid enuntiat; ut si dicam, parentes sunt honorandi; hodie est audiendum sacrum, &c. alia *reflexa*, quæ enuntiat aliquid de objectis certo modo cognitis; ùt cùm dico: quod prudenter judico esse amandum, hoc honestè amo; quod prudenter judico esse licitum, hoc mihi est licitum.

3. Conscientia in ordine ad subjectum, in quo est, alia dicitur *tenera*, quæ sollicitè curat vitare omnia peccata tam levia, quàm gravia: alia *laxa*, quæ solùm curat vitare gravia. Alia *pharisaica*, quæ magna parvi, & parva magni æstimat, secundùm illud Matt. 23. *Excolantes culicem, camelum autem glutientes.* Alia *cauteriata*, per quam operans ob depravatum animum est veluti insensibilis ad instinctus vel motus honestos, de qua Apostolus 1. Tim. 4. *Et cauteriatam habentium suam conscientiam.*

4. Ex modo, quo dictat aliquid esse bonum vel malum, alia est *obligans*, alia *permittens*, alia *consulens*. Obligans subdividitur in *præcipientem* & *prohibentem*.

5. In ordine ad objectum motivum, alia dicitur *certa*, alia *probabilis*, alia *dubia*, alia *perplexa*, alia *scrupulosa*, de quibus in seqq.

6. In ordine ad objectum materiale, alia est *vera* seu *recta*, quæ dictat esse licitum vel illicitum, quod revera tale est. *Alia falsa* seu *erronea*, quæ illicitum dicit esse licitum, vel econtrà: potest autem contingere, quòd conscientia speculativa sit certa, practica verò falsa, vel dubia, ùt si intellectus dicat: Christiani in die Paschatis tenentur audire Sacrum, & inde inferat, ergo etiam ego infirmus. Vel econtrà conscientia speculativa sit falsa, & practica certa, ùt si ex hoc,

quod erroneè judicem nullum in vigilia S. Matthæi obligari ad jejunium, inferam, etiam me infirmum non obligari.

3. Conscientia *erronea* iterùm est duplex, alia vocatur *vincibilis*, quæ scilicet adhibitâ morali diligentiâ (id est tali, quam homines prudentes in re alicujus momenti adhibere solent) vinci & deponi potest; alia *invincibilis*, quæ sic deponi non potest: item conscientia recta alia est solùm *recta physicè*, & idem est, quod vera seu conformis objecto; vel etiam est *recta ethicè*, seu conformis appetitui recto, hoc est, parato implere omnem Dei legem, quamvis à parte rei sit falsa, v.g. si aliquis de hostia à Sacerdote post consecrationem elevata temerè dicat: hæc hostia non est consecrata, ideóque nec adoranda, hæc conscientia, ex supposito, quòd Sacerdos non sit validè ordinatus, est vera seu physicè recta, non tamen est recta ethicè seu conformis appetitui recto, utpote temeraria; econtrà si de eadem hostia dicas: hæc hostia est consecrata, ideóque adoranda, habebis conscientiam ethicè, non physicè rectam.

4. QUÆR. II. An & qualiter conscientia debeat esse certa?

℟. Conscientia practicè practica, seu dictamen ultimum debet esse ad minus moraliter certum, vel saltem excludere omnem prudentem formidinem de oppositio. Est communis cum *D. Th. quodl. 8. a. 13.* O. ubi dicit ad conscientiam requiri, ut *in nullam dubitationem adducatur*, & Ratio est, quia, si ultimum dictamen non excludat omnem prudentem formidinem, posset quis meritò dubitare de honestate actûs, ideóque voluntas ageret cum dubio practico, seu con-

conſentiret in actum, quem cognoſcit forſan eſſe inhoneſtum, & conſequenter exponeret ſe periculo formaliter peccandi, & virtualiter contemneret legem: idem dicendum, ſi dictamen ultimum tantùm niteretur motivo probabili cognito ùt tali: motivum enim probabile eſt fallibile, hoc ipſo autem, quòd quis cognoſcat motivum ſuum eſſe fallibile, cognoſcit actum, quem hìc & nunc ponit, fortè eſſe inhoneſtum; ideóque aget cum dubio practico. Econtrà ſi conſcientia in ſe quidem ſit tantùm probabilis, bonâ autem fide credatur eſſe certa, ſufficiet ad regulandum actum honeſtum, quia excluditur omnis dubitatio & formido de inhoneſtate actûs; ſi enim actus invincibiliter erroneus habitus pro vero ſufficiat ad actum honeſtum, vel ſaltem ad excludendum peccatum, cur non ſufficiat conſcientia merè probabilis, quæ bonâ fide habetur pro certa?

Dixi: *Omnem prudentem formidinem.* Nam imprudens formido conſiſtere poteſt cum certitudine morali ſaltem imperfecta, quæ ſufficit ad honeſtatem actûs, ùt patet in ſcrupuloſis, & in iis, qui imprudenter dubitant de valore ordinis, qui, non obſtante tali dubio, ſunt ſatìs certi de honeſtate ſui actûs, & de licito uſu ordinis ſuſcepti. Ratio à priori eſt, quia in moralibus non ſemper omnimoda & perfecta certitudo haberi poteſt; & foret onus intolerabile, imò vix poſſibile excludere ſemper omne dubium etiam imprudens de licentia actionis, ideóque ſatìs eſt, ſi tale dubium contemnatur.

QUÆR. III. Qualiter obliget conſcientia? §.

R. Conſcientia non tantùm recta, ſed & invincibiliter erronea præcipiens vel prohibens

obligat ad suî sequelam, ita ut agens contra conscientiam contrahat eam malitiæ speciem, quam conscientia dictabat esse vitandam, ùt si judices, te obligari ad mentiendum v. g. ex charitate proximi, non mentiendo peccas contra charitatem: si falsò judices, hanc pecuniam esse alienam, & ideo restituendam, peccas contra justitiam, si non restituas; & sic de aliis. Est communis cum *S. Th. 1. 2. q. 19. a. 5. Bonav. in 2. dist. 39. a. 1. q. 4.* quia, *quod non est ex fide*, (seu secundùm conscientiam) *peccatum est. Rom. 14.* Ideóque *c. litteras* de restitutione dicitur: *Quidquid fit contra conscientiam, ædificat ad gehennam.* & Ratio est, 1. quia habens talem conscientiam invincibiliter judicat existere legem Dei præcipientem v. g. mendacium, ergo, si agat contra hoc dictamen suum, contemnit authoritatem Dei legislatoris, æquè ac si lex reipsâ existeret; & econtrà si agat juxta hoc dictamen, reveretur authoritatem Dei. 2. Lex Dei non applicatur nobis per se ipsam immediatè, sed per dictamen conscientiæ, ergo quale est invincibile dictamen conscientiæ, talis respectu nostrî est lex Dei, ideóque conscientia dicitur intrinseca & immediata regula actuum humanorum, adeò quidem, ut actus conformis conscientiæ etiam invincibiliter erroneæ non tantùm careat omni culpâ, sed etiam sit positivè honestus, & moraliter bonus eâ bonitate, sub qua obligabat conscientia, ideóque in posito casu mendacium erit actus imperatus à charitate, ùt habet communissima apud *Teril. in reg. honest. moral. q. 2. Sporer hìc n. 18.* Ratio est, quòd actus humanus sumat bonitatem & malitiam ab objecto, non secundùm se, seu prout

est

est à parte rei, sed ùt cognito & proposito per intellectum, ergo si mendacium invincibiliter proponatur ùt bonum & obligatorium ex charitate, voluntas illud amplectens exercebit actum charitatis, & per consequens non solùm durante conscientiâ erroneâ, sed & cognito errore licitum erit delectari de ejusmodi actu, non secundùm se, prout est intrinsecè malus, sed in quantum bene & honestè factus est ex errore invincibili.

Dices 1. Actus moraliter bonus debet pro- 6.
cedere ex ratione recta, sed judicium erroneum non est ratio recta, ergo.

2. Actus intrinsecè malus ex nulla circumstantia potest fieri bonus, atqui mendacium est intrinsecè malum, ergo nec ex circumstantia erroris invincibilis potest fieri bonum aut licitum.

3. Neque actus voluntatis imperans mendacium potest esse bonus, quia actus voluntatis specificantur ab objecto, atqui objectum seu mendacium manet intrinsecè malum, ergo.

4. Si mendacium hoc casu est moraliter bonum, ergo est à Deo ùt Authore, sed absurdum est Deum esse Authorem mendacii. *Nec dicas* ejusmodi mendacium esse à Deo permittente, non approbante; *nam* quod Deus præcipit, hoc non purè permittit, sed approbat, seu intendit, ut fiat, atqui tali casu mendacium à Deo præcipitur, quia si omittatur, peccatur contra legem charitatis, quæ est lex Dei, ergo.

5. Etiamsi judicem invincibiliter aliquod objectum esse revelatum, si tamen à parte rei revelatum non sit, non habeo actum fidei divinæ, ergo à pari, quamvis invincibiliter judi-

cem mendacium esse licitum, quia tamen mendacium revera manet intrinsecè malum, voluntas mentiendi non erit bona, sed mala.

6. Saltem actus imperans est ex objecto malus; pro objecto enim imperato habet mendacium, quod manet intrinsecè malum, ergo actus imperans est simpliciter malus: bonum enim est ex integra causa, malum ex quolibet defectu.

7. Sequitur, quòd ille bene agat & mereatur, qui invincibiliter credit tres personas in divinis esse tres Deos, eósque amat.

R. *ad* 1. Actus moraliter bonus debet procedere ex ratione semper recta physicè seu conformi objecto, N. recta ethicè seu moraliter, C.

Ad 2. Actus intrinsecè malus non potest ex circumstantia erroris fieri intrinsecè bonus, C. non potest fieri bonus extrinsecè & denominativè, N. mendacium manet intrinsecè & materialiter malum, denominatur tamen bonum ab actu imperante, qui non tendit in malitiam mendacii, quam non cognoscit, sed in bonum charitatis, à quo movetur.

Ad 3. Actus voluntatis non specificantur ab objecto secundùm se, sed ùt repræsentato per intellectum, ergo si nulla in objecto repræsentetur malitia, sed sola bonitas, actus non erit malus, sed bonus.

Ad 4. Mendacium in casu posito est tantùm extrinsecè & denominativè bonum, intrinsecè verò malum, ideóque à Deo approbari simpliciter, & præcipi non potest, sed Deus tantùm præcipit legem charitatis, ex qua operans per errorem invincibiliter subsumit: sed non possum hìc servare legem charitatis sine mendacio: quem errorem Deus permittit.

Ad

Ad 5. N. C. Motivum fidei est authoritas Dei per revelationem reipsâ existentem interposita, ùt habet communis Theologorum; motivum voluntatis est bonitas repræsentata per intellectum, etsi à parte rei non insit objecto.

Ad 6. Actus imperans habet pro objecto malum cognitum ùt tale, N. cognitum sub ratione boni, C. ideóque est simpliciter bonus, quia nec partem malitiæ cognoscit.

Ad 7. N. seq. talis quidem bene agit moraliter, non tamen meretur, quia actus meritorius supponit actum fidei supernaturalis, quem ille non habet, cùm fides supernaturalis non posset influere in actum falsum.

QUÆR. IV. An detur conscientia invincibiliter erronea in materia juris naturalis? 7.

℟. Quoad universalissima juris naturæ principia & conclusiones inde clarè & immediatè deductas non potest dari ignorantia vel error invincibilis, saltem ad longum tempus: ejusmodi enim principia cuilibet ratione utenti statim ipso naturæ lumine innotescunt; ut: *Declina à malo & fac bonum: quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris: cuique tribuendum est suum*, &c. Ea verò, quæ per difficiles discursus ex his principiis deducuntur, etiam à doctissimis ignorari possunt, v. g. an census germanicus sit licitus: an liceat occidere injustum invasorem pudicitiæ vel bonorum temporalium: an injustè damnatus ad venenum possit illud proprio ori ingerere, &c. Ita communissima cum *D. Th. 1. 2. q. 94. a. 6. & q. 100. a. 1. Viva op. 1. q. 3. a. 6. Pontas* V. *ignorantia casu 2. La Croix lib. 1. à n. 720.* ubi etiam argumenta adv. doctissimè refellit. Est verò contra *Girken* & aliquos

Rigoristas; sed ratio nostra est, quia hæc & similia sæpe inter integras scholas controvertuntur, & re diligentissimè discussâ, nescitur, pro qua parte stet veritas, an non igitur hæc ignorantia est invincibilis? quid dicam de rudibus, qui nec studuerunt nec instructi sunt? Quòd verò ignorantia hæc etiam excuset à peccato, certum est ex prop. 2. ab Alex. VIII. damnata. *Tametsi detur ignorantia invincibilis juris naturæ, hæc in statu naturæ lapsæ operantem ex ipsa non excusat à peccato formali.* Ratio est, quia peccatum necessariò est liberum.

Dices 1. Hæc propositio Jansenii damnata est ùt hæretica: *Aliqua Dei præcepta hominibus justis volentibus & conantibus secundùm præsentes, quas habent, vires sunt impossibilia, deest quoque gratia, quâ possibilia fiant:* sed si daretur ignorantia legis naturæ; illa lex foret impossibilis, quia incognoscibilis post adhibitam diligentiam, ergo.

2. Orando potest quis vincere concupiscentiam, ergo & ignorantiam. Et Deus facienti, quod est in se, non denegat gratiam.

3. Lex invincibiliter ignorata foret frustra, quia incognoscibilis & observatu impossibilis.

R. Omnia ista probant, nequidem dari posse ignorantiam invincibilem legis divinæ vel humanæ, quod est apertè falsum, ideóque nimium & nihil probant. In forma ad 1. dist. min. lex cognita foret impossibilis, N. non cognita, C. Jansenius volebat etiam leges aliquas ab homine justo cognitas esse impossibiles, & deesse gratiam, quâ possibiles fierent, quod est hæreticum.

Ad 2. N. C. quia oranti dantur gratiæ ordinariæ

dinariæ & sufficientes ad implenda præcepta & vincendas concupiscentias, non autem semper gratiæ extraordinariæ, qualis esset cognitio totius legis naturæ; & certè plurimi SS. Patres multùm orârunt, & tamen hanc notitiam non impetrârunt.

Ad 3. N. Ass. Nam quamvis illa lex foret incognoscibilis respectu illius, qui laborat ignorantiâ invincibili; non tamen secundùm se & respectu aliorum, quorum plures illam indubiè cognoverunt.

QUÆR. V. An & qualiter obliget conscientia vincibiliter erronea? 8.

Rt. Conscientia vincibiliter erronea, quâ quis v. g. putat sibi esse pejerandum ad liberandum proximum, non obligat ad suî sequelam, sed est peccatum, agere cum ea & contra eam, ideóque debet deponi, inquirendo veritatem, quia est vincibilis, ùt supponitur, & agere contra conscientiam seu non pejerare, esset agere id, quod judicatur esse malum, & contra charitatem proximi; agere autem cum conscientia, esset pejerare in illis circumstantiis, in quibus inquirendo veritatem poterat scire, perjurium esse illicitum.

Qualiter autem monendus sit pœnitens in conscientia erronea constitutus, dicam suis locis; hìc sufficiat, quòd peccans ex conscientia vincibiliter erronea semper sit monendus, peccat enim formaliter: Item ante absolutionem semper monendus est errans vel ignorans necessaria necessitate medii, vel substantialia Sacramenti Pœnitentiæ, ùt si quis putet se non obligatum ad relinquendas occasiones proximas, ad ignoscendum inimico, talis enim non ha- 9

haberet propositum efficax, eò quòd voluntariè vellet permanere in actuali peccato vel periculo peccandi formaliter: de cætero errans invincibiliter non est necessariò monendus, nisi quando est spes fructûs, & sine gravi incommodo moneri potest. *Vid. cas. 18. n. 3.* His præmissis, ad casum.

10. §. 1. Pastor tenetur sub mortali habere vel saltem intra breve tempus acquirere scientiam ad officium pastorale necessariam, aut beneficium resignare; qui enim obligatur ad finem, etiam obligatur ad media ordinaria & necessaria.

2. Judicans omnes distractiones esse mortale, sive hoc fiat ex errore vincibili, sive invincibili, peccat mortaliter, quoties voluntariè distrahitur, quia agit contra conscientiam graviter obligantem; si verò involuntariè distrahatur, non peccat, quamvis distractiones involuntarias putet esse mortale, quia non sunt liberæ, omne enim peccatum essentialiter est liberum.

11. 3. Quòd varias cogitationes admittat, nesciens, an sint graviter vel venialiter malæ, tripliciter intelligi potest, nam 1. si admittat cum ea animi comparatione, ut sit paratus eas admittere, sive sint, sive non sint mortale, semper peccat mortaliter; si verò admittat eas, nolens considerare, an sint mortale, vel veniale, ne teneatur abstinere ab objecto delectabili, aut ne fiat scrupulosus, denuò peccat mortaliter, quia cùm nolit inquirere, an illæ cogitationes sint mortaliter malæ, & tamen iis voluntariè inhæreat, procedit malâ fide, & scienter exponit se periculo peccati mortalis, & per consequens mor-

mortaliter peccat : si verò cognoscat illas cogitationes quidem esse malas, sed omninò præscindat, an sint mortaliter, an venialiter malæ, ùt præscindunt quandoque rudes pejerantes, contumelias vel detractiones proferentes, &c. probabiliùs videtur non peccare mortaliter, quia non apprehendit malitiam mortalem nec obligationem ulteriùs inquirendi, ùt suppono; peccat autem venialiter, quia ad veniale sufficit cognoscere malitiam quamcunque. In praxi tamen videtur hoc rarò contingere, vel enim voluntas fortiter refugit tale objectum, & tunc signum est, quòd intellectus apprehenderit malitiam mortalem; vel leviter refugit, & signum est, apprehensam esse malitiam levem.

4. Quòd autem istis cogitationibus assuefactus inhæreat sine remorsu conscientiæ, iterùm duplicem habet sensum : vel enim significat, quòd nullum omnino habuerit actum intellectûs, quo cognoscat, has cogitationes esse prohibitas; jam clarum est, quòd non peccet, quia non advertit malitiam; si verò significet, quòd non habeat judicium sensibile, quod causet actualem anxietatem & timorem, habeat tamen aliquod judicium tenue & imperceptibile, quale habet perfectus Cytharœdus etiam imperceptibiliter se reflectens ad regulas artis, ac plerumque etiam peccatores consuetudinarii, certum est, quòd peccetur juxta qualitatem materiæ aut finis. 12.

5. Parochiani instructi has cogitationes non esse aperiendas in confessione, si sint rudes, & bonâ fide putent se à Parocho bene instructos, laborant conscientiâ invincibiliter erroneâ, & non peccant illas in confessione omittendo; si 13.

verò

verò sint docti, & dubitent, an Parochus hìc & nunc erret, tenentur apud alios veritatem ulteriùs inquirere.

6. Parochus promulgans suis jejunium, quando non est, peccat, quia injustè imponit subditis onus, ad quod non obligantur: nec obstat, quòd hoc fiat ex errore, nam hic error est vincibilis, cùm inspiciendo calendarium facilè tolli potuisset; parochiani tamen, qui Parocho promulganti credunt esse jejunium, peccant contra conscientiam peccato intemperantiæ, si non jejunent.

7. Graviùs peccant, qui certò aut clarè cognoscunt peccati malitiam, quàm, qui eam cognoscunt obscurè tantùm vel dubiè; quia sicut, si malitia nullo modo sit cognita, etiam nulla contrahitur; sic, si minùs sit cognita, minor contrahitur.

8. Monendi à parochis sunt parentes, ne pueris, ut eos ab actione aliqua de se non mala aut solùm venialiter mala deterreant; facilè dicant, illam actionem esse grave peccatum, vel mereri infernum; ne pueri post plenum rationis usum, apprehendentes in tali actione gravem malitiam, eam agendo etiam incurrant. Reliqua satìs constant ex dictis.

* * * *
* * *
* *
*

CASUS

CASUS II.

De Conscientia dubia.

BAldus variis angitur dubiis. 1. *Quoties argumenta fidei pro & contra excutit, putat se dubitâsse in fide.* 2. *Et ignorat, quid sit dubium juris & facti.* 3. *Quale peccatum sit, agere cum conscientia dubia.* 4. *An in dubio juris & facti semper teneatur sequi tutiora.* 5. 6. 7. *An in dubio extra materiam justitiæ melior sit conditio possidentis.* 8. *Quæ pars possideat.* 9. *Dubitat, an lex existat, an sit promulgata, vel abrogata: an hæc vel illa consuetudo habeat vim legis; an votum emiserit, vel voto emisso satisfecerit; an Horas recitaverit, an cum debita intentione; an dispensatio vel absolutio à censuris sit valida.* 10. *An culpabiliter occiderit.* 11. *Percussit hominem dubitans, an esset Clericus.* 12. *An mortale admiserit, vel admissum sit legitimè confessus.* 13. *An habeat ætatem necessariam ad jejunium & sacros Ordines.* 14. *An per sonitum duodecimæ nocturnæ dies jejunii transierit, & carnes comedere possit, vel econtra.* 15. *An mediam noctem cœnando excesserit, ideóque altero die nequeat celebrare.* 16. *An voverit sub mortali, an veniali, an calicem aureum vel argenteum, num ante vel post pubertatem.* Pro resolut.

QUÆR. I. Quid & quotuplex sit dubium?

Rx. 1. Dubium est suspensio intellectûs non potentis se determinare pro alterutra parte contradictionis, adeóque dubium non est propriè apprehensio utriusque partis oppositæ, 1.

aliàs

aliàs enim in rebus fidei pro & contra inquirens dubitaret voluntariè in fide, quod nemo dicit; neque est necessariò judicium de insufficientia, & incertitudine motivi. Quamvis plerumque ejusmodi judicium adsit, aut talis dispositio animi, quâ ita in rem propositam ferimur, ut saltem virtualiter eam reputemus esse incertam. Si intellectus sit suspensus ex defectu sufficientis motiv ad judicandum, dicitur dubius negativè; si sit suspensus ex eo, quòd utrimque habeat gravia motiva, dicetur dubius positivè.

2. 2. Dubium aliud est Juris, aliud facti. *Juris* est, quando dubitatur de licentia actionis ponendæ, de obligatione legis, aut consuetudinis, vel etiam, ùt plures volunt, de valore actûs. *Dubium facti* est, quando dubitatur de aliis, quàm de his, v. g. an aliquid sit factum, an Horæ recitatæ, an recta intentio adhibita, an peccatum admissum, an lex violata, an votum emissum, &c. Utrumque dubium potest esse vel practicum, vel speculativum: si dubites in genere, an hæc vel ista lex obliget, habes dubium juris speculativum; si dubites, an certa lex te hìc & nunc obliget, habes dubium juris practicum.

3. QUÆR. II. An & qualiter peccet, qui agit cum conscientia dubia?

℟. Qui agit cum conscientia practicè dubia, hoc est, qui non habet dictamen ultimum certum, vel saltem excludens omnem prudentem formidinem, ne actio hìc & nunc ponenda fortè sit illicita, peccat illo genere peccati, de quo dubitat. Ratio est, quia talis sic est constitutus, ut virtualiter dicat, quamvis dubitem,

bitem, an hæc vel illa actio mihi sit prohibita, tamen volo eam facere, ideóque, quantùm est in se, contemnit legem: quòd si dubium practicum oriatur ex dubio speculativo, v. g. dubitas, an hodie tenearis jejunare, eò quòd dubites, an hodie jejunium sit præceptum, debes primò diligenter inquirere in præceptum, inspiciendo calendarium, interrogando alios: si adhibitâ sufficienti diligentiâ præceptum nullum reperias, poteris te resolvere pro libertate, ùt statim dicam, nec tunc agis ex conscientia dubia, sed ex practicè certa, v. g. hac: *Lex invincibiliter ignorata non obligat: hæc lex, si fortè est, ignoratur à me invincibiliter, ergo.*

QUÆR. III. An & qualiter in dubio, quod post diligens examen resolvere non possum, tenear sequi, quod est tutius? Tutius autem hîc vocatur, quod magis removet à periculo omnis peccati etiam materialis: sic si dubites, an hodie obligeris jejunare, tutius est jejunare, quia si jejunes, ne quidem peccas materialiter; si verò non jejunes, potes peccare saltem materialiter, quia jejunium fortè est præceptum. 4.

R. Cum communi contra *Wendrochium, Jul. Mercorum, Vinc. Baron. Girken* & paucos alios, in dubio non semper esse obligationem ad partem tutiorem.

Probatur 1. Quia ipsa Ecclesia dispensat in Matrimonio rato contra sententiam tutiorem *S. Bonavent. & Scoti*, item in votis solennibus contra tutiorem *D. Th.*

2. Miles dubius de justitia belli potest bellare juxta *c. quid culpat. 23. q. 1.* cùm tamen non bellare esset tutius.

3. In dubio, an ager, quem bonâ fide teneo, sit meus, non teneor eum dimittere, etsi hoc foret tutiùs: item in dubio, an actus à Superiore præceptus sit licitus, possum obedire, quamvis tutiùs esset deprecari.

4. *Alexander VIII.* damnavit hanc 3. propositi. *Non licet sequi opinionem vel inter probabiles probabilissimam*, sed probabilissima sæpè est minùs tuta, qualis est v. g. ea, quâ communiter docetur non esse obligationem statim pœnitendi, cùm tamen statim pœnitere sit tutius.

5. Certum est, quòd tutò & prudenter sequar sententiam communem, sed quòd non sit obligatio in dubio semper sequendi tutiora, est communis & ferè omnium sententia contra paucos, ùt videre est apud *Teril. hic q. 22. Moya de opin. q. 6. §. 2. & 3. & alios q. seq.* citandos, ergo.

6. Lex semper sequendi tutiora, esset onus intolerabile, quia ne quidem liceret sequi sententiam probabiliorem contra legem, quæ rationes non tantùm probant pro dubio facti, ùt aliqui volunt, sed etiam pro dubio juris, quando agitur de obligatione legis, ùt patet considerranti, & dubium de existentia legis vel voti est dubium facti: ergo tunc saltem non erit obligatio sequendi tutiora. Deinde certum est, quòd lex non sufficienter promulgata & invincibiliter ignorata non obliget, sed lex sequendi semper tutiora in dubio juris non est sufficienter promulgata, cùm Doctissimi post studiosissimam inquisitionem eam existere negent: ergo. Jam dicta intellige de dubio negativo, nam in dubio positivo, in quo habetur grave motivum pro utraque contradictionis parte, possum eligere quam-

quamlibet partem etiam minùs probabilem, exceptis quibusdam materiis, in quibus ne quidem probabilior, sed semper tutior sequenda est, ut dicam *Cas. seq.* Dum verò Canones & SS. Patres volunt in dubiis tutiora esse sequenda, vel loquuntur de dubio practico, aut de certis tantùm materiis, vel id tantùm astruunt per modum convenientiæ, non per modum regulæ universaliter obligantis.

QUÆR. IV. An axioma juris: *In dubio melior est conditio possidentis*, non tantùm teneat in materia justitiæ, ùt fatentur ferè omnes, sed etiam in materia aliarum virtutum? §.

R. Affirmativè. *Henriq. Suar. Filliut. Martinez to. 1. moral. c. 1. q. 9 n. 3. Sanch. l. 1. mor. c. 10. Tamb. Sporer n. 75.* & plures apud *La Croix lib. 1. n. 502. Salas p. 2. t. 8. d. un. sect. 18. n. 166. Mezger de consc. disp. 12. a. 3. n. 10. Herinx, Joan. à S. Thom. d. 12. a. 4. n. 8. Moya cit. q. 5. n. 18. Viva opusc. 2. q. 3. a. 4.* Ratio est 1. Quia ideo in materia juris prævalet bonæ fidei possessor, quia ipsa possessio in dubio est aliqua præeminentia, ob quam possessor non debet privari re, nisi probetur esse non sua; item possessor est quasi reus, & alter, qui petit, est actor, in dubio autem favendum est reo, secundùm *reg. jur. 154. ff. de reg. jur.* atqui in materia aliarum virtutum libertas, quæ juxta *Reg. 122. ff. de reg. jur.* omnibus rebus est favorabilior, etiam sæpiùs est in possessione contra legem, aut lex contra libertatem: sic in materia Religionis, si dubitem, an voverim, non obligor voto; econtrà in materia obedientiæ si dubitem, an lex Superioris sit justa, subditus tenetur obedire; in dubio, an valeat matrimonium bonâ fide jam contractum, te-

neor reddere debitum , ùt habet *communissima*, sed non potest horum dari alia ratio, quàm, quòd libertas , Superior & matrimonium sint in possessione sui juris , ergo. *Si dicas* cum *Fagn. in c. ne innitaris à n. 190.* Possessio est tantùm circa res , quarum potest haberi dominium , sed res, quarum potest haberi dominium , pertinent ad materiam justitiæ , ergo. *Deinde* , ideo in materia justitiæ melior est conditio possidentis , quia in dubio possessor præsumitur esse verus dominus , atqui præsumptio veri dominii non tenet in materia aliarum virtutum , ergo. *Contra est*, etiam homo est suo modo dominus & possessor libertatis & innocentiæ , nam dicitur quis dominus & possessor agri, beneficii, honoris, quamdiu nullum obstat factum , jura , leges , quæ dominium vel possessionem istam infirment , tenet quippe hæc omnia tanquam sua , si non corporis , saltem animi jurisque adminiculo suffultus, cur non ergo quis dici posset dominus & possessor innocentiæ & libertatis , quando illa nullo contrario facto vel jure infirmantur ? Siquidem illa penes se habet jure naturæ contradita , ergo sicut in dubio est præsumptio pro possidente agrum , sic & in dubio, an sit lex , est præsumptio pro libertatè possidente , sive illam libertatis possessionem voces veram , sive minùs strictè talem; sicut in criminalibus tamdiu est præsum ptio pro Rei innocentia , quamdiu non probatur nocens, sive illam præsumptionem voces possessionem innocentiæ, sive non , est cavillatio de nomine , & in dubio favendum esse possessori , est æquitatis naturalis , quæ tam in - quàm extra materiam justitiæ locum habere debet.

6. 2. Illud est in possessione & præeminentia, pro

pro quo est præsumptio juris, sed in dubio, an existat lex, votum, juramentum, &c. Præsumptio est pro libertate, nam libertas ante dubium de lege erat certa, contra certam autem libertatem non prævalet lex dubia, & existentia legis vel voti est quid facti, quod non præsumitur.

3. In dubio possum retinere agrum bonâ fide possessum, etsi sit periculum materialis injustitiæ, ergo quando libertas est in possessione, possum stare pro libertate cum periculo peccandi materialiter contra legem; non enim est minor obligatio vitandi periculum peccati contra justitiam, quàm contra alias virtutes.

Dices 1. Ideo in materia justitiæ possessio in dubio favet possessori, quia facit præsumptionem de veritate, puta, quòd possessor sit verus dominus rei possessæ, cùm ordinariè, qui possidet, rem suam possideat, eò quòd res non soleat tradi & relinqui nisi vero domino; atque in materia aliarum virtutum possessio regulariter non facit præsumptionem de veritate pro parte, quæ possidet, ergo. *Prob. min.* qui dubitat v. g. an sonuerit duodecima nocturna ante diem Veneris, & per consequens, an adhuc possit comedere carnes, quamvis sit in possessione suæ libertatis; illa tamen possessio non dat ei præsumptionem de rei veritate, id est, quòd potiùs non sonuerit duodecima, quàm sonuerit, & consequenter, quòd possit potiùs comedere, quàm non comedere carnes. Ecce præcipuum partis adv. fundamentum.

Confirm. Vel enim libertas physica possidet contra legem, vel moralis; non physica, hæc enim maneret, quamvis lex contraria agnosceretur, & tamen tunc non possideret contra legem: nec moralis, nam de hac ipsa dubitatur, an ad-

sit, quando dubitatur de lege, ergo hæc non est in certa possessione contra legem.

R. *N.* Maj. Nam etiam in materia justitiæ possessio non semper facit præsumptionem de veritate, quòd possessor v. g. sit magis dominus agri, quàm non possidens: posito enim casu, quòd ager, quem possides, sit æquè vel magis probabiliter non tuus, sed Petri; adhuc tibi favet lex justitiæ, & neque in foro in-neque externo teneris restituere agrum, quia æquitas naturalis non permittit, ut de certa agri possessione ejiciaris propter jus Petri incertum, etsi forsan probabilius aut æquè probabile: ergo melior conditio possidentis non semper fundatur in præsumptione veritatis; quod adhuc clariùs patet in dubio delicti, in quo semper favetur Reo, quamvis forsan sit major præsumptio veritatis contra quàm pro Reo; & alia hujus ratio dari non potest, quàm quòd Reus sit in certa possessione innocentiæ, famæ & vitæ, quâ eum privari ob delictum incertum vetat æquitas naturalis. Ergo cùm homo non minùs sit dominus & possessor libertatis suæ, quàm famæ & innocentiæ, æquitas naturalis pariter exigit, ut per superveniens dubium de lege hâc possessione non privetur.

R. 1. *Ad Confirm.* Idem solvendum esse omnibus circa possessionem libertatis in materia justitiæ.

R. 2. Possidere libertatem physicam ob rationem jam datam. Et certè sicut possessor agri, non obstante dubio speculativo, quòd ager fortè non sit suus, adhuc sibi format conscientiam practicè certam, quòd non teneatur restituere agrum, sic in dubio, an existat lex, sum practicè certus, quòd non obliger lege, quamvis fortè existat lex.

Dices

Dices 2. In materia justitiæ lis est inter hominem & hominem, in materia aliarum virtutum lis est inter hominem & legem Dei; ergo meritò favendum est Deo, sicut in dubio favetur Ecclesiæ, matrimonio, doti & aliis causis piis. R. In materia justitiæ etiam lis est de lege Dei, quæ præcipit, non retinere rem alienam invito domino; & tamen in dubio possessor eam retinere potest cum periculo materialis injustitiæ, ergo in materia aliarum virtutum etiam stari potest pro libertate possidente cum periculo peccandi materialiter contra legem. Quòd in dubio favendum sit causæ piæ, habetur ex lege positiva Ecclesiæ, quòd verò in dubio semper sit eligendum tutius, seu standum pro lege contra libertatem, nullâ lege probari potest.

Instabis 1. In dubio obediendum est Superiori, Deus est omnium Superior, & est in possessione juris præcipiendi. 2. Lex naturalis & divina est æterna: ergo antecedit & possidet contra libertatem humanam. 7.

R. 1. *Retorquendo.* Lex justitiæ est naturalis & divina: ergo in dubio tenetur possessor Deo obedire, & agrum restituere; item lex justitiæ est æterna & prior: ergo possidet contra possessorem agri.

R. 2. In dubio, an sit vel non sit lex, obediendum est Superiori N. in dubio, an lex jam existens sit justa, obediendum est Superiori, C. nam tunc lex est in possessione, & non aliàs. *Ad* 2. Lex naturalis & divina existens & sufficienter promulgata est in possessione contra libertatem C. non existens aut non sufficienter promulgata, ideóque inculpabiliter ignorata, veluti hæc, est in possessione contra libertatem N. Idem adver-

sarii coguntur respondere de possessore in materia justitiæ, in quam præcipua eorum argumenta evidenter retorqueri possunt.

8. QUÆR. V. Quæ pars sit in possessione?

R. Illa est in possessione, pro qua est præsumptio juris, seu quæ onus probandi in aliam rejicit. Pro illa autem est præsumptio, quæ vel est certa, vel est prior, vel saltem magis favorabilis dubitanti: v. g. dubitas post diligens examen de existentia legis, voti aut juramenti vel de essentiali constitutivo aut requisito legis, putà, an lex sit promulgata, usu recepta, an consuetudo habeat vim legis; non obligaris voto, lege, aut consuetudine, quia libertas est in possessione; nam ante dubium de lege vel voto certò eras liber à lege & voto, ergo tibi probari debet, quòd existat lex vel votum, neque certa libertas tollitur per legem dubiam. Econtra si certus sis existere legem, votum vel juramentum, & dubites, an lex cesset, an voto satisfeceris, vel ab eo sufficienter excusatus sis; possessio est pro lege, voto aut juramento, quia lex, votum, juramentum sunt certa, solutio autem & excusatio incerta, & dubia; debito autem certo non satisfit per solutionem vel excusationem incertam. *Suar. de leg. l. 6. c. 8. n. 7. Mezg. l. c.*

9. QUÆR. VI. Quid in dubio facti?

R. Observanda est regula apud omnes recepta testè *Laym. l. 1. t. 1. c. 5. n. 30. Factum in dubio non præsumitur, sed demonstrari debet. leg. in bello §. facta ff. de captivis.* Si tamen principale factum sit certum, & dubitetur tantùm de accessorio, quod de jure faciendum erat, vel fieri solet, tale accessorium præsumitur: v. g. orâsti horas, audivisti Missam, explêsti pœnitentiam, sed dubi-

dubitas, an cum debita in- & attentione; es confessus, & dubitas, an cum sufficienti examine vel proposito: in his omnibus accessorium præsumitur; & generaliter, quando omnia externa in confessione, oratione, promissione & similibus posita sunt, actus interni in dubio præsumuntur, etiam ex hoc capite, quia in dubio standum est pro valore actûs, ideóque dispensatio, absolutio à censuris vel reservatis in dubio censentur valida, & hæc præsumptio fortior est, quàm possessio legis contrariæ. *Dian. p. 4. t. 3. res. 45. & 46.* Si ipsum factum prin- 10.
cipale sit dubium, hoc ipsum nunquam præsumitur, excepto solo dubio commissi homicidii, in quo dubitans censetur irregularis in foro tam in- quàm externo, sic enim statuitur *in c. significâsti & c. penult. de homic.*

QUÆR. VII. Quæ hìc ulteriùs pro praxi de- 11.
ducenda?

℟. Seqq. 1. Si percussisti hominem, quem timebas esse Clericum, si ex post adhibitâ diligentiâ non possis rescire, an sit Clericus vel Laicus, in animo quidem es sacrilegus, non tamen quoad incurrendam excommunicationem: item suscepisti sacros Ordines cum dubio de sufficientia ætatis, teneris quidem abstinere ab usu Ordinum, usque dum ætatem certè consecutus fueris, non tamen es suspensus, nisì constet tibi revera ætatem legitimam defuisse, quia delicta consummata & inde consequens pœna in dubio præsumi non debent, *odia enim restringi, favores convenit ampliari. reg. 1. Jur. in 6.*

2. Si dubites, an admiseris mortale, & per 12.
consequens, an tenearis illud confiteri, ex communi sententia & maximè propter authoritatem

antiquorum ferè omnium teneris confiteri, quamvis oppositum etiam sit probabile, eò quòd delicta non præsumantur, & in dubio absolvendus sit reus vel maximè tunc, quando crimen ne quidem probabiliter probari potest. *Vid. cas. 97. n. 23.*

13. 3. In dubio, an quis expleverit annum vigesimum primum, si post accuratam inquisitionem dubium vincere non possit, non tenetur jejunare, quia libertas est in possessione, & mutatio ætatis, quæ est aliquid facti, non præsumitur, ideóque in tali dubio Subdiaconatum suscipere non poterit.

14. 4. In dubio, an dies jejunii per sonitum duodecimæ nocturnæ transiêrit, non potes comedere carnes, quia dies jejunii est in possessione: certum enim est, diem jejunii extitisse, & incertum est, an transiêrit; econtrà, si dubites, an dies jejunii cœperit, possessio est pro die libero, & mutatio temporis est quid facti, quod non præsumitur.

15. 5. Sacerdos, qui dubitat, an mediam noctem cænando excesserit, juxta *Laym. n. 36.* potest altero die etiam ex sola devotione celebrare, eò quòd pia Mater Ecclesia non sit censenda tam strictè obligare in dubio: ego id verum judico, si adsit aliqua causa celebrandi, etsi non omninò gravis.

16. 6. Si vovisti, & dubites, an sub veniali, an sub mortali, an calicem aureum, an argenteum, an religionem in genere, an in specie & generaliter, si dubites de modo contractæ obligationis, tutò præsumitur id, quod minus est & favorabilius, nisi sit præsumptio fortior in oppositum.

7. In

7. In dubio, an votum emissum sit in pubertate, potest pater vel tutor illud irritare, tum quia mutatio ætatis non præsumitur, tum quia Superior in dubio non est spoliandus suo jure & authoritate. Plura alia dubia circa leges *V. cas. 5. n. 18.* circa obligationem restituendi *cas. 38. n. 18.* circa vota *cas. 68. q. 3. cas. 69. q. 2.*

CASUS III.

De Conscientia probabili.

CAto Theologus interrogatur 1. *Quid sit opinio probabilis in- & extrinsecè.* 2. *Quoad se, & quoad nos: tenuiter, certò & probabiliter probabilis.* 3. *An ex hoc sit verè probabilis, quòd doceatur ab uno Recentiore.* 4. *An una opinio possit esse alterâ probabilior, vel æquè probabilis.* 5. *Quæ vocetur tutior.* 6. *An liceat sequi tenuiter, dubiè vel probabiliter probabilem.* 7. *An liceat sequi minùs tutam circa valorem Sacramenti, aut in periculo realis damni.* 8. *An minùs probabilem sequi possit Judex.* 9. *Advocatus.* 10. *An Medici, Chirurgi.* 11. *An saltem id liceat in aliis materiis.* 12. *An Superior possit præcipere secundùm sententiam minùs probabilem, & an subditus teneatur obedire.* 13. *& seqq. Qualiter hìc solvenda opposita.* 18. *An liceat sequi sententiam à Sede Pontificia censuratam.* 19. *An alienam contra propriam.* 20. *An subditus contra propriam teneatur obedire.* 21. *An secundùm alienam liceat consulere in privatis & publicis.* 22. *An liceat sequi hanc & oppositam.* Pro meliori terminorum & casûs intelligentia:

Suppono sequentia. 1. Opinio est judicium in- 1.

certum

certum nitens motivo de se fallibili, vel infallibili apprehenso ùt fallibili: alia autem est probabilis, alia improbabilis. *Probabilis* dicitur, quæ nititur motivo absolutè & simpliciter gravi, id est, apto movere hominem prudentem & doctum ad assensum, perpensis etiam accuratè motivis oppositis, ideóque assentiens tali motivo non temerè, sed prudenter assentitur. *Improbabilis* est, quæ non nititur tali motivo.

2. Probabilitas alia dicitur opinioni *intrinseca*; quæ scilicet petitur ex veritate ipsi rei intrinseca; alia est *extrinseca*, quæ petitur ab authoritate Doctorum ita sentientium: hæc authoritas non facit veram probabilitatem, nisi quatenus præsumitur fundari in rationibus intrinsecis verè gravibus.

2. 3. Alia opinio dicitur probabilis *quoad se*, quæ à parte rei pro se habet grave motivum, licèt fortè à nobis non cognoscatur; alia probabilis *quoad nos*, quæ à nobis invincibiliter judicatur habere grave motivum, quamvis fortè non habeat: & hæc iterum dividitur in certò, & in probabiliter tantùm probabilem, in dubiè & tenuiter probabilem. *Certò probabilis* est, cujus probabilitas nobis certò absque formidine oppositi innotescit. *Probabiliter probabilis*, cujus probabilitas nobis tantùm probabiliter innotescit, sic sententia, quam scio doceri à D. Thoma & ejus schola, est mihi certò probabilis, si autem ab uno homine fide digno dicatur mihi, illam doceri à schola Thomistica, erit mihi tantùm probabiliter probabilis, quia authoritas unius non facit certitudinem. Opinio est *dubiè probabilis*, si dubitetur, an habeat motivum grave; est *tenuiter probabilis*, si pro se habeat leve fundamen-

damentum non sufficiens movere hominem prudentem ad assensum.

4. Non ideo propositio est probabilis, quòd 3.
doceatur ab uno Authore etiam impresso, uti certum est ex propos. 27. damnata ab Alexandro VII. *Si liber sit alicujus junioris & moderni, debet opinio censeri probabilis, dummodo non constet rejectam esse à Sede Apostolica tanquam improbabilem*, idque vel maximè, si doceat contra communem; nam quamvis authoritas unius viri docti secundùm se possit esse gravis, non tamen est talis, prout opponitur communi sensui aliorum, pariter proborum & in arte peritorum, nisi novam & gravem adferat rationem ab aliis non inventam, nec facilè solubilem, idque præcipuè in materia ab aliis non ventilata, ùt bene notat *Mezger sup. a. 2. n. 7.* Rudiores tamen in dubiis & obscuris tutò sequi possunt consilium Confessarii, Superioris vel alterius viri, de quo est communis opinio, quòd sit probus & intelligens, quia foret onus nimiùm grave, si ejusmodi homines tenerentur plurium sibi fortè contrariantium opiniones exquirere.

5. Aliquæ propositiones sunt æquè probabiles, ita ut intellectum, quantùm est ex se, æquè fortiter alliciant ad assensum: aliquando una ex oppositis est probabilior, quæ scilicet magis fortiter ad assensum allicit, non tamen necessitat intellectum, quia est incerta & inevidens, ac pro opposito etiam est motivum grave. *Reiffenstuel in Theol. mor. tr. 1. dist. 3. n. 43.* An verò intellectus in concursu motivi æquè vel magis probabilis possit directè assentiri minùs vel æquè probabili, non facit ad praxin, nec opus est ad formandam conscientiam practicè certam, sed

ad

ad hoc sufficit, quòd intellectus reflexè judicet stare pro utraque parte motivum grave, adeòque se prudenter & non temerè sequi posse utramque. Vide tamen, si lubet, *Teril. sup. Mezger. a. 5. La Croix à n. 398.*

5. 6. Illa opinio hìc vocatur tutior, quæ stat pro lege, ideóque removet à periculo etiam materialiter peccandi, unde patet, minùs probabilem posse esse magìs tutam, qualis v. g. est hæc: statim est pœnitendum, in tali casu licitum esse sequi sententiam minùs probabilem in concursu probabilioris, omnes concedunt, & ad oculum patet; quis enim dicet me peccare statim pœnitendo, quamvis fortè sit longè probabilius, quòd non sit obligatio statim pœnitendi? His præsuppositis, famosissima simul & intricatissima est quæstio inter Theologos de usu conscientiæ seu sententiæ probabilis, aliis contendentibus semper tutiora vel saltem probabiliora sequenda esse; aliis econtrà affirmantibus ad fundandam conscientiam practicè certam aliquando sufficere quamvis opinionem verè probabilem etiam minùs tutam. Itaque

6. *Dico* 1. Non est licitum sequi contra legem sententiam tenuiter, dubiè aut probabiliter tantùm probabilem, est *communis*: Ratio est, quia non possum in ea fundare conscientiam practicè certam, conscientia enim practica foret hæc vel similis: quod ago ex motivo gravi, ago prudenter & licitè, sed sequens sententiam tenuiter, dubiè vel probabiliter probabilem, ago ex motivo gravi, ergo. Ubi vides *minorem* vel esse falsam, vel tantùm probabilem, ideôque & conclusio practica, quæ partem sequitur debiliorem, vel erit falsa, vel ad summum probabilis, non autem certa.

Dicò

Dico 2. Quando agitur de valore Sacramenti, saltem circa conditionem ab Ecclesia non supplebilem, non licet sequi probabilem aut etiam probabiliorem, sed necessariò eligenda est tutior: v. g. est probabile, vel etiam probabilius aquam rosaceam esse verè aquam naturalem, attamen non licet eam adhibere in Baptismo, si aqua certò naturalis haberi possit: Ratio est, quòd illa probabilitas facere non possit, ut aqua rosacea sit certò sufficiens ad valorem Baptismi, ideóque Baptismus sine causa exponeretur periculo nullitatis, quod est contra reverentiam Sacramenti & charitatem proximi, qui fortè privaretur Sacramento: ideóque Alexander VII. meritò damnavit propos. 1. *Non est illicitum in Sacramentis conferendis sequi opinionem probabilem de valore Sacramenti, relictâ tutiore.* Idem tenet in omni casu, in quo est periculum realis damni, ut, si sit probabile in via esse latrones, non possum citra necessitatem prudenter viam illam eligere; non possum è tecto projicere lapidem, si probabile sit transire hominem: quia illud damnum reale non removetur per judicium etiam prudentissimum: aliud est, si agatur de sola licentia vel honestate alicujus actionis; tunc enim probabilitas causat errorem invincibilem, & conscientiam practicè certam, & per consequens removet omne periculum peccandi formaliter, ùt mox dicetur. *Dixi* 1. Saltem circa conditionem ab Ecclesia non supplebilem; nam si conditio sit supplebilis ab Ecclesia veluti jurisdictio in Sacerdote, an tunc locum habeat usus sententiæ probabilis, dicam *cas.* 99. *n.* 6. *Dixi* 2. Si aqua naturalis haberi possit, nam in necessitate, quando materia certa haberi non potest, 7.

debet

debet sub conditione adhiberi materia probabilis, necessitas enim & salus proximi tunc excusant ab omni irreverentia.

8. *Dico* 3. Judex in civilibus non potest ferre sententiam juxta minùs probabilem, uti iterum certum est ex propos. 2. ab Innoc. XI. damnata: *Probabiliter existimo, judicem posse judicare juxta opinionem etiam minùs probabilem.*

Ratio est 1. Quòd judex ex officio debeat judicare secundùm merita causæ, & tanquam lanx viva propendere in eam partem, in qua est majus rationum pondus, atqui pro parte probabiliore sunt majora merita, seu majus pondus rationum, ergo.

2. Judex admittit pernicioſum mendacium, si pro minùs probabili pronuntiet, illámque dicat esse victricem, quæ est victa, illam esse potiorem, quæ est inferior.

3. Hæc est præsumpta Reipublicæ judicem constituentis voluntas, consensus populorum & tacitum pactum litigantium, qui hâc conditione sua jura & fortunas sententiæ judicis committunt, non ut pro suo arbitrio tanquam dominus, sed tanquam æquus judex juxta allegata & probata causam decidat; hinc, etiamsi jura partium forent æqualia, adhuc non liceret judici pro libitu parti, cui voluerit, causam adjudicare, id enim probant rationes allegatæ, nec servaretur æqualitas, sed committeretur evidens acceptio personarum, & judex perniciosè mentiretur pronunciando unam causam esse alterâ potiorem: igitur in tali casu obligabitur vel rem litigiosam dividere, vel partes ad compositionem inducere. *Suar. Laym. Bannez. 2. 2. q. 63. a. 4.*

9. Aliud est de advocato, nam sicut ipse cliens habet

bet jus judici sua motiva, etsi minùs probabilia, per se exponendi, sic & per Advocatum, nec hoc est, ùt aliqui volunt, judici suadere, ut pronuntiet pro causa minùs probabili, sed tantùm est petere, ut judex pronunciet juxta merita causæ, quæ, quamvis ex judicio Advocati videantur minora pro suo cliente, judici tamen fortè videbuntur majora. *Dixi:* in causa civili; nam in causa criminali potest & debet judex amplecti causam minùs probabilem faventem Reo, quia in criminalibus requiruntur probationes luce meridianâ clariores, quales non sunt, quamdiu pro innocentia Rei stat probabilitas.

Dico 4. Etiam medici & chirurgi obligantur 10.
in conscientia adhibere media certa relictis incertis; probabiliora relictis minùs probabilibus: Ratio sumitur tum ex charitate proximi, qui sine causa exponi non debet periculo gravis damni corporalis; tum ex chirurgi & medici officio & quasi contractu, ægroti enim eâ conditione se permittunt medico & chirurgo, ut subveniant securiori & meliori modo, si enim scirent eundem usurum mediis incertis relictis certis & tutioribus, ejus operâ non uterentur. Hæc intellige, si media certa & probabiliora habeant, aliàs enim satius est adhibere medium probabile & incertum, quàm nullum; imò, si mors sit quasi moraliter certa, & tantùm habeatur medium, de quo dubitetur, an sit ob- vel profuturum, adhuc licitum erit illud adhibere, quia probabilis spes vitæ præferenda est periculo accelerandi mortem absque eo verosimillimè subsecuturam. *Sanch. Laym. n. 15.*

Dico 5. In quæstione de honestate actionis 11.

licitum est sequi sententiam minùs probabilem, etiam in concursu probabilioris & tutioris. *Medina, Lopez, Bannez, Joannes à S. Th. Salon. Pontius, Reding, Salmant. in 1. 2. t. 11. d. 7. dub. 2. Pasq. Dian. Caramuel fund. 11. Reiffenst. n. 53.* & plurimi apud *Teril. hic q. 22. Moya sup. Sporer c. 1. àn. 31. Platel. p. 2. n. 151. Mezger to. 2. d. 14. La Croix l. 1. n. 269.* contra *Mercorum, Contens. Vincent. Baron. Elizalde, Gonzales Henno, qui d. 3. a. 6. de consc.* immeritò dicit, quòd tot DD. à benigniore sententia nunc defecerint, ut vix aliquid adhuc habeat probabilitatis extrinsecæ.

Probatur 1. Ideo adversarii negant licere usum sententiæ minùs probabilis & minùs tutæ, quia putant in sententia vel judicio probabili non posse fundari conscientiam practicè certam, sed hæc potest in ea fundari. *Probatur min.* Nam, quamvis judicium speculativum, quo dico: pingere non est servile, sit tantùm probabile, attamen judicium reflexum, seu conclusio practica est certa, ùt patet in hoc syllogismo: quod non temerè, sed prudenter judico mihi esse licitum, hoc licet; sed prudenter & non temerè judico esse licitum pingere die festo, ergo mihi licet pingere die festo. *Major* est certa, quia ex prudenti judicio intellectûs sequitur prudens electio voluntatis, quæ utpote potentia cœca ab intellectu regulari debet, & peccatum essentialiter est imprudens & temerarium, ergo non potest sequi ex judicio prudenti. *Minor* etiam est certa, quia supponitur esse probabile, quòd liceat pingere, ideóque pro eo stat motivum grave, judicium autem nitens motivo gravi non potest esse temerarium, temerarium enim necessa-

riò

riò nititur motivo levi, & in hoc distinguitur opinio tenuiter vel probabiliter probabilis à certò probabili, quòd hæc nitatur motivo certò gravi, aliæ autem motivo vel levi vel tantùm probabiliter gravi.

2. Possùm in opinione æquè probabili vel probabiliori, non obstante ejus incertitudine speculativâ, fundare conscientiam practicè certam, ùt fatentur plerique adversarii, & ex eo patet, quòd aliàs nulla sententia D. Th. vel Scoti etiam probabilissima contra legem esset tuta in praxi, quod repugnat propositioni tertiæ damnatæ ab Alex. VIII. *Non licet sequi opinionem vel inter probabiles probabilissimam.* Ergo & in opinione minùs probabili, quia utraque nititur motivo gravi, quamvis incerto.

3. Non semper teneor sequi *tutiorem*, ùt monstravi cas. præced. *n.* 4. & certè, si tutior semper sequenda esset, non possem sequi ullam sententiam D. Th. etiam probabiliorem aut probabilissimam contra legem, v. g. quòd circumstantiæ notabiliter aggravantes in confessione non sint necessariò exprimendæ, ùt docet *in 4. dist. 16. q. 3. a. 2.* neque teneor sequi *probabiliorem*, nam non teneor semper facere, quod est prudentius, sed sufficit facere, quod est simpliciter prudens.

4. Si est obligatio sequendi tutiorem aut probabiliorem, ergo peccârunt mortaliter SS. Pontifices, dispensando in votis solennibus contra tutiorem & secundùm adversarios etiam probabiliorem D. Th. item in matrimonio rato contra tutiorem & probabiliorem seu probabilissimam (ùt ait *Sanch.*) *S. Bonav.* & Scotistarum sententiam, consequens autem asserere videtur temerarium;

rarium; Pontifices verò ita dispensâsse constat ex probatissimis Authoribus, quos refert *Baron.* ad annum 1041.

5. *C. laudabilem de frig. & malef.* permittitur conjugibus frigidis tentatio copulæ usque ad triennium, cùm tamen post copulam per biennium frustra tentatam, longè probabilius sit, esse impedimentum impotentiæ, & tutius foret abstinere ob periculum pollutionis.

12. 6. Sequeretur, quòd nec Superior posset præcipere, nec subditus obedire secundùm sententiam minùs probabilem, quia secundùm adversarios non potest in ea fundari conscientia practicè tuta vel certa; consequens autem est contra communem fidelium sensum, & bonum commune, quod requirit, ut subditi in dubiis, multò magis in probabilibus, Superiori obediant, ne detur ansa eludendi Superiorum præcepta: Et satis constat *ex C. quid culpatur caus. 23. q. 1.* ubi *S. Aug.* dicit subditum posse militare ita jubente etiam Rege sacrilego, si certum non sit, esse bellum iniquum, at quamvis sit probabilius bellum esse iniquum, tamen hoc non est certum, ergo. Accedit, quòd præceptum Superioris ejúsque authoritas sit certa, excusatio autem incerta.

7. In dubio, an existat lex, libertas est in possessione, & existentia legis utpote aliquid facti in dubio non præsumitur, ùt probavi *Cas. præc.* atqui est dubium & quidem positivum, an existat lex obligans ad sequenda semper probabiliora & tutiora, cùm sententia adversariorum non sit certa, ùt clarum est ex suprapositis argumentis; Aut certè si existeret talis lex, tamen non esset sufficienter promulgata, quia post exactissimam inquisitionem plurimi & doctissimi

eam

eam non agnoscunt, & publicatio tanquam aliquid facti iterum in dubio non præsumitur, maximè si ipsa lex sit dubia. *Nec dicas:* Hanc legem esse naturalem & divinam, ideóque non indigere promulgatione. *Contra est:* saltem indiget sufficiente notitiâ, quæ hìc non est, ideóque invincibiliter ignoratur, cùm post sufficientem inquisitionem ex gravibus motivis judicetur non existere.

8. Juxta plerosque adversarios licitè operor ex probabiliore, sed mihi probabilius est, quòd relictâ tutiore & probabiliore possim sequi minùs probabilem, nam experientiâ mihi certum est intellectum meum magìs trahi à motivis hujus sententiæ, & pro hac stare majorem authoritatem, quàm pro opposita, ergo.

Obji. 1. Operans vel pingens die festo ex sententia minùs probabili, non habet judicium certum de honestate operationis, cùm probabilius sit, quòd pingere die festo sit illicitum, ergo aget cum dubio practico. 13.

Confirmatur 1. Judicium practicum seu reflexum fundatur in judicio directo, ergo si judicium directum sit incertum, etiam practicum erit tale.

2. Non obstante illo judicio reflexo manet probabilius, quòd non liceat pingere, ergo judicium practicum, quòd pingere sit licitum, non est certum.

3. Judicium minùs probabile est magìs difforme, quàm conforme legi æternæ, quia probabilius est, existere legem, ut supponitur, ergo tale judicium non potest esse regula actûs honesti.

4. Sequens sententiam minùs probabilem, si

erret, errat culpabiliter, quia prævidet periculum errandi, illúdque evitare posset sequendo tutiorem.

5. Multi & doctissimi viri asserunt, tuum judicium practicum fundatum in opinione minùs probabili, quomodocunq; illud formaveris, non esse certum; ídq; probant ex motivis & rationibus verè gravibus & valdè probabilibus, contra quod autem est ratio probabilis, id non est certum, ergo. Ita quoad rem *Brocard.* pag. 378.

℟. *Ad* 1. *Retorquendo.* Etiam operans ex sententia probabiliore non habet judicium certum de honestate operationis, cùm maneat probabile oppositum, sicut igitur respondes sufficere, quòd judicium ultimum reflexum sit certum, quamvis directum seu speculativum maneat incertum, sic & ego dico sufficere, quòd judicium ultimum seu practicum sit certum, quamvis speculativum sit incertum & minùs probabile.

Ad 1. *Confirmat.* ℟. 1. Iterum *retorq.* Judicium practicum fundatur in directo, ergo si judicium directum sit tantum probabilius & non certum, etiam conscientia practica erit talis.

℟. 2. *Disting. maj.* Judicium practicum fundatur in judicio directo, tanquam objecto affirmato existere, *C.* Tanquam in præmissa. *N.* Syllogismus practicus seu conscientialis est v. g. hic: quod prudenter judico mihi licere, hoc licet, sed prudenter, hoc est ex gravi & probabili motivo judico mihi licere pingere, ergo &c. ubi vides omnes præmissas esse certas, & minor non dicit directè, quòd licet pingere, sed dicit, id prudenter & ex gravi motivo judicari, quod certum est, per consequens & conclusio seu dictamen ultimum erit certum.

Ad

Ad 2. Confirmat. distinguo *ant.* manet probabilius ex principiis directis seu speculativis, quòd non liceat pingere *C.* ex principiis reflexis, *N.* Idem tenet in sequela probabilioris; cujus oppositum manet speculativè probabile, quamvis judicium practicum dicant esse certum.

Ad 3. dist. C. Ergo judicium probabile non potest esse regula ultima & immediata honestatis *C.* hæc enim debet esse certa. Non potest esse regula mediata *N.* Idem est de judicio probabiliore, quod pariter est incertum, & fortè difforme legi æternæ, ideóque non potest esse regula immediata operationis honestæ.

Ad 4. R. 1. Iterum *retorq.* qui sequitur probabiliorem contra legem, scit illam esse incertam, adeóque se posse errare, & errorem vitare eligendo tutius, ergo si erret, errat vincibiliter. *R. 2. N. Ass.* Nam post diligentem inquisitionem ignoratur lex, & prudenter judicatur, non esse, ergo si erret, errat ex ignorantia invincibili; nec est obligatio eligendi semper tutius, ùt sæpius jam dictum est.

Ad 5. Nego probabiliter asseri judicium practicum fundatum in opinione verè, etsi speculativè minùs probabili, non esse certum, nam Syllogismus practicus, ùt suprà dictum est, non asserit directè, quòd die festo v. g. liceat pingere; sed solùm asserit pro hoc esse grave & prudens motivum, quod omnino certum est, similiter asserit, quòd agens ex prudenti seu gravi motivo non agat temerè, sed prudenter, & per consequens non peccet, quod similiter certum est.

Inst. 1. Si ex hoc, quòd aliquid sit probabiliter licitum, intellectus posset practicè certò in- 14.

ferre, hoc licet, ergo ex hoc, quòd aliquid sit probabiliùs illicitum, intellectus certò inferre poterit, hoc esse illicitum; sed, qui certò potest judicare aliquid esse illicitum, non est in ignorantia invincibili legis prohibentis, cùm eam certò cognoscere possit, ergo. ℟. *N. seq. maj. Tò Non* est malignantis naturæ, & negat ex ullo motivo posse judicari licitum, quod probabiliùs est illicitum, hoc autem falsum est, cùm possit judicari licitum ex motivo probabili, quamvis ex motivo probabiliore judicetur esse illicitum.

Inst. 2. Si ille bene agit, qui agit probabiliter honestum, ergo ille malè agit, qui agit probabiliter inhonestum. ℟. 1. Ergo malè agit, qui sequitur probabiliorem, quia agit probabiliter inhonestum.

℟. 2. *N. C.* Nam non obstante, quòd aliquid vi judicii speculativi judicetur probabiliter esse inhonestum, attamen vi judicii reflexi & practici certò judicatur honestum. Neque enim hæc judicia habent idem objectum, idcóque unum potest esse certum, alterum tantùm probabile, ut patet ex dictis.

Inst. 3. Probabilitas est æqualiter indifferens ad verum & falsum, ergo, qui eam sequitur, non curat veritatem, & æquivalenter dicit: volo pingere die festo, sive sit, sive non sit licitum. *Confirm.* Talis non habet pro regula legem æternam, quia potest errare, operans autem secundùm legem æternam errare non potest. ℟. 1. Etiam major probabilitas est indifferens ad verum & falsum, & tamen prudenter eam sequor.

℟. 2. Om. Ant. N. C. Diligenter inquisivit in legem prohibentem pingere, & eam non reperit, ideóque resolvit sibi licitum esse pingere.

Ad

Ad Confirm. Etiam sequens probabiliorem potest errare, ergo & hic non habebit pro regula legem æternam, ideóque dico, habere pro regula saltem legem æternam permittentem, si fortè erret, quia errat invincibiliter.

Obji. II. Sic se habet minus verum ad intellectum, sicut minus bonum ad voluntatem, sed minus bonum in comparatione majoris boni non movet voluntatem, ergo nec minus verum in concursu majoris movet intellectum. Ecce *Achillem* adversariorum. *Confirm.* Intellectus est potentia necessaria, ideóque sicut bilanx necessariò propendet in illam partem, pro qua est majus pondus, sic intellectus necessariò in illam, pro qua est majus verum; ergo non potest assentiri objecto minùs probabili in concursu probabilioris. 15

℟. 1. Posse concedi totum, quia argumentum ad summum probat, quòd intellectus in concursu probabilioris non possit directè assentiri minùs probabili, tanquam vero, neque hoc requiritur, sed sufficit, quòd intellectus possit reflexè judicare, pro sententia minùs probabili esse motivum grave, ideóque voluntatem prudenter eam sequi posse.

℟. 2. Sicut voluntas potest eligere minus bonum, si aliunde accedat nova bonitas, sic intellectus in rebus obscuris & probabilibus non necessitatur, sed accedente imperio voluntatis potest assentiri minùs probabili; si enim intellectus ex imperio voluntatis possit temerè dissentire vel dubitare de objecto fidei, non obstante majori credibilitate, imò morali certitudine credibilitatis in oppositum, cur non assentiri minùs probabili? *Ad confirmationem:* sicut bilanx potest inclinare in minus pondus, si ab extrinseco accedat

cedat impulsus v. g. digiti vel novum pondus, sic intellectus potest assentiri minùs probabili accedente impulsu voluntatis.

16. *Inst.* Sicut voluntas non movetur nisi à solo bono, tanquam objecto suo formali, sic intellectus à solo vero; atqui per imperium voluntatis minùs probabile non fit magis verum, ergo. 2. Major probabilitas elidit minorem; Si enim tres dicant, se Petrum vidisse in Ecclesia, & alii duo dicant, se eundem eodem tempore vidisse alibi, non possum prudenter assentiri duobus, R. *Ad 1. dist.* Intellectus movetur à solo vero evidenter vel probabiliter apparente, C. semper evidenter apparente, N. Intellectus necessitatur à sola veritate evidenter apparente, in obscuris & probabilibus subest imperio voluntatis, quæ facere potest, ut intellectus firmiùs assentiatur objecto, quàm mereatur pondus rationum, ut certum est ex propositione 19. damnata ab Innoc. XI. *Voluntas non potest efficere, ut assensus in seipso sit magis firmus, quàm mereatur pondus rationum ad assensum impellentium.* Cur ergo non possit facere voluntas, ut intellectus assentiatur motivo minùs probabili? *Ad 2.* Major probabilitas elidit minorem, quando motiva sunt planè similia, sicut in allato casu C. si motiva sint dissimilia, & directè non opposita, ut plerumque contingit in controversiis moralibus & dubiis juris. N. Constat enim experientiâ, quòd intellectus consideratis motivis utriusque partis sæpe fluctuet, vel saltem assentiatur cum formidine, formido autem oritur ex virtute motivi oppositi, ergo evidens est, quòd motivum oppositum non sit elisum, aut totam vim movendi amiserit.

Obji.

Obji. III. Varias paritates ut 1. imprudenter bibo vinum, quod probabiliùs est veneno infectum. 2. Imprudenter adhibeo medicinam minùs probabilem & tutam, si aliam habere possim. 3. Imprudenter jaculor in objectum, quod probabiliùs est homo. 4. Imprudenter me ingero occasioni, in qua sexies sum lapsus, quinquies non sum lapsus, ergo imprudenter sequor sententiam minùs probabilem. R. *N. C.* In adductis exemplis ubique agitur de damno vel periculo reali, quod æqualiter sequitur, sive error meus sit vin-sive invincibilis, neque meum judicium probabile facit me securum, quòd vinum non sit infectum, quòd medicina non sit nocitura, quòd objectum, in quod jaculor, non sit homo, &c. ergo imprudenter me vel alium exponerem tali periculo; econtrà suppositâ probabilitate & ignorantiâ invincibili legis sum securus me non peccare formaliter. *Ad* 4. Specialiter dico: quamvis in tali occasione ipse lapsus v. g. fornicatio non sit certa, ipsum tamen periculum fornicandi, seu peccandi formaliter, est certum, cui proîn sine peccato me exponere non possum. 17.

Inst. Imprudenter ago illud, ex quo Deus probabiliùs offendetur. Item minister Principis imprudenter facit ea, quæ probabiliùs judicat adversari mandato Principis, ergo & imprudenter sequor minùs probabilem. R. *Ad* 1. N. C. Ex dictamine practico certus sum, Deum non offendi per usum sententiæ minùs probabilis. *Ad* 2. *Omis. ant.* N. C. Minister regulariter potest se verbo vel scripto certificare super voluntate principis, vel specialiter se obligavit ad diligentiam exquisitissimam, quòd si taliter se non obligavit,

neque

neque rescire possit voluntatem principis, etiam licitè agere poterit, quod minùs probabiliter judicat non adversari voluntati Principis.... Ex dictis pro praxi.

18. *Deduces segq.* 1. Non licet sequi sententiam à Sede Pontificia censuratam, quamvis antehac fuisset probabilissima, quia per censuram amisit probabilitatem practicam; si dubium sit, an sit censurata, adhuc eam sequi non licet, quia est tantùm dubiè probabilis.

19. 2. Confessarius & quivis alius potest sequi sententiam alienam, quam cognoscit esse probabilem, etsi suam judicet esse probabiliorem & simpliciter veram. *Nav. man. c. 26. num. 4. Laym. c. 5. Thom. Sanch. in decal. c. 19. num. 14. & DD. cit. n. 11.* Ratio est, quia hoc ipso, quòd cognoscat alienam esse probabilem, cognoscit pro ea esse grave motivum, ideóque se eam prudenter sequi posse, hinc, si pœnitens nitatur sententiâ verè probabili v. g. quòd circumstantiæ aggravantes non sint necessariò explicandæ, quòd hic vel ille contractus sit licitus, Confessarius non tantùm potest, sed & tenetur eum absolvere contra sententiam propriam sibi probabiliorem, quia pœnitens est bene dispositus, & post explicata peccata habet jus ad absolutionem, & Confessarius ùt Judex debet pronunciare secundùm allegata & probata pœnitentis, non secundùm privatam suam opinionem. *Joan. à S. Th. dis. 12. a. 6. La Croix num. 445. Sporer num. 47. Reiffenst. num. 55,*

20. 3. Subditus tenetur obedire Superiori secundùm minùs probabilem præcipienti, quia tenetur semper obedire, quando licitè potest, sed potest licitè obedire accommodando se minùs pro-

probabili, idque exigit bonum commune & authoritas Superioris, quæ est in possessione præcipiendi, ergo. Imò quilibet obligatur ex charitate sequi sententiam minùs probabilem, si per eam commodè possit impedire grave malum, v.g. peccatum in se vel in proximo, ideóque, si Confessarius advertat sententias rigidiores pœnitenti esse periculosas ob nimios v. g. scrupulos vel pusillanimitatem, oportet, ut eum dirigat secundùm benigniores; si verò declinet in noxias laxitates, dirigendus est secundùm rigidiores.

4. Non tantùm licitè sequor alienam probabilem, sed etiam alteri secundùm eam licitè suadeo, vel saltem expono licitum ejus usum: Ratio est, quia ego ipse licitè eam sequor, & etiam consulens eam licitè sequi potest, ergo eandem ipsi licitè suadeo, non enim magis teneor alienam conscientiam curare, quàm propriam. *Laym. sup. Mezger a. 9. num. 3.* Excipe, nisi quis consulatur in negotiis publicis, v. g. an bellum vel tributum sit justum; tunc enim Consiliarii tenentur suadere probabiliora, idque exigit bonum commune, & recta ratio, & ipsi tunc sunt quasi judices inter Principem & subditos: est *communis* cum *Sporer n. 43.* Ut autem Princeps (idem est de quovis Superiore) tutò sequi possit mentem suorum Consiliariorum, oportet 1. ut sepositò omni humano affectu elegerit tales, quos judicabat rei gnaros, probos & incorruptibiles. 2. ut iisdem relinquat plenam libertatem edicendi veritatem, etsi ingratam Principi; tunc enim & non aliàs eorum consilium etiam contra propriam opinionem tutò sequitur: Ratio est, quòd ejusmodi sint plerumque magis intelligentes, quàm ipse Princeps, & facilius sit, unum errare, quàm plures. 216

5. Ru-

5. Rudiores in dubiis & obscuris tutò sequi possunt consilium Confessarii, Superioris vel alterius viri, de quo est communis opinio, quòd sit probus & intelligens, quia foret onus nimiùm grave, si ejusmodi homines tenerentur plurium sibi fortè contrariantium opiniones exquirere.

22. 6. Probabiliùs non licet sequi hanc & oppositam probabilem, si inde una lex certò violaretur v. g. auditâ die Jovis duodecimâ noctis in uno horologio non potest Clericus prudenter judicare, se esse deobligatum à Completorio, & simul judicare, se posse protrahere cœnam in carnibus; quia scilicet necdum audita est duodecima in altero horologio; nam quamvis duo horologia communiter bene directa sint quasi duo testes probabiles, tamen utrumque simul sequi non possum: quia certè infringo unam legem; si enim primum fallat, pecco non orando Completorium; si secundum, pecco comedendo carnes. Similiter in testamento non solenni, non possum prudenter judicare illud esse validum, & sic retinere hæreditatem, & ex altera parte resolvere non esse validum, ut non tenear exsolvere legata; certò enim læderem unius jus, vel enim testamentum est invalidum, & lædo jus illius, cui hæreditas debetur ab intestato; vel est validum, & lædo jus, quod legatarii habent ad legata. Si bonâ fide jam adiîssem hæreditatem, non cogitans de probabilitate sententiæ oppositæ, possem juxta plures uti sententiâ oppositâ, & resolvere me non teneri ad solvenda legata, quia sum possessor bonæ fidei, & jam fortè jus unius læsum est, & est probabile, legatarios nullum habere jus, nihilominus probabilius videtur, quòd adhuc tenear solvere lega-

ta,

ta, vel dimittere hæreditatem, alioquin adhuc certò violabo vel jus hæredis ab intestato retinendo hæreditatem, vel jus legatariorum legata non extradendo.

CASUS IV.

De Conscientia perplexa & scrupulosa.

DEodata religiosa multa judicat esse peccata, quæ non sunt 4. *super delicto consororis interrogata, timet delictum occultum fateri, ne detrahat; etiam timet negare, ne mentiatur* 1. *& quia etiam multùm angitur super vita præterita, se scrupulosam judicat, & in omnibus utitur privilegiis scrupulosorum* 5. *peccata, de quibus non est omnino certa, non confitetur; consororibus invidere, & de iisdem malè loqui vanos scrupulos æstimat. De confessionibus in juventute factis multùm anxia de his tanquam scrupulosa à Confessario non auditur ibid., & sæpè non absoluta, quamvis multa dubia afferat, ad communionem mittitur,* 3. *postea in multis verè scrupulosa, timet se peccare, quoties Confessario non inclinat, omnes liberiùs secum loquentes de luxuria habet suspectos, in omnibus putat se egisse cum dubio, circa cogitationes impuras nunquam potest se resolvere: varios exquirit Confessarios, nulli tamen nisi proprio judicio acquiescit* 6. Pro resolut.

QUÆR. I. Quid sit & qualiter obliget conscientia perplexa? 1.

R. Conscientia perplexa est dictamen, quo intellectus judicat inesse peccatum utrique oppo-

sito,

sito, quorum tamen unum necessariò fieri debet, v. g. putas te peccare peccato mendacii & inobedientiæ, si Superiori te interroganti crimen occultum proximi non reveles; econtrà si reveles, putas te peccare peccato detractionis. Item putas te peccare, si die festo negligas Missam, & etiam, si auditâ Missâ negligas ægrotum. Primum tunc remedium est, ut, si possis, perplexitatem deponas, exquirendo aliorum consilia, consulendo libros, &c. Si enim possis deponere, & non deponas, peccas contra conscientiam agendo quodcunque ex oppositis, quia perplexitas est tibi voluntaria; si verò perplexitatem deponere non possis, elige, quod minus malum videtur; & si mala videantur æqualia, elige, quod vis, & non peccabis, quia malum non agis liberè.

2. QUÆR. II. Quid sit scrupulus, & quæ ejus radix?

R. 1. Conscientia scrupulosa seu scrupulus est inanis apprehensio peccati, ubi non est, & hinc ortus timor atque anxietas: dicitur *apprehensio*, non judicium aut dubium, quia, qui judicat, vel practicè dubitat, aliquid esse peccatum, & tamen illud facit, peccat contra conscientiam. Econtrà scrupulosus licitè agit contra scrupulum, dummodo ut talem cognoscat & contemnat.

R. 2. Radix extrinseca scrupulorum est tentatio diaboli, ut bonum spirituale hominis impediat, aut etiam permissio divina, ut anima magis purificetur, & in timore Dei solidetur: vel etiam, ut quis meliùs instruatur, ut sciat compati, & suo tempore dirigere simili malo affectos. Radix intrinseca est ignorantia, superbia & pertinacia intellectûs nolentis prudentum consilio

silio acquiescere, immoderatus timor omnis istius, quod habet speciem peccati, pusillanimitas, melancholia, &c.

QUÆR. III. Quæ sint signa & remedia scrupulorum? 3.

Rr. 1. Signa scrupulositatis sunt, si quis sæpiùs cum inanibus dubiis redeat, si accepto prudentis consilio non acquiescat, sed varios consulat ac fatiget, stando tamen nullius judicio, nisi suo, si anxietates internas ridiculis motibus & gestibus prodat, concutiendo v. g. caput, suspirando, frontem signando, &c. Si eandem actionem anxiè nunc intermittat, nunc repetat, si apprehendat malum in eo, quod passim videt ab aliis probis hominibus fieri sinè scrupulo, si faciat varias reflexiones circa innumeras circumstantias, si timeat fermè in quavis actione peccatum, & inquietetut continuò, nesciens prudentem suæ anxietatis rationem reddere, si temerè diffidat prudentiæ vel peritiæ Confessarii aut alterius, quem consulit, &c. Econtra pro scrupulosis haberi non debent, qui omnia mortalia & venialia etiam minima, imò & eorum suspicionem ex timore filiali studeut vitare, illi enim non scrupulosi, ùt laxiores judicant, sed timorati vocandi sunt.

Rr. 2. Generalia scrupulorum remedia sunt 1. fervens oratio ad DEum, juxta illud 2. Paralip. c. 20. *Cùm ignoremus, quid agere debeamus, hoc habemus solum residui, ut oculos nostros dirigamus ad te.*

2. Et præcipuè eligere, & constanter servare Confessarium probum & expertum, ejúsque consilio contra quævis trepidantis propriæ rationis

argumenta cæcè obtemperare, & pro certo credere, non tantùm se tutò in omnibus Confessarium sequi posse, sed & debere, ne sequendo proprium judicium se conjiciat in periculum corporis & animæ; oportet autem, ut Confessarius in dandis consiliis sit resolutus & cordatus, ne, dum ipse anxiè procedit, in scrupuloso anxietates augeat, vel diffidentiam causet, nec permittat, ut pœnitens secum vel cum aliis multùm de scrupulis loquatur, sed potiùs eos tanquam nugas & ineptias blandè deridendo, sermonem abscindat, &, si præter scrupulos nil adferat, sinè absolutione ad communionem mittat.

3. Scrupulo se insinuanti in primis initiis aditum occludat, cogitationes ad alia divertendo; si pergat molestare, eundem contemnat, & audacter contra eum agat.

4. Sæpè recogitet bonitatem & amabilitatem Dei, *qui non vult mortem peccatoris, nec delectatur in ejus perditione, sentiat de Domino in bonitate*, & cum scrupulosis non conversetur.

5. In dubiis resolvat se pro libertate, nec judicet aliquid esse mortale, aut se in mortale consensisse, nisi id certò deprehendat, nec confiteatur eà, quæ sunt dubia aut scrupulosa, sed tantùm ea, quæ manifestè peccata esse noverit, nec propterea exponit se periculo; tum quia potest & debet sequi regulas à suo Confessario vel homine docto præscriptas; tum quia cum tanto suo damno & periculo hærendi in perpetua anxietate non tenetur in majorem certitudinem inquirere.

6. Confessarius seriò, attamen discretè moneat scrupulosum suæ obligationis obediendi Confes-

sario

sario, scrupulos deponendi, proponendo damna & incommoda ex iis oriri solita. Nam destruunt valetudinem, attenuant caput, vitam sæpe abbreviant, hominem quandoque ad insaniam redigunt, animam reddunt intricatam, desolatam, perplexam, quandoque desperabundam, confundunt intellectum, impediunt consolationes Spiritûs S., retardant alacre exercitium virtutum, sæpe totum hominem insignibus talentis præditum reddunt ad omnes functiones ineptum, & faciunt inutiliter consumi vires tam corporis, quàm animæ & tempus miserè perdi, ita quoad rem omnes. *Ad casum.*

R. 1. Deodata judicans aliqua esse peccata, quæ non sunt, non habet scrupulum, sed judicium erroneum, contra quod, si agat, peccat contra conscientiam, graviter vel leviter, prout judicat se peccare, quam ob causam imprudenter se judicat scrupulosam, quia etiam laxissimis conscientiis contingit habere judicia erronea, scrupulus autem non est judicium, sed apprehensio & timor peccati, ubi non est, ut patet ex dictis. 4.

2. Ipsius Deodatæ non erat judicare de propria scrupulositate, cum etiam viri prudentissimi sæpe in rebus propriis cæcutiant, sed oportebat eam desuper audire judicium hominis probi & intelligentis, hinc malâ fide utitur privilegiis scrupulosorum; non enim hoc omnibus licet, ideóque, si non habeat rationes probabiles, se peccata dubia vel non admisisse, vel esse confessam, tenetur ea confiteri juxta dicta *Cas. 2. num. 12.* 5.

3. Quòd invidiam & detractionem æstimet inanes scrupulos, est conscientia vincibiliter er-

ronea, ideo enim hæc habet pro scrupulis, quia se temerè judicavit scrupulosam; deinde invidia & detractio ex lumine naturali cognoscuntur esse mala, ideóque eorum malitia vix invincibiliter ignorari potest.

4. Nec ex hoc præcisè judicanda est scrupulosa, quòd multùm angatur de vita præterita; sæpe enim homines, præsertim, qui fuerunt laxioris vitæ, meritò anguntur & dubitant, an ex pudore, malitia, aut negligentia culpabili aliqua peccata in confessione omiserint, an cum serio dolore & proposito ad confessionem accesserint, occasiones proximas removere, inimicis ignoscere, ablata restituere parati fuerint, &c. Hinc malè super his à confessario non auditur, non enim potest judicari scrupulosa, nisi aliquoties fuerit audita, & experientiâ constet, illam inanibus dubiis & anxietatibus divexari; aut, si dubia sint quodammodo fundata, pro quietanda semel pro semper conscientia ad confessionem generalem erit disponenda.

6. 5. Verè scrupulosa, quamvis timeat se peccare mortaliter, si confessario non inclinet, tamen non peccat, modò judicet esse scrupulum & ut talem contemnat.

6. Quòd liberiùs secum loquentes judicet esse luxuriosos, non est scrupulus, sed judicium temerarium, potest enim contingere, ut quis in una materia sit scrupulosus, in alia nimis laxus.

7. Quòd circa cogitationes turpes & similes non possit se resolvere, an deliberatè consenserit, vel non consenserit; item quòd in omnibus putet, se egisse cum dubio, est signum veræ scrupulositatis, solent enim scrupulosi timere peccatum, ubi non est, & judicare, quòd egerint

egerint cum dubio practico, cùm tamen fuerit speculativum, & quia hoc illis vix unquam est certum, semper possunt judicare pro sua libertate, nec debent ejusmodi dubia confiteri, nisì tam certi sint, ut jurare quasi possint, se peccâsse mortaliter: nec sufficit, quòd dicant, se certò habuisse turpes v. g. cogitationes, iisque fuisse delectatos, sed debent esse moraliter certi se ejusmodi cogitationes voluntariè assumpsisse, vel plenè deliberatè consensisse, & ùt malas cognovisse.

8. Inquirere novum & novum Confessarium, est signum superbi & pertinacis intellectûs nolentis acquiescere alterius judicio: hujusmodi seriò est inculcandum, quòd, cùm se ipsum præ spiritûs inopia dignoscere, minùs juvare possit, & cursitando de uno ad alium, causa sit, quòd nullus miserum ejus statum perfectè cognoscat, ideo ob pertinacem superbiam justissimè hæc patiatur, & omninò fiat incurabilis, nisì experti & probi viri (sicut ex charitate propria omninò obligatur) judicio cœcè se submittat.

DE REGULA EXTERNA

Actuum humanorum, sive de Legibus.

CASUS V.

De essentia & proprietatibus Legum.

EBaldus Theologus interrogatur 1. *Quid sit Lex?* 2. *Humana, divina, & an Leges Veteris Testamenti adhuc obligent.* 3. *Lex affirmativa, negativa, pœnalis.* 4. *Favorabilis, odiosa.* 5. *An materia levis cadat sub præcepto gravi vel contra.* 6. *An actus interni.* 7. *An Lex naturalis & positiva debeat promulgari.* 8. *Qualiter Lex Imperatoria vel Pontificia.* 9. *Episcopalis vel inferiorum Principum.* 10. *An Lex debeat acceptari.* 11. *An contra eam possit appellari.* 13. *Quid consuetudo: an possit habere vim legis.* 14. *Vel legem abrogare, & quæ ad hoc requirantur, & quid si Lex improbet consuetudinem.* 15. *Quid si Papa vel Princeps sit invalidè electus, vel de hoc sit dubium.* 16. *Quid circa declarationes Cardin.* 17. *Quid in dubio, an Lex sit promulgata vel recepta, an obliget sub mortali vel veniali, &c. An sit justa, &c.* 18. 19. *Quid in dubio, an Legi sit satisfactum.* 20. *Quo tempore Leges implendæ?* Pro resolut.

1. QUÆR. I. Quid & quotuplex sit Lex?

℟. 1. Lex in genere est *recta agendorum omittendorúmve ratio.* Dividitur primò in naturalem,

&

& positivam : Lex *naturalis* est dictamen, quo homo ex lumine naturali à Deo sibi indito statuit, quid rectè agendum omittendúmve sit, ut cùm dicit : omne bonum est amandum, malum fugiendum. Lex *positiva* est recta agendorum ratio, ab eo, qui curam communitatis habet, populo denunciata, cum voluntate obligandi. *S. Th. 1. 2. q. 90. a. 4. Dicitur* 1. *recta ratio*, quia Lex debet esse de re honesta, justa & possibili. Res nimiùm difficilis, ùt Status religiosus, consilia Evangelica, non cadunt sub præcepto humano, nisi antecedenter & liberè se quis ad ea obligârit. *Dicitur* 2. *agendorum & omittendorum ratio*, ut definitio simul comprehendat præcepta positiva & negativa. *Dicitur* 3. Ab eo, qui curam communitatis habet, hoc est, à Superiore, qualis in totam Ecclesiam est Papa, in totum Imperium Cæsar. *Dicitur* 4. Cum voluntate obligandi, intellige vel in conscientia, vel saltem ad pœnam, in hoc enim Lex positiva distinguitur à consilio & puro monito.

2. *Dividitur Lex* in divinam & humanam; hæc à Deo, altera ab homine lata est. Divina alia est Novi, alia Veteris Testamenti : Leges Veteris Testamenti iterum sunt triplicis differentiæ ; aliæ vocantur Cæremoniales, quæ certas in DEI cultu cæremonias & ritus præscribunt ; aliæ Judiciales, quæ circa causas in judicio versantur ; aliæ Morales, quæ docent, quid sit Juri naturali & bonis moribus con - vel difforme, ùt præcepta decalogi ; hæ ultimæ scilicet morales adhuc obligant non tam authoritate Veteris Legis, quàm, quòd ab ipsa natura sint institutæ, & passim à Christo Domino renovatæ: Judiciales & Cæremoniales cessant teste Aposto- 2.

lo ad *Gal. 3. & 4.* & si quæ adhuc videantur perdurare, veluti Lex decimarum & Sabbathi in Dominicam translati, eæ non obligant vi Legis antiquæ, sed in vim novæ Constitutionis à Christo vel Ecclesia factæ. Imò cæremoniæ significantes Christum adhuc venturum, ùt Circumcisio, esus Agni Paschalis, pro nunc prohibitæ sunt & superstitiosæ.

3. 3. *Dividitur* Lex in Affirmativam, quæ bonum præcipit, & Negativam, quæ malum prohibet; & quia nunquam est faciendum malum v. g. mendacium, hinc negativa dicitur obligare semper pro semper. Ad bonum autem, quia tantùm obligat pro certo tempore, v. g. ad audiendum Sacrum diebus Dominicis, hinc affirmativa non obligat semper pro semper.

4. *Dividitur* Lex in præceptivam & pœnalem; præceptiva simpliciter aliquid præcipit, pœnalis pœnam vel mulctam injungit: si Legislator ad solam pœnam, non autem ad culpam intendat obligare, vocabitur purè pœnalis, ut, dum solius pœnæ mentionem facit, v. g. qui isto die ligna collegerit, punietur in duos aureos: si velit obligare ad pœnam & culpam, mixta vocabitur. Quænam autem leges sint merè pœnales, quænam autem mixtæ, ex verbis Legis & consuetudine, quæ optima Legum interpres est, desumi debet. *Suar. de leg. l. 5. c. 4. num. 8.*

4. 5. *Dividitur* Lex in favorabilem & odiosam, *favorabilis* dicitur, quâ legislator primariò intendit beneficium & favorem eorum, quibus datur, quamvis secundariò redundet in odium vel pœnam: *odiosa* verò primariò intendit quid odiosum vel pœnale, etsi secundariò redundet in favorem, quæ distinctio notanda est, quia *odia restrin-*

restringi, favores convenit ampliari. reg. jur. 15. in 6.

6. *Denique* si Lex dirigatur ad communitatem, propriè lex dicitur; si ad unum vel alterum privatum, præceptum potiùs vocandum est.

QUÆR. II. Quid circa materiam legis humanæ? R. Tenenda esse sequentia. 1. Materia legis debet esse honesta & possibilis; quæ enim mala aut impossibilia sunt, sub præceptum non cadunt. 5.

2. Leges tam civiles, quàm Ecclesiasticas in conscientia obligare posse indubitatum est. Nam de legislatore civili dicitur ad Rom. 13. v. 5. *Necessitate subditi estote, non solùm propter iram, sed etiam propter conscientiam:* de legislatore Ecclesiastico habetur Luc. 10. v. 16. *Qui vos audit, me audit, & qui vos spernit, me spernit.* Idem Matth. 18. v. 17. *Qui Ecclesiam non audiêrit, erit tibi sicut Ethnicus & publicanus.*

3. Lex humana per se loquendo non obligat ad rem valdè difficilem seu moraliter impossibilem, v. g. conjunctam cum periculo vitæ, aut membri mutilandi, cum amissione famæ, aut magnæ partis bonorum temporalium, &c. Ratio est, quòd legislator humanus non sit Dominus vitæ, famæ aut facultatum subditorum, ideóque de iis disponere non potest, nisi id exigat gravis vel extrema Reip. necessitas; econtrà Deus, cùm sit omnium Dominus, ad suarum legum observantiam cum quovis periculo nos adstringere potest. Et quamvis ita non semper nos adstringat, id tamen non est ex defectu potestatis in legislatore, sicut in humanis, sed ex mera ipsius bonitate; Dixi *per se loquendo*, nam in casu, quo id exigit bonum commune, aut quando le-

gis violatio cederet in contemptum Dei, Religionis, fidei, &c. tunc indubiè leges humanæ etiam cum periculo vitæ, famæ aut bonorum temporalium obligare possunt, ratio est, quòd bonum commune, fidei aut religionis prævalere debeat bono privato; hinc præcipere potest Episcopus Confessariis, & Magistratus medicis, ut maneant in civitate tempore pestis, hi ut animabus, illi ut corporibus consulant. Item tenetur miles cum periculo vitæ hostes aggredi, muros civitatis conscendere, in statione manere propter bonum exercitûs & patriæ.

4. Ut Lex aliqua obliget sub mortali, debet esse de materia, quæ secundùm se vel circumstantias considerata sit aliquid notabile, aut notabiliter conducens ad finem præcepti; hinc esus pomi in paradiso, quamvis in se fuerit quid leve, quia tamen notabiliter conducebat ad finem à Deo intentum, scilicet ad præstandum Deo, tanquam supremo Domino, primum obedientiæ homagium, erat peccatum mortale: Si res præcepta, spectato etiam fine & circumstantiis, maneat absolutè levis, non potest subsistare obligationi gravi, ùt habet *communis*; quia Lex essentialiter est rationabilis & conveniens, videtur autem esse irrationabile & bono communi inconveniens, obligare graviter ad materiam simpliciter levem; econtrà quamvis materia sit gravis, potest tamen præcipi sub solo veniali, cùm enim sit in potestate legislatoris, illam omninò non præcipere, vel tantùm præcipere sub pœna (loquor de re non præcepta vel prohibita lege naturali) cur non sub veniali? Voluntas enim legislatoris est anima legis.

6. 5. Actus merè interni per se non cadunt sub præ-

præcepto humano aut Ecclesiæ, est *communior cum D. Th. 1. 2. q. 91. a. 4. & q. 100. a. 9.* Ratio est, quòd jurisdictio humana non extendat se, nisì ad actus sensibiles, & humano modo cognoscibiles, ideóque *C. sicut de simon.* dicitur, Ecclesiam non judicare de occultis, hoc est, merè internis. *Dixi per se:* Nam concomitanter seu quatenus actus interni requiruntur ad honestatem vel valorem actûs externi, utique lege humanâ præcipi possunt, ùt docet *communissima;* hoc ipso enim, quòd præcipitur confessio, concomitanter præcipitur dolor & propositum, & cùm prohibetur homicidium voluntarium, etiam prohibetur interna voluntas occidendi, sinè hac enim homicidium non est voluntarium; item cùm præcipitur susceptio vel administratio Sacramentorum, vel oratio, per consequens præcipitur intentio, sinè hac enim consistere non possunt.

QUÆR. III. An & qualiter Lex debeat promulgari? 7.

R. 1. Lex naturalis saltem quoad prima principia non indiget externè promulgari, quia ex interno & naturali rationis lumine satìs innotescit.

2. Lex positiva pro tota communitate lata, ut obliget, debet publicè sive scripto, sive per Præconem promulgari. *S. Th. q. 90. a. 4.* Cùm enim Lex sit communis vivendi regula, debet ità proponi, ut omnibus facilè possit innotescere, non enim requiritur, ut singulis intimetur, hoc enim foret moraliter impossibile.

3. Leges Imperatoriæ, ut ubique obligent, 8.
in singulis Imperii provinciis publicari debent, & postquam publicatæ sunt, si certum tempus

non

non exprimatur, non obligant, nisi post bimestre, etiamsi alicui citiùs de promulgatione constiterit. *Novel. 66. c. 1. Suar. Pirhing. L. 1. decret. tit. 2. num. 26. Engel. Rob. Konig. ibid. num. 20. Krimer num. 121. Schmalzg. num. 27.*

4. Quamvis Leges Pontificiæ causas beneficiales concernentes statim à die publicationis in curia Romana factæ, vim suam habeant, ut secundùm eas causæ in curia decidi debeant, leges tamen, quæ conscientiam concernunt, & pro tota Ecclesia, vel pluribus provinciis latæ sunt, ut leges circa censuras Ecclesiasticas, circa jurisdictionem Confessariorum, & similes, valde probabiliter non obligant, nisi in singulis diœcesibus promulgatæ, idque tantùm post bimestre à facta publicatione, nisi aliter in ipsis decernatur, qualiter decernitur in *Tridentino*, ut irritatio matrimonii clandestini primùm post triginta dies à die promulgationis factæ in Parochia vim habeat, *Sot. Angel. Medin. Nav. Mol. to. 2. disp. 395. & 995. Engel. L. 1. decret. tit. 2. à num. 6. Konig loc. cit. Gibalin. to. 2. L. 7. c. 2. q. 1. num. 7. March. Sannig. de leg. to. 3. dist. 3. q. 6.* aliique apud *Reiffenst. tr. 2. dist. 1. n. 26.* contra *Laym. Pirhing. loc. cit.* & alios sustinentes leges Pontificias hoc ipso obligare, quòd cognoscantur Romæ esse promulgatæ. Ratio est 1. quia standum est Jure Civili, ubi Jus Canonicum aliud non statuit, ergo cum Jure Civili ad legis obligationem requiratur publicatio in singulis provinciis, & dilatio duorum mensium, ac Jus Can. de lege Ecclesiastica aliud non statuat, idem ad hanc requiretur. 2. Pius IV. in Bulla super observantia Tridentini dicit: *Jure communi sancitum est, ut Constitutiones novæ vim*

non

non nisi post certum tempus obtineant. Cum ergo illud tempus non sit determinatum Jure Canonico, ex Jure Civili ad duos menses determinandum erit, & quia duo menses non sufficiunt, ut publicatio Romæ facta omnibus possit innotescere, requiritur publicatio in omnibus diœcesibus, ídque de lege irritante aut auferente jurisdictionem v. g. Confessarii in ordine ad Sacramentum pœnitentiæ admittit *Laym. L. 1. tr. 4. c. 2. n. 7.* alioquin contrarius, & *c. 3. n. 3.* dicit non esse damnandum culpæ aut pœnæ eum, qui legem Pontificiam in sua diœcesi non promulgatam, nec usu receptam non servat.

5. Quòad leges inferiorum Principum, vel Episcoporum, sufficit, eas in principaliori aliquo loco publicè promulgari, & statim à promulgatione etiam ante lapsum duorum mensium, nisi aliter statuatur, obligabunt omnes notitiam habentes, & de his intelligitur *c. 1. de postul. Præl.* ubi dicitur: *Sufficit, ut ad Constitutionis observantiam teneatur, qui noverit eam solenniter editam. Engel. Laym. loc. cit.* 9.

QUÆR. IV. Quid circa acceptationem vel receptionem legum? 10.

℟. *Sequentia.* 1. Subditi in conscientia tenentur acceptare legem justam sive Civilem, sive Ecclesiasticam. Est nunc certum ex Prop. 28. ab Alex. VII. damnata: *Populus non peccat, etiamsi absque ulla causa non recipiat legem à Principe promulgatam.* Ratio est, quòd de lege naturæ subditus Superiori legitimè mandanti teneatur obedire, si enim voluntate, & non necessitate parent, jam cessat vinculum obedientiæ, & hoc ipso desinunt esse subditi. Deinde non acceptare legem justam Superioris est resistere potestati à Deo

Deo ordinatæ: *Qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt.* Ad Rom. 13.

2. Etsi peccent, qui legem rationabilem sine causa non acceptant, si tamen legislator id sciat, & receptionem non urgeat, censetur legem revocare, vel saltem lex post decennium erit præscripta.

3. Principes mediati vel Episcopi obligantur summi Principis, vel Papæ mandata in suis provinciis promulgare, eorúmque acceptationem & observantiam urgere; id enim exigit bonum commune & illorum subjectio.

11. 4. Si populus putet, se habere justum gravamen contra legem, poterit appellare, si legislator Superiorem habeat; si verò independens, vel Supremus fuerit, per supplicam rogandus erit pro mitigatione vel revocatione legis; pendente verò appellatione vel supplicatione, obligatio legis suspendetur saltem ex præsumpto piæ Matris Ecclesiæ, vel Principis consensu, & ita habere praxin docent plures Theologi apud *La Croix L. 1. num. 639. & Sannig. q. 7. n. 4.* Quòd si Superior auditâ appellatione vel supplicatione taceat, hoc ipso censetur legem remittere, nisi aliunde constaret, quòd taciturnitas esset per modum indignationis & repulsæ; ut si Superior non obstante supplicatione urgeret ejus executionem; tunc enim potiùs firmatur, quàm revocatur lex, erítque observanda, etiamsi sit dura, modò non superet infirmitatem humanam. In dubio, an lex sit justa, præsumptio est pro lege.

5. Si subditi scienter acceptent legem de se invalidam, eò quòd sit contra eorum jus, cui efficaciter renunciare possunt, lex fiet firma; si

verò

verò Legislator excedat limites suæ potestatis, v. g. Princeps Laïcus vult inducere diem festum, vel citare Clericum, lex manebit infirma, quamvis acceptetur. Ratio est: quia Legislator tunc non habet potestatem condendi ejusmodi legem, nec acceptantes potestatem tribuere possunt. *DD. cit.*

QUÆR. V. Quid circa consuetudinem? 13.

℟. *Sequentia.* 1. Consuetudo est jus diuturnis moribus, & tacito populi consensu introductum; unde patet, causam consuetudinis esse mores, & actus populi sæpè repetitos.

2. Ut consuetudo habeat vim legis, debent hi actus esse frequentati animo introducendæ consuetudinis vel obligationis, nam consuetudo orta ex actibus meræ devotionis, liberalitatis aut gratiæ nullam inducit obligationem; hinc, licèt populus sæpè det eleëmosynas, ad pulsum Angelicum preces persolvat, aquam benedictam in introitu Ecclesiæ percipiat, multoties aliquem ad mensam invitet, nulla tamen inde oritur obligatio; quia hi actus non fiunt animo sé obligandi. In praxi censetur consuetudo animo obligandi introducta, si à majore parte populi sollicitè, & cum difficultate observetur, sítque de re valde utili bono communi; si prudentes malè sentiant de transgressoribus, si Superiores sub pœna ejus observantiam urgeant, extra has vel similes circumstantias, & in dubio consuetudo potiùs habenda est pro voluntaria & supererogatoria, quàm pro obligatoria, sicut in dubio, an verba vel voluntas Superioris contineant mandatum, vel purum monitum, præsumitur monitum, nam *in obscuris, quod minimum est, sequimur. Reg. jur. 30. in 6.*

3. Nulla consuetudo præscribere potest contra

tra legem naturalem vel divinam, quia hæ leges non dependent à voluntate subditorum vel Legislatoris humani, ùt clarum est.

14. 4. Certum est, quòd consuetudo abrogare, & quasi præscribere possit contra legem humanam; ad hoc tamen requiritur 1. ut sit introducta animo legem abrogandi; actus enim non operantur ultra intentionem agentium, *L. 19. ff. de reb. cred.* 2. Requiritur consensus Superioris vel *personalis*, qui datur ab ipso Legislatore, sciente consuetudinem, eámque tacitè vel expressè approbante, vel *legalis*, seu *generalis*, qui datur per legem vel jus generaliter approbans consuetudinem rationabilem, etsi Legislator ignoret hìc & nunc agi contra legem suam; hunc legalem consensum sufficere cum communiori, docet *Suar. L. 7. de leg. c. 13. num. 6. Engel L. 1. tit. 4. n. 19. Rob. Konigx ib. n. 17. Schmalzgr. eod. tit. num. 15.* contra *Laym. & Pyrhing. &c.* Ratio est: quia jura plus non requirunt, quàm ut consuetudo sit rationabilis & præscripta, ùt patet ex *c. fin. de consuet. L. 32. L. 35. ff. de leg.* præscriptio autem contra ignorantem procedit, & moraliter est impossibile, ut Papa vel Legislator sciat omnia statuta & consuetudines locorum, & tamen non omnes improbantur. 3. Ut consuetudo contra legem prævaleat, requiritur tempus legitimum, & quidem contra legem civilem sufficere decennium, admittunt plerique, contra leges verò Ecclesiasticas antiqui requirunt 40. annos, quia hoc tempus requiritur ad præscribendum contra Ecclesiam. Econtra *Palao Less. Lugo de just. dis. 7. n. 94. Haun. Sannig. dist. 4. q. 1. n. 5. Reiffenstuel L 1. tit. 4. à. n. 105. Schmalzgr, n. 9.* veriùs dicunt, consuetudinem decen-

decennalem etiam sufficere ad abrogandam legem Ecclesiasticam, idque cum mala fide & scientia legis. *Bonac. Suar. c. 18. n. 14. Lug. n. 96. Eng. num. 15.* Ratio est: quia hìc non est propriè præscriptio, aliàs enim nec sufficeret decennium ad abrogandam legem Principis sæcularis, & contra legem Pontificis Rom. requirerentur 100. anni, quia tot requiruntur ad præscriptionem contra Ecclesiam Rom. Itaque consuetudo abrogat legem propriè ex consensu Legislatoris, qui legem remittere potest, etiam iis, qui per decennium scienter & malâ fide contra eam operantur, & consuetudo non abrogat legem, nisì introducta cum animo legem abrogandi; sed non potest adesse animus legem abrogandi, quin adsit scientia legis, seu mala fides, ergo

5. Si lex expresè improbet omnem consuetudinem etiam consequentem legi contrariam, sicut improbat omnem consuetudinem contra immunitatem Ecclesiasticam, nulla consuetudo contra istam legem prævalere poterit, nisì expost cessent circumstantiæ, propter quas consuetudo adversa legi reprobatur. *Palao, Schmalzgr. n. 23.* vel advenit causa à Legislatore non prævisa. *Eng. n. 15.* Ex dictis

Deduces seqq. 1. Si Papa aut Princeps dubiè vel invalidè electus, vel etiam intrusus, ab Ecclesia aut Republica nondum sit receptus vel toleratus, ejus leges non obligant subditos; quia libertas subditorum ante electionem erat in certa possessione, à qua per dubiam vel invalidam electionem non ejiciuntur; si verò pacificè tolerentur, hoc ipso habentur pro legitimis, inci- 15.

piúntque eorum leges obligare. *Sanch. Spor. in decal. L. 1. c. 1. n. 95.* Si tamen leges Papæ tantùm sint promulgatæ Romæ, & non in partibus hisce, probabiliter hìc non obligor, etiamsi certus sim de promulgatione facta Romæ. Excipe, nisì leges Pontificiæ contineant materiam Fidei, vel jure naturæ obligantem; tunc enim indubitatum est, omnes notitiam habentes statim obligari ex lege altiori; & quamvis de stylo Curiæ Romanæ Papales Bullæ Romæ publicatæ dicantur habere vim ubique obligandi, hoc tamen probabiliter solùm obtinet circa causas beneficiales, & similes, in quibus summus Pontifex liberam potestatem habet, non verò circa ea, quæ proximè conscientiam contingunt; hæc enim debere in partibus publicari, docent *AA. cit. n. 8.* & colligitur *arg. c. tum infirmitas 13. de pœn.*

16. 2. Declarationes Cardinalium S. Congregationis, quamvis sint magnæ authoritatis, non tamen habent vim legis, nec obligant in conscientia, nisì à Papa sint examinatæ & approbatæ, tunc enim immediatè censentur exire à Papa, nec requiritur, ut ejusmodi declarationes legaliter promulgentur, sed sufficit, quòd ex fama vel aliter de iis certò moraliter constet; cùm enim non faciant novam legem, sed tantùm explicent antiquam, satìs est, antiquam semel fuisse promulgatam. *Lezana, Zypæus, Eng. proœm. n. 16. Reiffenstuel ib. n. 130,* & indubitatò habere vim legis, si de mandato Papæ legitimè promulgentur, docet *Schmalzgr. dissert. proœm. n. 375.*

17. 3. In dubio, an sit lex, non præsumitur, nisì probetur; in dubio, an sit promulgata, præsumitur non esse, nisì fortè constaret, illam aliquando fuisse usu receptam, tunc enim meritò præ-

præsumeretur promulgata fuisse, ex communiter enim contingentibus prudens est præsumptio, atqui communiter contingit, ut leges usu non recipiantur, nisi sint promulgatæ, ergo. *Viva opusc. 2. q. 4. a. 1.* Nec obstat, quòd promulgatio sit quid facti, nam facta etiam prudenter præsumuntur ex iis, quibuscum communiter conjungi solent. In dubio, an lex sit recepta, attendenda est praxis timoratorum: si de hac constare non possit, & lex sit talis, ut ejus valor pendeat ab acceptatione populi, ùt multæ leges civiles, præsumitur non recepta, quia dubitatur de ejus essentia: si ejus valor non dependet ab acceptatione populi, præsumitur recepta, quia supponitur legis essentia, & tantùm dubitatur de accidente, ergo lex est in possessione contra libertatem: in dubio, an lex vel consuetudo obliget sub mortali, vel veniali, an verba Superioris contineant mandatum, vel purum monitum, si dubium ex modo præcipiendi, ex judicio, & praxi prudentum, quæ optima legum est interpres, resolvi non possit, standum est pro obligatione levi vel puro monito. *Juxta reg. 1. cit. in obscuris, quod minimum est, sequimur.* Si lex est certa, & causa excusans sit dubia, manet legis obligatio: neque enim per excusationem dubiam eximitur quis à lege certa, ut habet *communis;* quia lex manet in possessione; in dubio, an lex sit justa, est præsumptio pro lege, & Superiore, tum quia Deus Superioribus specialiter assistit, tum quia bonum commune tunc exigit obedientiam: tum quia Superior est in possessione authoritatis imperandi. *vid. Vivam opusc. 2. q. 4. a. 3.*

4. Si lex est certa, & negativè dubites, id est, 18.

non habeas grave motivum judicandi, quòd satisfeceris legi, omnes dicunt te obligari lege, quia lex est in possessione, & legi certæ non satisfit per solutionem incertam. Si verò dubites positivè, seu habeas motivum probabile, quòd satisfeceris legi, probabiliter non obligaris lege, quia habes motivum grave judicandi, quòd satisfeceris legi, *La Croix L. 1. n. 600.* Quid autem sit probabilius, non resolvit, *itaque dico*, quòd probabiliùs non sit absolutus à lege, qui tantùm probabiliter satisfecit legi, idque vel maximè, si probabilitas sit in utramque partem, v. g. certus sum me admisisse grave furtum, & in utramque partem positivè dubito, an sim, vel non sim confessus, probabiliùs adhuc confiteri teneor: idem est, si certò contraxi debitum, & probabiliter tantùm judicem me satisfeciisse, *Sanch. Rebell. Vasq. Bardi de consc. disc. 6. c. 9. §. 16. Lugo de just. d. 18. num. 12. Dicast. de rest. d. 5. num. 202.* contra *Tanner. Schildere de consc. t. 2. num. 92.* Probatur 1. Ut primùm contraxi debitum, vel admisi furtum, lex confitendi & solvendi est certa, sed legi certæ non satisfit per solutionem incertam, & probabilem, ergo. 2. In æquali probabilitate prævalet illa pars, pro qua est possessio, sed lex confitendi & solvendi est in possessione, non enim ab illa ejicitur per satisfactionem probabilem, sicut ab agro justè possesso non ejicior per jus alterius probabile, ergo. *Si dicas*, satisfactio probabilis facit, ut lex confitendi & solvendi non sit ampliùs certa: *Contra est*, saltem lex confitendi furtum certò extitit, ideóque pro ipsa est præsumptio & possessio, usque dum certò probes, ei esse satisfactum; sicut est præsumptio pro agro à me bonâ

fide

fide possessò, usque dum certò probes agrum esse tuum. Et sicut certa possessio agri non eliditur per rationem probabilem, quòd ager sit tuus, sic & certa Legis possessio non eliditur per satisfactionem probabilem. 3. In pari causa melior est conditio possidentis, idque non tantùm in materia juris, sed & in materia aliarum virtutum, ùt cum communiori ostendi, *Cas. 2. n. 5.* & Ratio est, quia ipsa possessio est aliqua præeminentia, propter quam in pari causa præferri debet possidens, ergo etiam Lex possidens saltem in pari probabilitate præferri debet. 4. Si sint 19
duo horologia probabilia, & in uno sonuerit duodecima noctis, & non in altero, manet obligatio orandi, quia Lex certa orandi est in possessione, & excusatio ob sonitum duodecimæ est tantùm probabilis, ùt in terminis habet ipse *La Croix n. 586.* ergo & in aliis casibus, quando tantùm est probabiliter satisfactum Legi, est obligatio satisfaciendi, & Lex manet in possessione.

5. Si quis positivè dubitet de valore matrimonii bonâ fide contracti, tenetur Lege matrimonii, eò quòd matrimonium sit in possessione, ergo & hìc.

6. Confessio & solutio sunt quid facti, sed factum in dubio non præsumitur, ùt patet ex *Cas. 2. n. 9.*

7. Qui tantùm probabiliter solvit debitum, condemnaretur in foro externo, ergo etiam in foro interno non est liber; quia forum internum debet concordare foro externo, nisi appareat, quòd externum fundetur in falsa præsumptione. *Neque obstat*, quòd debitor etiam sit in possessione suæ pecuniæ, *nam* dubium non versatur immediatè circa ipsam pecuniam, cujus sit, sed

circa jus petendi debitum, an sit; nam, qui ex pœnitentia vel voto debet eleëmosynam, & negativè dubitat, an dederit, etiam possidet suam pecuniam, & tamen in illo dubio non stat possessio pro ipso, ùt fatentur omnes, sed pro obligatione pœnitentiæ & voti, quæ semel extitit, & non probatur extincta, ùt dicam *Cas. 68. àn. 7. Si dicas*, quòd debito justitiæ non satisfiat per solutionem probabilem, ex eo est, quòd homines sint inviti, quò minùs debito certo satisfiat per solutionem incertam, econtrà de benignitate Dei & Ecclesiæ meritò præsumitur, quòd plus non requirant, quàm, ut homo prudenter & ex gravi seu probabili motivo judicet se legi satisfeciſſe. *Contra est.* Hoc universaliter præsuïmi non potest, estque planè incertum; & plerique DD. negant Deum aut Ecclesiam esse contentam satisfactione probabili, ubi de certitudine legis constat: aliud est, si ipsa existentia legis sit incerta aut solùm probabilis, tunc enim libertas foret in possessione, secundùm dicta *Cas. 2. n. 8. & seq. Cas. 3. n. 11. & seq.*

20. 8. Si leges tempus nullum determinent, ùt primùm commodè possunt, impleri debent, *reg. 14. ff. de reg. jùr.* Si verò certum tempus, horam vel diem determinent, velutì lex recitandi Horas Canonicas ab una duodecima noctis ad alteram; lex jejunandi ab anno ætatis 21. completo; lex non suscipiendi Subdiaconatum ante annum vigesimum secundum inchoatum, communis est sententia, & omnium Fidelium sensus hoc tempus accipiendum esse de momento ad momentum, non quidem mathematicè, quia momenta mathematica à nobis non sunt cognoscibilia, eò quòd ignoremus, quòd punctum tem-

temporis imaginarii præcisè Sol attigerit, sed Ecclesiasticè, ita, ut nos regulemus juxta Calendaria approbata & horologia communiter bene regulata: si alicubi plura sint hujusmodi horologia, possum sequi quodlibet, non tamen cum certa violatione alicujus legis, ùt explicavi *Cas. 3. num. 22.* Ratio est consuetudo Ecclesiæ, quæ est optima legum interpres, & aliter non possemus scire, quando præcisè inciperet vel desineret obligatio ejusmodi legis.

CASUS VI.

De subjecto Legum, seu de iis, qui Legibus obligantur.

FRemundus Princeps à suo Confessario quærit: 1. *An teneatur propriis Legibus.* 2. *Quid in Statu Aristocratico & Democratico.* 3. *An Clerici obligentur Lege Principis. Quid de Lege præjudicante immunitati Ecclesiasticæ.* 4. *An Legibus obligentur infideles, hæretici.* 5. *Ebrii, pueri.* 6. *Amentes.* 7. *An peregrini obligentur Legibus locorum, per quæ transeunt.* 8. *An Legibus communibus.* 9. *An gaudeant privilegiis loci, in quo sunt.* 10. 11. *An obligentur Legibus suæ patriæ. An Religiosi ubique suis Regulis.* 12. *Quid de exeunte è loco obligationis ad locum, ubi non est obligatio.* 13. *Quid si suo loco poterat satisfacere Legi, v.g. audire Missam, an non auditâ possit exire.* 14. *Quid de eunte ex loco, ubi non est obligatio ad locum, ubi est obligatio.* 15. *An liceat ponere impedimentum Legi.* 16. *Quid si ideo ponatur, ut quis excusetur à Lege.* 17. *Quid de Lege naturali*

& divina. 18. *An sit obligatio removendi impedimentum aliunde positum.* 19. *Quid de eo, qui ponit rem præceptam absque animo satisfaciendi.* 20. *Aut eodem tempore aut eodem actu pluribus satisfacit legibus?* Pro resolut.

1. QUÆR. I. Quinam obligentur Lege?

R. Leges non obligant, nisi subditos; hinc 1. Legislator non obligatur propriis Legibus, neque quoad vim coactivam, ita ut incurrat pœnam à se statutam, uti fatentur omnes, neque directè quoad vim directivam, seu in conscientia, maximè in iis, quæ ejus statum vel authoritatem dedecent; ut si Lex prohibeat portare arma vel pretiosas vestes: Ratio est: quia etiam vis directiva ex jurisdictione oritur, quam quis in se ipsum non potest exercere, cùm nemo respectu sui possit esse Superior simul & inferior: deinde talis obligatio esset inutilis; cùm enim obligatio Legis pendeat à voluntate Legislatotis, toties posset eam tollere, quoties Legem observare nollet, in aliis verò, quæ Legislatorem ipsum non dedecent, tenetur & ipse suis parere Legibus, non quidem vi propriarum Legum, sed ex dictamine rectæ rationis, quâ Princeps tanquam caput tenetur se conformare reliquo corpori: minùs tamen, & secluso scandalo ac turbatione populi, plerumque tantùm venialiter peccat Princeps propriam infringens Legem: Ratio est, quòd tantùm videatur esse levis deordinatio, quòd tanquam caput se hìc & nunc non conformet reliquo corpori. *Bonac. Less.* & alii.

2. 2. In Statu Aristocratico, ubi Optimates dominantur, & in Statu Democratico, ubi potestas est penes cætum populi, quilibet ex Optimatibus & ex populo directè obligatur publicatis le-

legibus, quia quilibet ex Optimatibus & popularibus est verus subditus respectu totius cætûs tum Optimatum in statu Aristocratico, tum populi in statu Democratico.

3. Clerici non obligantur directè legibus Principis vel Magistratûs sæcularis, quia hi nullam in illos vel illorum bona etiam patrimonialia (ut bene notat *Engel. lib. 1. tit. 2. n. 35.*) jurisdictionem habent: aliud est de bonis feudalibus, quæ non absolutè, sed sub certis reservationibus, & salvo Jure feudali in Clericos transeunt; itaque ad leges civiles Clerici tantùm obligantur indirectè ex æquitate vel decentia naturali, vi cujus pro bono pacis una pars communitatis tenetur se conformare reliquis; debent tamen ejusmodi leges esse necessariæ pro bono communi, & non adversari Ecclesiasticæ immunitati, veluti lex de non vendendis frugibus extra patriam, de non admittendis peregrinis mercibus &c. Clerici has leges transgredientes plerumque tantùm peccant venialiter, nisi adsit scandalum, damnum tertii, vel Reip.; aut leges simul sint juris naturalis, ut servare jura contractuum, taxas mercium; tunc enim Clerici æquè obligantur quàm alii. *Azor, Suar. de leg. L. 3. c. 34. num. 13.* Nunquam tamen ob transgressionem à laicis puniri poterunt v. g. per confiscationem frugum vel mercium, quia à jurisdictione eorum, præsertim coactiva, sunt planè exempti: Imò si Superiores laici ferant leges immunitati Ecclesiasticæ præjudicantes, quibus v. g. Ecclesiæ vel loca pia fiunt inhabilia ad acquirendas possessiones, vel bona immobilia, hæ leges erunt illicitæ & irritæ, nec non ferentes incurrunt excommunicationem latæ sententiæ ab Honorio III. *C. No-* 3.

veritis de sent. exc. quæ confirmata est à *Trid. sess. 25. c. 10.*

4. 4. Catechumeni, Judæi aliique Infideles, etsi obligentur Legibus civilibus suorum Principum, non tamen Ecclesiasticis, quia nondum sunt subjecti Ecclesiæ per Baptismum; aliud est de Hæreticis legitimè baptizatis.

5. 5. Ebrii & habentes lucida intervalla manent subditi Legibus, quamvis per accidens non peccent, eas infringentes ob defectum rationis; hinc peccant, qui eos inducunt ad earum transgressionem, offerendo v. g. die Veneris carnes: Econtrà offerendo eas pueris ante septennium non peccatur, quia pueri ante illam ætatem probabiliùs nondum sunt subditi Legibus humanis, quæ feruntur humano modo; ideóque pro iis tantùm, qui habent usum rationis, qui ante septennium non præsumitur, eò quòd Leges positivæ attendant ad ea, quæ plerumque contingunt. *L. nam ad ea. ff. de leg.*

6. 6. Perpetuò amentes, etsi non obligentur Legibus humanis, tamen subjecti sunt Legibus naturæ, hoc ipso, quòd participent naturam rationalem; hinc, quamvis ipsi per accidens ratione uti non valeant, peccant tamen, qui eos inducunt ad transgressionem Legis naturalis, v. g. ad blasphemandum, fornicandum, &c. quia, cùm hæc sint intrinsecè mala, tribuuntur principali libero agenti, qui amentis operâ velut instrumento utitur: econtrà non esse illicitum iis offerre carnes, vel iis die festo opera servilia imponere, docet *Laym. L. 1. t. 4. c. 12. num. 3.* eò quòd non sint subjecti Legibus Ecclesiæ, ideóque non videatur esse malum causare, ut id faciant, quod nullâ lege iis prohibitum est. Quoad

ad esum carnis consentio; quoad opera servilia puto peccare eum, qui ea die festo perpetuò amenti imponit saltem suo nomine in suam utilitatem, tunc enim censetur ipse imponens per amentem, tanquam per instrumentum vivum laborare: sicut ergo peccat, qui per equum, bovem vel asinum, tanquam per instrumenta laborem servilem diebus festis exercet, quamvis certum sit, jumenta nulli legi esse subjecta, sic à potiori, qui per amentem: aliud est de esu carnis, nam eas offerens non censetur per amentem edere, secùs, qui facit eum in sui commodum laborare.

QUÆR. II. An peregrini & viatores obligentur legibus locorum, per quæ transeunt? 7.

R. Peregrini & viatores regulariter non obligantur specialibus illorum locorum præceptis, per quæ transeunt. *Sayr. Less. L. 4. de just. c. 2. n. 49. Laym.* & quoad peregrinos consentit *Sanch. L. 1. moral. c. 12. Diana, Sannig de leg. dist. 3. q. 8. num. 9. Ant. Herman Thes. 5. Eng. num. 31.* Unde, si in tali loco sit speciale festum vel jejunium, non tenentur audire Missam, vel jejunare: Ratio est: quia nullo modo sunt subditi talis loci vel Superioris, neque ratione originis, domicilii, contractûs vel delicti, ergo ejus legibus non obligantur, sed solùm communibus.

Dixi 1. regulariter: quia peregrini utique tenentur servare leges & solennitates contractuum, quia contractus sortiuntur forum loci, in quo celebrantur, *c. fin. de for. comp. L. 19. ff. de jud.* Item tenentur servare leges, quarum violatio cederet in scandalum aliorum, in damnum vel injur[illegible]m loci, in quo existunt: hinc non licebit illis inde contra prohibitionem evehere,

vel

vel illuc inferre frumenta, merces, portare arma prohibita, vendere supra statutum pretium, &c. exigit enim æquitas naturalis, ut, qui in alieno loco sentiunt commodum transitûs, etiam sentiant onus legum necessariarum pro conservatione loci; ex hoc capite viatores etiam tenentur solvere pedagia, vectigalia. *AA. cit.*

8. *Dixi 2. Specialibus illorum locorum præceptis*: nam legibus communibus utique obligantur, etiamsi forsitan illæ in suo territorio non sint receptæ, vel contrario usu abrogatæ, unde Belga, cui in sua patria licitum est diebus Sabbathinis inter Nativitatem Christi, & Purificationem B. M. V. comedere carnes, existens istis diebus Coloniæ tenetur abstinere ex communi lege Ecclesiæ, *communis* cum *Laym. de leg. c. 12. n. 3.* & ratio est, quòd in sua patria tantùm excusetur per consuetudinem, quæ utpote contra jus commune est odiosa, & restringitur tantùm ad locum, in quo viget, sicut statutum aut privilegium locale. *arg. c. 2. de Constit. in 6.*

Dixi 3. Locorum, per quæ transeunt: nam, si per majorem partem anni intendant ibi manere, jam à prima hora tenebuntur ad statuta talis loci, quia per quasi domicilium facti sunt subditi.

9. Econtrà, quamvis peregrini non teneantur statutis specialibus locorum, attamen privilegiis, consuetudinibus, aut statutis favorabilibus illorum locorum, per quæ transeunt, uti possunt; hinc Germanus transiens per Belgium poterit antedictis diebus Sabbathinis ibidem comedere carnes, & apud Hispanos intestina; item in loco, ubi Quadragesima juxta novum Calendarium est absoluta, non jejunare, etsi in loco sui domicilii adhuc jejunetur. *Sanch. L. 1. mor. c. 12. Less. Bonac.*

Bonac. Reiffenſt. n. 40. La Croix L. 3. p. 2. num. 1271. Econtra ſi in loco ſui domicilii quadrageſimam abſolvit, non tenetur jejunare in loco, ubi exiſtit, etiamſi ibi quadrageſima adhuc perduret, modò abſit ſcandalum. *DD. citt.*

QUÆR. III. An peregrinus obligetur legibus ſuæ patriæ, quando alibi eſt, ubi illæ non vigent? 10.

R. Regulariter non obligari. *Suar. c. 32. Engel. Konig. L. 1. t. 2. & ibid. Schmalzg. num. 41. Herman. Theſ. 4.* Ratio eſt, quòd ſtatuta localia cohæreant loco, nec extendantur ultra territorium ſtatuentis etiam reſpectu ſubditorum, *c. 2. de Conſtit. in 6.* Unde ſi in tua patria ſit dies feſtus vel jejunium, alibi exiſtens, ubi jejunium, vel feſtum ſecundùm Jus commune non eſt, non teneris jejunare vel audire Sacrum, nec Clericu extra Diœceſin exiſtens tenetur lege ſui Epiſcopi, quâ v. g. prohibet luſum chartarum.

Dixi regulariter, nam ſi transgreſſio ſtatuti vergat in detrimentum loci, vel injuriam Magiſtratûs, aut Principis, etiam extra territorium obligabuntur ſubditi, ut ſi ſtatutum ſub certa pœna prohibeat de Principe loqui injurioſa, aut præcipiat Clericos etiam abſentes comparere in Synodo, vel cives in Magiſtratu: idem à potiori tenet de religioſis, qui non ratione territorii, ſed ratione obedientiæ ſuis Superioribus ſubjecti ſunt, ideóque eorum ſtatutis & mandatis ubicunque terrarum obligantur, quin & in alieno territorio citari, excommunicari, & propriâ authoritate capi poſſunt. *Sylveſt. V. excommunicatio num. 15.* Ex dictis. 11.

Deduces ſeqq. 1. Qui bonâ fide vel negotiorum causâ abit è loco, in quo erat obligatio v. g. 12.

jeju-

jejunii, vel audiendi Missam, ad locum, in quo non est talis obligatio, excusatur ab his: Si verò ideo exeat, ut se à lege eximat, plures dicunt eum manere obligatum lege, eò quòd fraus ei non debeat patrocinari, *c. Sedes, &c. ex tenore de rescript.* sed probabilius est, eum excusari, quia utitur jure suo; lex enim non prohibet exire è loco, sed tantùm præcipit, ut observetur ab iis, qui existunt in loco, nec fraus ei patrocinatur, quòd solùm improbant cit. textus, sed conditio loci, *& nullus videtur dolo facere, qui jure suo utitur. Reg. 15. ff. de reg. juris. Salmantic. Illsung. t. 1. d. 2. n. 23. Mezger in 1. 2. d. 35. a. 5. n. 27. Schmalzg. l. c.*

Si dicas, qui obligatur lege, etiam obligatur non ponere impedimentum legi, aliàs enim non peccaret, qui tempore audiendæ Missæ se voluntariè componit ad somnum.

2. Qui ideo exit ad locum, ubi *Trid.* non est receptum, ut ibidem clandestinè matrimonium contrahat, matrimonium in fraudem legis contractum est illicitum & invalidum, ergo.

R. Manente lege est obligatio non ponendi impedimentum legi C. lege non manente N. exiens ad locum, ubi non est lex, facit respectu suî non ampliùs esse legem, statutum enim locale cohæret loco, sicut igitur malum non est, petere dispensationem, vel rogare Superiorem, ut tollat legem, sic nec malum est exire ad alium locum, & facere, ut respectu suî non sit lex.

Ad 2. Quòd matrimonium ejusmodi sit illicitum & invalidum, est ex speciali decreto Urbani VIII. ut dicam *cas. 110. n. 12.*

13. 2. Qui cogitat exire è suo territorio, in quo est lex audiendi v. g. Sacrum, si tanto tempore ibi-

ibidem existat, ut commodè possit audire, habeátque occasionem audiendi, tenebitur audire: probabile tamen etiam est, quòd, si plures Missas potuisset audire, v. g. unam horâ octavâ, alteram horâ undecimâ, neglecto omni sacro, possit exire ante horam undecimam, quia poterat differre auditionem Missæ usque ad undecimam, & tunc petere dispensationem à lege, quam, ùt suppono, novit se impetraturum, ergo etiam poterit tunc exire è loco, & ponere se in statu, in quo non est lex. *Sanch. Reiffenstuel num. 36. Herman. pag. 38.* Sed prior sententia, tùtì est magìs pia & tuta, ità & in praxi suadenda: si unicum tantùm est Sacrum v. g. horâ octavâ, & adhuc existas in loco, certum est juxta omnes te obligari, quamvis statim post Sacrum velles exire, quia manes subditus statuto locali, illo tempore, quo necessariò erat implendum.

3. Discessurus ex loco, ubi non est obligatio 14.
jejunii vel abstinentiæ, potes ibi non tantùm plenè refici, sed & vesci carnibus: si tamen eodem die venias ad locum, ubi est jejunium, distinguendum est, vel enim iste locus est locus tui domicilii, & tunc non potes secundò refici, minùs vesci carnibus, quia es subjectus legibus loci; si es in loco peregrino, non teneris speciali jejunio istius loci, bene tamen jejunio communi totius Ecclesiæ.

QUÆR. IV. An & qualiter peccet, qui facit 15.
se impotentem ad implendam legem, vel qui ponit impedimentum legi implendæ? R. Id decidere est difficillimum; in praxi tenenda sunt seqq.

1. Pleræque leges humanæ non obligant, ut aliquot diebus antecedenter non ponatur impedimen-

dimentum : Ratio est communis usus & interpretatio, de quibus constat Legislatoribus, hinc non peccat, qui die Sabbathi iter vel etiam venationem aggreditur, prævidens, se altero die non posse audire Sacrum, nec peccat contra religionem vel jejunium, qui per nimium potum prævidet post aliquot dies se non posse jejunare, audire Missam, legere horas, &c.

16. *Dixi* 1. *Qui prævidet* : nam, qui ideò ponit impedimentum, ut excusetur à lege, v. g. projicit vel donat alteri Breviarium etiam aliquot diebus antecedenter, ut non teneatur orare, peccat contra præceptum orandi horas, quia fraudulenter agit contra legem in actu primo obligantem. Aliud est de eo, qui ideò de loco exit, vel dispensationem petit, ut à lege eximatur, quia per alium locum vel dispensationem respectu ipsius tollitur lex, per consequens nec in actu primo eum obligat.

Dixi 2. Aliquot diebus antecedenter : quia, si ipso die, quando jam præceptum urget, vel immediatè antecedenter ponatur impedimentum, v. g. aliquis ipso die festo aut horâ decimâ vel duodecimâ noctis sinè justa causa exit, & Missam negligit, indubiè peccat, sic enim habet communis persuasio & usus, qui est optimus legum interpres. *Gob. in exper. c. 5. n. 4. §. 3.*

17. 2. Præcepta naturalia & divina obligant, ut etiam aliquot diebus antecedenter non ponam impedimentum; obindè peccant contra justitiam Pastores, Officiales, famuli, si per nimium potum se prævideant incapaces fore ad obeundos labores ex justitia debitos, item, qui per potum vel per lusum reddunt se impotentes ad solvenda debita, vel ad alendam familiam; qui

per

per iter vel negotia se prævidet impediendum à communione annua, probabiliùs tenetur prævenire, vel ex post supplere.

3. Quamvis quis obligetur non ponere impedimentum legi, non tamen semper tenetur removere impedimentum aliunde positum, nam *Marchin. Tamb. Suar. La Croix* cum communi docent, quòd non obliger procurare valetudinem vel liberationem è carcere præcisè, ut satisfaciam præcepto Ecclesiæ de audienda Missa, vel præcepto naturali de legenda Missa, quando ad eam ex justitia obligor; aut etiam, ut satisfaciam præcepto divino de confessione & communione annua, econtrà, si per censuras, v. g. excommunicationem, suspensionem vel interdictum impediar, plerique docent me teneri petere absolutionem à censuris, quia censuræ immediatè & directè impediunt ab ejusmodi functionibus, cùm ab Ecclesia ad illum finem infligantur; hoc autem non facit carcer & infirmitas, *Tamb. L. 3. de Mis. c. 6. §. 1. num. 8. Gob. num. 98. La Croix L. 1. num. 782.* Ratio horum omnium est intentio Legislatorum, quæ ex usu & judicio prudentum rationabiliter colligitur: constat enim Legislatores in una materia faciliùs permittere impedimentum legis, quàm in alia, sic lex jejunii permittit assumi honestum laborem cum jejunio incompossibilem, non verò id permittit lex Missæ vel horarum. 18.

QUÆR. V. An opus præceptum poni debeat animo satisfaciendi præcepto? R. Plerumque non requiritur animus satisfaciendi præcepto, sed sufficit, quòd ponatur materia præcepti, hinc, qui audit Sacrum, legit horas, dat eleëmosy- 19.

nam immemor præcepti vel voti, satisfacit, imò, quamvis quis habeat intentionem oppositam v. g. per hoc Sacrum, per hanc recitationem horarum non satisfaciendi præcepto, modò adsint reliqua, satisfacit, nec tenetur ad novum Sacrum, vel novas horas: quod tamen probabiliùs non tenet de obligatione voti, vel debito justitiæ, nam, si nolis per hanc eleëmosynam satisfacere voto, per hanc pecuniam extinguere debitum justitiæ cognitum non satisfacis. Ratio horum est, quòd obligatio voti & debiti oriantur ex libera hominis voluntate, ideóque in his obligationibus potest liberè velle perseverare; econtra aliæ obligationes oriuntur à voluntate Legislatoris, ideòque non est in potestate subditi, ut, positâ materiâ præceptâ, perseveret obligatio. *Suar. Herinx. Reiffenst. n. 45. & seqq. La Croix L. c.*

20. QUÆR. VI. An eodem tempore, aut etiam eodem actu pluribus & distinctis legibus satisfieri possit? R. Affirm. Si materiæ legum neque ex se, neque ex intentione Legislatoris sint incompatibiles, secùs, si se compati non possint. Unde deducuntur seqq.

1. Die festo possum audire Missam, & simul legere horas Canonicas, persolvere Pœnitentiam, aut alias preces obligatorias, audire concionem, &c. quia hæc omnia cum auditione Missæ sunt compatibilia, ùt latiùs explicabo Cas. 95. *à num. 3.*

2. Si plura præcepta eandem materiam præcipiant, v. g. voviſti in vigilia S. Mathiæ jejunare, & Confessarius idem pro pœnitentia imposuit, satisfacis eodem actu præcepto Ecclesiæ, voti & pœnitentiæ, ùt per se patet. Item obligaris

ligaris orare horas ratione ordinis & beneficii, satisfacis una recitatione. Si festum incidat in Dominicam, satisfacis utriq; audiendo unam Missam. Econtra si alicui ex pluribus titulis debeas centum aureos, non satisfacis, si semel des centum, quia justitia exigit æqualitatem rei ad rem, in aliis præceptis præcipuè attenditur intentio legislatoris.

3. Votum & pœnitentia pleràmq; non implentur per actum aliàs debitum v. g. Confessarius præcipit audire Missam, debes eam audire die feriato; aut in die festo audire duas, unam ex lege Ecclesiæ, alteram ex præcepto Confessoris. Item si voviſti eleëmosynam, & Confessarius imposuit eleëmosynam, eâdem stipe non satisfacis utriq;. Item Confessarius indeterminatè te jussit jejunare uno die Sabbathi, non potes eligere Sabbathum, in quod incidit jejunium Ecclesiæ; econtrà, si determinatè jussit primo Sabbatho, vel tribus Sabbathis consequenter jejunare; satisfacis, etsi in Sabbathum simul incidat jejunium Ecclesiæ. Item voviſti omni die audire Missam, non teneris juxta *Sanch.* & *Bonacina*, diebus Dominicis & festis audire duas. Ratio horum omnium est, quod hæc plerumq; sit mens Confessarii & voventis, nisi aliud expresserint. Plura de his dicam suis locis.

EX TRACTATU DE PECCATIS.

CASUS VII.

De natura, divisione, & specifica distinctione peccatorum.

GOrgias miles non obstante, quòd castitatem & jejunium quadragesimale sibi à Confessario impositum observare voverit, nihilominùs carnes edit. 5. Quascunque personas alterius sexûs etiam in templo opprimit. 6. Alienaque bona, uti & vasa sacra diripit. 7. De variis Fidei articulis dubitat. 8. Et ut licentiùs vivat, varias hæreses amplectitur ibid. Quæritur, quot admiserit distincta specie peccata? Pro resolut.

1. QUÆR. I. Quid & quotuplex sit peccatum?

R. 1. Peccatum est libera divinæ legis transgressio. *Dicitur* 1. *Libera*, id est, quæ fiat cum aliqua advertentia & cognitione malitiæ, *nihil enim volitum, quod non præcognitum*. *Dicitur* 2. Divinæ legis, hoc est, omnis legis in conscientia obligantis, nam omnis obligatio primò & radicaliter est à Deo, qui vult omnia justa præcepta, etiam humana servari.

2. R. 2. Peccatum dividitur 1mò. in originale & personale; *Originale* est, quod contraximus in Adamo, quatenus nostræ voluntates in ejus voluntate erant inclusæ, sicut voluntas pupilli est inclusa in voluntate tutoris, ita ut, quòd agit tutor

tutor quà talis, etiam censeatur agere pupillus; *personale* dicitur, quod in propria persona & voluntate committimus, & hoc secundum subdividitur in peccatum *commissionis*, quo scilicet ponitur actio prohibita, v. g. furtum; & *omissionis*, quo omittitur res præcepta, v. g. Missa, jejunium.

2dò. Dividitur peccatum in actuale & habituale; *actuale* est ipse actus vel omissio difformis legi: *habituale* est peccatum præteritum perseverans in negatione condonationis & condignæ satisfactionis; vel, ùt alii volunt, est privatio gratiæ sanctificantis, prout connotat peccatum præteritum, quod tricis Scholasticis relinquo.

3. In mortale & veniale.

4. In peccata carnalia & spiritualia; *carnalia* sunt, quæ in delectatione carnis perficiuntur, ùt gula, luxuria. *Spiritualia*, quæ perficiuntur in delectatione interna mentis, quamvis versentur circa objectum corporeum & materiale, ùt superbia, invidia, avaritia.

5. In peccata cordis, oris & operis, prout corde, ore vel opere perficiuntur.

6. In peccata contra Deum, proximum & nos ipsos: nam quamvis omnia peccata sint suo modo contra Deum, quatenus ejus legi opponuntur, & contra nos ipsos, quatenus nobis ipsis vel maximè nocent, tamen illa peccata dicuntur propriè contra Deum, quæ opponuntur motivis illarum virtutum, quibus rectè disponimur ad Deum, v. g. fidei, spei, charitatis; ùt est odium Dei, blasphemia, desperatio, infidelitas. Illa peccata sunt contra proximum, quæ adversantur virtutibus, quibus rectè disponimur ad proximum, ùt homicidium, furtum. Illa dicuntur contra nos ipsos, quæ contrariantur vir-

tutibus, quæ moderando proprias passiones nos erga nos ipsos bene disponunt, ùt luxuria, gula, &c.

7. In peccata infirmitatis, ignorantiæ & malitiæ; prima ex tentatione, secunda ex errore culpabili, tertia ex malitiosa determinatione voluntatis absque tentatione vel ignorantia proveniunt.

8. Tandem in peccata propria & aliena, hæc à nobis ipsis, illa ab alio subjecto fiunt, sed nobis ratione consensûs, consilii, conniventiæ vel aliter imputantur.

3. QUÆR. II. Quid circa distinctionem specificam peccatorum?

℟. *Sequentia.* 1. Est de Fide, quòd in Confessione omnia mortalia quoad numerum & speciem infimam ac circumstantias speciem mutantes exprimi debeant: nam *Trid. sess. 14. de Pœn. c. 7.* sic habet: *Si quis dixerit, in pœnitentia ad remissionem peccatorum necessarium non esse jure divino confiteri omnia & singula peccata mortalia & circumstantias, quæ peccati speciem mutant, anathema sit:* & Ratio est, quia Confessarius debet agere medicum & judicem, adeóque præscribere proportionatam pœnam & medicinam, tam præservativam, quàm vindicativam: sed hoc non potest, nisi peccata & vulnera animæ cognoscat quoad numerum & speciem, ùt constat *ex Can. 5. ibid.* ergo.

2. Quæstio igitur hìc est, ex quo colligere possimus, quòd peccata habeant distinctas specie malitias. ℟. ex *D. Th. 1. 2. q. 72. a. 1.* Illa peccata distinguuntur specie, quæ habent objecta spec e morali distincta; illa autem objecta specie morali distinguuntur, quæ opponuntur diver-

diversis virtutibus, vel eidem secundùm diversas rectitudines: ideo accipe hanc regulam: *Omnia* 4.
ea peccata distinguuntur specie, quæ opponuntur diversis virtutibus, vel eidem virtuti diversimodè. V. g. Specie distinguuntur furtum & ebrietas, quia furtum opponitur justitiæ, ebrietas temperantiæ. Item prodigalitas & avaritia, quia opponuntur eidem virtuti liberalitatis diversimodè, prodigalitas scilicet per excessum, avaritia per defectum, item furtum grave specie distinguitur à levi; quia opponuntur eidem justitiæ diversimodè, unum scilicet notabiliter, unum non notabiliter; Item virtuti Religionis diversimodè opponuntur percussio Clerici & indigna susceptio Sacramenti; nam percussio Clerici opponitur Religioni, quatenus præcipit reverentiam erga ministros Ecclesiæ, indigna Sacramenti susceptio ei opponitur, prout vult reverentiam haberi Sacramentis, &c. Ratio datæ regulæ est, quòd malitia peccati consistat in oppositione cum recta ratione & Lege æterna, & quoties actus diversimodè opponuntur rectæ rationi, toties etiam habent diversas specie malitias; sed peccata, quæ opponuntur diversis virtutibus, vel eidem diversimodè, illa diversimodè opponuntur rectæ rationi, quia quælibet virtus rectæ rationi & Legi æternæ maximè est conformis, ergo.

3. In idem recidit regula, quam dant alii, scilicet: *Toties specie distinguuntur peccata, quoties opponuntur præceptis formalibus distinctis*; præcepta autem non distinguuntur formaliter ex hoc præcisè, quòd habeant diversos Legislatores; aliàs enim simplex furtum haberet quatuor distinctas specie malitias, cùm opponatur Legi naturali,

turali, divinæ, Ecclesiasticæ & politicæ; sed ex eo, quòd materia præcepta vel opponatur distinctis virtutibus, vel eidem diversimodè.

Dices, si pater præcipiat filio hodie studium, cras Missam, jejunium, &c. hìc materia præcepta pertinet ad distinctas virtutes, & tamen filius hæc omnia omittendo peccat tantùm contra obedientiam, & non committit peccata specie, sed tantùm numero distincta, ac satisfacit in Confessione, dicendo: ter Patri fui inobediens in materia gravi, nec opus erit exprimere, an in materia intemperantiæ vel Religionis, ergo falsa est regula, quòd toties sint peccata specie distincta, quoties materia præcepta pertinet ad distinctas specie virtutes. R. *Dist. ass.* Hìc materia præcepta secundùm se spectata pertinet ad distinctas virtutes, C. prout substat intentioni præcipientis, N. nam pater per illa omnia ordinariè tantùm vult exercitium obedientiæ, ideóque eorum omissio etiam huic soli opponitur; alii verò Legislatores plerumque intendunt honestatem istius virtutis, ad quam per se pertinet actus præceptus, v.g. in jejunio honestatem temperantiæ, in auditione Missæ cultum DEI, &c. Nunc ad casum.

5. R. 1. Miles in posito casu comedens carnes peccat contra 4. præcepta formaliter distincta. 1. Contra præceptum abstinentiæ toties, quoties carnes comedit. 2. Contra præceptum jejunii, si sæpiùs de die se reficiat. 3. Contra votum. 4. Contra præceptum implendi pœnitentiam à Confessario injunctam, ideóque committit quatuor distincta specie peccata.

6. 2. Opprimens in templo personam alterius sexûs peccat hoc casu: 1. Contra virtutem continen-

nentiæ. 2. Contra votum castitatis, seu contra religionem prout obligantem ad servanda Deo promissa. 3. Contra religionem prout obligantem ad non polluendam Ecclesiam per copulam carnalem. 4. Contra justitiam violando invitam. 5. Si persona violata sit voto castitatis obligata, iterum specialiter contra religionem prout obligantem abstinere à personis Deo dicatis. 6. Si persona fuerit consanguinea, incestum committit, quia peccat contra pietatem seu reverentiam sanguini debitam. 7. Denique, si persona sit conjugata, iterum contra justitiam violando alienum thorum.

3. Auferens rem profanam è loco sacro duo 7.
specie distincta peccata admittit, unum contra justitiam, alterum contra religionem, quia in reverentiam loci sacri id specialiter ab Ecclesia est prohibitum; qui verò è loco sacro aufert rem specialiter ad cultum Dei deputatam vel consecratam, ùt calicem, patenam, &c. præter peccatum injustitiæ committit duo peccata contra religionem, quia non tantùm est irreverens erga locum sacrum, sed etiam rem sacram, seu Deo specialiter consecratam, ùt in simili patet de persona religiosa in templo violata. *Lugo, Dicast. Bonæsp. de act. hum. d. 5. n. 82.*

4. Qui voluntariè dubitavit, aut dissensit va- 8.
riis articulis fidei, non tenetur exprimere articulos, quibus dissensit, quia incredulitas respectu omnium articulorum est ejusdem speciei: opponitur enim eidem virtuti fidei eodem modo, quatenus scilicet hæc obligat ad submittendum intellectum authoritati divinæ sufficienter propositæ; quòd, si tamen præter infidelitatem internam insuper aliarum sectarum ritus amplexus

plexus sit, tenetur hos exprimere, quia sæpè continent superstitionem, idololatriam, blasphemias, &c. Qui per infidelitatem intendit liberiùs peccare, præter infidelitatem tenetur etiam hunc malum finem in Confessione exprimere; idem est de eo, qui per fornicationem quærit occasionem furandi; & sexcentis aliis. Ratio est, quia finis tunc superaddit novam speciem malitiam ab ea, quam habet medium.

5. Ex dictis patet, quòd peccatum ex suo objecto non habens, nisi unicam specie malitiam, sæpè ex circumstantia finis, loci, rei aut personæ sacræ accipiat malitias specie distinctas, v. g. furtum ex objecto habet tantùm speciem injustitiæ, ex circumstantia autem finis, quo quis furatur ex intentione fornicandi, attrahit speciem incontinentiæ, ex circumstantia loci vel rei sacræ speciem sacrilegii, ideóque ejusmodi circumstantiæ dicuntur speciem mutantes; econtrà, quæ peccatum tantùm aggravant intra eandem speciem, veluti major quantitas in furto, major intensio, duratio in affectibus, &c. dicuntur aggravantes. De quibus *V. cas. 97. q. 3.*

CASUS VIII.

De distinctione peccatorum numerica.

HAbenius Pastor interrogatur 1. *Unde dignoscendum, an una vel plures sint malitiæ in uno Physicè actu?* 2. *Quot sint malitiæ in actu diu continuato vel sæpè repetito.* 3. *Quid de eo, qui diu perstitit in voluntate occidendi, fornicandi, &c.*

4. *Quot*

4. *Quot peccata admittat, qui plures scandalizat, in peccatum inducit &c. Quid de osculis, tactibus ante & post fornicationem, ibid.* 5. *Quot peccata admittat, qui simul pluribus detrahit, maledicit, vel eidem plura infligit vulnera, plures contumelias, eandem falsitatem multis confirmat perjuriis.* 6. *Plures in statu disgratiæ absolvit, plures hostias consecrat, distribuit.* 7. *Eidem, vel distinctis imprecatur mala specie distincta, aut de iisdem gaudet.* 8. *Uno actu blasphemat in diversis materiis, uno actu dubitat, vel negat plures articulos fidei; vel jurat plura falsa, &c.* Pro resolut.

QUÆR. Quid circa numericam peccatorum distinctionem? 1.

R. Cùm non tantùm species, sed & numerus peccatorum in confessione explicandus sit, ùt clarum est ex *Trid. sup. cit.* & in uno Physicè actu sæpè reperiatur multiplex, in distinctis è contra sæpè unica malitia; hìc indagandum est, unde dignosci debeat numerica distinctio peccatorum; pro quo accipe sequentes duas regulas.

Prima. *Tot sunt numero distincta peccata, etiam in uno eodemque Physicè actu, in quot tendit objecta prohibita numero distincta, moraliter non unita:* illa autem objecta dicuntur esse numero distincta, & moraliter non unita, quæ nec ex sua natura, nec ex usu, aut prudente hominum judicio ordinantur ad eundem finem, seu idem peccatum complendum, ut si quis eodem actu intendat tres occidere, toti familiæ detrahere, sæpius fornicari, à pluribus furari &c. Talis enim tot numero peccata admittit, quot sunt objecta seu homines cogniti, quos vult occidere; vel quot sunt personæ in familia invincibiliter non

non ignoratæ, quibus vult detrahere; quot sunt, à quibus vult furari, quot sunt fornicationes, quas vult admittere &c. Ratio est, quia hæc objecta scilicet unum homicidium, una detractio, una fornicatio, unum furtum &c. non ordinantur ad complendum aliud, sed quodlibet est in sua specie completum, & per quodlibet homicidium, quodlibet furtum, vel detractionem læduntur tot distincta jura, quot sunt distincti homines, ergo etiam tot committuntur peccata. Est *communis* contra *Laym. hic c. 3. num. 2.* Ratio regulæ est, quòd malitia peccati sumatur in ordine ad objectum difforme legi æternæ, vel rectæ rationi, ergo si idem actus habeat plura objecta difformia, numero distincta, & moraliter non unita, plures habebit malitias numero distinctas, sicut habet plures specie malitias, si habeat objecta specie morali distincta.

2. Secunda regula. *Toties peccata tam in-quàm externa multiplicantur numero, quoties voluntas peccandi moraliter interrumpitur.* Prob. Nam quoties voluntas peccandi moraliter interrumpitur, toties tollitur moralis unitas inter volitiones peccaminosas, si autem tollitur moralis unitas inter volitiones, etiam tollitur unitas inter actus externos malos, quia hi malitiam suam habent à volitionibus, quibus subsunt, ergo si hæ non maneant moraliter unæ, nec actus externi tales manebunt. Voluntas autem peccandi interrumpitur duobus præcipuè modis.

1. Per retractationem & pœnitentiam; hinc, si retractes voluntatem occidendi, & nihilominus mutatâ iterum mente occidas, & homicidium, & intentionem occidendi, teneris in confessione exprimere tanquam duo distincta peccata

na dicendo : habui intentionem occidendi, & reassumptâ voluntate occidi.

2dò interrumpitur voluntas peccandi per voluntariam cessationem ab actu, sic turpem complacentiam voluntariè deserens, & post resumens duo peccata committit ; si verò cessatio sit involuntaria, v. g. quis intendit furari, & interim involuntariè distrahitur, vel turbatur, & paulò pòst in eadem intentione pergit, unum numero peccatum admittit, nisì distractio, turbatio, vel oblivio durarent per valde notabile tempus, v. g. per tres vel plures menses ; tunc enim oblivio prima censeretur moraliter interrupta. *Ex dictis*

Deduces seqq. 1. A longo tempore persistens 3.
in voluntate se vindicandi, furandi &c. per se loquendo non satisfacit dicendo : tanto tempore fui in hac vel illa peccaminosa intentione ; sed, si recordari possit, quoties ejus voluntatem reiterârit vel interruperit ; item à quot personis se vindicare voluerit, cum quot & quibus fornicari intenderit, aut fornicatus fuerit ; an cum voto astrictis aut consanguineis, &c. hæc omnia clarè & distinctè in confessione exprimere debet, tunc enim non tantùm erunt numero, sed & specie distincta peccata, ùt patet ex *cas. præc.* Si quis verò post diligens examen omnium peccatorum in numero & specie recordari non possit, sufficit dicere, quoties circiter de die, septimanâ vel mense hoc vel illo peccati genere peccare solitus fuerit. *V. dicenda cas. 97. à n. 8.*

2. Qui plures scandalizat vel inducit ad pec- 4.
catum, debet explicare non tantùm speciem peccati, ad quod induxit, ut de scandalo non tantùm directo, sed & indirecto docent. *Laym. Bonasp. Ovied. Steph. t. 3. d. 3. n. 70.* quia totum

alte-

alterius peccatum ipsi est saltem interpretativè voluntarium, ùt dicam *cas. 19. n. 4.* Sed &, quot personas induxerit, tot enim sunt numero distincta scandala; & quidem, si medium habeat distinctam malitiam à fine, v. g. per ebrietatem inducis ad fornicationem, & medium & finem explicare debes, nisi medium ex natura rei, vel usu hominum ordinetur ad aliud peccatum in suo genere complendum, ùt si per turpia verba, tactus, oscula induxisti ad fornicationem, sola fornicatio secuta explicanda erit, quia reliqua ex se ordinantur ad copulam, ideóque cum ea unum completum peccatum constituunt: aliud est de osculis & tactibus copulam consequentibus, hæc enim, cùm non referantur ad priorem, sed ad novam copulam, nec eam ex natura rei, sed ex malitia operantis consequantur, tanquam distincta peccata exprimenda sunt. Etsi oppositum etiam sit probabile, eò quòd ejusmodi tactus & oscula copulam plerumque sequi soleant, ideóque explicatâ copulâ videantur & hæc sufficienter expressa.

5. 3. Qui simul, vel successivè pluribus detrahit, maledicit, plures vulnerat &c. juxta *communissimam* tot admittit numero peccata, quot personas lædit, quia quælibet persona habet jus distinctum ab alia: quòd si in eodem impetu iræ eidem personæ multa infligas vulnera aut contumelias, eum nominando furem, adulterum, homicidam, aut eandem falsitatem multis confirmes juramentis &c. non est facile definire, an unum, vel plura peccata admiseris, & per consequens, an satisfacias dicendo: proximum graviter vulneravi, graviter fui calumniatus, falsò juravi &c. vel econtrà debeas dicere, tot inflixi vul-

vulnera, tot contumelias, toties juravi falsò, &c. probabilius videtur cum *Castrop. Mezg.* & aliis, ejusmodi vulnera, contumelias, perjuria, eidem personæ ex eodem impetu iræ facta, esse tantùm unum moraliter peccatum vulnerationis, contumeliæ, perjurii, quia moraliter uniuntur in eadem intentione circa idem objectum, & una vulneratio auget alteram in ratione ejusdem damni corporalis, sicut furta eidem circa idem tempus ex eadem intentione facta se mutuò augent in ratione unius damni temporalis, & contumeliæ eodem impetu repetitæ augent eandem dehonorationem; repetitio perjurii confirmat eandem falsitatem. Aliud est de tactibus turpibus ex eodem licèt æstu libidinis subsecutivè factis, quia se invicem non complent, sed sunt omninò disparati, & quilibet habet suam completam malitiam.

4. Qui in statu disgratiæ plures absolvit, tot committit numero peccata, quot personas absolvit, quia tot conficit integra & completa Sacramenta Pœnitentiæ. Est contra *Sporer* & alios. *Si dicas.* Ergo consecrans plures hostias in statu disgratiæ tot committit peccata, quot sunt hostiæ; quia quælibet hostia constituit distinctum Sacramentum; item pluribus dispensans Eucharistiam in statu mortalis, tot admittit peccata, quot sunt communicantes. R. *N. seq. & ad 1. dico:* Quamvis plures hostiæ consecratæ in facto esse, sint plura Sacramenta; in fieri tamen, prout substant uni actioni consecrativæ, moraliter non distinguuntur; *Ad 2. iterum N. seq.* Quia, sicut distributio ciborum in eodem convivio censetur eadem, & non multiplex, sivè uni, sive pluribus fiat, sic & distributio communio- 6.

munionis : aliud est de absolutione sacramentali, quæ se habet per modum sententiæ judicialis complentis judicium, ideóque tot sunt distincta & completa judicia sacramentalia, quot sunt absolutiones: oppositum tamen etiam est verè probabile, quia, sicut est unum moraliter convivium, quamvis plures in eo reficiantur, sic & videtur esse unum moraliter judicium, quamvis in eodem plures rei absolvantur.

7. 5. Qui imprecatur vel desiderat eidem mala specie distincta, v. g. mortem spiritualem & temporalem, damnum in fama, fortuna, corpore, committit plura peccata specie distincta, intellige, si desideret animo efficaci, id est, intendat vel proponat alteri ejusmodi mala inferre, vel desideret ab aliis inferri; nam, qui tantùm inefficaciter vult, vel simpliciter sibi complacet in variis alterius malis, ordinariè tantùm committit peccatum unius speciei, quia plerumque sibi complacet in alterius malo, quatenus alteri malum est, non autem ùt tale malum est, ùt dicetur *cas. seq.* Si gaudeas de malo distinctorum hominum, vel uno actu odisti tres homines, tot sunt peccata, quot sunt personæ, quia singulos quasi distinctim afficit tua mala voluntas.

8. 6. Si quis uno actu blasphemet in distinctis materiis, unum tantùm peccatum admittit, sicut, si quis uni eodem actu in distinctis materiis detrahat aut contumelietur. *Dian. p. 3. t. 7. R. 163.* Idem est, si quis uno actu dubitet vel neget tres articulos Fidei, quia tres veritates negatæ videntur moraliter uniri in eodem actu, qui ideò solùm malus est, quia opponitur veracitati Dei revelantis : sicut, qui uno actu jurat multa falsa, ideò unum peccatum tantùm admittit.

mittit, quia omnes istæ falsitates simul confirmantur eâdem Dei auctoritate.

CASUS IX.

De morosis delectationibus, desideriis, aliisque pravis affectibus.

JAson circa res turpes varias habuit cogitationes & affectus, 1. Semi- vel plenè deliberatos vel dubios. 2. inefficaces. 3. Delectationes circa modum furti, raptûs, adulterii. 4.-5. Desideria circa varia objecta, delectationes morosas, & gloriationes de re illicita jam patrata. 6.-7. Desideria conditionata comedendi carnes, si non esset dies Veneris, occidendi inimicum, si esset Judex, fornicandi, si non esset Sacerdos. 8.-9. Delectationes carnales, & merè spirituales de rebus venereis vel sponte curiositatis, otii & studii gratiâ assumit, vel naturaliter exurgentibus non resistit. 10. Cogitationes turpes aut morosas delectationes putat non distingui specie. 11. Utì nec desideria? Pro resolut.

QUÆR. I. Quid circa affectus voluntatis in genere? 1.

R. I. Processus practicus ad peccatum internum ordinariè fit hoc modo: primùm excitatur imaginatio rei delectabilis vel odibilis in phantasia, & inde per sympatiam potentiarum statim fit imaginatio ejusdem, seu cogitatio in intellectu; secundò sequitur motus seu affectio voluntatis, complacentia vel displicentia, delectatio, consensus. Qui motus aliquando sunt delibera-

ti, si scilicet fiant cum perfecta cognitione & advertentia intellectûs ad honestatem vel inhonestatem actûs; aliquando omninò sunt indeliberati, eò quòd præveniant omnem advertentiam intellectûs ad honestatem vel malitiam, & hi nunquam sunt peccaminosi, vocantúrque motus *primò primi:* motus *secundò primi* fiunt cum obscura, semi-plena & imperfecta advertentia ac deliberatione intellectûs, qualis ferè est in semi-dormientibus, semi-ebriis, consternatis, vehementi passione occupatis, &c. Ejusmodi motus non excedunt peccatum veniale, cùm non sint perfectè liberi. Signa autem consensûs imperfecti sunt, 1. Si quis facilè potuerit exequi peccatum, & tamen non fuerit executus. 2. Si reflectens se super priorem actum sentiat in se tristitiam, aversionem, horrorem, &c. secùs, si complaceat, inhæreat, acquiescat. 3. Si animum & propositum firmum, sæpiúsque renovatum habeat nunquam peccandi mortaliter, vel non soleat ejusmodi peccata admittere, tunc enim in dubio poterit præsumere pro se, quia vix poterit voluntas consentire in objectum aliàs odio habitum, quin hoc intellectus plenè advertat.

2. ℟. II. Omnis affectus voluntatis vel est efficax, vel inefficax: efficax dicitur, qui conjungitur cum voluntate, proposito vel intentione exequendi id, quod cogitatum est: inefficax est simplex complacentia seu delectatio in objecto cogitato absque voluntate illud exequendi: hæc delectatio dicitur morosa, non quòd requirat moram temporis (uno enim momento perfici potest) sed quòd voluntas post plenam advertentiam ei immoretur, acquiescat & consentiat.

℟. III.

℞. III. Delectatio voluntatis potest esse tri- 3.
plex: 1. Circà ipsam cognitionem rei, quando motivum delectandi non est res cogitata, quam animus abhorret & detestatur, sed ipsa cognitio veritatis; ita delectatur Theologus, Angelus, imò Deus ipse in exacta cognitione peccatorum etiam turpissimorum.

2. Circa modum operis mali, ut si quis rideat casum hominis ebrii, furtum artificiosum, raptum ingeniosum alienæ sponsæ; non quòd reverà gaudeat de casu, ebrietate, furto, vel raptu fœminæ: sed tantùm de modo, vel artificio de se non malo; in materia tamen lubrica id valde est periculosum, eô quòd delectatio circa modum tunc facilè transeat in ipsum objectum ob nimiam naturæ vitiatæ in ejusmodi objecta propensionem; signum autem, quòd quis non circa modum vel artificium turpis v. g. cantilenæ vel discursûs, sed circa rem ipsam delectetur, est, si idem modus & artificium repertum in re honesta eundem non oblectat.

3. Est delectatio circa ipsum objectum malum, ut si quis sibi complaceat in furto, fornicatione, mendacio, &c. hæc delectatio semper est mala, & pro qualitate objecti mortale vel veniale peccatum. *D. Th. 1. 2. q. 74. a. 8.* & Ratio est, quòd actus voluntatis specificentur ab objecto, ergo si objectum delectans sit mortaliter vel venialiter malum, etiam voluntaria delectatio erit talis.

℞. IV. Affectus efficax voluntatis habet om- 4.
nem malitiam, quam cognoscitur habere objectum volitum, v. g. quis intendit vel proponit furari rem sacram è loco sacro, admittit malitiam furti & duplicis sacrilegii; qui seriò de-

siderat, concupiscit, vel intendit fornicari cum persona conjugata, consanguinea, &c. præter fornicationem contrahit malitiam adulterii, incestûs &c. Ratio est, quòd affectus efficax tendat in rem, prout à parte rei est consequibilis vel factibilis, ergo attrahit totam malitiam, quæ objecto à parte rei inesse cognoscitur: idem est, si quis gaudeat, delectetur vel glorietur de re illicita jam patrata; ideóque non sufficit in confessione dicere: gavisus & gloriatus fui de peccato olim commisso, sed debet exprimi species peccati, de quo quis fuit gavisus vel gloriatus, dicendo v. g. gavisus vel gloriatus fui de adulterio, de incestu, de furto rei sacræ. Est *communis* cum *Sporer in Decal. t. 6. c. 6. num. 18.* Dixi: de re illicita; nam si quis tantùm glorietur vel delectetur de modo, vel artificio peccati præteriti, tenenda sunt, quæ dixi *sup. num. 3.*

Econtrà affectus inefficax vel delectatio morosa non circa peccatum jam patratum, sed circa objectum delectabile prohibitum, tantùm contrahit illam malitiam, à cujus delectabilitate voluntas movetur; potest autem fieri, ut voluntas
5. moveatur à delectabilitate, v. g. copulæ vel formositatis, vel non moveatur, sed potiùs retrahatur à circumstantia matrimonii, consanguinitatis vel voti, quamvis cognoscat hanc in objecto reperiri, ideóque malitia talis circumstantiæ tunc non contrahitur, & in confessione sufficit dicere: semel me oblectavi in fornicatione cogitata; non exprimendo circumstantiam consanguinitatis; secus si ipsa circumstantia simul oblectâsset. *Azor l. 4. c. 6. q. 3. Vasq. d. 112. Laym. hìc c. 6. num. 15. La Croix L. 6. p. 2. num. 1024.* Circumstantia personæ peccantis semper refun-

refundit suam malitiam, etiam in actus simplicis complacentiæ vel delectationis morosæ, hinc Sacerdos vel Religiosus oblectans se in cogitatione turpi semper admittit sacrilegium, quia ejusmodi circumstantia cohæret personæ peccanti,& exercitè saltem cognoscitur.

QUÆR. II. Quid circa desideria conditionata rei illicitæ?

R. Jam dixi desideria absoluta & efficacia, id est, quæ sunt conjuncta cum voluntate vel proposito exequendi rem illicitam, attrahere omnem malitiam actûs exercendi: circa desideria, affectus & velleitates conditionatas tenenda sunt sequentia.

1. Velle aliquid sub conditione auferente omnem malitiam actûs per intellectum propositi non est peccatum saltem mortale, idque tam in prohibitis jure positivo, ut: *Vellem hodie laborare, si non esset dies festus; vellem comedere carnes, si non esset prohibitum:* quàm in iis, quæ sunt jure naturæ prohibita, sed tamen in certo statu vel circumstantiis honesta & licita, v. g. *vellem tollere alterius bovem, si Deus mihi eum donaret; vellem occidere furem, si essem Judex; vellem habere proprium, si non essem Religiosus; vellem hanc cognoscere, si essem ejus maritus. Vasq. d. 110. c. 2. Laym. num. 10.* Ratio est, quia ejusmodi objecta non desiderantur absolutè & efficaciter, sed tantùm in eo statu, in quo sunt bona & honesta. *Dixi*: non esse saltem mortale, quia ejusmodi affectus plerumque sunt otiosi & veniaaliter mali, &, ùt inquit *Cajet.* fatua & diabolica tentatio ad peccandum, idque vel maximè in materia luxuriæ, in qua facilè intercurrit actualis delectatio circa objectum turpe conditionatè 6.

volitum, quæ in non conjugatis semper est mortale.

7. 2. Desideria conditionata & quæcunque velleitates sub conditione non auferente malitiam, v. g. *vellem comedere carnes, si haberem, si Superior non adesset, &c.* in materia gravi semper sunt mortale: idem est, si velleitas sit circa objectum in nulla circumstantia licitum, ut: *Vellem adulterari, pejerare, blasphemare, si non esset prohibitum; vellem me vindicare, si essem Judex vel magnus Princeps.* Ratio est: tum quòd ejusmodi conditio malitiam reverà non auferat; tum quòd hoc sit optare, ut ordo & Lex naturæ immutetur, quod pejus est, quàm velle fornicari. *Laym. l. c.* Si verò id non fiat ex affectu in rem ipsam, sed tantùm animo manifestandi naturæ corruptæ propensionem, nisi Lex eam coërceret, peccatum non est.

8. Quæres. III. Quid in specie circa cogitationes & affectus venereos?

℟. 1. Quamvis ex justa causa, v. g. animo studendi, docendi, dolendi licitum sit admittere speculationes vel cogitationes de rebus turpibus, præsertim si id fiat animo per orationem & firmum propositum præmunito, eas tamen admittere ex sola curiositate vel otio circa objecta valde turpia multùm provocantia ad motus vel delectationes turpes est mortale ob periculum consensùs & complacentiæ, neque datur hìc parvitas materiæ, ut dicam *Cas. 11. n. 3.*

℟. II. Omnis voluntaria delectatio venerea est mortaliter mala, non tantùm ea, quæ fit in corpore cum commotione spirituum genitalium, & vocatur carnalis; sed etiam merè spiritualis, quæ est in sola voluntate circa objectum turpe absque

que motu in corpore; est *communis* cum *S. Thom. 1. 2. q. 74. a. 8.* & Ratio est 1. quia delectatio sumit malitiam ab objecto, sed objectum est graviter malum, non enim hìc datur parvitas materiæ, ergo. 2. Quamvis in delectatione turpi merè spirituali per accidens non oriatur commotio turpis, tamen ponitur id, quod de se est causativum talis motûs, ergo peccatur mortaliter. 3. Si delectatio esset mortaliter mala tantùm ratione commotionis, ergo, si in delectatione circa fornicationem oriatur major commotio, quàm in delectatione circa Sodomiam; majus peccatum erit delectari in fornicatione, quàm Sodomia, quod est absonum à recta ratione.

9. §. III. Qui advertit in se exurgere cogitationem, delectationem, affectum vel motum turpem, tenetur ad minus elicere simplicem displicentiam, & cogitationes seu animum aliò divertere, & quamvis circa furtum & similia possit se fortè quis habere negativè, neque complacentiam, neque displicentiam eliciendo; id tamen locum non habet in materia venerea. Ratio est: quòd voluntas naturali inclinatione vehementissimè propendeat in actus venereos, ergo circa eos sibi propositos non potest diu manere suspensa, & si non statim eliciat simplicem saltem displicentiam, vel animum ad alia divertat, erit periculum prolabendi in complacentiam, quale periculum non semper est in aliis materiis: nec sufficit, ùt plures volunt, ejusmodi motus contemnere, & in animi constantia confidere; nam non apparet, quomodo ejusmodi contemptus vel animi confidentia removeat omne consentiendi periculum, nisì eliciatur

tur aliqua saltem displicentia, & animus aliò convertatur; & talem animi conversionem ad alia præsertim grata, sed honesta objecta esse tutissimum remedium contra tentationes luxuriæ, docent omnes Ascetæ & ipsa experientia. Plerumque tamen non est obligatio ad remedia extraordinaria, disciplinas, cilicia, jejunia, &c. quia tentationes plerumque vinci possunt per alia media, scilicet per dictam animi aversionem, per orationem, per repetita sæpè proposita, occasionum fugam, &c. Dixi *plerumque*, quia, si periculum formalis consensûs aliter tolli non posset, quævis media etiam durissima adhibenda forent, quia talis consensus est intrinsecè malus, ideóque ad eum præcavendum omnia possibilia media erunt adhibenda. De actibus externis luxuriæ dicam *Cas. 11. num. 3.*

10. R. IV. Delectationes morosæ turpes tunc specie distinguuntur, quando habent objecta in genere moris notabiliter distincta: hinc, si semel delectatus es pollutione, semel fornicatione, semel Sodomiâ, semel tactu turpi, semel aspectu, distinctas specie malitias contraxisti, quia hi actus habent objecta & delectabilitates diversas, ideo non satisfacis dicendo: ter delectavi me in objecto turpi, sed addere debes species infimas, dicendo: semel morosè delectavi me in tactu turpi, semel in aspectu, in imaginata pollutione, fornicatione, Sodomia, &c. Imò addere debes, an delectatio fuerit circa tactum, aspectum, &c. cum simili sexu, an cum diverso, quia hi actus specie distinguuntur, cùm sint ejusdem naturæ cum actibus perfectis sive consummatis, ad quos referuntur. Non tamen opus est exprimere commotionem genitalium, si quæ secuta est, cùm enim

enim illa connaturaliter semper comitetur delectationem internam, satis intelligitur expressâ delectatione internâ; econtrà si sequatur tactus, pollutio vel periculum pollutionis, hæc exprimi debent; quia, cùm hæc possint non sequi, non intelliguntur explicato solo actu interno.

Q. V. Desideria turpiter aspiciendi, tangendi, fornicandi distinguuntur specie non tantùm à morosa delectatione de illis objectis, sed etiam singula ab invicem, quia tendunt in ista objecta prout à parte rei ponenda; sed, si à parte rei ponerentur, distinguerentur specie, uti patet, ergo. Hinc non sufficit dicere in Confessione: ter desideravi aliquid turpe, sed dicere debet: semel desideravi aspicere, semel tangere, semel fornicari: item si semel se oblectavit in fornicatione, & semel desideravit, malè fatetur, si dicat, se bis habuisse cogitationem turpem, sed dicere debet: semel oblectatus sum in fornicatione, & semel desideravi. 11.

Ex his patet nunquam ritè fieri Confessionem, si dicatur: me oblectavi cogitationibus obscœnis, habui cogitationes turpes vel venereas, &c. quod tamen obvium est tam inter doctos, quàm indoctos; præterquam enim, quòd addi debeat, an fuerint desideria, an solùm cogitationes morosæ seu affectus inefficaces, etiam semper exprimi debent objecta, circa quæ illæ cogitationes versabantur, à quibus & delectabilitatem trahebant; si enim hæc objecta sint in se & sua malitia specie morali distincta, etiam cogitationes (sive efficaces, sive inefficaces) circa ea versantes sunt specie distincta peccata, cùm omnem malitiam suam sumant ab objectis; & sicut quis malè confiteretur, dicendo: feci opera tur-

pia, sic pariter dicendo: habui cogitationes turpes. An verò omnes circumstantiæ objecti, scilicet personæ consanguinitas, votum, &c. exprimi debeant, dixi suprà n. 5. nec hìc propriè attingitur; quia omnes circumstantiæ non habent specialem delectabilitatem, à qua voluntas semper moveatur, qualem tamen habent objecta directa enumerata, tactus, aspectus, fornicatio, Sodomia, bestialitas, &c. Resolutio casûs patet ex dictis.

CASUS X.

De peccato mortali & veniali.

KRantius dubitat. 1. *Quid sit mortale, veniale?* 2. *Qualiter mortale possit fieri veniale.* 3. *Quid de veniali & parato vitare sola mortalia.* 4.-5. *Qualiter veniale per accidens fiat mortale; & quid de contemnente rem præceptam velut levem, imprudenter impositam.* 6. *Quid de contemptu formali?* 7. *An sub mortali præcipi possit res levis?* 8. *Quid de Religioso, qui suo exemplo alios pertrahit ad fractionem disciplinæ?* Pro resolut.

1. QUÆR. I. Quid circa peccatum mortale?

℟. *Sequentia.* 1. Certum est omnia peccata non esse æqualia, dicitur enim Joannis 19. *Qui me tradidit tibi, majus peccatum habet:* pariter fide certum est dari peccata mortalia, nam *homo per malitiam occidit animam suam.* Sap. 26. *Stipendium peccati mors.* Rom. 6.

2. Mortale peccatum est, quod ob suî deformitatem solvit cum Deo amicitiam, meretúrque pœ-

pœnam æternam: vocatur mortale, quia adfert animæ mortem ſpiritualem, tollendo ſcilicet gratiam ſanctificantem, quæ eſt radix vitæ ſupernaturalis. Veniale non tollit amicitiam cum Deo, ſed tantùm imminuit fervorem charitatis, meretúrque ſolùm pœnam temporalem.

3. Utrumque poteſt eſſe tale vel ex genere ſuo, vel per accidens; *mortale ex genere ſuo* dicitur, quod manens intra limites ſui objecti, non tranſeundo ad aliam ſpecie malitiam, poteſt eſſe mortale, v. g. furtum in ratione furti poteſt eſſe mortale, quamvis ratione loci vel rei ſacræ non aſſumat ſpeciem ſacrilegii, vel ratione violentiæ, ſpeciem rapinæ: *Veniale ex genere ſuo* eſt, quod intrà ſuam ſpeciem non poteſt fieri mortale, ſic mendacium ſemper eſt veniale, nisì ratione damni proximo illati, vel ratione appoſiti juramenti, vel alterius circumſtantiæ tranſeat ad aliam ſpeciem: idem dicendum eſt de vana cogitatione, verbo otioſo, exceſſu in cibo, potu, uſu conjugii, ira, timore, triſtitia, appetitu pecuniæ, honoris, laudis, quæ omnia ex genere ſuo ſunt tantùm venialia.

4. Mortale ex genere ſuo poteſt fieri veniale per accidens tribus modis: 1. Ex conſcientia erronea, quâ quis invincibiliter judicat eſſe veniale, quod de ſe eſt mortale. 2. Ex imperfectione actûs, ſi ſcilicet intellectus non perfectè advertat gravem malitiam, vel voluntas perfectè non conſentiat. Signa imperfecti conſenſûs dedi *caſ. præc. num.* 1. 3. Si materia ſecundùm ſe & circumſtantias conſiderata ſit & maneat ſimpliciter quid leve, dixi, ſi ſecundùm ſe & omnes circumſtantias maneat quid leve, nam fieri poteſt, ut materia ſecundùm ſe levis, ex circumſtan-

stantiis & fine à Superiore intento, ad quem notabiliter conducit, fiat quid grave: sic intrare in alterius cubiculum, scribere occultè litetas, acceptare, vel donare aliquid leve sine consensu Superiorum, frangere silentium, citra necessitatem bibere in domibus sæcularium, vel extra horam prandii, in se sunt quid leve, si tamen hìc & nunc multùm conducant ad destructionem disciplinæ religiosæ, ad causanda pericula & scandala, sunt materia gravis & per consequens Superior ea sub mortali, aut etiam sub gravi pœna, v. g. excommunicationis, suspensionis, vel etiam sub formali obedientia prohibere potest. *March. Tamb. lib. 1. in decal. c. 1. §. 3. ànum. 18.* Nec obstat, quòd in particulari casu respectu hujus personæ non sit proximum, vel ullum omnino periculum peccati, vel scandali; nam lex non attendit periculum hujus vel illius in particulari, sed periculum communitatis.

5. QUÆR. II. Quid circa peccatum veniale?

Rr. 1. Dari peccata venialia, & amicitiam cum Deo non solventia definivit *Trid. sess. 6. c. 7. & 25.* De his dicit: Prov. 24. *Septies in die cadit justus;* & Jac. 3. *In multis offendimus omnes.*

2. Quamvis venialia utcunque multiplicata non adæquent vel unum mortale, ut habet communis cum *D. Thom. 1. 2. q. 88. a. 4.* eò quòd mortale sit altioris ordinis, tamen venialia multùm disponere ad mortalia certum est: juxta illud Eccl. 19. *Qui spernit modica, paulatim decidet.* Minuunt enim fervorem charitatis & abundantiam auxiliorum supernaturalium ad superandas tentationes, & difficultates occurren-

tes

tes in obſervantia mandatorum, ac voluntatem proclivem reddunt ad peccata etiam graviora, vel maximè tunc, ſi mortale & veniale verſentur circa idem objectum, nam experientia conſtat eos, qui aſſueſcunt parvis furtis, paulatim proruere in majora. Hinc *Sanch. Laym. hic c. 5.* docent eum peccare mortaliter, qui paratus eſt vitare ſola mortalia, & admittere quævis venialia hìc & nunc occurrentia, eò quòd exponat ſe periculo peccandi mortaliter: id tamen non univerſaliter, ſed tunc tantùm verum eſſe arbitror, quando venialia ſunt proxima, vel probabilis diſpoſitio ad mortale, ùt ſi quis ex propoſito admittat quaſvis confabulationes turpes, converſationes, tactus, aſpectus etiam tantùm venialiter malos, aut ſi religioſus nollet facere nisì ea, quæ à Superiore vel Regula ſub mortali præcipiuntur, *Sanch. lib. 6. mor. c. 4. num. 20. Sporer c. 5. num. 43.* quia tunc eſt periculum peccati gravis, ſcandali aut damni in diſciplina. *V. caſ. 64. num. 3.*

3. Peccatum veniale ex genere ſuo quinque præcipuè modis poteſt per accidens fieri mortale. 1. Ratione finis vel effectûs mortaliter mali, ut ſi quis per ornatum ſuperfluum intendat allicere ad adulterium; aut ex levi furto prævideat orituras graviſſimas ſuſpiciones, odia, rixas, &c. 2. Si quis in peccato veniali ponat finem ſuum ultimum, quod tum fit, quando quis mavult Deum offendere graviter, v. g. die feſto negligere Sacrum, quàm ab otioſo colloquio, vel luſu venialiter malo deſiſtere. 3. Ratione ſcandali, ſi per peccatum veniale quis exponat proximum probabili periculo peccati mortalis. 4. Ratione proprii periculi; ut ſi quis per verba turpia, 4.

pia, vel familiarem conversationem se exponat periculo delectationis venereæ. 5. Ratione contemptûs formalis, qui tunc est, quando quis ideo venialiter peccat, ut significet, se nihili facere authoritatem præcipientis, vel ideo facit, aut omittit aliquid, quia id præceptum aut prohibitum est, aut quia ex affectu indignationis, aut superbiæ se non vult subjicere Superiori, vel ejus legi; hic contemptus est actus specialis inobedientiæ, sicut enim, qui ideo aliquid facit, quia præceptum est, exercet specialem obedientiam, sic ille, qui ideo non facit, quia præceptum est, admittit factum specialis inobedientiæ, quæ non tantùm in Legislatorem humanum, sed & in Ipsum Deum est gravissima injuria. *Communis cum S. Thom. Non est enim potestas nisi à Deo, itaque, qui resistit* (resistit autem vel maximè contemnens) *Dei ordinationi resistit, qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt.* Rom. 13. Ex præmissis.

5. *Deduces seqq.* 1. Qui agnoscit authoritatem Superioris, sed tantùm parvi pendit, vel negligit ipsam materiam sub veniali præceptam tanquam inutilem, vanam, levem, imprudenter impositam, non habet contemptum formalem, sed materialem, ideóque per se tantùm peccat venialiter, ùt cum communi docet *Less. L. 1. c.* 46. Hoc tamen intellige respectu præcepti vel consilii humani; nam materiam à Deo suasam, vel sub veniali præceptam spernere vel negligere tanquam inutilem, vanam, imprudenter præscriptam, est gravissima in Deum irreverentia; Aliud est, si quis rem aliquam levem à Deo prohibitam, v. g. officiosum mendacium ideo admittere parvi pendat, quia levis est, & non gravis

vis Dei offensa, tunc enim tantùm peccabit venialiter, quia non contemnitur DEus, sed res levis nonnisi remotissimè in DEum redundans. *Laym. c. 7. n. 6. Tamb.* sup. §. 4. *n. 8.*

2. Si Religiosus etiam purum monitum sui Superioris formaliter contemnat, seu ideò respuat aut negligat, quia ex perversione, superbia vel alia passione se non vult subjicere Superiori, vel ideò studiosè rejiciat, quia Superior mandavit, peccat mortaliter ob gravem in Superiorem irreverentiam, & ideò, si quis ex formali contemptu infringat præceptum grave, v. g. jejunium, admittit distinctas specie malitias necessariò in confessione explicandas, per consequens non satis erit dicere: fregi jejunium, sed dici debet: fregi jejunium in contemptum Superioris. 6.

3. Superiorem præcipere posse sub mortali materiam de se levem, si relata ad bonum commune, ad evitanda scandala, pericula, diffamationes sit necessaria, aut valde utilis, & per consequens materia gravis, constat ex *num. 2.* ideóque quilibet subditus in particulari, etiamsi respectu suî non sit periculum, tenebitur sub mortali tali legi se submittere. 7.

4. Religiosus suo exemplo alios pertrahens ad fractionem disciplinæ, si id fiat unâ alterâve vice, & in re saltem non graviter obligante, non peccat mortaliter; si autem id faciat promiscuè, aut toties, ut disciplina notabiliter corruat, & à pluribus non observetur, etiamsi res secundùm se videatur parva, v. g. extraoraria confabulatio, compotatio, tunc peccat mortaliter ratione spiritualis damni, quod infert disciplinæ. 8.

CASUS

CASUS XI.

De peccatis capitalibus in genere, & de superbia, avaritia, luxuria in specie.

LAmpridius 1. *Se aliis verbo, facto præfert, dona divina & fortunas suæ attribuit industriæ.* 2. *Pecuniæ nimiùm afficitur.* 3. *Minores luxurias veniale reputat.* 4. *Retrahit se à copula cœpta cum virgine, filia confessionis, Judæa, &c.* 5. *Personas fatuas, ebrias, dormientes & vigilantes non clamantes opprimit.* 6. *Coit cum aliena sponsa, vel sibi imaginatur alienam.* 7. *Turpia exercet cum sorore, affine, adoptata, vel ex baptismo suscepta.* 8. *Cum persona sacra in cœmeterio, quam novit à Confessario esse sollicitatam.* 9. *Per medicinas fœtum & semen expellere nititur.* 10. 11. *Variis modis exponit se periculo pollutionis, &c.* 12.-13. *Pollutionem exortam non reprimit; optat, ut eveniat in somno, & de ea gaudet.* 14. *In confessione non explicat, an se polluerit cum imaginatione vel desiderio adulterii, incestûs, &c. neque cum quibus personis vel instrumentis.* 15. *Congreditur non servato vase, sexu aut specie.* 16. *Cum statua, cum dæmone sub forma hominis, bestiæ, &c.* 17.-18. *Turpia audire, legere, cantare, dona amatoria, oscula, aspectus, tactus hominum & brutorum vix pro peccatis reputat.* Resolutio constabit ex seqq.

1. QUÆR. I. Quot & quæ sint peccata capitalia?

R. Sunt

℟. Sunt 7. *Superbia*, *Avaritia*, *Luxuria*, *Invidia*, *Gula*, *Ira*, *Acedia*. Dicuntur capitalia, quia ex eis tanquam ex capite seu fonte omnia peccata dimanant. De tribus primis agendum est in casu præsente, & de reliquis in seq.

QUÆR. II. Quid sit superbia, & quæ ejus filiæ?

℟. 1. *Superbia* est appetitus inordinatus propriæ excellentiæ, quo quis in donis naturalibus vel supernaturalibus vult excellere vel eminere super alios; est ex genere suo peccatum veniale, sæpiùs tamen per accidens fit mortale, ut si conjungatur cum contemptu Dei, eò quòd quis velit excellere super Deum, ùt Lucifer; vel æstimet aut saltem velit videri habere sua talenta vel dona non à Deo, sed à suo merito, industria, ingenio, &c. aut conjungatur cum gravi damno, scandalo vel contemptu proximi.

℟. 2. Superbia plures habet filias, nam, si quis inordinatè appetat aliis manifestari propriam excellentiam, vocatur *vana gloria*; & si manifestatio fiat per verba, dicitur *jactantia*; si per facta, *ostentatio*; si per aggressionem operis vires excedentis, *præsumptio*; si ostentetur per falsa & ficta signa, est *hypocrisis*. Si quæratur excellentia in honoribus vel dignitatibus non debitis vel debito majoribus, *ambitio*. Dixi appetitus inordinatus, nam velle excellere secundùm se est indifferens, & si fiat ex honesta causa, v. g. ad Dei gloriam, proximi salutem, aut tuendam propriam famam, potest esse honestum & meritorium: igitur, ut appetitus excellentiæ sit propriè superbia, debet ordinari ad propriam complacentiam.

QUÆR. III. Quid & quale peccatum sit avaritia? 2.

℟. Est inordinatus appetitus bonorum temporalium, seu immoderatus amor, cura & sollicitudo ea acquirendi, conservandi vel augendi; per se est tantùm veniale, fit per accidens mortale, si impediat eleëmosynam urgente gravi præcepto, solutionem debiti, vel observationem alterius præcepti graviter obligantis. Filiæ ejus sunt fraus, violentia, proditio, furtum, perfidia, oppressio pauperum, uno verbo omnis injustitia, nam *avaro nihil scelestius, & nihil iniquius, quàm amare pecuniam.* Eccl. 10.

3. QUÆR. IV. Quid & quotuplex sit luxuria?

℟. 1. Est inordinatus appetitus delectationis venereæ, quæ fit cum commotione spirituum generationi subservientium circa partes corporis genitales: est semper peccatum mortale, non tantùm quoad illicitam effusionem seminis, sed etiam quoad quamcunque delectationem voluntariè admissam, hìc enim non datur parvitas materiæ, ùt habet *communis*, & ratio est: quia quævis oblectatio venerea est excitativa spirituum genitalium, ideóque ex natura sua tendit ad expulsionem seminis, éstque aliqua ipsius inchoatio continuò disponens ad majorem & majorem delectationem: Dico *venerea*, quia delectatio merè sensualis, quæ oritur ex proportione rei tactæ ad organum tactûs sinè commotione spirituum venereorum, ex genere suo est tantùm veniale, ùt si quis attingat alterius manus, faciem, vel attrectet & osculetur infantem propter delectationem in teneritudine & mollitie carnis infantilis, secluso periculo delectationis venereæ.

℟. 2. *Species luxuriæ* aliæ sunt naturales, in quibus scilicet servantur conditiones à natura institutæ,

stitutæ, putà diversitas sexûs, vas debitum, & identitas speciei; quales sunt fornicatio, stuprum, adulterium, incestus, &c. aliæ sunt innaturales, seu contra naturam, in quibus sexus, vas, vel species debita non servatur, ùt pollutio, sodomia, bestialitas.

Q. 3. *Fornicatio* est concubitus personæ solutæ cum soluta; soluta dicitur, quæ nec matrimonio, nec voto continentiæ est astricta: est intrinsecè mala & peccatum mortale, ut certum est ex Concilio *Vienn. Florent.* & S. Script. Ephes. 5. *Omnis fornicator aut immundus non habet hæreditatem in regno Dei;* ideoq; Inn. XI. meritò damnavit hanc 48. prop. *Tam clarum videtur fornicationem secundùm se nullam involvere malitiam, & solùm esse malam, quia interdicta, ut contrarium omninò rationi dissonum videatur.* Persæpe habet adjunctas alias malitias, ùt. 4.

1. Si non servetur debitus modus & situs, quod citra periculum pollutionis est tantùm veniale.

2. Si quis cœptâ copulâ se retrahat ad impediendam generationem prolis, triplicem admittit malitiam specialiter explicandam, scilicet fornicationem inchoatam, mollitiem consummatam, & intentionem positivè impediendi prolem: qui verò pœnitentiâ ductus se retrahit, & sic in se & in alio pollutionem permittit, non peccat; potest enim & debet se retrahendo peccatum cœptum non continuare.

3. Eunuchus habens copulam tenetur suum statum confessario exprimere, cùm enim non habeat verum semen, inutiliter provocat semen fœminæ.

4. Fornicatio prima juxta *D. Th.* distinguitur

specie à sequentibus, quia specialiter opponitur virginitati; at communior docet non distingui, ideóque non teneris in confessione exprimere, an tu, vel illa, cum qua peccâsti, fuerit virgo, nisi usus fueris vi vel dolo; quia utrobique est eadem malitia; utraque sententia est tuta, & practicè probabilis, *Lugo, Dicast. d. 9. àn. 427.*

5. Fornicatio cum filia confessionis per se non importat novam malitiam, nisi Confessarius in Sacramento, vel ejus occasione (eò quòd ex confessione advertit eam ad peccandum facilem) sollicitet, vel familiariùs agere incipiat, aut illum in finem munus Confessarii assumat, tunc enim accedet species sacrilegii in confessione explicanda; quia fit gravis irreverentia Sacramento, *Vasq. Bonac. Dicast. Dian. p. 1. t. 7. R. 12.* Qualiter peccet, & se explicare debeat, qui alium ad fornicandum inducit, dicam *cas. 19.*

6. Fornicatio cum infideli non habet malitiam specialem saltem gravem, & necessariò explicandam, quia non satis apparet, unde hæc desumi debeat, & quamvis Ecclesia in reverentiam Fidei & Baptismi prohibuerit cum infidelibus matrimonium, nullibi tamen prohibuit fornicationem, & in odiosis non est facienda extensio: in matrimonio est alia ratio prohibendi, scilicet periculum perversionis propriæ, vel prolium ob individuam vitæ societatem, quod locum non habet in fornicatione.

7. Concubinatus est continuata fornicatio cum eadem; non superaddit novam malitiæ speciem; per accidens tamen est plerumq; obligatio eam circumstantiam explicandi in confessione, vel ratione scandali, vel ratione consuetudinis & occasionis proximæ, de quibus necessariò

fariò debet judicare posse Confessarius. *V. Cas. 98. q. 5. & 6.* ubi plura dicam de concubinariis, consuetudinariis & in periculo proximo constitutis.

Nº. 4. *Stuprum* est copula fœminæ violenter illata : malitiæ fornicationis superaddit gravissimam injustitiam & injuriam personæ oppressæ illatam ; qualem etiam committit, qui cognoscit personam fatuam, ebriam vel dormientem sine prævio ebriæ vel dormientis consensu ; huc reducitur raptus seu violenta abductio personæ in ordine ad complendam libidinem vel contrahendum matrimonium ; fœmina oppressa tenetur omni modo conari, ut semen non recipiat, item clamare, si utiliter possit absque periculo vitæ vel gravis infamiæ, aliàs enim cooperatur alterius peccato, quamvis in delectationem carnalem fortè non consentiat, quod rarò continget, nisi se pro possibili defendat, & obfirmatum servet animum non consentiendi. Si consentiat virgo, non est propriè stuprum saltem in ordine ad Confessionem, quia volenti non fit injuria. Si fraude, v. g. per falsam magnæ dotis aut matrimonii promissionem, item si gravi metu etiam reverentiali fuit ad copulam inducta, adhuc est stuprum in Confessione explicandum ; quia, quamvis ipsa peccet consentiendo, tamen ille consensus extortus fuit per gravem injuriam, putà injustum metum vel fraudem. Idem dicendum est de adolescente, qui per vim, metum aut fraudem ad turpia inductus fuit. De raptu fœminæ dicam *Cas. 110. q. 3.* 5.

Nº. 5. *Adulterium* est violatio alieni tori, peccatum gravissimum contra præceptum 6. & 9. Decalogi. Aliud vocatur *reale*, éstque ipse con- 6.

cubitus cum non sua ; si uterque sit alterius tori , erit adulterium duplex in Confessione explicandum. Idque tenet, etiamsi altera conjux consentiat , uti certum est ex prop. 50. ab Inn. XI. damnata ; *copula cum conjugata consentiente marito non est adulterium.* Ratio est, quòd conjuges in hoc non possint validè & efficaciter juri suo renunciare , sicut non possunt renunciare statui matrimoniali , &c. ad quid autem teneatur adulter vel adultera , si proles nata fuerit, dicam *Cas. 43. n. 18.* Sed quid , si post contracta sponsalia sponsus vel sponsa carnale commercium habeat cum alio vel alia ? R. Plures id simplicem fornicationem reputant , quia per sponsalia nondum traditum est jus in corpora ; sed dicendum est præter fornicationem admitti injustitiam , specialiter in Confessione exprimendam , nam quamvis sponsalia non dent jus in re , dant tamen jus ad rem ; & per sponsalia implicitè spondent abstinere ab alieno concubitu , & ita habet communis sensus , ergo parti innocenti fit injuria.

Adulterium mentale est , quando conjux desiderat vel concupiscit alienum vel alienam : Si morosè delectetur de copula imaginata cum non suo , *Vasq.* dicit addi novam speciem contra fidem matrimonii , quia circumstantia tenens se ex parte personæ peccantis refundit malitiam suam etiam in delectationes morosas ; ideo enim omnis morosa delectatio venerea in Religioso vel Sacerdote habet speciem sacrilegii , ergo in conjugato est contra fidem & statum matrimonii. Econtrà *Hurtado* putat non peccare contra fidem matrimonii , quæ tantùm obligat ad non locandum corpus alteri, non verò mentem. Uterque, ut vides , probabiliter.

R. 6.

N. 6. *Incestus* est peccatum luxuriæ exercitum 7.
inter personas conjunctas sive per copulam, sive per tactus, oscula impudica, &c. Ideóque in Confessione non sufficit dicere: turpiter tetigi, osculatus sum, &c. sed addi debet, personam consanguineam. Insuper circa peccatum incestûs notanda sunt seqq.

1. Conjunctio est quadruplex, prima oritur ex sanguine, & dicitur *consanguinitas*, hæc peccatis luxuriæ superaddit malitiam incestûs probabiliter inter omnes as- & descendentes, & inter collaterales usque ad 4. gradum inclusivè. Secunda oritur ex copula carnali, & dicitur *affinitas*, hæc ex copula maritali & licita superaddit malitiam incestûs usque ad 4. gradum, ex illicita usque ad secundum inclusivè. Tertia provenit ex adoptione perfecta, & vocatur *conjunctio legalis*. Quarta oritur ex Sacramento Baptismi & Confirmationis, ideóque vocatur *conjunctio spiritualis*; hæ omnes conjunctiones superaddunt peccatis luxuriæ malitiam incestûs respectu omnium personarum, inter quas vel jure naturæ, vel ex lege Ecclesiæ prohibetur matrimonium, hinc etiam, qui peccat cum sorore sponsæ suæ, incestum committit, quia inter hos prohibetur matrimonium & copula, & statuitur impedimentum publicæ honestatis ob reverentiam conjunctis debitam; econtrà si fornicatus cum Caja, postea forniceris cum Cajæ consanguinea in tertio gradu, non committis incestum, quia ex copula fornicaria non oritur impedimentum, nisi ad secundum gradum. *Lugo, Oviedo, Sanch de matr. t. 7. d. 67.*

2. Quò gradus est proximior, eò incestus est gravior, & quamvis probabile sit omnes ince-

stus inter consanguineos, affines & conjunctos legaliter in quocunque gradu esse ejusdem speciei; eò quòd videantur prohiberi ex eodem motivo reverentiæ personis conjunctis debitæ, & per consequens non esse opus exprimere, an cum consanguinea vel affine, aut in quo gradu incestum commiseris; probabiliùs tamen explicandus est in affinitate gradus primus, in consanguinitate primus & secundus, quia in his gradibus malitia est saltem notabiliter major, si non specie distincta, quia longè alia reverentia debita est matri & sorori, quàm remotioribus consanguineis; & longè fœdior est matris & sororis, quàm aliarum violatio, & primus gradus jure naturæ dirimit matrimonium, non ita alii. Ideóque ad minus moraliter mutatur species secundùm dicenda *Cas. 97. num. 20.*

3. Distinctè explicandus est incestus spiritualis, utpote specie distinctus ab aliis incestibus, prohibetur enim ex distincto motivo, scilicet in reverentiam Sacramenti Baptismatis vel Confirmationis, ideóque adjunctam habet malitiam sacrilegii; non tamen opus est dicere, an cognatio orta sit ratione Baptismi, an Confirmationis, neque an peccaveris cum filia Baptismi, an cum ejus matre; quia cùm sit contra eandem reverentiam debitam personis ratione Sacramenti conjunctis, manet eadem species malitiæ. *Sanch. d. 5. n. 9.*

8. Pr. 7. *Sacrilegium* in materia luxuriæ committitur dupliciter.

1. Per violationem voti continentiæ, sive in se, sive in alio: quocum venereè peccatur, nec opus est exprimere, an votum sit solenne, an simplex, an peccans sit Subdiaconus, an Sacerdos, Episcopus

vel

vel Religiosus, *Sanch. Dicast. à n. 306. Steph. t. 1. d. 5. n. 58.* Quia his omnibus prohibetur luxuria ex eodem motivo voti. Si Religiosus vel voto astrictus peccet cum Religiosa, vel voto astricta, duplex uterque sacrilegium admittit in confessione explicandum, quia uterque violat votum in se, & in alio. Sacerdos inducens personam laicam, ut in se vel cum tertio impudica exerceat, non peccat contra votum, nec opùs est in confessione exprimere, se esse in sacris, sed satìs est, si dicat: se personam liberam ad tale, vel tale peccatum induxisse, quia non vovit castitatem alienam, sed propriam. Econtra laica patiens tactus impudicos à Sacerdote vel eos suadens committit sacrilegium in confessione exprimendum, Ratio est, quia patiendo physicè, suadendo moraliter concurrit, & cooperatur sacrilegio Sacerdotis. Sed quid si Sacerdos stolâ vel albâ indutus agat turpia? &c. Probabiliùs committere sacrilegium, quia illa irreverentia sacris & benedictis vestibus illata, redundat in injuriam Sacramenti, ad quod ordinantur: aliud est de eo, qui fornicatur habens Scapulare benedictum, agnum Dei, vel reliquias ad collum, quia communiter non censetur illis injuria fieri saltem gravis, nisì fieret in contemptum.

2dò. Committitur sacrilegium per voluntariam effusionem seminis in loco sacro, id est, in templo, sacello, vel cœmeterio ab Episcopo consecratis vel benedictis; excipiunt AA. communiter actum conjugalem à conjugibus in loco S. diu inclusis ex necessitate, ad evitandum periculum incontinentiæ, exercitum. Huc reducitur sollicitatio ad turpia facta in confessionali, vel intuitu confessionis etiam non secutæ vel

tantùm simulatæ, quæ est gravissimum sacrilegium contra reverentiam Sacramenti sub gravissimis pœnis à Pio IV. & Gregor. XV. prohibita obligans sollicitatos sub excommunicatione ad denunciandos Episcopo sollicitatores. Sed has Constitutiones sub tanto rigore apud Germanos non esse receptas testatur *Spor. Theol. sacr. p. 4. c. 3. n. 622.* Si mulier dicat se ab alio Confessario fuisse sollicitatam, meritò monet *Henno*, quòd Confessarius non facilè debeat in se suscipere onus denunciationis, quia mulieres quandoque ex invidia, ira aut alia passione ipsis non insolita quærunt perdere viros honestissimos.

9. Bt. 8. *Pollutio* seu mollities est effusio seminis extra concubitum, circa hanc tenenda sunt sequentia:

1. Nullo casu, nequidem ad servandam vitam licitum est per quamcunque causam quærere, intendere vel procurare pollutionem, & sic quæsita vel intenta est peccatum mortale contra naturam, habet enim intrinsecam repugnantiam cum natura, quæ emissionem seminis unicè ordinat ad generationem prolis, est de fide; nam 1. Cor. 6. dicitur: *Neque adulteri, neque molles... Regnum Dei possidebunt.* Et Innoc XI. damnavit hanc 49. prop. *Mollities jure naturæ prohibita non est, &c.* quod etiam verum est de turpibus motibus, qui sunt inchoata mollities vel fornicatio, item de directa expulsione fœtûs, etsi nondum animati, quia est expulsio duplicis seminis, & ob diversas medicorum sententias ferè semper est dubium, quando fœtus animetur, & per consequens erit periculum occidendi corpus & animam fœtûs. *Less.* contra

Sanch.

Sanch. V. caſ. 33. à num. 14. Licitum tamen eſt, per medicinam directè expellere ſemen corruptum, etſi per accidens ſimul effluat ſemen verum, quia ſemen corruptum non eſt ampliùs ſemen, ſed humor noxius: id tamen non licere per tactus ſeu fricationem verendorum docet *Sporer n. 643.* quia ejuſmodi tactus vel confricatio per ſe & ex natura ſua tendunt ad provocandum verum ſemen, & per accidens ſolùm juvant educere ſemen corruptum. Aliud eſt de fricatione, quæ fit non ad expellendum ſemen, ſed ad depellendum moleſtum pruritum, etſi per accidens exſurgant motus: ut primùm autem hi advertuntur, ceſſandum eſt, quia, ſi tunc pergeretur, talis fricatio directè tenderet ad pollutionem, aut ſaltem ad vehementiores motus cum periculo pollutionis. *Henno* & alii.

2. Circa pollutionem vel motus per accidens 10.
ſecutos, id eſt, prævisos, ſed non intentos accipe hanc regulam: *Si actio, ex qua prævidetur motus vel pollutio, multùm diſponat, ſeu ex natura ſua notabiliter influat in motus vel pollutionem, veluti omnes actus venerei mortaliter mali, turpes tactus, aſpectus, oſcula, delectatio moroſa de concubitu, tunc non tantùm cauſa motuum, ſed & ipſa motio & pollutio ſunt mortale. Sylv. Roſmer. Laym. Mezger. Sanch. L. 9. d. 45. Leſſ. L. 9, c. 3. dub. 14. à num. 100. Sporer n. 645.* Ratio eſt: quia lex naturalis prohibens pollutionem etiam obligat ad non ponendas cauſas per ſe & notabiliter influentes, & qui vult ejuſmodi cauſam, hoc ipſo vult effectum connaturaliter conjunctum.

3. *Si actio tantùm per accidens, remotè, & non notabiliter ad turpes motus vel pollutionem diſponat,*

nat, pollutio prævisa, & non intenta, dummodo absit periculum consensûs, non est mortale, sed aliquando veniale, ùt statim dicam: Ratio est, quia per se non est obligatio gravis ad evitanda pericula vel causas planè remotas, ex quibus per accidens præter intentionem, & magis ex naturæ infirmitate, quàm ex positis causis, mali effectus proveniunt. *AA. cit. & Mendo d. §. num.* 11.

11. 4. Si actio, ex qua prævidentur motus vel pollutio, fit venialiter mala, ùt curiosus aspectus, verbum turpe, vana confabulatio cum dispari sexu, aut etiam actio extra materiam luxuriæ mortaliter mala, ùt esus carnium die Veneris, ebrietas, &c. Pollutio prævisa est tantùm venialiter mala, quia tantùm videtur esse levis deordinatio contra castitatem sinè justa causa ponere aliquid remotè disponens ad pollutionem; si verò dispositio in se non sit mala, vel sit justa causa eam ponendi, ùt aspectus, tactus, oscula, amplexus honestatis causâ, & obiter ex more patriæ, vel causâ necessitatis ad medendum, vel naturam sublevandam facta, item studere casibus venereis, audire confessiones, edere calida, choreas honestas ducere, commodo situ in lecto jacere, & similia, cùm plerumque adsit rationabilis causa necessitatis vel utilitatis, omni culpâ vacant, etsi per accidens citra periculum consensûs sequatur pollutio. Dico citra periculum consensûs; nam, si tibi per experientiam notum sit, quòd, non obstante debitâ animi præparatione, per orationem, jejunia, &c. adhuc soleas in pollutionem advenientem consentire; nullo casu tibi licitum erit præmissas actiones exercere, sed potiùs officio cedendum erit; unde

hìc

hìc militat illud Christi ; *quid prodest homini, si universum mundum lucretur ; animæ verò suæ detrimentum patiatur.* Matth. 16.

5. Qui ante somnum per tactus, aspectus vel imaginationes turpes intendit in somno pollutionem, præter malitiam tactui vel cogitationi propriam, etiam contrahit malitiam pollutionis in confessione explicandam, sive in effectu sequatur sive non sequatur pollutio ; si verò non intendat, sed prævideat pollutionem in somno orituram, iterum videtur peccare peccato pollutionis, si imaginatio sit vehemens, vel experientiâ constet, ex simili tactu vel aspectu pollutionem nocturnam sequi ; tunc enim, & non aliàs videntur hi actus in pollutionem notabiliter influere ; quis enim credat ex omni tactu vel affectu turpi obiter, & diu ante somnum habito semper prudenter timeri posse pollutionem nocturnam ? 12.

6. Pollutionem in somno, vel aliter exortam non teneris cohibere, vel reprimere manibus, hoc enim vel est inutile, vel sanitati, aut etiam castitati periculosum, obligaris tamen elicere internam displicentiam, & phantasiam, quantùm potes, ab objecto turpi avertere ob periculum consensûs. *Sanch. sup. d. 17. num. 16.* 13.

7. Quamvis illicitum sit delectari de pollutione secundùm se, vel optare, ut in somno eveniat, ob conjunctam delectationem, ut cum communi docet *Sanch. in dec. L. 1. c. 2. n. 16.* tamen non videtur illicitum gaudere de bono effectu, v. g. sanitatis, vel mitigatæ concupiscentiæ secuto ex pollutione involuntaria, vel etiam simplici affectu circa omnem cooperationem optare, non tam pollutionem, quàm ejusmodi effectum ex pollutione.

Si

Si dicas : non est licitum optare vel etiam gaudere de morte naturali alterius ob bonum temporale, v. g. hæreditatem inde consecutam, uti certum est ex Propositionibus 13. & 15. ab Innoc. XI. damnatis ; ergo nec licitum est gaudere, vel optare pollutionem involuntariam prout conjunctam cum effectu bono. R. *Distinguendo* C. Ergo non est licitum gaudere, vel optare pollutionem ita, ut objectum gaudii vel desiderii sit delectabilitas pollutionis, C. ita, ut objectum gaudii sit solus effectus inde secutus, N. Deinde mors naturalis est grande malum Physicum, quod optare propter solum lucrum temporale est contra charitatem, aliud est, si optaretur ob bonum spirituale proximi : è contra emissio seminis ex causa naturali non est malum Physicum neque individuo, neque speciei humanæ, cùm sit quid superfluum, quo se natura exonerat, aut saltem est malum tam leve, ut ob utilitatem etiam privatam permitti possit. *Sanch. sup. d. 45. num. 14.*

14. 8. Pollutio sæpe adjunctas habet alias specie malitias, v. g. fornicationis, si scilicet polluens sibi imaginetur copulam cum fœmina in genere, vel cum ligata, non ut ligata, sed ut formosa; si verò accedat desiderium, etiam circumstantiæ suam refundunt malitiam, ut dixi *cas. 9. num. 4. & 11.*

9. Polluens non tantùm tenetur exprimere qualitatem suæ personæ, sed & personæ à se pollutæ, quia pro qualitate personæ variatur species peccati, ad quam ipse cooperatur, & quidem polluens se ad fœminam, vel cum fœmina, plerumque in affectu committit fornicationem : si cum persona ejusdem sexûs cum affectu

ad

ad personam, est sodomia, non tamen est opus explicare instrumentum inanimatum, quo quis se vel alium polluit; secùs, si pollutio fiat in os alterius, ibi enim est specialis dedecentia ad naturam rationalem eam deprimens etiam infra conditionem bestialem.

10. Quæ dicta sunt de pollutione, cum proportione intelligenda sunt de distillatione, quæ est effusio humoris cujusdam medii inter urinam & semen, fitque ordinariè cum minori sensu voluptatis, quàm pollutio, imò quandoque cum nullo, & tum (quamvis adsit levis erectio genitalium) non esse peccatum, nec majorem ejus curam esse habendam, quàm sudoris, dicunt plures apud *Sanch. num. 2.*

Nr. 9. *Sodomia* alia est perfecta, alia imper- 15.
fecta; *perfecta* est concubitus ad sexum non debitum, ùt viri cum viro, fœminæ cum fœmina, unde patet, ad sodomiam non requiri seminationem in vas præposterum, aliàs enim mulier cum muliere sodomiam exercere non posset, cùm neutra seminet intrà vas præposterum, sed utriusque semen intùs defluat in matricem: quòd, si mas seminaret in vase præpostero maris, deberet in confessione probabiliùs exprimere, an fuerit agens, an patiens; nam agens dispergit semen, non patiens. *Sodomia imperfecta* est concubitus cum diverso quidem sexu, sed extra vas naturale cum affectu ad vas præposterum, est specie distincta à sodomia perfecta, ideóque & distinctim exprimenda. Utraque est peccatum abominandum jure naturæ & divino prohibitum; propter quod *Dominus pluit super Sodomam & Gomorrham sulphur & ignem*, Gen. 17. & abinde vocatur sodomia. Sæpè adjunctas habet alias malitiæ

litiæ ſpecies, v. g. ſpeciem adulterii, inceſtûs, ſacrilegii; prout una vel utraque perſona eſt matrimonio vel voto ligata, conſanguinea vel affinis; & ſi quis exercet ſodomiam vel pollutionem cum uxore, non ſufficit dicere: cognovi conjugatam in vaſe præpoſtero, quia tunc Confeſſarius judicabit, eum alteri marito feciſſe injuriam, quod falſum eſt, ſed debet dicere: ſodomiam vel pollutionem exercui cum propria uxore, intellige, ſi habeat Confeſſarium ignotum, nam probabiliter non tenetur ſuam uxorem infamare. Sed quid ſi quis coëat cum ſtatua? R. Si coëat cum affectu ad perſonam humanam, committit fornicationem vel ſodomiam, prout affectus fertur imaginariè in perſonam ejuſdem vel alterius ſexûs; ſi cum affectu ad beſtiam, cujus v. g. ſtatua imaginem gerit, in affectu beſtialitatem committit.

16. R. 10. *Beſtialitas* ſeu coitus hominis cum bruto eſt nefandum ſcelus, juſſu Dei in homine & bruto ſceleris ſocio flammis expiandum. *Lev.* 20. Non tamen opus eſt exprimere in confeſſione, qualis ſit beſtia, an ovis, capra vel equa. Huc reducit *D. Th.* concubitum cum dæmone incubo vel ſuccubo, qui peccato contra naturam ſuperaddit ſpeciale peccatum contra Religionem, eò quòd ſit turpe commercium cum Dei & omnium noſtrûm infenſiſſimo hoſte, in quo præterea explicandum, an dæmon fuerit ſub ſpecie viri vel fœminæ, aut ſub forma conjugatæ, monialis vel conſanguineæ, toties enim in affectu præter beſtialitatem nova admittitur malitiæ ſpecies. Communiter autem hîc monent *DD.* Confeſſarium non debere eſſe nimium in examinandis peccatorum carnalium circumſtantiis,

ne

ne sibi vel pœnitenti sit occasio turpis consensûs. Sed de hoc vid. *cas. 98. q. 4.*

QUÆR. V. Quid circa gestus, tactus, oscula, verba, & similes actus luxuriæ imperfectos? 17.

℟. *Sequentia.* 1. Legere, loqui, cantare, audire turpia, item gestus, literæ & dona amatoria, si non fiant animo provocandi ad libidinem, sed ex levitate, curiositate vel vano solatio, per se tantùm sunt venialia, valde tamen periculosa; & in iis, qui gaudent metaphoris rerum turpium, qui dicta in sensum turpem facilè detorquent, de partibus verecundis, & huc pertinentibus libenter loquuntur, sunt signa latentis libidinis & peccati plerumque mortalis, quia tales non solent tam de modo scribendi, loquendi, cantandi turpia, quàm de ipsis rebus turpibus delectari, quod semper mortale est.

2. Actus de objecto valde turpi, ùt tactus & aspectus nudus & fixus verendorum disparis sexûs, concubitûs humani, &c. semper sunt mortale, quia proximè & per se disponunt ad motus & delectationes turpes, nisi fiant à chirurgo vel medico ex causa medendi, absque periculo tamen consensûs. Econtra seipsum vel alterum ejusdem sexûs, vel etiam infantem disparis sexûs ex curiositate aut petulantia obiter, v. g. lavando, natando circa hæc tangere vel aspicere citrà affectum & periculum consensûs venerei, est tantum veniale, *communis* cum *Laym.*; quia hæc non ità ad libidinem provocant. Dixi *obiter*; si enim fiat ex voluptate & cum mora, videtur à mortali non posse excusari ob periculum delectationis aut commotionis venereæ. *Sanch.* & alii plures à mortali excusant tactum ad partes 18.

turpes alterius sexûs super vestes, si fiat scilicet obiter ex petulantia aut levitate, ego hìc puto esse majus periculum. Molliter tractare & demulcere catellos aliáque animalia, ordinariè non excedit veniale : meritò tamen *La Croix L. 3. p. 1. num. 903.* dicit esse periculosum, ita ea tangere, ut effluat eorum semen, eò quòd facilè se ingerat delectatio venerea, & quidem, si fiat affectu libidinoso, erit inchoata bestialitas.

3. Oscula, amplexus, tactus uberum cum diverso sexu non tantùm, si fiant ex affectu delectationis venereæ, sed etiam tunc, quando fiunt ex delectatione sensuali absque alio honesto fine, sunt peccatum mortale, & quamvis oppositum possit speculativè defendi, in praxi tamen locum non habet. *Sanch. Laym. Sporer. num. 351. & num. 687. La Croix nu. 894.* Tum quia delectatio sensibilis in hujusmodi objecto sponte quæsita per se & naturaliter trahit commotionem spirituum genitalium, & quidem ita vehementer, ut experientiâ constet plerumque non sisti in delectatione sensibili, sed ob nimiam potentiarum sympatiam sæpissimè, ídque maximè inter personas sensualiter se amantes emergere delectationem veneream : tum etiam propter Propos. 40. ab Alex. VII. damnatam, quæ sic habet : *Est probabilis opinio, quæ dicit tantùm esse veniale, osculum habitum ob delectationem carnalem & sensibilem, quæ ex osculo oritur, secluso periculo consensûs ulterioris & pollutionis.* Idem à potiori dicendum de osculis & amplexibus, quæ furtivè, cum mora & ardore repetuntur. Osculari partes pudendas ejusdem vel alterius sexûs videtur habere specialem turpitudinem in Confessione explicandam ; quia specialiter dedecet naturam rationalem.

4. Si

4. Si verò oscula, amplexus, contrectationes manuum, fiant ex honesta causa ad ostendendam amicitiam, ad fovendum amorem in ordine ad honestum matrimonium, quamvis per accidens fortè prævideantur motus carnales, modò absit periculum consentiendi, non sunt peccatum; at, si fiant ex levitate, joco aut petulantia, obiter & secluso periculo consentiendi in motus vel delectationem veneream, sunt tantùm venialia. De choreis, qualiter liceant, dicam *cas. 20. n. 7.* ex his per se patet casûs resolutio, nec operæ pretium judico, eadem hìc repetere, jam enim ad nauseam turpibus sum immoratus.

CASUS XII.

De Invidia, Gula, Ira, Acedia.

MOrphorius 1. *Multùm cruciatur, quòd æmulus officium, virginem adamatam sibi præripuerit, quòd honoretur, ametur.* 2. *Ex sola voluptate edit, bibit.* 3.-4. *Convivia, in quibus sæpe inebriatus est, non vitat, quia tantùm ebrius fit, dum exit in aerem.* 5. *Tabacum sumit, & se gyrat usque ad turbationem capitis.* 6. *Bibit, usque dum fiat impotens incedere, familiam dirigere, non absque capitis, & podagræ doloribus, debilitatione stomachi.* 7.-8. *Se inebriat, ut non incurrat offensam compotatoris, ne ad duellum provocetur, diffametur.* 9. *Ut conservet sanitatem, vel vitam.* 10. *Ut non sentiat dolores podagræ, abscissionem pedis, ut expellatur venenum &c.* 11. *Socium ad largiores haustus animat, semipoto propinat, & bibere cogit.* 12. *Alios, ne sibi noceant,*

ne secretum prodant, inebriat. 13. *Ebrius blasphemat, furatur, alios ad compotationes inducit cum dispendio rei domesticæ.* 14. *Pueros & stultos inebriat, utque fortiùs bibere possit, pharmaca sumit.* *ibid.* *In eos, qui potum dehortantur, mirùm incandescit cum meditatione vindictæ.* 15. *Remedia salutis nauseat.* 16. *Dolétque se esse natum, baptizatum, &c.* Pro resol.

1. QUÆR. I. Quid sit Invidia?

℟. *Est tristitia de bono alieno æstimato ab invidente ùt malo proprio.* *D. Th. 2. 2., q. 63. a. 1.* Tristari de bono, ùt alteri bonum est, est actus formalis odii: sicut velle bonum, ùt alteri bonum est, est actus charitatis. Et quamvis invidia plerumque odium proximi involvat; tamen ut talis non tristatur de bono alieno, ut alteri bonum est, sed, ut creditur minuere vel obscurare propriam excellentiam; ut, si ambitiosus doleat, alium sibi in honore vel divitiis fieri æqualem, quasi sibi per hoc aliquid decedat. Est genuina filia superbiæ, & peccatum ex genere suo mortale, directè oppositum charitati; & si invideat alteri dona supernaturalia, v. g. gratiam, sanctitatem vitæ, &c. eò quòd putet per ea minui suam æstimationem, aut certè vitam suam redargui, est peccatum gravissimum in Spiritum S., quod dicitur: *fraternæ charitatis invidentia;* si sit circa bona naturalia, est veniale vel mortale pro ratione boni, quod alteri invidetur: si quidem sit circa materiam levem, sed animo invidendi etiam majora, vel quævis bona, semper est mortale. Dixi: *æstimato ab invidente ùt malo:* nam si alterius bonum communitati, mihi vel alteri innocenti reverà sit malum, & absit malus affectus odii, aversionis erga personam ipsam, tri-

stari

ſtari de alterius bono non eſt invidia : ſic licitè triſtor de doctrina & eloquentia Hæretici, quatenus per hæc multos ſeducit ; prudenter doleo illi beneficium eſſe collatum, quem vel ſcio eſſe indignum, vel illo abuſurum in meum vel aliorum damnum : Ratio eſt, quia talis triſtitia vel dolor non tam eſt de bono proximi, quàm de malo inde reſultante. Simili modo, ſi quis, ſecluſo omni malo affectu erga perſonam, triſtatur, quòd alius ſibi officium vel virginem adamatam præripuerit, quòd ab alio vincatur in virtute, doctrina, divitiis, non ideo, quòd hæc ſint in alio, ſed quòd in ſe non ſint, non eſt invidia, ſed æmulatio, quæ bona vel mala eſt pro qualitate objecti ; de hac dicit Apoſtolus: *Æmulamini chariſmata meliora.* 1. Cor. 12. Ex invidia oritur detractio, odium, ſuſurratio. De quibus ſuis locis.

QUÆR. II. Quid circa Gulam ? 2.

℟. *Sequentia.* 1. *Gula* eſt inordinatus appetitus uſúſque cibi vel potûs ad hoc, quòd quis vel plus ſumat, quàm natura requirat, vel ſumat nimìs exquiſita, vel ſiſtat in ſola voluptate cibi aut potûs, etſi tantùm ſumat neceſſaria, ùt nunc certum eſt ex Prop. 8. ab Alex. VII. damnata : *Comedere & bibere uſque ad ſatietatem ob ſolam voluptatem non eſt peccatum, modò non obſit valetudini, quia licitè poteſt appetitus naturalis ſuis actibus frui.* Dixi : ſi ſiſtat in ſola voluptate: nam ſi quis cibo & potu delectetur eo fine, ut magìs conducant ad nutritionem, non peccat, quia non ſiſtit in ea voluptate, ſed eam refert ad finem honeſtum, conſervationem ſanitatis & vitæ, quem finem in utilibus & neceſſariis ad ſuſtentationem homo virtualiter ſemper inten-

dit, quamdiu non habet intentionem contrariam.

2. Gula ex genere suo est peccatum veniale oppositum abstinentiæ, per accidens fieri potest mortale ob grave damnum corporis vel animæ, ùt si quis per nimiam ingluviem causet sibi febrim, graves capitis vel podagræ dolores, aut se ineptum reddat ad functiones officii graviter obligantis. Effectus gulæ in *corpore* sunt calculus, podagra, chiragra, capitis vertigo, stomachi cruditas, oculorum caligo, viscerum corruptio & totius corporis graveolentia; *in animo* inepta lætitia, immunditia, multiloquium, hebetudo mentis, animi torpor & omnium ferè criminum partus, nam gulosus & ebriosus pro Deo ventrem habet, eleëmosynas omittit, spernit pauperes, aliena rapit, familiæ substantiam devorat, puerorum educationem negligit, committit usuras aliásque injustitias; ideóque solerter monuit Christus Luc. 21. *Attendite vobis, ne fortè graventur corda vestra in crapula & ebrietate.* Remedia autem præcipua contra hoc vitium Germanis, prô dolor! nimis familiare sunt, fugere lautiores epulas, consortia & similes gulæ occasiones juxta illud Prov. 23. *Noli esse in conviviis potatorum.* Item sæpiùs & seriò considerare turpitudinem hujus vitii plùs, quàm bestialem, & damna in corpus & animam inde promanantia, &c.

3. QUÆR. III. Quid & quale peccatum sit ebrietas?

R. *Ebrietas est voluntarius excessus in potu usque ad violentam usûs rationis privationem voluptatis causâ. Cajetan. Valent. Less. Azor. Laym. Dicastillo L. 1. de just. d. 3. num. 104.* & alii com-

communiter contra *Sylvium 2. 2. q. 150. a. 1.* qui dicit omnem voluntarium exceſſum in potu uſque ad defectum rationis eſſe propriè ebrietatem. Ratio ſumitur ex *D. Th. 2. 2. q. 150. a. 1. & 2.* ubi dicit, ebrietatem conſiſtere in nimio uſu & concupiſcentia vini, ideóque ſicut ad ſobrietatem ſpectat moderari nimiam concupiſcentiam potûs ob delectationem in illo; ſic ex oppoſito ebrietati proprium eſt moveri nimiâ potûs concupiſcentiâ & delectatione. Ebrietas eſt intrinſecè mala & per ſe peccatum mortale, ùt patet ex Script. *ad Rom. 13. ad Epheſ. 5. & S. Th. loc. cit. & lect. 3. in c. 13. ad Rom.* Ratio eſt, quia voluntariè ſe inebrians *videtur præferre delectationem vini integritati rationis*, inquit S. Doctor: hoc autem nullo caſu eſt licitum, ergo.

Dicitur 1. *voluntarius exceſſus*: nam ſi ebrietas non ſit prævisa, etſi quis leviter exceſſerit in temperantia, non eſt peccatum mortale; ſi quis verò per experientiam ſciat, ſe in tali occaſione ſolere inebriari, vel dubitet, timeat, aut ob conſuetudinem timere debeat periculum ebrietatis, tenetur ab ejuſmodi occaſione ſub mortali abſtinere, & ſi nolit, eſt incapax abſolutionis: ſi largiùs bibens ſciat ſe fore ebrium, ſi in aërem exeat, debet ſub mortali vel manere domi, vel à largiori potu ſe continere.

Dicitur 2. *exceſſus in potu*: nam ſi uſus rationis aliter, quàm per potum tollatur, v. g. per odorem lupuli, per ſuffitum tabaci, &c. non erit propriè ebrietas, attamen peccatum, & quidem mortale, ſi ex ſola voluptate ad notabile tempus, v. g. ad horam ratio intercludatur; ſi enim ſit mortale ex delectatione potûs ſe uſu rationis privare, cur non ex delectatione tabaci vel alterius 5.

fumi, aut suffitûs ? Ratio à priori est, quòd homo non sit dominus suæ rationis, sed administrator, ergo, si eam absque sufficienti causa exturbet, graviter peccat contra naturam & Deum, sicuti graviter peccaret, si absque sufficienti causa sibi abscinderet membrum.

Dixi : ad notabile tempus, nam videtur etiam hìc dari posse parvitatem materiæ, sicut datur in læsione corporis vel sanitatis propriæ, quare non in læsione rationis ? Quis enim dicet peccare mortaliter eum, qui ex fumo, ex intemperantia vel agitatione in gyrum momentaneam sibi causat vertiginem & mentis interceptionem, ita ut nesciat, ubi existat ?

6. *Dicitur 3. ad privationem usûs rationis ;* quamdiu enim adhuc quis novit discernere inter bonum & malum, ac dirigere actus suos ordinarios, v. g. prospicere familiæ, horas attentè legere, etsi lingua parùm titubet, pedes vacillent, oculi caligent, &c. adhuc non erit perfecta & mortalis ebrietas. *Less. Cajetan. Laym. Dicast.* Neque tunc, si quis in cibo vel potu excedat usque ad vomitum, vel ideo vomat, ut iterùm possit bibere ; nam quamvis hìc sit magna deformitas, tamen excusatur à mortali, modò absit periculum ebrietatis, & notabiliter non lædatur sanitas vel natura, causando graves dolores podagræ vel capitis saltem ad plures dies, nauseam stomachi, febres ; vitæ abbreviationem, &c. tunc enim graviter peccatur contra charitatem propriam & jus, quod solus Deus habet in vitam & sanitatem nostram, ùt plerumque contingit in iis, qui sæpiùs se vino immoderatè replent, de quibus Isaias cap. 5. *Væ qui potentes estis ad bibendum vinum, & viri fortes ad miscendam*

scendam ebrietatem. Et Prov. 23. *Cui væ; nonne his, qui commorantur in vino?* *Væ* autem in Scripturis peccatum mortale denotat.

Dicitur 4. *Ad violentam privationem rationis,* per quod ebrietas distinguitur à somno, qui non violenter & contra naturam, sed ex naturæ institutione ad reparandas vires & spiritus vitales rationem ad tempus sopit, ità tamen, ut relinquat potentiam proximam iterum ratione utendi, si homo à somno excitetur; econtra homo ebrius etiam vigilans ratione uti non potest, nec valet ad usum rationis excitari. 7.

Dicitur 5. *Voluptatis causâ:* hinc, si quis bibat ad privationem rationis non quidem ob delectationem, sed ex alia levi vel insufficienti causa, v. g. ut satisfaciat amico, ut vincat per æquales haustus, ut non incurrat offensam, ut non vapulet vel diffametur; ex communiori non admittit formalem, sed tantùm materialem ebrietatem, peccat tamen juxta omnes mortaliter: quia sinè justa causa se privat bono naturæ præstantissimo, scilicet ratione, cujus ipse non est dominus, sed custos: sicut peccat mortaliter, qui ex tali causa sibi abscinderet brachium. 8.

Occurrit hìc dubium principale, an saltem ex causa gravissima, v. g. ad recuperandam sanitatem ex præscripto medici, bibere liceat ad ebrietatem; aut pro conservanda vita, si inimicus tibi minetur mortem, nisi bibas? 9.

Negant utrumque *S. Antoninus p. 2. tit. 6. c. 3. Angelus V. ebrietas. Sylvius l. c. Tabien. Mendo d. 3. q. 14.* & quoad secundam partem *S. August. serm. 232. de tempore*, ubi dicit: *Etiamsi ad hoc veniretur, ut tibi diceretur: aut bibas, aut morieris, melius tibi erat, ut caro tua sobria*

occideretur, quàm per ebrietatem anima moreretur. Rationem dant, quia talis ebrietas non minùs est intrinsecè mala, quàm pollutio, quia, sicut pollutio destruit semen humanum, sic ebrietas destruit rationem, quâ in homine nihil est præstantius; sicut ergo pollutio & destructio seminis, etsi non fiat ex voluptate, nullo casu est licita: sic nec destructio rationis per potum: & quamvis ejusmodi potatio sit necessaria ad conservandam vitam, quia tamen vitam non servat secundùm bonum rationis, quam destruit, non potest non esse contra sobrietatem, quæ necessariò est ad bonum rationis. Accedit, quòd ebrietas per se sit causa rixarum, cædium, luxuriarum, blasphemiarum, &c. ergo ex lege naturæ meritò censetur omni casu prohibita.

Econtrà utrumque licere affirmant *Cajetan. 2. 2. q. 150.* & ibid. *Valent. Sylvest. V. Ebrietas. Azor*, & plures alii apud *La Croix L. 5. n. 321.* Probant 1. quia, si non bibatur ex voluptate, non est ebrietas formalis, sed materialis, quæ non est intrinsecè mala, sed licita ex urgenti causa. 2. Quamvis homo non sit dominus suæ rationis, sicut non est dominus suorum membrorum, licitè tamen ad conservandum totum abscindit membrum, ergo etiam licitè ad tempus se privat usu rationis, ut vita & ratio conservetur in futurum. 3. Potus necessarius ad conservationem vitæ non est contra sobrietatem. *S. Thom. q. 141. a. 6.* sed talis potus est necessarius ad conservationem vitæ, ergo. 4. Non est contra charitatem propriam abscindere brachium pro conservanda vita, ergo nec contra sobrietatem sopire per potum ad tempus rationem, ut conservetur totum, ratio & vita. 5. Ex gravi causa

sa licitum est sumere pharmacum soporiferum, etsi quis statim ex somno ad usum rationis excitari non possit, ergo & ex tali causa sumere potum inebriantem. Utraque sententia habet aliquid veri: Igitur

Dico: si ipsa ebrietas seu violenta rationis privatio assumatur vel intendatur tanquam medium ad aliquem finem, v. g. ad recuperandam sanitatem vel evadendam mortem, nunquam licet, sicut nunquam licet pollutio, seu directa expulsio seminis etiam pro conservanda vita, ut bene probat prima sententia; unde si quis tibi minetur mortem, gravissimam infamiam, mutilationem, verbera, nisi te inebries, non potes obsequi, & in hunc finem locutus est *S. August.* Similiter non potest se reus inebriare, ut non 10.
sentiat tormenta vel angustias mortis, vel alius, ut non sentiat dolores podagræ, vel abscissionem pedis, &c. quia tunc ipsa rationis privatio assumitur tanquam medium ad finem insensibilitatis. Econtrà si alter non intendat tuam ebrietatem, sed tantùm compotationem, absque mortali obsequi potes etiam cum periculo ebrietatis; item licitè sumis vinum generosissimum, quantùm opùs est ad expellendum frigidum venenum, etsi certò prævides te inebriandum, etiam ex supposito, quòd talis ebrietas sit intrinsecè mala, sicut licitè sumis pharmacum ad expellendum semen corruptum, etsi certò prævideas simul expellendum semen verum: Ratio est, quia in his omnibus non intenditur vel procuratur directè ebrietas, sed conservatio vitæ & sanitatis, ex qua præter intentionem sequitur ebrietas.

Ad argumenta secundæ sententiæ, etsi sint magni ponderis, responderi potest 1. N. quod ejus-

ejusmodi ebrietas non sit intrinsecè mala. *Ad 2.* N. C. Sicut pro conservando toto non potest destrui semen humanum, sic nec usus rationis. *Dispar* est, quòd in dissipatione usûs rationis major sit deformitas contra naturam rationalem, quàm in destructione alicujus membri, quia homo per usum rationis distinguitur à bruto, igitur ebrietas, quæ hunc usum destruit, facit hominem similem bruto, quod non facit abscissio membri. *Ad 3.* Potus necessarius ad conservationem vitæ non est contra sobrietatem, si adhibeatur cum integritate rationis, C. secùs N. *Ad 4.* N. C. Omnia membra ordinantur ad totum, ideóque ordo charitatis & rectæ rationis exigit, ut pro conservatione totius destruatur pars, si opus est; ratio autem non ordinatur ad vitam corporalem, sed vita corporalis ad vitam rationalem seu bonum usum rationis. *Ad 5.* N. C. Sicut somnus, ita & pharmacum causans somnum directè, & ex natura sua ordinatur ad restaurandos spiritus vitales, non verò ad privationem usûs rationis, etsi hæc indirectè sequatur. Ex præmissis

II. *Deduces seqq.* 1. Non est licitum urbanitatis vel amicitiæ gratiâ aliquem ad liberaliores haustus provocare cum periculo ebrietatis; neque licet semi-ebrio absque urgenti causa præbere ulteriorem haustum, ex quo creditur inebriandus; quomodo igitur excusabuntur, qui ebrietatem non tantùm non impediunt, prout ex charitate, si commodè possint, obligantur, sed & cogunt ultra naturam bibere? audi S. Aug. *serm. 231.* de temp.: *Certâ bibendi lege contenditur, qui poterit vincere, laudem meretur ex crimine..... O infelicitas generis humani! quàm multi inveniuntur,*

tur, qui ebriosos & luxuriosos amplius, quàm oportet, cogunt bibere, & ante ostium pauperibus petentibus vel unum calicem dissimulant dare? .... Et quod pejus est, aliqui Clerici, qui hoc deberent prohibere, ipsi cogunt aliquos plus bibere, quàm expedit: Si tamen absit omne periculum ebrietatis & intemperantiæ, urbanitatis esse potest se mutuò pro more patriæ ad amicum haustum invitare, *Dicast. num. 150.*

2. Ex rationabili causa, v. g. ex timore gravis inimicitiæ, rixarum, verberum licitum est alicui apponere vinum, relictâ ei libertate bibendi, etsi prævideatur inebriandus; quia hoc non est alterius ebrietatem causare, sed ex justa causa permittere. An verò liceat etiam concurrere directè aliquem ad ebrietatem inducendo, provocando, exhortando, difficilius est judicare: Affirmat *Less. L. 4. c. 3. dub. 4.*, si id necessarium sit, ad avertendam proditionem, homicidium, vel aliud gravius malum, quod alter paratus est patrare, nisi inebrietur; quia licitum est, inquit, suadere, & allicere aliquem ad minus malum non simpliciter, sed ex suppositio, quòd majus malum aliter impediri non possit, quod non videtur improbabile juxta dicenda *cas. 19. n. 8.* vel maximè tunc, si solùm inducatur ad ebrietatem materialem præbendo ei vinum fortissimum, cujus vires ignorans, sine culpa inebrietur. *Laym. L. 3. sect. 4. num. 6. Dicast. n. 145.* Nihilominus mihi videtur verius id in neutro casu licere, quia cum ille ex se nullo modo sit determinatus ad ebrietatem, sed solùm v. g. ad homicidium, tu illum determinas ad ebrietatem, eámq; directè intendis & eligis velut medium impeditivum homicidii, non autem licet eli- 12.

eligere medium intrinsecè malum ad finem etiam optimum; ut patet in mendacio aut pollutione, quæ nunquam licent etiam ad conservandam vitam propriam vel alterius.

3. Qui alium inebriat, ut secreta prodat, peccat contra temperantiam & justitiam iniquè extorquendo secretum, ad quod jus non habet: neque licet Judici reum inebriare, ut sic inducat ad fatendum crimen, quia confessio ebrii non magis probat, quàm confessio fatui vel dormientis, ergo non est causa sufficiens ad inebriandum; neque licet reo etiam materialiter inebriare custodem carceris, ut ipse evadere possit, idque certum est, si sit justè incarceratus, quia ebrietas etiam materialis per se mala est, & gravia mala obinde evenirent custodi, quæ causandi non est sufficiens ratio.

13. 4. Non tantùm ipsa ebrietas, sed etiam mala in ebrietate causata, homicidia, rixæ, contumeliæ, si prævisa sint, aut prævideri debuerint ex hoc, quòd soleant talia à se fieri, imputantur ad culpam, & in confessione specialiter sunt explicanda. *Cajet. Gobat, Less. loc cit.*

5. Qui alium ad compotationes inducit cum neglectu operarum, & dispendio rei domesticæ, ut non possit solvere debita, aut cogatur furari, &c. præter peccatum scandali tenetur satisfacere pro damnis inde secutis, non quidem ipsi compotatori, qui, ut suppono, liberè consentit, sed iis, qui obinde inviti damnum patiuntur.

6. Fatuum vel puerum ante usum rationis inebriare, non est saltem mortale, quia malitia ebrietatis consistit in privatione usûs rationis, sed potus hos non privat hoc usu, quia eo jam antecedenter carebant. Ergo.

7. Non

7. Non videtur illicitum adhibere remedia Physica contra ebrietatem, velut brassicam crudam, amygdala amara, nucleos persicos, si id fiat ex rationabili causa, quia, v. g. ob præsentiam hospitum potus commodè declinari non potest, nisi sit periculum ebrietatis aut graviter lædendæ sanitatis in se vel in alio. *Gobat. c. 51. num. 17.*

8. Effectus ebrietatis sunt hebetudo mentis, debilitas corporis, & omnis generis morbi, suppressio memoriæ, revelatio secretorum, blasphemiæ, rixæ. incontinentiæ, Prov. 23. *Cui væ? cujus patri væ, cui foveæ, cui sine causa vulnera, cui suffusio oculorum? Nonne his, qui commorantur in vino, & student calicibus epotandis?* S. Hieron. in c. 5. ad Galat. *Vino hominis sensus evertitur, pedes corruunt, mens vacillat, libido succenditur.*

QUÆR. III. Quid sit Ira? 14.

R. Est inordinatus appetitus vindictæ; dico *inordinatus*, nam petere vindictam secundùm se est indifferens, & in Superiore pro æquo crimina vindicante actus virtutis; igitur peccaminosa iræ inordinatio consistit vel in eo, quòd quis nimiùm, & plùs, quàm recta ratio dictat, in-aut exteriùs incandescat, vel in hoc, quòd quis appetat vindictam injustam, justò majorem, aut justam quidem, sed ex odio, aut ad satiandum malevolum animum: prima inordinatio ex genere suo est veniale, utpote excessus in passione indifferente, absque hoc, quòd sibi in sanitate, aut alteri aliquod notabile damnum causetur, quod suppono, aliàs enim per accidens foret mortale; ratione secundæ inordinationis foret mortale, vel veniale directè oppositum charitati,

ti, prout grave vel leve malum, in vindictam proximo appetitur. Peſſimæ, ſed fœcundæ matris plures ſunt filiæ, odium, contumelia, rixa, blaſphemia, homicidium, &c.

15. QUÆR. IV. Quid ſit Acedia?

R. Eſt triſtitia de bono aliquo ſpirituali, v. g. amicitia Dei, vita æterna, propter nimiam difficultatem in ea acquirenda vel conſervanda: ſic deſcripta, ſi deliberata fuerit, eſt mortale graviſſimum contra Deum tanquam ultimum finem, à quo ſe directè avertit, ùt ſi quis advertenter triſtetur, quòd ſit creatus ad gratiam & gloriam; quòd unquam bona opera fecerit, quòd Chriſtum agnoverit. Acediæ mali partus ſunt amaritudo, tædium, nauſea rerum ſpiritualium, odium Dei & eorum, qui divina inculcant, averſio à verbo Dei, incuria ſalutis, tædium vitæ, deſperatio, &c. ſi tamen tædium circa finem ultimum ſit inefficax cum voluntate adimplendi omnia præcepta, etſi remiſſiùs & cum aliquo tædio adimpleantur, eſt tantùm veniale: quandoque per acediam intelligitur faſtidium & remiſſio in quolibet exercitio virtutum; ſic intellecta eſt ſolùm veniale, niſi omittantur actus virtutum graviter obligantes, v. g. lectio Breviarii, auditio Miſſæ, &c.

* * * * * *
* * * * * *
* * * * *
* * * *
* * *
*

EX TRACTATU DE FIDE, SPE, ET CHARITATE.

CASUS XIII.

De natura, divisione & necessitate Fidei.

NEbridius Catechumenus petit instrui, 1. *Quid sit Fides?* 2. *Quotuplex.* 3. *Quodnam ejus objectum materiale & formale.* 4. *Quæ requisita ad Fidem.* 5. *Quæ sint motiva credibilitatis pro Fide Catholica.* 6. *An Fides necessaria necessitate medii.* 7. *An explicita Dei ùt existentis & Remuneratoris.* 8. *An in Christum & SS. Trinitatem.* 9. *Quæ Fides requiratur ad justificationem.* 10. *Quæ hic sit obligatio parentum, Parochi, Confessarii.* 11. *Quæ praxis rudes instruendi.* 12. *Quid de iis, qui ignorant Pater noster, Credo, &c.* 13. *Quid de pœnitente, qui dubitat, an confessioni Fidem sufficientem præmiserit.* 14. *Quæ formula cum pœnitentibus eliciendi actus Fidei, Spei, Charitatis, doloris, &c.?* Pro resolut.

QUÆR. I. Quid & quotuplex sit Fides? 1.

R. Fides actualis est *assensus ad objectum propter authoritatem dicentis:* si sit propter authoritatem dicentis Dei, dicitur Fides divina; si ob authoritatem hominis, humana. Habitus Fidei seu ipsa Virtus Theologica, quæ Fides dicitur,

est qualitas supernaturalis permanenter adjuvans intellectum ad firmissimè assentiendum objecto revelato propter authoritatem Dei dicentis seu revelantis: vel, ùt eam definivit Apostolus ad Hebr. 11. *Substantia rerum sperandarum, argumentum non apparentium.* Dicitur 1. *Substantia rerum sperandarum;* quia fidei tanquam basi & fundamento tota spes & salus nostra innititur; dicitur *argumentum non apparentium;* quia præcipua fidei mysteria sunt omninò obscura, & sæpè talia, quæ vim naturalem intellectûs excedunt, ùt Deum esse trinum & unum, Christum esse Deum simul & hominem, Christum in Eucharistia esse realiter præsentem in tota & qualibet parte hostiæ, &c. &c. Et quamvis quidam articuli sint naturali lumine noti, ùt Deum existere, Deum esse summum bonum, &c. tamen in illis credendis non ità elucet virtus fidei, quàm in obscuris, in quibus intellectus etiam contra naturalem inclinationem se submittit authoritati Dei dicentis.

2. Qu. 2. Fides divina dividitur 1. in Naturalem & Supernaturalem. *Supernaturalis* est, in quam influit supradictus habitus vel aliud principium supernaturale, illum habitum supplens, ùt contingit in conversione hominis, qui vel non habuit, vel per incredulitatem amisit habitum fidei: *Naturalis* est, in quam non influit aliquod principium supernaturale, &c.

2. Dividitur fides in Im- & Explicitam: *Implicita* est, quando aliquid creditur non in seipso, sed in alio, in quo includitur; sic, qui credit omne, quod credit Ecclesia, implicitè etiam credit necessitatem gratiæ, &c. *Explicita* est, quando aliquid in seipso seu propriis terminis cre-

creditur v. g. credo Deum unum in essentia & trinum in personis.

3. Dividitur in Formalem, Virtualem, & Habitualem: *Fides formalis* est actus præsens perceptibiliter tendens in objectum, propter authoritatem Dei dicentis; *virtualis* secundùm veriorem est actus tenuis imperceptibiliter tendens in objectum materiale propter formale, pari modo, quo perfectus musicus se virtualiter reflectit ad regulas, etsi id minùs advertat, vel viator (ùt ait *D. Th. 1. 2. q. 1. a. 6.*) pergit in patriam, & rusticus arat seminátque ex spe fructuum; quamvis nec viator expressè semper cogitet de patria, nec rusticus de fructibus, quia scilicet amor patriæ pergit imperare iter, & spes fructuum labores: alii è contra dicunt fidem virtualem esse nequidem tenuem actum fidei, sed effectum omnino distinctum & relictum à fide actuali præterita: at non est certum, quòd ejusmodi fides virtualis sufficiat ad justificationem, cùm SS. PP. Concilia & Theologi plerique requirant fidem strictè sumptam, & plurimi actualem, qualis non est hæc virtualis: *Fides habitualis* est actus præteritus non retractatus, qualis etiam esse potest in dormientibus.

QUÆR. II. Quodnam sit objectum fidei? 3.

R. 1. Objectum materiale proximum Fidei est omne revelatum, seu verbum Dei scriptum & traditum. *Probatur:* Illud est objectum materiale proximum Fidei, quod est aptum proximè credi, sed omne & solum revelatum est aptum proximè credi, ergo.

R. 2. Objectum formale motivum fidei est authoritas Dei dicentis, seu est aliqua perfectio Deo intrinseca, per quam Deus est dignus assen-

su firmissimo, videlicet omniscientia, quâ Deus omnia cognoscit, sicut sunt in se, & veracitas, quâ necessariò loquitur, sicut cognoscit; unâ harum deficiente Deus non esset dignus assensu fidei; nam si quidem cognosceret omnia, sicut sunt in se, sed aliter loqueretur, falleret credentes; si loqueretur quidem, sicut cognoscit, sed non cognosceret res, sicut sunt in se, ipse falleretur, sed qui fallit aut fallitur, non est dignus assensu firmissimo, ergo. Si quis propter authoritatem Dei dicentis assentiatur objecto, quod erroneè putat esse revelatum, non habet fidem defectu objecti materialis; si objecto revelato assentiatur propter authoritatem hominis, v. g. Parochi vel Concionatoris, non habet fidem defectu objecti formalis & motivi.

4 QUÆR. III. Quæ præviè & concomitanter ad fidem requirantur?

℟. Ad actum fidei supernaturalem & meritorium requiritur 1. ex parte intellectûs interna Spiritûs Sancti illustratio, quâ incipiat inquirere in motiva credibilitatis, quibus moraliter certò & evidenter persuadeatur, quòd hoc vel illud objectum reverà sit revelatum, ideóque possit & debeat credi assensu firmissimo; quapropter dicitur Joan. 16. *Nemo potest venire ad me, nisi Pater meus traxerit eum;* & non sufficere cognitionem probabilem revelationis, sed requiri certam, patet ex Propositione 21. ab Innocentio XI. damnata: *Assensus supernaturalis & utilis ad salutem stat cum notitia solùm probabili revelationis; imò cum formidine, cum qua quis formidat, ne sit locutus Deus.* Ratio est, quòd intellectus, quamdiu non est certus, quòd hoc vel illud sit revelatum, non possit sibi prudenter im-

imperare assensum super omnia firmum, qualis esse debet assensus fidei, & *Qui citò credit, levis est corde.* Eccl. c. 13.

2. Requiritur cognitio authoritatis seu infallibilitatis Dei in cognoscendo & revelando seu loquendo.

3. Requiritur pia affectio seu voluntas intellectum suum in re quantumcunque obscura submittendi Dei dicentis authoritati, juxta illud 2. ad Cor. 10. *In captivitatem redigentes omnem intellectum in obsequium Christi;* ab hac voluntate Fides divina dicitur libera & meritoria; potest etiam hæc voluntas efficere, ut assensus intellectûs sit firmior, quàm præcisè mereantur motiva credibilitatis, ùt iterùm certum est ex Propositione 19. ab Innoc. XI. damnata: *Voluntas non potest efficere, ut assensus fidei in se ipso sit firmior, quàm mereatur pondus rationum ad assensum impellentium.* Demùm sequitur ipse actus seu assensus fidei, &c.

QUÆR. IV. Quæ sint motiva credibilitatis pro Fide Catholico-Romana? §.

R. In primæva Evangelii promulgatione potissimùm fuerunt miracula; nunc verò propagatâ per Orbem Fide Christianâ est authoritas Ecclesiæ, non prout est organum Spiritûs S. per eam credenda proponentis, sic enim involvitur ipsa Dei seu Spiritûs S. revelantis authoritas, & in resolutione fidei committeretur vitiosus circulus, ùt patet consideranti; sed quatenus ei conveniunt Notæ veræ Ecclesiæ, scilicet 1. *Unitas Fidei & Capitis.* 2. *Sanctitas doctrinæ & morum* per observationem non tantùm mandatorum, sed etiam consiliorum Evangelicorum. 3. Quòd sit *Catholica* seu *Universalis* per totum Orbem

promulgata. 4. Quòd sit *Apostolica* per identitatem doctrinæ cum doctrina Apostolorum, & continuam successionem Episcoporum ab Apostolis usque huc deductam, & in eadem usque modò perseverant miracula, ùt constat ex pluribus historiis, quibus saltem non minor fides debetur, quàm historiis profanis; neque hæ Notæ conveniunt ulli alteri sectæ, v. g. Lutheranismo vel Calvinismo; nam

1mò. Hæ sectæ non habent unitatem nec capitis, nec doctrinæ; sed tot ferè habent capita Ecclesiæ, quot incolunt provincias, tot distincta fidei mysteria, quot sunt Consistoria, ùt apertè demonstrat *Bellarminus*, *Becanus*, *Cochlæus*, *Segneri*. Debere autem Ecclesiam esse unam unitate capitis & doctrinæ, patet, tum quia talis fuit Ecclesia primitiva, tum quia id clarè docet Apostolus ad Ephesios 4. *Ut omnes in unitate Fidei occurramus, & non circumferamur omni vento doctrinæ*; & ipsa naturalis ratio id evincit; si enim in Ecclesia non sit unitas doctrinæ circa res fidei, Ecclesia erit regnum in se divisum, & poterunt in ea doceri doctrinæ repugnantes & falsæ.

Secundò, Ecclesia Lutheranorum & Calvinistarum non est sancta; docent enim multa à recta ratione aliena & blasphema, ùt, quòd Christus in cruce desperaverit; quòd Deus non sit ubique in mundo; quòd homo non habeat liberum arbitrium, & quòd Deus sit Author peccati, ita *Calvinus*. Lutherus docet: Christianum etiam volentem non posse quantiscunque peccatis perdere cælum, & quantò quis est sceleratior, tantò citiùs à Deo consequi gratiam, & plura alia, quæ certè non viam ad virtutes, sed

ad

ad quælibet ſcelera aperiunt; ejus verba exhibet *Tann. q. 3. num. 140.*; & *num. 161.* demonſtrat eorum ſectas non eſſe Catholicas ſeu univerſales; neque eſſe Apoſtolicas, eò quòd ſe non extendant ad omnia loca & tempora Apoſtolorum, ſed longo poſt Apoſtolos tempore à perditæ vitæ hominibus cœperint, & certis claudantur terræ angulis, &c.

Unde patet, qualiter reſolvenda ſit Fides Catholica. V. g. quæritur, cur credas Purgatorium? Dic, quia Deus verax, qui nec falli nec fallere poteſt, id dixit. Unde ſcis Deum hoc dixiſſe? quia id tradit Chriſti Eccleſia, quæ ob aſſiſtentiam Spiritûs S. errare non poteſt. Unde ſcis Romanam Eccleſiam eſſe veram Eccleſiam? quia ſcio ei ſoli & non alteri convenire Notas veræ Eccleſiæ. In rudibus, qui evidentiam motivorum credibilitatis capere non poſſunt, Deus per lumen gratiæ plerumque ſupplet, eósque ſatis certificat de revelatione objecti credendi.

QUÆR. V. Qualiter fides ſit neceſſaria ne- 6.
ceſſitate medii?

Reſponſio conſtabit ex ſequentibus. 1. Duplex eſt neceſſitas, Præcepti & Medii: *Neceſſaria neceſſitate medii* dicuntur, quæ ita ſunt neceſſaria ad ſalutem & finem conſequendum, ut homo iis deſtitutus ſecundùm legem Dei ordinariam ſimpliciter ſalvari nequeat, ſtante etiam quâcunque impotentiâ vel ignorantiâ invincibili; ſic infantibus neceſſarius eſt Baptiſmus, peccatoribus adultis pœnitentia: *Neceſſitas præcepti* dicitur, quâ aliquid ad ſalutem ex præcepto Dei vel Eccleſiæ neceſſariò quidem eſt præſtandum, ſi tamen ex impotentia vel ignorantia inculpabili non præſtetur, ſalutis conſecutionem non impedit.

Sic necessarium est restituere rem ablatam, jejunare die præcepto, &c. si tamen ob impotentiam non restituas, non jejunas, &c. propterea à cælo non excluderis.

2. Non est hìc quæstio de habitu fidei; nam hunc ùtì & alios habitus virtutum supernaturalium esse simpliciter necessarios ad salutem, certum est ex *Concilio Trid. sess. 6. c. 6.* Ratio est, quia ejusmodi habitus fundantur in Gratia sanctificante, & simul cum ea infunduntur; ita ut, si desit vel unus talis habitus, etiam desit gratia, quam necessariam esse necessitate medii nemo dubitat: igitur quæstio procedit de fide actuali.

7. 3. *In omni statu Legis Naturæ, Scriptæ & Evangelicæ omni homini ratione utenti simpliciter seu necessitate medii necessaria fuit fides supernaturalis explicita Dei ùt existentis & ùt Remuneratoris supernaturalis per gratiam & gloriam.* Est certissimum & de fide Hebr. 11. *Credere oportet accedentem ad Deum, quia est, & requirentibus se Remunerator sit.* Ratio est, quia Deus, ùt remuneratur gloriam supernaturalem, est finis ultimus hominis, sed in hunc finem consequendum homo tendere non potest, quin eum per fidem supernaturalem ùt talem cognoscat & credat: *Sine fide* enim *impossibile est placere Deo: & fides est substantia rerum sperandarum.* Hebr. 11. Ideóque Innoc. XI. meritò damnavit hanc 22. Prop. *Nonnisì fides unius Dei necessaria videtur necessitate medii, non autem explicita remuneratoris.* Dixi: *Omni homini ratione utenti;* quia infantes & perpetuò amentes, cùm non sint capaces fidei actualis, salvantur per solum Baptismum in lege gratiæ, per fidem parentum in lege naturæ & Mosaïca.

4. Post

4. Post lapsum Adæ etiam simpliciter necessaria est saltem fides *implicita* in Christum ùt Mediatorem. Est iterùm de Fide: *Neque enim aliud nomen datum sub cælo hominibus, in quo oporteat nos salvos fieri.* Act. 4. & Ratio est clara, quia homo post lapsum non potest ex se, sed ex solo Deo consequi gratiam & salutem, ergo debet per Fidem & Spem tendere in Deum ùt Salvatorem & Liberatorem, quocunque tandem Mediatore vel Liberatore placito, qui de facto est Christus. Dixi: *Saltem implicita*, quia in Lege nova post promulgatum sufficienter Evangelium ex communiori sententia ad salutem necessaria necessitate medii est fides explicita in Christum, & per consequens in sanctissimam Trinitatem, ita, ut eâ etiam invincibiliter omissâ homo adultus salvari non possit. *D. Th. 2. 2. q. 62. a. 8.* & clariùs *in 3. Dist. 25. q. 2. a. 2. Jo. à S. Th. Phil. à SS. Trinitate, Valentia, Molina, Mezger tr. 10. d. 19. a. 2. La Croix l. 2. àn. 18.* 8.

Dices: Ergo Infideles, quibus nunquam prædicatum fuit Evangelium, ideóque invincibiliter ignorant Christum & Mysterium sanctissimæ Trinitatis, ob defectum talis fidei damnabuntur, quod videtur repugnare infinitæ Dei misericordiæ. R. Vel ejusmodi Infideles faciunt, quod in se est, servando Legem Naturæ, & tunc eos Deus illuminabit internè, vel etiam externè per media extraordinaria, ùt contigit Centurioni Act. 10. & Eunucho Act. 8. vel non servant Legem Naturæ, & tunc propter hæc peccata & non ob defectum Fidei damnabuntur.

5. Ad justificationem peccatoris adulti sive per contritionem, sive per Sacramentum Pœnitentiæ de necessitate medii requiritur fides explicita 9.

plicita saltem virtualis non tantùm de DEO ùt Remuneratore, sed etiam de Christo, de sanctissima Trinitate, de animæ immortalitate & necessitate gratiæ: neque de hoc in praxi potest esse dubium: quia agitur de valore Sacramenti, & sententiæ negantes vel sunt improbabiles, vel solùm probabiles & incertæ, ùt ostendit *La Croix l. 2. Pontas* verbo *Fides* ubi dicit hanc esse doctrinam multorum Theologorum præcipuæ notæ. Ratio præcipua sumitur ex Trid. sess. 6. c. 6. ubi requirit, ut justificandi credant illud imprimis: *A Deo justificari impium per gratiam ejus, per redemptionem, quæ est in Christo JEsu.* Ergo de his mysteriis requiritur in justificando fides non semper actualis, ergo ad minus virtualis, quia sola habitualis, quæ etiam in dormiente esse potest, est certò insufficiens; Imò ante justificationem per fidem supernaturalem proponi debent motiva spei, at- vel contritionis, alioquin hi actus non erunt supernaturales, & per consequens insufficientes ad justificationem. Infernus tamen & Cælum non necessariò explicitè creduntur, sed sufficit ea credere implicitè per hoc, quòd credatur Deus esse Remunerator bonorum & malorum; fides Purgatorii tantùm necessaria est ex præcepto. De fide prout necessaria ex præcepto dicam *Cas. seq.* Ex præmissis

10. *Deduces seqq.* 1. Quàm gravis sit obligatio parentum & Parochi suos in Fide orthodoxa instruendi & ad captum explicandi, qualiter Fidem, Spem, Charitatem, at- & contritionem elicere debeant, tum, quia vel unus hujusmodi actus plus meretur, quàm plura jejunia, rosaria, cilicia, &c. tum maximè, quia sine his etiam invincibiliter ignoratis homo adultus neque in-

neque

neque extra Sacramentum Pœnitentiæ justificari potest; tum denique quia sine actu fidei vel supernaturalis prudentiæ (quæ ad Fidem reducitur) ne vel unus actus meritorius elici potest.

2. Non tantùm Parochus, sed & Confessarius, si prudenter dubitet (qualiter ordinariè dubitare non potest de hominibus doctis, bene educatis aut frequenter confitentibus) an pœnitentes habeant fidem ad valorem Sacramenti requisitam, tenetur vel eos ante absolutionem instruere, & cum iisdem actus necessarios elicere juxta formulam infra exhibendam, vel, si ob copiam pœnitentium commodè non possit, ad Parochos remittere, ne Sacramentum exponatur periculo nullitatis; quòd si pœnitentes credantur Parochum vel Catechismum pro necessaria instructione non adituri, eò quòd custodiâ v. g. pecorum, vel aliis negotiis impediantur, ex charitate quidem sunt instruendi, seriò tamen monendi, ut curam salutis & occasionem hauriendi dogmata fidei quibusvis aliis præponant.

3. Cùm cogitare de objecto credendo non sit credere, non sufficiet ex rudibus aut pueris quærere, an hoc vel illud credant, sæpe enim affirmabunt se credere, etsi revera nesciant, quid propriè sit credere, sed debent iis ad captum proponi motiva Fidei, quærendo v. g. Quare potiùs credant suo Parocho, quàm juveni indocto & petulanti? Respondebunt utique, quia Parochus tanquam homo doctus scit, quid loquatur, & aliter non loquitur, quàm cognoscat; ècontra juvenis indoctus & petulans, vel multa profert, quæ non intelligit, vel aliter profert, quàm intelligat; applicent hanc responsionem Deo, qui est omniscius, & singula

cogno-

cognoscit, sicut sunt in se, & dicit, sicut cognoscit, qui fallere non potest, nec falli: idem dicendum est de actibus Spei, Charitatis, At- & Contritionis, quorum motiva pariter rudibus clarè & emphaticè proponenda sunt.

4. Si instruendus quærat, ubinam hæc vel illa sint revelata? expedit in promptu habere aliquos textus S. Scripturæ, quibus præcipua Fidei mysteria probare possis, etsi Catholicis sufficere debeat, quòd hoc vel illud tanquam revelatum & credendum proponat Ecclesia, quæ ex effato Christi est columna veritatis, invicta petra adversùs portas inferi, quam qui non audit, eum vult Christus haberi tanquam Ethnicum & Publicanum; si verò instruendus fuerit Acatholicus, aut dubitet, an Romano-Catholica sit vera Christi Ecclesia, ei monstrandum est, qualiter Notæ veræ Ecclesiæ conveniant soli Catholico-Romanæ, secundùm dicta *q. 4.*

12. 5. Si pœnitens nesciat ea, quæ saltem quoad substantiam (etsi non eo ordine, quo præscripta sunt) sub gravi præcepto memoriter scire tenetur, qualia sunt *Oratio Dominica, Symbolum Apostolorum, decem præcepta Decalogi, septem Sacramenta*; examinari debet de negligentia addiscendi, quæ non rarò intercurrit, quam si dolorosè confessus fuerit cum proposito ea proximè addiscendi, poterit absolvi, etiamsi ea de facto memoriter non teneat, modò cætera adsint ad valorem Sacramenti requisita.

13. 6. Si pœnitens dubitet, vel non recordetur, an actus fidei circa mysteria *q. 5.* assignata confessioni semper præmiserit, attendi debet, an super his sufficienter fuerit instructus, an ejusmodi actus sæpè elicuerit, si ità, prudenter præsumere

mere poterit se de illis habuisse fidem, saltem virtualem, maximè tunc, quando homo se ad confessionem per spem veniæ, per dolorem de Deo offenso, de gratia & cœlo per peccatum amisso &c. disposuit: Cùm enim intellectus tunc circa hæc mysteria actu occupetur, & de illis certitudinem, quam naturaliter appetit, aliunde habere non possit, semper recurret ad motivum Fidei; ècontra, si pœnitens circa sæpe dicta mysteria rarò aut nunquam fidem formalem elicuerit, aut circa hæc mysteria aut motivum credendi non fuerit satis instructus, præsumptio est, quòd confessiones præcedentes sint nullæ, ideóque repetendæ: sola tamen oblivio, vel non recordatio, an tales actus adfuerint in homine bene educato, Conciones & Catechismum frequentare solito, non est sufficiens motivum obligandi ad repetendas confessiones præteritas.

7. Cùm Confessarius pœnitentes ignorantes circa motiva Fidei, Spei, At- & Contritionis ex officio sæpius instruere, vel etiam hos actus cum iis elicere debeat, id commodissimè fieri poterit hâc vel simili formâ: *Nunquid credis peccatrix anima, quòd his peccatis Dominum Deum summum bonum tuum graviter offenderis, Deum, qui te ex nihilo creavit, ut cum ipso perpetuò esses beata, qui te per mortem amantissimi Filii sui ab inferno redemit, per Spiritum S. sanctificavit? Nunquid hæc credis, & quidem ideo, quia ipse Deus, qui nec falli nec fallere potest, hæc revelavit? Ecce Divina ejus bonitas post tot peccata adhuc non vult te perire, sed potest, & vult tibi paternam suam gratiam ad salutem æternam unicè necessariam restituere, modò seriò peccata tua detesteris, & emendare proponas: illum solum, qui tot modis te amavit* 14.

vit & amari est dignissimus, toto corde redames, & posthac fideliter servias, &c. In hac forma continentur omnia, quæ ad valorem Sacramenti Pœnitentiæ requiruntur, inprimis explicita Fides circa mysteria creditu necessaria, & motivum ea credendi; Deinde objecta Spei, At-& Contritionis cum eorundem motivis, ùt patebit considerranti: quæ omnia, si status & ignorantia pœnitentis exigat, magis aut prolixiùs inculcari poterunt.

CASUS XIV.

De præcepto in-& externo Fidei, & de vitiis Fidei oppositis.

ORosius neo-conversus *petit* 1. *Ad quid obliget præceptum fidei negativum.* 2. *An dubitans teneatur inquirere.* 3. *Quid de præcepto affirmativo.* 4. *Quando obliget.* 5. *Quid de præcepto affirmativo externo.* 6.-7. *Quid si interrogeris à privato.* 8.-9. 10. *Quid de præcepto fidem exteriùs non negandi.* 11. *Qualiter amittatur habitus fidei.* 12. *Quæ sint vitia fidei opposita.* 13. *Quæ pœnæ hæreticorum.* 14. *Quando incurrantur.* 15. *An etiam à rudibus.* 16. *An quis ad fidem cogi possit.* 17. *Quid si interrogeris, an sis Sacerdos, Monachus, &c.* 18. *An sis fidei Regiæ vel reformatæ.* 19. *Quid, si carnes apponantur ad explorandam fidem.* 20. *Quid de cœna Calvinistica ejúsque pane. Item de conculcatione SS. Imaginum.* 21. *An liceat obedire jubenti edere carnes, vel frequentare templa hæreticorum?* 22. *Quid, si mandatum sit, ut, si qui adsint fideles, exeant è patria, &c.*

&c. 23.-24. *In quibus prohibitum sit communicare cum Hæreticis?* 25. *Cum Judæis?* Pro resolut.

QUÆR. I. Quid circa præceptum internum Fidei? 1.

℟. 1. Præceptum internum Fidei est duplex, Affirmativum & Negativum. Præcepto *negativo* prohibemur nunquam internè dissentire, aut voluntariè dubitare de objecto Fidei sufficienter proposito; dico de objecto sufficienter proposito; nemo enim potest credere, quamdiu Fidei nostræ mysteria vel ab extrinseco, vel per internam illuminationem ipsi non apparent evidenter credibilia seu revelata, ùt certum est ex Propos. 21. ab Innoc. XI. damnata: *Assensus supernaturalis & utilis ad salutem stat cum notitia solùm probabili revelationis, imò & cum formidine, quâ quis formidat, ne non sit locutus Deus:* ideóque hæreticus & infidelis, quamvis non possit credere, quamdiu sua secta sibi videtur probabilis vel probabilior, potest tamen & tenetur per se in veram Fidem inquirere, & à Deo lumen petere, alioquin non excusabitur ab infidelitate, ùt iterum constat ex Prop. 4. ab eodem Innoc. damnata: *Ab infidelitate excusabitur infidelis non credens ductus opinione minùs probabili.*

Dices 1. Catholicus dubitans de veritate sectæ oppositæ non tenetur in ejus veritatem inquirere, sed tenetur dubium deponere, ergo & infidelis, si bonâ fide in sua secta usque huc perstiterit, non tenebitur inquirere, sed dubium deponere. 2.

2. Multi infideles & hæretici rudiores, à suis persuasi, invincibiliter credunt se peccare, si dubitent de sua fide, & in nostram inquirant, ergo

go illi saltem non tenentur inquirere, aliàs enim tenerentur agere contra conscientiam invincibiter erroneam, quod implicat; quomodo ergo hi poterunt pervenire ad veram fidem & salvari?

℟. *Ad* 1. N. C. Catholicus, qui semel credidit, illi sua fides apparuit certò & evidenter privativè credibilis, ergo non habet fundamentum dubitandi & inquirendi in fidem oppositam: infideli autem vel Hæretico nunquam fuit aut esse potuit sua secta evidenter privativè credibilis; si enim diligenter inquisiviſſet in motiva oppositа, semper inveniſſet majus & majus fundamentum dubitandi.

Ad 2. Admitto tales stante illo errore invincibili de sua secta dubitare non posse, ideóque sunt Hæretici tantùm materiales, quales propter allatam rationem etiam probabiliùs dantur in Germania, quos, si sinè peccato juxta leges Naturæ vivant, Deus illuminabit, ut tandem de sua fide incipiant dubitare, & veram amplecti.

3. ℟. 2. Præcepto affirmativo obligamur sæpiùs elicere assensum Fidei circa mysteria explicitè proposita, maximè circa ea, quæ continentur in Symbolo Apostolorum. *D. Th. 2. 2. q. 2. art. 5.* quoties autem, est incertum: Prob. 1mò ex S. Scriptura 1. Joan. 3. *Hoc est mandatum ejus, ut credamus,* 2. Ex Prop. 65. ab Innoc. XI. damnata, quæ sic habet: *Sufficit illa mysteria semel credidisse.* 3. Ratione, quia tenemur continuò Christianè vivere, &, ùt ait Apostolus ad Rom. 1. *Justus ex fide vivit.* Quod repetit ad Gal. 3. & ad Heb. 10. utique velut doctrinam summè notabilem, & sensus est, quòd, sicut justus vivit physicè actu & continuò se movendo physicè ab in-

întrinseco, ità justus vivere debeat spiritualiter sæpiùs saltem (quia semper foret impossibile) se per fidem movendo in Deum.

Quòd autem incertum sit, quoties obligemur ad actus Fidei, etiam patet, quia id nullibi est definitum, nec Theologi conveniunt: Verius autem videtur, quòd non sit obligatio eliciendi actum Fidei omni die festo circa mysteria tunc celebrari solita, ùt quidam volunt, sed sufficit sæpiùs & toties elicere, quoties opus est ad hoc, ut quis dicatur continuò Christianè vivere, & habitualiter scire mysteria credenda. *Lugo d. 13. n. 23.* Cæterùm tempus, quo per se specialiter obligat præceptum Fidei, communiter assignatur, 1. Quando puer incipit habere usum rationis. 2. Quoties mysterium nondum cognitum adulto sufficienter proponitur. 3. In articulo mortis. 4. Quando tentatio circa fidem aliter vinci non potest, hoc tamen plerique dicunt solùm habere locum quoad tentationem externam v. g. Tyranni, nam interna tentatio videtur meliùs vinci per contemptum & aversionem mentis, maximè in scrupulosis. 5. Per accidens est obligatio ad actus Fidei, quandocunque est obligatio ad actus Spei, Charitatis, Contritionis aut ad Sacramenta, quia hæc omnia sinè fide haberi non possunt, ut oportet. In praxi tamen non est, cur homo fidelis multùm scrupuletur aut timeat, ne præcepto Fidei satisfecerit; nam actus Fidei inter fideles sunt frequentissimi, v. g. cùm Missam audiunt, Eucharistiam adorant, SS. Reliquias honorant, Deum aut Sanctos invocant, pro vivis aut defunctis orant, &c. hæc enim sinè formali vel virtuali fide fieri non possunt. Meri-

4.

tò etiam hìc notant DD. rudes non teneri ad tam distinctam & explicitam credendorum fidem, sicut Doctores & Clerici, *quia*, ùt ait S. Th. 2. 2. q. 2. art. 6. ad 1. *plura tenentur explicitè credere majores, qui habent officium alios instruendi, quàm alii.*

5. QUÆR. II. Quid circa præceptum externum Fidei?

℟. *Seqq.* 1. Hujusmodi præceptum iterum aliud est Affirmativum, aliud Negativum. *Affirmativum obligat etiam cum periculo vitæ ingenuè exteriùs confiteri fidem, quoties id exigit honor DEI, propria vel proximi salus:* Ecce regulam generalem, quam tenent omnes cum *D. Th.* 2. 2. *q.* 3. *a.* 2. & patet ex verbis Christi Matth. 10. *Qui confitebitur me coram hominibus, &c.* Item Luc. 9. v. 26. *Qui me erubuerit & meos sermones, hunc Filius hominis erubescet, cùm venerit in majestate sua.* Hinc, si quis interrogetur à Magistratu vel Potestate publica, tenetur Fidem suam sinè restrictione, ambiguitate aut æquivocatione, etiam cum dispendio vitæ, manifestare, quia reverà est magnus honor Deo & Christo, est Fidei confirmatio, proximi ædificatio, coram Principibus & Magistratibus sæculi eorúmque Tribunalibus Fidem cum vita & sanguine tueri; ídque testatur exemplum SS. Apostolorum ac Martyrum & totius Ecclesiæ sensus: quo honore Deum privant, qui fidem manifestare erubescunt; ideò Innoc. XI. meritò damnavit Prop. 18. *Si à Potestate publica quis interrogetur, Fidem ingenuè confiteri, ùt Deo & Fidei glorioſum consulo, facere ùt peccaminoſum non damno.*

Dixi: *Sinè æquivocatione vel restrictione;* nam, si Potestas publica vel etiam privatus Hæreticus

quæ-

quærat, an sis religionis Evangelicæ aut reformatæ, & respondeas; quod sic, subintelligendo religionem Catholicam, quæ verè est Evangelica, & per *Trid.* reformata, negas Fidem, quia ex circumstantiis loci, temporis, & interrogantis intentione per religionem Reformatam intelligitur Calviniſtica, per Evangelicam Lutherana; per consequens affirmando te esse talis religionis, affirmas te esse Calviniſtam vel Lutheranum, ideóque negas fidem.

Econtrà interrogatus à privato, etsi nullo ca- 6.
su possit Fidem negare, attamen etiam, per se loquendo, non tenetur eam manifestare, sed potest quæstionem verbis aut signis ambiguis eludere vel contemnere, dicendo: *quid ad te?* &c. quia tunc pletumque non patitur honor Christi, & silere non est negare, sed ex justa causa dissimulare, seu celare fidem.

Dixi: *per se loquendo;* nam si etiam privatus blasphemet Sanctos, eorúmque imagines conculcet, Ecclesiam calumnietur, Catholicos tanquam idololatras cum scandalo rudium traducat, & in speciem per sophismata ad irrisionem Fidei nostræ sectam suam conetur probare, &c. 7.
tunc, quamvis de Fide non interrogeris, teneris non tantùm fidem tuam manifestare, sed adversarii argumenta etiam cum periculo vitæ convellere, honorem Dei & Ecclesiæ tueri, modò id cum fructu & ædificatione possis, ùt habet *communis* cum *Sporer t. 2. in decal. c. 2. num. 25. Tamb. L. 2. c. 1. §. 2. num. 7.* quia Fides confitenda & tuenda est, quandocunque id exigit gloria & honor Dei, Christi ejúsque Ecclesiæ ac Sanctorum, *ne via veritatis blasphemetur. 2. Pet. 2.* atq; hoc fit in casu præsente ergo. Idem

dicit *D. Th. sup. ad 2.*: si tua confessio (eò quòd v. g. sis homo in magna authoritate constitutus) sit necessaria *ad instructionem aliorum fidelium sive confirmationem, vel ad reprimendam infidelium insultationem*, tunc etiam à privato interrogatus teneris fidem fateri, vel saltem interrogationem taliter eludere, ut non scandalizentur infirmi, neque censearis negare vel erubescere fidem. Item, si fidem tuam tacendo vel dissimulando cogereris multa agere contra conscientiam & legem Dei, v. g. servis Domino acatholico, cui si fidem tuam non manifestes, coget te Sacra acatholicorum adire, conciones audire, nefandæ cœnæ communicare, &c. teneris sub mortali fateri fidem tuam, aut, si nihil proficiat confessio fidei, recedere à Domino hæretico, non obstante quovis periculo vel damno corporali, cui præponderare debet salus animæ tuæ.

§. 2. II. Præcepto externo negativo prohibemur nullo unquam casu vel periculo etiam mortis Fidem expressè, tacitè vel interpretativè exteriùs negare, etiamsi in corde vera fides retineatur. Est *communis* & certa cum *D. Th. q. 4. a. 3.* ex illo Matt. 10. *Qui negaverit me coram hominibus, negabo & ego eum coram Patre meo.* Item ex Prop. damnata in Concilio Rom. teste Baron. ad ann. 254. *Licitum est exteriùs fidem negare instante persecutione, & sufficit in animo suo interiùs retinere.*

Expressè fidem negat, qui claris verbis vel signis negat vel unum fidei articulum v. g. Purgatorium, aut negat se esse Catholicum vel Papistam, aut dicit, se esse alterius sectæ v. g. Lutheranum, Calvinistam.

Interpretativè vel implicitè fidem negat, qui vel

vel veram fidem non confitetur, quando ex præcepto est confitenda, vel verbo, signo aut facto confitetur Religionem falsam; quod tunc fit, (ecce regulam generalem) *quando quis ponit actionem, quæ vel sit ipse cultus falsus, ùt thus adolere, genuflectere idolo, sumere cœnam Calvinisticam, &c. vel saltem ex se & circumstantiis significet professionem falsæ Religionis*; ùt, si Rex Angliæ jubeat, ut omnes, qui profitentur Religionem Anglicanam, & Regem pro capite Ecclesiæ agnoscunt, ferant in signum suæ fidei cæruleum linteum in pileo, comportent ligna ad exurendam statuam Summi Pontificis, bibant Regis & hostium Papistarum sanitatem, hæc omnia in his circumstantiis sunt abnegatio externa Fidei & professio falsæ Religionis, ideóque intrinsecè mala: idem est, si quis impetret immunitatem vel salvum conductum ideo validum vel utiliorem, quia in iis exprimitur, quòd fit alterius Religionis, quàm Catholicæ. *La Croix L. 2. num. 62.* 9.

Si verò signa non significent determinatè professionem falsæ Religionis, sed tantùm distinguant Nationem à Natione, ùt portare habitum Turcarum, Judæorum, Anglorum, &c. iis ex gravi causa uti licitum est; imò quamvis ejusmodi signa videantur significare professionem falsæ Sectæ, veluti habitus sacerdotalis Judæorum, Turcarum, Mahomet depictus in vexillis, &c. modò ex circumstantiis alium usum vel significationem habere possint, quàm præcisè professionem Sectæ falsæ, ex gravissima saltem causa v. g. ad effugiendam mortem, ad reportandam justam de hoste victoriam adhiberi poterunt. *Lugo de fide d. 14. sect. 5. n. 82. Tamb. loc. cit. Spor. n. 35. Laym. L. 2. t. 1. c. 11.* ubi addit se non audere 10.

damnare milites Christianos, qui ad decipiendos hostes utuntur vexillis, habitu & sermone Turcis vel aliis Gentibus proprio; nec ego damno: Ratio est, quòd hæc signa, quamvis assumi soleant ad significandam falsam Sectam, tamen in his circumstantiis non ita assumuntur, sed tantùm ex gravi causa permittitur, ut hostis judicet ita assumi, & si usus horum signorum in his circumstantiis esset in facto negare veram vel mentiri falsam Religionem, ergo nec ad effugiendam mortem liceret masculo uti veste fœmineâ, quia esset mentiri, ideóque intrinsecè malum, hoc autem est contra communem: imò possunt esse circumstantiæ, in quibus illa signa nullam habeant significationem falsæ fidei, & tunc etiam absque gravi causa adhiberi poterunt, sic enim videmus passim Christianos uti vestibus Turcicis, Judaïcis etiam sacerdotalibus ad recreationem in Bacchanalibus & Comœdiis; videmus ad ornatum adhiberi imagines Mercurii, Jovis, Veneris, Lutheri, Calvini, &c.

11. QUÆR. III. Qualiter amittatur habitus fidei?

℟. Non amittitur per quodlibet mortale, sed tantùm per peccatum infidelitatis, hoc enim fidei directè opponitur. Est de fide ex *Trid. sess. 6. c. 15. & 26.* ubi sic habet: *Si quis dixerit, amissâ per peccatum gratiâ simul & Fidem semper amitti, aut fidem, quæ remanet, non esse veram fidem, licèt non sit viva, aut eum, qui fidem sine charitate habet, non esse Christianum, anathema sit.*

12. QUÆR. IV. Quid de vitiis fidei oppositis eorumque pœnis?

℟. *Sequentia.* 1. Fidei opponitur infidelitas, quæ, si per actum positivum fidei resistat, dicitur posi-

positiva; si sit pura omissio vel carentia fidei, dicitur negativa; hæc negativa infidelitas, si nequidem interpretativè sit voluntaria, dicitur pura, qualis est in illo, cui citra suam culpam mysteria Fidei nunquam sunt proposita; si sit saltem interpretativè voluntaria, dicitur non pura.

2. Positiva infidelitas à *S. Th.* dividitur in *Paganismum*, per quem resistitur fidei nondum susceptæ; in *Judaismum*, per quem resistitur fidei susceptæ in figura; & in *Hæresin*, per quam resistitur fidei susceptæ per Baptismum.

3. Hæresis est error contra fidem verè susceptam. *Dicitur* 1. *Error*, qualem etiam habet, qui affirmativè dubitat, id est, qui judicat propositionem fidei esse incertam, posse esse falsam; item, qui negat aliquid, quod falsò ab Ecclesia putat esse definitum, hic enim implicitè dicit Ecclesiam in definiendo posse errare, qui est error contra fidem: *Dicitur* 2. *Contra fidem jam susceptam* saltem per Baptismum, nam qui ante Baptismum à fide susceptâ deficit, ùt potest contingere in Catechumeno, quamvis in foro conscientiæ sit Hæreticus, non tamen in foro externo quoad incurrendum pœnas Hæreticorum.

4. Pœnæ ab Ecclesia in Hæreticos latæ sunt: 1. 13.
Excommunicatio major latæ sententiæ, soli Papæ in Bulla Cœnæ reservata, quæ etiam extenditur ad Hæreticorum fautores, defensores, receptatores: Item ad legentes, retinentes, defendentes, imprimentes libros hæreticos, de quibus dicam *Cas. 115. q. 3. & seqq.* 2. Irregularitas saltem pro Hæretico notorio. 3. Inhabilitas ad beneficia. 4. Infamia. 5. Privatio Ecclesiasticæ sepulturæ. Pœnæ civiles sunt confiscatio bonorum & liberatio subditorum ab obedientia

illius, qui nominatim est excommunicatus, sed hæ ultimæ pœnæ in Germania non observantur, Summo Pontifice ob potentiam Hæreticorum dissimulante, test: *Engel lib. 5. decret. tit. 7. num. 16.*

q4. 5. Ut pœnæ Ecclesiasticæ incurrantur, debet Hæresis esse *interna, plenè deliberata, pertinax & exteriùs manifestata*; pœnalia enim strictè interpretanda sunt.

Dicitur 1. *Interna*, nam qui tantùm externè negat fidem, quamvis graviter peccet, tamen propriè non est Hæreticus, quia non habet errorem in intellectu: at si talis pro Hæretico & excommunicato publicè declaretur, tanquam talis vitari deberet, & absolvi non posset, nisi Ecclesiæ reconciliatus.

Dicitur 2. *Plenè deliberata*, nam error in fide debet esse mortaliter malus: graves enim pœnæ non incurruntur nisi ob delictum grave.

Dicitur 3. *Pertinax*, non quòd debeat aliquis mordicùs errorem suum tueri, sed quòd non credat mysterium, quod advertit sibi esse sufficienter propositum, vel cognoscit illud teneri & doceri à vera Christi Ecclesia, etiamsi à nullo sit monitus vel correptus; si verò Mysteria Fidei alicui non sint proposita, aut quis contra fidem defendat propositionem ab Ecclesia damnatam; etsi ex ignorantia culpabili, crassa vel supina, vel etiam affectata ob discendi tædium vel similem causam, propriè non est pertinax, per consequens nec pœnas incurrit, modò infallibilem Ecclesiæ authoritatem in rebus fidei proponendis agnoscat, & paratus sit se corrigere, si sciret ab Ecclesia contrarium esse definitum. *D. Aug. epist. 162.* relatus in *c. dixit Aposto-*

Apostolus 24. q. 3. Sanch. t. 2. c. 7. n. 20. Laym. sup. c. 3. num. 2. Lugo disp. 20. sect. 6. à num. 190.

Hinc patet homines rusticanos, plebejos, rudes & simplices apud acatholicos educatos contra fidem errantes, rarò incurrere excommunicationem aliásque pœnas; vel enim statim, ùt cœperunt de sua secta dubitare, inquisierunt in fidem nostram, & jam patet eos esse tantùm hæreticos materiales; vel culpabiliter neglexerunt inquirere, & tunc quidem peccârunt, attamen non sunt pertinaces, quamdiu parati sunt ea credere, si debitè proponerentur; ideóque Confessarii vel Parochi tales pro absolutione ab hæresi malè mittunt ad habentem potestatem specialem non sine eorum confusione & molestia, sed ipsimet præviâ in necessariis fidei instructione eos absolvere possunt, & debent. *Sporer. t. 2. c. 3. num. 21.* 15.

Dicitur 4. Exteriùs manifestata, intellige, verbo, signo vel facto, quia Ecclesia non judicat aut punit merè interna: debet autem actio externè manifestativa esse mortaliter mala, ideóque, qui hæresin internam manifestat consilii vel instructionis gratiâ, excommunicationem & reservationem non incurrit juxta dicenda *cas. 115. q. 3.*

QUÆR. V. An hæretici & infideles ad fidem cogi possint? 16.

Ꝛ. 1. Cogi possunt hæretici, quia per baptismum Ecclesiæ sunt subjecti.

2. Infideles non baptizati etiam subjecti Principi Catholico directè ad fidem cogi non possunt: Est *communis* cum *D. Th. 2. 2. q. 10. a. 2.* contra *Scotum*. Ratio est, quia Christi fides non vi, sed voluntariè suscipienda est, secus magnum

periculum esset fictionis & sacrilegii in suscipiente illam coactè, & ita habet consuetudo Ecclesiæ, quæ semper æmulanda est, ex qua colligitur voluntas Christi, &c. Possunt tamen Infideles à suo Principe cogi, ut audiant Verbum Dei, & sic coguntur Judæi Romæ; item ut abstineant à superstitionibus, idololatria, fornicationibus, usuris & aliis peccatis contra naturam & politicam gubernationem.

3. Infideles Christiano Principi non subjecti cogi possunt, ut admittant Prædicatores fidei, quia Ecclesia habet jus mittendi suos Prædicatores per universum Orbem; item cogi possunt, ut abstineant à vitiis innocenti vel Reip. nocivis, v. g. ut abstineant à fraudibus, rapinis, immolatione vel comestione hóminum, quia quilibet habet jus defendendi innocentem, imò, si hæc faciant, universali usu & consensu etiam bellum iis inferri potest. *V. Azor. p. 1. L. 8 c. 24. à q. 2.* Ex præmissis.

17. *Deduces seqq.* 1. Interrogatus, an sit Sacerdos, Monachus, an audiat Missam, an feriâ sextâ abstineat à carnibus, juxta *Tamb. Sporer sup.* non tenetur respondere, sed potest signis vel verbis æquivocis interrogationem eludere, sive interrogans sit persona publica, sive privata. Rationem dant, quia multi sunt Catholici, qui nec sunt Sacerdotes, nec Missam audiunt, nec à carnibus abstinent, imò *Tamb. §. 3. n. 3.* dicit aliquem sine infidelitate posse negare, se esse Monachum, Sacerdotem, aut Missam audire, quia hoc est cum levi mendacio negare statum, consuetudinem, actiones, non verò fidem: sed attendendum est, interrogante præsertim potestate publicâ, an non patiatur honor Dei, proxi-

mi

mi salus, an in illis circumstantiis negare se esse Sacerdotem, Monachum, observantem jejunii, &c. non sit idem, ac negare, se esse Catholicum, eò quòd interrogans fortè voluerit per hæc æquivalenter quærere, an sis Catholicus, tunc enim implicitè negaretur fides, quod nunquam licet.

2. Interrogatus in Anglia etiam à privato, an sit fidei Regiæ, affirmare non potest, etiamsi subintelligat fidem Regis Catholici; quia per fidem Regiam ex circumstantiis & intentione quærentis determinatè significatur fides Anglicana, quam affirmare est fidem veram negare, quod nunquam licet: idem est, si interrogeris, an sis religionis reformatæ vel Evangelicæ; nam, quamvis Religio Catholica per *Trid.* sit reformata, & verè Evangelica, si tamen ex circumstantiis per reformatam intelligatur Calvinistica, per Evangelicam Lutherana, dicere se esse reformatum vel Evangelicum, est negare fidem, ùt dixi sup. num. 5. 18.

3. Certum est non licere carnes comedere die vetito, quando comestio carnis habetur pro signo protestativo falsæ sectæ, ùt, si Hæretici cum Catholicis in eodem hospitio die Veneris considentes vel convivantes ad explorandam aliorum fidem dicant, qui Evangelicus vel Papæ inimicus est, ex hoc ferculo carnium, ex hoc capone comedat; edere non licet, nisi cum protestatione, quòd ejusmodi esum non velit haberi pro signo falsæ religionis; cùm etiam Catholicis ex certis causis carnes edere liceat. Si carnes non apponantur ad explorandam fidem, etiam inter Hæreticos Catholico ex gravi causa, v. g. ne cum mortis vel alterius gravis mali periculo 19.

pro-

prodatur, carnes edere licitum est; dixi *ex gravi causa:* nam sola irrisio vel joci, quibus non comedens exponeretur, non sunt causa sufficienter excusans ab abstinentia, ùt habet *communis.*

20 4. Etsi cœna Calvinistica sit signum de se protestativum falsæ religionis, ideóque intrinsecè malum, ipsum tamen panem occultè & merè materialiter absque scandalo comedere malum non est. *Laym.* sup.

5. Videns sacras imagines conculcari, Sanctos blasphemari, Ecclesiam Catholicam risui exponi, eíque falsa dogmata imputari, fideles scandalizari, &c. tenetur etiam cum periculo vitæ (si cum fructu possit) Dei, Sanctorum & Ecclesiæ honorem tueri, Hæreticorum fallacias detegere, ùt sup. dixi.

21 6. Si Princeps Acatholicus jubeat omnes Catholicos frequentare templa Hæreticorum, aut die Veneris carnes edere, illicitum est obedire, & ità ad Catholicos in Anglia bis respondisse Pium V. testatur *Sanch.* sup. *c.* 4. *n.* 27. etiamsi Princeps protestaretur, se per hæc tantùm velle obedientiam civilem; nam reverà intendit authoritatem addere hæresi, veræ fidei contemptum & perversionem fidelium, ad quæ cooperari non licet: in Germania tamen furtivè aut ex curiositate audire conciones Hæreticorum, non est signum professivum hæresis, nec hæresi propterea additur authoritas, cùm potiùs fiat in ejus contemptum: hinc, secluso periculo seductionis, scandali vel alterius mali non est mortale, imò nullum, si fiat ex justa causa, ùt si miles vel filius-familias occultè Catholicus pergat conciones frequentare, ne ab Officiali vel Patre-familias malè tractetur, vel à vera fide retrahatur.

7. Si

7. Si privatus in hospitio dicat: si quis hìc adest Papista, surgat à me occidendus, nemo tenetur surgere; similiter, si potestas publica in odium fidei jubeat, ut Catholici se prodant portando certas vestes, ut solvant mulctam, è patria abscedant, non tenetur se prodere, aut patriam relinquere, quia nemo in particulari interrogatur: quòd si tamen aliqui antecedenter noti propterea censerentur à fide defeciisse, tenerentur vestes portare, vel è patria abscedere. Sed potéstne fidelis instante persecutione semper fugere? R. Si per ejus fugam periclitetur Dei honor, salus animarum, muneris, v. g. Pastoralis observantia, fugere non licet: si solùm sis utilis, non autem necessarius, potes, sed non teneris manere; si fugiendo vel ad tempus latitando rem Christianam magìs promoveres, obligaris fugere, vel latitare *Tamb. §. 2. num. 6.* De cætero fugere malum non est, suadente ipso Domino: *Cùm persequentur vos in civitate ista, fugite in aliam.* Matt. 10. Neque hoc est negare fidem, sed manifestare. 22.

8. Quòad communicationem cum hæreticis & Judæis tenenda sunt sequentia. 1. Certum est peccare graviter & excommunicationem reservatam incurrere omnes, qui cum hæreticis communicant in crimine hæreseos iis credendo, eos fovendo, defendendo, &c. 23.

2. Peccant graviter, qui communicant in sacris hæreticis, in eorum templis vel conviviis Psalmos cum ipsis cantando, organa vel campanas pulsando, quia hoc est externa eorum rituum approbatio vel scandalosa communicatio in sacris; secus si organum, vel campanæ pulsantur tempore, quo congregantur cives, vel mércatores forensia tractantes. 3. Re-

3. Regulariter non licet matrimonium contrahere cum hæreticis ; multò minùs matrimonium contrahere coram ministro hæretico, quia hoc esset addere authoritatem hæresi , & in facto profiteri, eum esse personam sacram, cui ex munere competat assistere ; posset tamen ex causa permitti , proclamationes fieri à ministro acatholico. Item non est illicitum ex causa politica v. g. ut proles in foro externo habeatur legitima, comparere coram magistratu acatholico, ratificare matrimonium coram Parocho Catholico contractum &c. ; similiter potest Catholicus amicitiæ vel honoris gratiâ interesse matrimoniis & nuptiis acatholicorum , quia hoc non est profiteri vel approbare eorum fidem vèl superstitiones ; imò in Germania Parochus potest licitè assistere matrimoniis acatholicorum in sua Parochia habitantium , & si unus sit Catholicus , etiam benedicere nuptiis. *V. cas. 106. num. 11. & cas. 110. num. 17.*

24. 4. Non potest licitè peti aut accipi Baptismus ab hæretico , nisí adsit gravis causa vel necessitas , *Lugo d. 14. num. 161.* non enim hoc est intrinsecè malum , neque est agnoscere hæreticum tanquam personam sacram aut ministrum baptismi ordinarium , sed tanquam ministrum sufficientem , quod verum & ex justa causa licitum est ; probabiliùs etiam licet agere patrinum in baptismo infantis acatholici ; quia hoc est , se obligare ad educandum filium in vera fide in defectu parentum , in quo nihil est mali. *V. cas. 89. num. 33.* an liceat Pastori permittere hæreticis sepulturam , vel eos sepelire ritu Catholico, eorum exequiis assistere dicam *cas. 114. num. 14.*

5. Non

5. Non licet famulari Hæreticis cum perversionis periculo, aut cum neglectu præceptorum Ecclesiæ de audienda Missa, de abstinentia à carnibus, &c. nisi quoad duo ultima gravis causa excuset, ùt, si apud Catholicos non possit haberi servitium simile & competens; si quis esset ablegatus in terras infidelium, si versaretur in mari, &c.

6. Circa communicationem cum Judæis Jus 25.
Can. *tit. de Judæis, C. Nullus c. 28. q. 1.* prohibet sequentia, 1. Cum eis habitare, non tamen eis servire, vel in Sabbatho cibos coquere. 2. Eorum azymis vesci. 3. Judæis medicis eorúmque medicinis uti, si ab aliis æquè peritis haberi possint. 4. Cum eis simul in balneo lavare. 5. Eos invitare, vel ad eorum convivia accedere. 6. Esse obstetrices vel nutrices infantum in eorum domibus, nisi cum spe conversionis eorundem. 7. Iisdem legata in testamentis relinquere, aut hæredes, nisi sint consanguinei, instituere. 8. Iis officia publica committere. 9. Eorum esse mancipium: sed in his omnibus attendenda est consuetudo, quæ contra legem Ecclesiasticam præscribere potest, nec hæ prohibitiones extendi debent ad casus in Jure non expressos, hinc licet cum eis ludere, saltare, mercari, modò absit periculum perversionis & scandali.

* * * *
* * * *
*

CASUS

CASUS XV.

De Spe Theologica & vitiis eidem oppositis.

PAncratius puer petit à Parocho doceri, 1. *Quid & quotuplex sit Spes.* 2. *Quodnam ejus objectum materiale, formale.* 3. *Quis modus ea ad captum exponendi.* 4. *Qualiter Spes sit necessaria.* 5. *Quando obliget.* 6.-7. 8. *Quid de desperatione.* 9. *De præsumptione.* 10. *Tentatione.* 11. *Quid de eo, qui perpetuò optat frui mundo.* 12. *Vel ideò peccat, quia putat æquè facilè plura, quàm pauca peccata remitti.* 13. *Vel econtra putat peccata ob suam enormitatem nunquam remittenda.* 14. *Vel maledicit suæ diei.* Pro resolut.

1. QUÆR. I. Quid & quotuplex sit Spes?

R. 1. Spes in S. Scriptura variè sumitur; quandoque pro habitu Spei, 1. Cor. 13. *Nunc autem manent tria hæc, Fides, Spes, Charitas.* Pro actu sperandi, Rom. 8. *Spe salvi facti sumus.* Pro ipso objecto materiali Spei: *Spes, quæ videtur, non est Spes.* Ibid. Pro ipso Deo, cujus promissioni & auxiliis innititur tanquam objecto formali: *Tu es Spes mea.* Psal. 21. *Spes mea DEUS.* Thren. 3.

R. 2. Spes in genere, prout abstrahit à naturali & supernaturali, est desiderium & exspectatio boni absentis & ardui probabiliter futuri. Spes Theologica habitualis est habitus supernaturalis, quo homo tendit in Deum ùt beatè possidendum, ideóque dicitur virtus Theologica; Spes actualis est certa exspectatio beatitudinis

nis ex Dei gratia & nostris meritis. Ità quoad rem omnes cum *D. Th. 2. 2. q. 18. art. 2.* Seu explicatiùs: *Est desiderium efficax cujuscunque boni supernaturalis & ardui à Deo promissi, cum certa fiducia & animi erectione ad illud consequendum.*

Dicitur 1. *Desiderium efficax*, id est, voluntas seria applicandi media opportuna; quia voluntas inefficax beatitudinis vel simplex complacentia stare potest cum desperatione.

Dicitur 2. *Boni supernaturalis* conducentis ad vitam æternam, in quo distinguitur à spe naturali, quæ desiderat & exspectat bona naturalia.

Dicitur 3. *Boni ardui*, verè enim beatitudo est ardua & difficilis, omnem captum naturalem & vires humanas transcendens, ac sinè supernaturalibus Dei auxiliis non consequibilis.

Dicitur 4. *Boni à Deo promissi*, quia, sicut nihil potest credi fide divinâ, quin sit revelatum, sic nihil firmiter sperari, quod non sit à Deo promissum.

Dicitur 5. *Cum certa fiducia:* quia Spes supponit fidem, quâ quis certò credat, quantùm est ex parte auxiliorum Dei, se rem promissam, etsi difficilem, consecuturum; ex hac fide oritur animi confidentia, erectio & promptitudo ad superandas cum auxilio Dei qualcunque occurrentes difficultates; *Spes enim non confundit*, ad Rom. 5. Quia tamen fides & promissio non est absoluta, sed sub conditione nostræ cooperationis & perseverantiæ, ideò ex hac parte Spes non est certa, sed meritò timetur, *quia nescit homo, utrùm odio, an amore dignus sit, sed omnia in futurum reservantur incerta.* Eccl. 9.

2. QUÆR. II. Quodnam sit objectum Spei, & quinam actus ad eam pertinentes?

R. 1. Objectum materiale Spei primarium est beatitudo objectiva, seu Deus beatè possidendus; secundarium sunt omnia auxilia divina, remissio peccatorum & pœnarum, gratia actualis & habitualis, uno verbo omnia bona à Deo nobis promissa in ordine ad supernaturalem beatitudinem, sicut omnia & sola revelata sunt objectum materiale Fidei.

2. Objectum motivum formale Spei, prout Spes est desiderium, est Bonitas Dei respectiva, seu ùt nobis bona; in tantùm enim Spes est actus amoris concupiscentiæ, & in hoc differt ac imperfectior est charitate, quæ diligit Deum non præcisè, quia nobis, sed, quia in se est summè bonus & dignus amari. *D. Th. q. 17. a. 8.* Motivum Spei prout est fiducia & erectio animi, ac certa rei promissæ exspectatio, est omnipotentia divina, quâ potest Deus omnia dare, quæ promisit, & fidelitas, quâ certò dabit: hæc autem motiva rudibus ad captum exponi poterunt
3. quærendo, v. g. quare potiùs credant se accepturos vestem à Principe promissam, quam promissam à paupere? Respondebunt: quia Princeps potest dare vestem promissam, & etiam dabit, quia stabit suis promissis; econtra pauper vel non poterit dare, quod promisit, vel si possit, fortè tamen non stabit promissis, quia ipsemet eâ indiget: hoc igitur applicent Deo, qui in dando est potentissimus, in servandis promissis fidelissimus.

3. Ad Spem reducuntur complacentia, gaudium, &c. de beatitudine sibi promissa, de mediis ad eam consequendam, &c. Item timor, dolor,

lor, fuga, detestatio eorum, quæ damnationem inducunt & beatitudinem impediunt aut retardant, ùt peccata mortalia & venialia, eorúmque pœnæ: demum ad Spem pertinet optare alteri salutem, quatenus hæc salus simul optanti bona est; optare autem salutem, quia proximo bona est, non est actus amoris concupiscentiæ & Spei, sed actus charitatis in proximum.

QUÆR. III. Qualiter Spes sit necessaria? 4.

R. 1. Sicut fides de Deo, ùt remuneratore, omni homini ratione utenti est necessaria necessitate medii, secundùm dicta *Cas. præc.* sic & Spes remunerationis: *Credere enim oportet accedentem ad Deum, quia est, & inquirentibus se remunerator sit.* Ad Hebr. 11. Qui textus de fide simul & spe intelligitur; imò plures dicunt in statu naturæ lapsæ, Spem non tantùm esse necessarium medium salutis ex ordinatione divina, sed etiam ex natura rei. Rationem dant, quia natura post peccatum originale est ita infirma, ut ad actus virtutum arduos videatur efficaciter conari non posse, quin per Fidem & Spem præmii erigatur.

2. Spes Theologica necessaria est necessitate præcepti naturalis & divini, ùt clarum est tum ex S. Scriptura ad Col. 1. *Si tamen manetis in fide fundati & stabiles, & immobiles in spe:* tum quia ratio naturalis dictat hominem debere tendere in finem suum ultimum cognitione & affectu; cognitione per Fidem, affectu per Spem & Charitatem, fide enim cognoscimus Deum finem ultimum, spe exspectamus, charitate conjungimur.

3. Præceptum Spei per se obligat hominem 5.

tum ad usum rationis pervenerit, & beatitudo ei per fidem fuerit proposita; Deinde sæpius in vita saltem per accidens, & quidem toties, quoties obligat præceptum confessionis, charitatis, contritionis: quia sicut sine fide formali vel virtuali hujusmodi actus haberi non possunt, sic nec sine spe saltem virtuali; homines tamen bene educati, & in fide instructi prudenter dubitare non possunt, quin huic præcepto satisfecerint, cùm toties spem eliciant, quoties amore cœlestis gloriæ vel timore gehennæ actum bonum exercent, de peccatis dolent, confitentur, &c. & vix fieri potest, ut firmiter credens cælestem gloriam sibi esse præparatam, eam nunquam desideret, aut ad eam promerendam non erigatur.

6. QUÆR. IV. Quæ sint vitia spei opposita?

R. Præcipuè sunt duo, desperatio per defectum, præsumptio per excessum. *Circa desperationem tenenda sunt seqq.*

1. Desperatio non est judicium de non obtinenda re sperata, etsi hoc ordinariè præcedat, sed est abjectio voluntaria omnis spei consequendi beatitudinem, vel media ad eam sufficientia ex diffidentia de bonitate & misericordia Dei: in hac diffidentia consistit gravissima ejus malitia in Spiritum S. cui aditum in animam intercludit, & hominem directè à fine suo ultimo avertit, éstque causa gravissimorum scelerum; fit namque, ut desperantes de Dei misericordia & salute, abjectâ salutis curâ, absque fræno timoris se præcipitent in quævis crimina. Juxta illud ad Eph. 4. *Desperantes semetipsos tradiderunt impudicitiæ in operationem omnis immunditiæ;* usque tandem vitam pertæsi, conscientiæ cruciatum ferre non valentes, sibi ipsis mortem inferant.

2. De-

2. Desperationi sæpè conjunctum est crimen Hæresis specialiter in Confessione explicandum, ùt si ideo quis desperet, quia judicat Deum se salvare non posse vel non velle; aut Deum se positivè reprobâsse ante prævisionem peccatorum, vel sua peccata esse irremissibilia, aut tanta, ut vincant Dei misericordiam, hæc enim omnia sunt contra fidem: qui verò ideo desperat, quia putat se ob nimia peccata esse indignum ulteriori gratiâ, vel putat Deum non ampliùs daturum auxilia efficacia, vel ob compertam suam infirmitatem & continuos relapsus arbitratur se non perseveraturum, sed certò damnandum, talis quidem peccat mortaliter, absque tamen peccato Hæresis, quia non est de fide, quòd Deus de facto hunc sit salvaturus aut ei daturus auxilia efficacia, sed quòd possit dare, ideóque tota malitia hujus desperationis est in eo, quòd diffidat Bonitati Divinæ, & abjiciat animum omnémque conatum ad salutem. 7.

3. Ob peccata & radicatos vitiorum habitus desperare de propriis viribus, & confidere in sola & immensa Dei misericordia, non vitium, sed prima Spei anchora est & initium salutis: desperare sibíque mortem inferre non ex diffidentia erga Dei misericordiam & auxilium, sed quia res sibi non successit, ùt voluit, quia jacturam fecit honoris, bonorum temporalium, &c. non est desperatio directè opposita spei, sed charitati propriæ vel aliis virtutibus, ùt patet. 8.

Circa præsumptionem accipe seqq. 1. Præsumptio est præpostera fiducia de bonitate Dei & misericordia, quâ quis confidit beatitudinem aut bona ad eam pertinentia consequi per media à Deo non ordinata, ùt, si quis speret cœlestem 9.

gloriam per actus merè naturales, velut Pelagiani; vel justificationem per solam fidem sine propriis meritis, remissionem peccatorum per solam in meritis Christi fiduciam, ùt Hæretici hujus temporis; talis præter peccatum præsumptionis habet crimen Hæresis, quia de fide est, beatitudinem acquiri non posse per actus merè naturales, neque justificationem vel remissionem sine at- vel contritione; qui verò sibi persuadet, se esse prædestinatum, & ideo liberiùs peccat, pœnitentiam differt aut confidit se opportuno tempore esse salvandum, quidquid egerit, peccat quidem peccato præsumptionis, non tamen Hæreseos; idem est de eo, qui ex confidentia in Dei misericordia movetur ad reiteranda peccata, ad differendam pœnitentiam: *Dico*, qui ex confidentia in Dei misericordia movetur, nam si aliunde v. g. ex nimia objecti delectabilitate moveatur ad reiterandum peccatum, vel ideo differat pœnitentiam, quia jam videtur nimis difficile confiteri aut abstinere à peccatis, quamvis simul credat & speret etiam post dilatam pœnitentiam aut reiterata peccata se veniam impetraturum, non est præsumptio, imò bonum est etiam tum, quando peccamus, sperare veniam & proponere confiteri.

90. 2. Ad præsumptionem reducitur Dei tentatio, quâ quis temerè vult experiri Dei misericordiam exspectando extraordinarium vel miraculosum Dei auxilium; ùt si se exponat evidenti periculo peccandi, confidens se miraculosè conservandum; aut cùm potest conservare vitam vel sanitatem corporalem mediis naturalibus, his neglectis intendat & confidat consequi medio supernaturali & extraordinario, ni-

sì

si id fortè fieret ex speciali Dei instinctu. *V. Cas. 65. n. 16.*

3. Pessima & blasphema præsumptio & Dei tentatio est, si quis per preces, eleëmosynas, Sacrificium Missæ vel alia pia opera sperat à Deo consequi, quæ per se mala sunt, ùt turpem puellæ amorem, vindictam de inimico, victoriam injustæ litis, &c.

4. Omnis præsumptio aut Dei tentatio est peccatum ex genere suo mortale, etsi non habeat annexam hæresin juxta illud Eccl. 5. *Ne adjicias peccatum super peccatum, & ne dicas, miseratio Dei magna est, multitudinis peccatorum meorum miserebitur.* Et Deut. 16. *Non tentabis Dominum Deum tuum.* Ex dictis

Deduces seqq. 1. Optans perpetuò frui terrenis, peccat contra Spem, quia virtualiter contemnit objectum primarium Spei seu cœlestem gloriam, quam postponit amori temporalium; si tamen quis optet perpetuò frui mundo sine comparatione ad cœlestem gloriam ex amore vitæ præsentis, vel ut sic effugiat periculum æternæ damnationis, probabiliter excusatur saltem à mortali. *Castrop. Tamb. L. 2. in decal. c. 3. §. 1.* 11.

2. Qui pergit peccare ideo, quia confidit misericordiam Dei æquè facilè remissuram plura peccata, quàm unum, graviter peccat peccato præsumptionis, secùs si ideo peccata reiteret, eò quòd eâdem erubescentiâ vel labore possit confiteri plura, quàm unum, quia non peccat ex confidentia in Dei misericordia, & quamvis *Bonæspei d. 4. n. 48.* putet tantùm venialiter contra spem peccare eum, qui ex præsumptione vel spe remissionis facit peccatum veniale, aut ad breve tempus pœnitentiam differt, commu-

nis tamen sententia est, hìc non dari parvitatem materiæ, gravis enim irreverentia est abuti divinâ misericordiâ ad peccandum etiam venialiter.

3. Qui temerè se exponit evidenti periculo mortis, volens experiri, an Deus extraordinario modo sibi sit subventurus, tentat Deum, ideóque graviter peccat.

13. 4. Qui timet aut putat sibi difficilem esse remissionem peccatorum ob nimiam v. g. eorum enormitatem, per hoc præcisè non peccat, cùm reverà remissio difficilis sit, non quidem ex parte Dei, sed ex parte pœnitentis, qui eò est indignior remissione, quò graviora commisit peccata; si tamen ideo abjiciat omnem spem & conatum ad salutem aut peccatorum remissionem, peccat peccato desperationis.

14. 5. Qui diei suæ maledicit, vel dolet se esse natum ob tædium vitæ vel asperitates, quas experitur, non peccat proprie contra spem; secùs si ideo maledicat nativitati suæ, quia diffidit peccata sibi à Deo esse remittenda.

CASUS XVI.

De Charitate Theologica ejúsque obligatione & vitiis oppositis.

QUarantus Pastor ovium ignorat 1. *Quid sit Charitas.* 2. *Ad quid obliget Lex Charitatis affirmativa, negativa.* 3. *An Deus debeat diligi super omnia appretiativè, intensivè.* 4. *Quoties & quando.* 5. *An in articulo mortis; & quid in dubio, an huic præcepto satisfecerit.* 6. *An proximus*

mus diligendus internè. 7. *Qualiter externè.* 8. *Qualiter inimico ignoscendum.* 9. *Quid de odio proximi vel qualitatis in proximo.* 10.-11. *An liceat ei optare malum, vel de eo gaudere.* 12. *Quis ordo dilectionis servandus.* 13. *An vitam vel bona propria liceat postponere vitæ vel bonis alterius.* 14. *An conjuncti præferendi extraneis.* 15. *An innocens nocenti.* 16. *Quid sit maledictum, discordia.* 17. *Susurratio, &c.* Pro resolut.

QUÆR. I. Quid sit Charitas? 1.

R. Charitas Theologica sumpta pro habitu *est virtus à Deo per se infusa, quâ Deus diligitur propter se, & proximus propter Deum.* Charitas actualis est amor benevolentiæ & amicitiæ, quo Deo, proximo & nobis volumus bonum, quia hoc Deo bonum est, & in hoc distinguitur ab amore concupiscentiæ, quæ vult Deo vel proximo bonum, non quia hoc Deo vel proximo, sed, quia ipsi volenti bonum est; ideóque ad Spem pertinet.

QUÆR. II. Quid circa Legem Charitatis erga Deum? 2.

R. Lex Charitatis in Deum duplex est, affirmativa, quâ præcipitur Dei amor, & negativa, quâ prohibetur omne odium, aversio aut malignus in Deum affectus: odium autem aliud vocatur abominationis, quo quis Deum non secundùm se, sed secundùm aliquem ejus effectum sibi contrarium aversatur, v. g. ob imposita difficilia præcepta, ob pœnas vel adversitates immissas, &c. Aliud dicitur odium inimicitiæ, quo impius Deum secundùm se odit, aversatur, eíque malè vult, de ejus bonitate, potentia, gloria &c. tristatur: primum odium opponitur amori concupiscentiæ, secundum amori amicitiæ;

tiæ; utrumque est peccatum omninò grave, postremum longè gravissimum.

Circa præceptum affirmativum habe sequentia.

1. Hoc obligamur Deum diligere super omnia, recta enim ratio dictat summum Bonum esse summè amandum: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, ex tota anima tua, ex tota mente tua, & ex tota fortitudine tua.* Deut. 6. *Hoc est primum & maximum mandatum.* Matt. 22. Tum, quia est actus virtutis excellentissimæ, & omnes aliæ virtutes tanquam media ad finem charitatis, qui est unio cum Deo, referuntur, ùt probat *D. Th. 2. 2. q. 44. a. 1.* Tum, quia in charitate fundantur & perficiuntur omnes leges, qui enim amat Deum, eum solum adorat, non blasphemat, non assumit Nomen Domini in vanum, &c. Qui diligit proximum, sicut seipsum, non occîdit, non mœchatur, non furatur, &c. *Plenitudo ergo legis est dilectio,* ad Rom. 13. Et *in his duobus mandatis universa lex pendet & Prophetæ.* Matth. 22.

3. 2. Deus debet diligi super omnia *appretiativè*, id est, amans debet Deum habere in majori æstimatione vel quasi pretio, quàm omnia alia, ità ut, si opus foret, amans mallet omnia alia, etiam seipsum perdere, quàm Deum summum bonum amittere vel offendere: item Deus debet præ omnibus amari *objectivè*, hoc est, Deo debemus plura bona velle, quàm ulli creaturæ; Deo enim debemus velle suas perfectiones infinitas, honorem, adorationem & gloriam ab omnibus creaturis tanquam supremo Domino: & quamvis convenientissimum sit, ut Deus ametur super omnia etiam *intensivè*, hoc est, vehementiori, ardentiori & teneriori affectu, quàm

omnia

omnia creata ; ad hoc tamen ex præcepto non obligamur , ùt habet *communis* , cum *Navar. Valent. Laym. Sporer. n. 29.* Ideóque sine peccato contingere potest , ut Deus minùs intensè ametur , quàm creatura v. g. unicus filius,uxor, parentes, amici, &c. cùm enim bona creata sint sensibilia , & nobis præsentia , difficillimum foret in ea aliquando non ferri cum majori conatu , affectione & teneritudine , quàm in Bonitatem Dei à nobis solo intellectu apprehensam ; neque obstat illud Matth. 10. *Qui amat patrem, vel matrem plùs , quàm me , non est me dignus,* nam ex *communi* & *D. Th.* intelligitur de amore appretiativo, non intensivo.

3. Lex charitatis erga Deum non tantùm ob- 4.
ligat per accidens , quando scilicet quis aliter justificari non potest , sed etiam per se , & quidem sæpius in vita , utì jam certum est ex Propositionibus ab Innoc. XI. damnatis. *6. Probabile est , ne singulis quidem rigorosè quinquenniis per se obligare præceptum charitatis erga Deum. 7. Tunc solùm obligat , quando tenemur justificari , & non habemus aliam viam , quâ justificari possimus.* Ratio est , quia homo tenetur sæpius tendere in finem ultimum per fidem & spem , ùt supra dictum est , ergo à potiori per charitatem : & certò hujus actûs utilitas, & summa necessitas debet ejus usum homini meritò reddere familiarissimum , attentô , quòd ex sententia *S. Bonav. Scoti in 2. dist. 41. q. un. D. Th. 2. 2. q. 114. a. 4.* actus aliarum virtutum supernaturalium fidei , spei, religionis, &c. etiam in gratia facti non sint meritorii gratiæ & gloriæ , nisì procedant ex actuali vel virtuali dilectione Dei super omnia, uti latè probat *Sporer t. 2. in decal. c. 5. à num. 15.*

4. Quo-

4. Quoties præceptum amandi Deum obliget, est incertum, cùm nec lex, nec Ecclesia diem aut tempus determinet; ex communiori DD. sententia videtur obligare 1. Cùm homo sufficientem usum rationis & hujus præcepti cognitionem accepit, ùt docet *D. Thom. 1. 2. q. 89. a. 6.* & AA. gravissimi apud *Dubois* ad Prop. 1. ab Alex. VII. damnatam *n. 31.* 2. In articulo mortis, non tantùm per accidens, ratione tentationum, aut in defectu Sacramenti Pœnitentiæ, sed etiam per se, etiamsi moribundus sibi lethalis culpæ conscius non sit; quia videtur recta ratio exigere, ut homo se per amorem conjungat fini suo ultimo isto instanti, à quo pendet felix vel infelix æternitas. 3. Sæpius per vitam, ùt jam dictum est; satisfit tamen huic præcepto, si eliciatur charitas in ordine ad alia præcepta implenda v. g. confessionis, communionis, &c. aut ex mera devotione; ideóq; fideles, qui sunt bonæ voluntatis, non facilè debent scrupulari, an præcepto charitatis erga Deum vel proximum satisfecerint, nam horum actuum frequens est occasio, & reverà illos eliciunt, quoties Deo vel proximo favent suas perfectiones, gaudent, quòd illi bene sit, faciunt, quæ illi placent, vitant, quæ displicent, &c. *Carden. dissert. 6. c. 2. a 3.* 5. 6.

QUÆR. III. Quid circa legem charitatis erga proximum?

R. 1. Lex amandi proximum iterum alia est affirmativa, alia negativa: Lege affirmativâ tenemur ad sequentia.

1. Diligere omnem proximum amicum & inimicum; *Ego autem dico vobis diligite inimicos vestros.* Matt. 5. idque non tantùm actu externo eum

eum v. g. à periculo mortis liberando, necessaria suppeditando, damnum in honore, vel bonis fortunæ, si absque gravi incommodo fieri possit, impediendo; sed etiam actu interno, quo ei bene velimus, optemus bonum, ùt certum est ex Propositionibus ab Innoc. XI. damnatis: 10. *Non tenemur proximum diligere actu interno & formali:* 11. *Præcepto proximum diligendi satisfacere possumus per solos actus externos.* Proximus autem hìc dicitur omnis, qui est capax ejusdem nobiscum beatitudinis, ideòq; hìc nemo excluditur nisì dæmon & damnati.

2. Peccat contra charitatem, qui ex aversione proximo etiam inimico negat externa & communia signa dilectionis, id est talia, quæ fratri à fratre, civi à cive, Superiori à subdito exhiberi solent, ùt si fratrem, qui te offendit, nolis, ùt antea, salutare, alloqui; Prælato, ùt antea, inclinare: Ratio est, quia hoc esset seipsum vindicare, odium exteriùs continuare & alteri ad idem ansam dare. *Dixi 1. Ex aversione*, nam si ex justa causa v. g. pater filio, Superior subdito per aliquod tempus consuetæ benevolentiæ signa subtrahant, ut sic eum ad agnitionem & emendationem adducant, utique non peccant. *Dixi 2. Signa communia*, nam non tenemur inimico exhibere signa dilectionis specialia, v. g. familiariter cum eo conversari, eum hospitio suscipere, mœstum consolari, ægrotum invisere, &c. nisí fortè hæc signa exigeret gravis ejus necessitas, vel per ea sine gravi tuo incommodo eum posses Deo & tibi reconciliare. 7.

3. Inimico veniam petenti teneris in- & externè remittere dando speciale signum, quòd ob præsentem offensam ei officia charitatis subtra- 8.

trahere nolis; potes tamen petere satisfactionem, nisi hæc tibi foret inutilis, & alteri graviter damnosa, imò, si tu primò vel principaliter dederis causam inimicitiæ, etiam teneris primò reconciliationem quærere. Si quis nolit inimico reconciliari vel communia dilectionis signa exhibere, absolvi non potest: Sed quid, si pœnitens dicat se quidem inimico ignoscere, sed non posse oblivisci injuriæ; se quidem non odisse, sed etiam non posse aspicere, alloqui, salutare sine motu amaritudinis, rancoris, &c.? R. Talis interrogandus est, qualiter non possit oblivisci, an solùm quòad memoriam & horrorem injuriæ acceptæ; an motus rancoris vel amaritudinis, quos ad conspectum inimici experitur, sint involuntarii, velècontra an voluntarii, an conjuncti cum imprecatione alicujus mali vel desiderio vindictæ? Si primum, absolvat in Domino, sæpe enim animorum aversio non tam est ex malitia, quàm naturali geniorum diversitate; si secundum, non absolvat nisi omni rancore deposito.

9. R. 2. Præcepto negativo prohibemur odisse proximum juxta sequentes explicationes.

1. Odium definitur *à D. Th. 2. 2. q. 34. a. 1.* quòd sit *alienatio seu aversio voluntatis ab eo, quod apprehenditur ùt malum & noxium:* aliud est *inimicitia seu malevolentia*, quo quis aversatur personam proximi secundùm se, seu ei vult malum, quia ipsi malum est; est ex genere suo mortale; aliud est *odium qualitatis, seu abominationis*, quô personam aversamur non secundùm se, sed secundùm qualitatem ei adjacentem, potéstque esse bonum, malum vel indifferens, prout qualitas, quam in proximo odisti, bona, mala vel

in-

indifferens est; si odisti in proximo qualitatem bonam, v. g. vitæ sanctitatem, humilitatem, temperantiam, &c. odium malum est & fraternæ charitatis invidentia: si qualitas, quam odisti, sit mala, ùt superbia, avaritia, luxuria, odium bonum est, nisi transeat in personam: si qualitas sit indifferens, ùt vanitas, honor, divitiæ, ipsum pariter odium est indifferens, & sit bonum vel malum, prout finis, ob quem odisti, bonus vel malus est.

2. Circa odium malevolentiæ seu inimicitiæ 10
accipe hanc regulam: *Inefficaciter velle, gaudere, desiderare, petere proximo grave malum sinè rationabili causa, vel ex vindicta, aversione aut displicentia erga ejus personam, semper est mortale; econtra velle grave malum, v. g. paupertatem, mortem, &c. in ordine ad majus bonum præsertim spirituale ipsius proximi, vel ad avertendum grave damnum Reipublica vel innocentis, per se non est peccatum:* Hinc licitum est inefficaciter velle vel optare infamiam, carcerem, imò ipsam mortem malefactori, ut confusus resipiscat à peccatis, vel mortuus desinat Reip. vel innocentibus nocere, modò non fiat ex vindicta vel aversione. Item excusantur à peccato, qui sibi ipsis vel alteri optant mortem, ut liberentur à gravissimis doloribus vel adversitatibus, quia similia desideria formaliter sunt de bono, non de malo, ait *Palao L. 1. t. 6. d. 4. p. 1. n. 11.* Ob proprium temporale emolumentum non licet proximo optare mortem vel aliud grave malum, vel de eo gaudere, ùt constat ex Propos. 3. ab Innoc. XI. damnata: *Si cum debito moderamine facias, potes absque mortali de vita alterius tristari, & de illius morte naturali gaudere, illam inefficaci affectu petere*

tere & desiderare, non quidem ex displicentia personæ, sed ob aliquod temporale emolumentum.

11. NB. Ob temporale emolumentum seu lucrum acquirendum; nam ad avertendum *grave damnum* in re jam possessa adhuc valde probabile est licere, absque odio tamen & vindicta, alicui inefficaciter desiderare mortem, v. g. latroni, ne ab eo occidar, vel bonis spolier. *D. Th. 2. 2. q. 76. a. 2. & in 3. dist. 30. q. 1. a. 1.* & DD. gravissimi apud *Mendo d. 4. q. 1. & 4.* Ratio est: quia mihi ipsi licitè opto mortem, ut evadam ingens malum, ergo & alteri; deinde licitè occido injustum aggressorem, si id necessarium sit pro conservatione vitæ, & probabiliter etiam pro conservatione bonorum temporalium, ergo à potiori licebit aggressori mortem optare, ut non occidat, non rapiat: neque hoc est gaudere vel optare alteri malum, quia ipsi malum, sed quia mihi bonum est. *S. Th. loc. cit.* Multò magis licebit gaudere de effectu bono, v. g. hæreditate ex alterius morte consecuta, quia tale gaudium non terminatur ad mortem proximi, sed, illâ præsuppositâ, ad hæreditatem; periculosum tamen est hæreditatem desiderare ante mortem, quia tale desiderium facilè extendet se ad ipsam mortem, quam certum est non licere desiderare propter bonum temporale hæreditatis.

12. QUÆR. IV. Quis ordo in diligendo servandus?

℟. 1. Super omnia & præ omnibus tenemur diligere Deum. 2. Nos ipsos quoad bona spiritualia. 3. Proximum quoad bona spiritualia. 4. Nos ipsos secundùm bona corporalia. 5. Proximum secundùm eadem bona. 6. Nos ipsos & proximos secundùm bona temporalia. Ratio

tio est: quia homo sibi ipsi est conjunctior, scilicet per identitatem, proximo per societatem, ergo seipsum magis amare debet, quàm proximum: nam, *qui sibi nequam, cui bonus erit?* Eccl. 14.

2. Quamvis homo bona sua temporalia possit postponere bonis temporalibus proximi, eò quòd sit horum Dominus, non potest tamen per se loquendo vitam suam postponere vitæ proximi, nisi hic esset persona Reip. valde necessaria. Quia tunc non tam vitam proximi, quàm bonum commune suæ vitæ præponeret, quod non est inordinatum. 13.

3. Licet se exponere periculo incerto, ut proximus evadat certum, aliàs enim non liceret ministrare peste infectis.

4. Si proximus sit in extrema necessitate spirituali, id est, in proximo periculo damnationis; ùt si infans sinè baptismo esset moriturus, aut jam moriturus petat instrui in necessariis fidei, teneris ei succurrere cum qualicunque vitæ & bonorum temporalium periculo, dummodo sit certa spes fructûs, neque aliud æquale vel gravius damnum tibi vel tertio immineat.

5. Curati, id est, Pastores, Prælati, Episcopi tenentur suis subditis etiam in gravi necessitate spirituali, seu in periculo proximo peccati mortalis constitutis, à quo seipsos non creduntur liberaturi, cum periculo vitæ succurrere, *S. Th. 2. 2. q. 26. a. 5.* quia ex officio & vi taciti contractûs ad hoc obligantur, sicut miles ad prælium, *& bonus Pastor animam suam dat pro ovibus suis.* Joan. 10.

6. In pari necessitate per se præferendi sunt 14.

sanguine juncti extraneis, etiam sanctioribus vel benefactoribus; quia sunt magis conjuncti: docet tamen *Bannes* 2. 2. *q.* 26. *a.* 8. insigni amico aut benefactori potiùs ex charitate subveniendum esse, quàm consanguineo non valde propinquo & non bene merito.

7. Inter consanguineos in extrema necessitate præferendi sunt parentes, & pater præ matre, quia ambo sunt principium vitæ, & pater principium excellentius; deinde filii, expost uxor & fratres; an verò creditor in æquali necesitate præferri debeat debitori, dicam infrà.

8. In communi & obvia necesitate omnibus præferenda est uxor, quia civiliter est una persona cum marito, post uxorem succurrendum est liberis, quia habent jus accipiendi alimenta à parentibus, post hos succurrendum parentibus.

9. Non obligaris semper innocentem præferre nocenti, v. g. non teneris saltem cum periculo vitæ occidere latrõnem, ut sic amicum tuum aliàs verosimiliter in peccato mortali occidendum eripias, nisi amicus esset proximè conjunctus, tunc enim fortè ex pietate obligaris. Ratio est: quia latro etiam occideretur in mortali, & uterque est proximus. *Si dicas:* Proximo in extrema necesitate spirituali constituto etiam cum periculo vitæ propriæ teneor succurrere, sed amicus est hoc casu in extrema necesitate spirituali, cùm supponatur existere in peccato mortali, & ob perturbationem & instans periculum non possit conteri vel confiteri, econtrà latro non est in necesitate, cùm possit ab aggressione desistere, ergo. R. In extrema necesitate spirituali teneor proximo subvenire cum peri-

periculo vitæ per medium certum, & quando non est æquale periculum damnationis in altero C. secus N.

10. Non teneris te permittere occidi à latrone, sed potes uti defensione occisivâ, etsi latro esset moriturus in peccato, tu verò in gratia, quia latro non est in necessitate; potest enim, si velit, desistere ab injusta invasione.

QUÆR. V. Quæ sint vitia charitati opposita? 16.

R. Præter odium directè opponitur 1. *Invidia & Ira*, de quibus *cas. 12. n. 1. & 14.*

2. *Maledictum*, quo quis alteri malum imprecatur, quod, si fiat seriò in materia gravi ex odio inimicitiæ, cum animo, ut malum eveniat, est mortale; secus si vel malum sit leve, vel imprecatio non sit planè deliberata, aut non ex animo, ut malum eveniat, sed ex impetu iræ ad expressionem sui doloris vel indignationis, aut tantùm ad terrorem alterius v. g. filii, subditi, militis, &c. est *communis* cum *Nav. c. 23. n. 17.*

3. *Discordia*, quæ à *D. Th. q. 37. a. 1.* definitur: dissensio voluntatum circa bonum, quod ex charitate amare debemus; dissensio in malo bona & laudabilis est.

4. *Susurratio*, quæ est verbum seminans discordiam inter amicos, estque peccatum eò gravius, quò amici sunt magis utiles & necessarii, ùt parentes, filii, fratres, uxor, maritus: Susurro saltem ex charitate, juxta alios etiam ex justitia tenetur dissidentes reconciliare, & pro damno inde secuto satisfacere, idque certum videtur, si usus fuerit fraude vel mendaciis, quamvis enim propriè nemo habeat jus ad alterius amicitiam, habet tamen jus, ne dolo vel fraude in- 17.

vitus eâ privetur, & suffurro absolvi non potest, nisi præstitâ satisfactione & reconciliatione, si possit.

CASUS XVII.

De charitate, prout obligante ad eleëmosynam.

RAbanus dives 1. *Putat satis esse egenis interne compati.* 2. *Dubitat, an detur præceptum eleëmosynæ; an obliget ex necessariis, vel solis superfluis.* 3. *Quotuplex sit necessitas.* 4. *An sit obligatio in necessitates proximorum inquirendi.* 5. *An pro vita proximi teneatur expendere magnam summam.* 6. *An extremè indigenti res danda sit gratis.* 7. *An medicus teneatur ægro pauperi gratis succurrere, &c.* 8. *Quid in communi necessitate?* Pro resolut.

1. QUÆR. I. Quid & quotuplex sit eleëmosyna?

Rſ. 1. Eleëmosyna est opus, quo subvenitur indigenti ex commiseratione propter Deum. Ita *D. Th. 2. 2. q. 32. a. 1. Dicitur 1. Opus*, quia non consistit in solo affectu internæ commiserationis, sed simul requirit actum externum, quô indigentia proximi sublevetur. *Dicitur 2. propter Deum;* nam quamvis Eleëmosyna in S. Scriptura excellentissima habeat elogia, ùt Tob. 4. *Eleëmosyna ab omni peccato & morte liberat, & non patitur animam ire in tenebras.* Et Luc. 12. *Date eleëmosynam, & ecce omnia munda sunt vobis*, si tamen non fiat propter Deum seu ex motivo supernaturali, nullius apud Deum est meriti.

Rſ. II.

℟. II. Eleëmosyna est duplex, corporalis nempe & spiritualis, quia duplex potest esse proximi indigentia, una ex parte corporis, altera ex parte animæ. Porrò septem sunt opera Eleëmosynæ corporalis, nempe: ægrotos visitare, potare sitientes, esurientes cibare, captivos redimere, tegere nudos, hospites colligere, mortuos sepelire. Septem etiam sunt opera Elcëmosynæ spiritualis, scilicet: dubitantibus rectè consulere, errantes corrigere, docere ignorantes, mœstos consolari, remittere offensas, ferre patienter injurias, pro omnibus orare. De Eleëmosyna corporali agitur hìc, de spirituali in seqq.

QUÆR. II. An detur præceptum Eleëmosynæ, & qualiter obliget? 1.

℟. 1. De fide est dari præceptum Eleëmosynæ fundatum in Lege naturali Charitatis: *Diliges proximum tuum sicut teipsum. Eleëmosynam pauperis ne defraudes.* Eccl. 4. & Christus Matth. 25. *Ite maledicti in ignem æternum, &c. Esurivi enim, & non dedistis mihi manducare, &c.* Comminatio autem ignis æterni utique culpam gravem importat.

℟. 2. Quoad obligationem hujus præcepti accipe hanc regulam: *Proximo in extrema necessitate constituto sub mortali teneris succurrere, etiam cum aliqua jactura tui statûs; in gravi teneris ex bonis superfluis, vel etiam aliquo modo necessariis; in communi tantùm ex superfluis:* est quoad rem communis *D. Th. 2. 2. q. 32. a. 5. Valent. d. 3. q. 9. p. 4. Laym. L. 2. t. 3. c. 6. Dicast. L. 2. de just. t. 2. disp. 9. à n. 239.* Ratio regulæ est, quòd teneamur proximos diligere sicut nos ipsos, ídque non tantùm *verbo & linguâ, sed opere & veritate.* 1. Joan. 3. Sicut ergo

ratio exigit, ut propriam vitam conservemus cum aliqua, sed non notabili statûs jactura, & gravem necessitatem v. g. periculosum morbum tollamus impendendo bona aliquo modo necessaria; sic & respectu proximi. Pro meliori regulæ intelligentia.

Notandum est 1. Alia esse bona homini superflua, alia necessaria; *necessaria* vocantur, quibus homo indiget ad suî vel familiæ sustentationem vel statûs conservationem, non tantùm pro nunc, sed etiam pro casu futuro, qui communiter accidere solet, ùt pro tempore morbi, senectutis, pro educandis, elocandis vel dotandis liberis. *D. Th. a. 6.* & ibid. *Bannes, Cajetan. Sylv.* & alii communiter. Non item pro casu raro aut imaginario, ùt si ædes exurerentur, si cæcus vel claudus fieres, aut pro augmento statûs proximè probabiliter non futuri; cætera omnia, quæ ad vitæ & statûs conservationem modo explicato non requiruntur, dicuntur superflua, unde patet multos de facto reperiri, qui habent superflua, quibus neque ad præsentem statum, neque ad altiorem (quem proximè sperare non habent) inchoandum indigent, ideóque Innoc. XI. meritò damnavit hanc Prop. 12. *Vix in sæcularibus invenies etiam in Regibus superfluum statui, & ita vix aliquis tenetur ad Eleëmosynam, quando tantùm tenetur ex superfluo statui.*

3. 2. Necessitas proximi est triplex, extrema, gravis, communis; *Extrema* dicitur, quando ipsa vita periclitatur, ùt si certò vel probabilissimè timeatur mors vel malum æquivalens v. g. amissio membri principalis, pedis, brachii, oculorum, injustus & perpetuus carcer, duris-

sima

sima captivitas, morbus incurabilis, &c. *Gravis necessitas* est, quando prudenter timetur grave aliquod malum in anima, corpore, honore, fortuna, ùt periculum peccati, gravis morbus, magna suî vel familiæ infamia, amissio statûs, &c. *Necessitas communis* est, quâ homines communiter laborant absque notabili diminutione statûs, qualem ferè patiuntur mendici triviales, & ii, qui duro labore se suósque ægrè sustentant. Ex dictis

Deduces seqq. 1. Non est obligatio in necessi- 4.
tates proximorum inquirendi, nisì quis prudenter de iis dubitet eò, quòd ob statûs conditionem seipsos insinuare forsan erubescant, & tales ordinariè trivialibus sunt præferendi, & de his ait S. Aug. in Psal. 103. *Alius ad te venit, ut petat, alium tu præveni, ne petat.* Specialiter in pauperes inquirere, eorúmque curam habere tenentur Episcopi & Pastores, utpote eorum patres ex officio.

2. Iis, qui possunt arte vel labore suo sibi succurrere, non est obligatio quidquam dandi; imò dare plerumque non expedit; ne foveatur otium, quod est radix omnis mali, *& si quis non vult operari, nec manducet*, ait Apost. 2. *ad Thes.* 3.

3. Neque est obligatio statim credendi pauperibus publicè expositis ex morbo, nuditate, vel aliter signa extremæ necessitatis ostentantibus; nam persæpe id faciunt spe largioris Eleëmosynæ.

4. Si plures sciant aliquem extremè indigere, omnes tenentur, cæteris paribus, succurrere per æquales partes; si alii vel non possint, vel moniti nolint, tu nihilominùs teneberis cum ali-

qua, non tamen notabili statûs tui jactura, ùt si ex nobili cogereris fieri famulus, ex honesto opifice mendicus. Ratio est, quia ad conservandam propriam vitam vel recuperandam sanitatem non teneris omnes opes tuas impendere, vel è statu te dejicere, ergo nec pro conservanda vita proximi.

5. 5. Ex eadem ratione non est obligatio etiam ex bonis superfluis conservandi vitam proximi per medium extraordinarium, v. g. per tria vel plura aureorum millia, per pretiosissimas medicinas, nisì vita talis hominis esset necessaria ad conservationem Reip. Communitatis vel exercitûs. *S. Th. l. c. & DD. citt.* tunc enim bonum commune exigeret majores expensas: quod aliqui extendunt etiam ad personas proximè conjunctas v. g. patrem & filium, ita, ut etiam pro horum vita aliquantò majores expensæ faciendæ sint, non tamen planè extraordinariæ. *Dian. p. 5. t. 8. res. 6.*

6. 6. Constitutus in extrema necessitate potest vel per se vel per alium, qui ex suis succurrere non potest vel non vult, auferre sibi necessaria à quovis similem necessitatem non patiente. *D. Th. ad 3.* Quia respectu talis omnia sunt communia: si tamen extremè indigens habeat alibi, undè solvere possit, vel saltem habeat in certa vel probabili spe, non teneor ei subvenire gratìs, nisì in re levioris momenti, sed sufficit charitati, sublevare præsentem proximi necessitatem, quod fieri potest vendendo vel mutuum dando cum onere restitutionis, nam, qui emere vel mutuò accipere potest, non est in necessitate accipiendi aliena gratìs. *Tolet. Bellarm. Vasq. Covar. Nav. Less. Dian. Sporer hic n. 56. Laym. n. 6.*

n. 6. Dicast. n. 231. imò in hoc convenire omnes testatur *Lugo de just. d. 16. num. 167.* & *nu. 170.* id dicit esse certum. *V. cas. 32. q. 1.* Si verò extremè indigens nec habeat in re, nec in probabili spe, communior & magìs pia sententia cum *Bannes, Valent.* docet rem necessariam, nisì foret nimis pretiosa, ex præcepto Eleëmosynæ dandam esse gratìs, per consequens nec restituendam esse, etsi quis expost præter spem ad meliorem fortunam deveniat: quòd si proximus tantùm indigeat usu rei tuæ, v. g. equo ad effugiendum hostes, tunc sufficiet concedere solum usum cum obligatione rem ipsam restituendi & compensandi damnum & lucrum cessans, si quod Dominus equi obinde passus est; imò nec tenetur usum equi concedere gratìs, si utens solvere possit, ùt patet ex dictis.

7. Pauperi periculosè ægroto tenetur medicus id sciens gratìs subvenire arte saltem, si sumptu non possit: similiter Jurisperitus tenetur patrocinari proximo injustè aliàs condemnando, non tantùm in causa criminali, sed & civili, quando agitur de gravi jactura bonorum. *D. Th. Suar. de Char. d. 7. sect. 4. num. 4.* Idem est de aliis, qui gravi morbo, inediâ vel injusto carcere gravantur, si scilicet juvari possint absque gravi incommodo vel damno proprio; justè ad carcerem vel mortem condemnatos non teneris redimere nequidem ex superfluis, sed potes mortem vel carcerem ad vindictam publicam permittere. 7.

8. In communi necessitate teneris ex superfluis succurrere non quidem omnibus, sed quibus volueris vel magìs indigere putaveris pro quantitate facultatum; & in communi necessita- 8.

te expedit pluribus aliquid, quàm uni totum tribuere; quantum autem in pauperes communiter distribui debeat, non satis convenit inter DD. verius est, quòd omnia superflua debeantur pauperibus, sic enim docet S. Aug. in Psal. 147. v. 2. ubi ait: *Superflua divitum necessaria sunt pauperum, res alienæ possidentur, cùm superflua possidentur.* Item D. Thom. 2. 2. q. 66. a. 7. *Res, quas aliqui superabundanter habent, naturali jure debentur pauperum sustentationi.* Et adhuc clariùs q. 87. a. 1. ad 4. *Dominus non solùm decimam partem, sed omnia superflua pauperibus jubet exhiberi.* In dubio autem, quid & quantum tibi superfluum sit, probabile est te satisfacere, si ex 100. aureis des duos, certò satisfacere, si tunc des decimam partem lucri, tum in gratiarum actionem, tum pro impetranda benedictione in futurum: qualiter autem divites, qui frumenta, cibos, vestes potiùs à vermibus corrumpi sinunt, aut in canes, equos, commessationes, luxum &c. superflua impendunt, quàm in pauperes petentes distribuunt, à statu peccati mortalis excusari possint, non video. Idem dico de iis, qui innumeras pecunias recludunt, quæ nec statui, nec incommodis præcavendis, nec prolium educationi aut collocationi necessariæ sunt, cùm retineant substantiam pauperum; Si dicas esse praxin communem, dicam ego cum Christo, facilius esse camelum transire per foramen acûs, quàm hujusmodi divitem in cœlum intrare. Sed quid dicendum de iis, qui tempore necessitatis publicæ frumenta accumulant & recludunt spe majoris pretii aut lucri? R. Eos esse veros pauperum carnifices, Deo & hominibus invisos, de quibus Prov. 11. dicitur: *Qui abscondit fru-*

frumenta maledicetur in populis, benedictio autem super caput vendentium. Unde hi, utì & priores à Parochis & Confessariis suæ obligationis seriò sunt monendi, & si efficaciter emendare nolint, non absolvendi. *Vid. cas. 55. n. 16.*

9. Quòad reliqua opera misericordiæ corporalis; ùt pascere esurientes, sitientes potare, vestire nudos, colligere hospites, redimere captivos, invisere infirmos, sepelire mortuos, &c. idem modus & ordo subveniendi servandus est, qui supra. Concludo hanc materiam, illo veritatis oraculo: *Venite benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum à constitutione mundi, esurivi enim, & dedistis mihi manducare, sitivi, & dedistis mihi bibere, hospes eram & collegistis me, nudus, & cooperuistis me,* &c... *Amen dico vobis, quàm diu fecistis uni ex his fratribus meis minimis, mihi fecistis.* Matth. 25. Nomen hominis Christiani non meretur, quem tanta divinæ pietatis monita, ad continuam intimam & munificam commiserationem erga pauperes & afflictos non commovent; certò talis mihi videtur infideli deterior. 9.

CASUS XVIII.

De charitate, prout obligante ad correctionem & denuntiationem fraternam.

SAbinus Religiosus petit à Confessario 1. *Quid sit correctio fraterna;* 2. *An obliget;* 3. *Quid si proximus sit in periculo peccandi solùm venialiter, vel ex ignorantia;* 4. *Vel sit sola suspicio peccati;*

cati. 5. *Aut exigua spes fructûs.* 6.-7. *Quis modus corrigendi vel deferendi ad Superiorem.* 8. *Quid si delictum sit occultum.* 9. *An excuset verecundia.* 10. *Quid si ipsemet sis malæ vitæ.* 11. *An meretrix vel infideles corrigendi?* Pro resolut.

1. QUÆR. I. Quid sit fraterna correctio?

℟. Est monitio charitativa & conveniens, quâ conamur proximum revocare à periculo peccandi; dicitur 1. *Monitio charitativa*, quæ fiat ex charitate & misericordia, non verò ex superbia, odio, ira vel vindicta. Dicitur 2. *Conveniens*, id est, talis, ex qua prudenter possit sperari fructus, ùt latiùs infrà explicabitur, sive illa fiat verbo, scripto vel facto. Dicitur 3. *A periculo peccandi*, nam peccatum præteritum plenè emendatum, hoc est, non ampliùs conjunctum cum periculo relabendi, vel cum scandalo, aut cum nimia pœnitentiæ delatione, non cadit sub præcepto correctionis fraternæ; quia cessat ejus finis, qui est emendatio.

2. QUÆR. II. Quid circa præceptum correctionis fraternæ?

℟. 1. Certum est dari tale præceptum: *Corripe amicum, corripe proximum.* Eccl. 19. Et lex charitatis [in Deum & proximum obligat, ut impediamus maximum Dei & proximi malum, si commodè possimus; sed peccatum mortale est maximum Dei & proximi malum, cùm per illud Deus offendatur, & proximus mortem animæ incurrat, ergo. Et quamvis proximus non sit in necessitate peccandi, cùm peccet liberè, est tamen in magna miseria & periculo peccandi, vel difficiliùs resurgendi, nisi tuâ correctione eum adjuves. Et certè, si charitas obliget succurrere proximo in indigentia corporali, multò magis

in

in ſpirituali, cum potior ſit ſalus animæ, quàm corporis; hinc bene S. Aug. ſerm. 16. de verbis Dom. *Tu vulnus fratris tui contemnis? Tu enim vides perire & negligis, pejor es tacendo, quàm ille convitiando.*

℟. 2. Ut præceptum correctionis obliget, re- 3.
quiruntur ſequentia 1. Peccatum proximi mortale & veniale; mortale teneris impedire ſub mortali, veniale ſub veniali, nisì ſis Superior vel pater-familias, & advertas venialia proximè diſponere ad mortale vel grave damnum inferre diſciplinæ aut rei domeſticæ v. g. filius vel ſubditus ſæpe furatur modica, vel paulatim aſſuefacit ſe potationi, luſui periculoſo, etſi adhuc peccetur leviter, ſub gravi tamen corripiendus eſt; quia eſt certum periculum deveniendi ad graviora. Sic & leves defectus in religioſa communitate ſæpius frequentati nati ſunt diſciplinam regularem notabiliter relaxare, ideóq; ſuperior ſub gravi peccato corripere tenetur delinquentes & occaſiones, quantùm poteſt, tollere; ad quod etiam tenetur, deficientibus ſuperioribus, quodlibet communitatis membrum, ſi commodè facere poſſit, & ſperetur fructus, cum ipſum graviter impellat charitas, ut grande malum à matre ſua Religione avertere conetur. Sed quid hìc dicendum de peccatis committendis ex ignorantia, ℟. Vel fiunt ex ignorantia vincibili, & tunc ſunt peccata formalia, & patet ea cadere ſub præcepto correctionis fraternæ; vel fiunt ex ignorantia invincibili, & tunc reverentia legis, contra quam fiunt, videtur exigere, ut impediantur ſaltem tunc, quando ſperatur fructus, & correctio facilè fieri poteſt. Si verò juſtè timeatur, ne ex peccato materiali fiat formale,

in-

intermittenda est, sic relinquendi sunt conjuges in matrimonio invalido bonâ fide inito, si non appareat spes separationis aut dispensationis, & bona fides perseveret.

4. 2dò. Ut præceptum correctionis obliget, requiritur notitia quasi certa peccati, nam in dubio, suspicione vel rumore incerto non teneris proximum monere, imò nec expedit ob periculum tricarum, nisi credas proximum non ægrè laturum, neque privati est in vitam aliorum inquirere, hoc enim ad Superiorem spectat, qui tamen spontaneis delatoribus non facilè credat, neque in particularem inquirat, nisi peccatum dubium cedat in periculum communitatis vel tertii, & alia signa adsint.

5. 3. Requiritur saltem probabilis spes fructûs seu emendationis, hic est enim finis correctionis; dico *probabilis*, nam si requireretur spes certa, vix unquam obligaret præceptum correctionis, cùm proximus liberè possit in peccato perseverare: si spes fructûs sit dubia, & nullum inde malum timeatur, adhuc erit obligatio corrigendi; si verò sit periculum novi peccati, vindictæ, odii, vel contemptûs, correctio locum non habet, juxta illud Prov. 9. *Noli arguere derisorem, ne oderit te;* Excipe Superiores, qui ex officio tenentur corrigere subditos, non tantùm ex charitate ad ipsorum bonum, sed etiam ex justitia ad bonum commune, ne alii pervertantur aut scandalizentur, etsi correptio ipsi correpto fortè obsit, *S. Th. 2. 2. q. 7. a. 7.*

4. Requiritur, ut correptio fieri possit sine tuo vel tuorum gravi damno aut incommodo, si una harum conditionum absit, non obligat præceptum charitatis fraternæ.

QUÆR.

QUÆR. III. An & qualiter liceat peccatum proximi denunciare Superiori? 6.

R. Denunciatio alia est *judicialis*, quæ fit Superiori in ordine ad vindictam publicam; alia *charitativa seu Evangelica*, quæ fit in ordine ad avertendum spirituale damnum proximi: si delictum sit occultum, & tu solus illud efficaciter & sinè damno proprio corrigere possis, non potes sinè detractione illud manifestare alteri vel etiam Superiori. *D. Th. 2. 2. q. 33. a. 8.* Si verò solus efficaciter corrigere non possis, adhibe unum vel duos, si ità sit necessarium, & quidem eos, quibus crimen jam notum est, vel alios, si tales non habes; si nec sic proficias, dic Superiori, ecce modum & regulam correctionis fraternæ, quam nobis præcipit Christus Dominus Matt. 18. *Si peccaverit in te frater tuus, vade & corripe eum inter te & ipsum solum..... Si autem te non audierit, adhibe tecum adhuc unum vel duos; quòd si non audierit eos, dic Ecclesiæ.* Ratio est: quia non licet infamare proximum absque rationabili & justa causa, sed, si possis proximum tuum emendare per te solum, vel manifestando delictum uni, non est justa causa illud manifestandi pluribus, ergo.

Dixi 1. Si delictum occultum; nam, si sit publicum, notorium, scandalosum, tunc proximus publicè corrigi, vel immediatè ad Superiorem deferri potest, juxta illud 1. ad Tim. 2. *Peccantes coram omnibus argue, ut & cæteri timorem habeant.*

Dixi 2. Si solus efficaciter corrigere possis; 7.
nam, si secreta monitio minùs prosit, vel non satis removeat pericula & occasiones peccandi, tunc etiam occulta debent Superiori denunciari,

ut

ut iis cum effectu occurrere possit, præsertim, si peccata cedant in damnum Reip. vel innocentis, ùt conspiratio, hæresis, proditio, susurratio, *S. Th. 2. 2. q. 33. a. 7.* ità tamen, ut occulta, nisi id bonum commune exigat, non denuncientur Superiori tanquam Judici ad punitionem publicam, sed ùt personæ privatæ & pio patri, qui peccantes efficaciùs corrigere possit. *Excipe*, nisi quis ex statuto suæ religionis consentiat, ut etiam in criminibus occultis immediatè Superiori denunciari valeat, ùt PP. Soc. JESU & Recollectæ quoad delicta in itinere à suo socio commissa, teste *Sporer t. 3. in decal. c. 6. n. 105.*

8. *Sed quid*, si quis in occulto sit graviter læsus, vel virgo violenter oppressa, an malefactorem possit denunciare Judici? R. Cum *Lugo de just. disp 37. n. 76.* Si crimen probare possit, licitè malefactorem denunciat etiam ad vindictam publicam; nam famæ privatæ præponderat bonum commune, contra quod essent, si scelerati homines scirent, se posse impunè peccare absque metu pœnæ, quamdiu eorum delicta non essent divulgata: imò *Tamb. in decal. L. 9. c. 2. §. 4.* non improbabiliter dicit etiam occultissima crimina Judici deferri posse ab ipso læso vel ejus propinquis, ùt patre, fratre, &c. secluso tamen odio & desiderio injustæ vindictæ. Rationem dat: quia ad bonum commune spectat Judicem scire crimina, etiam occultissima, ut saltem generaliter possit inquirere, & malefactori clàm intendere, mediáque necessaria adhibere in futurum, & impunitas occulti criminis ansam daret criminosis liberiùs peccandi, forétque nimis durum injuriato, si ante delationem ipse cogeretur in testes & probationem necessariam inquirere.

rere. Adde, quòd ex sententia *D. Th.* liceat occultum crimen revelare amico pro habendo solatio, cur non Judici pro bono communi & habendo majori solatio, & eventuali satisfactione, si successu temporis crimen fortè probaretur? Ex dictis

Deduces seqq. 1. Non cadit in privatum, in vitam aliorum inquirere, ùt sup. dixi, nisi esset vehemens suspicio de crimine Reip. vel aliis nocivo, & inquisitio per Superiòrem fieri non posset.

2. Qui grave peccatum alterius, dum sinè 9.
gravi incommodo potest, non impedit, peccat mortaliter, neque excusat verecundia, pusillanimitas aut timor levis offensæ vel reciprocæ correctionis; sæpè tamen contingit, ut tam stricta obligatio non apprehendatur, aut quis judicet, se hìc & nunc esse minùs idoneum, tunc omissio correctionis erit tantùm venialis. *S. Th. art. 2. ad 3.*

3. Non omnes æqualiter sunt corrigendi; subditus quandoque asperiùs est increpandus, quandoque mansuetè hortandus, prout ei fuerit in Domino utilius, æqualis amicè commonendus, Superior humiliter rogandus, juxta illud 1. Tim. 5. *Seniorem ne increpaveris, sed obsecra ùt Patrem.*

4. Si proximus sit in periculo damnationis, 10
nisi eum ad pœnitentiam inducas, si ob peccata propria non potes eum fructuosè monere, teneris te emendare, vel saltem periclitanti significare propositum emendandi, qui enim tenetur ad finem, tenetur ad media non nimis difficilia.

11 5. Non teneris cum gravi infamia adire meretricem, vel cum periculo vitæ infideles, ut eos convertas, quamvis fortè aliàs in peccato sint morituri; *Ratio* est: quia tales vel sunt tantùm in gravi necessitate spirituali, in qua cum tanto incommodo privatus succurrere non tenetur, vel saltem spes conversionis est omninò incerta, vel prudenter creduntur per alios fore convertendi; imò nec Pastor videtur obligatus cum infamia adire personam suspectam, hoc enim foret scandalosum, & Parochus redderetur suspectus, contemptibilis & impotens apud alios fructificare.

CASUS XIX.

De charitate prout prohibente scandalum.

TAborius in examine Synodali interrogatur, 1. *Quid sit scandalum activum, passivum.* 2. *Directum, indirectum.* 3. *Quale sit peccatum.* 4. *An attrahat malitiam peccati, ad quod inducit.* 5. *Quid de loquente verba turpia coram multitudine, scribente vel pingente obscœna.* 6. *Componente historias, litteras amatorias exhibente, spectante turpes comœdias.* 7. *An circumstantia sollicitationis in confessione exprimenda.* 8. *An parato ad majus malum liceat suadere minus.* 9. *Quid in materia justitiæ.* 10. *An liceat offerre occasionem peccandi, ut deprehensus emendetur.* 11. *Vel tentare ad peccatum.* 12. *An liceat inebriare ad impediendum gravius delictum.* 13. *An inducere ad veniale?* Pro resolut.

QUÆR.

QUÆR. I. Quid & quotuplex sit scandalum?

Rs. 1. Scandalum aliud est activum, aliud passivum. *Activum* est dictum vel factum, actio vel omissio minùs recta præbens proximo occasionem peccati *D. Th. 2. 2. q. 43. a. 1.* Dicitur 1. *Actio vel omissio minùs recta*: id est, quæ vel in se sit mala, vel saltem habeat speciem mali. Dicitur 2. *Præbens occasionem peccandi*, id est liberiùs vivendi, virtutem aut statum religiosum contemnendi, de aliis temerè judicandi, vel detrahendi, &c. nam si des tantùm occasionem admirandi, de te malè, sed non temerè sentiendi, &c. propterea præcipè non committis scandalum, quia hæc sine peccato fieri possunt. *Scandalum passivum* est ipsum peccatum proximi, quod, si oriatur ex occasione ab alio subministrata, dicitur *datum seu pusillorum*; si oriatur ex sola peccantis malitia, dicitur *acceptum & Pharisaicum*, à Pharisæis, qui ex optimis Christi actionibus sumebant occasionem peccandi, eúmque persequendi. 1.

Rs. 2. Scandalum activum subdividitur in directum & indirectum: *directum* est actio vel omissio, quâ quis ex proposito, jussu, suasu, sollicitatione vel exemplo intendit aliquem ducere in peccatum, ídque vel formaliter intendendo ipsam ruinam spiritualem proximi vel offensam Dei, quod propriè est dæmonum, & rarum in hominibus, nisi omnino pessimis; vel tantùm materialiter intendendo ipsam actionem peccaminosam v. g. furtum, fornicationem ùt sibi utilem vel delectabilem, *scandalum indirectum* est, quando quis alterius peccatum quidem non intendit, sed tamen sine justa causa 2.

ponit actionem, ex qua prævidet alterius ruinam probabiliter secuturam, ùt si Clericus detineat personam populo suspectam, etsi innocentem, cum periculo detractionum; aut Religiosus loquatur verba indecentia, ex quibus prævidet Religiosos contemnendos, aus alios liberiùs victuros; quia si quis coram illis, quos novit furto addictos, narret alterius pecuniam esse negligenter custoditam; vel si quis coram marito zelotypo liberiùs jocetur cum ejus uxore non sine periculo suspicionum & gravium discordiarum.

3. QUÆR. II. Quale peccatum sit scandalum, & qualiter in confessione explicandum?

℟. 1. Scandalum est peccatum ex genere suo mortale, non tantùm contra charitatem, sed etiam contra omnia præcepta, quæ ratione ipsius transgreditur scandalizatus, idque respectu scandali directi concedunt omnes, v. g. inducis Religiosum ad fornicationem, non tantùm peccas contra charitatem, sed & contra castitatem & religionem, debéque non tantùm in confessione explicare ipsam inductionem, sed etiam numerum & speciem mortalium, ad quæ directè induxisti; ratio est, quia ista peccata sunt tibi voluntaria, utpote à te intenta.

4. ℟. 2. Probabiliùs etiam indirectè scandalizans contrahit omnem malitiam peccati, cujus occasionem dedit, ita ut in confessione debeat dicere: posui talem actionem, ex qua prævidi tot & tales personas talia peccata admissuras. *Azor. Sanch. Dicast. Steph. t. 3. d. 3. n. 70.* contra *Lugo, Tamb.* & alios: *Ratio est*, quia indirectè scandalizans non tantùm permittit proximi peccatum, ùt volunt adversarii, sed

ad

ad illud positivè concurrit, sine justa causa præbendo occasionem, ergo peccatum proximi est ipsi saltem interpretativè voluntarium, ergo omnem ejus speciem & numerum tenetur in Confessione explicare.

Dices 1. Ab actione scandalosa teneor tantùm abstinere ex charitate, ergo per eam tantùm pecco contra charitatem.

2. Si scandalizans contrahat omnem malitiam, quæ est in peccato scandalizati, ergo, si Religiosus Laicum inducat ad fornicationem, peccabit contra castitatem, per consequens admittit sacrilegium.

3. Qui dicit, alterius pecuniam esse malè custoditam, tenebitur ad restitutionem, si alius inde prævideatur eam furaturus.

℟. *Ad* 1. *N. Ass.* nam, si per ebrietatem aliquem inducam ad blasphemiam, non tantùm pecco contra charitatem, sed etiam contra temperantiam & Religionem, ergo ex motivo harum virtutum etiam teneor ab ejusmodi scandalo abstinere.

Ad 2. *N. ult. C.* nam, quamvis Religiosus Laicum inducens ad fornicationem peccet contra castitatem, eò quòd castitas non tantùm prohibeat actus venereos in se, sed etiam eosdem causare in alio, non tamen peccat contra votum, quia non vovit castitatem in alio, sed in se tantùm.

Ad 3. C. seq. nam talis non purè permittit alterius furtum, ùt malè supponit *Lug.* sed ad illud positivè concurrit, talis enim narratio movet furem ad furtum. Ex dictis

Deduces seqq. 1. Histrio vel alii, qui verba turpia coram magna multitudine vel coram 5.

pueris & puellis proferunt, peccant mortaliter, quia exponunt se periculo aliquos ex iis scandalizandi, hoc est, ad cogitationes, oblectationes vel motus turpes inducendi, &c.

2. Qui obscœnas Poëses, cantilenas componunt, evulgant, &c. Item qui faciunt statuas, picturas aut imagines valdè turpes, aut similia retinent, vendunt, donant, non unius tantùm, sed tot peccatorum rei sunt, quot lapsibus exponunt aspicientes, & quamdiu illa non destruunt, vel ad honestatem reconcinnari faciunt, omnium Sacramentorum sunt incapaces. Similiter mortaliter peccant, qui ejusmodi imagines fixè contemplantur, quia ferè semper est periculum, ut vel tum, vel postea inde habeant turpes cogitationes, motus, &c. *Nec obstat*, quòd fortè tales cogitationes vel motus non sequantur; *Nam* sufficit, quòd sine causa eorum se periculo exponant. Sed quid de pingente vel aspiciente infantes nudos? R. Quia infantis nudi aspectus non ita provocat ad libidinem sicut aspectus personæ grandioris, non facilè damnarem mortalis, qui talem fixè intuetur, aut etiam pingit, modò turpis animus absit; quamvis & hìc cautelâ opus sit.

3. Non facilè à peccato mortali excusari possunt, qui componunt libros amatorios vulgò *Roman*; Licèt enim turpia verbis expressis non referant; sæpè tamen turpes ingerunt imagines; dúmque amantium colloquia, familiaritates, eventus, litterulas, artes milléque casus amatorios oculis exponunt, non rarò in teneris & incautis adolescentum & puellarum animis similes excitant flammas; & ideo omnes illi libri à familiis verè Christianis sunt ablegandi: Litteræ ama-

amatoriæ pariter valdè sunt periculosæ, nisi tendant ad honestas nuptias, quia sæpè sub specie amoris honesti amor impurus latitat, & dum urbanitas apparenter declaratur, nonnunquam libido intùs accenditur. De choreis, qualiter liceant, dicam *Cas. seq. n. 7.*

4. Mortaliter peccant, qui componunt vel exhibent comœdias obscœnas; Item, qui eas spectant, nam & hi exponunt se periculo turpis complacentiæ vel motuum, & reverà approbant, ac solvendo comœdis stipendium fovent comœdiam mortaliter malam, & si sint Clerici, insuper peccant peccato gravis scandali, quia dant Laicis ansam comœdias liberiùs adeundi, unde patet, quanta sit obligatio Principum ac Magistratuum ejusmodi comœdias prohibendi. 6.

5. Qui alium jussu, consilio vel exemplo suo induxit ad peccandum, debet in Confessione exprimere, quòd alium induxerit. *Nec obstat*, quòd alius de se paratus fuerit; *Nam* licèt tunc non causetur voluntas peccandi, causatur tamen actuale exercitium peccati. Si vir solliciter fœminam ad turpia, secuto actu non est opus, exprimere sollicitationem, quia, cùm viri plerumque primò petere vel sollicitare soleant, id ex plerumque contingentibus prudenter præsumitur, quamdiu non exprimitur contrarium. *Lugo hic n. 142. Spor. t. 5. c. 1. n. 20.* Aliud est de fœmina sollicitante, aut si sollicitatio viri effectum non fuit consecuta, tunc enim juxta omnes explicanda erit. 7.

6. Probabile est & in praxi tutum, quòd liceat parato ad majus malum suadere minus malum, si aliter majus impediri non possit. *Less.* 8.

Lugo, Sanch. L. 2. d. 11. n. 15. Steph. t. 3. d. 3. n. 79. Dian. p. 5. t. 7. res. 18. Ratio est, quia non suadetur absolutè minus malum, sed ex suppositò, quòd velit facere majus; seu propriè non suadetur malum (quod vellet non fieri) sed permutatio majoris mali in minus, quæ bona est, idque confirmatur exemplo *Lothi Gen. 19.* ubi ad avertendam Sodomiam præsentavit filias suas stuprandas. Ita DD. cit. Certò videtur esse licitum suadere minus malum contentum in majori, ùt in homicidio continetur mutilatio, in adulterio fornicatio, furtum 10. aureorum in furto 20. Ratio est, quia tum propriè non suadetur aut intenditur minus malum, sed tantùm, ut paratus & determinatus ad majus malum unam ejus partem omittat. *Econtrà*, si unum malum in altero non contineatur, ùt, si volenti occidere suadeam ebrietatem, major est difficultas, quia talis nullo modo est determinatus ad ebrietatem nequidem implicitè, ideóque suadens ebrietatem videtur ad illam determinatè movere, ideóque peccare, quod mihi quidem videtur probabilius, ùt ostendi Cas. 12. n. 12. *Si dicas:* talis propriè non suadet aut intendit ebrietatem, quam vellet non fieri, sed omissionem homicidii aut commutationem homicidii in ebrietatem. R. N. Ass. nam, etsi talis efficaciter vellet non fieri ebrietatem, de facto tamen eam directè vult & intendit ùt medium impeditivum homicidii; ùt patet à pari in eo, qui, ut servet suam vel alterius vitam, suadet vel eligit mendacium aut pollutionem, quamvis reverà nollet mendacium, si abesset periculum vitæ, quia tamen illud de facto vult vel adhibet ùt medium sanitatis, peccat,

cat, & Ratio est, quia non sunt facienda mala, ut eveniant bona. Similiter in materia justitiæ non licet furi suadere, ut à Cajo furetur minus, ne aliàs plus furetur à Titio, aut, ut vulneret Cajum aliàs occisurus Titium, quia Cajus æquè habet jus in suum corpus, quàm Titius in suum, & æquè jus in suum minus, quàm Titius in suum majus, ergo licitè suaderi non potest, ut unius jus potiùs violetur, quàm alterius, licebit tamen in genere, non determinando personam in particulari, proponere hanc veritatem, quòd sit minus malum furari parùm, quàm multum, aut furari à divite, quàm à paupere. *Spor. n. 60.* Ratio est, quia habeo jus ad proponendam ejusmodi veritatem in genere, & si ipse inde moveatur ad furandum minus, vel ad furandum à divite potiùs, quàm à paupere, id non fit ex mea propositione, sed ex aliquali ejus emendatione. 9.

7. Potest maritus (idem est de aliis) ex justa causa, eò quòd v. g. aliâ viâ emendari non possit, permittere adulterium uxoris, fornicationem filiæ, &c. ut deprehensæ corrigantur, est *communis*: imò mihi valde probabile & in praxi tutum videtur, quòd liceat aliquo modo dare ansam vel occasionem peccandi, subministrando materiam de se indifferentem, ut si herus relinquat cistam apertam, ut famulum deprehendat in furto; è domo abeat & inopinè redeat, ut uxorem in adulterio deprehensam emendet. Ratio est, quia hæc videtur tantùm esse remota cooperatio ad alterius peccatum per actionem de se indifferentem, quod ex justa causa licet; neque intenditur proximi peccatum, quod odio habetur, sed tantùm emen- 10.

datio & correctio, casu, quo peccare voluerit: idem videtur dicendum de custodibus gabellarum, sylvarum, hortorum, qui studiosè se abscondunt, ut deprehendant & ab ulteriori transgressione deterreant transgressores. *Nav. Sanch. Laym. hic num. 5.* Oppositum tamen est tutius & probabilius; quia etsi apertio cistæ, abitus mariti de se sint quid indifferens, in his tamen circumstantiis sunt sollicitativa ad peccatum, & ùt talia intenduntur, etsi ad bonum finem, non enim sunt facienda mala, ut eveniant bona.

11. 8. Multò minùs licebit aliquem subornare, qui proximum tentet ad peccatum, v. g. uxorem ad adulterium; hoc enim erit duplex scandalum, unum respectu tentantis, quem inducit ad illicitam sollicitationem, & alterum respectu tentati, cui dat occasionem consentiendi illicitæ sollicitationi.

12. 9. Probabiliter licet alicui præbere vinum fortissimum, cujus virtutem ignorat, ut ex eo inebriatus abstineat ab homicidio, adulterio, vel simili delicto, quod commodiori viâ impediri non potest, etsi oppositum sit probabilius *V. cas. 12. n. 12.*

13. 10. Inducere aliquem ad peccandum venialiter, est tantùm veniale; nisi inductus per hoc fortè pateretur grave damnum in spiritualibus, ut contingere posset in homine valde sancto. *Ratio* est, quia quamvis peccatum veniale sit majus malum, quàm omnia mala temporalia, tamen in genere suo est aliquid leve & facilè reparabile, sicut ergo aliquis non peccat mortaliter illud causando in se ipso, sic nec causando in aliis. Si tamen quis induceretur sæpius ad venialia v. g. levia furta, potitationes,

vel

vel religiosus ad frequentes fractiones disciplinæ, peccaretur mortaliter, quia paulatim erit morale periculum vel gravioris peccati vel notabilis damni in disciplina monastica.

CASUS XX.

De actione, à qua quis abstinere debet, ut evitet scandalum.

Item de cooperatoribus ad peccatum alienum.

VAlentia dubitat 1. *An ad vitandum lapsum proximi teneatur abstinere ab opere licito vel præcepto.* 2. 3. *An liceat alterius peccato cooperari.* 4. *An puella possit conversari cum adolescente, à quo turpiter amatur.* 5. 6. *Quid de muliere nimiùm se ornante, &c.* 7. *Quid de Choreis.* 8. *An liceat scribere vel portare litteras sollicitantes ad peccatum.* 9. *An ferre vel acceptare munera ad malum finem.* 10. 11. *Quid de vendente fucos muliebres, gladios, chartifolia, venena, &c.* 12. *Quid de famula subserviente Dominæ fornicaturæ.* 13. *An peccet matrimonium contrahens cum peccatore vel voto obstricto.* 14. *Vel Sacramenta petens ab excommunicato.* 15. *An possit reddi debitum conjugi contra votum petenti.* 16. *An recipi fures, meretrices, aut iis domos locari.* 17. *An carnes vetitas apponere.* 18. *An Hæreticis arma vel victualia advehere, cuniculos fodere, &c.* 19. *An pro hoste patriam occupante tributa exigere, subscribere.* 20. *An mutuò dari pecunia ad usuram, injustum bellum, &c.* 21. *An juvare Judæos vel Hæreticos in ædificandis suis templis?* Pro resolut.

QUÆR.

1. QUÆR. I. An & quæ actiones omitti debeant in ordine ad evitandum proximi scandalum?

R. I. Ad evitandum proximi peccatum est obligatio aliquoties abstinendi ab opere licito, non præcepto, si quis commodè possit: sic mulier, quæ novit se turpiter amari, si timeat, ex suî conspectu alium in turpia desideria lapsurum, tenetur aliquoties manere domi, & suî conspectum subtrahere, non tamen semper, ùt habet communis; hoc enim foret nimis durum, & charitas non obligat impedire peccatum proximi cum gravi incommodo, cùm se ipsum juvare posset, si vellet, peccat enim liberè.

R. II. Si opus sit præceptum, v. g. auditio Missæ die festo, & mulier in casu posito possit scandalum impedire, sacrum alibi vel alio tempore audiendo, se velando, &c. ad hoc tenetur, ùt apud omnes est in confesso. Si verò id non possit, an tenetur manere domi? affirmant DD. communius: quia, ubi concurrit lex naturalis & divina charitatis cum lege Ecclesiæ, & utraque servari non potest, obligat sola lex charitatis. Econtra *Castrop. Henno* & alii dicunt, quòd mulier tali casu quidem possit manere domi, eò quòd prudenter præsumat de consensu Ecclesiæ; attamen eam ad id non teneri cum jactura sacri, quia scandalum est merè passivum ex sola peccantis malitiâ, non verè activum: at non videntur in hoc loqui satìs consequenter; si enim die feriali teneatur una & altera vice abstinere à sacro, ut impediat alterius malitiam, cur non in die festo, si Ecclesia consentiat, aut non obliget? neque hoc est perdere meritum Missæ, sed in melius mutare.

QUÆR.

QUÆR. II. An & qualiter alterius peccato cooperari liceat? 2.

R. Nunquam licet cooperari per actionem, quæ proximè & directè influat in alterius peccatum, qui enim sic concurrit, reipsâ vult ipsum peccatum; *Licebit tamen ex rationabili causa, & metu gravis incommodi ponere actionem de se bonam vel indifferentem, ex qua remotè & præter intentionem prævideatur proximi peccatum*: Est Regula certa ab omnibus recepta; sed, quænam actio proximè, vel remotè hìc & nunc ad alterius peccatum concurrat, difficillimum est judicare, maximè post prop. 51. ab Innoc. XI. damnatam, quæ sic habet: *Famulus, qui submissis humeris scienter adjuvat herum suum ascendere per feneſtras ad stupranda virginem, & multoties eidem subservit, deferendo scalam, aperiendo januam, aut quid simile cooperando, non peccat mortaliter, si metu notabilis detrimenti id faciat, putà, ne à Domino malè tractetur, ne torvis oculis aspiciatur, ne domo expellatur.* Ex hac damnatione constat, quòd actio de se indifferens, & remotè tantùm ad peccatum adjuvans, ùt aperire januam, deferre scalam, &c. ex circumstantiis possit adjuvare proximè, ideóque fieri omnino illicita; hæ autem circumstantiæ in propositione damnata sunt: 1. Quòd fiat *scienter*, seu à sciente, quòd herus velit inferre stuprum; nam in dubio herus non præsumitur malus, adeóque nec erit illicitum ejus mandatum exequi. 2. Quòd fiat *multoties*. 3. Quòd fiat *ex insufficienti causa*, qualis est semel vel bis à Domino percuti, torvis oculis aspici, è domo expelli; an autem ejusmodi cooperatio famuli saltem liceat metu 3.

mali

mali graviſſimi, mutilationis, vel mortis, non eſt certum; meritò id negat *La Croix l. 2. n. 254.* Viva *opuſc. 1. q. 4. a. ult.* Quia cooperatio ex circumſtantiis directè & proximè tendit in peccatum, ideóque eſt intrinſecè mala, nec ex ulla circumſtantia honeſtari poteſt, per quas autem actiones in particulari, & quibus ex cauſis ad alterius peccatum cooperari liceat, non poteſt certâ regulâ definiri; quæ probabiliora ſunt, dabunt reſolutiones ſeqq.

4 1. Puella neſciens, aut negativè dubitans, an ab adoleſcente turpiter ametur, poteſt eum ex rationabili cauſa ad alloquium de ſe honeſtum admittere; quia in dubio adoleſcens debet præſumi bonus: quòd ſi ex moribus adoleſcentis, vel ex clandeſtinitate alloquii (ùt fieri aſſolet) prudenter timeat in ſe vel in adoleſcente turpes cogitationes, motus, affectus, vel actus, peccat mortaliter eum admittendo; à potiori hæc tenent de oſculis & amplexibus turpibus, quamvis ipſa in illa non conſentiret, modò poſſit ſine gravi incommodo vel infamia adoleſcentis (ùt plerumque poteſt) impedire; nam hæc magis ſunt periculoſa & multò magis excitant ad Venerem; familiarior tamen converſatio vel amplexus honeſti inter ſponſos de futuro ad conciliandum vel conſervandum honeſtum amorem in ordine ad matrimonium non ſunt peccatum ſaltem mortale, etiamſi prævideantur motus turpes, modò non intendantur, & abſit periculum conſenſûs.

5 2. Puella ſe ornans convenienter ſtatui, ut honeſtè placeat, & habeat honeſtos procos, non peccat: imò & cultus ſuperfluus de ſe tantùm venialiter malus eſt; ſi tamen ſciret aliquem

quem in particulari ex suo ornatu lapsurum, teneretur unâ aut alterâ vice ab ornatu etiam honesto, citra tamen grave incommodum, abstinere: si per ornatum intendat placere turpiter amanti, vel in ejus gratiam se ornet, etiamsi ipsa eum turpiter non amet, tamen peccat mortaliter; idem est, si à turpiter amante sinè necessitate admittat compressiones manuum, nutus furtivos, multò magis, si similia reddat, tunc enim turpem amorem approbat, fovet, excitat. Eadem est ratio, si datâ operâ se conspiciendam sistat vel occurrat turpiter amanti; secùs, si casu vel etiam ex justa causa in ejus conspectum veniat, ne scilicet longo tempore privetur libertate exeundi, è fenestra prospiciendi, &c.

3. Mulier adhibens ornatum de se scandalo- 6
sum, ùt notabilem denudationem pectoris, peccat mortaliter, nec absolvi potest, nisi dimittat; nam, si verba turpia coram pluribus prolata, aut etiam pictura venerea publicè exposita communiter reputantur mortale ob periculum scandali in uno vel altero, quomodo non erit mortale talis denudatio, quæ magis ad Venerem provocat, quàm verba aut pictura? caveant igitur ab his nuptæ & innuptæ, ne fiant rete diaboli ad illaqueandas animas. Fœmina utens fuco, capillis appositiis, vestibus peregrinis, seu novam formam inducentibus, aut supra suam conditionem pretiosis, etsi hìc sit magna vanitas & peccatum superbiæ, si tamen absit animus libidinosus, periculum scandali, dilapidatio rei domesticæ, defraudatio creditorum, aut quid simile, non est damnanda peccati mortalis. *S. Th. q. 169. a. 2.*

4. De

7. 4. De Choréis utpote materia hodiedum multùm delicata, & prô nimiùm usitata quid dicam? omnes universaliter præsertim inter personas ejusdem sexûs damnare non audeo, illas autem, quæ fiunt cum dispari sexu tempore præsertim nocturno cum liberiore juventutis concursu, approbare nequaquam possum ob plurima pericula & abusus plerumque intercurrentes, & gravissimas meritissimásque sanctorum PP. Censuras. Audiatur unus pro omnibus S. Carol. Borrom. qui de iis sic ait: *Chorea mundana est circulus, cujus centrum est diabolus, circumferentia sunt angeli ejus & circumstantes.* Si tamen ob præsentiam Principis, parentum vel aliorum gravioris notæ hominum præcaverentur gestus, vestes, tactus, actúsque minùs honesti aliáque venereæ delectationis pericula, omni culpâ carere possent; non enim de se sunt illicitæ, sed ex Choreizantium abusu, ergo, ubi abusus abest, non sunt condemnandæ, vel maximè, si purè fiant in ordine ad matrimonium vel conciliandam honestam amicitiam: & certè in privato colloquio diversi sexûs sæpè est majus periculum, quàm in chorea publica, & tamen non est, qui omne tale colloquium improbet, sed satìs est improbare & præcavere ejus abusum, ergo nec universaliter improbanda est omnis Chorea.

8. 5. Nulla ex causa, nequidem metu mortis, videtur licitum scribere vel scienter deferre literas sollicitantes ad libidinem, duellum vel aliud peccatum: ità communiter omnes post propositionem 51. ab Innoc. XI. damnatam: Ratio est: quia tales actiones videntur immediatè & directè tendere ad peccatum, & sicut verba

verba sunt ipsa externa sollicitatio ex suî institutione ad impetrandum consensum ordinata, sic & scriptura; profectò, si scienter apportare scalam, aperire januam, humeros submittere hero ad stuprandam virginem ascendenti sit proximè & directè concurrere ad peccatum heri, cur non scribere aut portare litteras obscœnas vel similes? *Dico obscœnas:* nam litteras amatorias, petentes honestas nuptias & scribere & portare licebit.

6. Nec videtur licitum ferre munera ad malum finem ex quacunque etiam causa, quia hoc est sollicitare, & per consequens proximè operari ad peccatum; neque poterit virgo talia munera liberè acceptare, quamvis etiam protestaretur se nolle consentire in peccatum, tamen acceptando munera illud reipsâ fovet, dátque spem explendi aliquando desiderii. *Dixi liberè;* nam, si puella metu mortis v. g. cogeretur acceptare talia dona, sciret offerens, se nunquam habiturum spem cum ea peccandi, ideóque ipsa non censebitur fovere peccatum. Oppositum est de portante munera aut litteras ad turpem finem; nam, quamvis portans id faciat ex metu gravissimi mali, tamen ipsa portatio manet externa sollicitatio, ideòque directa cooperatio ad peccatum, quod est intrinsecè malum. 9.

7. Non est illicitum ex gravi causa cooperari alterius peccato remotè & materialiter, præbendo materiam de se bonam vel indifferentem, etsi alius eâ prævideatur abusurus ad peccatum; sic enim ipse DEUS permittit divitias avaris, quos tamen scit iisdem esse abusuros ad sup- 10

pressionem pauperum aliáque scelera. Ex eodem capite excusantur mercatores, qui, ne patiantur notabilem lucri diminutionem, faciunt vel vendunt fucos muliebres, gladios, taxillos, chartifolia, etiamsi sciant emptores non tantùm aliquos in genere (alioquin enim vix ullus rem talem vendere posset) sed etiam aliquem in particulari iis abusurum ad peccandum. Est communissima apud *Nav. Sanch. l. 1. mor. c. 7. Dian. p. 3. t. 6. res. 44. p. 5. t. 7. res. 39.*

11. *Dices* 1. Volenti se vel alium occidere non possum vendere gladium vel venenum.

2. Volenti fornicari non possum procurare scortum; ergo nec licet vendere vel procurare fucum muliebrem vel chartifolia, quibus quis scitur abusurus ad peccandum.

3. Non licet apportare scalam, humeros submittere ascensuro ad stuprandam virginem, ergo nec vendere vel procurare ornatum muliebrem, quâ fœmina intendit seducere adolescentes.

4. Saltem leve illud lucrum, quod quis habet ex tali venditione, non est causa sufficiens vendendi venenum, quo quis se vel alium intendit occidere. Responsio est difficilis, nihilominus

℟. *Ad 1. N. ass.* nam, etsi non ex qualibet, tamen ex gravissima causa, metu v. g. mortis licebit vendere gladium, venenum, &c. quo quis certò creditur abusurus, quia in pari periculo major est habenda cura vitæ propriæ, quàm alienæ.

Ad 2. N. C. Præsentia scorti ex se est inductiva & irritativa ad Venerem, præsertim respectu hominis ad luxuriam dispositi, éstque quasi externa sollicitatio vel petitio, ut scortum consen-

sentiat & cooperetur in rem turpem, ergo eam procurare videtur proximè & directè concurrere ad libidinem; ideóque forsan nec metu mortis licitum; econtra ornatus vel fucus muliebris sunt res de se indifferens, quâ quis bene vel malè uti potest.

Ad 3. N. C. apportare scalam, subdere humeros ascendenti ad stuprandam virginem in circumstantiis propositionis damnatæ est proximè cooperari peccato; vendere autem vestes, ornamenta, &c. est tantùm cooperari remotè, quod ex justa causa licet, qualis est, si vendentes non uno, sed paulatim deberent carere pluribus emptoribus & notabili lucro. Unde *patet ad 4.* Nam quò majus est peccatum, quod timetur, & quò actio propinquiùs influit, eò major requiritur causa, ut quis ad illud etiam remotè cooperari possit, ideóque ad vendendum venenum, quo quis vult uti ad occidendum hominem, requiritur causa gravissima, ad alia & communia causa minùs gravis v. g. notabilis lucri diminutio.

8. *Sanch. Laym. Tamb. Sporer n. 99.* excu- 128
sant famulam (idem est de famulo) quæ ex officio famulatûs scienter subservit Dominæ fornicaturæ, eam ornando, vestiendo, ad amasium comitando, cibos coquendo, lectum sternendo, januam aperiendo, &c. Rationem dant; quia hæc tantùm remotè concurrunt ad peccatum; Sed si hæc omnia simul sumpta scienter facta remotè concurrant, cur non dicetur licitè concurrere famulus scalas apportans, januam aperiens, humeros hero ad stuprandam virginem ascendenti submittens? Quod tamen licere damnatum est, & certè non video, quomodo servus

per humeros deducens herum ad fenestram proximiùs concurrat ad peccatum, quàm famula januam aperiens, lectum sternens, ducens pellicem ad amasium, &c.

13. 9. Quamvis ex justa causa quis possit contrahere matrimonium cum persona in peccato mortali constituta, ùt habet *communis*, quia hoc est alterius peccatum ex causa permittere, non potest tamen contrahere cum habente votum castitatis; quia hoc esset acceptare personam Deo antecedenter obligatam, quod videtur injuriosum Deo & intrinsecè malum, nec Parochus potest ejusmodi matrimonio assistere, nisi ex gravissima causa, quia ex officio debet procurare, quantùm potest, ut Sacramenta administrentur dignis.

14. 10. Parochus excommunicatus non toleratus, vel publicus percussor Clerici non potest extra extremam necessitatem licitè administrare Sacramenta, ù dicam suo loco, ideoque extra talem necessitatem etiam Sacramenta ab eo peti non possunt, quia hoc esset petere aliquid, quod alter sine peccato dare non potest, quod nunquam licet, quia esset petere peccatum: Potes tamen ex justa causa v. g. ut satisfacias communioni annuæ aut lucreris indulgentias, Sacramenta petere à Parocho excommunicato tolerato vel etiam concubinario, si alius ad manum non sit: *Ratio* est, quia ex justa causa petis, quod alter potest & debet tibi dignè conferre; si ergo indignè conferat, sibi imputet.

15. 11. Si conjux voto castitatis obligata debitum petit, teneris ex charitate dissuadere, si tamen non persuadeas, debitum reddere potes, quia uteris jure tuo; melius facis ipse petendo ac præ-

venien-

veniendo, sic enim ipsa jam obligata reddere ampliùs non peccabit.

12. Caupo recipiens scienter fures, usurarios, 15.
meretrices cum probabili periculo, ne alii per eos patiantur damnum vel scandalum, peccat mortaliter, quia eorum peccata fovet; idem est, si quis usurario vel meretrici suam domum sine justa causa elocet, justa autem causa elocandi erit, si in civitate talis elocatio sit permissa, & aliis sine gravi damno elocari non possit.

13. In civitatibus, in quibus Catholici Hæ- 17.
reticis permixti vivunt, potest caupo ex gravi, in urbe merè Catholica ex graviori causa vendere & apponere hospitibus id petentibus carnes aut similes cibos vetitos: Quia hoc est tantùm remotè cooperari ad alterius peccatum ex justa causa; justa autem causa videtur esse, si timeat hospites notabiliter minui, aut gravia verbera, rixas & contumelias; ex eodem capite excusantur, qui vinum vendunt illis, quos probabiliter putant se inebriaturos, solum autem lucrum, quo carerent, si præcisè illud vinum non venderent, non videtur causa sufficiens. *S. Th. 2. 2. q. 150. a. 1.* Idem est de artifice, qui servos habet acatholicos, quibus si in Quadragesima carnes non subministret, pateretur aliquod murmur: Secùs si eum cum gravi damno desereret, eò quòd similes è Catholicis habere non possit. Nunquam tamen licebit ad cibos prohibitos aut largiores haustus cum prudenti timore ebrietatis vel abusûs provocare, quia hoc esset eorum peccata directè intendere, quod est intrinsecè malum.

14. Catholicus inter Hæreticos habitans po- 18.
test ex timore gravis damni, quale esset, si à

communi mercimonio & lucro cum notabili damno familiæ excluderetur, Hæreticis arma, victualia, sarcinas advehere, cuniculos fodere, remigium ducere: Idem ex gravi metu verberum vel mortis licet captivis Christianis apud Turcas, tum quia id est tantùm remotè cooperari, tum quia ejusmodi metus est sufficiens causa excusans; quòd si tamen ejusmodi auxilia negando possent Christianos vel Catholicos magno periculo eripere vel victoriam causare, obligarentur ex charitate vitam propriam postponere bono cummuni Reip. vel Ecclesiæ. *Nav. Mol. Laym. l. 2. t. 2. c. 13. n. 5.*

19. 15. Si hostis injustè occupet patriam, possunt priores officiales sua officia retinere animo impediendi malum majus, & faciliùs restaurandi causam justam, etsi cogerentur injustum tributum exigere vel etiam solvere, nisi hæc cedant in majorem oppressionem legitimi Principis, Ecclesiæ vel Reip. *Ratio* est, quia nec legitimus Princeps nec subditi sunt inviti, si enim non fiat per hos, fiet per pejores ab hostibus substitutos. *Laym. l. c. Spor. n. 105. La Croix n. 275.* Quod iidem etiam extendunt ad subscriptionem decreti de exigendo iniquo tributo, quod non videtur admittendum, eò quòd subscribere tributo iniquo sit approbare & confirmare grave alterius peccatum, imò est reale mendacium; subscribens enim in facto testatur ejusmodi tributum esse justum, ideo enim exigitur subscriptio: Non tamen tenebitur ad restitutionem; quia, ùt dictum est, Princeps & subditi non sunt inviti. Vid. *c. 27. n. 9.*

20. 16. Ex causa justa licet usurario aut injustum bellum gerenti pecunias mutuò dare, eun-

dém-

démque in numerando, computando, transportando juvare, quia hæc omnia remotè se habent ad peccatum usurarii, non tamen licet nomine usurarii contractum usurarium inire, quia hic habet speciem rapinæ; sicut ergo nomine alterius non licet aliena rapere, sic nec inire contractum usurarium, nisi excuset extrema necessitas, de qua alibi.

17. Excusantur, qui ex gravi causa, ad lucrandum v. g. panem, juvant ædificare vel restaurare Synagogas Judæorum vel templa Hæreticorum; nam quamvis illa templa serviant ad malum finem, scilicet cultum falsum, tamen ædificatio ad illud se habet remotè. 21.

EX TRACTATU DE JURE ET JUSTITIA,

CASUS XXI.

De Natura & divisione juris ac justitiæ.

AMmon Princeps à Campsore suo sub pensione annua suscipit pecuniam. 6. Solutionem vel differt, vel omnino negat, sub prætextu communis necessitatis, ibid. *quam tamen postea in usus privatos vel superfluos impendit, & quia Campsor hic offensus debitam Principi reverentiam negat, séque communibus civium oneribus subtrahit, Princeps in*

pœnam etiam prædia ei adimit & in bonum commune convertit. 7. *Tandem ut ab illius protestationibus liberetur, illum quamvis artis bellicæ ignarum cohorti militari præficit, ut primus in acie, primus pereat.* 8. Pro resolutione.

QUÆR. I. Quid & quotuplex sit Jus?

1. R. Imò: Jus variè accipitur, aliquando pro scientia juris, sic qui novit leges, dicitur Juris peritus, quandoque pro ipsis legibus, & sic dividitur in Jus naturale & positivum, in Jus Canonicum & civile. Jus autem hic significat liberam & legitimam facultatem disponendi de re aliqua licitè ab alio non impedibilem; dicitur primò: *Legitima facultas*, id est, facultas disponendi conformiter legibus justitiæ; nam contra leges de re aliqua disponere non est juris, sed violentiæ & injustitiæ; dicitur secundò: *Ab alio non impedibilis*, quia jus activum, de quo hìc sermo est, fundat in aliis obligationem jus illud non impediendi, quod vocatur jus passivum seu debitum præstandi vel omittendi aliquid, ut juri activo alterius satisfiat.

2. R. II. Jus præcipuè dividitur in Jus in re & ad rem; *Jus in re* seu reale est, quo ipsam rem habeo mihi obligatam, ut eam apud quemcunque detentorem repetere possim; *Jus ad rem* seu personale est, quo non res ipsa, sed persona aliqua mihi ex delicto vel contractu obligata est, aut rem aut pretium ejus tradere; *Jus in re* fundat actionem realem, per quam ipsam rem repeto & mihi vendico, ubicunque eam reperire possum. *Jus ad rem* fundat actionem personalem contra personam ex contractu vel delicto obligatam, ùt si vendas equum Titio, & hic non soluto pretio iterùm vendat & tradat

eum

eum Sempronio, non habes ampliùs jus in re seu actionem realem repetendi ipsum equum, qui pleno jure transiit in Sempronium; sed habes actionem personalem, non contra Sempronium, qui nec ex contractu nec ex delicto tibi est obligatus, sed contra Titium, qui obligatur tibi pretium equi exsolvere ex contractu emptionis.

℟. III. Jus aliud vocatur *jurisdictionis*, & est potestas authoritativè disponendi de subditis in eorum utilitatem, aliud *proprietatis* seu dominii; éstque potestas disponendi de re aliqua tanquam sua; Jus dominii iterùm aliud est perfectum, aliud imperfectum; *perfectum* est facultas disponendi ad omnem usum sibi possibilem authoritate propriâ, vendendo, oppignorando, elocando, donando, &c. Dominium *imperfectum* est facultas disponendi tantùm ad aliquos usus: Species dominii imperfecti sunt *ususfructus, usus*; ususfructus est jus utendi simul & fruendi re alienâ salvâ ejus substantiâ, ad usumfructum pertinent feudum, emphyteusis, &c. Usus est facultas tantùm utendi re alienâ, v. g. habitandi in domo absque eo, quòd eam alienare vel fructus elocationis percipere possim. 3.

QUÆR. II. Quid & quotuplex sit Justitia?

℟. I. Justitia propriè dicta est *constans & perpetua voluntas jus suum cuique tribuendi*, magis Theologicè: est habitus inclinans ad ponendam æqualitatem inter jus activum unius & passivum alterius, æqualitas autem hæc consistit in eo, quòd alicui tantum detur, quantùm justè potest exigi, éstque objectum formale *quod* virtutis justitiæ, objectum autem formale *quo* seu motivum justitiæ est honestas hujus æqualitatis. 4.

Objectum materiale proximum est actio, per quam ponitur æqualitas, v. g. numeratio pecuniæ; objectum materiale remotum est ipsa res æqualiter debita, v. g. pecunia.

5. R. II. Justitia præcipuè dividitur in legalem, distributivam & commutativam. *Legalis* dicitur, quæ ponit æqualitatem inter jus altum, quod tempore necessitatis in bona & labores civium habet Respublica, & jus passivum seu debitum legale, quod habent subditi, ut tempore necessitatis subveniant Reipublicæ; justitia *distributiva* est virtus ponens æqualitatem inter jus activum, quod habent subditi, ut recipiant bona & dignitates Reipublicæ juxta proportionem meritorum & debitum Reipublicæ vel Principis, ut tribuat præmia vel officia dignioribus. Justitia *commutativa* ponit æqualitatem inter partem & partem Reipublicæ, seu inter privatum & privatum vel quasi privatum, dico: quasi privatum, quia etiam integræ communitates possunt inire contractus per modum privatorum vel inter se vel etiam cum uno ex subditis, & sic contrahentes obligabuntur ex justitia commutativa, nam ut contrahentes non exercent jus altum neque justitiam distributivam, ùt patet. Ex his

6. Ad Casum R. 1mò: Inter Principem suscipientem pecuniam & Campsorem intercedit sola justitia commutativa, quia ineunt contractum censûs; omnis enim contractus fundatur in justitia commutativa, contra quam peccat Princeps injustè differendo solutionem, cum onere compensandi omne lucrum cessans & omne damnum emergens.

2dò: Princeps potest, imò in communi necessitate tenetur à subditis subsidium exigere, servatâ

vatâ tamen proportione ad cujuslibet facultates, ùt dicetur ſuo loco, quòd ſi Campſor nollet quotam ſuam contribuere, poſſet Princeps penſionem ei debitam pro rata huc impendere; & hoc faciendo exercet actum juſtitiæ tum legalis, tum commutativæ; nam Princeps quà ſuperior & caput communitatis tenetur ex tacito pacto, & quà pars vel membrum communitatis tenetur ex juſtitia ſeu debito legali procurare bonum commune eo modo, quo poteſt, econtra ſi Princeps illa ſubſidia non convertat in neceſſitatem communem, ſed ad privatos vel ſuperfluos uſus, peccat contra juſtitiam legalem & commutativam, tenetúrque ad reſtitutionem non ob læſam juſtitiam legalem, ſed ob læſum tacitum contractum de procurando bono communi.

3. Quamvis Campſor juſtè his offendatur, tamen obinde reverentiam debitam Principi negando peccat contra charitatem & honorem Principi debitum; ſubtrahendo ſe communi civium oneri peccat contra juſtitiam legalem, quare Princeps ei ſalvo tamen moderamine prædia in pœnam juſtè adimit; Et adimendo exercet juſtitiam vindicativam, quæ juxta communiorem, eſt quarta ſpecies juſtitiæ, quatenus ſcilicet intendit æqualitatem inter pœnam & delictum, etſi ſimul intercurrant aliæ juſtitiæ, tum commutativa, quatenus ex officio & quaſi contractu tenetur malos punire, bonos præmiare; tum legalis, quatenus ut pars reipublicæ tenetur ejus bonum procurare pro qualitate officii, putrida membra amputando, ſecando, &c. 7.

4. Princeps hominem ignarum artis bellicæ præficiens cohorti, peccat contra juſtitiam diſtributivam, quæ exigit talia munia imponi capacio-

cioribus : exponere autem aliquem primum in acie, in qua videtur certò occidendus, per se loquendo principi licitum est, cùm unus ex militibus debeat esse primus; dico per se, nam si hoc fiat ex privata vindicta, uti videtur hìc fieri, est homicidium, si fiat ob commissum crimen ad vindictam publicam, est actus justitiæ vindicativæ.

CASUS XXII.

De modis acquirendi rerum dominium.

BArtholus quærit. 1. *Quot modis res acquirantur.* 2. *Quid de animalibus mansuetis custodiam egressis.* 3. *Sylvestribus.* 4. *Apibus, columbis.* 5. *Piscibus.* 6. *An venatio sit prohibita clericis.* 7. *An Princeps possit eam prohibere omnibus.* 8. *An tunc debeat stare pro damno per feras causato.* 9. *Quid de venantibus contra prohibitionem.* 10. *Quid si unus feram vulneravit.* 11. *Quid de gemmis & lapillis in littore, mari vel flumine.* 12. *Fodinis.* 13. *Sylvis, pascuis.* 14. *Rebus derelictis.* 15. 16. 17. 18. *Thesauris.* 19. *Quid de accessione per nativitatem, alluvionem, &c.* 20. *Per industriam.* 21. *Mixtionem, confusionem?* Pro resolut.

1. QUÆR. I. Quot modis acquiri possit rerum temporalium dominium?

Rz. Variis. 1. Per contractum dominii translativum, donationem, emptionem, mutuum, &c. De quibus suo loco. 2. Per præscriptionem, de qua Cas. seq. 3. Per inventionem, de qua

Cas.

Caſ. 45. n. 8. & inf. n. 17. 4. Per acceſſionem. 5. Per occupationem, de quibus in præſenti. Eſt autem occupatio rei vacantis vel derelictæ corporalis apprehenſio cum animo eam habendi ut ſuam. Res *vacantes* dicuntur, quæ nullum habuerunt Dominum : harum aliquæ ſunt animatæ, ùt feræ in ſylvis, piſces in aquis, aves in aëre, quæ acquiruntur venatione & piſcatione ; aliæ ſunt inanimatæ, ùt gemmæ, lapilli in littore maris vel fluminum. Res *derelictæ* vocantur, quæ Dominum habuerunt, ſed habere deſierunt, ùt miſsília principum, theſauri dudum recondi-ti, &c.

QUÆR. II. Quid circa occupationem ani- 2.
malium in genere?

R. Sequentia 1. Animalia manſueta & do-meſtica, quæ ex natura ſua non ſylveſcunt, ùt bos, ovis, canis, gallina, etſi cuſtodiam Domini ſui longiùs egreſſa fuerint, non amittunt priorem Dominum, ſed ubicunque reperta vel etiam ab incendio, naufragio, vel lupo erepta Domino ſunt reſtituenda.

2. Animalia ſylveſtria fera, vaga, fiunt pri- 3.
mò occupantis, ùt urſi, cervi, apri, lepores, cuniculi, aves, &c. *L. 1. ff. de acq. poſſeſſ.* Manéntque ſub ejus dominio, quamdiu in cuſtodia coërcentur, adeò ut omnis, qui illa quovis modo è cuſtodia extrahit, furtum committat cum onere ea Domino reſtituendi ; ſi verò è cuſtodia emiſſa vel profuga conſuetudinem redeundi amiſerint (quod tunc cenſetur fieri, ſi ter vel quater non redierunt, nec facilè recipi poſſunt) tunc tanquam ſylveſtria & communia iterum à quovis occupari poſſunt, quod idem di-cendum eſt de apibus, ſi extra conſpectum Do- 4.

mini

mini avolantes facilè recipi non possunt §. *apum* instit. De rerum divis. item de columbis, si columbarium per aliquot dies deseruerint; quocirca tamen attendenda est locorum consuetudo. Difficultas hìc est, an liceat columbas meliori escâ propositâ vel aliis artificiis ex alieno columbario allicere, ut consuetudinem redeundi amittant; suppono etiam columbaria seclusâ lege specialiter prohibente esse licita, ùt probat *Molin. dis. 48.* ℟. Id per se non licere, præsertim si accedat fraus, ut si alliciantur proposito semine odorifero vel aliis illecebris; nam quamvis animalia consuetudine redeundi amissâ fiant primò occupantis, quamdiu tamen consuetudinem illam retinent, non licet ea allicere ad consuetudinem deserendam, sicut non licet ea irritare, ut ruptâ custodiâ fugiant *Lugo d. 6. n. 43.* Si tamen absit fraus, & columbæ suâ sponte ad alium redire desinant & tuis ob meliorem escam commaneant, meritò te saltem ob communem consensum & consuetudinem excusant *Sylvius 2. 2. q. 66. a. 2. Less. c. 6. dub. 6. n. 28.*

5. 3. Si custodia ferarum magnæ sit vastitatis, & magìs constituta ex natura loci, quàm hominum industria, ùt cervi in magnis saltibus, pisces in stagnis & lacubus, ita ut captura existat difficilis & dubia, adhuc retinent naturalem libertatem, ideóque fiunt primò occupantis *Covarruv. Molin. Laym. c. 3. t. 1. c. 5. n. 12.*

6. QUÆR. III. Quid circa venationem?

℟. Sequentia. 1. Venari per se licitum est, prohibetur tamen clericis c. 1. & 2. *de clerico venatore & in Trid. sess. 24. c. 12. de reform.* Et adhuc magìs religiosis per Clem. I. §. *porro.* hæcque prohibitio non intelligitur de venatione quie-

quieta, minimè tumultuosa, cum retibus, laqueis & paucis canibus, sed de ea, quæ fit cum clamore, armorum equorúmque strepitu. *Castrop. Laym. n. 15. Lug. n. 51. Spor. t. 6. c. 1. n. 156. Metzger t. 11. d. 27. a. 1. n. 6.* Imò Clericum ex capite venationis secluso scandalo non facilè esse damnandum mortalis docet *Molina d. 44.* Et pœna suspensionis in Clericos venatores per Concilium Aurelianense lata vel est usu abrogata, vel non arguit culpam gravem, cùm tantùm sit ferendæ sententiæ.

2. Possunt quidem Principes in locis publicis sibi venationem reservare & aliis prohibere etiam ob solam recreationem, quia Princeps pro bono publico laborat, ideóque dignum est, ut ei recreationes congruæ ex publico retribuantur. *Less. h. t. 4. de just. q. 6. a. 4.* Omnem tamen venationem in omnibus sui principatûs locis prohibere, nimis est durum, nec in jure, nec sufficienti ratione fundatum; nam ad illorum recreationem sufficit, quòd quædam loca illis reserventur, *Sylv. l. c.* tenetúrque Princeps damna, quæ feræ ob prohibitionem multiplicatæ vicinis agris vel pratis inferunt, resarcire, nisi Domini prædiorum ex contractu oneroso vel gratis consenserint. *Molin. d. 27.* Ubi explicat modum restituendi & obligationem, quam Confessarii Principum habent negandi eis absolutionem, quamdiu efficax remedium adhibere nolunt; neque justa est prohibentium excusatio, quòd forsan permittant ferarum occisionem, quoties in alienos agros irruperint, quia non tantùm tenentur hoc permittere, sed etiam operam dare, ne subditi ex ferarum multitudine damnum patiantur, *Covarr. ad reg. peccatum p.* 7. 8.

258. *Sylvius a.* 2. Simili modo peccant, & restituere tenentur, qui ad venandum egressi per suos famulos, equos vel canes damna inferunt alienis segetibus, prædiis, &c. *Navarr. c.* 17. *n.* 125. *Angel. Sylvest. V. Venatio.*

9 3. Qui tempore indebito, v. g. quando feræ sunt prægnantes, aut in fundo alieno contra prohibitionem Principis venantur, feras, quas capiunt, suas faciunt, nisi locus sit circumseptus, quia manent communes; peccant tamen, sed plerumque tantùm venialiter, nisi grave damnum inferant, segetes conculcando, sobolem ferarum extinguendo vel abigendo, hâc enim ratione multùm nocent, non autem, quòd capiant aliquas feras magni valoris, cùm illæ ante captum non spectent ad Dominum fundi vel aliquem alium, sed sint nullius, *Sylv. l. c.* transgressores justè puniri possunt, rarò tamen pœnâ corporali vel capitali, nisi damnum illatum esset valde grave vel cum contumacia aut quasi contemptu continuatum.

10 4. Fera lethaliter vulnerata ab uno, ità ut moraliter effugere non possit, non est capientis, sed ejus, qui vulneravit & insequitur, qui eam jam moraliter cepit, & ità habet praxis, si vulnus non est lethale, aut percussor deposuit animum eam insequendi, fit capientis: si fera à duobus est vulnerata, dubitatur autem, an ex primo vulnere erat moritura, dividenda est; si tuo laqueo irretita certò evasisset, nisi alius tenuisset, tota est tenentis, in dubio iterum est dividenda; *Lugo, Sporer L. c.* Si fera capta in continenti effugiat, fit primò capientis, quia capiens nondum videtur habuisse stabile ejus dominium; si verò fuerit ad tempus recluſa, & Dominus fugien-

gientem persequatur cum spe eam denuò apprehendendi, & tertius eam occidendo vel capiendo præveniat; fera non fit secundò capientis, sed retinet priorem Dominum; sicut apes, quamdiu extra conspectum Domini non avolârunt, ab alieno usucapi nequeunt.

QUÆR. IV. Qualiter per occupationem acquirantur res inanimatæ? 11

R. 1. Lapilli, gemmæ, uniones, conchilia in mari vel flumine reperta fiunt primò occupantis, *ff. de rerum divis. §. lapilli*, dico occupantis, non videntis: nam, si unus gemmam primò videat, alter verò priùs apprehendat, erit apprehendentis, non autem videntis, idem est de insula in mari reperta nunquam inhabitata vel dudum deserta.

2. Fodinæ lapidum, cretæ, arenæ, salis, car- 12
bonum tanquam pars vel fructus fundi pertinent ad fundi Dominum, idem de jure antiquo valebat de venis metallorum, argenti, auri, &c. modò solent eas Principes sibi reservare in usus publicos, ità tamen, ut Domino fundi compensetur damnum, quod infertur loco. *Less. Laym.* sup. *Lugo n. 106.*

3. Sylvæ vel pascua, si sint sub certo domi- 13
nio sive alicujus privati, sive totius communitatis, absque crimine furti & obligatione restitutionis ab aliis occupari vel defructuari non possunt, quoad ligna arida tamen Domini non solent esse graviter inviti maximè respectu pauperum, *Sylv. l. c.* si subditi in sylvis ad suum pagum vel communitatem spectantibus contra prohibitionem ligna cedant ad usus sibi suæque familiæ necessarios, modò non faciant magnam stragem,

non peccant graviter, neque ad restitutionem obligantur, quia sunt pars communitatis dominium habentis, & ejusmodi leges respectu subditorum plerumque sunt merè pœnales. *Salonius ad q. 62. a. 3. Tolet. l 5. c. 20. Less. Azor p. 3. l. 5. c. 17.* Econtra cædentes ligna vel depascentes pascua communitatis alienæ peccant mortaliter, nisi & alii eorum sylvis & pascuis communibus utantur, damnúmque mutuò compensent, vel ex praxi constet vicinos contentos esse solâ mulctâ transgressoribus imponi solitâ. *Salon. Rodriq. p. 1. c. 38. Molin. Azor, Vasq. Laym. L. c.* si Respublica sylvam vel pascuum commune alicui elocavit, subditi non possunt absque furto ligna cædere, vel pascuis uti, quia locatarius jus acquisivit, ideóque est rationabiliter invitus.

14. QUÆR. V. Quid circa res derelictas & thesauros?

R. *imò: Res derelictæ* vocantur, quas Dominus non ampliùs vult esse è numero rerum suarum, nec curat eas recuperare, etsi facilè possit, unde patet res metu naufragii vel incendii ejectas, vel ex tali periculo ereptas non esse derelictas, nec fieri primò occupantis, *l. navigia Cod. de furtis*, quia Dominus ideò non abjicit, quòd habere nolit, sed ut evadat periculum, vellérque recipere, si posset, & si bona naufraga sint Christianorum, occupantes sub excommunicatione reservata in Bulla Cœnæ ea restituere tenentur, nisi procul à fluctibus abrepta Dominus sciens, ubi sint, ea recipere non curet, vel tanta sit temporis longinquitas, ex quo perdita sunt, ut Dominus vel ejus hæredes non possint ea moraliter recognoscere, nec aliquis

sit,

sit, qui sciat ad ipsos pertinere, tunc enim verè censentur derelictæ. *Sporer n. 167. La Croix. L. 3. p. 2. n. 90.*

15 §. II. Circa thesaurum tenenda sunt sequentia. 1. Thesaurus in jure definitur: *vetus pecuniæ vel similis rei depositio, cujus non extat memoria*, sive in terra, muro, arbore, sive alibi reconditus fuerit; si extet rei memoria, vel Dominus, aut ejus hæredes cognosci possint, non est propriè thesaurus, nec est inventoris, sed Domino vel ejus hæredibus restitui debet; unde patet, quid dicendum sit, si emisti vas tabaci, saccum lanæ hostibus ereptum, in quo invenis aurum vel aliud pretiosum, si Dominus omninò ignoratur, ipsâ inventione acquiris tibi thesaurum, nec quidquam teneris venditori restituere, quia inveniſti in re tua, nec venditor fuit Dominus thesauri, nec eum tibi vendidit, utpote sibi ignotum, sed lanam tantùm, cujus pars non est thesaurus latens, ideóque, si non à te, sed ab alio in tua lana reperiretur ex media parte foret inventoris: Econtra, si scire possis, quis aurum in lana deposuerit, non fis Dominus auri, quia non est thesaurus, sed res aliena tibi per errorem tradita. Nec *obstat*: quòd ignorans latere aurum per triennium bonâ fide saccum habueris, quia ignorans non possidet, per consequens nec præscribit. vid. Cas. 55. a. n. 9. ubi dicam, quòd sciens latere in alieno agro vel sacco thesaurum, illum absque injuria pretio ordinario emere possit.

16 2. Thesaurus sive casu, sive ex proposito repertus in fundo quoad dominium utile & directum proprio, totus est inventoris, nisi sit repertus arte magicâ, vel à legibus reprobatâ, tunc

enim post, & non ante sententiam judicis cedit fisco *L. 10. C. Tit. 15. Sylvius q. 66. a. 5. Lugo, Sporer* l. c.

3. Thesaurus casu repertus in fundo alieno ex media parte debetur Domino fundi, & quidem ante sententiam, quia hæc constitutio non est in pœnam, sed ex æquitate naturali; studio quæsitus & inventus cum consensu Domini totus est inventoris, sine consensu vel cum consensu fraudulenter obtento repertus totus debetur Domino L. *nemo* C. *de Thesaur.* quia tamen lex quòad illam medietatem est pœnalis, integer thesaurus non debetur Domino, nisi post sententiam judicis. *Sylv. R bell. Less. Laym. sup.*

17. 4. Si penes unum est dominium fundi directum, penes alium dominium utile, ut in feudo, emphyteusi, &c. tunc thesaurus à tertio aliquo in tali fundo absque dominorum consensu quæsitus & inventus ex æquo inter utrumque Dominum dividendus est; si unus ex partialibus Dominis thesaurum invenit, tunc dimidium totius ad inventorem pertinet non minùs, quàm si extraneus casu invenisset, alterum dimidium iterum dividendum erit inter utrumque usufructuarium scilicet & proprietarium. *Sporer* n. 173. excipiunt tamen *Rebel. Molin. Metzger hic art. 2. n. 7.* merum usufructuarium, quia thesaurus non est fructus fundi, multò magis excipiendus, qui fundum in locationem, commodatum vel pignus accepit, ita ut illi non plùs debeatur de thesauro, quàm illi, qui in fundo planè alieno thesaurum cum vel sine consensu Domini reperit.

18. 5. Thesaurus casu inventus in loco publico sub nullius proprietate constituto, etsi sit sub dominio

nio jurisdictionis, ùt Ecclesia, cœmeterium, forum, viæ publicæ, flumina, totus est inventoris; si ex industria sit inventus, aut locus publicus speciali jure proprietatis spectet ad Principem vel Magistratum, tunc dimidia pars erit Fisci vel Ecclesiæ. *Inst. §. de rerum divis. Covarr. Bald. Less. Sylv. Sporer.* l. c.

QUÆR. VI. Quid & quotuplex sit accessio, & qualiter per eam acquiratur dominium? R. *Accessio* est jus, quo res aliqua ideo fit tua, quia rei tuæ tanquam præsuppositæ & principaliori accedit. Alia est naturalis, alia industrialis. 19.

Accessio *naturalis* fit primò per *nativitatem*, sic Dominus ancillæ fit Dominus prolis, etsi pater sit liber, partus enim sequitur ventrem, Dominus pecoris fit Dominus fœtuum, Dominus fundi fit Dominus arborum, quæ in illo crescunt, nam accessorium sequitur principale. *reg. jur. 42. in 6.*

2. Fit per *alluvionem*, alluvio autem est incrementum, quod alluente flumine uni prædio demitur, & alteri adjicitur, quod, si fiat latenter & quasi insensibiliter, dicitur alluvio *latens*, & pertinet ad eum, cujus fundo adjicitur; si avulsio fiat per manifestum fluminis impetum, dicitur incrementum *patens*; v. g. vis fluminis partem (intellige notabilem) de tuo prædio detraxit, & meo attulit, palàm est eam tuam permanere, nisi longiore tempore fundo meo adhæserit, arboresque, quas secum traxit, in meo fundo radices egerint, ex eo tempore censetur meo fundo acquisita. *L. adeo §. planè :: de acq. rer. dom.* Si nata fuerit insula, vel flumen alveum mutet, alveus relictus, aut nova insula accedit prædiis vicinioribus, nata in medio flumine fit com-

munis iis, qui ab utraque parte fluminis prope ripam prædia possident, *ut L. adeo & §. præterea de rerum divis.*

20. R. II. Accessio *industrialis* fit per plantationem, inædificationem, intexturam, scriptionem, pictionem, quò etiam reducitur specificatio, mixtio secundùm sequentes explicationes.

1. Quidquid ædificatur, seritur, plantatur, postquam radices egit, cedit solo utpote principaliori. *Instit. de rerum divis.* Unde, si ædificâsti in alieno fundo, Dominus fundi fit Dominus ædificii, & quidem, si id feciſti scienter, in foro externo nihil repetere potes, etiamsi domus diruatur, si bonâ fide egisti, tenetur Dominus pretium materiæ & operarum solvere. *L. adeo ff. de acq. rer. dom.* si ex alienis lignis in proprio fundo ædificâsti, fis Dominus ædificii, sed ex jure civili cogi potes ad ligna in duplum vel triplum solvenda, & si domus dissolvatur, teneris ligna reddere in specie.

2. Si annulo tuo accedat gemma, pes vel ansa poculo, Dominus principalis fit Dominus accessorii, etsi hoc fortè sit pretiosius. *L. 23. §. 2. ff. de rerum vindicat.* si tamen accessorium sine detrimento separari possit. *Spor. Lug. 160.* docent non transferri dominium; olim scriptura chartæ cedebat per *§. littera instit. de rerum divis.* nunc verò, quia charta est vilis pretii, cedit Scripturæ sicut & tabula, colórque picturæ.

21. 3. *Specificatio* est inductio novæ speciei in rem aliquam, ita ut in commercio humano fiat alia res v. g. ex lana pannus, ex frumento farina, secùs si tantùm ex lana alba fiat nigra, ex spicis excutiatur frumentum, quia manet eadem res; ut specificatio transferat dominium, requiritur

pri-

primò bona fides, quia *L. 12. §. ad exhibend.* dicitur, quòd scienter faciens ex meis olivis oleum vel ex meis uvis vinum non fiat Dominus olei vel vini, ideo utique, quia id facit scienter, hoc est, malâ fide. *Haunold. t. 5. n. 107. La Croix n. 127.* contra Bachovium, Wesenbecium. Deinde requiritur, ut materia ad priorem speciem reduci non possit, v. g. ex alieno frumento feciſti panem vel cerevisiam, ex alienis uvis vinum, ex alieno corio calceos, ex vino acetum, ex quercu asseres, fis Dominus panis, cerevisiæ, vini, &c. ita tamen, ut tenearis Domino rei satisfacere, in quantum ex ejus re factus es ditior; Econtrà si materia aliena ad priorem formam reduci possit, non transfertur dominium, v. g. ex meo argento feciſti poculum, ex meis asseribus navim, non fis Dominus poculi vel navis, quia poculum potest iterum in argentum conflari, navis in asseres dissolvi.

4tò: *Mixtio*, quâ res solidæ miscentur, v. g. pecunia cum pecunia, triticum cum tritico, vel *confusio*, quâ confunduntur res liquidæ, oleum cum oleo, vinum cum vino, tunc tantùm transferunt dominium, si tuæ rei potiori vel notabili (ùt meritò requirit *Lugo n. 166.*) bonâ vel malâ fide indiscernibiliter admiſceas alienam tacito saltem animo eam tibi acquirendi, & quidem, si id facias bonâ fide, solùm teneris restituere Domino, in quantum ex permixtione factus es ditior; si malâ fide, teneris ad rem & omne damnum emergens, si mixtio facta est casu vel mutuo consensu, vel ita, ut res mixtæ discerni & separari possint, nulla fit dominii translatio, sed singulis competit actio in rem, arbitrio judicis discernenda. *Instit. de rerum divis.* Idem est, si 224

rem alienam misceas tuæ cum animo non acquirendi dominium, ut si frumentum tuæ custodiæ commissum, ut meliùs conservetur, misceas tuo. *Lug. Sporr. L. c.*

CASUS XXIII.

De modo acquirendi dominium per præscriptionem.

CAnutus ex hæreditate, donatione, emptione varia bona & jura possidet, quærit, an titulo præscriptionis in conscientia retinere possit. 1. 2. 3. *Res sacras, jus decimandi & immunitatem à decimis.* 4. *Res communes, publicas.* 5. *Furtivas apud defunctum depositas.* 6. *Quid de actibus meræ facultatis.* 7. *Aut de jure redimendi pignus vel rem venditam.* 8. *De obligatione obedientiæ.* 9. *Quid si scivit vel dubitavit, an res esset aliena, vel retinuit rem animo inquirendi, vel adhuc dubitat factâ inquisitione.* 10. 11. *Quid si antecessor bonâ fide possedit, vel de hoc sit dubium.* 12. *Quid si habeat malam fidem respectu proprietatis, non respectu usus fructûs, aut ab initio habeat malam, expost bonam fidem, vel econtrà.* 13. *Quid de servitute rustica & urbana.* 14. *Quid de debito personali ex mutuo vel empto.* 15. *Quid si intervenit error juris, v. g. 40. annis bonâ fide possedit bona Ecclesiæ sine consensu Capituli empta.* 16. *Qualiter noceat vel prosit bona aut mala fides antecessoris.* 17. 18. 19. 20. *Quid si desit titulus.* 21. 22. *Aut possessio civilis, vel naturalis, vel non possit probari possessio intermedia.* 23. *Quid de tempore possessionis mobilium & immobilium rerum*

rum ad pupillos vel Ecclesiam spectantium. 24. 25. 26. *Quid de possessione immemoriali ejûsque probatione.* 27. *Quid de bonis Fisco incorporatis, denuntiatis, commissis.* 28. *Quid de præscriptione delictorum.* 29. *Quid de præscriptione dormiente,* 30. *Aut interrupta?* 31. Pro resolut.

QUÆR. I. Quid sit præscriptio, & an teneat in foro conscientiæ? 1.

Rr. 1. *Præscriptio* est acquisitio juris vel dominii per possessionem bonâ fide, cum titulo, tempore debito continuatam, ita quoad rem omnes. In rigore differt ab usucapione, sicut effectus à causa, hìc tamen pro eodem ferè accipiuntur.

Rr. II. Præscriptio non tantùm in foro externo locum habet, ita, ut completâ præscriptione, repetenti rem suam negetur actio, seu non audiatur in judicio, sed etiam in foro interno conscientiæ, ita ut, qui rem vel jus alterius per tempus à lege definitum cum bona fide & titulo possedit, verum ejus acquisiverit dominium, possítque tutâ conscientiâ retinere, aut, si ad alium devenerit, vel priori Domino per errorem restituta fuerit, eam tanquam suam repetere, & à quocunque possessore vindicare valeat; est communis cum *D. Thom.* quodl. 12. a. 25. *Scoto* in 4. dist. 15. q. 2. a. 2. *Sylv. Molin. Less. Lug. Haun.* t. 8. n. 164. *Herman. Thes.* 25. *Pyrrhing, Schmalzgrüber, Engel, Krimer in L. 2. decret. tit.* 26. contra paucos, qui vel absolutè negant, vel cum *Medina* saltem requirunt culpabilem negligentiam prioris domini, vel cum *Barth. Bald. Covarruv. Felin. de præsc. n. 3.* admittunt præscribi dominium utile, non verò directum. Proba- 2.

tur *1mò.* Lex dicitur rerum Domina, potéstque ex justa & publica causa uni jus adimere & transferre in alium, ùt facit in jure alluvionis & jure belli. *C. licet adeo §. 1. Leg. 30. §. ult. ff. de acquir. rerum dom.* Est autem justa & publica causa transferendi per præscriptionem dominium directum & utile, ne incerta sint semper rerum dominia. *L. 1. ff. de usuc.* ut evitentur infinitæ lites. *L. ult. ff. pro suo;* ut quietentur conscientiæ possidentium. *L. cum notissimi Cod. de præscript. 30. vel 40. ann.* Item ut homines cautiores fiant, ergo. Probatur *2dò.* Jus Canonicum, quod præcipuè salutem animarum considerat, multis locis approbat præscriptionem, ùt *C. novit 12. de jud. c. 2. de constit. in 6. & C. fin. de præscript.* reprobat solam præscriptionem cum mala fide, utpote, quæ habet adjunctum peccatum, ergo supponit præscriptionem cum bona fide à peccato & restitutione immunem esse.

Dices *1mò:* Nemo debet locupletari cum alterius injuria & jactura. *Reg. 48. in 6.* Sed hoc fit in præscriptione, quæ dominium rei à vero Domino transfert in tertium, ergo. R. *N. min.* Nam regula tantùm vetat, ne quis injustè & privatâ authoritate locupletetur cum alterius damno, non autem prohibet locupletationem justam, quæ fit authoritate Reipublicæ & Legum.

Dices 2. Lex pœnalis nitens præsumptione falsâ non obligat in conscientia, sed talis est lex præscriptionis, quæ fundat se in negligentia Domini, quæ sæpè non intercurrit, sed sola ignorantia, ergo. *Conf.* Si Judex tibi adjudicet rem, quam postea certò cognoscis esse alie-

alienam, teneris eam in conscientia restituere, ergo à pari, si lex præscriptionis tibi rem aliquam addicat, si certò rescias esse alienam, obligaris & hanc restituere. R. *N. min.* Lex præscriptionis præcipuè non intendit pœnam negligentiæ, sed quietem publicam & cessationem litium. Ad *Conf. n. C.* Judex non confert jus, sed tantùm declarat, quis videatur habere jus, lex præscriptionis confert jus.

Dices *3tiò:* Leges præscriptionis intendunt 3.
præcipuè quietem publicam, seu finem litium, sed hunc finem obtinent, si elapso præscriptionis tempore in foro externo Dominus rei non audiatur, quamvis in foro interno maneat obligatio restituendi, ergo: *Conf. 1.* Leges ad amputandas lites etiam statuunt, ut defraudans infra dimidium non possit conveniri in foro externo, nihilominùs manet obligatio restituendi in foro interno, ergo à pari hìc. *Conf. 2. Novella 9.* Præscriptionem vocat improbum subsidium, impiam temporis allegationem. R. Leges non tantùm finem litium intendunt, sed etiam quietem conscientiarum, quæ haberi non potest, nisi præscriptio in foro conscientiæ transferat dominium. Ad *Conf. 1. n. C.* Leges non approbant læsionem infra dimidium, tanquam justum titulum acquirendi rem alienam, sed tantùm non concedunt contra lædentem actionem in foro externo, ne multiplicentur lites; econtra leges tam Canonicæ, quàm civiles præscriptionem approbant, dicúntque per eam rei alienæ dominium acquiri, ideóque licitè retineri posse. *Nov. cit.* loquitur de præscriptione malæ fidei, quam homines iniqui contra Ecclesias perperam allegabant.

QUÆR.

4 QUÆR. II. Quæ sint conditiones requisitæ ad legitimam præscriptionem?

R. Sunt 4. Res apta præscribi, bona fides, justus titulus, & possessio per tempus à legibus definitum continuata.

Quoad *res aptas præscribi* sciendum est omnes præscribi posse, nisi à jure specialiter prohibeantur, prohibentur autem seqq.

1. Res sacræ, Monasteria, Ecclesiæ, calices, jura spiritualia, putà, jus cognoscendi & judicandi causas Ecclesiasticas, jus beneficia conferendi, jus decimandi, &c. quæ sicut de jure Canonico non possunt à Laicis possideri, sic nec ab iis (bene tamen ab Ecclesiasticis) possunt præscribi, *C. Causam 7. de præscript.* nam sinè possessione præscriptio non procedit, *reg. 3. in 6.* Possunt tamen à Laicis præscribi ipsæ res decimales seu bona Ecclesiæ non spiritualia, imò & immunitas à solvendis decimis cum titulo tempore 40. annorum, sinè titulo tempore immemoriali, intellige, contra Ecclesiam Parochialem, nam contra aliam Ecclesiam aut Monasterium sufficiunt 40. anni sinè titulo; contra privatum Clericum aut Laicum satis sunt 10. anni cum titulo; sinè titulo requiruntur 30. juxta vulgata præscriptionis jura. Intellige, si adsit bona fides, *Engel lib. 3. t. 30. §. 3. n. 49.* multò magis præscribi poterit qualitas decimarum, v. g. ut loco frumenti solvatur certa pecunia, ùt habet *communis*.

5 2. Præscribi non possunt res communes & publicæ, ùt forum, viæ, plateæ, pontes. *L. 9. ff. de usuc.* Ratio est, quia nemo privatus ea potest possidere, quia sunt omnium, neque liber homo præscribi potest, ut fiat servus, etsi eum

quis

quis bonâ fide ùt servum emerit, cit. *L. 9.* neque hæreditas nondum divisa, quia manet communis, & possidens non suo, sed omnium cohæredum vel sociorum nomine possidet *Schmaltz. 9.*

3. Res furtivæ, vel immobiles vi possessæ 6.
neque à fure vel invasore, neque à tertio quodam usucapi possunt, antequam à vitio furti vel violentia purgatæ fuerint, purgantur autem dupliciter, vel per lapsum 30. vel 40. annorum, vel per hoc, quòd in manus Domini denuo reversæ fuerint. *L. 3. & 4. C. de præscript. 30. & 40. ann.* Unde infert *Engel* hìc §. 2. n. 11. res mobiles rarò præscribi per triennium; cùm enim à primo detentore ordinariè malâ fide alienentur, eò ipso vitio furti afficiuntur, nisì in Casu, quo hæres apud defunctum res depositas, commodatas vel locatas tanquam res defuncti bonâ fide apprehenderit & alienârit; tunc enim accipiens eas tempore ordinario præscribere poterit, non verò ipse hæres, quia hic repræsentat eandem cum defuncto personam, sicut ergo iste defectu possessionis da præscribere non poterat, sic nec hæres.

4. Non procedit præscriptio in rebus vel 7.
actibus meræ facultatis, id est talibus, quæ homines citra ullam obligationem vel conventionem pro arbitrio suo facere solent vel omittere, nisì quis ab exercitio ejusmodi actuum fuerit prohibitus & prohibitioni acquieverit, tunc enim censetur prohibentem in quasi possessione, se autem in putativa obligatione constituisse. *Covarr. Gaill. L. 1. obs. 18. n. 4.* Unde si quot annis Ecclesiæ vel hospitali cuidam certam pecuniæ quantitatem vel alimenta donâsti, cogi

non

non potes, ut imposterum dones *c. 61. Caus. 16. q. 1.* similiter licèt Monachi ex alieno Monasterio Abbatem longissimo tempore elegerint, nequeunt tamen sub titulo consuetudinis vel præscriptionis ad hujusmodi electionem imposterum continuandam compelli *C. Abbate 25. de V. S.* item si nunquam domum tuam altiùs ædificaveris, vel molendinum collapsum restauraveris, non erit contra te præscriptum, quin pro libitu id facias, nisi alius te prohibuerit, & tu prohibitioni acquieveris, *Pyrrhin. 9. num. 16.* quæ
8. omnia etiam locum habent in iis, quæ ex pacto fiunt liberæ facultatis, veluti in pacto de retrovendendo seu redimendo, quandocunque placuerit, ita ut nec in his admittatur præscriptio, cùm adsit scientia juris alieni, & mala fides in præscribere volente *Gaill. sup.* ubi hanc sententiam dicit in Camera Imperiali esse receptam; idem communiter censent DD. de jure luendi pignus, ita ut debitor nullâ præscriptione impediatur, quominùs oblatâ pecuniâ pignus repetere possit, tum quia creditor non possidet pignus ùt suum, tum quia in potestate debitoris situm est pignus datum, quandocunque voluerit, solutione debiti redimere *Gaill. l. c. Mynsing* Cent. 6. observ. 70. n. 20.

9. *5tò:* Non admittitur præscriptio contra obedientiam & visitationem *c. 12. & 16. h. t.* Intellige *extinctivè*, ita ut jus visitandi & exigendi obedientiam penitus extinguatur, seu penes nullum permaneat, ne homines fiant acephali sine capite, sicut locustæ, ùt ait *Eng. n. 7.* Cæterùm obedientia & jus visitandi, instituendi & destituendi clericos utì & cætera jura Episcopalia *translativè* præscribi, & ab uno Superiore in alium

alium, v. g. ab Episcopo ad Prælatum inferiorem transferri possunt. *Abbas hìc n.* 15. *Pyrrh. n.* 21. *Kriemer à n.* 2213. *Schmaltzgr. n.* 52.

6. Qualiter præscribi non possint limites Provinciarum, Diœcesium, Parochiarum, vid. apud AA. cit. quia hæc magìs Canonistas, quàm Theologos concernunt.

QUÆR. III. Quid circa bonam fidem ad præscriptionem requisitam? 10.

℟. Tenenda esse sequentia: 1. *Bona fides* est credulitas, quâ quis ex causa saltem probabili sibi rationabiliter persuadet rem, quam possidere incipit, esse suam, vel non alienam.

2. Certum est, quòd possessor malæ fidei, qui scit vel credit, rem esse alienam, nullo tempore nequidem immemoriali præscribat. *Reg.* 2. *in* 6. *c. fin. h. t.* ubi dicitur: *Quoniam omne, quod non ex fide est, peccatum est; Synodali judicio definimus, ut nulla valeat sinè bona fide præscriptio tam Canonica, quàm civilis, cùm generaliter omni constitutioni & consuetudini sit derogandum, quæ absque peccato mortali non potest observari, unde oportet, qui præscribit in nulla temporis parte, habeat rei alienæ conscientiam.* Quibus verbis corrigitur jus civile, quod solum initio præscriptionis bonam fidem requirit, ità ut mala fides ex post superveniens non officiat, imò in præscriptione 30. vel 40. annorum simpliciter malam fidem admittebat, per *l.* 3. *& seq. de præscript.* 30. *vel* 40. *ann.* 3. Qui cum dubio, an res sit sua vel aliena, absolutè possidere incipit, peccat, ideóque habet malam fidem, & præscriptionem inchoare non potest Si incipiat possidere, animo inquirendi & reddendi rem Domino, casu, quo comperiat esse alienam, non

pec-

peccat, hæc tamen possessio non sufficit ad præscribendum, quia, si res fuit aliena, noluit eam possidere ùt suam, si autem fuit sua, non indigebat præscriptione. *Covar. Molin. Less. Lug. d. 7. n. 22.*

11 4. Si de re jam bonâ fide possessa incipiat dubitare, tenetur inquirere, & si post adhibitam moralem diligentiam dubium vincere non possit, licitè rem retinet, quia in dubio melior est conditio possidentis, per consequens possessionem & præscriptionem bonâ fide continuat; si post adhibitam diligentiam adhuc dubitet, probabiliter pergit præscribere, nam, quamvis peccet retinendo rem cum conscientia practicè dubia, quia tamen reverà non est obligatio restituendi, non est ratio, cur cesset præscriptio magis, quàm si quis detinet rem animo superbo vel conditionato non restituendi, etiamsi sciret esse alienam, quam tamen nunc certò credit esse suam, *Eng. n. 14.* communior tamen cum *Lugo n. 13. Less. c. 6. n. 13. Pyrrh. n. 58.* dicit, tunc impediri præscriptionem, quia *c. fin. cit.* derogat omni præscriptioni, quæ absque peccato mortali non potest observari.

12 5. In dubio regulariter præsumendum est aliquem bonâ fide possedisse, nisi contrarium probetur, quia delictum non facilè præsumi debet, *Gloss. in c. diligenti 17. h. t.* idque verum est, etiamsi absque titulo possideat, nisi contra jus commune rei possessionem acquisierit, & possessionis suæ causam ac titulum alium afferre nequeat, quàm quòd longo tempore pacificè possederit. *Covarr. Abbas n. 14. & 15. Laym. c 8. n. 10. Pyrrh. nu. 48. Dicast. d. 10. num. 195. Schmaltzgr. n. 80.*

6. Si

6. Si prior possessor, à quo rem donatione, 13
permutatione, emptione accepisti, bonâ fide possedit, tu autem ab initio dubites, teneris inquirere; si verò, factâ inquisitione, dubium resolvere non possis, licitè pergis possidere, quia succedis in jus tui antecessoris, qui, suborto dubio, licitè poterat continuare possessionem, ergo & tu; nam non simpliciter possessionem incipis, sed continuas ab alio bonâ fide cœptam, neque alterius delictum in dubio præsumere potes. *Lugo n. 64.*

7. Si habeas malam fidem respectu proprietatis fundi, bonam autem fidem respectu ususfructûs, poteris præscribere usumfructum. *Lugo num.* 28. Si ab initio habuisti malam fidem, expost autem superveniat bona fides, à tempore bonæ fidei incipis præscribere, colligitur ex *Reg. jur. 36. in 6. pro possessore habetur, qui dolo desiit possidere.*

8. Libertas à servitute rustica, id est, tali, quâ 14
obligor ad aliquid patiendum, v. g. ut quis eat per meum agrum, utatur meo puteo, præscribi potest cum scientia juris alieni, quia, cùm non tenear proximum monere, ut utatur jure suo, possum absque peccato tacere, & suo tempore præscribere, econtra, ut præscribam libertatem à servitute urbana, id est, tali, quâ obligor ad abstinendum ab aliqua re vel actu aliàs secundùm se communiter licito, requiritur ignorantia invincibilis juris alterius, quia debet intervenire actus, quo agam contra jus alienum, v. g. debeo contra jus vicini facere prospectum in ipsius hortum, vel stillicidium in ejus tectum, quod si agam scienter, facio ei

injuriam, & procedo malâ fide. *Laym. num. 12. Eng. n. 18.*

15. 9. Ad præscribendam libertatem à debito personali v. g. mutui etiam requiritur bona fides seu ignorantia juris alieni, quâ quis credat se nihil debere, quia v. g. debitum putat esse solutum vel condonatum, vel memoriâ excidit, si sciat esse debitum, nullo unquam tempore præscribet. *Felin. Molin. d. 66. n. 5. Less. c. 6. n. 19. Covarr. Mynsi. cent. 4. obs. 6. Gaill. l. 2. obs. 18. n. 17. Barbos. in coll. ad c. fin. h. t. Pyrh. n. 51. Haun. n. 91. Schmaltzgr. cum aliis n. 62. Reiffenst. hic n. 111. contra Vasq. & alios.* Prob. 1. Qui habet conscientiam rei alienæ, non præscribit, *c. fin. h. t.* sed talis debitor habet conscientiam rei alienæ, ergo. 2. Qui scienter detinet rem alienam, nunquam præscribit, etiamsi Dominus rem suam non repetat, ergo similiter, qui scienter est alteri obligatus ex mutuo vel alio contractu. 3. Debitor conscius debiti vel habet animum solvendi casu, quo debitum exigatur, vel non; si habet, jam non possidet jus activum creditoris tanquam suum, consequenter nec est in conditione jus illud præscribendi, cùm sinè possessione non currat præscriptio, *c. 3. de reg. jur. in 6.* Si non habet animum solvendi, est in mala fide Theologica, cum qua non subsistit præscriptio.

Dices 1. Debitor habet animum solvendi debitum, si creditor exigat intrà tempus à jure præscriptum, sin minùs, vult retinere ùt suum, ergo jus creditoris verè possidet, nec est in mala fide Theologica, quia non obligatur solvere, antequam debitum exigatur, ùt ex praxi notum est, ergo.

2. Jura

2. Jura volunt omnem actionem lapsu 30. annorum extingui *L. sicut 9. L. omnes 4. cod. de præscript. 30. ann.* Ergo etiam actio ad debitum extinguitur seu præscribitur lapsu 30. annorum.

R. *Ad 1. N. C.* Si hoc sufficit, ergo etiam depositarius vel precariò utens re alienâ præscribet, quia nec vult, nec tenetur rem depositam vel precariam restituere, antequam alter exigat, Deinde vel debitor ante lapsum 30. ann. debitum retinet ut suum, & tunc peccat & est in mala fide, vel non retinet ut suum, & non possidet.

Ad 2. Jura ad summum volunt, pro foro externo extingui omnem actionem lapsu 30. annorum, hoc est, non ampliùs audiri in judicio, non autem volunt præscribi vel transferri dominium rei alienæ scienter possessæ.

10. Ignorantia seu error facti non obstat 16.
præscriptioni, neque ignorantia juris dubii vel controversi, bene tamen ignorantia juris clari, etiamsi sit invincibilis, quia hæc causat malam fidem non Theologicè, sed fictione juris, ùt apertè habetur *L. 4. 7. 8. ff. de jur. & facti ignor. L. 31. de usucap.* adeò, ut nec in conscientia præscriptionis jure quis uti possit, nisi sit persona, in qua toleratur ignorantia juris, ut minorennis, miles, fœmina, rusticus non habens consultorem. *Molin. Eng. Pyrh. L. c. Krimer à n. 235. & plures apud Schmaltzg. n. 67.* Hinc, qui emit bona Ecclesiæ sine consensu Capituli, etsi invincibiliter putet hunc consensum non requiri, non præscribit, in possessione tamen longissimi temporis consensus & alia necessaria præsumuntur interveniſſe, nisi doceatur

tur contrarium. Ratio est: quia præscriptio jure humano introducta est, ergo locum non habet, ubi jus prohibet, sed prohibet cum ignorantia juris clari, ergo. Oppositum tamen sustinet *Andr. Rath. de usuc. c. 12. assert. 43. & probabile dicit Less. Palao, Haun.* probátque *Lug. n. 32.* Quia jura præsumunt ignorantiam juris clari conjunctam esse cum peccato, si ergo reverà conjuncta non sit, præscriptionem non impedit, imò ignorantiam juris clari in sola præscriptione ordinarii, non verò longissimi temporis 30. vel 40. annorum locum habere docent *Covarr. Less. Haun. n. 203. Rob. Konig hic n. 37.* Quia ad præscriptionem longissimi temporis jus civile admittit malam fidem, de jure Can. tantùm excluditur illa mala fides, quæ peccatum est, sed invincibilis ignorantia juris clari non est peccatum. Oppositum docent *Engel. n. 15. Krimer n. 2354.* Quia jura simpliciter dicunt errorem juris ad usucapionem non prodesse, & quamvis ignorantia juris clari non sit peccatum, seu mala fides Theologica, est tamen mala fides juridica, seu interpretatione juris, utraque sententia est probabilis.

17. 11. Bona fides antecessoris in tantum prodest successori bonæ fidei, ut tempus antecessoris ad suam præscriptionem computare possit, v. g. emisti fundum per 5. annos bonâ fide à venditore possessum, si tu similiter per 5. annos bonâ fide possideas, compleviſti præscriptionem longi temporis, ídque sive sis successor universalis, seu hæres, sive particularis ex emptione, donato, legato. §. 7. & 8. *inst. de usuc.* Ratio est, quia author tradit rem cum

omni

omni jure, quod ipse habuit, sed præscriptio ab ipso bonâ fide inchoata est pars juris, ergo.
Econtrà mala fides antecessoris, etsi non noceat 18.
successori particulari, quominùs præscribere possit inchoando à propria possessione bonæ fidei per d. §. 8. *Instit. L. 5. ff. de diverſ. temp. præſc.* Nocet tamen successori universali seu hæredi, ut, licèt ipse sit in bona fide, à se tamen præscriptionem inchoare non possit, nisì speciali & alio quàm hæreditatis titulo foret munitus. *L. 11. Cod. de acq. poſſ. L. 11. ff. de diverſ. temp. præſc.* quod *Covarruv. Palao, Eng. nu. 16. Schmaltzg.* aliíque communiter ita intelligunt, ut ejusmodi hæres nec longissimo tempore præscribere possit; Ratio est, quia successor universalis in jure est eadem persona cum defuncto, succedítque in omnia jura & obligationes, ejúsque possessio censetur eadem cum possessione antecessoris, ergo, sicut hic nunquam potuisset præscribere, sic nec ejus hæres. Deinde hæres suscepit in se omnes obligationes defuncti, sed inter has est obligatio restituendi rem malâ fide possessam, ergo. Idque probabiliùs etiam tenet de hærede mediato seu hæredis hærede *Lug. n. 16.* nam sicut primus 19.
hæres suscipit in se omnes obligationes sui immediati antecessoris, sic & secundus sui antecessoris, nec propterea duplex fictio cadit in eandem personam, ùt volunt *Covarr. Eng. Krim.* sed secundus hæres fictione juris repræsentat solùm immediatum antecessorem, cujus etiam obligationes suscipit, inter quas est obligatio restituendi malâ fide possessa à primo antecessore: attamen Prælato vel successori in benefi- 20.
cio non nocet malâ fides antecessoris, quia non

habet causam suam ab antecessore, sed ab electione Capituli vel collatione Superioris. *Panorm. Zoes. h. t. n. 14.* Nec mala fides Prælati nocet Capitulo in bona fide existenti. *Rath. Eng. n. 17.* si tamen Prælatus certò sciat (secus, si dubitet) rem esse alienam, eámque non restituat. *Laym. Pirhing. nu. 78. Reiffenst. n. 81.* meritò dicunt, quòd locum non habeat præscriptio pro illo tempore, etiamsi Monasterium seu Capitulum sit in bona fide. Ratio est, quia Prælatus est caput Capituli, & pro indiviso unà cum Capitulo possidet rem, ideóque ejus mala fides inficit totum corpus, & præscriptionem impedit; quare, si Prælatus in articulo v. g. mortis fateatur se alienum agrum sic possediisse, Capitulum tenetur ei credere & agrum restituere suo Domino. Etiamsi eum per 30. vel plures annos tenuerit. Neque mala fides Procuratoris vel tutoris nocet Domino vel pupillo, si uterque bonam fidem habuerit, & res ipsa non sit aliquo vitio reali v. g. furti affecta. *L. 11. pro emptore L. 198. ff. de R. J.*

21. QUÆR. IV. Quid circa titulum?

R. Seqq. 1. Per titulum hìc intelligitur quævis causa habilis ad transferendum dominium, velut emptio, donatio, solutio debiti, legatum, hæreditas, res derelicta; unde habens talem titulum in jure dicitur possidere pro emptore, pro donato, pro soluto, pro hærede, pro legato.

2. Titulus alius est *verus*, qui nullo substantiali vitio laborat, ùt valida emptio, donatio; alius est *coloratus* seu apparens, qui occultâ laborat nullitate, ùt si bonâ fide à Titio emisti agrum, quem putabas esse Titii, cùm tamen sit

Caji.

Cajî. Alius est *existimatus*, qui prudenter creditur interveniſſe, & tamen non intervenit, ùt ſi ex hæreditate poſſideas rem, quæ à patre tuo dicitur eſſe empta, cùm tamen empta non ſit; alius denique eſt *præſumptus*, quando nequidem allegari poteſt determinatus titulus, ſed ob longitudinem temporis præſumitur titulus interveniſſe.

3. Ad præſcriptionem non requiritur titulus verus; ùt patet, quia hic ſe ſolo abſque præſcriptione dominium transfert, ùt valida donatio, emptio, &c.

4. In præſcriptione brevis vel longi temporis 3. 10. vel 20. annorum debet allegari & probari poſſe certus titulus coloratus vel exiſtimatus, ùt clarum eſt ex *L. nullo. Cod. de rei vindicat.*

5. In præſcriptione longiſſimi temporis 30. 22.
vel 40. annorum ordinariè non eſt neceſſe allegare vel probare titulum, ſed jura ex diuturnitate temporis titulum præſumunt, niſi jus commune præſcribenti reſiſtat, tunc enim non ſufficit ſola bona fides, ſed inſuper titulus allegari & probari, vel de immemoriali tempore doceri debet, ùt ſi quis contra Eccleſiam Parochialem præſcribere velit decimas, præter poſſeſſionem 40. annorum oportet, ut doceat de titulo vel tempore immemoriali.

QUÆR. V. Quid circa poſſeſſionem?

R. 1. *Poſſeſſio* in genere eſt corporalis de- 23.
tentio vel inſiſtentia rei, animo eam habendi ùt ſuam; dico *corporalis*, quia rerum incorporalium v. g. jurium aut beneficiorum non eſt vera ſed quaſi poſſeſſio.

2. Poſſeſſio alia eſt *facti*, quâ inſiſtitur rei

præscindendo, an justè vel injustè; alia est *juris*, quâ justè rei insistitur. Possessio facti iterùm alia est *naturalis*, quâ quis corpore & animo insistit rei, alia *civilis*, quâ solo animo res tenetur, etsi alius insistat facto & re. Qui detinent rem non ùt suam, sed nomine alterius, ùt depositarius, commodatarius, locatarius, &c. non possident, neque unquam præscribunt, sed, ut quis possideat rem vel jus alienum, debet iis uti tanquam suis.

3. Vulgaris & recepta est juris regula, quòd sine possessione non currat præscriptio. *c. 3. de R. J. in 6.* Et quidem ad inchoandam præscriptionem concurrere debet possessio naturalis & civilis, ad complendam verò civilis sufficit, licèt possessor naturali exciderit vel eam ex causa absentiæ reliquerit. *L. 1. 6. & 25. ff. de acq. possess.* Censetur tamen etiam civilis possessio seu animus possidendi amissus, si quis re suâ ab alio occupatâ sciens & potens præparatoria recuperationis non fecerit aut vacuam ad 10. annos reassumere neglexerit. *L. 37. §. 1. ff. de usurp. & usuc.*

4. Ad probandam possessionem continuam plerumque sufficit, ostendere principium possessionis & possessionem pro præsenti, quia intermedia præsumitur, nisi probetur contrarium. *L. 16. Cod. de prob. Pax Jord. Palao, Covarr. Reg. possess. p. §. 1.*

QUÆR. VI. Quale tempus à jure requiratur ad complendam præscriptionem?

24. R. Varium requiri pro diversitate rerum, nam aliqua præscribuntur tempore brevi, hoc est, triennio vel infra, alia tempore longo, hoc est, 10. vel 20. ann. alia tempore longissimo

30.

30. vel 40. vel plurium annorum, alia denique tempore immemoriali juxta sequentes explicationes.

1. Res mobiles etiam ad Ecclesiam Romanam vel quamcunque spectantes cum titulo & bonâ fide præscribuntur triennio sine titulo annis 30. ùt ex jure probant *Covar. Molin. Less. c. 6. n. 22. Laym. n. 13. Palao, Pirh. n. 90.* quod tamen *Panorm. Hostiens. Petra tom. 2. fol. 425.* non admittunt de rebus Ecclesiæ mobilibus valdè pretiosis, has enim sicut in alienatione, ita & in præscriptione dicunt comparari rebus immobilibus, eò quòd præscriptio sit species alienationis. *L. 28. ff. de v. s.* Ideóque volunt non præscribi nisi tempore longissimo cum titulo; excipiuntur etiam res mobiles furtivæ, vel immobiles vi possessæ, quæ non nisi 30. annis præscribuntur, ùt sup. dictum est.

2. Res immobiles (ad quas reducuntur cen- 25.
sus, reditus annui, ususfructus, servitus, beneficia, jus patronatûs, jus decimarum, &c.) spectantes ad privatos præscribuntur cum titulo inter præsentes 10. inter absentes 20. sine titulo 30. annis, neque tunc attenditur, an præsentes vel absentes fuerint. *L. 3. de præs.* præsentes dicuntur, qui in eadem Provincia, vel ùt explicat *Pirh. n. 59.* qui in eadem civitate vel sub eodem regimine, & Clerici, qui in eadem Diœcesi habitant, quòd si quis partim absens, partim præsens fuerit, tempus absentiæ duplicari debet per *L. 12. & Auth. quod si quis C. de præsc. longi temp.* neque hoc tempus de momento in momentum, sed de die in diem computari debet, ita ut ad completam præscriptionem sufficiat diem ultimum esse inchoatum, etsi necdum

plenè sit elapsus, ùt habet communior cum *Krimer n. 2393.*

3. Contra legem civilem præscribitur 10. contra legem Canonicam 40. annis, vel, ut habet *Lugo n. 94. & DD. cit. Cas. 5. n. 16.* etiam decennio.

26. 4. Res immobiles & jura Ecclesiarum olim præscribebantur tricennio per textum & *Gloss. in c. 3. h. t.* modò regulariter 40. anni requiruntur, etiam cùm una Ecclesia præscribit contra aliam *c. 4. 6. & 8. h. t.* quod etiam locum habet in rebus hospitalium, causarum piarum, civitatum. *Novel 111. c. 1. nov. 131. c. 6. de SS. Eccles. & DD.* communiter; dico regulariter, nam contra Ecclesiam Romanam, hoc est Lateranensem & summum Pontificem non admittitur, nisi centenaria præscriptio, & contra Benedictinos ex privilegio Eugen. IV. sola sexagenaria, contra Mendicantes & Cistercienses in Hispania & per communicationem in superiori Germania sola centenaria à diversis Pontificibus concessa, ut cit. juribus probant *Molin. Illsf. Engel n. 33.* & in hac longissimi temporis præscriptione non requiritur titulus, nisi jus resistat vel sit vehemens præsumptio possessionem malâ fide vel ex juris errore acquisitam, tunc enim necessè erit probare titulum apparenter justum, per quem elidatur præsumptio malæ fidei, vel probanda est præscriptio immemorialis.

27. 5. *Immemorialis* possessio tunc requiritur, quando jus commune resistit & non adest titulus, nam immemorialis possessio inducit præsumptionem tituli, habétque vim privilegii in capace possessionis *c. 1. h. t.* éstque maximæ autho-

authoritatis in jure, nec comprehenditur statuto aut lege generalibus verbis prohibente præscriptionem per clausulam *non obstante præscriptione*. Dicitur autem possessio immemorialis, cujus initium excedit hominum memoriam, censetur autem excedere hominum memoriam, si excedat 100. annos, nec constet de ejus initio; centum enim anni sunt finis vitæ hominis longævi. *d. L. fin.* Unde differt à possessione centenaria, quòd de ejus initio constet, ideóque, si jus commune resistat, debet in centenaria allegari & probari titulus, quod non est opus in possessione immemoriali, de cujus initio non constat. *Pirh. n.* 127. Neque obstat præscriptioni immemoriali, quòd ante 200. vel 300. annos alius possederit, modò hujus possessionis memoria non existat, quod probari potest testimonio senum, qui nunc vivunt, testantúrque, quòd à 40. annis semper viderint, & à majoribus audiverint sic esse, quòd sit & semper fuerit communis opinio & fama de hoc facto, neque extet contrarii vel initii memoria. *Navarr. Covarr. Molin. d.* 76. *n* 5. *Mynsi. obs.* 30.

6. Bona fisco jam incorporata tam mo- quàm immobilia nonnisi longissimo tempore usucapiuntur. §. *res fisci iuncta Gloss. inst. de usuc.* Si verò fisco nondum sint incorporata, sed, eò quòd quis sinè hærede mortuus sit, vacantia, & fisco denunciata, quadriennio acquiruntur, *L.* 1. *C. de quadr. præsc.* Si ob crimen fisco commissa sunt, quinquennio actio fisci extinguitur. *c.* 2. *de præs. in* 6. Excipe bona fisco Ecclesiastico commissa ob crimen hæresis, quæ contra Romanam Ecclesiam 100. contra alias 40. annis præscribuntur. 28.

7. De-

7. Delicta regulariter præscribuntur 20. annis non tantùm quoad accusationem, sed etiam ex communiori quoad inquisitionem, excipitur accusatio adulterii, lenocinii & peculatûs, quæ quinquennio eliditur, *L. 5. C. ad L. Jul. L. 7. ff. ad L. 7. de peculat.* præterea aliqua crimina valde enormia, ùt læsæ Majestatis, parricidii nullâ præscriptione extinguuntur. *L. fin. ff. ad leg. Pomp. de parricid. L. 19. §. 1. ff. ad leg. Corn. de falsi. L. 4. Cod. de apost.*

30 QUÆR. VII. Quid sit dormire & interrumpi præscriptionem?

℟. I. *Dormire* dicitur præscriptio tunc, quando legitimè inchoata ob impedimentum superveniens suspenditur & quiescit, ità ut, remoto impedimento, denuò procedat, possítque tempus subsequens uniri cum præcedente, deducto solùm tempore intermedio inutili, sic dormit contra pupillum durante ætate pupillari, contra minorem durante minorennitate, *L. 3. C. de præsc. 30. vel 40. ann.* contra Ecclesiam sede vacante aut Prælato excommunicato, suspenso vel aliter agere impedito, *c. 4. & 15. h. t.* item tempore sævientis belli, grassantis contagionis, dum non est in loco, qui jus dicat, quia generaliter non valenti agere non currit præscriptio. *c. 13. Caus. 16. q. 3. C. 14. h. t.* In his casibus etiam datur minorennibus, Ecclesiis aliísque ex causa Reipublicæ absentibus, captivitate vel exilio detentis restitutio in integrum contra præscriptionem jam completam, ídque quadriennio à die, quo quis majorennis factus, vel quo Ecclesiæ vel ei, qui causâ Reipublicæ, studiorum vel alio justo titulo abfuit, integrum fuit re intellectâ restitutionem petere, *c. 1. & 2. h.*

2. h. t. in 6. L. ult. Cod. de temp. in integ. restit.

Nr. II. *Interrumpitur* præscriptio vel naturaliter, vel civiliter, *naturaliter* interrumpitur, si aliquid desit ex requisitis substantialibus, putà, si desinat bona fides, aut jam cognoscatur non adesse titulus, qui adesse credebatur, vel denique amittatur naturalis & civilis possessio etiam per injuriam; D.D. in L. *naturaliter* ff. *de usurp. & usucap. Civiliter* interrumpitur per litis contestationem, hoc est uno judicialiter rem petente, altero negante, non verò per solam citationem *L. motæ litis 26. Cod. de rei vindic.* unde possessor lite motâ dicitur constitui in ficta mala fide, ita ut à die litis contestatæ nec fructus ampliùs lucretur, sed conservare, & actori, si obtineat, restituere teneatur *L. 38. §. 7. de usurp. L. certum. 22. C. de rei vindic.* quòad effectum verò utriusque interruptionis duæ sunt notabiles differentiæ, prima quòd naturalis interruptio absolutè respectu omnium adversariorum interrumpat præscriptionem text. & DD. in *L. 5. ff. de usurp. & usuc.* Econtra civilis interruptio tantùm se habet respectu illius, qui litem movit, ideóque non obstante lite à Cajo motâ potest præscribi contra Titium *L. 2. C. 1. quibus res judicata. 2da* differentia est, quòd possessio & præscriptio naturaliter interrupta de novo inchoanda sit, civiliter autem interrupta tunc demum interrupta manet, si sententia condemnatoria contra possessorem sequatur, si verò possessor victoriam obtineat, vel per pactum aut transactionem à lite recessum sit, proinde tunc possessionis continuatio habetur, ac si lis mota nunquam fuisset. *Felin. Laym. Eng. L. c.*

31.

32.

Si

Si verò actor sponte à lite desistat, & instantia per lapsum triennii perempta sit, is erit effectus interruptionis civilis, quòd ad præscribendam ejusmodi actionem requirantur 40. anni à die, quo actor à lite destitit *l. ult. C. de præsc. 30. vel 40. ann.* Unde si intra illud tempus lis denuo ab actore vel ejus hæredibus moveatur & evincatur, res, licèt aliàs fuisset præscripta, restitui debet. *Eng. Krim. l. c. Pirh. n. 134.* hæc Theologo de præscriptione sufficiant, qui plura volet, legat citatos aliósque Canonistas.

CASUS XXIV.

De Dominio Clericorum.

DEsiderius Clericus dubitat. 1. *An sit Dominus bonorum patrimonialium.* 2. *Quasi patrimonialium, & quæ hæc.* 3. *Ecclesiasticorum necessariorum.* 4. *Superfluorum.* 5. 6. *An hæc ex justitia sint eroganda in pauperes.* 7. *An ex iis possint ali proles.* 8. *Solvi debita.* 9. *Quid si debita contracta sint culpabiliter.* 10. *An ex superfluis possint consanguinei ditari, ali in studiis.* 11. *An ornari Ecclesia aliàs satìs ornata.* 12. *An Clericus plus sibi indulgere possit, quia est ditior, nobilior, &c.* 13. *An donatio ex superfluis sit valida, an obliget ad restitutionem.* 14. *Quæ hìc sit materia gravis.* 15. *An Clerici testari possint ad causas pias vel profanas?* Pro resolut.

1. QUÆR. Quale dominium in sua bona habeant Clerici, & ad quos usus teneantur impendere?

R. Bona Clericorum in triplici sunt differentia

1. Sunt

1. Sunt bona *patrimonialia*, inter quæ numerantur omnia, quæ Clerici independenter à beneficio Ecclesiastico possident, v. g. ex hæreditate, legato, donatione, arte vel propria industria; certum est, quòd Clerici perfectum horum habeant dominium, ità ut de iis ad libitum disponere, contrahere aut testari possint, sicut Laici.

2dò. Sunt bona *quasi patrimonialia*, ea scilicet, quæ non acquirunt tanquam fructus beneficii, sed tanquam laboris Ecclesiastici stipendium, v. g. pro Missis, concionibus, cantu, administratione Sacramentorum, funeralibus, anniversariis, quæ vocari solent jura stolæ, ad quæ à plerisque reduci solent præsentiæ chorales, *Azor, Lugo d. 4. Clar. Gonzales* apud *Bonac. 1. to. tr. 4. punct. 2.* adeò, ut horum habeant plenum dominium. Ratio est: quia hæc omnia dantur in stipendium laboris; sicut ergo alii stipendiarii, qui Ecclesiæ deserviunt velut Musici, Syndici, Sacristæ, Grammatici fiunt absoluti Domini suorum stipendiorum, ità ut ea pro libitu in profanos usus licitè & validè convertere possint, sic & Clerici; sed quid, si sit ingens excessus inter laborem & remunerationem, v. g. Clericus pro una præsentia, vel pro uno anniversario accipit 10. aureos, an adhuc ejusmodi bona censebuntur industrialia? &. Cum communi affirmativè, quia non dantur intuitu beneficii, sed laboris, sicut si Pastor pro benedictione nuptiarum vel funeralibus alicujus Magnatis accipiat 100. qui utique inter industriales computantur, ergo etiam ii, quos Canonicus accipit ratione præsentiæ vel anniversarii. Similiter ad quasi patrimonialia *Cajet. Vasq. Haunold. Sotus*

2.

de

de Just. lib. 10. q. 4. a. 3. reducunt reditus Capellaniæ etiam perpetuæ ad certas Missas, & meritò, si reditus non multùm excedant stipendium ordinarium Missarum, secùs numerandi sunt inter fructus beneficiales, Capellania enim perpetua indubiè est verum beneficium. Nec refert, quòd dentur intuitu laboris, nam reditus beneficiorum etiam non dantur otiosis. *Nav. Metzger t. 11. d. 29. a. 1. n. 4.*

3. 3. Habent *bona Ecclesiastica*, id est, reditus & pensiones annuas ratione beneficii in sustentationem ad præstanda officia Ecclesiastica; & horum aliqua sunt *necessaria* ad honestam sui suæque familiæ sustentationem, ad quam etiam pertinent honestæ recreationes, hospitalitas, moderata convivia, donationes non tantùm remuneratoriæ, sed & liberales convenienter statui & dignitati: plus enim in his potest sibi attribuere Episcopus, quàm Decanus, plus Decanus, quàm simplex beneficiatus. Alia sunt *superflua*, quæ scilicet supersunt honestæ sustentationi: de necessariis iterum est communis sententia, quòd Clerici horum sint absoluti Domini, ità ut non solùm de his vivere possint & parcere suis patrimonialibus, sed &, si ex iis aliquid sibi per parsimoniam subtrahant, illud possint licitè in usus profanos impendere. *S. Thom. 2. 2. q. 185. a. 7.* & ibid. *Sylvius, Sotus, Covarruv. Corduba, Vasq. Arragon. Less. c. 4. d. 6. Barbos. Molin. d. 143. Lugo d. 4. n. 2. Metzg. a. 2. n. 6.* contra *Nav. Antonin. Sylvest. Panormit.* aliósque plures, quorum sententiam *Sporer t. 4. c. 1. n. 99.* vocat probabilissimam. Ratio nostra est: quia Clerici recipiunt reditus suos tanquam justum stipen-

stipendium officii spiritualis in necessariam sustentationem, nam *dignus est operarius mercede suâ*, Luc. 10. sicut ergo alii officiantes fiunt Domini totius sui stipendii, sic & Clerici.

4. Clerici etiam sunt veri Domini superfluorum DD. cit. probatur tum ex *Trident. Sess.* 21. *c.* 1. *de reform.* ubi universaliter sæpè dicitur, quòd Clerici absentes non faciant fructus suos, ergo supponit, quòd præsentes faciant suos, sed fructus facere suos est acquirere eorum dominium, ergo: Tum ex *C. quatuor* 12. *q.* 2. ubi *Gelas.* Papa dicit totam quartam partem esse Clericorum, & non solùm partem congruæ sustentationis; tum denique ratione, quia beneficiati acquirunt omnes fructus eodem titulo beneficii, ergo sicut necessariorum fiunt Domini, ità & superfluorum, etsi cum gravi obligatione superfluos impendendi in usus pios. *Trid. Sess.* 25. *c.* 1. *de reform.* & Theologi omnes. 4.

An autem hæc obligatio superflua applicandi in usus pios sit ex justitia, ità ut applicantes ad usus profanos teneantur ad restitutionem, an verò ex virtute religionis, Charitatis vel alterius, probabiliter utrimque disputatur, verius videtur esse obligatio justitiæ, *Valent. tom.* 3. *d.* 3. *Tanner. tom.* 3. *d.* 4. *q.* 6. *Laym. L.* 4. *t.* 2. *c.* 3. *n.* 3. *Girken hic q.* 2. *dub.* 5. & omnes, qui negant Clericos redituum Ecclesiasticorum habere dominium, quos magno numero adducit *Navarr. de redit. q.* 2. *Lugo* sup. *Leuren. L.* 3. *q.* 584. & optimè *Reiffenstuel L* 3. *decret. tit.* 25. *n.* 56. Probatur *primò*: quia, qui accipit aliquid cum onere, ut ejus partem det alteri, si non dat, peccat contra justitiam, & tenetur ad restitu- 5.

tionem ex lege naturali justitiæ, atque Clerici tam amplos reditus habent cum onere & tacito pacto, ut superflua in eleëmosynas vel alias causas pias impendant, ideò enim dicunt SS. PP. superflua esse bona pauperum, imò esse furtum & sacrilegium, quando in usus profanos convertuntur, concordant Canones *c. revertimini. C. decimæ 16. q. 2. c. similiter. c. juxta. & seqq.* Prob. 2. Clerici juxta omnes obligantur superflua expendere ad usus pios, teste *Lugo n. 9.* sed non purè ex lege Ecclesiastica, aliàs enim Ecclesia posset in hac lege sua dispensare, quod plerique adversarii negant, & foret contra mentem Fundatorum, neque ex virtute charitatis, ùt quidam volunt, quia charitas non obligat ad eleëmosynam, nisi quando est proximi necessitas, quæ non semper adest, neque ex virtute religionis, quia ista bona superflua non sunt magis sacra & Deo dicata, quàm bona necessaria, ergo obligantur ex justitia cum onere restituendi, si superflua in usus non pios impendant.

6. *Dices* 1. Fundatores nec in literis fundationum, nec alibi expresserunt, quòd darent reditus cum onere expendendi superflua in pauperes, ergo ejusmodi onus seu obligatio justitiæ non est asserenda, sicut, si eleëmosynam dem pauperi eâ intentione, ut eam dividat cum socio, si eam intentionem non exprimam, non obligatur pauper ex justitia eam dividere.

2. Clerici omnes suos reditus etiam superfluos accipiunt eodem titulo, scilicet in stipendium officii vel laboris spiritualis, utì Cantores, Pensionarii, Musici; sicut ergo hi non tenentur superflua in usus pios impendere, sic nec Clerici.

3. Ex

3. Ex Bulla Sixti IV. de Anno 1474. & Julii III. edita Anno 1550. & Pauli V. de 8. April. 1606. quæ incipit *In Eminenti*, Clericis Romanis & in Romæ districtu ad 10. milliaria habitantibus conceditur libera facultas, de omnibus reditibus Ecclesiasticis liberè disponendi inter vivos & mortuos, sed hoc Pontifex concedere non posset, si superflua ex naturali obligatione justitiæ essent eroganda in usus pios, ergo.

R. *Ad 1.* Hoc sufficienter expresserunt hoc ipso, quòd in literis fundationum bona sua voluerunt esse patrimonium Christi in sustentationem Clericorum & pauperum, vel aliter ad honorem Dei, quod non fit, si impendantur in usus profanos.

Ad 2. *N. C.* Aliter dat Ecclesia illa bona Cantoribus, Musicis, &c. aliter beneficiatis, Cantoribus dat distribuendo in actu exercito ad pios usus, beneficiatis dat, ut ipsi nomine Ecclesiæ tanquam ejus Ministri ea ad usus pios impendant, & ita habet communis fidelium sensus, qui ideo putant peccare beneficiatos, si superflua non convertant in usus pios, non verò Cantores, Musicos.

Ad 3. Etsi Papa universaliter sic dispensare non possit, potest tamen in Casu particulari ex Causa redundante in bonum spirituale Ecclesiæ, idque ex præsumpto consensu fundatorum; & sic reditus indirectè applicantur ad usus pios ita exigente necessitate. Ex dictis

Deduces seqq. 1. Clericus potest & tenetur 7.
ex bonis Ecclesiasticis alere & dotare suas proles non tantùm legitimas ante clericatum susceptas, sed etiam spurias, si indigeant; jure enim naturali illis à patre alimenta debentur, si

verò à matre habeant sufficientia bona adventitia, vel pater habeat patrimonialia, tunc ex his alendæ & dotandæ sunt. *Navarr. Laym. L. 4. t. 2. c. 3. n. 4.*

8. 2. Clericus, si aliunde non habeat, potest & debet debita à se sive in Clericatu, sive antecedenter contracta solvere ex reditibus Ecclesiasticis, quia tunc censetur pauper, solvere autem pauperi debita, est opus pium, imò si debita contracta sint tempore Clericatûs ad necessariam sustentationem vitæ, vel causam piam, potest ea solvere ex reditibus superfluis, quamvis etiam habeat alios reditus ex patrimonio. *Ratio est*, quia potest reditus superfluos impendere ad necessariam suî sustentationem præteritam & præsentem; sic enim sunt potiùs reditus necessarii, quàm superflui; item potest eos impendere ad causam piam, solvere autem debita in favorem causæ piæ contracta, est virtualiter eos impen-

9. dere ad causam piam, ergo. Si Clericus tempore Clericatûs contraxisset debita non pro necessaria sustentatione, neque ob causam piam, sed propter excessum in alimentis, lusu, vestibus, recreationibus, tenetur ea solvere ex patrimonialibus aut proprio labore acquisitis, vel, si talia non habeat, debet parciùs vivere, servato tamen statu, ut paulatim tantùm de sustentatione ordinaria subtrahat, quantum sufficit ad solvenda debita. *Ratio est:* Quia talia debita culpabiliter contraxit, & potest sine mutatione Statûs sibi aliquid ex ordinaria & honesta sustentatione subtrahere, cùm hæc non consistat in indivisibili, sed habeat summum, medium & infimum, ut si summi sumptus pro annuo victu sint 400. medii sint 350. parcissimi & infimi

300.

300. poterit sibi 100. vel 50. & plures omni anno salvâ honestâ sustentatione subtrahere, & unà cum reliquis, quæ supersunt, applicare in usum pium.

3. Bona patrimonialia aut quasi patrimonialia, & ea, quæ sibi per parsimoniam ex necessariis subtraxit, potest expendere ad usus profanos vel dare cognatis quibuscunque, etiam non indigentibus, eósque ditare; ex superfluis autem potest tantùm alere in studiis eos, quos vel parentes non possunt, vel nolunt in studiis sustentare, aut promovere, nec potest ditare, aut plus dare, quàm ad conditionem & Statûs decentiam indigent, quia aliàs non erit usus pius, ad quem superflui reditus impendi debent, ita omnes teste *Reiffenst. n. 72.* 10.

4. Reditus superfluos impendere in ornamentum Ecclesiæ aliàs satìs ornatæ, adhuc est usus pius, quamvis id fiat ex malo fine scilicet vanæ gloriæ, adeóque nec peccatur contra justitiam, nec contra religionem, neque facit ad rem, quòd fortè prætereantur Ecclesiæ magìs indigentes, nisì Clericus in his esset beneficiatus, tunc enim cæteris paribus saltem ex æquitate, imò juxta *Lug. L. c.* ex obligatione Ecclesiæ suæ præ aliis ex superfluis subvenire deberet. 11.

5. Clericus habens plura patrimonialia potest ex iis splendidiùs vivere, non verò ex proventibus Ecclesiasticis, quia in his est cæteris par. *Nec obstat:* Quod fortè sit doctior, nam per hoc non est constitutus in altiore dignitate aut gradu: quòd si esset nobilis parentelæ, imbecillis & debilis complexionis, aut deberet plura in medicos profundere, posset servato moderamine sibi plùs in sustentationem attribuere, quàm 12.

cæteri robusti & validi, saltem si aliunde non habeat, quia hæc respectu ipsius non superflua, sed necessaria sunt.

13. 6. Clericus ex proventibus Ecclesiasticis etiam superfluis licitè emit prædia, si ea detineat in usus pios, secùs, si ea donet amicis non indigentibus, donatio tamen est valida, quia donans est verè Dominus superfluorum, quamvis cum obligatione ea applicandi ad usus pios, nec tenentur donatarii donata reddere; si tamen malâ fide acceptâssent, scientes donantem non habere alia bona, quæ in earum locum impendat ad causas pias, possent per judicem cogi ad restitutionem, quia acceptârunt ea in præjudicium causæ piæ, cui ista prædia debebantur, sicut ii, qui aliqua acceptant in fraudem creditorum: Clericus verò, qui ex reditibus superfluis aliquid impendit in usus profanos, debet tantundem sumere ex reditibus patrimonialibus, illúdque applicare ad causas pias, etiam juxta eos, qui negant, eum obligari ad restitutionem. *Ratio est*, quia, cùm habeat patrimonialia, adhuc potest satisfacere menti fundatorum, & profundendo Ecclesiasticos reditus pepercit patrimonialibus. *Filliut. Azor.* sup. *Lugo n. 43.*

14. 7. Quamvis quoad bona superflua Clericorum requiratur multò major materia ad peccatum mortale, quàm in furto, tamen vigesima pars, si proventus superflui excedant 100. florenos, communiter reputatur materia gravis, ita ut, si 5. vel 6. floreni tunc usui profano impendantur, peccetur mortaliter. *Sporer* sup.

15. 8. Quamvis Clericus in vita de reditibus superfluis ad causas pias disponere possit, non tamen potest de iis testari, nequidem ad causas

pias

pias sine licentia summi Pontificis, Episcopi vel Capituli, nisi consuetudo sit contraria, quæ contra legem Ecclesiasticam prævalere potest; sed debet post mortem ea relinquere Ecclesiæ, à qua accepit. *C. 1. c. ad hoc 8. c. quia nos 9. de testam.* imò *Navar. Vasq. Tanner. Molin. 147. n. 31. Laym.* sup. *Abbas Pirh. l. 3. n. 42. Krimer. n. 2142. Engel. n. 3. Reiffenst. ibid. n. 335.* Contra *Covarruv. Garc. de benef. p. 2. c. 1. n. 16. Less. c. 19. n. 43. Zoes. Haun. t. 2. de just.* probabiliùs docent non posse consuetudine introduci, ut Clerici de reditibus Ecclesiasticis superfluis testari valeant ad causas profanas, unde improbant consuetudinem, quæ in multis locis Germaniæ & alibi dicitur repetiri. *Ratio est,* quia ejusmodi consuetudo utpote contra legem naturalem & divinam foret irrationabilis & corruptela, quia Clerici superflua in profanos usus convertentes peccant mortaliter contra legem naturalem justitiæ, charitatis vel Religionis, ùt fatentur ferè omnes, & in dubio, an consuetudo contra legem sit rationabilis, præsumptio est pro lege, ùt cum communi docet ipse *Schmaltzg. L. 1. tit. 4. n. 8.* ob probabilitatem tamen sententiæ oppositæ tutò quis retinere potest, quod ex tali testamento vel donatione accepit.

* * * *
* * *
* *
*

CASUS XXV.

De dominio seu potiùs paupertate Religiosorum in particulari.

EBorius aspirans ad Religionem ex Confessario petit. 1. *Ad quid ex voto paupertatis obligentur Religiosi, Prælati, &c.* 2. *An sint Domini famæ, honoris, rerum spiritualium.* 3. *An Superiores dare possint licentiam ad superflua & illicita.* 4. *Qualis Licentia requiratur.* 5. *An sufficiat præsumpta.* 6. *Quæ hìc sit materia gravis.* 7. *An complacens sibi in divitiis peccet contra paupertatem.* 8. *An sufficiat Licentia dolo vel metu obtenta.* 9. *Vel data à Superiore inferiore contra prohibitionem Superioris.* 10. *Quid de manufactis vel scriptis.* 11. *Quid si res occultetur.* 12. *Vel recipiantur plures res modicæ.* 13. *Vel convertantur ad alium usum, vel concedantur alteri.* 14. *Vel acceptetur res cum animo eam dandi pauperibus, vel lectâ Missâ amico remittatur stipendium.* 15. *Vel deponatur apud tertium, aut sine Licentia quis prandeat alibi.* 16. *An Religioso concedi possit peculium?* Pro resolut.

1. QUÆR. I. Ad quid Religiosi obligentur ex voto paupertatis? R. Omnes & singuli Religiosi solenniter professi per votum paupertatis à se in perpetuum abdicârunt, non tantùm omne rei temporalis dominium, sed & usum ac dispositionem independentem à voluntate Superioris, ita ut nec validè, nec licitè de re temporali sine consensu Superioris disponere possint, ita quoad rem omnes, & clarum est tum ex *Trid. Sess.*

25.

25. c. 2. de regul. tum ex jure Can. C. 12. q. 1. C. super c. cum ad Monast. de statu Monach. ubi adjungitur pœna : *Quòd si proprietas apud quenquam inventa fuerit in morte, ipsa cum eo in signum perditionis extra Monasterium in sterquilinio subterretur.*

Dicitur. 1. Omnes & singuli, ita ut etiam ipsi Prælati, Procuratores, Oeconomi, Administratores, &c. si rem quamcunque sive domestico sive extraneo largiantur aut expendant aliter, quàm Ordinis Statuta, consuetudo aut voluntas Superiorum postulat, peccent contra justitiam & paupertatem; & si ejusmodi donatio vel alienatio sit vana, superflua aut damnosa, est ipso jure irrita & restitutioni obnoxia, quia Prælati non sunt bonorum communium Domini, sed administratores. *c. 2. de donat.*

Dicitur 2dò: Solenniter professi, nam aliqui Religiosi S. J. qui tantùm simplex paupertatis votum emittunt, retinent dominium radicale, ita ut propter tale votum non possint quidem sine licentia Superiorum de suis disponere licitè; probabiliùs tamen possint validè, ùt contra *Molin.* docet *Sanch.* L. 7. moral. c. 18. q. 2.

Dicitur 3. Omnis rei temporalis, hoc est, pre- 2.
tio vel pecuniâ æstimabilis; nam Religiosi retinent dominium & jus in famam & honorem. S. Th. 2. 2. q. 186. a. 7. ad 4. item jura spiritualia eligendi, præsentandi, conferendi, beneficia possidendi, à censuris absolvendi, &c. & ad talia jura acquirenda, retinenda vel recuperanda nomine suo agere non prohibentur. *Navarr. Less. L. 2. c. 4. dub. 5.* intellige ex voto paupertatis; nam in his contra votum obedientiæ graviter peccari posset.

3. *Dicitur.* 4. Omnem usum & dispositionem à voluntate seu consensu Superiorum independentem, nam cum consensu Superiorum non prohibentur Religiosi de temporalibus disponere, modò dispositio non sit ad usus superfluos aut statum paupertatis dedecentes, aut à regula & consuetudine Ordinis non permissos, sicut enim de his ipse Superior licitè disponere non potest, sic nec suis disponendi licentiam concedere. *Miraud. Pelliz. Hyacinth. Donatus to. 4. tr. 13. q. 10. Reiffenst. l. 3. decret. tit. 35.* ubi dicit in hoc omnes convenire, & quamvis probabile sit, quod docet *Lugo d. 3. n. 137.* licentiam datam ad usus superfluos & illicitos esse validam, & ideo Religiosum non peccare contra paupertatem, modò non excedat statum pauperis, attamen id tantùm tunc verum judico, quando ipsa Religio, quæ rerum communium domina est, ob bonum commune & conservationem famæ Superioris vel subditi censetur consentire, & ex hoc capite valet emptio, quâ Religiosus cum licentia Superioris emit vel acceptat superflua; magna enim in publico oriretur confusio, si ejusmodi pretium vel res cum consensu Superioris Monasterio jam acquisita deberet restitui.

QUÆR. II. Qualiter Religiosus peccet contra votum paupertatis?

4. R. *Toties peccat contra hoc votum, quoties rem aliquam pretio æstimabilem, sive ex bonis Monasterii, sive aliunde acceptam absumit, retinet, occultat, permutat sine expresso, tacito vel prudenter præsumpto Superioris consensu.* Ecce regulam generalem ab omnibus approbatam, quam infra ad casus particulares applicabimus.

Con-

Consensus *expressus* vocatur, qui verbis, scripto vel alio signo manifestè exprimitur, *tacitus* est tolerantia Superioris, cùm scilicet videt aliqua à suis accipi, expendi, absumi, &, cùm possit, non contradicit, aut religiosum sine viatico mittit ad studia, balnea, &c. Hoc ipso tacitè vel implicitè dat licentiam accipiendi & expendendi ad hoc necessaria. Consensus *præsumptus* est, quem prudenter mihi persuadeo Superiorem daturum, si rogaretur vel sciret, talem rem à me absumi, recipi vel expendi, qui tamen consensus præsertim in rebus alicujus momenti locum non habet, nisi urgeat necessitas & Superior adiri non possit; si enim præsumpta licentia semper sufficeret, Superior pro licentia nunquam esset rogandus, quod manifestè repugnat disciplinæ regulari: vel enim Superior prudenter creditur licentiam daturus, si rogaretur, & jam tum habetur licentia præsumpta, ideóque non erit opùs eam rogare; vel créditur non daturus, & stultè rogatur; si tamen Superior moraliter certò sciatur non esse invitus quòad rem ipsam, eò quòd rogatus illam facilè concederet, etsi aliquantulum ægrè ferat, non peti licentiam, talis usus non excedet peccatum veniale, ùt cum communiori docet *Laym. l. 5. t. 5. c. 6. n. 4.* in dubio, an superior consentiat, semper est interrogandus, si possit; fatendum tamen est, Superiores magis esse invitos, si subditi sine licentia sibi usurpent res Monasterii, quàm si res aliunde datas, quia magis damnificatur Monasterium. *Nec obstat:* Quòd res aliunde religiosis oblatæ & acceptatæ Monasterio pereant, nam quamvis hoc sit, quia tamen illæ res dantur intuitu religiosorum,

&

& aliàs Monasterio sunt indebitæ, earum jactura tanti non fit, quanti earum, quæ Monasterio ex propria industria vel fundis obve-
6. niunt. Hinc etiam maior requiritur materia ad peccatum mortale in usu extraneorum, quàm in usu Monasterialium; cæterùm in materia pauperatis ex communi sententia loquendum est, sicut in materia furti, ideóque Regula S. Augustini dicit: proprietarios *furti judicio esse condemnandos*; sicut autem in furto filii-familias ad mortale requiritur materia major, ùt dicam *Cas. 31. n. 3.* quàm in furto extranei, quia pater respectu filii-familias est minùs invitus, sic in usurpatione vel furto Religiosi, non quòd Religiosus per omnia æquiparandus veniat filio, cui pater etiam superflua permittere potest, sed quòd respectu Religiosi major materia requiratur, quàm respectu extranei, quia Superior est minùs invitus, si Religiosus, quàm si extraneus res Monasterii auferat vel absumat.

Si dicas 1. Superior ob bonum disciplinæ religiosæ tenetur esse magìs invitus respectu Religiosi, quàm pater respectu filii. 2. Inde oritur nimia conscientiarum laxitas. 3. Superior tenetur esse magìs invitus, ut Religiosus peccet, cùm ejus peccatum ex officio teneatur impedire & corrigere, quàm si extraneus. Ad 1mum R. 1. Concedi posse totum. R. 2. Id verum esse, si nimia conscientiarum laxitas & disciplinæ aliter non conservabilis necessitas id exigat; id autem non tenet regulariter. *Ad 2.* Ex opposito oritur nimia conscientiarum restrictio, & pariter dicam, conscientiam filii nimiùm relaxari, si sciat patrem respectu suî esse minùs invitum, item peccatum filii magìs debet displi-

ceere

cere magísque corrigi & impediri à patre, quàm peccatum extranei, ergo pater magìs tenebitur esse invitus in furto respectu filii, quàm extranei, per consequens minor materia requiretur ad grave furtum filii, quàm alterius, quod nemo admittit; dico ergo, Superiorem & patrem debere esse magìs invitos quòad modum & rationem peccati, quod à suis fit, & ab ipsis corrigi debet, non autem quòad rem ipsam. Ex dictis.

Deduces seqq. 1. Religiosus complacens sibi in divitiis prioris vitæ, aut dolens, se eas reliquisse absque affectu vel desiderio aliquid habendi vel usurpandi independenter à voluntate Superiorum, non peccat propriè contra votum paupertatis, sicut non peccat contra votum castitatis, qui dolet, se castitatem voviſſe; ejusmodi tamen affectus multùm adversatur perfectioni religiosæ, & ad minimùm est veniale otiositatis vel sensualitatis. 7.

2. Licentia dolo, putà, falsum allegando vel verum reticendo, obtenta, est invalida; neque à peccato proprietatis excusat Superioris tolerantia vel consuetudo, quam Superior difficulter v. g. sine pacis turbatione, querela & murmure tollere non potest, tunc enim Superior non consentit, sed purè permittit. Licentia metu vel importunis precibus extorta est quidem valida, ùtpote simpliciter voluntaria, attamen est contra perfectionem obedientiæ, quia non tam subjicit subditi voluntatem Superiori, quàm voluntatem Superioris subdito. Superior dans licentiam in genere, intelligitur eam dare tantùm ad usus licitos, non superfluos, si tamen usus in se non sit superfluus, etsi ex circum- 8.

cumstantia fiat illicitus, non repugnat paupertati, ùt si religiosus ex pecuniis ad honestam recreationem concessis cum sociis biberet ad ebrietatem, vel cum scandalo in taberna publica, quia talis magis peccat quòad modum, quàm quòad rei substantiam. *Laym. n. 14.*

9. 3. Si Superior antecedens dedit licentiam, valet, etiamsi ab officio discesserit: item valet licentia data à Prælato inferiore contra prohibitionem Superioris vel statutorum ordinis, nisi addita sit clausula irritans, quia Prælato inferiori per hoc non est sublata potestas ordinaria, & multa sunt prohibita, quæ tamen sunt valida. *La Croix l. 4. n. 115.*

4. Religiosus sine licentia aliquid exponens non tantùm peccat contra paupertatem, sed tenetur ipsam rem repetere, si in se, vel in æquivalenti adhuc existat, quia res mansit sub dominio Monasterii.

10. 5. Si religiosus sine licentia donet amico picturam à se factam, vel donet librum pretiosum v. g. choralem à se conscriptum; peccat contra paupertatem, quia licèt religiosus sit Dominus proprii laboris & artis, tamen illud, quod labore & arte acquirit, cedit Monasterio, nisi amicus subministraverit materiam, & ipse nomine amici operatus fuerit, tunc enim, quamvis peccare possit contra obedientiam, si nempe id faciat contra prohibitionem Superioris, non tamen contra paupertatem: idem est de donatione reliquiarum, precum, Missarum remissione, vel resignatione beneficii, &c. quorum religiosus quidem est Dominus, attamen inobedientiæ crimen admittit, si de iis contra voluntatem Superiorum disponat: conceptus,

nota-

notationes, compositiones proprio studio in chartam conjecta tanquam partus proprii laboris & pars, vel potiùs imago conceptûs interni probabiliter reputantur inter spiritualia, vel saltem Superiores quoad hæc non solent esse multùm inviti.

6. Contra paupertatem peccat, qui res undecunque acceptas abscondit, occultat, ne Superior sciat, auferat, aut de iis pro libitu disponat, imò, etiamsi rem cum licentia acceptam abscondat, ne Superior eam mutatâ mente tollat, est communis cum *Sporer t. 5. c. 1. num. 64.* 11.

6. Si Religiosus sinè licentia plura modica recipiat vel expendat usque ad materiam gravem, probabiliùs peccat mortaliter, quia hæc uniuntur in ratione gravis damni, sicut plura parva furta. *Pellizz. t. 4. c. 2. n. 35.* Ubi excipit modica esculenta, eò quòd in his Superiores non videantur esse inviti quoad substantiam, sed purè quoad modum, at, si hæc accrescant in grave damnum rei domesticæ vel regularis disciplinæ, etiam in his Superiores probabiliùs censeri debent inviti quoad substantiam, maximè, si sint minùs benigni, parci, tenaces. 12.

8. Peccant, qui res ad certum usum concessas ad alium usum convertunt, ùt si pecunias pro emendis libris vel vestibus datas ludendo vel potando absumant, item si libros, vestes & similia sibi concessa aliis concedant, etiam ad nudum usum, vel permutent aut accommodent; hìc tamen à mortali plerumque excusat materiæ parvitas, nisì materia permutata foret pretiosa, rara vel conjuncta cum damno Monasterii, tunc enim esset mortale, quia per- 13.

muta-

mutatio (idem est de mutuo) transfert rei dominium.

14. 9. Si rem ab amico præsentatam, nec tibi, nec Monasterio acceptes, sed intendas eam nomine dantis donare pauperi vel alteri amico, cui donans jusserit, vel tu donare volueris, aut etiam tibi ipsi applicare, sed, petitâ priùs licentiâ, non peccas contra paupertatem. *Sanch. Lug. d. 2. n. 54.* Ratio est: quia alteri tantùm locas laborem tuum absque hoc, quòd ullam rei commoditatem independenter à voluntáte Superiorum desideres.

10. Si amicus tuus à Paulo accepit stipendium, ut legi faciat Missam, potes Missam legere & stipendium non acceptare, sed remittere, & amicus tuus illud retinere; ratio est: quia non teneris acceptare, sed potes Missam legere gratis, & amicus satisfecit intentioni petentis procurando Missam, ergo potest retinere stipendium illum in finem datum; idem est, si, lectâ Missâ, ipse suscipias stipendium non animo tibi vel Monasterio acquirendi, sed nomine offerentis illud expendendi in pauperes vel amicos, etsi offerens hoc nesciat; quia, postquam legendo Missam satisfeciśti ejus intentioni, certò de ejus consensu præsumere potes.

15. 11. Si rem tibi præsentatam non acceptes, sed deponi facias apud amicum, ut, datâ opportunitate, cum licentia Prælati eâ utaris, non es proprietarius, nec peccas, etsi id facias ideò, quia pro nunc & ab hoc Superiore non confidis te accepturum veniam, quam speras accipere ex post vel ab alio; ratio est, quia neque vis habere dominium, neque usum rei à Superiore independentem, hæc tamen arguunt imperfectio-

fectionem, & animum non satis resignatum.

12. Quamvis ex communissima Religiosus sinè omni licentia comedens & bibens apud exteros peccet contra paupertatem, rarò tamen per hoc peccat mortaliter, quia hæc materia vel censetur levis, vel Superiores quoad rem ipsam non sunt multùm inviti, cùm nullum damnum inferatur Monasterio.

13. Certum est Superiorem Religioso non 16.
posse peculium vel quamcunque rem concedere irrevocabiliter, hoc enim repugnat voto substantiali paupertatis; ideóque professio facta sub conditione, ut liceat habere proprium vel alicujus rei dispositionem à Superiore independentem, est ipso jure nulla, *c. Monachi, c. cùm ad Monasterium de statu Monach.* potest tamen Prælatus concedere peculium, si per peculium intelligatur res apud Superiorem deposita, vel portio quædam pecuniaria Religioso ad iter, studia, negotia vel similem honestum usum assignata, item potest Religioso imponi administratio villarum, prædiorum aliorúmve bonorum immobilium, non suo, sed Monasterii nomine, revocabiliter, & sub obligatione reddendæ rationis, nisi id speciali Ordinis statuto prohibeatur; imò jure antiquo poterant etiam concedi bona stabilia ad usumfructum vel usum, item pensiones & reditus annui ex bonis Monasterii vel parentum, quibus Religiosi dependenter à voluntate Superiorum in-vel extrà Monasterium sustentarentur, id tamen jure novo videtur correctum per *Trid. Sess. 25. c. 2. Fagn. in c. 2. de statu Monach. Hyacinth. Donat. L. 2. Reiffenst. à n. 5.* Quamvis contrariam consue-

tudinem, si alicubi reperiatur, non audeat damnare, *Laym. n. 13.* meritò admonens Superiores ad abrogandam ejusmodi consuetudinem, modò Religiosis aliâ viâ de necessariis provideri possit. 8. Congregatio abominans Monasteria, in quibus perfecta communitas non servatur, sæpè prohibuit, ne ampliùs Novitii vel Novitiæ ad ejusmodi Monasteria recipiantur, teste *Fagnan. n. 63.*

CASUS XXVI.

De dominio Communitatis religiosæ, & dispositione Superiorum, Officialium & Beneficiatorum.

FAbius Religiosus interrogatur, 1. *Cui acquirat Religiosus, Apostata, transiens ad aliam religionem aut invalidè professus?* 2. *Religiosus promotus in Episcopum vel Parochum.* 3. *An Monasterium succedat in omnia bona professi, etiam emphyteutica, feudalia.* 4. *An hæreditas Religioso relicta à Monasterio adiri possit ipso invito, vel à Religioso repudiari, & quid, si eâ conditione sit relicta, ut non ad Monasterium, sed Religiosum pertineat.* 5. *Qualiter bona Monasterii valeant alienari.* 6. *An Prælatus repudiare possit hæreditatem vel legatum.* 7. *Quid circa contractus vel negligentias Officialium?* Pro resol.

II. QUÆR. I. Cui Religiosus acquirat?

R. 1 mò. Cùm Religiosus sit incapax omnis dominii, quidquid acquirit, regulariter acquirit

rit Monasterio *c. Abbates 18. q. 2. c. cum ad Monasterium de stat. Monach.* Qui voverunt stabilitatem in loco, acquirunt illi Monasterio, in quo vota emiserunt, alii communiter Monasterio, in quo, non ut hospites, sed ut subditi morantur.

2. Religiosus apostata, vel fugitivus acquirit Monasterio, quod deseruit, vel illi Ecclesiæ, quæ cum bonâ fide suscepit, sicut servus lucratur Domino putatitio.

3. Religiosus ad aliam religionem transiens tempore novitiatûs acquirit primo Monasterio, ita ut ea, quæ ei tunc ex testamento, legato, &c. obveniunt, aut quæ proprio labore acquirit, sine læsione paupertatis & justitiæ secundo Monasterio, vel aliis donare non possit, nisi forent res exigui momenti, has enim ex æquitate putat *Lugo* deberi secundo Monasterio, quod religiosi curam & gubernationem habet. Sed cui acquirit, qui ignorans est invalidè professus? R. Sibi, & non Monasterio, quia mansit capax dominii: nec refert, quòd putârit se acquirere Monasterio, nam est error in substantia, sicut si quis solvat indebitum, vel det dotem Titiæ extrancæ, cum putet se dare nepti: quæ tamen acquisivit quâ membrum v. g. ex reculis Fratris defuncti per divisionem cum aliis, illa reddere debet, quia per errorem venit in talem participationem: econtrà Monasterium ei restituere debet ea, quæ ab ipso data sunt intuitu professionis, quia error est causa principalis donationis.

4. Religiosus, quamvis habeat dominium beneficii vel dignitatis legitimè acquisitæ, possitque agere ad illa retinenda, vel recuperan- 8.

da, eadem tamen nec licitè nec validè acquirere potest sine licentia Superiorum; quia non habet proprium velle vel nolle, & si assumptus ad Cardinalatum, vel Episcopatum aliquid post mortem relinquat, illud cedit Cameræ Apostolicæ, vel Ecclesiæ Episcopali.

5. Religiosus beneficiatus v. g. Parochus, etsi habeat redituum administrationem, & de iis ad causas pias & suî sustentationem disponere possit, sicut clericus sæcularis, nisi Ordinis statuta, vel consuetudo legitimè introducta aliud præcipiant, *D. Thom. 2.2. q. 32. a. 2. Navar. Rodr. tit. 1. Reg. qq q. 34. a. 7. Less. L. c. 41. dub. 11. Reiffenst. L. 3. tit. 24. à n. 47.* attamen mortis causâ de nulla re disponere potest, sed, quæ ex reditibus beneficii supersunt, jure communi debentur Ecclesiæ, in qua beneficium habuit.

Dixi 1mò. Ex reditibus beneficii, nam, quæ religiosus beneficiatus acquirit arte, industriâ, juribus stolæ, eleëmosynis, hæreditate, legato, aut ex pensione, vel peculio sibi concesso, ea acquirit Monasterio juxta vulgatam regulam: quidquid acquirit regularis, acquirit Monasterio; idem tenet de fructibus beneficii Monasterio incorporati.

Dixi 2. De jure communi, nam ex consuetudine vel privilegio, ùt in S. Ordine nostro Præmonstratensi, fieri potest, ut religiosus etiam in beneficio non unito, acquirat suo Monasterio. *Zypæus L. 3. consul. 1.*

QUÆR. II. Cui cedat hæreditas, vel legatum religioso relictum?

3. R. Regulariter cedit Monasterio, si illud bonorum in communi sit capax juxta sequentes explicationes. 1. Si

1. Si Novitius profiteatur nullâ factâ dispositione, succedit Monasterium. Si Monasterium sit bonorum incapax veluti Capucinorum & Minorum de Observantia, succedunt hæredes ab intestato. *Auth. ingressi Cod. de SS. Eccl. & Auth. nunc autem C. de Episc. Less. Azor. Pirh. l. 3. t. 27. à n. 33.* Si tamen professus liberos vel ascendentes habeat, tenetur his relinquere legitimam. *Auth. Si qua mulier Cod. de SS. Eccl. Pirh. n. 35. & seqq.* An verò Monasterium etiam succedat in emphyteutica & feudalia, est incertum, saltem ea probabiliùs retinere potest ad vitam Religiosi, si enim Professus mansisset in sæculo, poterat ea possidere ad vitam, ergo & jam, quia per professionem Religionis non debet fieri pejoris conditionis. *Eng. lib. 3. tit. 31. n. 37. Reiffen. l. 3. t. 20. n. 101.* ita tamen, ut intra annum à morte Professi teneatur ea vendere. *Laym. Pirh. tit. 18. n. 53. & ibid. Reiffenst. num. 251.*

2. Si Religiosus scriptus sit hæres, Monasterium potest immediatè adire hæreditatem inscio aut etiam invito Religioso. *Abb. Less. Lugo de just. d. 3. à n. 94. Pirh. n. 40.* contra plures, qui dicunt, id fieri debere mediante Religioso; *Ratio est:* quia Religiosus per votum paupertatis & obedientiæ omne suum velle circa hæc transtulit in Superiores. 4.

3. Etsi Religiosus sine licentia Superiorum possit ex justa causa repudiare donum sibi oblatum, legatum tamen vel hæreditatem nec valide nec licitè. *Ratio est* voluntas Superiorum, qui videntur consentire in primum & non in secundum. *Nav. Lug. L. c. Dicast. L. 2. t. 15. d. 1. n. 228.*

4. Si hæreditas eâ lege relinquatur, ut ad Religiosum & non ad Monasterium pertineat, voluntas testatoris ita explicanda est, ut usus & commoditas ad Religiosum pertineat dependenter à Prælato, dominium verò ad Monasterium. *Sanch. L. 7. Mor. c. 17. nu. 4. Laym. Reiffenst. n. 23.* Ratio est, quia, quamvis dispositionem ita interpretari oportet, ut potiùs valeat, quàm non valeat, ideóque, si Prælatus consentiat, ut usus & commoditas rei ad Religiosum pertineat, valeat legatum; secùs corruit, quia non est impleta conditio, nisi Religiosus commoditatem competentem sibi resignet. *Sanch. n. 9.* Si conditio legato adjuncta sit planè impossibilis, ùt lego hanc rem Religioso eâ conditione, ut ipse habeat rei dominium, conditio habetur pro non adjecta, & legatum censetur validum. *DD. cit.* nisi constet testatorem huic conditioni voluntatem suam seriò alligâsse, v. g. dicendo: volo, ut Religiosus habeat rei dominium, non Monasterium, alioquin legatum non valeat. In dubio præsumendum est pro valore actûs.

§. QUÆR. III. An & qualiter Monasterium obligetur ex contractu Religiosi?

R. 1. Monasterium non obligatur contractu Religiosi vel etiam Prælati, quo alienat aut distrahit immobilia vel mobilia pretiosa, quæ servando servari possunt, ùt gemmæ, vasa aurea, nisi adsit justa causa, id est, necessitas, evidens utilitas, pietas vel incommoditates, & serventur solennitates à jure ad alienationem Ecclesiasticam requisitæ, putà, tractatus Capitularis, consensus majoris partis Capituli cum subscriptione, nisi consuetudo aliud habeat; nec

non

non consensus Superioris, cui Ecclesia subest, juxta cujusvis Ordinis statuta. Quòd si alienatio facta quidem sit cum debita solennitate, sed Ecclesia probetur enormiter læsa, competit ei beneficium restitutionis in integrum. *Abbas in c. fraternitatem n. 5. de donat.* nomine autem contractûs alienativi in hac materia Ecclesiis favorabili non tantùm venit venditio, permutatio, donatio, transactio super jure vel re immobili, census perpetui ac vitalitii & similes, in quibus totum dominium transfertur, sed etiam in quibus simpliciter vel ad longum tempus transfertur dominium utile, ùt feudum, emphyteusis, locatio in longum tempus. *Extr. inter commun. de reb. Eccl. non alien.*

2. Prælatus absque consensu Capituli aliísque solennitatibus Ecclesiæ obesse potest in juribus acquirendis. *Abbas & Can. in c. tua de his, quæ fiunt, &c.* Ideóque validè repudiat donationem Ecclesiæ suæ oblatam, & assumens Novitium validè renuntiat hæreditati, quæ post ejus professionem & mortem patris Monasterio erat obventura. *Sylv. Sanch. l. 7. c. 6. n. 4. Riccius decis. 96. & 99.* hæreditatem verò & legatum mortuo testatore videtur Prælatus repudiare non posse, eò quòd Ecclesia habeat jus ad rem, & ejusmodi juris abdicatio in materia Ecclesiis favorabili censeri debeat prohibita; juris Ecclesiastici alienatio & hæreditas ac legatum non tam Prælato, quàm Monasterio relinquitur. *Bald. Azor. Ricc. resol. 97. n. 1. Engel lib. 3. decret. tit. 13. n. 9.* aut si juxta sententiam probabilem *Menochii, Sanch. Pirh. l. 3. t. 13. n. 41.* renuntietur; Ecclesia habet beneficium restitutionis in integrum propter ma- 6.

lam Prælati administrationem, ut cum communi docet idem *Ricc. Vasq. Laym. Pirh. n. 42. Reiffenst. sup. Dicast. n. 237.*

7. 3. Alii contractus, qui fiunt à Prælato juxta Ordinis Constitutiones, vel etiam ab Officialibus cum expresso vel tacito Superiorum consensu, veluti emptiones, venditiones, permutationes rerum mobilium, etiam non requisito Capitulo, firmi sunt & validi.

4. Religiosus Superior vel œconomus non tantùm peccat bona Monasterii sine justa causa vel licentia alienando, sed etiam negligenter administrando, &, si quæ bona vel jura ejus culpâ pereant, tenetur exactiori diligentiâ neglectum suum, quantùm potest, compensare, cum ob votum paupertatis aliam restitutionem facere non possit. Qualiter Monasterium teneatur solvere debita Religiosi ante professionem contracta, dicam *Cas. 47. n. 21.*

CASUS XXVII.

De injustitia & in specie de illegali circa tributa, gabellas, &c.

GAbriel Princeps 1. *Varia tributa exscribit.* 2. *Quæstores sub prætextu insufficientis stipendii tributa augent, & munera extorquent.* 3. *Et quia hæc luxu nimio absumpta sunt, perdurante eadem necessitate nova exiguntur.* 4. *Esculentis & capitibus imponuntur.* 5. *Vectigalia & contributiones à peregrinis & Clericis extorquentur.* 6. *Plerique se subducunt, tum quia putant tributa non obligare in conscientia.* 7. *Tum quia*

est

est communis persuasio de tributi injustitia, vel saltem est dubium. 8. *Et ipse Princeps & Consiliarii tributum suspectum habent.* 9. *Nihilominùs plerique illud approbant, alii se absentant.* 10. *Exactores non obstante dubio solutionem extorquent.* 11. *Etiam à pauperibus, econtrà ab aliis se sinunt corrumpi.* 12. *Defraudantes gabellas eodem pretio cum aliis merces vendunt, & in his omnibus Confessarius dissimulat.* Pro resolut.

QUÆR. I. Quid & quotuplex sit injustitia? 1.
℟. Injustitia in genere est alieni juris violatio; sicut autem datur triplex Justitia, legalis, distributiva & commutativa, sic & triplex injustitia, prout harum una violatur; de violatione justitiæ distributivæ & commutativæ dicam in seqq. in præsenti de injustitia illegali, quæ committitur in defraudatione tributorum, gabellarum, &c. tributum autem in genere significat omne id, quod Princeps vel Magistratus à subditis exigit in ordine ad sustinenda onera communia: pro diversitate materiæ, de qua exigitur, sortitur diversa nomina, impositum mercibus in- vel extra Provinciam vehendis vocatur gabella, vectigal à vehendo; si imponitur fundis, simpla; si comestibilibus, licentia vel accisia pro more Regionum; si singulis capitibus, capitatio; si transeuntibus pro conservatione pontis, viæ vel custodiæ, pedagium.

QUÆR. II. Quæ conditiones requirantur, ut tributum vel vectigal sit justum? ℟. Sequentes. 1. Legitima authoritas imponentis, qualem 2
habent Imperatores, Reges, Principes, Magistratus in terris alium Superiorem non agnoscentes, & alii de horum licentia, consuetudine vel præscriptione: Quæstores, telonarii &

similes, si nesciente Principe vel nova tributa imponant, vel imposita absque legitima authoritate augeant, non tantùm peccant contra justitiam cum obligatione restitutionis, sed & incurrunt excommunicationem latam in Bulla Cœnæ, unde meritò à Confessariis redarguendi & seriò hortandi sunt telonarii, præfecti & similes officiantes, qui sub prætextu extraordinarii laboris, insufficientis stipendii &c. inscio Principe certas sibi pensiones exigunt, aut munera extorquent.

3. 2. *Requiritur justa causa*, hoc est, necessitas aut magna communis utilitas vel condigna Principis sustentatio, spectatâ ejus dignitate, statu & meritis in Rempublicam; quòd si Princeps tributum diutiùs continuet, vel plùs imponat, quàm necessitas exigat, aut ludo, luxu, conviviis alitérve inutiliter absumat, tenetur damnum illatum resarcire, tantundem solvendo ex suis in subsidium communitatis; aut si ex suis non habeat, tenetur parciùs vivendo tantundem congerere, quantum sufficit ad reparandum damnum, servato tamen statu suæ dignitati congruo; quòd si periculum sit in mora, & tributa malè absumpta pro nunc à Principe compensari nequeant, tenebitur populus nihilominùs contribuere, sic exigente bono communi, ita tamen, ut Princeps ad meliorem fortunam deveniens pro damno debeat satisfacere.

4. 3. *Debita proportio*; ita ut divites plus contribuant, quàm egeni, & ii magìs graventur, quos causa magìs concernit, hinc contributiones, quæ esculentis & aliis ad quotidianum usum necessariis aut etiam singulis capitibus imponuntur, debent esse moderatæ, ita, ut major

jor pars tributorum sumatur ex fundis & mercibus, aliàs enim pauperes, qui sæpe numerosam habent familiam, si non plùs, saltem æqualiter cum divitibus gravantur.

4. *Ut tributum imponatur solis subditis:* indirectè tamen, & per accidens tributo gravari possunt etiam non subditi v. g. Peregrini & viatores, qui merces in provinciam invehunt, vel avehunt, qui propterea justè coguntur solvere vectigalia, pedagia; hoc enim pacto illis conceditur jus mercimonii, & jus transitûs. Item Clerici hoc ipso, quòd vino, frumento, oleo & similibus imponantur collectæ, indirectè iis gravantur, quatenus ob impositam collectam ea coguntur cariùs solvere, directè tamen neque Clerici, neque eorum bona à laicis collectari possunt, quia ab eorum jurisdictione planè sunt exempti. Si verò bona laicorum non sufficerent ad levandam communem necessitatem, possunt Clerici cum licentia summi Pontificis aliquid contribuere, imò, si agatur de speciali eorum commodo, ut, si aliquorum agri, inter quos etiam sunt Ecclesiastici, alluvione deperdantur, tenentur Clerici cum Laicis æqualibus pro ratâ sumptibus impetum fluvii cohibere, idem est de reparatione viæ, fontis, vel pontis illis specialiter proficuorum. 5.

QUÆR. III. Qualis sit obligatio solvendi tributa? & an defraudantes teneantur ad restitutionem? R. Multi cum *Navarr.* docent legem tributorum, præsertim vectigalium, respectu exterorum esse merè pœnalem, nec obligare in conscientia, alii apud *Moya. t. 1. q. 8. n. 6.* fatentur quidem gabellas obligare in conscientia, sed tunc tantùm, quando exiguntur: hæc sen- 6.

tentia

tentia vera est, ubi sic habet consuetudo, tunc enim accedit tacitus Superioris & populi consensus, & plura ideò exscribuntur: præscindendo autem à consuetudine, probabilius est, tributa deberi in conscientia ex jure naturæ & divino, etiamsi non exigantur, Matth. 22. *Reddite, quæ sunt Cæsaris, Cæsari*, ad Rom. 13. *Reddite omnibus debita, cui tributum, tributum, cui vectigal, vectigal.* Ratio est: quia tributa non debentur ùt pœna, sed ex justitia legali, nec non ex tacito pacto, ut Magistratus & Principes suscipiant in se curam populi, econtra populus contribuat ea, quæ pro Principis sustentatione & bono communi sunt necessaria, ideòque, qui tributa defraudant, peccant contra justitiam, & tenentur ad restitutionem, ità com-
7. munior cum *Sporer t. 5. c. 5. n. 150.* Si tamen tributum communi famâ & persuasione populi reputetur iniquum, aut non impendi ad communes usus, ùt non rarò nunc contingit, non obligare docet *Sylvest. V. gabella 3. q. 3. 29.* maximè, si sit noviter impositum. Imò plures, quos citat & sequitur *Sporer num. 154.* docent tributa non obligare in dubio positivo, quando scilicet est probabilitas pro & contra justitiam tributi; Rationem dant, quòd in dubio debiti melior sit conditio debitoris possidentis rem suam, & ei, qui petit, incumbit probatio debiti, atque subditus hìc est debitor, & possidet rem suam, & Princeps non probat sufficienter justitiam tributi, ergò; neque in dubio parendum est Superiori, quando agitur de interesse ipsius Superioris, & de spoliando subdito re possessâ, tunc enim Superior in causa propria meritò præsumi debet partialis: hæc sententia verè

est probabilis, & tuta in praxi, opposita tamen videtur probabilior, nam in dubio debiti non semper est melior conditio debitoris, quando scilicet pro creditore seu Principe est præsumptio, qui est in possessione potestatis exactivæ, & Princeps cum suis Consiliariis præsumitur de justitia tributi meliùs posse judicare, quàm quilibet privatus, ideóque ipsi parendum est, non enim agit rem suam, sed communem; Nec obstat, quòd etiam subditi sint in possessione suæ pecuniæ, nam possessio potestatis exactivæ prævalet sic exigente bono communi, ne quilibet in quolibet dubio vel probabilitate se tributis subducat.

QUÆR. VI. Quid circa subsidium charitativum? R. Seqq. 1. Tributo valde affine est subsidium charitativum, quod Episcopi à Clericis exigere solent. 8.

2. Hujusmodi subsidium, ut sit justum, debet esse moderatum, & peti à Clericis Episcopo subjectis ex manifesta & rationabili causa v. g. ad defendendam Ecclesiam contra hostes, ad solvenda gravia debita, aut pro fabrica Ecclesiæ, pro profectione ad Concilium, *c. cum apost. c. conquerente de offic. ord.*

3. Subsidium justum Clerici Episcopo subjecti solvere tenentur, &, si nolint, etiam excommunicationis censurâ compelli possunt, ùt colligitur ex *jurib. cit.* & quamvis DD. communiter à subsidio eximant Ecclesias regulares, praxis tamen quotidiana in hac Colonienſi, & aliis Diœcesibus docet contrarium.

4. Generales Ordinum tallias aut subsidia charitativa à suis exigere posse, si aliunde non habeant pro gubernatione ordinis necessaria,

do-

docent *Barbos. Pirh. L. 3. t. 39. n. 54. & ibid Reiffenst. n. 23.*

9. QUÆR. V. Quæ hinc pro praxi sint deducenda? R. Seqq, 1. Princeps ut licitè tributum exscribat, debet illi esse saltem probabilius, illud esse justum, quia hìc agit ut Judex, qui tenetur sequi probabiliora secundùm dicta *Cas. 3. n. 8.* qualiter obligent tributa, & quæ conditiones ad eorum justitiam requirantur, constat ex dictis.

2. Ut etiam Consiliarii licitè Principi tributum consulant, aut approbent, debet illis probabilius esse, quòd tributum sit justum, quia sic exigit bonum commune, & ipsi tunc sunt quasi judices inter Principem & subditos, ùt dixi *Cas. cit. n. 20.* consulere vel approbare tributum injustum nunquam licet, est enim suadere peccatum: an verò Status, Consiliarii, & similes, quorum est tributa approbare, saltem metu gravis mali vel mortis tributo injusto licitè subscribere valeant, non est planè compertum; probabilius videtur, quòd non; quia hoc reipsa est approbare, ratificare, & confirmare gravissimum alterius peccatum, & injustam subditorum oppressionem, éstque reale & nocivum mendacium, nam subscribere est in facto testari, & dicere tributum esse justum, quod tamen scitur esse injustum, ideo enim exigitur subscriptio *V. Cas. 20. n. 19.* imò nec videntur se absentare posse, tenentur enim ex officio stare pro bono communi, & Principi injustitiam tributi remonstrare, & dissuadere, ad hoc enim accipiunt dicetas vel salaria, si tamen ex sua contradictione nullum sperarent fructum, sed tantùm suî odium, & persecutionem;

tionem; ab aliquibus non improbabiliter excusantur.

3. Executores tributorum possunt præsumere, 10.
ea esse justa, ideóque licitè ea exigere, quamdiu non adest moralis certitudo de injustitia, sicut miles tamdiu potest militare, quamdiu non est certus de injustitia belli: Ratio est, quòd cujuslibet privati non sit judicare de justitia tributi vel belli, & in dubio, an lex sit justa, obtemperandum sit Superiori juxta communem Theologorum.

4. Princeps vel Magistratus injustè agit, si aliquos à tributis eximat totum onus reliquis relinquendo, nisi ejusmodi exemptio fiat ex causa in bonum commune redundante, v. g. ob merita in Remp. vel factam Reipublicæ compensationem.

5. Pauperes, qui solvendo tributa se & fami- 11.
liam suam alere non possunt, aut in gravia debita inciderent, excusantur ob impotentiam, & ideò Quæstores possunt ab iis non petere. *Sylv. in resolut. p. 2. V. restitutio. Cas. 4* Econtra, si exactores tributa justa non exigant ab iis, qui solvere possunt, vel dissimulant aut se corrumpi sinant, peccant tam ipsi, quàm corrumpentes contra justitiam cum obligatione restitutionis, quia sunt causa injusta talis damni: si verò tributum sciatur esse injustum, possum corrumpere exactorem, ut mecum dissimulet, sicut possum latroni offerre partem pecuniæ, ut non tollat totam, hoc enim est redimere injustam vexam.

6. Qui defraudavit gabellas, non tenetur 12.
propterea merces infra commune pretium vendere, quia pretium taxandum est secundùm

onera,

onera, quæ communiter omnes subeunt, quamvis unus vel alter ea non subeat.

7. Communiter hìc monent Theologi, ut, quando non satìs constat, quòd tributa sint justa, aut ad bonum commune impendantur, Confessarius ante factum pœnitentes hortetur, ut solvant, id enim exigit Reipublicæ pax & debita Principi obedientia; post factam autem tributi defraudationem, si pœnitens sibi saltem probabiliter persuadeat tributum esse injustum (ùt in tanta tributorum multitudine hodiedum facilè contingit) ad compensationem non facilè eum condemnet.

CASUS XXVIII.

De injustitia distributiva.

HAbius petit 1. *Quid sit acceptio personarum.* 2. *An ad beneficia Ecclesiastica sub mortali sit eligendus dignior.* 3. *An ad officia sæcularia.* 4. *An liceat aliquid promittere pro beneficiis.* 5. *An vendere officia, vel aliquid accipere, ut inter æquè dignos unus præferatur.* 6. *An liceat officia dare cognatis?* Pro resolut.

1. QUÆR. I. Quid circa injustitiam distributivam? R. 1. Injustitia distributiva consistit in *acceptione personarum*, quâ in distributione bonorum communium, in collatione beneficiorum, officiorum, in judiciis, in honoris exhibitione attenditur non ad merita personæ & utilitatem communem, sed ad circumstantias impertinentes, v. g. consanguinitatem, amicitiam, potentiam, munera, &c. hoc vitium est

ex

ex genere suo mortale, adversatur enim bono communi, & prohibetur Eccl. 42. *Ne accipias personam, ut delinquas*, Jacobi 2. *si autem personas accipitis, peccatum operamini.* Dixi *bonorum communium*, id est, ad communitatem pertinentium, nam acceptio personarum locum non habet in bonis propriis, hæc enim cuilibet pro libitu dari possunt, cùm uni non magis debeantur, quàm alteri; aliàs enim Deus esset acceptor personarum, quando peccatoribus maximè indignis suas dat gratias.

2. Peccat mortaliter non tantùm is, qui ad beneficia Ecclesiastica assumit vel promovet indignum, sed etiam, qui relicto notabiliter digniore præficit dignum, est communissima cum *D. Thom. 2. 2. q. 63. a. 2.* & quoad beneficia majora curam animarum habentia velut Episcopatus, Abbatias, Præposituras, Decanatus, Parochias nunc omninò certa ex *Trid. Sess. 24. c. 1. de reform.* ubi dicit *eos alienis peccatis communicantes mortaliter peccare, nisi, quos digniores & Ecclesiæ magis utiles ipsi judicaverint, præfici diligenter curaverint.* Idem magis confirmat propositio 47. ab Innoc. XI. damnata, quæ sic habet: *Cùm dixit Concilium Tridentinum, eos alienis peccatis communicantes mortaliter peccare, qui, nisi quos digniores & Ecclesiæ magis utiles ipsi judicaverint, ad Ecclesias promovent: Concilium vel primò videtur per hoc, digniores, non aliud significare velle, nisi dignitatem eligendorum, sumpto comparativo pro positivo; vel secundò locutione minùs propriâ ponit digniores, ut excludat indignos, non verò dignos: vel tandem loquitur tertiò, quando fit concursus.* Quoad beneficia minora 2.

& simplicia etiam communis est sententia, ea sub peccato conferenda esse dignioribus, & ratio est eadem, quia id exigit bonum commune & fidelitas eligentis vel conferentis beneficium; electio tamen vel præsentatio digni relicto digniore est valida, ùt dicam *Cas.* 80. *n.* 20.

3. 3. Ex eadem ratione dignitates, munia & officia sæcularia dignioribus sub peccato conferenda sunt, cùm enim hujusmodi officia non spectent ad Principem vel Collatorem, sed ad communitatem, cujus ipsi sunt Administratores, peccant contra officium & fidelitatem communitati debitam, conferendo ea minùs digno, si dignior commodè haberi possit; sicut contra fidelitatem & justitiam peccat Oeconomus, qui relicto eo servo, qui potest annuè lucrari 100. conducit eum, qui potest tantùm lucrari 50. conferens beneficium vel officium indigno, vel ei, qui creditur illud malè administraturus, tenetur ad omne damnum Reipubl. vel Ecclesiæ inde obveniens, ad nihil autem tenetur digno vel digniori prætermisso; quia ante actualem collationem vel præsentationem nullum habent jus rigorosum, sed tantùm majorem dignitatem ad officium vel beneficium; dignior autem hìc dicitur non præcisè, qui doctior, sanctior vel nobilior est, sed qui consideratis circumstantiis personæ, loci, temporis, incolarum, &c. communitati vel Ecclesiæ, cui præficitur, creditur fore utilior, ideóque, si Ecclesia vel Respublica indigeat defensore contra hostes, cæteris paribus potentior eligendus erit utpote dignior, si agatur de conservanda inter cives pace, inter dignos dignior erit, qui magìs à populo diligitur, si ad necessitatem

sitatem publicam vendantur officia, dignior reputatur, qui inter æquales plùs obtulerit.

QUÆR. II. Quæ hinc inferenda pro praxi? 4.
R. Seqq. 1. Dare vel promittere pecuniam vel quodcunque pretio æstimabile in ordine ad impetrandum sibi vel suis beneficium Ecclesiasticum, est simonia jure divino & naturali prohibita, & omnis provisio ex tali promissione facta est ipso jure nulla, ùt ex professo dicam *Cas. 66.*

2. Officia sæcularia vendi possunt, si con- 5.
currant hæc quatuor: 1. Supremi Principis authoritas. 2. Capacitas seu dignitas ementis. 3. Pretium moderatum, ut emens ad recuperandas expensas non cogatur abuti officio. 4. Utilitas communis. Sed quid si Princeps Ministro det potestatem inter æquè dignos eligendi, quem voluerit, an possit accipere pecuniam, ut hunc eligat præ illo? R. Posse, nisi Princeps vel lex illud prohibeat, quia unus non habet majus jus, quàm alter, & *Ratio est*, quia eligere hunc præ alio æquè digno, est pretio æstimabile, & in libera potestate eligentis constitutum, ergo pro eo potest accipi pecunia: neque fit injuria reipublicæ, quia confertur æquè digno, nec dignior haberi potest, ùt suppono; neque fit injuria offerenti pecuniam, quia hic recipit rem pecuniâ æstimabilem.

Dices 1. Neque Princeps, neque ejus Minister est Dominus officiorum, sed tota communitas, ergo Minister pro tali officio non potest acceptare pecuniam sine consensu communitatis, venderet enim rem alienam sine consensu Domini.

2. Est acceptio personarum, quia unus præ-

fertur alteri ob circumstantiam ad bonum commune & capacitatem personæ impertinentem, scilicet ob pecuniam.

3. Ut officia licitè vendantur, debent vendi pro interesse publico, non privato.

4. Sunt multæ leges id prohibentes, quas adducit *Sanch. L. 2. cons. c. 1. dub. 56.*

R. *Ad 1.* Minister non est quidem Dominus officii, est tamen Dominus suæ electionis, & hæc est pretio digna, adéstque consensus saltem præsumptus Principis & communitatis, cui per talem acceptationem nullum fit præjudicium.

Ad 2. N. Ass. Acceptio personarum tunc tantùm locum habet, quando ob causam impertinentem præteritur dignus vel dignior.

Ad 3. Ut officia promiscuè & nomine communitatis vendantur, debet pretium cedere ad interesse publicum, non autem semper.

Ad 4. Illæ leges vel non sunt usu receptæ, vel loquuntur de distributione pecuniæ ex justitia debitæ, vel alterius æquivalentis, non verò de distributione officiorum. *Lugo de just. d. 34. num. 35.* cujus disparitatem dabo *Cas. 55. n. 18.*

6. 3. Magistratus, Gubernatores, &c. gravissimè peccant, si officia communia faciant quasi hæreditaria, pleraque conferendo suis ag-vel cognatis non sine periculo turbarum & seditionum; tunc enim consanguinei, quamvis alioquin scientiâ & virtutibus cæteris pares vel etiam superiores, minùs forent digni, quia pro conservanda communi pace minùs utiles.

4. Si exorta seditio aliter componi non possit, quàm submovendo priores officiantes, hi non tantùm licitè amoveri possunt, sed & debent sic exigente bono communi, fructus tamen

men percepti vel commeriti illis relinqui debent, uti & restitui pretium ex communi ærario, si officia illis pro bono communi vendita fuerint, possèntque in tali casu illis substitui à plebe postulati, etsi sint minùs digni vel etiam inhabiles, eâ tamen conditione, ut intra breve tempus se qualificent, vel redditâ Reipublicæ pace officia dignioribus cedant. Ratio horum est conservatio vel restitutio pacis publicæ.

CASUS XXIX.

De Furto.

JAson Neo-Theologus examinatur 1. *Quid sit furtum.* 2. *Quotuplex.* 3. *Quale peccatum.* 4. *Quæ sit materia gravis.* 5. 6. 7. 8. *Qualiter solvantur contraria.* 9. *An furtis assueti peccent mortaliter furando rem levem.* 10. *An plura furta levia faciant unum grave.* 11. *An post illatum grave damnum quid leve auferens semper peccet mortaliter, & quid si à diversis modica auferas.* 12. 13. *Quid si plures quid parùm accipiant communi consilio?* 14. *Quid si alter ex ablatione rei levis multùm sit contristandus.* 15. *Quid si plures servi jussu Domini auferant multa modica.* 16. *Quid si quis inadvertenter complevit materiam gravem.* 17. *An modica per longa intervalla coalescant?* Pro resol.

QUÆR. I. Quid & quotuplex sit furtum? 1.

R. Imo: Furtum est *injusta & occulta rei alienæ contrectatio*; hoc est, acceptio vel detentio Domino rationabiliter invito. *Dicitur imò: Contrectatio occulta*, nam si fiat Domino vel illo,

qui loco Domini rem tenet, præsente & reluctante, cum aliquo metu vel violentia, dicitur rapina, quæ distinctam habet malitiam à furto ob violentiam, quam infert, *S. Th. q. 66. a. 4.* Dicitur 2. *rei alienæ*, quæ scilicet est sub alterius dominio vel quasi dominio; unde non tantùm admittis furtum, si Petro aufers rem Petri, sed etiam, si eidem auferas rem tuam ipsi in pignus datam, quia pignus est creditori obligatum, & sub ejus quasi dominio: dicitur 3. *Domino rationabiliter invito*, hinc furioso volenti occidere licitè aufers gladium, item libros hæreticos non habenti facultatem eos retinendi, quia non possunt esse rationabiliter inviti.

2. R. II. Furtum aliud est *simplex*, aliud non *simplex*, putà quod præter rationem furti adhuc aliam habet malitiæ speciem, velut rapina, de qua jam dixi; & Sacrilegium, seu furtum rei sacræ, vel rei non sacræ è loco sacro: item furtum aliud dicitur *qualificatum*, quod habet speciale nomen & pœnam in jure, ùt *peculatus* seu furtum rei ad Principem seu fiscum pertinentis; *plagium* quod est furtum hominis liberi & inviti; *abigeatus* seu abductio pecorum è grege; aliud denique vocatur *manifestum*, in quo scilicet fur præsente inclamatione & persecutione cum re furtiva eodem die deprehenditur, antequam eò deveniat, ubi cum furto manere constituerat; aliud *non manifestum*, in quo fur non ità deprehenditur.

3. QUÆR. II. An & quale peccatum sit furtum?

R. Furtum esse peccatum est de fide ex præcepto 7mo decalogi, *non furtum facies*: est autem ex objecto seu genere suo mortale, ità ut ma-

manendo intra speciem furti absque hoc, quòd adveniat nova species malitiæ v. g. sacrilegii vel rapinæ, posset quis peccare mortaliter, uti iterùm certum est: directè enim furtum repugnat charitati, justitiæ & bono communi; quis enim dicet furantem 100. imperiales non peccare mortaliter; fit autem furtum veniale vel etiam nullum peccatum: 1. Ratione indeliberationis vel ignorantiæ, ùt si quis vel bonâ fide vel cum levi culpa ignoret hanc rem esse alienam, vel credit Dominum non esse invitum. 2. Fit veniale ex parvitate materiæ; quænam autem materia constituat hìc peccatum mortale vel veniale, non ex sola quantitate rei ablatæ æstimandum est; sed simul ex circumstantiis personæ ditioris vel egentioris, damni majoris vel minoris inde secuti: Recta enim ratio dictat, esse gravius peccatum, auferre solidum pauperi, quàm eundem auferre ditissimo Principi, &, ùt ait *D. Thom. opusc. de erudiendis Principibus L. 7. c. 8.* in amissione unius gallinæ plùs pauper gravatur, quàm multùm dives gravaretur in mille marcis, & cùm in hac materia multùm practica Theologi diversissimas ineant vias, aliis nimiùm rigorosè, aliis nimis laxè materiam gravis furti determinantibus; Hinc

QUÆR. III. Quæ sit materia furti gravis? 42.

R. Esse diversissimas hac in re Doctorum sententias, quas refert *Dicast. L. 2. t. 2. d. 9. n. 17.* sed his omissis dico: Illa quantitas videtur esse materia gravis & sufficiens ad peccatum mortale furti, quæ in unum diem sufficit ad sustentationem hominis, cui res ablata est, per sustentationem autem hìc intelligitur id, quo homo ad victum, amictum & habitationem pro

sola sua persona indiget; quia autem consideratâ cujusvis hominis conditione unus pro sustentatione plus requirit, quàm alter, v. g. Rex plus, quàm Princeps, Princeps plus, quàm Nobilis, aut Mercator, & hi plus, quàm Plebei, hinc etiam major quantitas statuenda est respectu unius, quàm alterius; & in specie respectu Regis & quorumvis etiam ditissimorum sufficient duo ducati, respectu Principis unus ducatus, respectu Nobilis vel mercatoris valdè divitis unus imperialis, respectu mediocriter divitis medius, respectu rustici una tertia vel quarta pars, respectu pauperis unus solidus; quia hæc videntur respectu horum sufficere pro unius diei sustentatione. *Laym. Lib. 3. t. 3. p. 1. c. 1. n. 3. Spor. t. 5. c. 5. n. 29. La Croix L. 3. p. 1. à n. 984. Metzger tr. 12. d. 40. a. 1. n. 7.* & in re consentiunt *Ang. V. furtum n. 34. Sylv. q. 2. Lopetz. p. 1. c. 92. Vasq. Valent. d. 5. q. 6. Ratio est*, quia gravitas furti æstimanda est, tum ex damno illato, tum ex voluntate Domini ægrè ferentis rem sibi auferri, furtum enim est ablatio rei alienæ invito Domino; sed est grave damnum auferre rem æquivalentem sustentationi unius diei, sicut esset grave damnum, aliquem privare uno die victu, amictu & habitatione, & Dominus quoad hoc rationabiliter gravitérque censetur invitus, datúrque ei justa causa gravis tristitiæ, indignationis ac solvendæ amicitiæ, ergo.

5. *Objicies* 1. Duo ducati non videntur sufficere pro sustentando Rege uno die, ergo malè statuuntur pro materia gravis furti respectu Regis. *Conf.* 1. Videtur irrationabile, si Rex propter amissionem duorum ducatorum graviter contrista-

tristaretur aut solveret amicitiam. 2. Rex debet potiùs velle amittere duos ducatos, quàm velle, ut proximus illos accipiendo graviter peccet, ergo non est rationabiliter invitus. R. *Ad 1. N. Ass.* nam loquimur de sustentatione solius personæ seclusâ Aulæ pompâ *ad 1. & 2. Conf. N. Ass.* Rex meritò indignatur, & invitus est etiam quoad duos ducatos, si enim tam notabilem summam furari liceat uni, licebit omnibus, quod cedet in gravissimum Reipublicæ præjudicium; quòd fur peccet, ipsius malitiæ tribuendum est, nec ideo tenetur quis ei permittere rem suam, & certè, si argumentum teneret, nullus quoad qualemcunque quantitatem posset esse invitus, imò quò res esset notabilior, eò minùs deberet esse invitus, eò enim magis fur peccaret, quid absurdius?

Objicies 2. Solidus pauperis in communi æsti- 6.
matione non plùs valet, quàm solidus divitis; *Conf.* 1. Pauper non habet majus jus in suum solidum, quàm dives in suum, ergo utrique fit æqualis injuria & æquale damnum, & per consequens æquale peccatum contra justitiam, etsi magis peccetur contra charitatem auferendo pauperi, ita *Wiggers, Neesen, Henno, &c.* qui pro materia gravis furti ponunt sustentationem viri honesti pro uno die v. g. duos solidos. *Conf.* 2. Quia, quòd unus sit pauper, alter dives, est conditio furto merè extrinseca, quia furtum essentialiter consistit in ablatione rei alienæ, atque qui solidum aufert à paupere, non plus accipit de re aliena, quàm si acciperet à divite, ergo. *Accedit*, quòd aliàs furtum factum pauperi foret alterius speciei, quàm furtum factum diviti, quod videtur absurdum. R. *Ad* 1. *N. C.* dam-

num non tantùm judicatur ex valore, quem res ablata habet in æstimatione communi, sed etiam ex utilitate, quam adfert habenti, ergo cùm solidus sit pauperi utilior, quàm diviti, cùm pro eo possit habere congruam unius diei sustentationem, eum auferendo ei fiet majus damnum & gravior injuria. *Ad Confirm. 1. Rr. dist.* Pauper non habet majus jus materialiter *Conc.* formaliter *Nego*; jus formaliter spectatur secundùm utilitatem & necessitatem habentis, jus autem in unum solidum non est tam utile & necessarium diviti, quàm pauperi; cùm per carentiam unius solidi pauper fiat multò miserabilior, quàm dives, ùt constat ex q. 2. ideóque per ejus ablationem pauperi fiet major injuria. *Ad Confirm. 2. Rr. dist.* Conditio paupertatis est furto materialiter considerato extrinseca, *Conc.* formaliter in ratione injuriæ & damni considerato, *Nego.* Furtum unius solidi à paupere est mortale, à divite solùm veniale, ideóque distinguuntur specie morali, non autem specie Physicâ, in quo nulla est absurditas, utì omnes fateri debent in furto levis & gravis materiæ.

7. *Inst.* 1. Qui homini diviti in fama detrahit, dicendo v. g. de viro valdè honorato, quòd sit fur vel mendax, non minùs, imò plùs peccat, quàm si id dicat de milite vel alio homine exiguæ famæ, ergo etiam, qui furatur diviti, non minùs, imò plùs peccat, quàm si furetur pauperi. *Rr. N. Conseq.* Argumentum probat pro nobis, nam, sicut in detractione non debet tantùm attendi, quid dicatur, sed etiam de quo, & cui, ex hoc enim augetur vel minuitur damnum, sic & in materia furti, & sicut injuria major est de homine honorato dicere, quòd

sit

sit mendax, quia majus patitur damnum in fama, sic major injustitia est furari solidum pauperi, quia majus damnum patitur in fortuna.

Inst. 2. Si materia gravis respectu Nobilis v. 8.
g. sit imperialis; ergo, qui furatur imperialem minùs uno obulo, non peccabit mortaliter. R. Aliqui concedunt seq. ex ea ratione, quia, si maneat mortale, si desit unus obulus, ergo etiam manebit mortale, si desint duo, ergo etiam, si tres, & sic deinceps, usque dum deveniam ad materiam cerrò levem vel ad determinatum obulum, qui necessàrius sit ad constituendum mortale. Alii *communiùs* negant sequelam, quia parvum pro nihilo reputatur, & Dominus moraliter censetur æquè invitus, sive unus obulus plùs, sive minùs auferatur, quod non tenet, si desit pars notabilis, v. g. una tertia.

QUÆR. IV. An & quando furtum in mate- 9.
ria levi fiat peccatum mortale?

R. Id fieri tribus præcipuè modis, 1. Per intentionem furandi seu injustè acquirendi rem gravem, unde furtis assueti, quamvis rem levem furentur, plerumque tamen peccant mortaliter; quia ordinariè habent intentionem furandi, quantum possunt. Item, qui injusto pondere, mensurâ vel ulnâ intendunt se locupletare, in singulis defraudationibus etiam minimis peccant mortaliter, quia singulæ fiunt ex proposito acquirendi materiam notabilem, idem est de caupone, qui solet modicum aquæ vino admiscere. *Less. de just. L. 2. c. 12. d. 7.*

2. Fit grave per multiplicationem, non quòd 10
multa furta levia simul sumpta faciant unum peccatum mortale, sed quòd illud furtum, quo ultimò completur materia gravis, sit peccatum mor-

mortale; quia conjunctum cum prioribus infert & complet grave damnum: v. g. à divite ter furatus es solidum, ter peccâsti venialiter; si addas furtum quartum, hoc furtum est mortale, quia jam injustè accipis & detines medium imperialem, quem suppono esse materiam gravem respectu mediocriter divitis; intellige, nisi solidos priùs ablatos jam restitueris, vel saltem ad materiam levem restituere intendas, tunc enim non uniuntur in ratione gravis damni. *Sotus L. 5. q. 3. a. 3. Vasq. Valent. Salon. 22. q. 66. a. 6.* & plures apud *Sanch. Dian. Lug. d. 16. à n. 38.* Sed quid, si pro nunc non possis tres solidos priùs ablatos restituere, & tamen fureris quartum, per quem completur materia gravis? R. Si habes voluntatem saltem conditionatam priores solidos restituendi, si aliquando potueris, non peccabis mortaliter, quia nec approbas prius damnum, neque injustè detines materiam gravem, cùm velis eam restituere, quando poteris; secùs, si hanc voluntatem non habeas. Et hâc ratione conciliantur DD. pro & contra sentientes. Quid denique, si illato
II. jam gravi damno iterum quid leve fureris ab eodem vel tertio? R. Si non habeas animum priùs ablata restituendi saltem usque ad materiam levem, & tamen advertas ad hanc obligationem, peccas mortaliter toties quoties; quia vis augere, & de novo retinere materiam notabilem injustè ablatam, sive ab eodem, sive à tertio; si verò non advertas, pecças tantùm venialiter, ùt per se patet. Quòd si res parvæ à diversis auferantur, requiritur ad mortale dimidio, & juxta *Lugo* duplo major materia; & ut primùm devenitur ad materiam notabilem

pec-

peccatur graviter, quamvis enim nulli fortè in particulari gravis fiat injuria, fit tamen communitati; vel saltem injustè detinetur res alicna notabilis cum gravi obligatione eam restituendi. *Sot. Lop. Salon. Navarr. Sanch. Less. Laym. Lug. L. cit.* & plures cum *Dicast. n. 64.*

3. Si plures communi consilio, consensu, & probabiliùs etiam exemplo se moveant, ut quivis modicum vinum, modicam pecuniam auferat, paucas uvas decerpat, ità tamen ut simul sumpta faciant materiam gravem, peccant singuli mortaliter; quia singuli suo consilio vel exemplo influunt moraliter in totum damnum: si verò invicem se non moveant, non peccant graviter rem levem auferendo, quamvis sciant ab aliis rem levem vel gravem jam esse ablatam vel auferendam. *Ratio est*, qui tunc non sunt causa neque physica neque moralis damni ab aliis illati, sed tantùm illius, quod ipsi inferunt. *Sotus 4. de just. q. 7. a. 3. Medina, Less. l. 2. c. 12. d. 9. Salon. q. 2. a. 7. Sanch. l. 7. mor. c. 21. num. 22. Lug. n. 55. La Croix n. 1001. Si dicas:* Qui vulnerato infligit leve vulnus, ex quo moritur; item qui ferè ebrio præbet ultimum haustum, ex quo inebriatur, peccat mortaliter: ergo etiam, qui post levia furta per alios facta superaddit novum, per quod completur damnum grave. R. *N. C.* mors & ebrietas consistunt in indivisibili, putà in privatione vitæ & rationis, & ante ultimum vulnus (idem est de ultimo haustu respectu ebrietatis) nequidem pars mortis extitit, sed tota mors seu vitæ privatio sequitur post vulnus ultimum; & ideo quamvis priora vulnera etiam tanquam concausæ disponant ad mortem, tamen tota mors

12

31.

mo-

moraliter tribuitur vulnerationi ultimæ ; econtra damnum grave v. g. imperialis ablatus non consistit in indivisibili, neque totum sequitur ad ultimum furtum, quod suppono esse unius v. g. solidi, sed major ejus pars jam præcessit & causata est per alios absque influxu ultimi furtuli : & certè si paritas teneret, magis peccaret, qui furatur ultimum solidum, quàm qui furatus est priores septem ; suppono enim hos respectu hominis valde divitis esse materiam levem, imperialem verò esse materiam gravem, consequens autem quis admittet?

14. 4. Auferens rem exiguam v. g. florem rarum & singularem, monetam cupream, sed valde antiquam & charam, primos fructus ex arbore speciali affectu expetitos ad honorandos v. g. amicos, vel offerendos Ecclesiæ, ex quorum amissione prævidet, Dominum graviter contristandum & ità fore invitum, ac si res magni momenti fuisset ablata, peccat mortaliter, non quidem contra justitiam, quia nullum grave damnum infert in rebus fortunæ, ùt suppono ; sed contra charitatem propter gravem tristitiam & molestiam alteri immeritò causatam, & si prævideat propterea lapsurum in blasphemias, vindictas, etiam peccat peccato scandali. *Less. Layman, Sporer l. c.*

15. 5. Si plures servi jussu Domini auferant vel singuli iniquè consumant exiguum quid, quamvis ipsi non peccent mortaliter, si se invicem non excitent vel moveant ; Dominus tamen, postquam à servis simul sumptis materia gravis accepta vel consumpta est, peccat mortaliter ; quia mandando est causa moralis totius damni.

6. Qui

6. Qui multoties parva, sive ab eodem, sive à diversis auferendo, complevit materiam gravem etiam inadvertenter & absque intentione diteſcendi, vel magnam ſummam acquirendi, tenetur eam ſub mortali reſtituere, etſi non peccaverit mortaliter; quia totum damnum ſeu omnes partes damni ſcienter intulit; idque certum eſt, ſi res accepta adhuc in ſe vel inæquivalenti exiſtat; aliàs enim injuſtè detineret rem alienam notabilem, ùt dicam ſuo loco. 16.

7. Si per longa intervalla ſingulis v. g. menſibus modicum quid præſertim à diverſis auferatur, id juxta plures non coaleſcit in unum grave furtum; ſed verius eſt, tandem coaleſcere: quia manet damnum datum & obligatio reſtituendi, & quidquid per vices accedit, auget prius damnum & obligationem reſtituendi, & materia cum tempore poſſet fieri valde gravis. Unde Innoc. XI. meritò damnavit prop. 38. *Non tenetur quis ſub pœna peccati mortalis reſtituere, quod ablatum eſt per panca furta, quantumcunque ſit magna ſumma totalis.* Requiritur tamen dimidio vel duplo major materia, prudentis judicio metienda, quia Domini ejuſmodi furta minùs ſentiunt, & minùs ſunt inviti. *Tamb. L. 8. t. 2. c. 3. La Croix n.* 1011. 17.

CASUS XXX.

De furtis Conjugum.

KAndria mater-familias quærit ex Confessario, 1. *An ipsa vel domestici aliquid inscio marito surripientes peccent, & quæ hìc sit materia gravis.* 2. *Ad quem spectet dos, bona paraphernalia, antiphernalia, superlucrata.* 3. *An maritus bona dilapidans, aut uxor surripiens teneantur ad restitutionem.* 4. *Quid liceat uxori, si maritus sit absens, fatuus, vel non det medicinas, eleemosynas, ornatus muliebres, &c.* 5. *Quid si maritus sit dives.* 6. *Quid si maritus rogatus facilè consentiret, aut ipsa acquisivit ex parsimonia.* 7. *An excuset larga dos ab uxore allata.* 8. *An marito bona communia vel dotem dilapidante uxor possit uti occultâ compensatione, quid si dos casu pereat?*

1. QUÆR. I. Quid circa furta domesticorum in genere?

℟. Seqq. 1. Certum est domesticos, id est, uxorem, proles, servos, ancillas peccare contra justitiam cum obligatione restitutionis, si marito, patre vel hero rationabiliter invito aliqua surripiant; major tamen requiritur materia, ut peccetur mortaliter, quia respectu horum Domini sunt minùs inviti, quàm respectu extraneorum, & quidem communiter maritus censetur minùs invitus respectu uxoris, cum qua facit unam civiliter personam, quàm pater respectu filii, & pater minùs respectu filii, qui est aliquid patris, quàm respectu servi.

2. Quan-

2. Quantitas sufficiens ad mortale ex re ablata & ex circumstantiis judicanda est, minùs enim invitus est Dominus dives, liberalis, amicus, quàm avarus, pauper, parùm amans; minùs, si domestici furentur esculenta, quàm si pecunias; minùs, si res sit communis, quàm si rara; minùs, si furentur ad proprios usus, quàm ad dandum aliis; minùs, si consumant, quàm si vendant, &c.

QUÆR. II. Quid circa bona & furta conjugum?

R. 1. Bona conjugum sunt quadruplicia, 1. Est *dos* seu illud, quod uxor dat viro ad sustinenda onera matrimonii; hujus dotis dominium naturale habet uxor, dominium verò civile seu usumfructum & administrationem maritus, nisi in dotem detur res mensurata, v. g. 100. maldera hordei, vel æstimata v. g. domus assignato ejus valore & pretio, tunc enim maritus fit dotis Dominus, eò quòd talis traditio dotis habeat vim emptionis; ideóque omne periculum dotis ad maritum pertinet, ità ut, si dos quomodocunque pereat, maritus soluto matrimonio teneatur pretium æstimatum vel rem mensuratam in eo valore, quem tempore traditionis habebat, restituere; quem in finem uxor habet hypothecam privilegiatam præ omnibus creditoribus in omnia bona mariti. 2.

2. Sunt bona uxoris *paraphernalia* seu propria, quæ uxor ex hæreditate, legato aut labore familiæ non debito acquirit; horum dominium, ususfructus & administratio, nisi consuetudo loci aliud habeat, est penes uxorem.

3. Sunt *bona antiphernalia* seu contradotalia,

quæ maritus assignat in recompensationem dotis; horum dominium & administratio est penes maritum, ususfructus vel penes uxorem, vel penes maritum, prout iterum habet consuetudo.

4. Sunt *bona communia* & superlucrata, quæ quoad usum & administrationem spectant ad solum maritum, quoad jus autem & dominium ex media parte ad uxorem, ità ut maritus ea notabiliter dilapidando non tantùm peccet mortaliter, sed etiam teneatur ad restitutionem; alii tamen non improbabiliter sustinent, superlucrata pertinere ad solum maritum, sicut illa ad solam pertinent uxorem, quæ ipsa per suam industriam aut ex censu paraphernalium lucratur, per consequens dicunt maritum, si ea dilapidet, non teneri ad restitutionem, & sic habere consuetudinem, testatur *La Croix Lib. 3. p. 1. n. 1020.*

3. R. II. Circa furta & injustitiam inter conjuges tenenda sunt seqq.

1. Maritus, si dilapidet vel notabiliter vitiet dotem vel bona propria uxoris, vel etiam communia, peccat graviter contra justitiam cum obligatione restitutionis. Hinc, quamvis maritus è bonis communibus possit aliqua ad honestum ludum exponere: si tamen id faciat in magna summa sæpiùs aut ex consuetudine, vel cum notabili neglectu rei domesticæ, peccat mortaliter, tenetúrque ex bonis propriis damnum resarcire; nec obstat, quòd in ludo videatur esse æqualis spes lucri & fortunæ; nam experientia docet habituales lusores ferè omnes ad mendicitatem redigi, & negotia domestica negligi; ideò uxor meritò est invita, quòd bene advertant

tant Confessarii, ut habituatos ejusmodi lusores non absolvant, nisi datâ fide de intermittendo lusu. Similiter si uxor ex bonis, quæ mariti dominio vel administrationi subsunt, ipso rationabiliter invito notabile quid auferat, peccat mortaliter cum obligatione restituendi ex bonis propriis paraphernalibus, si habeat, vel post mortem mariti ejus hæredibus ex dote vel aliunde acquisitis. *Ratio est*: quia maritum injustè privat dominio aut administratione; dixi 4.
marito rationabiliter invito, nam si maritus consentiat, aut propter diuturnam absentiam, morbum vel fatuitatem uxor, vel simul, vel sola familiam gubernet, & bona administret, ipsa facere potest honestas donationes, eleëmosynas, & omnes expensas, quas vir gubernans rationabiliter faceret, vel facere deberet; aut si vir in victu, amictu, medicinis, donatiunculis, honestis recreationibus ea irrationabiliter neget, quæ in simili casu à patribus familias ejusdem conditionis concedi solent, non peccat uxor ea ad illum finem accipiendo; idem est, si maritus opulentus, sed tenax, nullas daret eleëmosynas nequidem ordinarias, aut proximis præsertim cognatis in gravi vel extrema necessitate constitutis non subveniret, illa ejus defectum ex bonis communibus supplere posset, *D. Th. in 4. dis. 15. q. 2. a. 5. March. trib. 2. tit. 4. sect. 2. Sylv. Molin. Less. L. 2. c. 12. dub. 14.* quia ipsa jure divino data est marito non in ancillam, sed in adjutorium, & in defectu mariti ad ipsam spectat gubernare familiam, & maritus non tantùm tenetur uxori dare præcisè necessaria ad victum & vestitum, sed etiam, quæ pertinent ad honestas recreationes, & decentes

eleëmosynas, & ita habet consuetudo, quæ uxori jus certum tribuit teste *Dicast. n. 198.* pro pace tamen domestica suadendum est uxori, ut in his marito obediat, & marito, ne se nimis rigidum exhibeat, &c. Si verò maritus det sufficientes eleëmosynas, aut sit tenuis fortunæ, tunc ipsa ex propriis, si habeat, parentibus, fratribus vel prolibus ex priori thoro subvenire debet, vel, si id faciat ex bonis mariti, tenetur ex dote sua hæredibus mariti, nisi hic remiserit, damnum compensare. *Nav. Less. dub. 18. n. 88.*

5. 2. Quamvis *Dian. p. 2. t. 15. resol. 34.* cum *Bannes* & aliis dicat uxorem divitis singulis annis posse auferre vigesimam partem totius lucri & reditûs annui impendendam in eleëmosynas, & honestas donationes, id tamen non videtur admittendum, si maritus sit liberalis in dandis eleëmosynis, & concedendis uxori honestis pro statu donatiunculis, aut si uxor acciperet in ordine ad usus vanos vel illicitos; ad hos enim maritus meritò est invitus; & quis dicet maritum etiam divitem annuò v. g. habentem 100. millia, non esse graviter invitum, si uxor ad usus præsertim profanos vel illicitos furetur annuò 5. millia.

6. 3. Non peccat uxor, si accipiat aliqua, quæ maritus facilè, & certò concederet, si rogaretur, quia adest licentia præsumpta & plerumque justa causa non petendi, ne se ostendat velut ancillam: similiter non tenetur ad restitutionem, si quid iniquè accepit, sed maritus prudenter præsumitur restitutionem condonâsse *Molin. d. 274.* & alii communiter.

4. Si maritus bona communia dilapidet, uxor

uxor licitè ſubducit ea, quæ ſibi & familiæ prudenter credit fore neceſſaria, quia bona communia ex media parte ad ipſam ſpectant, & in defectu mariti ipſius eſt providere familiæ. *Navarr. Molin. Dicaſt. nu. 203.*

5. Uxor licitè retinet ea, quæ per parſimoniam reſervat ex iis, quæ maritus ei pro veſtitu vel familiæ ſuſtentatione ad certum tempus liberaliùs aſſignavit, quia reputantur fructus induſtriæ. *Palud. Nav. Molin. d. 234.*

6. Non excuſat uxorem à furto, quòd largam attulerit dotem, nam quamvis propterea ad mortale requiratur major quantitas, eò quòd maritus tunc cenſeatur minùs invitus, quàm ſi nullam aut exiguam dotem attuliſſet; tamen non excuſatur à mortali, ſi ad notabilem materiam pervenerit. 7.

7. Si maritus bona communia vel ſuperlucrata dilapidet, poteſt uxor in illis locis, in quibus ſaltem per conſuetudinem certum jus habet ad medietatem, ſe per occultam compenſationem ſervare indemnem, multò magis familiæ reponere neceſſaria; ſimiliter ſi maritus dotem ab uxore allatam abſque ſpe recuperationis dilapidet vel negligat, poteſt uxor ex bonis mariti ſibi maturè providere de indemnitate; aut ſi maritus poſt mortem bona propria relicturus ſit, ex iisdem ante omnes creditores petere ſolutionem dotis, quia de jure habet hypothecam privilegiatam in omnia bona mariti ad aſſecurandam dotem; ſi tamen res dotalis non menſurata neque æſtimata ſine culpa mariti periiſſet, v. g. domus caſu conflagrâſſet, ad nihilum teneretur maritus, neque ejus hæredes, quia res dotalis tunc manſit ſub domi- 8.

nio uxoris, ideóque & huic periit, secùs, si res dotalis fuerit mensurata v. g. 50. plaustra vini, aut domus certo pretio taxata, tunc enim dominium & periculum rei etiam casuale ex dispositione legum transiit ad maritum.

CASUS XXXI.

De furtis filiorum, servorum, &c.

JAbin filius-familias dubitat, 1. *Qualiter disponere possit de bonis castrensibus, quasi castrensibus, adventitiis, profectitiis.* 2. *An & qualiter surripiens aliquid de bonis paternis teneatur restituere, & quid si fratres etiam sint furati, vel pater credatur remissurus, si rogaretur, vel restitutionem non petat.* 3. *Quæ hic sit materia gravis.* 4 *An filio laboranti pro patre debeatur salarium, & si non detur, occultè compensare possit.* 5. *Quid si servi pecunias, esculenta, &c. surripiant, aliis donent.* 6. *Labori se subtrahant, agrotent, vel servitium deserant.* 7. *Fragmenta rei elaborandæ retineant.* 8. *Aut aliquid ex pretio rerum pro Domino emptarum, sub prætextu, quòd mercatores remiserint.* 9. *Vel expensas fecerint?* Pro resolut.

1. QUÆR. I. Quid circa filios-familias eorúmque bona? R. 1 *Filius-familias* dicitur, qui est constitutus sub patria potestate; *patria potestas* est jus à legibus introductum, quod pater vel unus ex ejus ascendentibus habet in filium, vel procreatione, vel saltem rescripto Principis legitimum, & in certa ejus bona; sive filius sit naturalis, sive adoptivus in quacunque ætate, donec

donec emancipetur : emancipatio olim fiebat multipliciter, modò censetur filius emancipari per hoc, quòd uxorem ducat, & seorsim habitet.

R. II. Bona, quæ filius habere potest, sunt quadruplicia. 1. *Castrensia*, quæ filius in castris, sive ex testamento, donatione aut legato à commilitonibus facto, sive ex peculio castrensi, aut etiam ex famulatu regis acquirit.

2. *Quasi castrensia*, quæ quidem in castris non acquiruntur, sed in jure habentur quasi castrensia, qualia sunt, quæ filius acquirit ex officio publico Judicis, Doctoris, Advocati, Syndici, Medici, Prætoris, ex Clericatu, donatione Regis, propria parsimonia, &c. horum bonorum uti & præcedentium filius-familias, si pubes sit, plenum habet dominium & administrationem ; ideóque de his pater filio invito disponere non potest, secùs, si non sit pubes.

3. Bona *adventitia*, quæ filio adveniunt per artes mechanicas, fortunâ, donatione, hæreditate vel legato ex linea materna : horum dominium directum est penes filium, dominium utile penes patrem ; si tamen res sit usu consumptibilis, ùt pecunia, frumentum, &c. tenebitur pater ad restitutionem, si eis utatur, quia filius erat eorum Dominus proprietarius.

4. Bona *profectitia* sunt, quæ filius accipit à patre vel intuitu patris, horum dominium & ususfructus est penes patrem, nisi fortè pater dederit filio aliquid in patrimonium, vel ad suscipiendos S. Ordines.

QUÆR. II. Quid circa furta filiorum-familias ? R. seqq. 1. Peccat filius, si patre invito aliquid surripiat ex bonis, quæ sunt sub patris 2.

dominio vel administratione, ùt certum est ex illo Proverb. 28. *Qui subtrahit aliquid à patre suo, & à matre, & dicit, hoc non esse peccatum: particeps homicidæ est*; tenetúrque restituere ipsam rem ablatam, si adhuc existat, vel æquivalens ex bonis castrensibus, vel quasi castrensibus, si habeat, vel si non habeat, deducere in divisionem hæreditatis cum fratribus, nisi fortè & hi similiter sint furati, aut hi, aut pater remittat, vel certò credatur remissurus, si rogaretur, quem præ verecundia rogare non audet. *Nav. Less. dub. 13. n. 7. Dicast. n. 184.* aut si pater aut fratres sciant, nec satisfactionem petant, censentur condonare. *Burghab. cent. 2. Cas. 36.*

3. 2. Pro materia necessaria ad mortale filii respectu patris valdè divitis & benefici ab aliquibus non improbabiliter statuuntur 20. vel 30. aurei, si filius sit unicus, & non impendat ad usus illicitos, & tales, in quibus pater omninò scitur esse invitus: respectu patris mediocriter divitis 3. vel 4. aurei, ab aliis plùs, ab aliis minùs, tu prudens Confessarie id non tantùm ex re accepta, sed & ex facultatibus patris, ejus liberalitate & affectu in filium, ex liberorum pluralitate, ex accipientis ætate & usu dijudica, ita, ut conscientiam non nimiùm laxes, nec temerè scrupulum peccati mortalis injicias.

4. 3. Quamvis possit pater filio in domo paterna laboranti laborem suum specialiter compensare absque hoc, quòd aliis filiis faciat injuriam, ad hoc tamen non tenetur ex justitia. *Sylv. V. Peculium 1. qu. 12. P. Navarr. L. 3. c. 1. n. 76. Moya. t. 6. d. 4. n. 41. Laym.* & alii apud ipsos contra *Barth. Less. Lopetz. Dicast. n. 187.*

187. *Ratio est*, tum quia opera industrialis filii ex jure & consuetudine debetur patri, tum quia filius à patre habet victum, amictum, instructionem & curam paternam, neque pater se filio obligavit ex contractu, sicut servo conductitio, ergo non est, unde oriatur obligatio justitiæ, multò minùs poterit filius ejusmodi laborem sibi occultè compensare, occulta enim compensatio locum non habet, nisi quando debitum est certum, hìc autem ad summum est probabile.

QUÆR. V. Quid circa furta famulorum, opificum, &c.? R. Seqq. 1. Certum est & hos, §. si invito Domino aliquid notabile furentur, peccare mortaliter cum obligatione restituendi, vel si non habeant, saltem per extraordinariam diligentiam, laborem & obsequia compensandi; respectu tamen famulorum etiam aliquantò major quantitas requiritur, quàm respectu extraneorum æstimanda secundùm opulentiam & liberalitatem Domini ac circumstantias *Cas. prac. nu. 1.* insinuatas.

2. Multorum est sententia, minuta domesticorum furta in alimentis non coalescere in materiam gravem, eò quòd Domini tantùm videantur inviti quoad modum, si domestici ea consumant; si autem extraneis donent vel vendant, certum est etiam invitos esse quoad materiam, quod semper videtur dicendum, si materia tandem fieret notabilis etiam in esculentis, præsertim pretiosioribus & extraordinariis, etiamsi ipsimet domestici ea absumant, quis enim credat Dominum non esse invitum quoad substantiam, si servus multa pretiosa electuaria aut etiam mediam vel integram melioris vini amam intra annum absumeret?

6. 3. Servi sæpiùs partem temporis labori debito subtrahentes furtum, & quidem mortale committunt, quamprimum per ejusmodi negligentiam damnum grave Domino illatum fuerit; an verò famuli, qui ante tempus servitium deserunt, vel ex eo dimittuntur, amittant integrum salarium, & qualiter tempus absentiæ vel ægritudinis iis subtrahi possit, dicam *Cas. 57. num. 15.* Item, an operam suam pluribus elocare possint, ibid. *n. 14.*

7. 4. Famuli, opifices, sartores, textores, molitores, aurifices, surripientes fragmenta & reliquias materiæ sibi ad elaborandum traditæ peccant, prout supra dictum est de furtis minutis factis eidem vel diversis, nisi forsan fragmenta sint tam exigua, ut Domini non censeantur ea curare, vel tacitè remittere, eò quòd non repetant, cùm facilè possint.

8. 5. Si mercator sartori vel famulo pro hero aliquid ementi partem pretii remittat, vel aliquid donet, ut potiùs à se, quàm ab alio emat, possunt id, per se loquendo, retinere, si tamen alibi idem minori pretio habere possint, Domino injuriam faciunt, idem est, si rigidiùs mercando aliquid de communi pretio subtrahant, & sibi retineant; Ratio est; quia non suo, sed nomine committentis emunt, ergo pars de pretio subtracta non ipsis, sed committenti debetur.

9. 6. Si tibi, amico vel famulo committatur, ut alteri frumentum pretio indeterminato vel determinatè tribus aureis emas, tu autem industrius emas duobus & medio, non potes medium aureum tibi retinere, quia liberè hanc industriam posuisti, si tamen expensas feciſti, ut mino-

minoris emeres, v. g. ivisti ad remotiorem urbem, poteris has expensas compensare, saltem ex præsumpto Domini consensu, quia hæ expensæ ei fuerunt utiles, *V. Cas. 41. n. 24.*

CASUS XXXII.

De Causis à furto excusantibus.

MAbbo varia aufert. 1. *Sub prætextu necessitatis gravis, vel quasi extremæ.* 2. *Non obstante, quod Dominus rei sit in necessitate simili.* 3. *Aut res sit valde pretiosa,* 4. *Eam habere potuerit labore, emptione, mutuo vel humili petitione.* 5. *Et habeat alibi in re vel in spe.* 6. *In extrema necessitate consumit res sibi commodatas, depositas, mutuatas.* 7. *Excusat se titulo occultæ compensationis.* 8. *Quia aliàs cogetur famulos dimittere, vel ipse famulari.* 9. *Quia aliter liberari non potest à pœna carceris, vel capitis.* 10. *Quia non recepit dignum labori suo stipendium.* 11. *A suo debitore mutuum accipit animo compensandi, etsi juratò promiserit mutuum reddere.* Pro resol.

QUÆR. I. Quæ causæ excusent à furto? R. 1. Excusat necessitas *extrema*, quando scilicet est certum periculum amittendæ vitæ vel membri principalis, morbi incurabilis, extremæ infamiæ, vel timetur malum morti æquivalens; non tamen excusat necessitas *gravis*, quâ non extremum, sed grave malum in corpore, fama, vel fortuna timetur, ùt jam certum est ex Prop. 36. ab Innocentio XI. damnata: *Permissum est furari non solùm in extrema neces-*

necessitate, sed etiam in gravi. Pars prima etiam est communis & certa cum *D. Th. 2. 2. q. 66. a. 7. & q. 32. a. 3. Bannes ibid. dub. 2. Soto. Medin. Valent. d. 3. q. 9. p. 4.* Ratio est, quòd res temporales datæ sint à Deo tanquam media ad conservandam vitam, ergo vitâ periclitante proximus rationabiliter invitus esse non potest, quominùs ea tibi illum in finem usurpes; & hoc sensu in extrema necessitate fiunt omnia communia: divisio enim bonorum jure gentium introducta est, obligatio conservandi vitam est juris naturæ.

Dices: furari est intrinsecè malum, ergo nulla necessitas potest furtum facere licitum. R. C. totum, necessitas non facit furtum licitum, quia furtum essentialiter fit Domino rationabiliter invito; sed necessitas impedit furtum, quia facit, ut Dominus non possit esse rationabiliter invitus. Idem tenet de necessitate *quasi extrema*, seu de periculo proximo necessitatis extremæ, *Lugo d. 16. n. 154.* & certum esse dicit *Sporer t. 5. n. 103.* Accipe tamen sequentes limitationes.

2. 1. Si possessor rei in simili extrema necessitate existat, vel per tuam ablationem in eam incideret, non potes rem ejus accipere, quia tunc melior est conditio possidentis; ex eadem ratione, si tu rem alienam v. g. triticum sive bonâ sive malâ fide apud te detineas, in extrema necessitate illud consumere poteris, quamvis Dominus rei sit in eadem, quia tu possides, & ordo charitatis id exigit, vel saltem permittit, *Less. lib. 2. c. 16. n. 14.*

3. 2. Probabiliùs non licet privato in extrema necessitate surripere rem valde pretiosam, v. g.

tria

tria vel quatuor aureorum millia, maximè ſi hæc neceſſaria ſint ad conſervandum ſtatum Domini, *Lugo à n. 148. Ratio eſt*, quia Dominus rei tunc rationabiliter eſt invitus, non enim obligatur ex charitate plùs expendere pro conſervanda vita aliena, quàm propria, non tenetur autem conſervare vitam propriam per media valde pretioſa & extraordinaria. *V. Caſ. 17. num. 5.*

3. Si rem neceſſariam habere poſſis labore, emptione, mutuo, humili petitione, non potes eam furari, quia non eſt neceſſitas accipiendi aliena, quando aliquis ſibi proprio labore, mutuo vel petitione ſubvenire poteſt. Sed quid de homine ignoto aut nato à parentibus vagabundis, ob furta infamatis vel damnatis, ſi obinde nec in-nec extra patriam laborem nanciſci poſſit (quis enim fidat homini ignoto aut ſuſpecto) an talis licitè ſibi neceſſaria furari, aut econtra juſtè ob furta ſuſpendi poſſit? Quid ſi id fecit adhibitâ vi, effractis foribus, aut è rebus Eccleſiæ? Ecce caſum quotidie obvium; & tamen à nemine, quantum ſcio, ſatis enodatum. R. Igitur; talem teneri militare vel mendicare; non enim hoc eſt contra conditionem ſui ſtatûs; ſi verò nequeat militare & mendicando neceſſaria non obtineat, eò quòd v. g. Princeps ejuſmodi vagabundis eleëmoſynas dare prohibuerit; neceſſaria ſibi licitè ſurripere poterit; ita tamen ut, ſi aliter poſſit, abſtineat à rebus ſacris, & nemini vim inferat. Neque propterea puniri poterit, quia habet jus ad vitam, & extremè indiget. 4.

4. Quid ſi extremè indigens ex erubeſcentia nolit petere, an peccet mortaliter rem notabi-

lem

lem auferendo, negant *Less. Sporer n. 18.* Econtra pro certo affirmat *Coning. dis. 27. de char. dub. 10. n. 158.* Sed videtur distinguendum: si auferas à Paulo rem, quam Petrus erat paratus dare, si peteres, peccas mortaliter, quia Paulus meritò est invitus, ut ab illo fureris rem, quam ab alio facili petitione obtinere poteras, secùs si eam fureris à Petro, quia hic quòad rem supponitur non esse invitus, utpote eam daturus, si rogaretur.

5. 5. Si extremè indigens habeat alibi in re, vel saltem in probabili spe, unde solvere possit, non potest rem alienam accipere gratis, sed accipere debet sub onere mutui, seu sub obligatione transactâ necessitate restituendi, nisi res sit exigua, quam Dominus prudenter credatur concedere gratis; idque certum esse dicit *Lugo n. 170.* quia necessitas non exigit rem dari gratis, quando alter habet, unde per mutuum sublevari posset, sicut non obligat ad dandum dominium rei, quando necessitas solo usu tolli potest, ùt patet, aliàs enim indigens equo meo ad effugiendam mortem, non teneretur illum cessante periculo reddere: si verò pauper sit re & spe, res vel usus rei dandus est gratis ut dixi *Cas. 17. à num. 6.*

6. 6. Qui in extrema necessitate consumit, quod habet ex contractu commodati vel depositi, aut probabiliter etiam ex furto, si tempore consumptionis nihil habeat in re neque in spe, non tenetur restituere, quod consumpsit, etsi expost præter spem fiat melioris fortunæ; quia, si res mansisset apud Dominum, poterat eam accipere, & consumere absque obligatione restituendi, ergo & existentem apud se; aliud est, si res tran-

tranſiiſſet in accipientis dominium, ut res mutuò accepta, vel furto ablata, ſed rei propriæ mixta, quia tunc manet obligatio prioris contractûs, & indigens non conſumpſit rem alienam, ſed propriam. *Leſſ.* ſup. *n.* 9. *Dicaſt. l. 2. de juſt. t. 2. d. 19. n. 273.*

Dices cum *Sayr. Metzger.* Obligatio ex contractu commodati vel depoſiti, aut ex injuſta acceptione, v. g. furto eſt perſonalis, & cohæret perſonæ etiam re non ampliùs exiſtente, ergo per neceſſitatem non extinguitur, ſed ſuſpenditur, & qui eam conſumpſit, ſi præter ſpem ad meliorem fortunam redeat, tenetur eam reſtituere. R. *N. C.* Sicut ex præcepto charitatis in caſu poſito teneor conſumenti gratis donare rem meam, ſi non ſit nimis pretioſa, ſic & teneor remittere obligationem perſonalem ad rem. Et certè, ſi pro nunc non obliget præceptum eleëmoſynæ dandi rem gratis, ſanè nunquam obligabit. *V. Caſ. 17.*

R. II. A furto excuſat occulta *compenſatio*, 7.
quâ creditor ex bonis debitoris clam tollit, quantum ſibi novit deberi. *S. Thom. q. 66. a. 3. ad 5. Valent. Lugo d. 16. n. 86. Dicaſt. n. 89.* Ratio eſt: quia non peccatur in re, cùm res ex juſtitia debeatur, neque in modo, dummodo ſerventur ſequentes conditiones.

1. Ut id, quod accipitur, ſit debitum ex juſtitia, & non tantùm ex charitate vel gratitudine.

2. Debitum debet eſſe certum & liquidum, non autem dubium aut tantùm probabile, quia tunc melior eſt conditio poſſidentis, poſſeſſio enim eſt certum jus retinendi, contra quod nulla valet probabilitas.

3. De-

3. Debet viâ juris aut alio modo sinè notabili damno vel molestia, aut sinè gravi offensione & inimicitia debitum recuperari non posse, defectus hujus conditionis plerumque tantùm erit veniale, nisi alia incommoda inde oriantur. *Dian. to. 1. tr. 2. R. 48.*

4. Debet fieri ex bonis debitoris, non autem ex re aliena apud debitorem depositа, vel ad ipsum missa & nondum acceptata; imò, si debitor apud te ipsum rem suam deposuisset, non posses tuum debitum ex re depositа compensare in foro externo, *c. bona fides 2. de depositis, L. ult. Cod. de depos.* potes tamen in foro interno, si debitum certum aliâ viâ recuperari non possit. *Sylv. V. Compensatio q. 2. Laym. hic c. 9. n. 10. Pirh. L. 3. Decret. tit. 16. n. 11. Reiffenst. ibid. num. 19.*

5. Si commodè possit, debet fieri ex rebus ejusdem speciei cum re debita, aliàs enim debitor sinè causa cogetur rem suam permutare.

6. Cavendum est damnum temporale & spirituale debitoris, hinc moneri debet de extincto debito, tum, ne maneat in mala voluntate non solvendi, tum etiam, ne ipse vel hæredes ejus idem debitum cogantur bis solvere; hæc tamen monendi obligatio non est ex justitia, quia usus es jure tuo, sed ex charitate, à qua excusaris, si sinè læsione amicitiæ, famæ vel alio incommodo monere non possis.

7. Debet caveri damnum proximi habentis fortè jus prælationis in re, in qua fit compensatio.

8. Debet caveri periculum infamiæ, ne ipse vel alius tanquam fur traducatur, nisi fortè gravis vel extrema necessitas excuset, tunc enim licet

licet uti jure ſuo, & alterius damnum ex gravi cauſa permittere.

9. Debet compenſatio fieri in bonis ejuſdem Ordinis, hinc, ſi quis te injuſtè diffamavit, non potes hanc injuriam compenſare ſurripiendo pecuniam, quia hæc bona ſunt incommutabilia, & fama per pecuniam non recuperatur.

Dices 1. Lumen naturæ dictat, quòd nemo debeat eſſe Judex in propria cauſa. 2. Quòd reus non debeat condemnari inauditus. 3. Quòd non liceat injuriam propriâ authoritate vindicare.

℟. *N. Aſſumpta*; nam, quando debitum eſt certum, & Judex adiri non poteſt, nihil obſtat, quò minùs ipſe jus meum defendam accipiendo rem ex certa juſtitiâ debitam, ídque recta ratio tunc exigit; quia non adeſt aliud medium procurandi æqualitatem juſtitiæ, neque hoc eſt ſeipſum vindicare, ſed rem æquivalenter ſuam recipere: nec refert, quòd occultus compenſator in foro externo præſumatur fur; nam hoc inde fit, quia Judex ignorat adeſſe omnes conditiones requiſitas. Ex dictis

Infer ſeqq. 1. Nobilis è ſtatu ſuo excidens, 8.
ità ut famulos & equos cogatur dimittere, aut artem mechanicam exercere, honeſtus & opulentus civis mendicare, artifex inſtrumenta ſua vendere; hi omnes ſunt in gravi neceſſitate: ſi verò rationabiliter timeant ſibi proximè defutura vitæ neceſſaria, ſunt in gravi neceſſitate urgente ſeu quaſi extrema, in qua per ſe & alios aliena ſibi neceſſaria ſurripere poſſunt, etiam adhibitâ vi aliquâ, ſi rogati dare nolint aut reſiſtant: quia habent jus rigoroſum, ne impedian-

pediantur accipere rem sibi extremè necessariam.

2. Si necessitas levari possit per occultam compensationem è rebus debitoris, vel per mutuum, non est licitum auferre res alienas, nisi fortè abesset omnis spes reddendi mutuum, tunc enim non tenetur magis damnificare offerentem mutuum, quàm quemvis alium: neque in extrema necessitate licitum est plus accipere, quàm necessarium est pro levanda necessitate.

9. 3. Si quis justè v. g. ob delicta timeat carcerem perpetuum, vel etiam condemnari ad mortem famis; est quidem in extrema necessitate, sed sicut tunc nemo tenetur ei succurrere, sed ob bonum justitiæ publicæ carcerem vel mortem ejus potest permittere: sic nec ipse ad sibi succurrendum aliena rapere potest. Si verò injustam mortem vel carcerem timeat, utique rapto alterius equo fugere potest; ita tamen, ut periculum elapsus equum restituat, &, si possit, Domino equi de damnis obinde illatis satisfaciat.

10. 4. Famuli, quamvis judicent mercedem suam esse iniquam, tamen ex bonis heri sui eam compensare non possunt, nam Innoc. XI. damnavit hanc 37. prop. *Famuli & famulæ domestica possunt occultè suis heris surripere ad compensandam operam suam, quam majorem judicant salario, quod recipiunt.* Ratio est: quia tale debitum vix unquam est certum; sponte enim pro tali mercede famulari promiserunt, & herus eorum operâ fortè non indiguit, vel alios pro eadem mercede habere potuit, aut per instructionem, spem promotionis vel recommendationis laborem

borem compenſavit ; ergo non eſt certum, quòd illis quid ampliùs ex juſtitia debeatur , niſi ab hero vi , metu vel fraude fuiſſent coacti ad laborandum pro iniquo ſtipendio , vel cogerentur ad laborem non conductum , tunc enim illis certa fieret injuria , quam cogens teneretur reparare.

5. Si Petrus tibi debeat 100. ex merce ven- 11.
dita , & ipſe illubenter ſolvat , licitè ab ipſo accipis centum mutuò , animo compenſandi , & quamvis juratò promittas eos certo die ſolvere, adhuc poteris uti compenſatione ; quia compenſatio eſt reverà ſolutio, cùm per eam remittatur jus æquale debito : ſi tamen ex-vel implicitè jurâſti non compenſare , eò quòd Petrus forſan aliâ conditione mutuum dare noluerit ; debes ſtare juramento , quod ſervandum eſt, quandocunque licitè ſervari poteſt ; *Lugo n. 117.*

CASUS XXXIII.

De injuſtitia in bonis corporis , & ſpeciatim de occiſione ſuî & Innocentis.

NOrca *Virgo per nimias abſtinentias vitam abbreviat.* 1. 2. *Etſi medici dicant pro conſervatione vitæ vinum , maritum , ſciſſionem rupturæ eſſe neceſſaria , nihilominùs ea admittere renuit.* 3. 4. *Se Tyranno offert , imò rogat , ut pro fide orthodoxa occidatur.* 5. *Peſte infectis cum periculo vitæ inſervit.* 6. *Tempore incendii ex alto ſe præcipitat.* 7. *In mari conſtituta , ne in manus hoſtium incidat , petit à militibus , ut navim in-*

cendant. 8. *De crimine multùm anxia seipsam judici sistit, & timore tormentorum occulta vera & falsa fatetur.* 9. *Ad laqueum condemnata intendebat illum ipsum sibi injicere, & ut citiùs suffocaretur, jejunare.* 10. 11. *Variis modis intendit se mutilare.* 12. *Sed à custode carceris dimissa & impregnata, ne occidatur vel infametur, abortum sub prætextu, quòd fœtus sit mortuus vel nondum animatus, pharmaco aut immodico saltu causat.* 13. 14. 15. 16. 17. *Ægrota utitur opera medici & chirurgi ignoti vel imperiti, aut medicinis antiquatis.* 18. Pro resolut.

QUÆR. I. An aliquando liceat seipsum occidere vel mutilare?

1. R. I. Nunquam licet seipsum occidere directè, id est, ex proposito & intentione, excepto unico casu, quo Deus ipse hoc juberet: Omnes cum *D. Thom. 2. 2. q. 64. a. 5.* hoc enim esset contra jus Dei, qui solus habet dominium vitæ & necis, contra charitatem propriam, contra bonum generis humani, cujus individuum tollitur.

2. R. II. Neque licitum est seipsum occidere indirectè, ponendo scilicet actionem vel omissionem, ex qua prævideatur secutura mors, nisi gravis hoc agendi vel omittendi causa excuset, unde deduces.

1. Non peccare Carthusianos, cum in omni morbo & periculo vi voti carnes respuunt *Dian. p. 1. t. 2. R. 29.* ubi excusat omnes, qui amore virtutis renuunt bibere vinum, vel edere carnes, etsi peritus medicus dicat, sic vitam ad 10. annos protrahi posse, quia prolongatio vitæ est incerta, & adest justa causa abstinendi, imò experientia docet per moderata Jejunia, absti-

abstinentias & mortificationes vitam potiùs protrahi, quàm abbreviari; econtrà, qui per indiscretas macerationes vitam notabiliter minuunt, peccant mortaliter, sicut qui vitam infantis minueret animo citiùs eum ad cœlum mittendi. *Pet. Nav. Laym. hìc n. 5. Dicast. d. 10. num. 545.*

2. Peccant peccato homicidii, qui sine gravi causa se probabili vitæ periculo exponunt, veluti funambulones imperiti, duellantes aut venenum sumentes ad experiendam virtutem theriaci, non sumptâ prævìè certâ experientiâ in bruto.

3. Gravissimè peccant, qui per gulam aut intemperantiam sibi vitam abbreviant, periculo podagræ, calculi, thipsis &c. aut alterius gravis morbi exponunt, quod maximè verum est, si intemperantia sit magna & frequens. *Vid. c. 12. n. 2. & 6.* Graviter peccant, qui nolunt se à mortis periculo liberare, quando possunt facili medio, sumendo v. g. in lethali morbo medicinas ordinarias; dico medio facili, nam remedia nimis sumptuosa vel difficilia v. g. scissionem calculi vel rupturæ, abscissionem brachii, tibiæ, &c. nemo pro conservatione vitæ admittere tenetur, ùt docet communis cum *Less. L. 2. c. 9. dub. 13. n. 96.* ideóque nec videntur à Superiore etiam religioso præcipi posse, nisì remedium foret certum, & talis homo bono communi necessarius. Similiter excusatur puella, quæ ad videndas & tangendas partes verecundas renuit admittere medicum; quia hæc sunt remedia extraordinaria & sæpè magìs difficilia, quàm ipse morbus; unde etiam excusantur, qui pro vita conservanda nolunt ducere

3.

4.

uxorem, patriam vel domicilium cum magno incommodo mutare, &c.

5. 4. Glorioſum eſt amore Dei pro tuendâ fide vel alia virtute ſe mortis periculo exponere, imò ſe Tyranno ſponte offerre, ſi id exigat honor Dei & proximi ædificatio, ùt conſtat exemplo plurium SS. Martyrum; ſecus ſi id nec Deo glorioſum, nec proximo ſit utile, ſibíque in fide & charitate non ſatìs firmato periculoſum, idcóque peſſimè agunt, qui temerè idola confringendo, vel in hæreticos declamando, ſeipſos periculo & Eccleſiam majoribus perſecutionibus exponunt & adverſariis iniquè ſæviendi occidendíque anſam præbent; multò minùs licebit petere vel ſuadere Tyranno, ut ſe innocentem pro fide vel republica occidat, hoc enim eſſet ſuadere & rogare, quod alter ſine peccato facere non poteſt.

6. 5. Licitum & maximè meritorium eſt, ſe amore proximi vitæ periculo exponere, ſerviendo, inviſendo, Sacramenta adminiſtrando ægris peſte infectis aut alio morbo contagioſo laborantibus, item ſe objiciendo telo vel ictui ad ſervandum Principem, parentem vel perſonam bono communi neceſſariam; id enim excuſat amor boni communis, & reverentia in Superiores & parentes: an verò vitam proximi liceat præponere vitæ propriæ, ei v. g. in æquali neceſſitate cedendo panem, vel in naufragio tabulam, vel ſe ſupponere in vicem amici injuſtè occidendi; diſputatur in utramque partem probabiliter: *Verjius Tamb. L. 6. c. 1. §. 1. n. 5.* docent id non licere, quia in pari caſu ordo charitatis videtur exigere, ut plus diligatur vita propria, quàm aliena. A potiori ſi ami-

amicus meus foret justè condemnandus, non possem me ejus loco supponere, esset enim Judicem inducere ad condemnandum innocentem.

6. Ad evitandam mortem crudelissimam à Tyranno minitatam, vel ab incensa domo aut navi imminentem licitè te dimittis in terram vel in aquam cum manifesto vitæ periculo, *Lug. d. 10. sect. 2. n. 50.* quia hoc non est directè se occidere, vel mortem intendere, sed velle minus periculum præ majori aut crudeliori, quin ipsa bruta instinctu naturæ se talibus modis salvare nituntur, inquit *Less. dub. 6.* idque certum esse judico, si sit aliqua spes vitæ per præcipitium conservandæ. 7.

At quid, si ex præcipitio nulla sit spes vitæ, an ad evitandam mortem v. g. crudelissimam ex incendio imminente adhuc liceat se præcipitare?

Pro *affirmativa*, quam timidè sustinet *Lugo*, est, quòd, quamvis præcipitatio sit certò conjuncta cum morte, tamen illa non intenditur, sed intenditur sola evasio mortis crudelioris, ideóque est tantùm occidere se indirectè, quod ex gravissima causa licet; *Prob. à pari*, quamvis transfossio iniqui transgressoris foret conjuncta cum certa ejus morte, quia tamen non intenditur, sed sola vitæ propriæ conservatio, ideò ejusmodi transfossio tanquam homicidium indirectum est licita, ergo & præcipitatio, etsi certò conjuncta cum morte propria.

Pro *negativa* est, 1. Si Tyrannus minetur excidium urbi, nisi Petrum Innocentem è turri sinè spe vitæ præcipites, non licet præcipitare, quia esset directè occidere Innocentem, ergo nec teipsum metu exustionis. 2. Metu incendii vel ut dolores ignis non sentias, non potes te

sclopeto trajicere, guttur præsecare, ergo nec è turri dejicere, si enim guttur præsecare sit directè se occidere, cur non se præcipitare, cùm utrumque, ùt supponitur, sit ex se & infallibiliter cum morte conjunctum? Responderi tamen posset *ad 1. N. C.* Tyrannus intendit per præcipitationem Petri mortem innocentis, ergo, si in hoc ejus petitioni satisfacias, directè occidis innocentem; aliud est, si Tyrannus te incluserit ad mortem crudelissimam, vel eam exspectes ab igne imminente, & tu sponte te è turri dimittas, tunc enim nec tu, nec Tyrannus præcipitationem intendit ùt medium ad mortem, sed ùt medium mortem qualitercunque evadendi; *Ad 2.* similiter *N. C.* Qui sibi guttur præscindit, ut non sentiat dolores incendii, intendit immediatè ipsam mortem, ùt medium non sentiendi dolores ignis, præcipitans verò intendit evadere mortem diriorem, etsi cum periculo novæ mortis, quam vellet non sequi. Nec obstat: quòd præcipitatio sit infallibiliter conjuncta cum morte, nam trajectio injusti aggressoris etiam est infallibiliter cum ejus morte conjuncta, nec propterea dicor directè intendere ejus mortem, sed solam vitæ propriæ conservationem.

8. 7. *Less. n.* 32. *Dicast. n.* 583. non improbabiliter excusant militem, qui ad evertendam turrim vel monumentum hostile incendit pulverem tormentarium, etsi prævideat se in momento opprimendum; item eum, qui incendit naves, ne cum magno Reipublicæ damno in manus hostiles deveniant, etsi ipse vel sit simul exurendus, vel saltem in mari submergendus. Rationem dant: quia est causa gravissima ejus-

ejusmodi actionem ponendi, & mors sequitur indirectè præter intentionem; sicut si in turri hostili sciantur existere personæ innocentes certò interimendæ, adhuc eam licebit incendere, vel in eam tormenta dirigere, quia illarum mors non intenditur. Exemplum exhibet S. Script. in Samsone, qui, ut multos hostium sterneret, columnas ædificii subvertit, cum inevitabili propriæ vitæ jactura.

8. Reus potest seipsum offerre judici ad pœnam capitalem, & ab eo petere, ut eum dignâ mortis pœnâ puniat, hoc enim non est seipsum occidere, sed petere, ut Judex exerceat actum justitiæ, quod potest & plerumque facere tenetur. *Lugo n. 38.* 8.

9. Non peccat reus, qui ad declinandam gravissimam torturam fatetur crimen occultum verum, secus si falsum, quia tunc mentitur & inducit judicem, ut ignoranter occidat Innocentem. *Molin. d. 37.* 9.

10. Justè condemnatus ad mortem famis non tenetur admittere panem occultè oblatum, neque fugere, etsi possit, sed potest amore justitiæ publicæ mortem permittere; si verò esset injustè condemnandus, teneretur panem admittere & fugere, si posset; quia non est causa mortem iniquam permittendi, excipe casum martyrii, quando honor Dei & fidei permissionem mortis exigit. *Tamb. §. 2. n. 6.* 10.

11. Etsi reus justè condemnatus seipsum è mandato judicis probabiliter occidere possit sumendo v. g. venenum, incidendo sibi venam, è scala se dejiciendo, gladio vel sclopeto trajiciendo, &c. Quia id non facit authoritate propriâ, sed judicis, cujus ministrum agit *Tolet.* 11.

Haun. de just. n. 613. tamen certum est ad hoc non teneri, quia nimis durum & crudele est hominem sui ipsius esse carnificem, imò nec potest, si Judex non mandet; ideóque strangulandus peccat, si jejunet, ut citiùs suffocetur, quia occideret se authoritate propriâ: potest tamen omnia facere, quæ implicitè mandantur, ut genuflectere ad excipiendum ictum, scalam vel rogum ascendere, &c.

Dices cum *Lugo*, nemo potest respectu sui exercere actum justitiæ, cùm justitia essentialiter sit ad alterum; sed occidere reum est actus justitiæ, scilicet vindicativæ, ergo. 2. Judex non potest seipsum judicare, ergo nec reus seipsum occidere. 3. Vel Judex justè mandat reo se occidere, vel injustè, si primum, reus erit obligatus obedire, & per consequens se occidere, quod est contra communem, si secundum, obedire non poterit.

℟. *Ad 1. dist.* punire reum est actus justitiæ inter Judicem & Rempublicam, cui Judex ex quasi contractu obligatur C. inter reum & seipsum N. ideóque reus seipsum jussu Judicis occidens non respectu sui, sed respectu Reipublicæ exercet actum justitiæ. *Ad 2. N. C.* Judex debet esse Superior reo judicato, nemo autem potest esse Superior respectu sui. *Ad 3.* Judex ob causas id justè imperare potest, sed & reus ob nimiam difficultatem justè excusatur.

12. ℟. III. Neque licitum est se mutilare, aut membrum abscindere, nisi id necessarium foret ad conservationem totius. Quia homo non est suorum membrorum absolutè Dominus, sed solùm conservator & custos, recta autem ratio dictat, quòd ritè custodiat, qui mavult amittere par-

partem, quàm totum; & pereunte toto pariter periret pars. Unde *deduces*.

1. Licitè abscinditur pes gangrænâ vel alio malo periculosè infectus. Item manu ad palum alligatus, potest illam sibi abscindere, si aliàs esset igne consumendus, à bestia devorandus, aut à Tyranno necandus. *Steph. Lugo n. 21. & 22.* Potest etiam quivis alius tibi hoc facere cum tuo consensu. *Hurt. Diana.* At nunquid idem licebit, si justè es ad mortem condemnandus? R. *Affirm.* Quia reus non tenetur exspectare mortem, ergo pro conservando toto individuo licitè abscindit sibi membrum.

2. Non licet se vel alium castrare ad conservandam castitatem, vel sedandas tentationes, quia ad id sunt alia media *S. Thom. 2. 2. q. 65. a. 1.* Ex eadem ratione non licet sibi amputare nasum vel eruere oculum, ad impediendum stuprum vel turpem amorem. Et ubi quidam Sancti id fecisse leguntur, egerunt ex speciali Dei instinctu.

3. Peccant parentes, qui filios etiam consentientes castrari faciunt, ut sint aptiores ad cantum, ut serviant Principi, &c.

QUÆR. II. An aliquando liceat occidere Innocentem? 13.

R. I. Nunquam id licet directè, seu ex proposito sive authoritate publica sive privata; *insontem ac justum non interficies. Exod. 23. v. 7.* *Ratio est*, quia solus Deus est vitæ humanæ Dominus, contra cujus jus peccat homo vel respublica aliquem innocenter sine mandato divino occidens. Unde non licet occidere obsides, etsi eorum Principales non servent fidem; neque licet Magistratui occidere Petrum innocentem,

tem, etsi Tyrannus toti urbi minetur excidium, potest tamen Magistratus jubere Petro, ut pro communi bono se Tyranno sistat, & si nolit eundem tradere in pœnam inobedientiæ.

Dices: Licet abscindere membrum etiam sanum de corpore, ut servetur totum corpus; ergo & civem de communitate, ut servetur communitas. *Confirmatur*, pro bono communi potest civis exponi manifesto vitæ periculo, ergo & occidi. R. *N. C.* Unum membrum corporale in esse & vivere dependet à physico influxu alterius, non autem civis à cive, sed quilibet, sicut habet esse adæquatè distinctum ab altero, sic & jus distinctum in suam vitam. *Ad Confirm.* R. 1. *Retorq.* Civis pro necessitate communi obligatur se vitæ periculo exponere, si jubeatur; ergo obligatur etiam seipsum occidere; quod nemo dicit. R. 2. *N. C.* mandare, ut cives pro conservanda communitate se vitæ periculo exponant, spectat ad potestatem gubernativam, quam constat esse penes Rempublicam, occidere verò est actus dominii in vitam hominis, quod soli Deo competit, vel homini de ejus permissione, quam certum est non dedisse, sed econtra prohibuisse.

An verò Judex occidere possit eum, qui publicè probatus est nocens, etsi privatâ scientiâ sciat esse innocentem, in utramque partem disputatur; affirmant *D. Thom. q. 67. a. 2. Cajet. Bannes, Valent.* sed ex ratione probabiliùs negant *Less. Nav. Sylv. q. 67. a. 2. Lugo d. 37.* quia hoc esset directè occidere innocentem; nam sententia Judicis directè præcipit mortem, quam & ipsa executio directè infert. *Nec dicas,* quòd Judex directè tantùm intendat servare ordinem

dinem juris ; nam *contra est* : quòd non detur ordo juris contra jus naturale , sed jus naturale vetat occidi Innocentem , ergo. Deinde ad minas Tyranni projicere in aquas infantem , est directè occidere , etsi projiciens intendat conservationem urbis , & ordo juris , quem intendit Judex , est propter bonum communitatis ; ergo si pro ipsa communitate servanda non liceat occidere Innocentem , minùs id licebit ad servandum juris ordinem.

14. II. Neque licitum est indirectè Innocentem occidere , hoc est agere aliquid , ex quo præter intentionem mors Innocentis sequatur, nisi ex causa gravissima. Unde resolves seqq.

1. Si iniquum aggressorem aliter fugere non possis , quàm in via angusta conculcando Innocentem vel occidendo infantem , quo aggressor pro scuto utitur , non peccas ; quia non intendis mortem Innocentis , sed solam vitæ propriæ defensionem. *Less. Lug. Tamb. L. c.*

15. 2. Nullo casu nequidem ad evitandam mortem vel extremam infamiam licet in se vel in alio directè procurare abortum , sive fœtus sit animatus , sive inanimatus , ùt nunc certum est ex propos. 34. damnata ab Innoc. XI. *licet procurare abortum ante animationem fœtûs , ne puella deprehensa gravida occidatur aut infametur. Ratio est :* vel enim fœtus est animatus , & jam homo in corpore & anima occiditur ; vel non est animatus , & directè destruitur duplex semen & inchoata generatio ; sicut ergo nullo casu directè licet destruere unum semen per pollutionem, sic multominùs semen duplex per abortum ; quandonam autem fœtus animetur est incertum, plerique medici censent fœtum masculinum animari

mari circa diem à conceptione 30. vel 40. fœmineum verò circa diem 60. vel 80. qui concurrit ad abortum fœtûs animati, excommunicationem & irregularitatem incurrit. Si fœtus certò sit mortuus & matri noxius, indubiè expelli potest; quia non ampliùs habet rationem fœtûs, sed humoris noxii.

16. 3. Gravissimè peccat mulier, si immodico labore, saltu vel intemperantiâ fœtui noceat, etsi hoc non intendat, sed solùm prævideat: ad servandam tamen vitam vel sanitatem, si aliud medium non suppetat, potest licitè adhibere medicinam de se non ordinatam ad expulsionem fœtûs, v. g. balneum, sectionem venæ, etsi per accidens etiam sequatur occisio fœtûs animati, quia si talis medicina non sumatur, periclitatur vita matris & simul infantis; si autem medicina aliter non conduceret ad sanitatem, quàm expellendo fœtum, non liceret sumere, quia directè intenderetur expulsio fœtûs tanquam medium necessarium ad sanitatem, quod est intrinsecè malum. *Lugo n. 132.*

17. 4. Ad evitandam infamiam vel mortem ab extrinseco inferendam, nequidem licitum est uti medicinâ, quæ indirectè tendit ad expulsionem fœtûs; *Ratio est*, quia talis medicina non prodest ad impediendam infamiam vel mortem ab extrinseco inferendam, nisi quatenus occidit vel expellit fœtum; ergo qui illam sumit, directè intendit expulsionem fœtûs, quia directè intendit medium evitandi mortem vel infamiam, quale medium hìc non est sumptio medicinæ, utpote de se nihil conducentis ad mortem vel infamiam evitandam, utì supponitur, sed expulsio fœtûs, quam proinde sumens medicinam

nam directè intendit, qui enim vult finem, vult & media. Nec dicas: si in via angusta conculco innocentem ad fugiendum injustum aggressorem, quem aliter fugere non possum, conculcatio sumitur ùt medium me salvandi, & tamen directè non intenditur juxta dicta sup. n. 14. Ergo nec in casu præsenti directè intenditur expulsio fœtûs. ℟. Enim N. 1mam partem antecedentis. Ut medium me salvandi assumitur fuga, quòd autem hæc fiat conculcando Innocentem, per accidens est, & à me non intenditur, sicut à medico non intenditur debilitas, quæ conjungitur cum sectione, quam medicus assumit ùt medium recuperandi sanitatem. Contra hucusque dicta

Dices 1. Saltem licebit directè expellere fœtum inanimatum, si ex eo mors matri immineat, quia talis fœtus est aggressor vitæ; sicut ergo possum occidere furiosum, qui vitam aggreditur, sic & fœtum expellere; si enim ex tali causa liceat interimere hominem jam generatum, cur non & fœtum expellere, qui est tantùm inchoata generatio.

2. Pro conservatione totius licet abscindere partem vel membrum etiam sanum, ut si pede vel manu ligatus atrocem mortem ab imminente igne, hoste vel fera aliter effugere non possis; atqui fœtus est pars uteri, ergo.

3. Pereunte matre certò peribit fœtus, ergo præstat expulso fœtu conservare matrem, quàm utrumque perire.

℟. Argumentum nimium ideóque nihil probare; probat enim licere expulsionem fœtûs etiam animati, item pollutionem & expulsionem veri seminis humani, si ex ejus nimietate timea-

timeatur mors, quia tunc semen aggreditur vitam: dicendum igitur, sicut nullo casu licita est directè quæsita pollutio, eò quòd ob nimiam ejus delectationem & hominum in eam propensionem homines parùm de generanda prole curarent, hâc delectatione contenti, non sinè speciei humanæ detrimento; sic à potiori intrinsecè mala est fœtûs expulsio; si enim hæc aliquo casu liceret, majus esset periculum & confidentia fornicandi, à quo aliàs absterrere solet timor prolis partûsque futuri.

In forma *Ad 1. N. C.* directè expellere fœtum est intrinsecè malum ob rationem datam, non verò occidere aggressorem vitæ.

Ad 2. Pariter dicam licitum esse expellere semen, quia magis est pars hominis, quàm fœtus; itaque *N. C. disp.* est, quòd membrum corporis unicè & principaliter sit ad bonum totius, ideóque pro conservando toto licitè abscinditur, fœtus principaliter à natura non intenditur propter matrem, sed propter speciei humanæ propagationem.

Ad 3. Dico iterum probari licere directam effusionem seminis veri, sed periculosi, quia mortuo individuo etiam semen peribit; sicut igitur non licet conservare individuum per effusionem veri seminis, sic nec matrem per expulsionem fœtûs.

18. QUÆR. III. Quid hìc notandum circa Medicos, Chirurgos, Pharmacopæos, Infirmarios? &c. R. Seqq.

1. Omnes hi peccant contra præceptum: *Non occides*, si ex culpabili ignorantia, negligentia, avaritia, &c. causa sunt, quòd infirmus citiùs moriatur, aut morbus ejus notabiliter ingravescat,

scat, vel diu prolongetur, aut infirmum horum periculo exponant. Ideòque medici & chirurgi, quamdiu non habent sufficientem scientiam & experientiam, peccant gravissimè, si ex se sinè consilio & assistentia peritorum medicinas præscribant, implentes bursam pecuniis & cœmeteria mortuis. Idem tenet de iis, qui artem quidem callent, sed magis phantasiam sui capitis, quàm regulas artis sequuntur, aut in casu arduo consilia peritorum vel negligunt vel respuunt.

2. Aromatarii & Pharmacopolæ præter furtum etiam se reos homicidii faciunt, si corruptas aut inutiles species vendendo infirmo graviter noceant, vel mortem accelerando, vel non impediendo, vel reconvalescentiam retardando. Hujusmodi verò Medicos, Chirurgos, Pharmacopæos non solùm teneri ad omne damnum per suam imperitiam aut medicinas inutiles causatum, sed & restituere debere pretium pro opera & medicina acceptum, docent *Caramuel*, *Henno* & alii; quod certum videtur respectu eorum, qui ignari & bonâ fide eorum ope & medicinâ usi sunt, secùs de iis, qui temerè & scienter iis utuntur, nam tales quoad restitutionem damni & pretii videntur suo juri renunciâsse, quamvis juri ad vitam & sanitatem renunciare non potuerint.

3. Similiter peccant contra propriam vitam, qui ex parsimonia, avaritia vel experiundi causâ utuntur medicinis vel medicis ignotis & suspectis, dum alios habere possunt; quia sinè causa vitam & sanitatem gravi exponunt periculo, ùt per se patet.

Z CASUS

CASUS XXXIV.

Qualiter liceat occidere malefactores & injustos aggressores?

ORbius Judex dubitat, 1. *An liceat omnes malefactores occidere, an etiam Principem tyrannicè imperantem.* 2. *An malefactor proscribi possit à quolibet liberè occidendus.* 3. *An occidi possit deprehensus in adulterio.* 4. *An occidi possit aggressor.* 5. *Quid si sit amens vel moriturus in mortali?* 6. *An adulter vel banditus queat se defendere, an malefactor vel etiam Innocens contra satellites.* 7. *Vel contra eum, qui decrevit occidere.* 8. *An aggressus teneatur fugere.* 9. *An liceat occidere invasorem honoris.* 10. *Vel pudicitiæ.* 11. *Aut bonorum temporalium.* 12. *Saltem si sint magni momenti?* Pro resolut.

1. QUÆR. I. An liceat occidere malefactores?

℟. Licet authoritate publicâ, non privatâ, dummodo crimen sit morte dignum & noxium Reipublicæ, & servetur ordo juris, est communis cum *D. Thom. 2. 2. q. 64. a. 2. & 3.* partim contra *Waldenses*, qui id simpliciter negabant, partim contra *Scotum in 4. dist. 15. q. 3. a. 2.* qui id tantùm ad casus in S. Scriptura expressos extendit. *Prob.* quia Scriptura generaliter dicit: *Maleficos non patieris vivere*, Exod. 22. & Apostolus ad Rom. 13. de Principe ait: *Non enim sinè causa gladium portat, DEI enim minister est, vindex in iram ei, qui malè agit.* Ratio est; quia illicitum esse non potest, quod ad con-

conservandam socialem politicam & quietam hominum vitam est omnino necessarium ; sed occidere malefactores reipublicæ noxios ita est necessarium , ergo : dixi authoritate publicâ ; nam summè periculosum , & intolerabile foret reipublicæ, si quilibet privatus malefactores occidere posset ; unde

Resolves seqq. 1. Tyrannus injustè invadens regnum vel principatum à quolibet cive occidi potest , quia quilibet habet jus vim iniquam reipublicæ illatam propulsandi , idque fit non tam authoritate privatâ quàm publicâ ex communi reipublicæ consensu , *S. Th. Lib. 2. de regim. Principum c. 6.* regno autem jam quietè possesso Tyrannus vel etiam Princeps legitimus , sed Tyrannicè imperans , à quolibet occidi non potest, ùt patet ex propositione Joannis Huss damnata in Conc. Constant. *Sess. 15. quilibet Tyrannus licitè potest à quocunque subdito interfici ;* ideóque tunc ad Superiorem , vel si talem non habet , ad judicium publicum totius communitatis recurrendum erit ; quæ illum regno privare poterit , si nolit ab injuriis desistere ; accepit enim Princeps vel Rex potestatem suam ab ipsa republica non in destructionem , sed ædificationem. *Suar. d. 13. de bell. Sect. 8.* & plurimi apud *Dicast. 501.*

2. Malefactores reipublicæ noxii à Principe vel Magistratu licitè proscribuntur à quibusvis liberè occidendi , etiam proposito occisionis præmio ; quia tunc quilibet constituitur Minister publicus justitiæ ; requiruntur tamen 4. Conditiones 1. Ut scelus sit notorium , quod aliter puniri non potest ; 2. Ut bannitus vel proscriptus non occidatur ex odio, vel privata vindicta, 2.

sed ex zelo justitiæ publicæ ; 3. Ut occisio non fiat extra territorium proscribentis, nisi Dominus territorialis expressè vel tacitè consentiat, qualiter semper consentire cum communi Juristarum docet *Dian. p. 5. t. 4. res. 24.* 4. Ut non fiat à Clerico, id enim prohibet Ecclesia *C. sententiam : ne Clerici ;* neque à proximè conjuncto, patre vel filio ; id enim vetat reverentia & pietas, nisi gravissimum reipublicæ malum, quod rarum est, aliter averti non posset ; tunc enim prævaleret bonum commune.

3. *3tiò.* Licitè occidi non potest deprehensus in adulterio, etiam ab ipso judice, nisi servato juris ordine : patet ex propositione 19. ab Alex. VII. damnata : *Non peccat maritus propriâ authoritate occidens uxorem in adulterio deprehensam; Ratio est* Charitas Christiana & justitia ; quibus maximè repugnat hominem adeò imparatum & impœnitentem citra ullam necessitatem non servato juris ordine occidi ; leges civiles, quæ videntur id permittere, vel sunt iniquæ, & per jus Canonicum correctæ, vel tantùm remittunt pœnam homicidis debitam ; aliud est de Bannitis, qui sunt hostes reipublicæ & aliter occidi non possunt ; ùt supponitur. An vagabundi ob furta occidi possint dixi *Cas. 32. n. 4.*

4. QUÆR. II. An occidere liceat injustum vitæ aggressorem ? R. Licere servato moderamine inculpatæ tutelæ, ita ut non plus noceatur, quàm pro defensione vitæ est necessarium ; ideóque si invasus fugiendo, clamando vel vulnerando possit se liberare, non licebit occidere; est communis & certa, tum ex utroque jure *L. 3. ff. de just. & jur. C. jus naturale dist. 1. C. significasti 2. de homicid.* ubi dicitur vim vi repellere

lere omnia jura omnésque leges permittunt: tum ex consensu DD. cum *D. Th. sup. a. 7. Ratio* sumitur ex ipsa lege naturæ & ordine charitatis, quibus quisque vitam propriam præferre potest alienæ, & sui defensor non tam occidit authoritate privatâ, quàm publicâ ab utroque jure concessâ, neque propterea directè intenditur mors, sed sola actio defensiva, ex qua præter intentionem mors tanquam effectus sequitur; sicut medicus intendit solam sectionem venæ tanquam medium ad sanitatem, non verò dolorem vel debilitatem, quam ex sectione prævidet futuram. *Bannes, Salon. in 2. 2. q. 64. a. 7.* & ibid. *Sylv.*

Ex dictis 1mò resolves seqq. Etsi in gratia 5.
constitutus ex charitate vel pietate posset permittere mortem propriam, si invasor sit parens, filius, frater, Superior vel persona Reipublicæ necessaria aut peccator in disgratia moriturus; ad hoc tamen non tenetur, quia ipse non est certus de statu gratiæ, & invasor seipsum juvare potest & tenetur, desistendo à violentia.

2. Licitè occiditur aggressor, etsi per aggressionem formaliter non peccet, ùt furiosus, ebrius, amens, quia infert injuriam materialem gravissimam.

3. Adulter cum uxore deprehensus & propterea invasus à marito potest se defendere defensione etiam occisivâ, si opus est, quia maritus nullum jus habet vitam ejus aggrediendi.

4. Bannitus non potest se defendere contra 6.
aggressores vitæ in provincia proscribentis, neque malefactor vim inferre satellitibus se capere volentibus, quia justè aggrediuntur, imò, quamvis quis innocenter esset capiendus ad mor-

tem, satellites occidere non posset, nisi forent conscii ipsius innocentiæ; quia ita postulat commune bonum, ut Ministris officium publicum bonâ fide exercentibus vis non inferatur, *Steph. t. 4. d. 5. n. 10.*

5tò: Si aggressor inflicto vulnere fugiat, non licet eum in fuga lædere vel occidere, quia hoc non esset se defendere ab injuria futura, sed vindicare præteritam.

6. Quandocunque me ipsum justè defendo, aggressorem mutilando vel occidendo, etiam alius eodem modo me posset defendere.

7. Si quis decrevit & paratus sit me occidere, sed nondum aggrediatur, occidi non potest, quia necdum vim infert; si verò aliquid agat, vel proximè paret se ad occidendum, aut de facto struat insidias, non teneris exspectare primum ictum, sed potes prævenire; & si opus est occidere; *Lug. disp. 10. n. 157. Spor. t. 5. in decal. c. 2. num. 150. quod Metzger. t. 12. d. 27. a. 4. n. 2.* dicit, esse certum, quia tunc adest præsens & actualis moraliter aggressio: v. g. latrones in via ante te & retro obsident, ut nullus sit effugii locus, quin prævenias occidendo; aut quis miscuit tibi lethale venenum, quod evitare non possis, quin artificio vel astu illud apponas vel propines ipsi authori; aut si Dominus convocet servos ad te occidendum, & fugere non possis, quin occidas Dominum viam intercludere volentem, omnes hos licitè occidis, quia jamtum actu vitam aggrediuntur. Quod si aggressio non sit proxima & actu moraliter præsens, sed remota; v. g. nôsti pro certo, quòd inimicus tuus decreverit te datâ occasione vel per se vel per suos occidere, juxta Lug.

&

& alios adhuc poteris prævenire occidendo; sed in praxi non videtur id posse admitti, tum, quia sic facilè turbabitur Respublica aperiendo ostium ad patranda homicidia occulta; tum, quia vix unquam deerit alius evadendi modus se v. g. præmuniendo, Judicem implorando, animum inimici per amicos emolliendo, se ad tempus subducendo, &c. *Less. Haun. t. 2. c. 6. cont. 4. Metzger n. 4.* 8*vò*. Non teneris fugere invasorem, si per hoc gravem incurras ignominiam, ùt si sis vir nobilis vel persona militaris: hanc sententiam *La Croix lib. 3. p. 1. n. 803.* dicit communissimam. Ratio est; quia adest moralis necessitas se defendendi: Clericis verò & Religiosis aut etiam Laicis plebeis & vilibus rarò probrosum est fugere, imò nemini, etiam Principi vel Nobili, si aggressor sit amens, ebrius, pater, filius vel Superior, ideóque tunc erit fugiendi obligatio. 8.

QUÆR. III. An liceat occidere injustum aggressorem honoris vel famæ? v. g. quis minatur vel nititur tibi, tuæ religioni aut familiæ inferre gravem calumniam, spargendo falsa crimina, falsò apud Judicem accusando, testando, &c. R. Non licere; ídque nunc certum videtur non tantùm respectu Religiosorum & Clericorum, de quibus expressè loquitur propos. 17. ab Alex. VII. damnata, quæ sic habet: *Est licitum Religioso vel Clerico calumniatorem gravia crimina de se vel sua religione spargere volentem occidere, &c.* sed etiam respectu Laicorum; nam propositiones sequentes loquuntur indefinitè, ùt 18. ab eodem damnata: *Licet interficere falsum accusatorem, falsos testes, ac etiam Judicem, à quo iniqua certò imminet sententia, si aliâ viâ* 9.

non potest innocens damnum vitare ; & 30ma damnata ab Innoc. XI. *Fas est viro honorato occidere invasorem , qui nititur calumniam inferre, si aliter hæc ignominia vitari nequit ; idem quoque dicendum , si quis impingat alapam , vel fuste percutiat , & post impactam alapam vel ictum fustis fugiat. Ratio* damnationis est , quia occisio infamatoris non est aptum medium propulsandi infamiam ; vel enim calumniam intentatam in judicio idoneè probare potes , & tunc authoritate judicis sine homicidio honorem tueri teneris ; vel non potes probare ; & occidendo majorem incurres infamiam , quia traheris ad judicium ; & condemnaberis ùt homicida; deinde occisio infamatoris ejus dicta non convincit falsitatis , ergo est ineptum medium recuperandæ vel conservandæ famæ : his non obstantibus , si quis velit tibi impingere alapam valdè ignominiosam , nec absque gravi dedecore fugere possis , aut quis velit uxorem vel filiam opprimere , rem magni momenti auferre , adhuc probabile est , quòd possis opponere gladium ; si invasor vicissim opponat, jam non tantùm honorem , pudicitiam aut bona temporalia, sed & vitam aggreditur , pro qua conservanda occidi poterit. *Carden. 2. crisi d. 21. c. 2. art. 4. Sotus , Navarr. Less. Lug. d. 10. nu. 185.*

QUÆR. IV. Quid circa invasorem pudicitiæ? R. *seqq.*

10. 1. Si fœmina fugâ , clamoribus , minis, precibus aut lachrymis se ab invasore liberare possit ; certum est , quòd non liceat invasorem occidere , imò nec vulnerare ; quia hoc foret excedere moderamen inculpatæ tutelæ.

2. Si

2. Si fœmina aliter se defendere non possit, quàm occidendo violentum stupratorem, id licere præsertim, si adsit periculum consensûs (uti plerumque adest) probabilissimè docent *Sylvest. Nav. Valent. Dian. p. 2. t. 15. resol. 16. Sylv. q. 9.* Ratio est, quòd pudicitia sit magnum bonum, quod puella honesta longè præfert bonis temporalibus, pro quorum conservatione licere occidere injustum invasorem, dicetur q. seq. & insuper hìc accedit plerumque periculum consensûs seu peccati formalis. At poteritne etiam alius v. g. pater vel amicus puellæ talem stupratorem occidere? R. *Affirm.* Si aliter impedire nequeat stuprum, & puella nolit consentire; quod addo, aliàs enim certò non poterit, quia puellæ consentienti non fieret injuria.

QUÆR. V. An liceat occidere invasorem bonorum temporalium? 11.

R. 1. Non licet pro conservatione rei exigui momenti, vel pro jure inchoato, aut re nondum possessa, patet ex Prop. 31. damnata ab Innoc. XI. *Regulariter occidere possum furem pro conservatione unius aurei.* 32da: *Non solùm licitum est defendere defensione occisivâ, quæ actu possidemus, sed etiam ad quæ jus inchoatum habemus, & quæ nos possessuros speramus. &c.* 33tia: *Licitum est tam hæredi, quàm legatario contra iniustè impedientem, ne vel hæreditas adeatur, vel legata solvantur, se taliter defendere, sicut & jus habenti in cathedram vel præbendam contra eorum possessionem injustè impedientem. Ratio est*, quia ejusmodi res aliis mediis recuperari possunt, vel ex charitate contemni debent pro conservanda vita proximi in peccato plerumque morituri, & talis occidendi licentia Rempublicam infinitis

involveret turbationibus, sícque intelligendus videtur *S. Augustin. Lib. 1. de lib. arbit. C. 5.* ubi dicit, eos non esse immunes à peccato, qui pro his rebus, quas contemni oportet, humanâ cæde polluti sunt.

12. N. II. Res magni momenti, si aliter conservari vel recuperari nequeant, contra invasorem defendi possunt defensione occisivâ. Dico, *si aliter recuperari nequeant;* nam, si sit spes probabilis rem per Judicem recuperandi, erit saltem contra charitatem furem occidere. *Cajet. Sot. Navarr. Sylv. q. 8. Metzger n. 7.* ubi vocat communem DD. *Sporer n. 154.* id dicit esse certum, si bona non tantùm sint magni momenti, sed etiam pro conservanda vita & statu valde necessaria, idque extendunt etiam ad Clericos & Religiosos; quia hi æquè ac Laici jus habent ad tuenda sua vel Monasterii bona, neque à jure prohibentur; dicunt tamen eos, si ex hac causa occîdant, defectu lenitatis probabiliùs fieri irregulares, etsi oppositum etiam sit probabile. *Probatur 1.* Quia temporalia per se sunt necessaria ad vitam conservandam, & charitas non exigit facere magnam jacturam bonorum temporalium pro vita proximi, nisi ad summum in gravi vel extrema necessitate; invasor autem non est in necessitate, sed malitia, à qua si non desistat, uti potest & debet, sibi imputet, quòd lædatur in vita. *2dò:* Id exigit communis securitas, & permittitur utroque jure, *L. 4. ff. ad L. Aquil. C. interfeciſti de homicid. C. olim de restit. spol.* ideóque non privatâ, sed authoritate à legibus concessâ occiduntur. *3tiò:* Id probat consuetudo orbis jure gentium introducta, quâ bella geruntur solorum temporalium causa

cum

cum cæde plurimorum hominum ; non autem solus ille , qui actu res tuas invadit , sed & qui rebus ablatis fugit , in fuga , antequam ad locum tutum pervenerit , occidi potest ; si res aliter recuperari nequeat , quia tamdiu censetur actualis invasor : summa autem , pro qua conservanda quis licitè occidi potest , debet esse multò major , quàm ea , quæ est materia gravis furti. *Carden.* statuit pro divite 40. aureos , pro paupere , qui suis multùm indiget , sufficerent aurei 3. 4. vel quinque.

Dices 1mò. Non licet occidere invasorem famæ & honoris , cùm tamen bona famæ sint altioris ordinis , ergo nec invasorem temporalium bonorum. *2dò : Exod. 22.* reputatur homicida , qui furem diurnum occidit. *3. C. susceptimus de homicidio* , dicuntur peccâsse , qui pro conservandis rebus transitoriis fures occiderant. 4. Aliàs etiam possent occidi testes iniqui & Judex , qui cum gravissimo damno meo iniquam ferret sententiam. 5. Ordo charitatis exigit bonum vitæ præponi temporalibus. R. *Ad 1. N. C.* honor non est tam necessarius ad conservandam vitam, quàm bona temporalia , & occisio calumniatoris non est medium aptum recuperandi honoris , ùt suprà ostensum est ; *Ad 2.* Lex illa judicialis agit de foro externo , in quo occidens furem diurnum præsumitur excessisse moderamen inculpatæ tutelæ , eò quòd fur diurnus clamando , vel aliter facilè abigi , aut saltem dignosci & apud judicem accusari possit ; secus & ipse licitè occidi poterit. *Ad 3.* Dictum C. loquitur de iis , qui excesserant moderamen. *Ad 4. N. C.* occidere testem vel judicem est contra bonum commune ; eò quòd homi-

homines meritò deterrerentur à ferenda sententia & testimonio etiam justo, quod non tenet de occisione furis privati. *Ad 5.* Ordo charitatis tunc ad summum exigit vitam proximi præponi, si proximus sit in gravi vel extrema necessitate, in quali non est iniquus invasor; Resolutio Casûs satis constat ex præmissis, ea repetere superfluum duco.

CASUS XXXV.

De Bello & Duello.

PYrrhus Princeps interrogat ex Consiliariis, 1. *Qualiter liceat bellum of- & defensivum?* 2. *Quid si causa bellandi sit dubia, vel solùm probabilis, aut adsit odium, vana gloria?* 3. *An in belli socios vocari possint infideles.* 4. *An quis militare possit in bello injusto vel sub Principe Acatholico.* 5. *Quid in dubio.* 6. *An fides & pacta servanda hostibus infidelibus vel Hæreticis, num in his Papa dispensare possit.* 7. *An liceat duellum ad propulsandam notam infamiæ.* 8. *An ad terminandam litem.* 9. *Ad finiendum bellum.* 10. *An saltem liceat in loco condicto comparere ex gravi metu, vel cùm scitur pugnam esse impediendam.* 11. *Quas pœnas incurrant Principes duella permittentes, duellantes, cooperantes, spectantes, Clerici.* 12. *Quid de privatione sepulturæ.* 13. *An hæ pœnæ incurrantur ipso facto, & ab iis absolvere possint regulares.* 14. *Quibus casibus istæ pœnæ non incurrantur?* Pro resolut.

1. QUÆR. I. Quid & quotuplex sit bellum?

R. Bellum est pugna multitudinis contra mul-

multitudinem extraneam ; differt à seditione, quæ est concitatio civium ad pugnam ; à rixa, quæ est pugna paucorum ; à duello, quod est pugna singularis ex condicto. Est autem bellum duplex, defensivum unum, offensivum alterum ; defensivum est, quando vis iniqua repellitur, & hoc cuivis privatâ authoritate licitum est, defensio enim est juris naturalis, cum hac tamen disparitate, quòd privatus non possit plùs facere, quàm præcisè opus est ad propulsandam vim iniquam ; potestas autem publica potest ultra procedere scilicet in vindictam illatæ injuriæ ad bellum offensivum, id est tale, quo vis infertur. Utrumque bellum tam ofquàm defensivum aliquando licitum esse, est de fide contra Manichæos & Anabaptistas, quos secuti sunt Cornelius Agrippa & Erasmus interdicentes bella Christianis maximè contra Christianos propter illud Matt. 26. *Omnes, qui acceperint gladium, gladio peribunt*, sed textus loquitur de privata vindicta, non de bello ; constatque ex innumeris Sacræ Scripturæ locis, Dei jussu, consilio & auxilio bella gesta fuisse. Et quamvis Alexander III. c. 1. *De Treuga & Pace* graviter prohibuerit bellum tempore Adventûs & quadragesimæ, tamen prohibitio illa non est usu recepta, vel jam est consuetudine abolita ; Imò etiam die festo licitum esse pugnare, si postulet necessitas vel notabilis utilitas, docet *Dicast.* & alii apud *La Croix* hìc, maximè cum videatur esse opus non servile. Ut verò bellum *offensivum* justum & absolutè licitum sit (*defensivum* per se loquendo de jure naturæ semper licitum est) requirit sequentes conditiones.

1. Ut

1. Ut geratur à Principe vel Magistratu Superiorem non agnoscente *S. Th. 2. 2. q. 40. a. 1.* Ratio est, quod Superiorem non habens, ipsemet de injuria illata cognoscere, judicare & justo modo vindicare possit, qui autem Superiorem habet, potest & debet eum implorare.

2do: Requiritur, ut fiat ex justa causa v. g. ad recuperanda injustè ablata, ad restituendam pacem & securitatem publicam, ad subjugandos rebelles. 2. In dubio, an subsit justa belligerandi causa, Princeps, Consiliarius, omnesque cooperatores peccant gravissimè bellum inferendo cum obligatione compensandi omnia damna inde exorta: tenetur ergo habere judicium saltem practicè & moraliter certum de justitia belli *Sporer c. 2. n. 99.* Si pro utraque parte stet æqualis probabilitas & simul pro una possessio, illa bello impeti non potest, sicut non potest condemnari à judice.

3tiò: Ut non fiat ex odio, vana gloria, aut privata vindicta, sed amore boni communis; defectu tamen hujus conditionis, dummodo aliunde adsit justa bellandi causa, non erit obligatio restitutionis;

3. Sed quid si Princeps Catholicus in belli socios vocaret vel etiam juvaret infideles? R. Id ex natura sua non esse malum, præsertim si bellum geratur contra alios infideles, ordinariè tamen non licet Principi Christiano uti auxilio infidelium contra Christianos ob gravissima scandala & mala inde oriri solita, eò quòd nec fœdera servent, nec personis, locis aut Reliquiis Sacris honorem deferant, omnia profanent, infantes ad seducendum abripiant. *Sylvius. Rodriq. Regin. L. 21. n. 100.* Ex dictis.

Infe-

Inferes *seqq.* 1. In bello evidenter injusto 4.
nemo militare potest, ùt per se patet; quare gravissimè peccant, qui in bello religionis assistunt Principi Acatholico vel infideli; ejusmodi enim bellum, cùm tendat in destructionem Ecclesiæ & propagationem infidelitatis, justum esse non potest; si Princeps Acatholicus contra Catholicum gerat bellum justum, per se loquendo non est illicitum sub illo militare, dummodo absit periculum perversionis, scandali & sacrilegii.

2. Si dubium sit de justitia belli, subditi & 5.
milites antecedenter inscripti possunt & tenentur Principi bellum imperanti obedire, *Gloss. in C. quid culpatis 23. q. 1.* quia possessio est pro authoritate Superioris, idque exigit bonum commune. Aliud est de extraneis, qui non videntur militiam amplecti posse, nisi sit gravis & fundata præsumptio pro ejus justitia; cùm enim Principi non sint subjecti, sponte & sinè causa exponerent se periculo gravissimæ injuriæ inferendæ; si pro utraque parte sint motiva gravia, posset quis pro parte, pro qua volet, militare, *Dian. p. 4. T. 4. R. 32.* Vid. *Grotium L. 2. C. 1.* modò habeat justam causam militiam sub alterutra parte amplectendi, aliàs debet abstinere, cùm enim non constet moraliter certò de justitia belli, sinè causa suam & aliorum vitam exponit periculo.

3. Fides & pacta hostibus etiam infidelibus 6.
vel Hæreticis servanda sunt, etsi forsan bello injusto sint extorta; nam id exigit securitas societatis humanæ, ne pacta temerè rupta graviores post se turbationes trahant, neque in his Papa dispensare potest, nisi cedant in grave

præ-

præjudicium religionis vel fidei Catholicæ.

7. QUÆR. II. Quid circa duellum?

R. Seqq. 1. Duellum, græcè monomachia est duorum vel etiam plurium certamen, uno indicente, altero acceptante; est peccatum gravissimum & duplex homicidium, dum vitam proximi injustè aggreditur, & suam periculo exponit.

2. Non est licitum ex odio vel vindicta, ùt per se clarum est, neque ad ostentationem virium, aut ad propulsandam notam ignaviæ, ùt patet ex propos. 2. ab Alex. VIII. damnata: *Vir equestris ad duellum provocatus potest illud acceptare, ne timiditatis notam apud alios incurrat.* Ratio est: quòd illa nota consistat in mera apprehensione imprudentum, & evitari possit, si provocatus dicat: ego tuâ condictione opus non habeo, hoc gladio paratus sum omni loco & tempore contra quemvis aggressorem me defendere: aliud est de fuga in actuali aggressione, quæ homini nobili vel militari ex natura rei omnium hominum judicio ignominiosa ducitur; duellum autem recusans non censetur fugere, sed legem Dei & naturæ observare.

8. 3. Neque licet authoritate Judicis ad indagandam veritatem vel justitiam causæ, ad terminandam litem vel purgandam suspicionem criminis, quia est medium fallax & superstitiosum ad illum finem; frequenter enim contingit innocentem succumbere, & hoc modo exspectare à Deo ostensionem veritatis vel innocentiæ, est formalis Dei tentatio. *C. 1. & 2. de purgat. vulgari. S. Th. q. 95. a. 8. Laym. Metzg. Dicast. n. 213.*

9. 4. Probabiliùs licet offerre & acceptare duellum,

lum, si id necessarium sit ad infringendas hostium vires vel animos, vel ad finem belli victoriámque faciliùs consequendam. Exemplum habetur *Lib. 1. Reg. 17.* de David & Goliath: *similiter*, si Judex duos ad mortem condemnatos jubeat congredi, quia tunc alter alterius Minister justitiæ constituitur; etsi Judex peccet, si id faciat ad solam suam & spectantium oblectationem.

5. Si inimicus dicat: auferam rem tuam, vel occidam te, nisi cras in isto loco mecum congrediaris; non licet congredi, potes tamen te defendere etiam occidendo, si impetaris: & quamvis *Less. Laym. Sporer* non improbabiliter excusent virum nobilem in aula vel militarem in castris, qui provocatus se sistit meræ defensionis gratiâ, ne alioqui ob suspicionem ignaviæ dignitate, officio vel favore Principis vel Ducis privetur, eò quòd per provocationem fiat actualis aggressio non tantùm honoris, sed & officii ac dignitatis, quæ inter temporalia magni momenti reputantur; verius tamen est, id non licere, etsi permissum sit dicere: *Hoc ense me defendam, ubicunque me aggressus fueris, exire autem ad locum conductum non est hominis Christiani. Dices:* exire ad locum conductum est actio indifferens, ergo licita erit saltem ex tam gravi causa. R. *N. Ass.* Exire ad locum conductum in his circumstantiis, non est actio indifferens, sed realis duelli acceptatio. 10.

6. Alii excusant eos, qui provocant vel acceptant duellum, quando certi sunt non secuturam pugnam vel impediendam absque periculo gravis incommodi, sed id plerumque est scandalosum, & in praxi periculosum.

11. QUÆR. III. Quid circa pœnas duellantium?

℟. Seqq. 1. *Trid. Sess. 25. C. 19. de reform.* excommunicat Imperatores, Reges, Principes, &c. qui in suis territoriis concedunt locum ad exercendam monomachiam, & eosdem locis vel castris, in quibus duella permittuntur, privat, si ea ab Ecclesia obtinuerint, & si feuda fuerint, statim redeunt ad Dominum.

2dò: Eandem excommunicationem perpetuámque infamiam incurrunt, & ùt homicidæ puniri jubentur duellantes, & eorum patroni.

3. Hæc excommunicatio extenditur ad omnes consilium, operam vel favorem præstantes, litteras provocatorias scribentes, scienter deferentes, arma ministrantes, etiam non secutâ pugnâ, ùt in terminis habet Bulla Clem. VIII. Item ad spectatores, qui palàm & studiosè accedunt, quia tales suâ præsentiâ censentur eos animare; secùs, si ex occulto vel obiter & in transitu aspiciant, aut si ex composito quidem accesserint, sed pugna in effectu non sit secuta; tunc enim reverà non fuerunt spectatores.

4. Clerici duellantes præter excommunicationem incurrunt privationem omnium beneficiorum & inhabilitatem ad ea imposterum obtinenda; potest tamen in his, nisi homicidium vel mutilatio secuta fuerit, Episcopus dispensare. *Pyrh. L. 5. T. 14. n. 5.*

12. 5. Privantur sepultúrâ Ecclesiasticâ, qui in ipso conflictu decedunt; si duellans moriatur in alio loco, vel post intervallum temporis dato signo pœnitentiæ, non est privandus sepulturâ; quia talis non censetur mortuus in ipso conflictu,

ctu, & pœnalia utpote odiosa strictè sunt interpretanda; si duellum sit notorium, ipso facto incurritur privatio sepulturæ; si non sit notorium, requiritur sententia declaratoria; ideóque tunc res ad Episcopum vel ejus Vicarium deferenda est; etiamsi dederit signa pœnitentiæ, ùt habet Agenda Colonienſis edita anno 1720. pag. 156. si Ordinarius longè absit, debet mortuus sepeliri, etsi Episcopus crimine ex post publicato possit corpus facere exhumari.

6. Quamvis excommunicatio, suspensio, interdictum, & ex praxi Ecclesiæ etiam privatio sepulturæ incurrantur ipso facto, infamia tamen, privatio beneficiorum & amissio bonorum, cùm privent jure acquisito, requirunt sententiam declaratoriam. 13.

7. Dictam excommunicationem Greg. XIII. & Clem. VIII. extendunt ad duella etiam privata, eámque reservârunt soli Papæ, *Laym.* tamen *hic c. 5. n. 4.* dicit, has constitutiones in Germania & partibus septentrionalibus in tanto rigore non esse receptas; saltem probabilius est cum *Bonac. Comit. L. 6. mor. q. 17. Regin. t. 2. L. 21. n. 83. Filicet. Pirh. n. 3. Tamb. de Confess. L. 3. c. 7. n. 15. Sporer n. 112.* Episcopos & mendicantes ac cum iis participantes exceptis Italis extra urbem (hi enim specialiter excipiuntur apud *Maran. in summa Bullarii V. Casus reservatus fol. 119.*) ab hac excommunicatione, si crimen occultum sit, absolvere posse, sicut possunt ab aliis Casibus Papæ extra Bullam Cœnæ reservatis, ùt dicam *Cas. 116. q. 3.* in irregularitate autem secuto homicidio etiam occulto solus Papa dispensare potest.

QUÆR. IV. An semper prædictæ pœnæ incurrantur?

14. R. Quamvis omne duellum authoritate privatâ sit illicitum, pœna tamen, quia est strictæ interpretationis, sæpe non incurritur, ùt

1mò. Si conflictus fiat armis ineptis ad graviter vulnerandum v. g. pugnis, levi baculo, quia non est certamen grave.

2. Si locus vel tempus non designetur, requiritur enim designatio loci & temporis copulativè, *Dian. p. 3. t. 13. resol. 59.* aut si tantùm designetur locus vel tempus in genere v. g. tecum pugnabo, quamprimum mihi extra urbem occurreris.

3. Si subitâ irâ gladios extrahant, aut durante eodem calore iracundiæ in alium locum pergant tutiùs pugnaturi, quia non est propriè duellum sed continuatio prioris rixæ.

4. Consulens non incurrit, si consilium revocavit, quantum potuit, licèt secutum sit duellum; *Diana & alii:* si verò consilium non revocavit, incurrit, duello etiam non secuto, quia consilium ratione suî & non tantùm ratione effectûs prohibetur. Si dicas eo ipso, quo duellum consulo, pecco, & pœnas incurro, quia consilium ratione suî prohibetur, & pœna incurritur effectu non secuto, ergo revocatio consilii non potest tollere pœnam, quam jam incurri. R. Eo ipso quo duellum consulo, pœnas incurro absolutè N. sub conditione, si ante effectum non revocem consilium, quantum possum *Conc.* jura statuunt pœnam excommunicationis in consulentem non absolutè & simpliciter, sed sub conditione non revocati consilii.

5. Superior non tantùm mandans, sed & permittens, aut pro condigno non puniens incurrit excommunicationem, quia non adhibet

media

media necessaria ad extirpandum nocentissimum reipublicæ crimen.

6. Ministrans arma amico, qui absque eo æquè citò & audacter erat pugnaturus aliis armis, tantùm ut cum minori periculo pugnet, per se loquendo neque peccat, neque pœnam incurrit, quia non facit, ut amicus duellet; sed ut duellet cum minori periculo, in quo nihil est mali, dummodo non dentur arma contra pactum duellantium inæqualia; *La Croix L. 3. p. 1. n. 854.* intellige, si duellum impedire non possit, aliàs enim ad hoc obligabitur ex charitate.

CASUS XXXVI.

De injuriis in bonis famæ & honoris.

QUerulosa *in honore & fama plures læsit irridendo, subsannando.* 1. *De personis cognitis & incognitis temerè suspicando, judicando.* 2. 3. 4. *falsa crimina ad tuendum honorem proprium imponendo, occulta Superioribus vel etiam aliis consilii & solatii causâ aperiendo.* 5. *Crimina coram aliis exprobrando.* 6. *Propria manifestando.* 7. *Bona malè interpretando, remissè laudando.* 8. *Mendaces, fures, superbos, spurios, meribibulos, &c. nuncupando.* 9. *De persona indeterminatè.* 10. *Dicendo crimen ùt auditum.* 11. *Coram uno viro gravi, vel coram marito.* 12. *Eidem, vel diversis detrahendo in materia levi.* 13. *Detractionibus attendendo, non impediendo, in vitam inquirendo.* 14. *Publica in- & extra locum publicitatis etiam oblivione sepulta*

verbo, scriptóve propalando. 15. *Et seqq. secreta pro-& commissa etiam iniquè detecta sub prætextu boni communis & privati revelando.* 19. *Et seqq.* Pro resolut.

1. QUÆR. I. Quid sit fama, honor, & quæ vitia iis opposita?

℟. I. Fama est multorum existimatio bona vel mala, de vita vel moribus alterius: honor est externa testificatio de alterius bonitate vel excellentia. *S. Thom. 2. 2. q. 103.* si fiat verbis, dicitur laus, quæ, si clarescat, dicitur gloria, honor prout contradistinctus à fama seu intrinseca existimatione, est minus bonum, quàm fama, quia minus est extrinsecè significari, quàm internè judicari bonus.

℟. 2. Bonæ famæ opponitur suspicio, judicium temerarium, detractio; honori opponitur genericè contumelia, quæ est testificatio de vitiis vel defectibus alterius, & plerumque fit in præsentia dehonorati, quamvis etiam fieri possit in ejus absentia, ùt si quis dehonoret ejus statuam; si dehonoratio fiat objiciendo culpam, propriè dicitur contumelia; si objiciatur defectus naturalis v. g. cæcitas, deformitas, vocatur convitium; si indigentia, in qua alteri succurristi, improperium; si fiat verbis vel gesticulationibus, subsannatio; si lusu verborum ad excitandam in alio erubescentiam, irrisio vel illusio: hæc omnia ex genere suo sunt mortalia, & reipsa talia, si dent alteri justam causam solvendi amicitiam, vel gravis contristationis.

2. QUÆR. II. Quid circa suspicionem & judicium temerarium?

℟. Seqq. 1. Suspicio est quædam inclinatio in-

intellectûs in unam partem, quæ, si sit de defectu proximi sinè rationabili causa, dicitur temeraria, ad quam reducitur assensus debilis vel dubius de defectu alterius; judicium temerarium in præsenti materia est assensus de malitia alterius ex modo tendendi firmus & quasi certus, ità ut judicans nolit ulteriùs in veritatem inquirere, nec à judicio desistere, cùm tamen non adsit causa vel motivum sufficiens ità judicandi: causa sufficiens vocatur, quæ utcunque est conjuncta cum tali effectu; causa insufficiens, quæ rarò vel nunquam: v. g. vides de nocte juvenem furtivè ingredi domum mulieris suspectæ, est causa sufficiens suspicandi aliquid contra sextum præceptum; secùs, si clarâ die talem domum transeat vir honestus; majora tamen indicia requiruntur ad judicandum, quàm suspicandum.

2. Suspicio temeraria est ex genere suo tantùm veniale; est communis cum *D. Th. q. 60. a. 3.* ubi citat *S. August.* Ratio est; quia suspicio non tollit simpliciter æstimationem, sed leviter tantùm diminuit aut reddit dubiam; per accidens tamen fieri potest mortale, ùt si Superior non tantùm temerariè suspicetur, sed & ideò graviter puniat, ab officio removeat, suffragium neget. 3.

3. Judicium temerarium est ex genere suo mortale contra justitiam, quia temerè tollit bonam de proximo existimationem, ad quam ille jus habet; usque dum probetur malus, est communis & certa. Luc. 1. *Nolite judicare, & non judicabimini. S. Th. l. c.* ut autem actu sit mortale, debent concurrere hæc tria: 1. Judicium deliberatum, firmum, & quasi indubitatum de 4.

determinata persona; si enim judicium non sit firmum, erit mera suspicio vel dubium, aut si non sit de persona determinata vel cognita, nulli determinatè fiet gravis injuria. 2. Materia gravis, qualis sufficit ad mortale detractionis. 3. Notabilis temeritas, qualis non est, si probabile judicetur certum; oritur autem temeritas vel ex malitia propria, vel ex odio & invidia; facilè enim de iis malè judicamus, quibus malè afficimur, vel demum ex longæva experientia, ex quo capite senes magis sunt suspicioſi.

§. QUÆR. III. Quid sit detractio?

℟. Est injusta & occulta alienæ famæ denigratio. *S. Th. q. 73. a. 1.*

Dicitur 1. *Injusta:* nam, quamvis nullo casu licitum sit alicui falsum crimen imponere, hoc enim foret pernicioſum mendacium intrinsecè malum, uti nunc certum est ex prop. ab Innoc. XI. damnatis. 43. *Quidni non nisi veniale sit detrahentis authoritatem magnam sibi noxiam falso crimine elidere?* 44. *Probabile est non peccare mortaliter, qui imponit falsum crimen alicui, ut suam justitiam & honorem defendat, & si hoc non sit probabile, vix ulla erit opinio probabilis in Theologia. V. dicend. Cas. 46. àn. 15.* sæpè tamen licitum est verum, sed occultum proximi crimen revelare, si id necessarium sit ad avertendum grave damnum Reipublicæ vel proximi; unde non peccant, qui servato fraternæ correctionis ordine occultum alterius crimen Superiori manifestant, ut emendetur, occasio peccandi tollatur, indignus ad officium non promoveatur; aut amicum monent, ab eo ut sibi caveat, quem sciunt esse furem, seductorem,

ejus

ejus vitæ insidiatorem, ut abstineat à matrimonio noxio, item ad habendum auxilium, consilium, solatium in gravi afflictione &c. caute tamen hìc procedendum, ne scilicet citra necessitatem aut pluribus, quàm oportet, vel siniſtrâ intentione occultum crimen detegatur; *si dicas:* pro habendo auxilio vel solatio in gravi necessitate non licet auferre pecuniam, ergo nec famam per manifestationem criminis occulti, quia fama multò est pretiosior pecuniâ. R. *N. C.* Proximus in pecuniam habet verum jus, in famam autem, postquam crimen admisit, non habet jus fundatum in vera virtute & innocentia, sed in falsa hominum existimatione, quam falsitatem ex justa causa manifestare licet.

Dicitur 2. *Occulta*, in quo specie distinguitur à contumelia, sicut furtum à rapina; detractio enim fit absenti, contumelia præsenti, cùm scilicet verus vel falsus defectus in faciem exprobratur; quod si fiat aliis præsentibus, includit detractionem & duplicem specie malitiam specialiter in confessione explicandam. 6.

Dicitur 3. *Alienæ famæ;* nam seipsum infamare occultum v. g. crimen propalando non est propriè detractio, cùm non fiat invito famæ Domino, neque peccatum mortale, sed solùm veniale prodigalitatis; homo enim est perfectus famæ Dominus non minùs, quàm pecuniæ; sicut ergo prodigendo pecuniam peccat tantùm venialiter, sic & prodigus famæ; dico per se: nam, sicut manifestatio proprii criminis per accidens potest esse actus virtutis, si scilicet sit utilis vel necessaria ad emendandum proprium vel alienum peccatum, ad tollendas suspiciones, odia, dissensiones vel injustas vexas 7.

aliorum, sic & per accidens fieri potest mortale, ùt si manifestes tuum delictum cum jactantia, complacentia, cum infamia tuæ familiæ vel communitatis religiosæ vel complicis, cum gravi scandalo vel damno spirituali tuorum, eò quòd in officio tuo finè bona fama fructificare non possis; hìc enim valet: *Curam habe de bono nomine*, Eccl. 4.

8. Dicitur 4. *Famæ denigratio*: nam per detractionem non semper tota fama tollitur, sed minuitur, obscuratur, denigratur, ídque vel directè 4. modis, falsum crimen imponendo, verum aggravando, occultum manifestando, bona malè interpretando; vel totidem modis indirectè, alterius bonitatem negando, extenuando, tacendo, quando silentium æquivalet assertioni defectûs alieni, frigidè laudando: omnes hos modos exprimunt vulgati versus: *Imponens, augens, manifestans, in mala vertens: qui negat aut minuit, reticet, laudátque remissè.*

9. QUÆR. IV. An & quale peccatum sit detractio?

R. Est peccatum contra charitatem & justitiam, & quidem gravius furto; quia privat majori bono, scilicet famâ; *S. Th. a. 2. Detractores Deo odibiles.* Rom. 1. Ut autem detractio sit culpa mortalis, requiruntur duo: 1. Perfecta deliberatio, cujus defectu à mortali excusantur, qui ob ignorantiam, passionis vehementiam vel linguæ præcipitantiam ad malitiam gravem non advertunt. 2. Materia gravis, quæ ex se vel circumstantiis proximum graviter infamet, sive illa sit peccatum mortale, sive veniale, sive defectus merè naturalis. Unde

DEDUCES seqq. 1. Potest aliquid respectu unius

unius esse graviter probrosum & peccatum mortale, non verò respectu alterius; sic de viro sancto & valde honorato dicere, quòd sit mendax, de religioso, quòd sit amans puellarum, quòd furtum vel duellum admiserit, est mortale; non item, si hæc dicantur de milite vel juvene nobili, quia hi potiùs de his gloriari, quàm erubescere solent; similiter dicere de puella, quòd sit superba, garrula; de germano, quòd sit bibulus, ex parentibus hæreticis natus, plerumque tantùm est veniale; dicere autem de aliquo honestæ reputationis, quòd sit spurius, aut de honesta matrona, quòd sit meribibula, in Italia & Hispania est valde probrosum, ideóque mortale.

10. 2. Referre crimen non nominatâ personâ non est mortale, nisi ex circumstantiis dignosci possit, vel ejus infamia redundet in infamiam aliorum; ùt si quis dicat aliquem religiosum ex illo monasterio esse adulterum, ex illa familia aliquam fuisse sagam, &c. tunc enim erit mortale cum onere restitutionis tantò gravius, quo plures personæ cognoscuntur esse in tali monasterio vel familia.

11. 3. Referre crimen non ut certò commissum, sed ut ab aliis auditum est mortale, si sit periculum (ùt plerumque est) ne quis audientium illud credat vel divulget ùt verum, *Metzg. n. 12.* si audientes illud prævideantur credituri vel divulgaturi, non in vim tuæ narrationis, sed ex temeritate aut malitia, adhuc erit mortale contra charitatem, illis sine justa causa crimen proximi occultum & graviter probrosum referre; quia præbetur ansa, ut alii grave damnum in fama inferant.

4. Si-

12. 4. Sine causa manifestare crimen grave viro unico ac taciturno, adhuc est mortale, quia valde grave est etiam apud unum prudentem de gravi crimine sine causa infamari. *Lug. d. 14. n. 51. Spor. n. 63.* etsi etiam oppositum, quod cum aliis docet *Less.* videatur probabile saltem tunc, quando non adest specialis causa, cur meritò nollet quis apud hunc diffamari, ut fit in religioso, clerico, subdito, qui mallet crimen suum occultum sciri à multis aliis, quàm à suo Prælato, Domino vel benefactore, à quo multùm dependet; tunc enim ipse *Less.* fatetur esse mortale. *Lugo* à mortali excusat conjuges de occultis aliorum criminibus confabulantes sinè periculo ulteriùs divulgandi, item, qui solatii causâ in confessione complicem revelant, vel de illata sibi injuria querulantur: qualiter crimina occulta judici vel Superiori denuntiari possint; dixi *Cas. 18. n. 6*

13. 5. Qui multis & distinctis detrahit in materia levi, non peccat mortaliter; aliud est de furtis minutis, quæ fiunt diversis; hæc enim coalescunt in unam summam notabilem & cùm furta furi sint multum utilia, ideóque magis attractiva, quàm læsiones famæ, hinc si per minuta furta posset citra mortale corradi materia valde notabilis, cujusvis bona essent in periculo, ideo quilibet meritò est graviter invitus, vel saltem tota hominum communitas ita exigente bono communi. Econtra si dicas aliquid leve, quod simul cum præcedentibus levibus detractionibus à te vel ab alio factis notabiliter famam minuit, peccas mortaliter; sicut si post levia vulnera infligas vulnus occisivum; quemadmodum enim mors consistit in indivisibili, & ideo morali-

raliter tribuitur ultimæ læsioni, ad quam tota sequitur, sic & gravis infamia consistit in judicio indivisibili de gravi alterius malitia, & quamvis quælibet levis detractio ad illud judicium disponat, attamen quia illud totum indivisibiliter sequitur ad ultimam detractiunculam, huic moraliter imputatur, sicut mors ultimæ læsioni vel ebrietas ultimo haustui. V. *Cas. 29. n. 13.* De obligatione restituendi famam dicam infrà.

6. Non tantùm qui detrahit, sed & qui in- 14.
terrogando, applaudendo, animando est causa cœptæ vel continuatæ detractionis, peccat contra justitiam lædendo eum, cui detrahitur, & contra charitatem alium ad detractionem inducendo. Qui nudè audit gravem detractionem; ad eam tamen positivè non concurrit, neq; internè eam approbat; sed solùm non impedit cum facilè posset v. g. sermonem aliò divertendo, abeundo vel saltem signum displicentiæ dando, &c. per se loquendo mortaliter peccat contra charitatem tum respectu detrahentis, ejus grave peccatum, tum respectu infamati, ejus infamiam non impediendo: quod maximè tenet in superiore. Dixi *per se loquendo*, nam audiens sæpe excusatur per accidens, ut si quis dubitet vel nesciat, an crimen, quod narratur, sit publicum vel occultum, quia in dubio debet loquens censeri bonus; item si ex correctione timerentur rixæ, convitia aut major detractionis confirmatio; unde ex *Lugo* notat *Sporer n. 109.* æquales rarò, inferiores verò vix unquam peccare mortaliter, detractionem non impediendo: quod tamen universaliter non admitterem nisi pro scrupulosis, tum quòd hoc vitium sit prô dolor hodiedum nimis familiare;

tum

tum quòd videatur obligare charitas ad avertendum tantum malum ; ubi media non sunt nimis difficilia , uti est inversio sermonis , vultus tristis, &c. saltem inter æquales aut quorum unus non est alterius superior , vel persona gravis , de qua non facilè præsumi possit , quòd dicat aliqua , quæ justè dici non possunt. Sed quid si quis inadvertenter vel bonâ fide graviter proximo detrahat , an audiens adhuc obligabitur eum corrigere ? R. Omninò obligari, nam dato , quòd detrahens non peccet , tamen grave damnum infert famæ proximi ; quod charitas impediri jubet, dum facilè potest.

15. QUÆR. V. An sit detractio, manifestare crimen proximi notorium seu publicum ?

Responsio constabit ex seqq. 1. notoreitas criminis alia vocatur juris , quando aliquis in judicio de eo est condemnatus vel confessus; alia facti , quando crimen in hominum conspectu ita fuit commissum , ut nullâ tergiversatione celari possit ; alia famæ , quæ ex sufficientibus indiciis orta , hominum relatione divulgata est ; quot autem numero hominibus res cognita esse debeat , ut facto vel famâ censeatur esse publica, difficillimum est definire. *Laym. Molin. Lug. n. 70.* pro regula dicunt tunc crimen respectu cohabitantium & vicinorum esse publicum & revelabile , quando limites secreti & occulti ita egreditur , ut attentâ quantitate communitatis & conditione hominum crimen scientium illud certò credatur in notitiam vicinorum deventurum ; unde regulariter , si communitas constet ex 8. hominibus , sufficit quòd sciant 3. vel 4. si ex 30. sufficit sciri à septem vel 8. si ex 100. satis est , si sciant 15. vel 20.

si

si in oppido sint domus 400. sufficit, quòd sciant 8. vel 10. diversarum domorum, si civitas habeat 500. incolas, satis erit 30. vel 40. per civitatem dispersos cognovisse, ut de illo ulteriùs apud ignaros ejusdem urbis loqui liceat. Si crimen diffamatum est in Curia vel in loco illustri, ex quo facilè in alia loca dimanabit, censetur notorium in toto regno, *Auth. cit.*

2. Si crimen est publicum per sententiam Judicis, illud ubique etiam in locis remotissimis verbo, scripto vel typo revelare licet, ità ut nequidem contra charitatem peccetur; quia, sicut ipse Judex suam sententiam posset ubique publicare, sic & alii; ideò enim damnantur facinorosi, ut omnibus etiam remotissimis sint exemplo; econtra, si crimen est publicum facto vel famâ, vel per confessionem rei aut depositiones testium nondum latâ sententiâ, probabiliùs solùm revelari potest in loco, in quo est publicum vel facilè publicandum, *Platel. p. 3. àn. 773.* quia ibi & non alibi amisit jus ad famam; unde non excusantur, qui crimen in una domo, & à potiori in uno Monasterio vel Ordine, aut in uno Senatu publicum referunt extraneis, quia tale crimen est tantùm publicum respectu hujus loci, Monasterii vel Senatûs. *Lug. Metzg. t. 12. d. 39. a. 3. n. 10.* 16.

3. Plures docent, peccari contra charitatem, si crimen etiam in loco, ubi publicum est, sinè causa manifestetur ignorantibus, probabiliùs tamen contradicit *Lugo n. 68.* quia ibi non habet jus ad famam, & expedit bono communi, ut quis dignoscatur talis, qualis publicè est, ne alii ex ejus actionibus decipiantur, sícque habet totius orbis consuetudo; sermo autem est de crimine 17.

mine vero, etsi ab initio per injuriam manifestato; nam, quamvis injuria non tollat jus ad famam, tollit tamen publicitas ad injuriam secuta, crimen verò falsum etsi notorium ulteriùs divulgare non licet, quia foret mendacium in damnum proximi, nec publicitas tollit jus ad famam, nisì conjuncta cum veritate.

18. 4. Crimen facto vel famâ publicum, sed oblivione sepultum, denuò manifestare est detractio; sicut enim fama per criminis publicationem amittitur, sic cessante criminis memoriâ recuperatur & redit ad statum, quem habebat ante publicationem; aliud est de crimine per sententiam Judicis publico, quia facultas publicandi semel à Judice data & non revocata perseverat etiam cessante criminis memoriâ.

19. QUÆR. VI. Quid circa revelationem secreti?

℟. 1. Revelatio secreti est crimen valde affine detractioni, & detractionem sæpè includit, quando scilicet propalatur defectus occultus secretò commissus; secretum autem naturale aliud vocatur promissum, quando nullo prævio pacto promittit quis tacere, quod audivit, obligátque ex justitia, fidelitate vel sola urbanitate, prout quis intendit se obligare; aliud dicitur commissum per expressam vel tacitam conventionem de non revelando, obligat ex justitia pro qualitate materiæ; tacitâ autem conventione seu ex officio ad secretum tenentur Consiliarii Principum, Officiales belli, Advocati, Medici, Chirurgi, obstetrices, & probabiliùs omnes, quibus consilii, auxilii vel solatii causâ secreta committuntur, hoc ipso enim, quòd secreta suscipiunt, tacitè ad non revelandum se obligant.

2. Si

2. Si ex occultatione secreti Reipublicæ, tibi vel alteri immineat grave malum, v. g. urbis proditio, mors Innocentis, gravis infamia, jactura bonorum, secretum etiam commissum revelari potest, quia nemo censetur se voluisse obligare ad secretum cum tanto incommodo; secreta tamen Reipublicæ vel exercitûs, quæ sinè ingenti damno boni publici manifestari non possunt, etiam cum periculo vitæ & tormentorum servanda sunt; salus enim Reipublicæ præponi debet vitæ propriæ. 20.

3. Non tantùm est contra justitiam, secretum sibi commissum prodere, sed & alienum secretum invito rationabiliter Domino acquirere, v. g. aperiendo ejus litteras, corrumpendo Consiliarios, &c. Nec obstat, quòd forsan litteræ sint negligenter custoditæ, vel frustatim abjectæ, per hoc enim, quòd quis litteras laceret, vel malè custodiat, non resignat juri ad secretum, sicut non resignat juri ad pecunias in cista aperta relictas, sed ideò lacerat litteras, ne secretum earum innotescat; pro avertendo tamen malo Reipublicæ licet hostium litteras intercipere, earúmque secreta expiscari, utì habet quotidiana praxis à nemine improbata. 21.

4. Si notitiam secreti per vim vel fraudem aut injustam literarum apertionem consecutus es, non potes revelare, nisi ille, cujus secretum novisti, te vel alium injustè vexet, & vexam aliter repellere non possis; sicuti enim tunc licitè acquirere posses alieni secreti notitiam, aperiendo v. g. ipsius litteras, sic & eadem uti, ad te vel alium defendendum. 22.

EX

TRACTATU

DE

RESTITUTIONE.

CASUS XXXVII.

De natura Restitutionis & ejus radice ex injusta damnificatione.

RETorius Neo-Pastor interrogatur, 1. *Quid sit restitutio?* 2. *Quæ ejus radices?* 3. *An restituere obligetur, qui desiderat vel gaudet de damno alteri illato, aut fert sententiam, quam falsò putat esse injustam.* 4. *Quid de culpa latæ, levi, levissima.* 5. *Quid de damno gravi cum culpa levi.* 6. *Quid si fur inadvertenter complevit materiam gravem.* 7. *Qualiter solvantur opposita.* 8. *Quid de culpa in contractu commissa.* 9. *An sufficiat sola culpa juridica.* 10. *Qualiter obligetur indirectè damnificans.* 11. *An incendens ædes teneatur ad omnia in iis contenta, vel confringens vas, projiciens gemmam, &c. teneatur ad valorem incognitum? quid de occidente equum amici, quem putat esse inimici.* 12. *Quid si ex veneno incautè à te custodito moriatur inimicus diu ad necem quæsitus, vel ex furto rei levis prævideas Dominum præ mœrore moriturum vel innocentem occidendum.* 13. *Quid si fureris res Titio commissas eâ intentione*

tione, ut Titio imputetur furtum, vel ponas infantem ad ædes Titii, ut ipse reputetur pater. 14. *An in periculo tenearis rem alienam præferre tuæ.* 15. *Quid si pereat res tibi commodata, mutuata, &c.* 16. *Quid de Confessario ex culpabili ignorantiâ suadente restitutionem, dum non est, vel contra?* Pro resolut.

QUÆR. I. Quid sit Restitutio & quæ ejus radices? I.

R. 1. Restitutio est juris læsi redintegratio, seu est actus justitiæ commutativæ, quo res iniquè accepta redditur, vel damnum illatum compensatur. Est necessaria necessitate præcepti: *reddite omnibus debita. ad Rom. 14.*

Dico: *justitiæ commutativæ*; nam communis cum *D. Thom. q. 62. a. 1.* docet, ex læsione alterius virtutis vel justitiæ sive legalis sive distributivæ non oriri obligationem restitutionis; *Ratio est*; quia, ùt inquit S. Doctor, *restituere nihil aliud est, quàm iteratò statuere aliquem in possessionem rei suæ*, & in restitutione attenditur æqualitas rei ad rem, quæ ad justitiam commutativam pertinet, ideóque restitutio supponit læsionem juris rigorosi in re vel ad rem; sed quando violatur v. g. justitia distributiva, prætereundo digniorem, non violatur jus rigorosum, quia dignior habet tantùm jus condignitatis seu majoris aptitudinis, nec res v. g. officium ante collationem est res sua, sed communitatis, ad quod cessat habere jus, si alteri fuerit collatum, quia non ampliùs manet res communitatis; obligatio autem restitutionis post violationem supponit manere jus, quod restitutionem exigat; eodem modo ex læsione justitiæ legalis non oritur obligatio restitutionis, nisi

per accidens, ratione justitiæ commutativæ plerumque conjunctæ, quatenus scilicet subditi ex quasi contractu tenentur alere Principem, eique necessaria pro bono communi contribuere: Econtra Princeps ex tacito pacto obligatur contributiones in bonum commune impendere, mala reipublicæ avertere, officia dignioribus conferre, &c. quod si non faciat, tenetur ad omne damnum Reipublicæ emergens, non ex justitia legali vel distributiva, sed ex commutativa his conjuncta.

2. R. II. Radices, ex quibus obligatio restituendi oritur, bene assignantur tres: 1. Injusta acceptio vel damnificatio, quando quis res alterius vel malâ fide accepit vel destruxit. 2. Res accepta, ex hac tenetur omnis, apud quem res aliena sive bonâ sive malâ fide existit. 3. Contractus, potest enim homo se obligare ad indemnisandum alterum, etiamsi ipse res ejus nec detineat nec læserit; addunt alii pro quarta radice legem; nam lege positivâ sæpe jubetur restituere, qui rem alterius nec læsit, nec detinet, nec contractum iniit, ùt si tuum animal læsit meum, lege civili juberis restituere: hæc tamen radix reducitur ad primam, cùm ejusmodi lex præsumat culpam, quæ si non intercesserit, non erit obligatio in conscientia ante sententiam judicis.

3. QUÆR. II. Quid circa obligationem ex injusta damnificatione?

R. I. Ut damnificator teneatur restituere, debet damnum à parte rei esse secutum; quomodo enim reparabitur damnum, quod revera illatum non est? Hinc quamvis internè sit injustus, qui de proximi damno gaudet aut illud inferre

ferre intendit non secuto effectu, ad nullam tamen restitutionem tenetur; uti nec Judex ferens sententiam, quam falsò putat esse iniquam, nec ille, qui furatur pecuniam, quam credit esse alienam, cùm tamen sit sua.

4. II. Debet damnum esse secutum ex ejus culpa; pro quo notandum, quòd culpa alia sit *Theologica*, quæ idem est quod peccatum & offensa Dei; alia *juridica*, quæ est omissio diligentiæ debitæ in asservanda vel tuenda re aliena. Hæc iterùm est triplex: lata, levis, leviſſima; latam admittis, si non adhibes diligentiam, quam ejusdem conditionis homines adhibere solent, levem, si omittas diligentiam, quam adhibere solent diligentiores, leviſſimam, si non adhibes diligentiam, quam adhibere solent diligentiſſimi. Exempli gratiâ, rem curæ tuæ commissam relinquis ante fores, committis culpam latam; si relinquas in cubiculo sed non clauso, admittis culpam levem; si cubiculum clausisti, sed non tentâsti an bene, admisisti culpam leviſſimam, si res tuæ custodiæ commissa auferatur; his addi solet culpa latiſſima seu dolus apertus, quam admittis, si rem furi tradas. Item latior seu dolus præsumptus, quam incurris, si rem relinquas in domo furis; culpa lata, latior, latiſſima plerumque conjunctæ sunt cum culpa Theologica gravi. Itaque.

Generaliter dico: *Qui damnum dedit, probabiliùs non tenetur restituere ex sola culpa juridica, sed adesse debet culpa Theologica, quæ verè sit peccatum, nisi intercesserit contractus, de quo q. seq. vel ex damnificatione factus sit locupletior. Bannes. Sylvius 2. 2. q. 62. a. 4. Less. Sporer t. 2. c. 2. n. 41. Lug. dis. 8. n. 54. Henno, Girken q. 9. dub.*

dub. 3. Ratio est, quia damnum sine culpa Theologica non est voluntarium nec moraliter imputabile, sed habet se quasi casu, vel ab amente illatum; sed nulla debetur restitutio pro damno non imputabili, casu vel ab amente illato, ergo.

§ R. III. Si damnum sit in materia levi, ad obligationem restitutionis sufficit culpa venialis; si damnum sit grave, requiritur culpa Theologica gravis, vel saltem damnum plenè voluntariè illatum. Ideóque, si cum negligentia vel inadvertentia venialiter culpabili incendisti ædes, occidisti hominem, vel aliud grave damnum causâsti, ad nihil teneris. *Sotus, Less. Rhedingus & Auth. cit. Ratio* est, quia tale damnum non est plenè voluntarium, & culpa venialis non est simpliciter delictum & injuria, ergo nec esse potest radix gravis obligationis: Deinde ex contractu vel voto non oritur gravis obligatio, nisi sint perfectè voluntaria, ergo nec ex damnificatione.

Nec *dicas*, esse obligationem restituendi aliquid proportionatum culpæ veniali. *Contra est.* Votum & contractus imperfectè voluntaria nequidem obligationem venialem inducunt, ùt habet communis; ergo nec damnificatio gravis ex simili indeliberatione procedens. Deinde illa pars proportionata culpæ veniali vel est quid notabile, & tunc non erit venialis, sed mortalis obligatio delicto veniali improportionata, vel est materia levis, & hæc determinari non poterit.

Dixi, vel saltem damnum plenè voluntarium; nam per accidens fieri potest, ut delictum sit veniale, damnum autem grave plenè voluntariè illatum, v. g. decies furatus es solidum, sed

§ ex

expost priùs advertis te complêsse materiam gravem, peccâsti tantùm venialiter, attamen obligaris ad restitutionem, non tantùm si solidi adhuc existant, vel ex iis factus sis ditior parcendo rei tuæ, sed etiamsi casu perierint; *Ratio* est manifesta; nam quamprimùm abstuliisti primum solidum, tenebaris restituere eum, etsi casu periisset, ergo & secundùm; idem est de reliquis, ergo teneris restituere omnes decem, & si non restituas, peccas mortaliter, quia scienter continuas damnum grave, ergo teneris sub mortali restituere non tam ob culpam venialem, quàm quia totum damnum plenè scienter intulisti. Contra dicta

Objici possunt Sequentia. 1. Omnis injuria 70.
formalis exigit reparationem, damnificatio gravis ex culpa levi est injuria formalis, ergo.

2. Hic unus damnum pati debet, vel Dominus domûs omninò innocens, vel qui domum cum culpa levi incendit, est autem contra æquitatem naturalem, ut innocens potiùs patiatur, quàm qui aliqualis causa damni extitit.

3. Qui accipit rem alienam, prudenter præsumens Dominum non esse invitum, si ex post resciat reverà invitum fuisse, tenetur restituere, & tamen nullam culpam admisit.

4. Si occidas canem Titii cum intentione satisfaciendi, non peccas saltem mortaliter, & tamen obligaris restituere.

5. Si abstuliisti aureum putans invincibiliter esse materiam levem, peccâsti tantùm venialiter; nihilominùs, postquam cognoscis esse materiam gravem, teneris sub mortali restituere, etsi aureum amiseris; quia plenè scienter damnificâsti in aureo.

6. Peccatum veniale causat pœnam purgatorii, & sæpè excommunicationem minorem, quæ sunt pœnæ graviores, quàm obligatio gravis restituendi, ergo etiam causat gravem obligationem restituendi.

R. *Ad* 1. Omnis injuria exigit reparationem damni plenè voluntariè illati, *C.* secùs *N.*

Ad 2. *N. Assumptum*: æquitas naturalis exigit, ut res pereat Domino, nisi alius sit causa perfectè voluntaria damni, aùt se ex contractu ad damnum reparandum obligârit, neutrum hìc est.

Ad 3. Vel res, quam ex præsumpto Domini consensu accepisti, adhuc existit in se, vel æquivalenter, eò quòd propter eam peperceris rei tuæ, & tunc obligaris ex re accepta: si casu periit, ad nihil teneris, non ex re accepta, quia nihil ejus existit, nec factus es ex ea ditior, neque ex injusta damnificatione, quia feciſti id bonâ fide absque omni culpa, Domino, ùt prudenter putabas, non invito.

Ad 4. Occidens canem Titii cum animo satisfaciendi se obligat ex interpretativo contractu ad restituendum, aliàs enim non excusaretur à mortali, inférтque damnum plenè voluntariè, sicut & ille, qui scienter aufert aureum, etsi putet eum esse materiam levem. Unde patet etiam Responsio ad 5.

Ad 6. *N. C.* pœna purgatorii respectu gehennæ & fori alterius vitæ est quid leve, sicut & excommunicatio minor quid leve reputatur: econtrà obligatio gravis restituendi est quid grave respectu hujus vitæ & culpæ veniali improportionatum.

8. QUÆR. III. Quæ culpa in contractu vel officio

officio admissa obliget ad restitutionem ? 8. communior sententia docet, quòd contractus cedentes in solam utilitatem accipientis, velut commodatum, obligent ex culpa leviſſima juridica, *C. unico de commod.* contractus cedentes in utilitatem utriusque, ùt elocatio, ex levi, *L. contractus de reg. juris*, contractus cedentes in utilitatem solius dantis velut depositum, ex dolo & culpa lata, *l. cit.* ídque ante sententiam judicis etiam in foro conscientiæ, etsi nulla intercedat culpa Theologica. Rationem dant, quòd hæ leges sint justæ, & homines saltem virtualiter intendant contrahere juxta præscriptum harum legum; ergo vi contractûs obligantur ex sola culpa juridica à legibus expressa, etsi nulla adsit culpa Theologica, estque conforme æquitati naturali, ut eò exactior diligentia adhibeatur in servanda re aliena, quò plus commodi ex ea percipitur; *nihilominus probabiliſſimum est in foro conscientiæ, ante judicis sententiam neminem obligari ad compensationem damni ex sola culpa juridica, secluso speciali pacto assecurationis, sed omnino requiritur culpa Theologica, utì explicatum est qu. praced.* 9. sive contractus vel officium cedant in utilitatem dantis sive accipientis aut utriusq; *Sa. V. culpa n. 2. Henriq. de irregul. c. 25. Sotus l. 5. de justit. q. 7. a. 2. Ledesma. Dian. p. 2. de cont. resol. 29. Lug. d. 8. nu. 106. Esparza. Haunold. tr. 2. c. 2. nu. 250. Reiffenst. Theol. mor. tr. 8. dis. 2. n. 41. 47. & seq. Sporer n. 234. & n. 240. La Croix hic nu. 177. vocat probabilem.* Ratio est 1. Homines nec tenentur, nec volunt se juxta has leges, quas plurimi ignorant, obligare; sed secundùm legem naturalem, quæ solùm obligat ad repa-

randum damnum ex culpa Theologica datum; nemo enim est, qui rei sibi commodatæ, locatæ vel in pignus datæ putet majorem ex justitia se custodiam habere debere, quam ipse Dominus rei suæ adhibere solet, scilicet ordinariam & humanam pro qualitate rei magis vel minùs pretiosæ, in majus vel minus commodum concessæ. 2. Hæ leges vel sunt merè pœnales, non obligantes in conscientia ante sententiam, vel in tanto rigore non sunt receptæ aut contrario usu præscriptæ. 3. Advocati, Medici, Chirurgi, Artifices, famuli aliíque similes obligantur ex contractu cedente in utilitatem utriusque (verè enim operam suam erga stipendium locant alteri) & tamen non tenentur ex sola culpa juridica levi, sed requiritur lata Theologica, ût fatentur plerique, ergo nec alii. Et Ratio à priori est, quia nemo in suo munere vel servitio (præscindendo à speciali promissione) censetur se obligare ad diligentiam exquisitissimam, sed tantùm ad moralem & humanam, qualem adhiberet in negotio vel re propria, hanc autem diligentiam si quis advertenter non adhibeat in materia gravi, peccat graviter, & habet culpam Theologicam, ex qua tenebitur ad omne damnum, & non aliter. 4. Commodatarii, locatarii, &c. ad nihil obligantur, si res v. g. equus commodatus vel locatus pereat mero casu; sed si non intercedat culpa Theologica, quoad conscientiam, verè res casu periit; ergo. Ex dictis deduces Regulam generalem: *quod extra specialem contractum assecurationis res semper pereat suo Domino, nisi perierit ex alterius culpa Theologica.* Dixi tamen *ante sententiam*, nam post sententiam judicis om-

omnes communiter docent te obligari ad reparandum damnum ex sola culpa juridica, etiamsi Theologica non intercesserit, quia sententia Judicis est justa & conformis legibus; ergo obligat etiam in foro conscientiæ, eò quòd damnificatus ex sententia acquisiverit verum jus ad rem.

QUÆR. IV. Qualiter ad restitutionem obligetur, qui indirectè damnificat, seu qui alterius damnum quidem non intendit, prævidet tamen illud ad suam actionem secuturum? 10

R. *Ut talis restituere obligetur, debet damnum non tantùm esse prævisum, sed & actio ab ipso posita physicè vel moraliter in damnum prævisum influere;* nam, si illud non ex ipsius actione, sed aliunde sequatur, ipse non est causa damni, per consequens nec obligatus illud reparare, etiamsi prævideris aut etiam intenderit, v. g. occidisti Petrum, quod homicidium prævides imputandum Paulo propter inimicitias, quas Paulus habuit cum Petro, ad nihil teneris Paulo ratione imputationis, quamvis illam intenderis; quia sola interna intentio non causat obligationem restitutionis, sed Physicus vel moralis influxus in damnum; tua autem actio hoc casu non fluit in imputationem; non etiam ideò occisio Petri imputatur Paulo, quia tu occidisti, sed quia Paulus habuit inimicitias cum Petro; econtra, si usus es vestibus aut gladio Pauli, sepelivisti occisum in horto vel cella Pauli, teneris ad omne damnum ex imputatione homicidii emergens, quia actio tua seu usus vestium & talis sepultura est causa, quòd homicidium imputetur Paulo; imò, quamvis non sis causa imputationis, debes tamen resarcire illa, quæ Paulus

lus propter tuum homicidium debuit restituere hæredibus Petri; cùm enim ipse loco tuî innocenter satisfecerit, teneris eum servare indemnem. Ex dictis pro praxi

11. Inferes seqq. 1. Ut quis obligetur ad restitutionem, debet ipsi damnum esse voluntarium, & saltem in confuso prævisum, v. g. incendisti ædes, teneris ad omnem supellectilem in eis contineri solitam & simul exustam, quia hanc satìs in confuso cognovisti, non verò ad ea, quæ per accidens in ea existunt, & nullatenus à te sunt cognita.

2. Si confringas vas fictile, vel occidas animal pretiosum invincibiliter credens esse levis momenti, non peccas mortaliter, nec teneris plus restituere, quàm credebas valere; quia plus voluntariè non damnificâsti; idem est, si projicias gemmam, quam credebas esse vitrum. Si verò dubites, an res, quam frangis vel projicis, non habeat fortè occultum aliquem valorem tibi incognitum; teneris restituere, quantum res valet, quia totum damnum tibi est voluntarium.

3. Occidisti equum, quem putabas esse tui inimici, cùm sit amici, ad nihil teneris, non inimico, quia hunc non damnificâsti, neque amico, quia hunc non damnificâsti voluntariè, ex eadem causa *Tamb.* & alii apud *Viva opusc. 1. q. 3. a. 3.* dicunt te ad nihil teneri, si volens occidere Titium, occidas Cajum: probabilius tamen videtur per ejusmodi homicidium polluiEcclesiam, quia, etsi illud non sit formaliter injuriosum occiso, est tamen formaliter injuriosum loco sacro, an verò talis incurrat irregularitatem, dicam infrà.

4. Si

4. Si scias te in ebrietate solere damna inferre, & nihilominus te inebries, obligaris inde secuta compensare, quia sunt sufficienter prævisa & voluntaria in causa.

5. Si volens occidere feram cum levi negli- 12.
gentia occidas hominem; vel ex simili negligentia incautè custodîsti venenum, ex quo moritur inimicus à te ad necem quæsitus; rem levem furaris ab avaro, quem prævides aut intendis ex dolore rei amissæ morituram; probabiliùs non contrahis onus restitutionis; quia ad hoc non sufficit sola nocendi intentio, sed requiritur actio externa contra justitiam, quæ physicè vel moraliter sit causa sufficiens & efficax damni illati; atque in casibus propositis actio externa est levis, parúmque vel nihil in damnum influit: ita *Less. Sanch. Tamb. lib. 6. f. 126. P. 8. f. 322. Sporer. n. 55.* contra *Lugo* & alios. Neque obstat, quòd affectus internus sit mortaliter injustus: nam Judex putans se ferre sententiam injustam, cùm tamen sit justa, est graviter injustus internè, ad nullam tamen obligatur restitutionem, quia actio externa non fuit causa damni; atque in casibus positis levis negligentia vel furtum leve non sunt causa mortis secutæ, sed potiùs casus vel nimia avaritia, ergo.

6. Qui per levia furta sive ad-sive inadvertenter complevit materiam gravem, tenetur sub mortali ad restitutionem, sive ex furtis sit factus ditior, sive non: idem est, si accepit ex licentia falsò præsumpta, patet ex q. 2.

7. Si fureris res Titio commissas, prævidens 13.
aut etiam intendens, ut furtum Titio imputetur, non teneris ad damna Titio ex imputatione

ne emergentia, quia furtum tuum non est causa imputationis; non enim ideo imputatur Titio, quia tu furatus es, sed quia res Titio fuit commissa, & liberum ad eam habuit accessum; idem est, si forniceris cum amasia Titii, prævidens fornicationem Titio ob familiaritatem cum amasia imputandam, si tamen obinde Titius cogatur alere prolem tuam, quoad hoc teneris eum servare indemnem, quia innocens fecit expensas, ad quas tu obligabaris; si verò es causa imputationis ponendo v. g. infantem ad ædes Titii cum scedula, quòd Titius sit pater, &c. teneris reparare omne damnum & infamiam Titio inde secutam; sola tamen depositio infantis ad ædes Titii non est sufficiens causa imputationis, quia ea imputatio ut plurimùm inde non sequitur.

14. 8. Si habeas rem alienam ex contractu cedente in solam tuam utilitatem, & res sit pretiosior tuâ, nec possis salvare utramque, teneris eam præferre rei tuæ, ita tamen, ut Dominus teneatur tibi rem tuam viliorem compensare, quia utiliter gessisti rem Domini; si tamen res tua sit alicujus momenti, & prudenter credas illam tibi non compensandam, non teneris rem alienam præponere, quia non censeris per contractum te voluisse obligare ad conservandam rem alienam cum tanto tuo damno.

15. 9. Si equus aut alia res tibi commodata pereat casu, aut sine culpa Theologica gravi, ad nihil teneris ante sententiam; quòd si fueris in mora culpabili, equum scilicet determinato tempore non restituendo, aut ad usum non concessum adhibendo, plerique te obligant ad casum etiam fortuitum; sed etiam tunc plerum-

que

que adest culpa Theologica gravis, quæ si absit, non est obligatio gravis. Si rem commodatam vel locatam remittas per nuntium, qui communiter creditur fidelis, si hic rem retineat, ad nihil teneris, secùs, si ejus fidelitas tibi meritò debeat esse suspecta.

10. Res mutuò accepta, etiamsi casu & absque omni tua culpa pereat, tibi perit, quia per mutuum acquisieras rei dominium, res autem perit suo Domino.

11. An & qualiter ad restitutionem teneatur, qui rem alienam mutuo, commodato vel furto acceptam in extrema necessitate consumit, dixi *Cas. 32. num. 6.*

12. Confessarius ex crassa & mortaliter culpabili negligentia vel ignorantia admonens vel suadens restituere, quando non est restituendum, aut consulens non restituere, quando est restituendum, tenetur consilium revocare, & si non possit, obligatur ad omne damnum pœnitenti vel alteri ratione sui consilii obveniens; quia per tale consilium est causa injusta damni; si positivè non suadeat, sed culpabiliter negligat monere pœnitentem de restitutione, ad nihil tenetur, non pœnitenti, quia hunc non damnificavit, nec creditori pœnitentis, quia huic ex justitia non erat obligatus procurare solutionem per monitionem pœnitentis; si pœnitens interroget, an hoc vel illo casu facienda sit restitutio, & silentium Confessarii habeat pro responso negativo, sicque restitutionem debitam omittat, omninò tenebitur Confessarius de damno, quia illud tacitè consulit. *Viva Opusc. 1. Q. 1. a. 3.* 16.

CASUS

CASUS XXXVIII.

De concausis vel cooperatoribus ad injustam damnificationem, & de ordine restitutionis inter eos servando.

SIntinus pro cura examinandus interrogatur 1. *An ad restitutionem obligetur Dominus, qui coram servis querulatur, quòd nullus eum vindicet de inimico, unde ipsi permoti inimicum occiderunt.* 2. *Quid si servi iam erant parati occidere, aut limites mandati excedant.* 3. *Quid si mandatum sit revocatum, aut ipsi simulent ejus ignorantiam, vel reverà sint obliti, aut putent revocationem non esse seriam.* Ibid. *Quid si Dominus mandatum revocare non possit, possit autem monere damnificandum, sed non nisi cum periculo vitæ vel infamiæ.* Ibid. *Quid si damnum in sui gratiam factum ratum habuit, aut paratum in sui gratiam occidere non impediat.* 4. *Quid si ipse mandatarius propter executionem mandati vel consilii damnum patiatur.* 5. *Quid si revocet consilium.* 6. *Aut sit ipsi utenti nocivum.* 7. *Aut volenti furari suadeat, ut potiùs furetur rem Pauli, quàm suam, aut timens, ne sibi furetur, ostendat thesaurum Pauli, vel suadeat, ut furetur hoc die, aliàs furaturus cras.* 8. 9. *Quid si suo exemplo alios in damnum induxit.* 10. *Quid si plures mutuo suffragio, consilio, consensu in damnum influant, aut quis Titium condemnari faciat per unum verum & alterum falsum testem.* 11. *Quid*

de

de palpone. 12. *De dante recurſum.* 13. *De participante.* 14. *Quid ſi damnum non impediat.* 15. *Vel famulus Domino fures non prodat.* 16. *Et prodere alteri diſſuadeat.* 17. *Quid in dubio, an ſuum conſilium ſit cauſa damni, aut pro damno non ſatisfecerit.* 18. *& ſeq. Quo ordine prædicti omnes reſtituere teneantur?* 21. *& ſeq.* Pro reſolut.

QUÆR. I. Quid circa concauſas vel coope- 1.
ratores ad injuſtam damnificationem?

R. I. Non ſolùm, qui damnum principaliter intulit, ſed & omnis, qui ad inferendum movit vel cooperatus eſt, ad reſtitutionem obligatur, utì certum eſt ex propoſitione 39. ab Innoc. XI. damnata: *Qui alium movet aut inducit ad inferendum grave damnum tertio, non tenetur ad reſtitutionem iſtius damni illati.* Nec obſtat, quòd damnum abſque eo cauſatum fuiſſet; nam ſufficit, quòd quis de facto in damnum phyſicè vel moraliter influat; tunc enim eſt vera cauſa damni, per conſequens obnoxius reſtitutioni, ùt contra *Palud. Anton. Sylv. Nav. Tolet.* tenet *Cajet. 2. 2. q. 62. a. 7. Sotus, Medin. Valent. Rebel. Vaſq. de reſt. c. 9. dub. 1.* & alii communiſſimè &c. Modi autem, quibus quis cooperari poteſt alterius damno, ex *D. Thom. q. 62. a. 7.* ſunt novem his verſibus expreſſi: *Juſſio, conſilium, conſenſus, palpo, recurſus, participans, mutus, non obſtans, non manifeſtans.* Sex primis modis concurritur poſitivè per actionem phyſicè vel moraliter influentem, reliquis tribus negativè damnum non impediendo. Et quidem

R. II. Ratione *Juſſionis* ſeu mandati obliga- 2.
tur reſtituere, quiſquis expreſsè vel tacitè man-

davit alteri inferre damnum, sive sit Superior sive æqualis, &c. expressè mandat, qui verbo ve scripto jubet suo nomine damnum fieri, tacitè mandat, qui id clarè non asserit; significat tamen sibi placere, ut damnum inferatur, ex quo alii moventur ad damnum inferendum; ùt si Dominus coram famulis suis dicat, quis me de tali vindicabit? quantum deberem illi, qui talem spoliaret, occideret? &c. Excusatur tamen à restitutione mandans.

3. 1. Si mandatum non sit traditum executioni, quia tunc in effectu nullum damnum est illatum.

2. Si mandatarius ad inferendum damnum aliunde paratus per mandatum (idem est de consilio) nec motus, nec confirmatus fuerit, nequidem ad damnum celeriùs aut animosiùs inferendum; aliàs enim teneretur saltem, in quantum interfuisset, damnum non ità celeriter & animosè fuisse illatum. *Azor, Rebel. Vasq. n. 6. Bannes q. 62. a. 7.* Ratio est, quia ejus mandatum vel consilium tunc in damnum non influit, etsi ipse peccet in affectu damnum, quantum est de se, intendendo. Excusatur

3. Si mandatum verbo, scripto vel nuncio fuerit efficaciter revocatum, ità ut omnibus mandatariis mediatis & immediatis innotuerit, quia, si tunc pergant damnum inferre, non moventur authoritate seu voluntate mandantis, quam sciunt non ampliùs existere, sed malitiâ propriâ; idem est, si mandatarii limites mandati excedant, ad illum excessum non tenebitur mandans, nisi eum vel ejus periculum prævideri, qualiter prævidisse præsumitur, si periculum actioni mandatæ utcunque sit conjunctum, v. g.

jussi

juſſi percutere & vulnerare, occidunt; ex mandato incendendi horreum ſimul conflagrant ædes & ſtabula vicina, etſi contra voluntatem incendentium, quia volens cauſam cenſetur etiam voluiſſe effectum, quem novit ex tali cauſa plerumq; ſequi. Si mandatarius putet revocationem mandati non eſſe ſeriam; aut revocationis oblitus in vim mandati damnum exequatur, mandans adhuc tenebitur ad reſtitutionem, quia ejus authoritas perrexit movere mandatarium ad damnificandum. Si mandatum revocare velis, ſed non poſſis, teneris monere damnificandum etiam cum æquali tuo damno, ut ſibi caveat; ſi nec hoc poſſis, adhuc teneris ad damna ex tuo mandato ſecuta, ſicut, ſi voluntariè injeciſſes ignem in tectum vicini, quem mutatâ mente velles reſtinguere, ſed non poſſes.

4. Si damnum in ſuî gratiam jam factum ſolùm ratum habeat, ad nihil tenetur, niſi in quantum ex furto vel rapina factus eſt ditior, *Ratio eſt*, quia nec Phyſicè, nec moraliter in damnum influxit, utpote jam ex toto poſitum. Neque obſtat Reg. 10. juris in 6. quæ dicit: *ratihabitionem retrotrahi & mandato æquiparari*, nam intelligitur tantùm de caſibus in jure expreſſis, qualiter non eſt præſens. 4.

5. Si aliquis abſque tuo mandato velit in gratiam tuî aliquem mutilare, ſpoliare, &c. Mulier ex te prægnans velit prolem occidere, ſi id ſcias, nec impedias, cùm poſſis, *Molina* ſimpliciter te obligat ad reparanda damna, ſed alii meliùs diſtinguunt cum *Laym.* vel enim alter ſcit ſuum malum propoſitum in tuî gratiam conceptum eſſe tibi cognitum, tunc ſi non impe-

dias, censeris illud gratum habere, & tacitâ approbatione movere; secus si ille ignoret te hoc scire, tunc enim tua approbatio ignorata, quamvis fortè existat, ad damnum movere non potest. Ideóque ad nihil teneberis, nisi ex officio vel contractu obligeris damnum impedire, eò quòd damnificaturus sit tuus subditus, filius, servus, &c.

5. 6. Quid si mandatarius propter executionem mandati mei damnum patiatur, vulneretur, mulctetur, in rotam agatur? R. Quamvis communior & verior sit sententia, quòd mandans debeat mandatarium servare indemnem, nisi aliter sit conventum, vel pretio sit conductus, quia mandatarius non suo, sed mandantis nomine & periculo damnum infert; nihilominus probabile est, quod cum *Tamb.* docet *Sporer c. 3. n. 14.* si mandatarius sponte & liberè mandatum suscepit, maximè si pretium accepit, tunc mandantem (idem est de consulente) ad nihil teneri, quia volenti non fecit injuriam; si verò vi vel fraude ad damnificandum impulit, non tantùm tenetur damnificato, sed & mandatario ad omnia damna, quæ prævidit, vel tanquam communiter conjuncta prævidere debuit, &c. quia hæc omnia sunt mandanti vel consulenti saltem indirectè voluntaria.

6. R. III. *Ex Consilio* tenetur omnis, qui rogando, monendo, promittendo, animando, motivum aut modum proponendo est causa damni, nisi consilium ita efficaciter prævie sit revocatum, ut non pergat amplius movere, unde, si dedisti consilium v. g. ostendisti viam & modum, suasisti medium utile aut motiva, quæ non obstante tuâ revocatione pergunt movere

ad

ad inferendum damnum, teneris reſtituere, quia conſilium tuum non eſt efficaciter revocatum, & revera adhuc influit in damnificationem ; ſi nudè ſuaſiſti vel rogâſti, aut conſilium tuum fuit falſum vel inutile, & ante damnum illatum revocâſti, & oſtendiſti eſſe tale, es liber à reſtitutione, quia deſiit ratio motiva, &, ſi talis pergat damnificare, non à tuo conſilio, ſed à ſua malitia movetur. Hinc

Reſolvuntur ſequentia. 1. Si conſilium tuum 7.
ſit nocivum ipſi utenti vel petenti, ad nihil teneris, niſi ſit fraudulentum juxta Reg. juris 62. in 6. *nullus ex conſilio, niſi fraudulentum ſit, obligatur. Ratio eſt*, quia liberè petit & ſequitur alienum conſilium, & damnum infert non alieno nomine ùt mandatarius, ſed proprio, ergo ſeclusâ fraude nulla ei fit injuria, fraudem autem committere cenſentur, & per conſequens ad reparanda damna ex ſuo conſilio ſecuta tenentur conſiliarii Principum, advocati, medici, confeſſarii, chirurgi,&c. qui ex officio præſeferunt ſcientiam muneri ſuo congruam, quam tamen non habent : ſi conſulens dicat ſe non eſſe ſatis certum de veritate conſilii, vel alter ſciat ipſum eſſe imperitum, ad nihil tenetur, ſi alter ejus conſilio temerè uſus damnificetur.

2. Semper eſt obligatio reſarciendi damnum, quod utens tuo conſilio infert tertio, ut ſi Cajus te conſulente opprimat virginem, vulneret inimicum, &c. quia hoc damnum injuſtè & inviti patiuntur ex tuo conſilio : ad quid obligetur Confeſſarius malè conſulens vel omittens pœnitentem de reſtitutione monere, dixi *Caſ. præced. n. 16.*

3. Qui furi parato auferre 100. à Petro, ſua- 8.

det tantùm auferre 50. vel parato auferre Petro & Paulo, suadeat, ut tantùm auferat Petro, ad nihil tenetur; quia non causat damnum, sed tantùm impedit ex parte, cùm non possit ex toto.

4. Qui volenti furari vel occidere nunc, animo impediendi suadet, ut fiat post dies 8. bene facit, quia utiliter gerit rem Domini. Econtrà qui volenti occidere vel furari post octo, suadet, ut occidat vel furetur nunc, plerumque peccat, quia damnum impediri, & voluntas malefactoris interim mutari potuisset; ideóque pro rata spei tenetur ad restitutionem.

5. Si volenti à Petro furari majus, suadeas, ut à Paulo furetur minus, item si furi indifferenti ad furandum à Petro vel Paulo suadeas, ut furetur à Paulo ditiore, probabiliùs peccas contra justitiam, tenerísque ad restitutionem, quia Paulus æquè habet jus in suum minus, quàm Petrus in suum majus.

9. 6. Si fur seriò minetur mortem, vel auferre meum thesaurum, nisi ostendam alienum, licitè id facio, quia ostensio se indifferenter habet ad furtum, & est gravis causa ostendendi; si fur velit sibi ostendi determinatè meum thesaurum, non licet ostendere alienum, quia est tantùm determinatus ad auferendum meum, si ergo ostendam alienum, sum causa damni illati tertio, secùs, si indifferenter se habeat ad auferendum thesaurum quemlibet, vide dicta Cas. præc. à nu. 10.

10. 7. Sed quid, si aliquem meo exemplo in damnum induxi? R. Si tuo exemplo movisti Cajum ad actionem Cajo damnosam, v. g. ad lusum noxium, ad furtum, propter quod mulctatur,

ad

ad duellum, in quo vulneratus eſt, ad nihil teneris Cajo, quia Cajus in actionem periculoſam liberè conſentit. Si verò Cajus tuo exemplo motus ſit ad inferendum damnum tertio v. g. ad percutiendum, mutilandum vel ſpoliandum Titium, probabiliùs teneris in defectu Caji reſarcire hoc damnum. *Ratio eſt*, quia Titius non conſentit, & habet jus, ut ſine gravi cauſa non ponatur actio, ex qua alter moveatur ad inferendum ſibi damnum, idque eſt conforme propoſitioni 39. ab Innoc. XI. damnatæ ſup. n. 1. de Theologo, Advocato vel Medicò, qui docuit noxia principia, dicam Caſ. 42. n. 3. ubi n. 5. dicam de eo, qui alium fraudulenter à Religione abſtraxit.

Nr. IV. *Conſentiens* hic vocatur, qui ſuâ approbatione cauſa eſt, ut damnum fiat, ut ſi quis conſentiat vel ſubſcribat tributo injuſto, cauſæ vel electioni iniquæ necdum ſufficienter concluſæ; ſi jam plenè concluſa ſit, ejus approbatio eſt quidem peccatum injuſtitiæ internum, non tamen inducit onus reſtitutionis; quia damnum non cauſat, ſed ſupponit. 11.

Si plures mutuo ſuffragio, conſilio, conſenſu, cooperatione damnum inferant, aut ad inferendum ſe mutuò animent, ſinguli tenentur & quidem in ſolidum, ſi quilibet ita influat, ut cujuſvis influxus ſe ſolo ſufficiat ad totum effectum, ut ſi quilibet infligat vulnus lethale, plures conſulentes ſuggerant motivum plenè perſuadens, plures admoveant faculam ad horreum incendendum, &c. aut ſi ſingulorum influxus non ſit quidem ſe ſolo cauſa ſufficiens ad totum damnum, eſt tamen cauſa neceſſaria, ita ut ſine eo damnum non fieret, ut ſi ſeptem vota ſint neceſſaria ad

iniquum tributum, ad condemnandum Innocentem, vel quatuor auferant cistam, quam tres ferre non valuissent, cùm enim tunc quilibet seorsim possit & debeat impedire totum damnum negando suum concursum, singuli concurrendo sunt causa totius damni.

Econtrà si cujuslibet influxus se solo non sit sufficiens ad totum damnum, neque necessarius, ut si milites injustè devastent urbem, plures studiosi diripiant vineam, singuli probabiliter non tenentur ad totum damnum, sed tantùm pro sua rata & modo influendi, nam quamvis mutuâ præsentiâ se quodammodò animent, tamen singulorum concursus se solo non erat sufficiens causare totum damnum, & totum damnum absque hoc particulari influxu à reliquo cætu illatum fuisset. *Lessius, Lug. àn. 87. Sporer nu. 68.* vocat sententiam communissimam. *Ratio est*, quia mensura restitutionis hìc est influxus in damnum, ideóque non debet esse major obligatio, quàm sit influxus; cùm ergo influxus cujusvis militis vel studiosi se solo non sit sufficiens neque necessarius ad totum damnum, non est ratio, cur singuli totum damnum in defectu aliorum reparare obligentur. Si Titium de vero crimine accusas per unum verum & alterum falsum testem, teneris Titio restituere totum damnum, quod inde sequitur, cùm enim unus testis non sufficiat ad Titium judicialiter mulctandum vel condemnandum, secundus testis erit causa, quòd Titius iniquè, id est, crimine plenè non probato condemnetur.

12. R. V. *Palpo* dicitur, qui adulando, laudando, instigando movet alterum ad inferendum damnum, v. g. improperas offenso, quòd se non

non defendat; laudas eos, qui injurias animosè vindicant, &c. teneris ad damna ex tua laude ſecuta.

℟. VI. *Dans recurſum* vocatur, qui damnifi- 13.
cantem recipiendo, protegendo, res furis cuſtodiendo vel emendo, aut quomodocunque patrocinando eſt cauſa, quòd damna continuentur vel non reſarciantur, nisi fortè id fiat ex gravi metu, ex quo capite ſæpè excuſantur caupones & alii in locis ſolitariis habitantes, qui metu mortis fures, latrones, &c. recipiunt.

℟. VII. *Participans* ſeu cooperans injuſtæ 14.
damnificationi, v. g. furi apportando ſcalas, aperiendo feneſtras, ſervando excubias, exhibendo inſtrumenta, &c. tenetur ad reſtitutionem damni inde ſecuti, alio modo dicitur participans, qui prædam cum fure dividit, ſed hic, ſi aliter in damnum non influat, tantùm tenetur ex re accepta, in quantum participavit.

℟. VIII. Omnis negativè damnificans ſeu non 15.
impediens grave alterius damnum, cùm facilè poſſit, peccat quidem mortaliter contra charitatem, ad reſtitutionem tamen non obligatur, niſi ex juſtitia, hoc eſt, ex officio vel contractu damnum impedire fuerit obligatus. *Ratio eſt*: quia non ex læſione charitatis, ſed ſolius juſtitiæ oritur obligatio reſtitutionis, ùt patet ex dictis Caſ. 37. n. 1. Quare *mutus* hic dicitur, qui ante damnum illatum non clamat, non monet, &c. *Non obſtans*, qui, quando actu fit damnum, non impedit, non defendit vel cuſtodit rem ſibi commiſſam. *Non manifeſtans*, qui poſt damnum illatum non admonet, non revelat, &c. Cùm tamen omnes ex officio, contractu vel ſtipendio ad hoc obligentur; hinc

16. Resolv. seq. 1. Principes, Magistratus, &c. qui non impediunt damna, quæ civibus à latronibus aliisque perniciosis hominibus inferuntur, Statûs Assessores, Consiliarii, Canonici, qui tacendo vel se absentando non impediunt, cùm possunt, tributum, causam vel electionem iniquam, administrator, tutor non avertentes damna Ecclesiarum vel pupillorum, custodes portarum, sylvarum, telonarii, si non invigilent, deferant vel detineant eos, qui merces prohibitas urbibus inferunt, qui in sylvis ligna cædunt, vectigalia defraudant, omnes hi tenentur ad damna è suo neglectu emergentia, quia ea ex officio vel stipendio impedire obligantur; *sed petes*, an custodes vel similes ministri non manifestantes transgressores etiam teneantur ad mulctam, quam hi deberent pendere Fisco? R. Negativè, quia Fiscus ante judicis sententiam nullum jus habet ad mulctam, & ministri ex officio tantùm impedire tenentur damnum in re sibi commissa, non autem per mulctam locupletare Fiscum. *Tamb. Lug. d. 37. n. 101.* aliud est de ipso judice aut Fisco, si mulctam ab ipso reo convicto exigere negligant, quia ex officio exigere tenentur, etsi oppositum, quod tenet *Lug. n. 97.* etiam sit probabile.

17. 2. Si famulus, cui custodia rei non est specialiter commissa, advertat conservos ex ea furari, & taceat, non tenetur ad restitutionem, secùs, si advertat furari extraneos. *Ratio est* communis persuasio & consuetudo, vi cujus censetur servo semper commissa custodia rerum Domini respectu extraneorum, non verò respectu conservorum, nisi hi cum re furtiva vellent fugere, tunc enim habentur quasi extranei. *Lug.*

àn.

à n. 105. ubi addit tunc famulo rem ſpecialiter committi, ſi detur clavis v. g. ciſtæ, cubiculi, cellæ, granarii, &c.

3. Qui ſuadet Titio non obligato ex juſtitia, ſed ex charitate volenti impedire damnum, ut non impediat, ad nihil tenetur, quia non magis tenetur, quàm Titius, ſed Titius non obligatur reparare damnum permiſſum, quia illud ex juſtitia impedire non tenebatur, ùt ſupponitur, ergo.

QUÆR. II. Quid in dubio, an damnum quis 18.
cauſaverit, vel pro damno illato ſatisfecerit?

R. Generaliter hìc valet: *In dubio melior eſt conditio poſſidentis*, vide Caſ. 2. n. 5. unde, ſi prævià diligenti inquiſitione dubites 1. An damno injuſto ſis cooperatus, an damnum cauſatum ſit grave vel leve, an res tibi commodata, elocàta, concredita, &c. tuâ culpâ perierit, potes judicare pro tua libertate & innocentia, quæ ſunt in poſſeſſione, & delicta non præſumuntur. *Sylveſt. Medin. Salon.* 22. *q.* 62. *a.* 7. *Lugo d.* 18. *num.* 14. *Bærdi de conſc. diſc.* 6. §. 10. *& 11.*

2. Si mandâſti vel conſuluiſti furtum, quod etiam ſecutum eſt, ſed dubitas, an ex tuo conſilio, teneris ſaltem pro rata dubii, quia poſſeſſio eſt contra te, & præſumptio pro efficacia conſilii, nisì aliunde pro te ſit præſumptio vehementior. Idem eſt, ſi conſenſiſti tributo vel cauſæ iniquæ, & dubitas, an ante tuum conſenſum cauſa jam per majora vota fuerit ſufficienter concluſa. *Molin. Saneh. Lug. d.* 19. *num.* 21.

3. In dubio, an res, quam teneris reſtituere, ſit materia gravis vel levis, peccas mortaliter, ſi

non

non restituas, quia exponis te periculo iniquè detinendi rem alienam gravem, & Dominus habet jus repetendi rem suam, sicuti est, sive magnam, sive parvam.

19. 4. In dubio, an res, quam iniquè consumpsisti, apud Dominum fuisset melioranda vel plus valitura, quamvis delictum tuum sit certum, non teneris tamen, nisi pro rata dubii, quia Dominus nec certum jus habet ad istum valorem, nec ejus possessionem, cùm dubium sit, an Dominus illum unquam fuisset percepturus, nec pro jure dubio tantum restitui debet, quantum pro jure certo. *Dicast. Sporer, Lesseck p. 227.*

5. In dubio, An ex re aliena bonâ fide consumpta sis factus ditior, ad nihil teneris, quia est possessio pro libertate, usque dum constet rem alienam apud te adhuc æquivalenter existere,

20. 6. Si debitum sit certum, & probabiliter tantùm judicas te satisfeciſſe, saltem teneris ad arbitrium viri prudentis pro rata probabilitatis, ùt probabiliter docent *Laym. Dian. Tamb. l. 1. c. 3. §. 7.* eò quòd pro jure incerto non debeat tantum solvi, quantum pro jure certo: nec obstat, quòd videaris esse in possessione pecuniæ, quâ te non tenearis spoliare pro solutione probabiliter tantùm debita, nam etiam lex solvendi seu debitum est in certa possessione, cui non videtur planè satisfieri per solutiõnem tantùm probabilem; & licèt debitor possideat pecuniam solvendam, id parum refert, dubium enim non versatur immediatè circa ipsam pecuniam, cujus sit, sed circa jus petendi debitum, an sit, & ideò dicitur creditor possidere, quia, cùm debitum extiterit, & non constet esse extinctum,

ctum, creditor poſſidet durationem debiti; quod clarè conſtat à pari, nam qui ex pœnitentia vel voto debebat eleëmoſynam dare, & dubitat, an dederit, etiam ipſe poſſidet pecuniam, & tamen in ipſo dubio non ſtat poſſeſſio pro ipſo, ſed pro obligatione pœnitentiæ vel voti, quæ ſemel extitit, & non probatur extincta; ergo ſimiliter in præſenti Caſu non poſſidet debitor, ſed debitum ſeu obligatio ſolvendi, quæ ſemel extitit, & non probatur extincta, V. dicta *Caſ. 5. àn. 18.* hinc, ſi hæredes Titii in libro Titii reperiant capitale à Cajo ſuſceptum eſſe ſolutum, ècontra hæredes Caji adhuc inveniant chyrographum, neque debitum in libris extinctum, hæredes Titii debebunt iterum ſolvere vel totum, vel factâ compoſitione arbitrio viri prudentis pro ratâ dubii, quia debitum eſt certum, ſolutio autem incerta.

QUÆR. III. Quo ordine damnificatores in- 21.
juſti reſtituere teneantur?

R. 1. Ante omnes tenetur reſtituere, qui rem alienam in ſe vel in æquivalenti, eò quòd ex ea factus ſit ditior, detinet, vel malâ fide conſumpſit; *Ratio* patet, quia adeſt titulus rei acceptæ, quæ eſt radix prima & fortiſſima reſtitutionis.

2dò. Loco reſtituere obligatur, qui fuit cauſa principalis & Phyſicè executiva damni, id eſt, qui nemine mandante nomine proprio damnum intulit.

3. Si plures ad damnum concurrerunt, ante reliquos tenetur mandans, quia hic eſt cauſa principalis, & ejus nomine vel gratiâ illatum eſt.

4. In defectu cauſæ principalis, id eſt cauſâ principali nolente vel non valente reſtituere,

tene-

tenetur consulens, consentiens, recipiens & adjuvans, absque ullo tamen ordine, quia hæ causæ non sunt sibi subordinatæ, nec una agit nomine alterius, nec obligantur æqualiter, sed plus vel minus, prout una magis vel minùs alterâ in damnum influxit; ita quoad rem ferè omnes. *Ratio est*, quia, qui fuit principalior & potior in damnificando, etiam debet esse potior in restituendo, sed, qui Physicè & nomine proprio damnum intulit, magis & principaliùs damnificavit, quàm qui tantùm cooperantur & nomine alieno tanquam instrumenta damnum causant; ergo.

5. Demum in defectu causarum positivè cooperantium tenentur causæ negativæ, idque sine ordine, quia in damnum propriè non influunt, sed purè non impediunt, nec una per se subordinatur alteri. *Ex dictis*

22. *Inferuntur sequentia.* 1. Si causæ minùs principales consumpserunt vel participârunt ex re aliena, tenentur primò, & ante causam principalem restituere, quantùm participârunt, quia eatenus tenentur ex re accepta, quæ est prima radix restitutionis, unde his restituentibus causa principalis, quæ nihil ex præda participavit, est libera, ita ut, si coacta fuerit loco aliarum solvere, hæ teneantur satisfacere principali, quæ succedit loco Domini. De cætero, quando causæ minùs principales nil ex re aliena participârunt, tenentur tantùm in defectu principalis, quâ restituente sunt liberæ, aut, si coactæ fuerint aliquid exsolvere, illud refundere tenebitur principalis seu mandans, quia egerunt tanquam instrumenta nomine mandantis, qui propterea tenetur eas servare indemnes. *S. Thom. q. 7. ad. 2.*

2. Si

2. Si plures communi conſilio vel conſenſu damnum inferant, & unus ſolus totum reſtituat, tenentur cæteri contribuere ſuam partem. Ratio eſt, quia ſunt ſocii injuſtæ damnificationis, ergo & debent eſſe ſocii reſtitutionis, quòd ſi aliqui ſimul teneantur ex re accepta, in tantum primò & ſoli tenebuntur.

3. Si mandans ſeu cauſa principalis ſit dolo circumventa, ùt ſi Conſiliarius Principi non intelligenti ſuadeat tributum aut bellum injuſtum, Advocatus clienti ſuo rudi iniquum proceſſum; ſolus Conſiliarius tenetur reſtituere utpote ſola & principalis cauſa damni, non verò Princeps vel cliens, qui malum conſilium bonâ fide ſunt executi. Et univerſaliter omnes, qui ex officio tenentur bene conſulere, ùt Conſiliarii, Medici, Chirurgi, Advocati, Confeſſarii, &c. Si ex craſſâ ignorantia ſeu ex defectu ſcientiæ ad officium ſuum requiſitæ, malè conſulendo, cauſam præbeant damni ſpiritualis vel temporalis; obligando v. g. ad reſtitutionem, ſuadendo contractum iniquum, &c. tenentur ad omne damnum ſive conſultanti ſive tertio illatum, qui verò bonâ fide ſecuti ſunt, ad nihil tenentur, nisì in quantum facti ſunt ditiores: væ igitur hìc ſupinæ multorum negligentiæ!

4. Si remittatur debitum principali, etiam remittitur minùs principalibus, quia hi non obligantur, nisì in defectu principalis, & illo ſolvente ſunt liberi; ergo etiam ſunt liberi, ſi illi debitum remittatur: econtra, ſi debitum remittatur uni cauſæ minùs principali, hoc ipſo non remittitur principali aut cæteris minùs principalibus ob rationem oppoſitam.

CASUS

CASUS XXXIX.

De impediente alterius bonum.

TUbenius timens 1. *Ne Cajus sibi beneficium vel hæreditatem præripiat, tum falsa, tum vera, sed occulta ejus crimina exaggerando aperit.* 2. *Sub prætextu, quòd sit indignus vel minùs dignus.* 3. 4. *Ægroto in favorem Caji testamentum facere volenti persuadet non esse vitæ periculum, & Notarium haberi non posse.* 5. *Amicum causam Caji recommendare volentem convivio & blanditiis in suam partem trahere, abundantiore potu ejus secreta expiscari, & tamdiu detinere nititur, usque dum opportunitas recommendandi prætereat.* 6. *Ex litteris Caji injustè apertis videt Cajum & Titium habere spem promotionis, eandémque utrique præripit.* 7. *Tempore famis negat se habere frumenta, quæ vendere possit, ut cives accrescente fame ea cogantur solvere majori pretio.* 8. *Ut evadat mulctam, crimen semi-probatum negat, & innocentiam per falsos testes probat.*

1. QUÆR. Qualiter ad restitutionem obligetur alterius bonum impediens? R. Qui impedit rationabiliter invitum à consecutione boni ex justitia commutativa debiti, seu ad quod habet jus in re vel ad rem, peccat contra justitiam, & tenetur ad restitutionem damni illati, quia lædit jus rigorosum alterius, sive ex parte modi impediendi intercurrat vis aut dolus, sive non. *D. Thom. a. 2. ad 4.* Si verò bonum ex justitia non debeatur, velut eleëmosyna, beneficium

ficium & quodlibet donum gratuitum, impediens ad nihil tenetur, quia nullum jus lædit, nisi intercurrat fraus, mendacium, detractio, vis vel injustus metus, &c. tunc enim tenebitur restituere pro rata spei, quâ alter bonum erat consecuturus. Ratio est, quia, quamvis talis non habeat jus ad bonum indebitum, quilibet tamen habet jus, ne vi, fraude, detractione à bono aliàs indebito impediatur: Ecce regulam generalem, ex qua pro resolutione Casûs

Deduces sequentia. 1. Si absque vi, fraude, 2. mendaciis vel detractione facias, quominùs aliquis scribatur hæres, ad beneficium eligatur vel præsentetur, peccas quidem mortaliter contra charitatem, si id facias absque justa causa, non tamen contra justitiam, quia non habet jus, ut scribatur hæres, neque dignior ante electionem vel præsentationem jus rigorosum habet ad beneficium, nisi dignior judicatus fuisset in concursu, tunc enim haberet jus ad rem, econtra, si hos impedias vi, metu vel fraude, teneris pro rata spei; ùt si testatorem volentem disponere in alicujus favorem falsâ spe vitæ distrahas, aut si maritus minetur in casu reconvalescentiæ duriùs habere uxorem, nisi hoc vel illo præterito testetur in suî vel suorum gratiam, vel vocaturus Notarium simulet, se eum reperire non potuisse, ne hic vel ille scribatur hæres, &c.

2. Si hæredem scriptum impedias, quominùs mortuo testatore adire possit hæreditatem, aut electum, quominùs confirmetur, vel præsentatum, quominùs ei collatio fiat, aut confirmatum à capienda possessione, etsi vis vel fraus non intercurrat, ad restitutionem teneris,

quia omnes hi habent verum jus in re vel ad rem.

3. 3. Si zelo bono aliquem impedias à bono injustè vel vitiosè conferendo v. g. impedis, quò minùs Petro verè indigno vel Simoniaco beneficium vel officium conferatur, aut, ne consequatur legatum vel hæreditatem injustam, vera ejus crimina etiam occulta ad illum finem collatori vel testatori, quantum opus est, manifestes, non peccas, nec restitutioni es obnoxius, quin potiùs laude dignus, quia maximè interest Ecclesiæ & Reipublicæ beneficia & officia non conferri indignis; quòd si id facias ex odio vel vindicta, cum vi vel fraude, peccas quidem contra charitatem, imò & contra justitiam, si plus, vel coram pluribus, quàm opus est, eum infames, ità ut tunc tenearis ad restitutionem famæ, non tamen teneris ad aliquid pro bonis indebitis, quia ei sinè peccato nec conferri, nec ab ipso acceptari poterant.

4. 4. Qui conferunt vel faciunt conferri beneficia vel officia scienter indignis, vel notabiliter minùs dignis, peccant, & ad restitutionem tenentur, non quidem dignis vel dignioribus, qui propriè jus non habent, sed Ecclesiæ vel Reipublicæ pro damnis securis, huic enim collatores ex officio vel quasi contractu obligantur officia & beneficia dare dignioribus, ùt dixi *Cas.* 28. *n.* 2. & 3. Hinc, qui Episcopum determinatum ad conferendum beneficium digniori etiam sinè fraude, solo suasu vel precibus inducit, ut conferat illud sibi vel alteri notabiliter minùs digno, peccat graviter cum obligatione satisfaciendi Ecclesiæ pro damno inde secuto, quia avertit Episcopum ab eo, quod ex justitia facere

re

re tenebatur, quod à potiori tenet, si Beneficium conferatur planè indigno; quo casu primo loco restituere tenetur officium vel beneficium indignè obtinens unà cum fructibus indignè perceptis, secundo loco collator, tertio suasor vel permotor. Econtra si etiam per vim vel dolum præterito digno officium vel beneficium dari facias digniori, ad nihil teneris, quia procuras, ut collator faciat, quod in conscientia facere tenetur.

5. Qui vi, fraude, mendaciis, detractionibus impediunt mercatores à lucro, pauperem ab eleëmosyna, famulum à servitio v. g. dicendo de mercatore, quòd utatur iniquo pondere vel mensura, de paupere, quòd non sit verè pauper, de famulo, quòd sit negligens, &c. omnes hi tenentur reparare damna emergentia.

6. Si Servus vel Procurator Caji mercede conductus nomine Caji beneficium petere vel litteras deferre debeat, peccas contra justitiam & pro rata spei obligaris Cajo satisfacere, si hos etiam nudis verbis, precibus, suasu, vel convivio abstrahas, quo minùs beneficium petant vel litteras deferant, quia causa es, ut hi omittant, quod facere ex contractu obligantur; ergo teneris ad damnum Cajo obinde emergens. Econtra si amicos gratis causam Caji promoventes convivio, blanditiis vel aliter absque fraude in tuas partes trahas, aut etiam bonis verbis vel hilariore potu animi secreta, quæ ex justitia reticere non obligantur, expisceris, non peccas, quia non uteris vi vel dolo, & æquè jus habes eorum patrocinio fruendi, quàm Cajus; si verò tu eos dolosè inebries, & detineas ut tempus opportunum negligant, & tu interim officium 5.

vel beneficium præripias, teneris pro mensura probabilitatis & spei, quam habebat Cajus, si ejus amici non fuissent impediti.

6. 7. Si ex litteris Caji injustè apertis videas eundem habere spem promotionis, litteras verò tempestivè consignatas eâdem occasione ad Cajum destines, eúmque ob haustam inde scientiam absque fraude prævenias. *Less. l. 2. c. 12. à num. 130. Dian. p. 3. t. 6. res. 33.* dicunt te ad nihil obligari, quia injusta litterarum apertio se remotè habet, & non hæc, sed tua solertia impedivit Caji promotionem; sed probabilius est, quòd obligeris pro rata spei, quia iniquè acquirendo scientiam secreti es vera & injusta causa impeditæ promotionis; idem est, si ex litteris Caji injuriosè apertis videas pretium certarum mercium esse augendum, & propterea Cajum in coëmendis ejusmodi mercibus prævenias; si Cajus litteras laceravit & abjecit, tu verò collectis fragmentis eas legeris, *Sylv. Laym. Sporer n. 208.* aliique negant, te ad quidquam teneri, quia Cajus litteras suas habuit pro derelictis; sed verius est oppositum, nam hoc ipso, quòd litteras laceret, secretum earum non habet pro derelicto, sed potiùs illud abscondere voluit, ideo enim eas comminutas & non integras projicit, ne secretum prodatur.

8. Si ex litteris Caji injustè reseratis videas Sempronium habere spem promotionis, & exinde eandem præripias, probabiliùs ad nihil teneris, quia illa reseratio non fuit injuriosa Sempronio.

7. 9. Quid si vendens frumenta contra leges patriæ simulet se vendere pannos, vel neget se habere frumenta, usque dum creverint in pretio,

tio, ita ut obinde cives ex post cogantur frumenta cariùs emere, an inquam talis tenetur hoc damnum reparare? Videtur enim suo dolo aut mendacio hujus damni esse causa. R. Probabiliùs non teneri, quia cives non habebant spem ista frumenta viliori pretio emendi, nisi ex ejus libero consensu, quem dare nec vult, nec tenetur, ergo eos non impedit à spe melioris pretii; qui autem utitur dolo vel mendacio, sed per ea non impedit à bono vel spe boni, non est obnoxius restitutioni, quia damnum reale non infert. *Confirmatur:* Si duo æquè capaces instent pro beneficio, & collator primo dicat non vacare beneficium, ut sic possit conferre secundo, quamvis utatur mendacio, ad nihil tamen tenetur primo, quia primus nec habebat jus nec spem ad beneficium, nisi dependenter à voluntate collatoris, quæ supponitur non esse. *Si dicas:* etsi cives non habeant jus ad frumenta, habent tamen jus, ne ab eorum emptione dolosè impediantur; idem est de eo, qui instat pro beneficio. R. *Distinguendo:* habent jus, ut dolosè non impediantur ab emptione frumentorum, si habeant spem emendi, *C.* Secùs *N.* idem est de impediente instantem à beneficio; si enim instans spem nullam habeat, damnum reale ei non infertur.

10. Ex eadem ratione, qui negat crimen semi-probatum, non tenetur ad mulctam, quam aliàs pendere debet, quia Judex vel Fiscus nec jus nec spem ad mulctam habent, nisi crimine plenè probato, quæ probatio in defectu unius testis merè dependet à confessione rei, quam ipse nec facere vult, nec ex justitia tenetur; neque obstat, quòd fortè mentiatur, nam 8.

per solam voluntatem tacendi, etiamsi mendacium non adfuisset, plena criminis probatio & per consequens mulcta impedita fuisset. Idem plures dicunt de eo, qui innocentiam per falsos testes probat, quod admitti potest, si absque eo crimen plenè probari non poterat, aliàs enim Judex habuisset spem certam mulctæ, à qua impeditur per falsos testes. Similiter si Religiosus jussus instruere vel qualificare aliquem pro beneficio, dicat se non habere tempus, cùm tamen habeat, non tenetur ad aliquid, quia talis non habuit ullam spem qualificationis, nisi dependenter ab ejus voluntate, quæ non existit, neque ex justitia, v. g. erga stipendium instruere tenetur, sed solùm ex obedientia & charitate, ùt suppono: si autem mendacio impediret, quò minùs ab alio instrueretur, utique teneretur pro rata spei.

CASUS XL.

De Radice restitutionis ex re accepta, & in specie de possessore malæ vel dubiæ fidei.

VItellius *aliqua incipit possidere dubitans*, 1. *An sint aliena, quæ apud ipsum perierunt, vel eorum Dominus reperiri non potuit.* 2. *Alia possidet partim bonâ, partim malâ fide.* 3. *Retinet, consumit aut vendit, etsi probabiliùs judicet esse aliena.* 4. *Putat se possidere vel consumere rem Petri, cùm tamen sit Pauli.* 5. *Detinet rem malâ fide.* 6. *Vel bonâ fide accepit à possessore malæ*

læ fidei. 7. *Quæ res ejus expensis fuit meliorata.* 8. *Triticum alienum consumit in primo, secundo & tertio valore,* 9. *& sequentibus. Dubitat, an Dominus triticum in summo valore erat consumpturus.* 14. *Res ex incendio ereptas retinet.* 15. *Eodem vel alio casu perdit.* 16. *Consumit vel destruit.* 17. *Plura accepit ad opus illicitum.* 18. *Vel ad opus debitum, v. g. ut solvat mutuum, ut non occidat, ut deponat odium, ut frequentet Ecclesiam?* 19. Pro resolut.

QUÆR. I. Quis teneatur ex re accepta? R. 1. Ex re accepta tenetur restituere, quisquis rem alienam bonâ vel malâ fide detinet aut possidet; ille dicitur possidere bonâ fide, qui detinet rem alienam invincibiliter credens esse suam, vel saltem licitè à se detineri; ille possidet malâ fide, qui vel scit, vel culpabiliter ignorat rem esse alienam, vel saltem ab initio possessionis de hoc dubitat, & tunc etiam vocari potest possessor dubiæ fidei.

QUÆR. II. Quid circa possessorem dubiæ fidei? R. *seqq.* 1. Qui incipit detinere rem, de qua dubitat, an sit aliena, si id faciat animo eam sibi retinendi, est fur & tenetur ex iniqua acceptione reddere rem ipsam, si existat, vel, si perierit etiam sine ejus culpa, ejus valorem & omne interesse: si detineat rem animo inquirendi eámque Domino, si comparuerit, restituendi, non peccat, sed rectè gerit negotium Domini, quòd si factâ diligenti inquisitione per tempus arbitrio prudentis sufficiens certum Dominum reperire nequeat, potest rem cum eo, de cujus dominio dubitat, dividere, vel, si non dubitet de aliquo in particulari, sed in genere, an res sit aliena vel non sua, pro rata du-

bii dare pauperibus, hæc enim præsumitur voluntas Domini.

3. 2. Si possederis rem per aliquod tempus bonâ, per aliud malâ fide, teneris pro tempore bonæ fidei tantùm ex re accepta reddere ipsam rem, si adhuc existat, vel in quantum ex ea factus es ditior; pro tempore malæ fidei insuper obligaris ex iniqua acceptione, seu potiùs detentione; ita ut, si rem tunc consumpseris, vel etiam sine tua culpa perierit, tenearis solvere ejus pretium & omne interesse.

4. 3. Si possessori bonæ fidei superveniat rationabile dubium, tenetur quidem inquirere, si autem factâ inquisitione dubium deponi non possit, licitè rem sibi retinet aut distrahit, quia hìc melior est conditio possidentis. Ut docent communiter omnes etiam ii, qui alioquin volunt, in dubio tutiorem partem esse amplectendam. Ratio est, quia, licèt tunc ipsum rei dominium sit dubium, possessor tamen certus est se rem tenere bonâ fide, ideóque propter jus incertum alterius possessione rei privari nec potest nec debet. Idque tenet, etiamsi post inquisitionem probabilius sit, quòd res, quam hucusque bonâ fide possides, non sit tua. *Vasq. Bonac. Arrag. q. 62. a. 1. Th. Sanch. l. 1. in Decal. C. 12. num. 9. Palao, Dian. Laym. Rosmer, Metzg. Petsch. p. 586. Lug. n. 93. La Croix lib. 3. p. 2. nu. 563.* contra *Bann. Ledesma, Salon. Valent. Girken &c.* qui dicunt aliquid debere pro ratione majoris probabilitatis; nam licèt in pari dubio & probabilitate melior sit conditio possidentis, non tamen ubi impar causa est; uti hìc. Sed *Ratio* nostra est, quòd titulus possessionis præponderet aliis omnibus rationi-

tionibus & præsumptionibus, sítque jus certum insistendi rei ut suæ, usque dum certò probetur rem esse alienam, quod non sit per majorem probabilitatem. Si tamen possessor rem ita dubiam alteri vendat, tenetur ex justitia emptorem monere de illo dubio, dicendo se omninò certum non esse, quòd res sit sua, adeóque subesse periculum evictionis, quia generaliter venditor debet emptori aperire vitium mercis, ratione cujus minus valet, & emptor vel non emeret, vel non tanti emeret, si sciret, atque in proposito res incerta, an sit aliena vel furtiva, multò minus valet, quàm res certa venditoris, ergo.

4. Si es in mala fide respectu unius, non autem respectu veri Domini, v. g. putas te possidere fundum Petri, ejúsque fructus consumis, cùm tamen sit Pauli, cognitâ veritate teneris ex injusta acceptione fundum unà cum fructibus & omni interesse reddere Paulo; si verò ita fuisti comparatus, ut non detinuisses fundum, nec fructus ejus consumpsisses, si scivisses pertinere ad Paulum, probabiliter tantùm teneris ex re accepta restituere fundum & fructus existentes, aut in quantum ex iis factus es ditior, non autem, si casu perierint, quia consumendo fructus non fuisti Paulo formaliter injurius. 5.

QUÆR. III. Ad quid teneatur possessor malæ fidei? R. *Possessor malæ fidei tenetur restituere rem, si existat, aut, si perierit vel consumpta sit, ejus æstimationem, nec non omne damnum emergens & lucrum cessans, sive res perierit cum ejus culpa vel commodo, sive non, dummodò eodem casu non fuisset peritura apud Dominum*: est Regula generalis & certa, ac colligitur ex *D. Thom.* 6.

2. 2. q. 62. a. 6. Ratio est, quòd possessor malæ fidei non tantùm obligetur ex re accepta, sed etiam ex injusta acceptione vel detentione, per quam est causa, quòd Dominus re suâ ad lucrum & commodum suum uti non possit; ergo æquum est, ut reparet lucrum cessans & omne damnum ex suo delicto alteri obveniens; sed quid, si tu quidem habeas rem bonâ fide, præcessor autem tuus habuerit eam malâ fide?

7. 4. Si sis successor universalis seu hæres, teneris nō tantùm ex re accepta, sed etiam ex injusta damnificatione seu delicto non tuo, sed testatoris, unde teneris ad omne damnum emergens & lucrum cessans, quantum scilicet patiuntur vires hæreditatis. Ratio est, quòd hæres in jure censeatur eadem persona cum testatore, & sicut succedit in omnia ejus jura, sic & in omnia ejus debita & obligationes, quod probabiliter etiam extenditur ad hæredes mediatos. Si verò non succedas ex titulo universali seu hæreditatis, sed titulo particulari emptionis, donationis, legati, &c. teneris tantùm ex re accepta, in quantum factus es ditior, quia talis successor non censetur eadem persona cum suo antecessore. Idem dicendum est de Superiore religioso, qui bonâ fide succedit antecessori malæ fidei non ùt hæres in vim testamenti, sed ùt administrator vi electionis vel constitutionis. Unde

8. *Deduces seqq.* 1. Si res aliena apud furem vel malæ fidei possessorem melior facta est, v. g. equus vel bos crevit, ager melioratus est, in fundo arbores sunt plantatæ, &c. restituenda est cum omni melioramento in- & extrinseco, detractis tamen expensis necessariis, quas ipse Dominus facere debuisset, nisi hæ expensæ per u-

sum

sum vel commodum ex re v. g. elocatione equi alieni acceptum, fuissent compensatæ, tunc enim nihil detrahi posset pro expensis, sed totus rei valor Domino restituendus erit. Meliramentum verò aliud vocatur in-aliud extrinsecum; intrinsecum dicitur, quo res per intrinsecam suî mutationem fit melior, ut dum ex vitulo fit vacca, ex pullo equino fit equus, ex agro sterili fit fertilis, &c. extrinsecum est, si res in se invariata hìc & nunc pluris æstimetur ab intelligentibus, ut si triticum ob raritatem modò veneat 10. cùm ante venderetur 5. florenis. &c.

2. Valor rei tam in-quàm extrinsecus cre- 9.
scere potest & decrescere, sic ex pullo equino valente 10. aureos crescit equus valens 100. & hic senescens decrescit iterum ad 10. aureos; item triticum in Augusto valet tres, in hyeme sex, in vere iterum tres aureos; quæstio est, in quo valore res à fure ablata, consumpta vel destructa restitui debeat, & quamvis communis regula sit, non esse attendendum ad hunc vel illum præcisè valorem, sed ad ipsum damnum, quod per injustam rei ablationem, consumptionem vel detentionem Domino illatum est, ut tamen hoc damnum æstimari possit, attendi debet ad tempus, quo iniquus detentor rem consumpsit, & tempus, quo Dominus eam fuisset consumpturus vel destructurus, nisì ablata fuisset: itaque

3. Si fur modium tritici furetur & absumat 10.
in Augusto, quando valet tres aureos, & Dominus pariter tunc erat consumpturus, sufficit reddere simile triticum vel tres aureos, quia Dominus non est plùs damnificatus. Item si fur

ause-

auferat & vendat pullum equinum, dum valet decem aureos, quem Dominus eodem pretio erat venditurus, satisfaceret reddendo similem pullum vel 10. aureos.

4. Si Dominus equum suum erat venditurus tempore medio, quando valebat 100. item triticum, quando valebat sex aureos, vel ob defectum tritici proprii coactus fuerit emere aliud sex aureis, vel in tali valore triticum suum erat consumpturus, in pauperes erogaturus, &c. tenetur fur restituere summum illum valorem intermedium, scilicet 100. pro equo & sex pro tritico, quamvis ipse pullum vendiderit pro 10. & triticum pro tribus aureis; *Ratio est*, quia Dominus revera summum illum valorem erat percepturus, & fur iniquâ suâ acceptione causa est, quòd non percipiat, excipe, nisi fur tam maturè reddat pretium pulli v. g. 10. aureos, ut Dominus eodem pretio similem pullum (idem est de tritico) facilè comparare, & in tempus summi valoris reservare possit, si enim tunc pullum non emat, vel in tale tempus non reservet; non furi, sed suæ negligentiæ damnum adscribere debet.

5. Si Dominus triticum (idem est de equo) erat consumpturus tertio tempore, quando ejus valor decrevit ad tres aureos, fur autem consumpsit vel vendidit tempore primo, quando similiter valet tres, tantùm tenetur ad tres aureos, quia Dominus plus damni passus non est, utpote in eodem valore triticum consumpturus.

11. 6. Quòd si fur consumat, vel quomodocunque distrahat triticum tempore medio, quando valet sex aureos, tenetur solvere sex, licèt Dominus

minus illud consumpturus fuisset tempore primo vel tertio, quando valebat tantùm aureos tres. *Lug. dis. 18. àn. 125.* contra *Less. Laym. hic c. 4. n. 6. Ratio est*, quia sicut triticum ita & totus ejus valor tam ex-quàm intrinsecus pertinet ad Dominum, & res tunc existens cum toto suo valore ex-& intrinseco ex justitia Domino restitui debebat; ergo fur non restituendo sed eam consumendo, vendendo, donando, destruendo, &c. est causa iniqua, quòd totus ille valor Domino pereat: nec refert, quod Dominus triticum erat servaturus in tempus minoris valoris, nam damnum infertur pro præsenti, quando triticum valet sex aureos, ergo & sex restitui debent, & si Dominus triticum servasset ad valorem trium aureorum, seipsum damnificasset, quod ei liberum erat, nunc verò eum invitum damnificat fur tempore summi valoris.

Dices 1. Ad justitiam sufficit, si per restitutionem Dominus tantum habeat in rebus suis, quantum habuisset, si res non fuisset ablata, sed hoc fit, si fur restituat pretium tertii temporis vel triticum simile, quando Dominus illud erat consumpturus, ergo. 2. Summus ille valor intermedius vel non spectat ad Dominum rei, cùm sit rei extrinsecus, vel si spectet, est Domino inutilis & nullius pretii, quia nunquam erat à Domino percipiendus, &, quòd fur vendat tempore summi pretii, spectat ad industriam & fortunam furis, sicut si triticum vehat ad locum, ad quem Dominus non erat vecturus, ibíque summo vendat pretio. 3. Si triticum tempore illo medio periisset incendio, vel alio casu absque culpa furis, satisfaciet fur dando

do tres aureos vel simile triticum, quia tunc Dominus servatur indemnis, ergo à pari si consumatur. 4. Fur non tenetur ad omnem valorem & lucrum, quod Dominus ex re sua percipere poterat, sed quod revera erat percepturus, atqui summum valorem nunquam erat percepturus, ergo. Ecce sententiam verè probabilem. R. *Ad* 1. *Negando assumptum:* æqualitas justitiæ requirit, ut Dominus tantum habeat, quantum habuisset, si res sua non fuisset iniquè ablata, neque iniquè consumpta vel vendita; si autem fur tempore summi valoris triticum vel ejus pretium, utì debebat, restituisset, Dominus fuisset ad tres aureos ditior. *Ad* 2. quamvis ille valor sit Physicè tritico extrinsecus, est tamen moraliter intrinsecus, quia facit triticum æstimabilius, neque provenit ab industria furis, sed à communi hominum æstimatione, & vehens, vendénsque cariùs triticum in remotiore urbe, totum valorem Domino restituere debet deductis expensis, ùt dicam Cas. seq. quòd autem Dominus non utatur illo medio valore, per accidens est, neque propterea censetur nullius pretii, sicut si non utar meo equo, adhuc retinet suum pretium, &, si eundem occidas, debes tantum restituere, quantum valuit tempore occisionis; ergo à pari consumens vel distrahens meum triticum, debet restituere totum valorem, quem habuit tempore consumptionis, etsi ego illo valore non essem usurus. *Ad* 3. *N. Assumptum;* nam fur est causa, quòd triticum in tanto valore apud ipsum pereat; si enim tunc restituisset, utì debebat, incendio non periisset. *Ad* 4. Fur quidem non tenetur ad omnem valorem, quem triticum habere poterat,

rat,

rat, sed ad eum, quem actu habebat, quando illud consumebat, totus enim valor ille erat Domini.

7. Si fur triticum tempore summi valoris non consumat vel distrahat, sed reservet, usque dum valor ejus ad tres aureos decrescat, si Dominus etiam eò usque erat servaturus, satisfaciet reddendo triticum, si existat, vel tres aureos, quia ille valor eodem modo decrevisset apud Dominum, ùt supponitur. 12.

8. Si Dominus triticum suum erat distracturus primo tempore, quando valebat tres aureos, & fur illud servet ad tertium tempus, quando itidem valet tres aureos, & tunc consumat vel distrahat, juxta *Sporer t. 4. c. 2. nu. 156.* sufficit reddere tres, & ità sentire dicit omnes, sed minùs rectè; itaque attendi debet, an Dominus, si fur triticum tempore summi valoris, utì debebat, restituisset, in summo illo valore sex aureorum erat consumpturus aut distracturus, vel econtra servaturus, usque dum decresceret ad tres aureos; si primum, tenebitur fur restituere summum valorem, id est, sex aureos, quia Dominus illum valorem erat percepturus, & fur injustè triticum tunc detinendo est causa, quòd Dominus summum valorem non percipiat: si secundum, satìs est restituere valorem tertii temporis, vel simile triticum, quia ille valor eodem modo decrevisset apud Dominum; ex his facilè resolves, ad quid teneatur, qui pullum equinum furatus est, eúmque reservat, usque dum præ senectute moriatur, nam, si apud Dominum eodem modo erat servandus & moriturus, nihil obligatur dare pro equo; sed satìs erit recompensare omne lu- 13.

crum

crum cessans aut damnum emergens; ùt si defectu equi non potuit agros suos colere, aut debuit aliis culturam solvere, vel novum equum sibi emere, &c.

14. 9. In dubio, an Dominus rem suam erat in summo vel minori valore distracturus, restitutio facienda est pro rata dubii arbitrio prudentis; non enim pro damno incerto tantum restitui debet, quantum pro certo, neque Domino dicenti se rem fuisse venditurum summo pretio, necessariò credendum est, nisi accedant alia indicia, ùt si de re vendenda jam egisset. *Molin. Laym. Lug. L. cit.*

15. 10. Qui res metu incendii ejectas subducit, tenetur eas restituere Domino, quia non habentur pro derelictis, sed animo salvandi ejiciuntur; idem est de eo, qui res alienas incendio, inundatione vel devastatione hostium certò perituras eripit, quia manent sub priori dominio. *Si dicas*, consumens vel destruens rem in tali periculo ad nihil tenetur, quia res statim peritura nullius est pretii, ergo & eripiens. R. Consumens vel destruens rem à periculo jam liberatam & ereptam ad nihil tenetur N. destruens nondum ereptam, nec eripiendam C.

16. 11. Possessor malæ fidei etiam tenetur de casu fortuito, nisi res eodem casu & periculo v. g. serpente eodem incendio, eâdem incursione hostium, eodem naufragio erat peritura apud Dominum; tunc enim non tenetur, nisi ad damnum, quod Dominus fortè passus est ex carentia rei usque ad ejus interitum. Ratio est; quia tunc iniqua rei ablatio non est causa, quòd res pereat, quia similiter erat peritura apud Dominum; si dubium sit, an res similiter apud Dominum

minum peritura fuisset, restitutio saltem facienda est pro rata dubii & probabilitatis; quòd si res quidem erat peritura, sed alio casu & per alterius injustitiam, ut furtu non furripuisses, occidisses, &c. furripuisset vel occidisset alius, tunc, qui alium prævenit in damno inferendo, etiam prævenit in obligatione restituendi.

12. Si rem ante incendium, inundationem vel naufragium ablatam absumpsisti, vendidisti, destruxisti, teneris restituere illum tantùm valorem, quem tunc ob imminens periculum habebat, quia tantum damni & non amplius illatum est; si verò periculum publicè ignorabatur, tunc, sicut communis rei valor non minuitur, sic & secundùm illum valorem restitui debet ab eo, qui eam injustè destruxit, consumpsit vel vendidit: si verò periculum sit publicum, & res salvari non possit, ùt in communi incendio vel naufragio, rem alienam consumens vel destruens ad parum vel nihil tenetur, quia res certò & statim peritura exigui vel nullius est pretii: idem est, si occîdas hominem vel equum laborantem morbo occulto, ex quo certò erat moriturus, non teneris, nisi in quantum interfuit citiùs fuisse interemptum. 17.

QUÆR. IV. An sit obligatio restituendi id, quod quis accepit pro opere illicito vel aliàs debito? 18.

R. I. Si accepisti aliquid pro opere turpi, v. g. ut occîdas, diffames vel inebries proximum, ut feras iniquam sententiam, &c. opere illicito nondum præstito teneris acceptum restituere, quia opus sinè peccato impleri non potest: postquam opus illicitum jam præstitum est,

v. g. homicidium jam patratum, sententia iniqua lata, prostitutio corporis à meretrice obtenta, acceptum retineri vel promissum justè exigi potest, quia dans sponte à se abdicavit dominium rei datæ vel se ad dandum obligavit sub conditione operis turpis, quod jam positum est. Nec obstant leges civiles ejusmodi contractus meritò improbantes, quia solùm obligant ad restitutionem post sententiam; excipe ea, quæ accepta sunt simoniacè, hæc enim semper restitui debent, etiam ante sententiam, quia jura planè irritant donationes simoniacas: ità cum communi *Tamb. l. 7. à f. 190.* ubi addit mulierem non tantùm honestam, ùt vult *Lugo d. 18. n. 47.* sed & meretricem posse taxare usum sui corporis pro libitu, quia res, quæ pretio statuto vel vulgari carent, tanti possunt vendi, quanti eas æstimat, qui vendit, quod est valde probabile. Si quid detur non pro ipso opere turpi, sed intentione animandi vel sollicitandi ad opus turpe, fornicationem, v. g. illud licitè acceptari non potest, & acceptatum in continenti reddi debet, non quòd accipiens vel retinens peccet contra justitiam, cùm alter sponte donet, sed quia fovet alterius peccatum, & in facto dat spem explendi operis turpis, etiamsi accipiens in illud non consentiat, ùt dixi Casu 20. n. 9. in dubio autem, an donatio fiat in ordine ad conciliandum amorem vel amicitiam honestam vel inhonestam, saltem ex causa acceptari & retineri potest, in dubio enim nemo præsumitur malus.

19. R. II. Non potest exigi vel retineri, quod promissum vel datum est pro re ex justitia debita, ùt si Judex accepit aliquid pro ferenda sen-

ten-

tentia justa, vel ut non occidat innocentem, ut solvat mutuum, &c. restituere debet, quod sic accepit. *Ratio est*, quia dans aliquid pro re ex justitia debita, æquivalenter emeret rem suam: quòd si res ex justitia sit debita non tibi sed alteri, v. g. Cajo est debita omissio suæ occisionis, dubitatur, an Titius volens occidere Cajum possit aliquid à te recipere & retinere eâ conditione, ut Cajum non occidat? affirmat *Sotus & Bannes*, nam quamvis habeat jus ad omissionem suæ occisionis, tu tamen non habes jus, & illa omissio est Titio libera, ergo Titius eam tibi vendere potest; nihilominus tenendum est oppositum, quia res aliena vendi non potest, sed omissio occisionis Caji non est Titii, sed Caji, cui ex justitia debetur, ergo.

Dixi pro re debita ex justitia; nam si res debita sit ex alia virtute, per se loquendo retineri potest, quod pro ea accipitur, ùt si detur pecunia, ut deponas odium, ut frequentes Ecclesiam, relinquas turpia consortia, &c. neque hìc est simonia, quia non datur ùt pretium pro re spirituali, sed ut alliciaris ad actum honestum vel deserenda peccata, &c. per accidens tamen obligatio esse potest etiam restituendi, quod acceptum est pro re ex alia virtute v. g. ex religione debita, v. g. vovisti certæ Ecclesiæ dare 100. aureos; ut votum exsolvas, Ecclesia tibi dat vel remittit decem, non satisfacis voto, nisi reddas 10. aliàs enim non dares 100. sed 90. & ex toto votum non impleres.

* * * *
* * *
*

CASUS XLI.

De Possessore bonæ fidei & restitutione fructuum.

WIlhelmus Theologus *interrogatur, ad quid teneatur possessor bonæ fidei, an satisfaciat restituendo pretium rei existentis.* 1. *Quid si rem alienam consumpsit, vel in remunerationem aliquid accepit.* 2. *Quid si rem alienam miscuit suæ.* 3. *Vel in proprio & alieno agro aliena frumenta seminârit.* 4. *Quid si fur pecunias suis mixtas tibi donet.* 5. *Si rem alienam vendas, an Dominô comparenti tenearis dare acceptum pretium.* 6. 7. *Quid si pretium sit furtivum.* 8. *Quid si utens veste & vino alieno pepercit suo pretiosiori.* 9. *Ad quales fructus teneatur possessor bonæ vel malæ fidei, & quas expensas valeat deducere.* 10. *& seq. An vendens rem alienam fiat Dominus pretii.* 16. *Quid si res emptori pereat, an venditor rescius fuisse rem alienam teneatur ei reddere pretium.* 17. *Quid si elocâsti equum alienum, quem Dominus non erat elocaturus, vel econtra: quid si ideo cariùs elocâsti, quia eum feciſti exerçeri in palæstra.* 18. *An teneatur ad fructus, quos percipere neglexit, & Dominus vel non erat, vel erat illicitè percepturus.* 19. *Quid si ideo plures fructus percepit, quia agrum melioravit, etsi fructus perierint.* 20. *Quid si circa rem habeat malam, circa fructus bonam fidem.* 21. *In cultura agri impendit sex aureos, cùm Dominus tantùm erat impensurus tres, vel econtra. Aut coactus fuit equum alienum ab hoste ereptum redimere.* 22.

An

An possit deducere expensas litis super re aliena sibi intentatæ, & quid si tempore litis res vitietur, vel fructus consumantur. 23. *Quid si quæstor nomine Domini sui emturus vel reluiturus pensionem annuam Domino ignorante uno anno citiùs eam emat vel reluat, an pensionem istius anni tanquam fructum industrialem sibi retinere possit?* 24. Pro resolutione.

QUÆR. I. Ad quid teneatur, qui possidet rem alienam bonâ fide? 1.

R. *Extra casum præscriptionis tenetur restituere ipsam rem & fructus existentes* (de quibus infrà) *vel in quantum ex re aliena factus est ditior.* Est iterùm Regula universalis & certa. *S. Thom. a. 6. Ratio est*, quia possessor bonæ fidei Domino rei nullam fecit injuriam, ergo non tenetur plus restituere, quàm de facto possideat, & in quantum ditior effectus est. Dicitur autem ditior factus, si ratione rei alienæ plus habeat in bonis suis, quàm habuisset sine ea, ut si consumendo rem alienam pepercit suæ, si alienam gratis acceptam vendidit, permutavit, &c. Dixi: *Tenetur restituere ipsam rem*, si existat, & quidem in individuo, nec sufficit dare pretium æquivalens, non enim Dominus invitus cogi potest sine causa permutare vel vendere rem suam, idque ex genere suo esse peccatum mortale, patet exemplo Naboth. *3. Reg. 21.* Unde

Deduces *sequentia*: 1. Si possessor bonæ fidei rem alienam suâ culpâ neglexerit, destruxerit, prodigè consumpserit, gratis donaverit, non donaturus aliam, si illam non habuisset, &c. ad nihil tenetur, quia non est factus ditior; unde si dono acceperis annulum alienum pretiosum vel raram picturam, eámque dones Prin- 2.

cipi, alioquin nihil daturus, Princeps quidem comparente Domino tenetur reddere annulum vel picturam, tu verò ad nihil teneris; *Nec obstat*, quòd fortè aliquid in gratiarum actionem à Principe receperis, quia id accepisti non ùt rei pretium, sed gratis pro bono affectu, qui ùt inculpabiliter conjunctus cum re aliena erat dignus remuneratione.

3. 2. Qui alienum frumentum, pecuniam, oleum, vinum ita miscuit rei suæ saltem potiori aut valdè notabili, ut discerni & separari non possint, ex dispositione legum fit Dominus rei mixtæ, & quidem si id fecerit bonâ fide, solùm tenetur, in quantum factus est ditior, ùt si vinum gratis acceptum suo miscuit, debet solvere ejus valorem, si pretio emerit, ad nihil tenetur, quia non est factus ditior; si mixtio facta sit malâ fide, tenetur restituere valorem rei & omne interesse; idem est, si rem alienam bonâ fide feceris tuam per accessionem, ùt si in tuo fundo seminâsti aliena frumenta, ædificâsti domum, plantâsti alienas arbores jam radicatas, vel bonâ fide in rem alienam induxisti novam speciem, v. g. ex alienis arboribus feciſti asseres, fis quidem Dominus asserum, sed cum obligatione restituendi, in quantum factus es ditior; imò si ordinariâ arte nova species tolli & ad priorem formam reduci possit, nequidem fis Dominus, ùt si ex alieno argento vel auro facias scyphum, ex alienis asseribus facias navim, quia eâdem arte scyphus iterùm in argentum vel aurum conflari & navis in asseres dissolvi potest; idem probabilius est de omni specificatione facta malâ fide, tunc enim inducens speciem non acquirit rei dominium. *L. 3.*

§. 3.

§. 3. ff. ad exhibendum ; ſed tenetur ipſam rem cum omni damno & lucro ceſſante reſtituere. V. dicta *Caſ. 22. à n. 21.*

3. Si in alieno agro aliena frumenta ſeviſti, Dominus agri fit Dominus frugum , nec tibi tenetur quidquam reddere , niſi expenſas & laborem ; illi autem , cujus frumentum fuerat , tenetur reddere æquivalens , quia in tantum fuit factus ditior ; ſi ager fructus non ferat , ad nihil tenetur , quia ditior ex re aliena effectus non eſt. 4.

4. Si rem alienam cum aliena miſcuiſti , non fis earum Dominus , ſed quælibet retinet priorem Dominum , idem eſt , ſi miſceantur caſu vel utriuſque Domini conſenſu. *L. adeo ff. ſi voluntas & inſtit. de rerum diviſione. §. ſi duorum.* 5.

5. Si fur pecuniam vel frumenta ablata per mixtionem fecerit ſua & tibi donet , tutò retinere potes , quia non fis ditior ex re aliena, ſed ex re pertinente ad furem ; quòd ſi fur propterea te ſciente fieret impotens reſtituere , juxta *Molin. Caſtrop. de juſt. com. d. 1. p. 14.* adhuc licitè retines , quia non induxiſti furem , ut tibi daret , ideóque cauſa non es , quòd fur fiat impotens , ſed ex juſta cauſa ſcilicet propter tuam utilitatem permittis illam impotentiam. Hæc ſententia eſt probabilis ; oppoſitum tamen videtur probabilius. Ratio eſt , quia fur tunc juſtè dare non poteſt , idque tu ſcis , ergo acceptando donum cooperaris ejus injuſtitiæ , & es cauſa, quòd fur fiat impotens ſolvere debitum juſtitiæ, neque ſola tua utilitas videtur cauſa ſufficiens cooperandi furis peccato & alterius damno. *V. Caſ. 46. n. 11.*

6. Si rem alienam bonâ fide poſſideas titulo 6.

gratuito, illámque vendas, teneris totum pretium restituere Domino expost comparenti, etiamsi per mixtionem pretium feceris tuum, quia in tantum ex re aliena es factus ditior, nisi fortè ex tua industria vendidisses pretio extraordinario, tunc posses id, quod respondet industriæ, retinere; secùs est, si excessus pretii proveniat ex re ipsa, cujus valor in- vel extrinsecè crevit; ut, si ex pullo equino gratis tibi donato factus est equus, aut frumentum alienum ob annonæ penuriam summo vendidisti pretio, debes deductis expensis necessariis & utilibus totum restituere pretium; nam res semper est Domini, & Domino valet, quanticunque valet, & factus es ditior non ex sola tua industria, sed præcipuè ex re aliena.

7. 7. Si habeas rem alienam titulo non lucrativo, v. g. emisti bonâ fide equum Caji à Titio, eúmque iterùm vendis Sempronio; si Cajus probet esse suum, tenetur eundem Sempronius reddere; tu verò teneris Sempronio emptori reddere pretium, etiamsi illud perdideris vel pecuniæ tuæ indiscernibiliter miscueris, ídque non ex re accepta vel injusta acceptione, sed vi contractûs venditionis, ex quo venditor emptorem obligatur servare indemnem, seu præstare evictionem: si emptor non compareat, non teneris Domino equi dare acceptum pretium, quia possessor bonæ fidei tantùm tenetur ex re accepta reddere ipsam rem alienam, si adhuc existat, vel in quantum est factus ditior; sed equus non ampliùs apud te existit, neque ex eo factus es ditior, cùm pro eo æquale pretium dederis, ergo. *Vasq. Molin. dis. 378. Bonac. Less. Lug. Viva op. 2. q. 2. a. 3.*

8. Si

8. Si fur pecuniis furtivis emat mercem, venditor tenetur Domino comparenti restituere pecunias, si adhuc impermixtæ existant, etsi à fure nequeat recipere mercem suam, quia res, ubicunque existit, clamat suum Dominum, quòd, si venditor pretium bonâ fide miscuerit suis pecuniis, ad nihil tenetur, non ex re accepta, quia pecuniam per mixtionem fecit suam juxta *L. si alieni nummi ff. de solut.* neque ex pecunia furtiva factus est ditior, quia pro ea dedit mercem æquivalentem; neque ratione injustæ acceptionis, quia processit bonâ fide. Plura de merce & pretio furtivo dicam suo loco. 8.

9. Qui vestem pretiosam gratis bonâ fide acceptam attrivit, tenetur Domino comparenti solùm restituere vestem, ùt nunc est, & in quantum pepercit simili vesti propriæ. Quòd, si vestem pretio emit & attrivit, satisfacit reddendo solam vestem attritam, quia in nullo factus est ditior. Si consumens vinum alienum pepercisti proprio pretiosiori, non teneris reddere nisi valorem vini consumpti, plus enim alteri non debetur, & quòd peperceris rei pretiosiori, est per accidens ex tua industria. 9.

QUÆR. II. Quid circa restitutionem fructuum? 10.

R. Seqq. 1. Fructus alii sunt naturales, alii mixti, alii industriales; *naturales* sunt, qui proveniunt ex ipsa re, absque ullo ferè hominum labore vel industria, utì fœtus animalium, lana ovium, ligna cædua, herbæ, gramina, &c. *L. fructus 45. ff. de usur. Industriales* sunt, qui præcipuè proveniunt ex industria humana, re alienâ se habente ùt instrumentum, ut, si alienâ falce pro stipendio labores, alienâ pecuniâ lu-

das, negotieris, aut censum emas, lucrum inde resultans censetur fructus industriæ. *Fructus mixti* sunt, qui producuntur & naturâ & industriâ notabiliter concurrente, ùt segetes ex agris, uva ex vineis, &c. Alius item dicitur fructus civilis, eò quòd in foro civili habeatur tanquam fructus, ùt sunt: pretium elocationis, pensiones, mercedes, salaria, &c. Sed hi fructus reducuntur ad naturales, industriales vel mixtos, prout res ipsa vel industria ad eos magìs vel minùs concurrit. Denique alii *fructus dicuntur pendentes*, putà, qui in rebus, in quibus nascuntur, adhuc existunt: *alii percepti*, qui jam separati sunt à re, à qua proveniunt, etsi fortè adhuc jaceant, ubi creverunt; *alii percipiendi*, qui percipi potuerunt, non autem sunt percepti.

11. 2. Possessor bonæ fidei tenetur restituere omnes fructus naturales adhuc existentes, vel si non extent, in quantum ex iis factus est ditior, sive res apud Dominum illos fructus erat habitura, sive non. *Ratio* est, quia isti fructus proveniunt ex ipsa re, non ex industria possidentis; sicut ergo res ipsa, sic & fructus sunt Domini, quia res fructificat suo Domino: excipe, nisi sint legitimè præscripti, fructus enim tanquam quid mobile triennio, res verò immobiles velut fundus, ager &c. inter præsentes decennio cum titulo præscribuntur; unde patet fundum sæpè restituendum esse (scilicet si per octo vel 9. annos tantùm fuerit possessus) non tamen fructus etiam existentes, utpote triennali possessione præscriptos.

12. 3. Possessor bonæ fidei tenetur etiam restituere fructus mixtos, in quantum sunt naturales, non tantùm perceptos aut consumptos à tem-

tempore motæ litis, ùt clarè habetur *L. 22. Cod. de rei vindicat.* sed probabiliùs etiam perceptos ante conteſtationem litis; eſt communis Theologorum contra modernos jurisperitos, qui non improbabiliter docent, poſſeſſorem bonæ fidei omnino liberum eſſe, ſi fructus mixtos ante litem motam conſumpſit, etiamſi ex iis ſit factus ditior, fateturque *Sanchez* juxta hanc ſententiam in foro externo pronuntiari. *Ratio* noſtra eſt; fructus mixti, in quantum ſunt naturales, proveniunt ex ipſa re, & ſunt ejuſdem conditionis cum naturalibus; ſicut ergo hi juxta omnes reſtitui debent, in quantum poſſidens ex iis factus eſt ditior, ſic & mixti ſecundùm partem, ſecundùm quam ſunt naturales: *Et locupletari non debet aliquis cum alterius jactura, Reg. juris 48. in 6.*

4. Nec bonæ, nec malæ fidei poſſeſſor tenetur reſtituere fructus induſtriales, aut fructus mixtos, in quantum reſpondent induſtriæ. *Ratio eſt*, quia hi fructus non proveniunt ex ipſa re, ſed ex induſtria; ſicut ergo induſtria pertinet ad eum, qui eam ponit, ſic & fructus ex ea proveniens; unde fur, qui alienâ pecuniâ ludit vel negotiatur, lucrum inde perceptum reſtituere non obligatur; cùm enim pecunia ex ſe non ſit fructifera, lucrum mediante eâ acquiſitum eſt fructus induſtriæ. 13.

5. Poſſeſſor malæ fidei tenetur reſtituere omnes fructus naturales & mixtos, in quantum ſunt naturales deductis expenſis, ſive ex iis factus ſit ditior ſive non, ſive dominus eos erat percepturus ſive non, ſive cum culpa ejus perierint ſive non: *Ratio eſt*, quia omnes illi fructus pertinebant ad Dominum rei, qui iis per injuſtam 14.

deten-

detentionem possessoris fuit iniquè privatus; ergo restitui debent. Quos tamen nec ipse percepit, nec Dominus erat percepturus, hos compensare non tenetur, quia in his Dominus damnum passus non est.

Dixi: Deductis expensis: Quæ possunt esse in triplici differentia; primò sunt *necessariæ*, sinè quibus res periret, deterioraretur, aut fructum nullum afferret. 2. *Utiles*, quæ faciunt, ut res sit melior, vel majorem fructum afferat. 3. *Voluntariæ vel voluptuosæ*, quæ quidem conducunt ad majorem rei ornatum vel voluptatem, ùt picturæ, statuæ, artificiosi fontes, solaria, &c. non tamen causant majorem fructum, &c. quo-
15. ad duas primas expensas communis est sententia, quòd eas Dominus in conscientia teneatur remittere, & si nolit, posse tamdiu in pignus retineri rem ejus, usque dum eas compenset; quia æquum non est, ut Dominus plus recipiat, quàm damnificatus sit, & cum alterius damno locupletetur; idem est de compensatione laboris & industriæ, quam possessor pro conservatione vel melioratione rei facere debuit: si enim illa adhibita fuissent ab extraneo, & soluta à possessore, deberet Dominus eas solvere tanquam expensas necessarias vel utiles; ergo etiam, si possessor ea in propria persona præstiterit. Nec obstat, quòd leges possessori malæ fidei negent actionem petendi expensas; nam id statuunt in pœnam delicti, ideóque in conscientia non obligant ante sententiam. Si tamen res apud Dominum existens non indiguisset ejusmodi expensis, nec Dominus eas erat fracturus, eas deducere nequidem potest possessor bonæ fidei, quia non sunt Domino utiles, ùt latiùs explica-

plicabitur infrà. Expensæ voluntariæ, nisi forsan Domino rei sint damnosæ, aut fructus rei impediant, etiam deduci possunt, in quantum faciunt rem in æstimatione prudentum meliorem, pluris vendibilem vel elocabilem, aut si salvâ re separari possint, ùt portæ, fenestræ, statuæ, horologia, insignia, &c. alienis prædiis affixa, id tam bonæ quàm malæ fidei possessori permissum est. Ex his pro ulteriori Resolutione Casûs

Deduces seqq. 1. Si vendas rem alienam, si ve bonâ, sive malâ fide, fis Dominus pretii, *ex L. si vias 48. §. ult. ff. de furtis;* & quamvis videatur esse error in substantia, propterea quidem contractus non est simpliciter validus, hoc tamen non obstat, quo minùs ex dispositione legum aliquem effectum habere possit. Hinc qui tale pretium à te accepit, illud etiam impermixtum retinere potest: si autem Dominus repetat rem suam, teneris ex contractu venditionis emptorem servare indemnem, eidémque pretium restituere, etiamsi rem alienam vendideris bonâ fide. 16.

2. Si bonâ vel malâ fide vendam triticum alienum, quod emptori in via furto perit, non teneor emptori, postquam resciit triticum fuisse alienum, reddere pretium; quia venditor ex *L. cit.* fit Dominus pretii, & emptor habebatur tanquam verus rei Dominus, & æqualiter ei periisset, quamvis habuisset verum rei Dominium; ergo defectus dominii non fuit causa, quòd perierit.

Dices 1. Contractus est nullus, quia vendidisti rem alienam & vitiosam, ergo non fis Dominus pretii, ergo teneris illud restituere. 2. Si 17.

ven-

vendas vitrum pro gemma, si probet emptor fuisse vitrum, teneris pretium restituere, etiamsi vitrum casu apud emptorem perierit. 3. Venditor tenetur emptorem servare indemnem, sed hoc non facit, nisi reddat pretium, ergo. R. *Ad* 1. Contractus est nullus ex una parte, scilicet ementis *C.* ex parte vendentis *N.* nam vendens ex dispositione legis cit. fit Dominus pretii, etsi emens non fiat Dominus mercis. *Ad* 2. Est error in substantia, & contractus ex utraque parte nullus, & traditur res vitiosa; triticum autem alienum non est vitiosum, quia emptori est æqualiter utile ac si esset proprium, & ipsi periit ut Domino: & si argumentum teneret, deberem emptori restituere pretium, etiamsi frumentum alienum jam consumpsisset, quia tradidissem rem alienam & consequenter vitiosam. *Ad* 3. Venditor debet emptorem servare indemnem, si rem alienam coactus fuerit restituere Domino *C.* si eam ut Dominus consumpserit, vel apud ipsum tanquam apud Dominum perierit *N.*

18. 3. Si elocâsti equum alienum, teneris pretium elocationis unà cum equo, detractis tamen expensis, Domino restituere, quamvis Dominus equum non erat elocaturus; quia hic fructus præcipuè provenit ex re aliena: si verò Dominus erat equum suum elocaturus, tu verò non elocaveris; si es possessor malæ fidei, adhuc teneris lucrum elocationis, quod Dominus erat percepturus, restituere: quia injustè detinendo equum es causa, quòd Dominus lucrum illud non percipiat. Secus si es possessor bonæ fidei, quia tunc non es causa injusta talis damni. Si eloces rem alienam non elocari soli-

tam

tam, v. g. vestem pretiosam, torquem auream &c. adhuc teneris pretium elocationis Domino restituere, sive sis bonæ, sive malæ fidei possessor; quia non datur pro industria, sed pro usu ipsius rei, quæ suo Domino fructificat: econtra, si ideò equum cariùs eloces, quia tuis expensis feciſti eum in palæstra exerceri, vel cariùs eloces alienam domum, quia eam tuâ supellectile exornâsti, &c. non teneris hunc excessum elocationis dare Domino, quia non est fructus rei, sed tuæ industriæ.

4. Possessor bonæ fidei non tenetur restituere fructus, quos ex re aliena percipere potuit, sed neglexit; non enim obligatur ex re accepta, quia nihil accepit, neque ex injusta damnificatione, quia nulla injuria formalis intervenit. Econtra possessor malæ fidei tenetur restituere omnes fructus, quos Dominus licitè erat percepturus, etiamsi ipse nec perceperit, nec percipere potuerit. Ratio est, quia injustè detinendo rem alienam est causa, quòd Dominus illos fructus non perceperit. *Dixi*, quos Dominus *licitè* erat percepturus: quia lucrum, quod Dominus licitè percipere non potuit, non teneris compensare, ùt si Dominus pecuniam à te furto ablatam erat expositurus ad usuras, vel servam suam locaturus ad luxurias, quia nullum jus habet ad ejusmodi actiones, & impediendo ab actione peccaminosa nullam ei facis injuriam. 19.

5. Si possessor malæ fidei rem intrinsecè melioravit, v. g. in alieno fundo plantavit arbores, quas Dominus non erat plantaturus, sive recipiat, sive negligat recipere fructus in iis natos, tenetur eos Domino fundi compensare; 20.

idem

idem est, si malâ fide stercoravit agros, ità ut loco sex jam producant 12. modios, tenetur deductis expensis restituere omnes 12. modios, etiamsi casu apud ipsum perierint. Ratio est, quia melioramentum illud intrinsecum statim, ùt positum fuit, erat Domini, debebátque unà cum fundo restitui Domino; ergo illud injustè detinens tenetur ad omnia damna inde orta, inter quæ est jactura fructuum, &c.

21. 6. Si quis malâ fide detineat rem, bonâ autem fide putet se fructus facere suos, si fructus non ampliùs extent, neque ex iis factus sit ditior, neque Dominus eos erat percepturus, non tenetur eos compensare, quia Dominum in iis formaliter non damnificavit; si Dominus eos erat percepturus, tenetur eos compensare, quamvis ex iis non sit factus ditior. Ratio est, quia hoc damnum secutum est ex injusta rei detentione.

22. 7. Expensas extraordinarias, quas Dominus non erat facturus, probabiliùs non potest deducere etiam possessor bonæ fidei, ùt si in colendo alieno agro, eò quòd non habueris equos proprios, exposuisti sex aureos, Dominus autem tantùm erat expositurus tres, non potes deducere, nisì tres, quia reliqui Domino non fuerunt utiles, colligitur ex *L. si fundo de rei vindicat.* Sed quid, si Dominus debuisset exponere sex, tu autem exposuisti tantùm tres? &c. Id pertinere ad bonam fortunam Domini, nec propterea tibi quidquam retinere potes. Idem est, si bonâ fide emisti eliena frumenta, quorum vecturæ impendisti 4. aureos, quos Dominus non erat impensurus; vel in cultura alieni agri tibi præ labore moriatur equus, aut denique

nique equus alienus tibi fuit ab hoste sublatus, à quo redimere debuisti, non tenetur Dominus has expensas utpote sibi inutiles tibi refundere. *Nec dicas:* expensæ redemptionis fuerunt necessariæ pro conservatione rei alienæ, & redimens utiliter gessit negotium Domini; ergo has expensas tenetur Dominus restituere. R. *N. assumptum:* Expensæ illæ erant tantùm per accidens necessariæ; nam, si res apud Dominum mansisset, pro suî conservatione non indiguisset ejusmodi expensis, ùt supponitur, & quia equum non redemit ùt alienum cum animo restituendi, non egit rem Domini, sed propriam.

2. Si possessor malæ fidei non percepit fructus ex re aliena, dubitat autem, an Dominus eos erat percepturus, si dubium vincere non possit, tenetur tantùm pro rata dubii; si malâ fide cum Domino rei litiges, non tantùm rem cum fructibus, sed & omnes expensas litis teneris Domino refundere, ùt patet. Si bonâ fide litigâsti, non teneris Domino, etsi rem suam eviceris de expensis litis, neque etiam tuas expensas deducere potes, quia non fuerunt Domino utiles, nisi ratione rei alienæ sustinueris litem à tertio, quam Dominus rei etiam sustinere debuisset; tunc enim utiliter egisses rem Domini, eandem contra iniquum petitorem defendendo: imò possessor bonæ fidei post litem intentatam in tantum fit malæ fidei, ùt si à tempore litis rem vel fructus consumat, teneatur ex injusta acceptione rem unà cum fructibus & omni interesse Domino compensare. 23

9. Qualiter ille, qui pro altero emit, vendit, 24

dit, negotiatur, titulo fructûs industrialis aliquid sibi retinere possit vel non possit, dixi Cas. 31. à num. 8. Sed quid, si Quæstor Caji sciat, quòd Cajus pro mille aureis apud Quæstorem existentibus velit emere censum 50. aureorum, Quæstor autem hunc censum uno anno citiùs emat Domino ignorante, an 50. aureos isto anno ex censu provenientes tanquam fructum industrialem sibi retinere potest? R. Si emerit censum istum sibi seu suo nomine & periculo, peccat quidem utendo pecuniâ alienâ Domino invito; fit tamen Dominus lucri, sicut fur, qui negotiatur vel ludit pecuniâ alienâ; cùm enim pecunia ex se non sit fructifera, ille fructus non ex pecunia, sed ex negotiatione seu emptione censûs provenit; si verò censum emat nomine sui principalis, etiam huic debetur lucrum seu pensio. Idem est, si nomine sui principalis empturus pensionem 40. aureorum, eâdem pecuniâ alibi emat pensionem 50. aureorum: similiter, si Quæstor sciat, quòd Dominus velit redimere, & obnunciet uno anno citiùs Domino ignorante, qui postmodum per Quæstorem suum jubet solvi mille aureos & unius anni pensionem, Quæstor hanc pensionem retinere non potest, quia obnunciatio facta est nomine principalis; si enim non processit ex præsumpta ejus voluntate, est invalida, & pensio adhuc debetur Domino censûs. *La Croix l. 3. p. 1. n. 1040.*

* * * *
* * * *
*

CASUS

CASUS XLII.

De Restitutione in bonis Animæ & Corporis.

XAnthus *Titiam philtro infatuavit.* 1. 2. *Falsis & noxiis doctrinis ac consiliis imbuit.* 3. *Fraude ad peccandum induxit.* 4. *A religione abstrahere* 5. *Ac moniales ad neganda ei vota inducere conatus fuit.* 6. *Plures mutilavit & occidit, quærit ex Confessario, an teneatur ad sumptus funeris, ad neglectas operas, ad expensas in medicos.* 7. 8. *Ad quid teneatur hæredibus & iis, qui ab occiso alimenta, promotiones aliáque bona exspectabant.* 9. *Quid si occisus ei omnia remiserit.* 10. *Quid si occisus fuerit invasor, & fugere potuerit.* 13. *Quid si tantùm excessit moderamen.* 14. *Aut pugnam suaserit vel socio in sui gratiam occidere volenti non contradixerit, & ipse socius vulneratus fuerit.* 15. *Quid si occidat aliquem paulò pòst morte naturali vel ex sententia judicis moriturum, vel ab alio lethaliter vulneratum.* 16. *Quid observandum Confessario homicida?* 17. Pro Resolutione.

Nota: Quatuor esse genera seu ordines bo- 1.
norum, ad primum & supremum ordinem pertinent bona spiritualia, ut virtus, gratia, scientia, pudicitia, innocentia, &c. Ad secundùm bona corporalia, vita, sanitas, integritas membrorum. Ad tertium fama & honor; ad quartum bona fortunæ; de restitutione facienda in bonis animæ & corporis agetur in præsenti, de reliquis ex parte actum est, & ulteriùs tractabitur in seqq. igitur

2. QUÆR. I. An sit obligatio reparandi damnum datum in spiritualibus?

R. Si damnum vi vel dolo injustè causatum in spiritualibus sit reparabile per bona ejusdem ordinis, ex justitia reparari debet. *Ratio est*, quia quilibet homo non minus jus habet in sua spiritualia, ne iisdem vi vel dolo injustè privetur, quàm in temporalia; ergo sicut hæc, ita & spiritualia debent reparari, si possint in eodem ordine. Dixi, vi vel dolo injustè causatum, si enim damnificatus liberè in damnum spirituale consentit, ad nihil tenetur damnificans saltem ex justitia eodem modo, sicut in temporalibus, consentienti enim non fit injuria, quamvis peccetur contra charitatem taliter damnificando, imò & charitas plerumque obligabit ad resarciendum, quantùm fieri potest, & quamdiu damnum spirituale durat. Ex his

Deduces seqq. 1. Qui veneno, philtro vel maleficio aliquem privavit usu rationis vel memoriæ, debet ex justitia eundem restituere, quantùm potest, congrua remedia adhibendo, maleficium tollendo, &c. &, si non possit, obligatur omnia damna ipsi læso aliisque secuta & prævisa resarcire.

3. 2. Professor Theologus, Jurista, Medicus, &c. qui falsa & nociva principia etiam bonâ fide docuit, tenetur ea, si sine gravi incommodo possit, non tantùm ex charitate, ùt fatentur omnes, sed etiam ex justitia revocare, aliàs est causa damnorum inde secutorum cum obligatione pro iis satisfaciendi, *Lug. d. 8. n. 95. D. 39. à num. 24. Ratio est*; quamvis ista principia ab initio dederit sine sua culpa,

postea

postea tamen ipso sciente causant aliis damna, ergo ex justitia tenetur ea removere; sicut si inadvertenter incendisset alienas ædes, ex justitia tenetur ignem à se positum removere; aut si dedit medicinam noxiam, tenetur eam repetere, aliàs est reus homicidii; nam quamvis ignis ab ipso inadvertenter positus vel medicina bonâ fide præscripta ab initio erat causatura damnum involuntariè, expost tamen damnum sequitur ex ejus actione voluntariè & scienter, ergo tenetur ex justitia causam à se positam removere, &, si non removeat, compensare omne damnum inde secutum.

3. Qui vi vel fraude induxit alium ad peccatum mortale, tenetur vim & fraudem removere, juxta alios etiam, quantum in se est, seductum reducere ad pœnitentiam, ut gratiam, quam ob fraudem ipsius incautus perdidit, resipiscens recuperet. 4.

4. Qui vi vel fraude abduxit adolescentem à religione, tenetur ad omne damnum emergens tam adolescenti, quàm religioni, & qui taliter impedit puellam à religione, præterea excommunicatur à *Trid. Sess. 24. c. 18. de regul.* & *Ratio* est, quia quilibet habet jus strictum, ne vi vel fraude à consecutione tanti boni impediatur; si verò id fiat absque vi vel fraude, v. g. ad probandam ejus constantiam, proponendo divitias & delectationes honestas sæculi, asperitates religionis, &c. non est peccatum, etiamsi alter ex hoc à bono proposito desistat, quia liberè consentit, & religio non est bonum necessarium; si tamen vocatio adolescentis videretur quasi certa, aut vita sæcularis sciretur ei esse periculosa, foret contra charitatem ei religionem dissuadere; quod à potiori 5.

tenet de eo, qui suo consilio à Monnasterio abstrahit professum, sicut tamen professus non peccat contra justitiam, neque ad restitutionem damnorum Monasterio secutorum obligatur, sic nec consulens, nisi usus fuerit vi vel fraude, quia Monasterium in suum professum non habet jus proprietatis sed jurisdictionis, & damnum, quod forsan causatum est, plerumque compensatur per assumptionem alterius æquè utilis vel melioris, *Salon. Bannes. Less. Illsung. t. 4. D. 3. n. 59.*

6. Qui novitio absque causa negat votum ad professionem, peccat mortaliter cum obligatione restitutionis, si possit: *Ratio est*, quia Capitulares sunt quasi testes & judices super capacitate Novitii; sicut ergo judices ex justitia debent judicare juxta merita causæ, & testes testificari verum, sic & hi. Deinde est tacitus contractus inter novitium & religionem, ut ipse sustineat onus probationis, & econtra religio eum admittat, si repertus fuerit idoneus; ergo capacem repudiando peccant contra justitiam cum onere reparandi damnum, seu denuo eum recipiendi, si velit, &c.

7. QUÆR. II. Ad quid teneatur injustus vulnerator, mutilator, occisor?

R. 1. *Cajet. Sotus. Rebell. Valent.* dicunt, pro ipso vulnere, brachio, oculo vel vita amissa deberi satisfactionem pecuniariam, etiamsi nulla damna realia inde secuta sint; sed probabiliùs oppositum docent *Ledesma, Bannes, P. Nav. Less. Laym. Dicast. Salmant. t. 13. c. 2. punct. 6. Lug. D. 11. num. 5. Metzg. t. 12. D. 27. a. 5.* Probatur 1. ex *Exod. 21. v. 19.* ubi imponitur restitutio pro expensis in medicos & lucris cessantibus, nihil autem pro vulnere. Idem habetur. *L. ult.*

ult. ff. de his qui. Probatur 2. *Ratione:* quia hæc sunt bona altioris ordinis, quæ nec pecuniâ æstimari, nec ad æqualitatem (quæ est finis intrinsecus justitiæ) reparari possunt.

R. 2. Injustus vulnerator, mutilator, occisor tenetur ad omnia damna realia in bonis fortunæ secuta, juxta sequentes explicationes:

I. Reparanda sunt omnia damna ante mortem 8.
secuta, ùt expensæ in medicinas & medicos, jactura lucrorum, quæ eo tempore sanus pro se & familiâ fecisset, ùt si opifex, sartor vel sutor ex vulnere inutilis factus sit ad opus suum, tenetur vulnerator restituere lucrum operarum, quibus carere debuit. *L. ult. ff. de his qui effuderint.* inter damna tamen non sunt æstimandi sumptus funebres, qui aliàs mortuo impendi debuissent, nisi ratione necis extra patriam v. g. illatæ, majores sumptus fieri oportuerit, tunc enim compensandus erit ille excessus. *Metzg. num. 8.* & quidem præfata damna non tantùm reparanda sunt ipsi læso, si supervivat, sed eo mortuo etiam ipsi hæredi sive necessario sive non necessario, quia hæres facit unam civiliter personam cum defuncto, & succedit in omnia ejus jura, ergo sicut compensatio damnorum debebatur occiso, dum adhuc vivebat, sic nunc ejus hæredi: est communis & certa. *Nav. Less. c. 9. dub. 24.* quòd si nulli sint hæredes, restitutio facienda est pauperibus vel ad pias causas. *C. cum tu. de usuris.* quod *DD.* communiter extendunt ad quodvis debitum restitutionis ex delicto, eò quòd hæc præsumatur esse voluntas defuncti, ut, quæ restitui non possunt, ea non cedant in commodum delinquentis, sed ad pias causas in favorem animæ suæ.

9. II. Etiam damna mortem subsequentia reparanda sunt non tantùm hæredibus necessariis, hoc est, uxori, parentibus & liberis, ùt valdè probabiliter docent *Marchant. Less. Sylvius 2. 2. q. 64. a. 2. Salmant. l. c.* & alii; sed probabiliùs etiam fratribus, sororibus & omnibus iis, qui victum, amictum aut alia bona ab occiso sive gratis, sive ex debito erant habituri; non in solidum, sed secundùm spem consideratis occisi viribus, ætate, arte, industriâ, periculis, &c. Si enim erat homo nobilis, otiosus, infirmus, ex cujus opera vel industria nihil sperandum erat, patet etiam nihil esse restituendum. *Vasq. Azor. P. Nav. Dicast. L. 2. t. 2. D. 7. n. 77.* consentit. *Lug. n. 77.* si homicidium factum sit animo nocendi etiam extraneis; sed veriùs sufficit, damna hæc esse prævisa, hoc ipso enim sunt voluntaria, quamvis directè non intendantur. *Ratio est*, quamvis hi omnes non supponantur habere jus strictum ad ejusmodi bona, habent tamen jus strictum, ne per injustam vim à spe ea consequendi impediantur; à potiori tenetur occisor solvere creditoribus occisi, quia his ex justitia tenebatur satisfacere occisus; cùm ergo hic ab homicida factus sit impotens, ejus loco tenetur solvere homicida: etsi id in praxi non observari testetur *Laym.* & oppositum doceat *Sylv. Less. Metzger l. c.* quæ sententia est probabilis & tuta. *Dices:* ergo homicida etiam tenebitur restituere iis, qui ab occiso erant promotiones, officia, beneficia, xenia vel eleëmosynas accepturi, aut ad prandium invitari solebant, quia hi omnes per homicidium à spe horum sunt impediti, hoc autem est contra communem sensum & praxin,

teste

teste *Lug. n. 75.* R. De rigore juris hæc omnia restitui debere, per accidens tamen plerumque excusatur homicida, eò quòd ea damna vel non prævidérit, vel ex communi sensu censeantur remitti.

III. Si occisus ante mortem homicidæ remiserit non tantùm offensam, ùt tenetur in conscientia, sed etiam omnem obligationem restitutionis; ad nihil teneri homicidam hæredibus vel aliis, qui spem habebant ad pinguiorem hæreditatem, alimenta, solutionem debiti, &c. tenet *Bannes*, *Diana*, *Sanch. L. 1. Moral. c. 4. d. 14. Salmant. sup.* etsi condonans peccare possit contra charitatem, si uxor, parentes vel filii valdè egeant: *Ratio potest esse.* 10.

1. Quia hæredes, à potiori, qui gratis alùntur, non habent spem ad alimenta vel ampliorem hæreditatem, nisi dependenter à voluntate occisi; sed hæc cessat factâ remissione, neque injusta vulneratio est causa remissionis, quia hanc fecit liberè, ergo.

2. Si vi impediam collatorem, quò minus Petro det beneficium, si expost ignoscat mihi vim illatam, & beneficium liberè det Paulo, ad nihil teneor Petro, quia collator Petrum non transiit propter meam vim, sed per liberam suam voluntatem, ergo à pari, si moriens mihi omnia remittat, non meum homicidium, sed occisi remissio est causa, quòd hæredes alimentatione vel pinguiori hæreditate priventur.

3. Si occisus consenserit in duellum vel pugnam, occisor ad nihil tenetur neque occiso, neque hæredibus, ùt infrà dicetur, quia censetur resignare juri suo, ergo & hìc.

4. Moriturus potest remittere damna ante mor-

tem secuta, v.g. expensas in medicos, neglectas operas aut etiam furtum 100. aureorum sibi à me factum absque hoc, quòd ad aliquid tenear hæredibus, etsi his obinde minor hæreditas obveniat: ergo etiam remittere potest defectum operarum post mortem, etsi obinde diminuenda sit hæreditas. *Probatur antecedens:* si ante mortem illas expensas vel 100. aureos furto ablatos solvissem, poterat mihi eos donare, ergo & solutionem remittere.

His non obstantibus verius est, occisum tantùm potuisse remittere damna sibi, non autem illata hæredibus vel aliis, qui ab ipso alimenta, hæreditatem vel solutionem debiti sperabant. *Lug. n. 63. Illsung. D. 2. n. 88. Metzg. n. 16. Ratio est*, quia homicida non tantùm læsit jus occisi, sed etiam jus rigorosum, quod habebant hæredes & alii, ne per vim impedirentur à spe alimentationis, hæreditatis, solutionis debiti, &c. Hoc autem jus non spectat ad occisum, sed immediatè ad hæredes & alios, ergo ab occiso remitti non potuit. *Illsung. D. 2. num. 88. Confirmatur:* si vi vel fraude impediviſti Episcopum, quò minùs Titio digniori conferret beneficium, quamvis Episcopus post collationem alteri factam hanc vim vel fraudem tibi remittat, nihilominùs teneris Titio satisfacere pro rata spei, quia non tantùm Episcopo, sed & Titio injuriam feceras. Sed idem est in casu præsenti, ergo. *Confirmatur* 2. occisus non potest remittere homicidæ injuriam Reipublicæ vel legis violatæ, quin adhuc justitiâ vindicativâ puniri possit & debeat, ergo nec damna aliis illata.

Ad argumenta opposita R. 1. Non tantùm à voluntate testatoris, sed & à potentia ulteriùs laboran-

borandi & acquirendi dependet ſpes pinguioris hæreditatis vel alimentationis; quia ergo homicida hanc potentiam occidendo ſuſtulit, eſt cauſa, quòd hæredes & alii priventur hæreditate & alimentatione, quàm aliàs ex ejus vita & labore erant habituri.

Ad 2. *N. conſeq.* Collator ſublatâ vi meâ retinet adhuc potentiam beneficium Petro conferendi, ſi velit, quia beneficium ſupponitur adhuc vacare; ſi ergo tunc prætereat Petrum, id non fit ex vi à me illata, quæ jam ceſſat, ſed ex libera ſua voluntate: econtra moriens è vulnere à te inflicto, etſi velit, non poteſt ampliùs ſuis lucrari, ergo defectus hujus lucri non ex ejus voluntate, ſed ex tua occiſione contingit.

Ad 3. Conſentiens in duellum non propriè reſignat juri ſuo acquiſito, ſed conſentiendo facit, ut contra occiſorem jus ad reſtitutionem non acquirat: nam conſentiens non patitur violentiam, ideóque nec ipſe, nec ejus hæredes ab acquirenda ampliore hæreditate per violentiam impediuntur, quod tamen ad obligationem reſtitutionis requiritur; econtra, qui non conſenſit in ſuî occiſionem, etſi ante mortem damna remittat, attamen illa & ipſe & hæredes paſſi ſunt per violentiam & injuriam, ergo quamvis poſſit illata ſibi, non tamen poterit damna hæredibus injuriosè illata remittere, &c.

Ad 4. Moriturus poteſt remittere damna ante mortem illata ſibi C. aliis N. hinc, ſi per tuam vulnerationem vel furtum factus ſit impotens ſolvere ſua debita, vel familia ejus jam caruit alimentis aut aliis bonis alioquin ab ipſo percipiendis, hæc damna à læſo remitti non poſſunt, quia id cederet in præjudicium aliorum,

qui

qui etiam læsi sunt, & per iniquum factum tuum impediti sunt, quò minùs ea bona perciperent.

11. IV. Quòd si uxor occiso marito æquè commodè nupsit vel nubere possit, aut eâ occasione gratis ab alio alatur, occisor nihil debet uxori, quia reipsâ non fuit damnificata, & occisor non obligatur uxori, nisi quatenus ipse succedit in obligationem mariti, sed hic non tenebatur uxorem alere, si hæc aliunde habebat alimenta, ergo. Si occisus nec uxorem, nec liberos habet, neque habiturus fuisset, restitutio facienda est hæredibus ab intestato: si verò credebatur liberos habiturus, vel in illorum defectu alios hæredes scripturus, nihil debetur hæredibus ab intestato, quia non tam damnum, quàm commodum ex homicidio passi sunt

12. V. Homicida per publicum supplicium à debito restitutionis non absolvitur, sed tantùm satisfacit debito justitiæ publicæ, non autem privatis injuriis, nisi fortè hæredes occisi homicidæ morte punito injuriam remittant, utì facere censentur, si morte malefactoris contenti, cùm facilè possint, nihil petant. *Sot. Marchant. Less. L. 2. c. 9. d. 22. Steph. t. 4. d. 5. num. 28.* Si hæredibus nulla damna causata sint, eò quòd occisus fuerit persona inutilis, otiosa, &c. & nihilominùs Judex homicidæ imponat aliquam mulctam uxori vel hæredibus pendendam, ad illam ex justitia obligabitur, non quasi debeatur restitutio pro ipsa læsione corporis, sed ex eo, quòd uxor vel hæredes occisi per sententiam Judicis acquisierint jus ad mulctam in pœnam delicti. *Lug. l. cit. Sporer t. 5. c. 3. àn. 236.* V. dicenda n. seqq.

VI. Si

VI. Si læſus vel occiſus liberè in pugnam vel duellum conſenſit, ad nihil tenetur occiſor, quia cenſetur juri ſuo ad petendam ſatisfactionem renuntiâſſe; idem eſt, ſi læſus vel occiſus ſine gravi damno vel infamia fugere potuit, ſed noluit, volens ſe defendere; nam quamvis invadens tunc ſit verus homicida, non tamen tenetur ad damna ex homicidio ſecuta, quia occiſus non fugiendo, cùm facilè poſſet, in pugnam conſenſit. Secus ſi metu gravis infamiæ vel damni fugere non potuerit; quòd ſi ipſe invadens occidatur, ad nihil tenetur invaſus, etiamſi fugere facilè potuerit, licèt enim tunc peccet non tantùm contra charitatem, ùt vult *Molina*, *Sporer n. 217.* ſed etiam contra juſtitiam, quia quilibet habet jus ad vitam, neque huic juri renunciare poteſt, cum non ipſe, ſed ſolus Deus ſit ejus vitæ dominus; qui nunquam permittit occidere privatâ authoritate, nisi pro neceſſaria defenſione; ſed defenſio non eſt neceſſaria, ubi quis commodè fugere poteſt, ergo: non tamen tenetur reparare damna, quia occiſus hoc ipſo, quòd alterum invaſerit, in hæc damna conſenſit, ſicut conſentit provocans ad duellum. Idem eſt, ſi ab alio, quia eum convitio affeciſti, vel quia te in adulterio deprehendit, impetaris, & fugere non poſſis, potes te defendere, &, ſi opus eſt, occidere, nec teneris ad reſtitutionem, quia alter injuſtè te aggreditur, & hoc ipſo in periculum conſenſit. *Sylveſt. Leſſ. Bannes. 2. 2. q. 64. a. 8. q. 1. Dicaſt. num. 93.* 13.

VII. Qui in defenſione etiam juſta excedit moderamen inculpatæ tutelæ, tenetur ad damnum ex illo immoderamine emergens, v. g. Titius 14.

tius Cajum per unum vulnus ita læsit, ut ampliùs nocere non possit, si superaddat secundum, vel ipsam mortem, tenetur ad omne damnum ex secundo vulnere vel ipsa morte secutum; tum quia hæc damna causavit per gravem injuriam; tum quia aggressor, etsi consenserit in pugnam non tamen in illum excessum, eodem modo provocatus ad duellum, etsi in ipsum duellum consentiat, non tamen in hoc, ut à provocante contra leges duelli occidatur, vel plus æquo lædatur, ideóque sic occidens vel plus æquo lædens tenebitur ad damna inde orta. Nec dicas, eo ipso, quod simpliciter in pugnam vel duellum consentiat, renuntiat juri suo ad petendam satisfactionem, utì dictum est sup. n. 13. nam ℟. renuntiat juri pro casu, quo non exceditur moderamen, & nil agitur contra leges pugnæ vel duelli *C. Secus N.* Si instes, saltem se liberè exponit periculo mortis & damnorum, ergo satis in ea consentit. ℟. Satis consentit, ut peccet *C.* ut resignet juri ad satisfactionem modo jam dicto *N.* Sicut, qui pecuniam minùs cautè custodit, exponit quidem eam periculo ablationis, non tamen sic resignat juri, ut auferens non teneatur restituere, ità hìc.

15. VIII. Si Cajo suadeas pugnam vel duellum, in quo Cajus læditur vel occiditur, ad nihil teneris Cajo, nisi consilium fuisset fraudulentum, quia liberè consensit: si verò tertius ex tuo consilio invitus & injustè lædatur, mutiletur, &c. teneris in defectu principalis resarcire damna, quia causa es, quod hæc injustè & invitus patiatur: si te cum Titio pugnante tertius se pugnæ immisceat & lædatur, nec Titius nec tu ad aliquid teneris, quia sponte se periculo exponit; si verò

te

te injuſtè pugnantem adjuvare, & adverſarium tuum in tuî gratiam occidere velit, ſi non contradicas, cùm poſſis, cenſeris implicitè occiſionem mandare, quia propter tuam taciturnitatem putat id tibi placere, & ideò movetur ad occidendum in tuî gratiam; ergo teneris ad damna per ipſum illata.

IX. Qui occîdit Cajum paulò pòſt morte naturali, vel ex juſta Judicis ſententia certò moriturum, etſi ſit verus homicida, non tamen tenetur reſtituere, nisì quanti interfuit eum citiùs eſſe occiſum; ſi verò occîdat Cajum injuſtè occidendum ab inimico, tenetur ad omne damnum ſecutum. Ratio eſt; quòd in priori caſu illa damna abſque eo erant juſtè ſecutura abſque onere reſtitutionis, in ſecundo verò caſu erant ſecutura injuſtè cum onere reſtitutionis; qui ergo primò injuſtè occîdit, & iſta damna voluntariè cauſat, tenetur etiam pro iis reſtituere. Si Cajus ex vulnere accepto à Titio erat certò moriturus; ſi ſuperaddas aliud, ex quo citiùs moritur, tantum teneris reſtituere, quantum nocuit citiùs fuiſſe occiſum, ſicut ſi domui conflagranti & ſinè ſpe auxilii certò exurendæ adjicias ignem. Ratio eſt; quia illa damna antecedenter erant quaſi cauſata, & tua vulneratio, etſi injurioſa ſit, novum damnum non cauſat, &c. 16.

X. Confeſſarius, antequam homicidam abſolvat, reflectere debet ad ſequentia:

Primò, quis occiderit vel mutilârit; nam omnis voluntariè occîdens vel mutilans, aut etiam mandando, conſulendo, arma præbendo, alitérve cooperans fit irregularis, & quidem in hac irregularitate ex homicidio voluntario etiam occulto proveniente ſolus Papa diſpenſare poteſt: & 17.

qui

qui in irregularitate S. Ordines suscipit, vel in susceptis ministravit, toties quoties novum peccatum mortale admisit. De irregularitate ex professo dicam Cas. 117.

2. *Quis* occisus fuerit, an pater, mater, filius vel alia persona proximè conjuncta, est enim tunc speciale peccatum contra pietatem: An Clericus, Episcopus, Archi-Episcopus, &c. quia tunc præter speciale peccatum sacrilegii incurritur excommunicatio Papæ reservata.

3. *Quo loco* occisio vel vulneratio facta sit, an in Ecclesia, tunc enim habet speciem sacrilegii, & si facta est immodica & injuriosa sanguinis effusio, Ecclesia est polluta.

4. An & quot socios ad alium lædendum adhibuerit, nam tot commisit peccata scandali.

5. Quanto tempore alium occidere vel lædere intenderit, quoties intentionem renovârit, toties enim admisit distinctum numero peccatum. Ratio horum est, quia Confessarius debet cognoscere numerum & speciem peccatorum, & posse imponere proportionatam pœnitentiam, sed hoc fieri non potest, nisi ad præmissa intendat, ergo.

6. Quamvis verior sit sententia, quòd homicida ex justitia nihil teneatur restituere pro vita occisi, meritò tamen consulunt DD. ut Confessarius homicidæ imponat opera spiritualia, preces, sacrificia, eleëmosynas per aliquot annos applicanda animæ occisi, sive ad hæc ex justitia obligetur, sive ex sola charitate.

* * * *
* * *
*

CASUS

CASUS XLIII.

De Restitutione ex stupro & adulterio.

YSander vi, metu, mendacibus promissis, importunis precibus seduxit Wagiam. Quaritur 1: An teneatur eam ducere, vel sufficiat dotare. Item an teneatur ad totam dotem. 2. Quid si res manserit occulta, vel tandem per ipsum stupratorem propalata. 3. Quid si stuprator ipsam ducere velit, sed ipsa nolit, an teneatur adhuc dotare. 4. Quid si dotare non possit, an teneatur ducere. 5. Quid si existat in voto vel impedimento. 6. Quid si defloratа invito patre ipsi omnia remittat. 7. Quid si ipsa per solos tactus & oscula infamata sit. 8. Quid si liberè vel ex metu reverentiali in copulam consensit, & obinde pater cogatur ejus dotem augere. 9. Quid si nata sit proles, & procus neget se esse Patrem, aut neget eam fuisse virginem, vel probet plures cum ea rem habuisse. 10. Quid si sub vera vel ficta spe matrimonii defloravit. 11. Quid si ipsa vel ipse existat in voto. 12. An teneatur dotare, si non possit obtinere dispensationem, vel ipse sit longè nobilior vel ditior. 13. 14. Quid si ipsa se finxit virginem, vel saltem ipse credidit esse talem, vel dubitavit. 15. Quid si expost fornicata est cum alio. 16. Quid si parentes nolint, ut defloratorem ducat, eò quòd sit minùs dives. 17. Quid si ex matrimonio timeantur scandala, discordia?

18. Casus appertinens: De restitutione ex adulterio. Idem Ysander dicitur suscepisse prolem ex aliena conjuge. Quaritur, quis teneatur prolem

lem alere, aliáque damna compensare. 19. *Quid si adultera non habeat bona propria.* 20. *Quid si restitutio fieri non possit sine manifestatione adulterii.* 21. *An filius teneatur credere matri asserenti ipsum esse spurium.* 22. *Quid si mater sit prostitutæ famæ, vel tantùm debeat se infamare apud filium.* 23. *Quid si mater filiis dicat: unus ex vobis est spurius, & filii nolint, ut spurius nominetur, an mater sit libera.* 24. *Quid in dubio, an proles sit adultera.* 25. *Quid si proles certò sit adultera, sed dubitetur, quis ex pluribus adulteris sit pater.* 26. *Quid si mater prolem exponat ab aliis alendam?*

Suppositis iis, quæ dixi *Cas.* 11 *à n.* 4. videlicet quòd stuprum propriè dictum sit concubitus cum fœmina vel potiùs virgine invita seu non consentiente; etsi etiam sæpe sumatur in sensu latissimo pro quolibet concubitu illicito. Adulterium autem sit concubitus cum alieno, vel aliena conjuge.

1. QUÆR. I. Quid restitui debeat pro illato stupro, defloratione?

Rr. 1. *Qui vi, fraude, vel metu puellam ad copulam induxit, tenetur disjunctivè eam vel in matrimonium ducere, si ipse & ipsa velit, vel omnia damna inde secuta resarcire,* v. g. prolem alere, defloratam dotare, non quidem in toto, sed dotem aliàs à patre dandam ita augere, ut æquè commodè & utiliter nubere possit, ac si non fuisset corrupta; & si corruptor se ad hæc offerat, non tenetur eam ducere ante judicis sententiam, etiamsi id ipsa vel parentes urgeant. *Navar, Bannes. Sylvius. q. 62. a. 2. Sporer. Theol. Sacram. p. 4. c. 2. à numer. 59. Pirhing. lib. 5. decret. t. 16. num. 44. Engel. ibid. num* 11. *Reiffenstul. L. 4. t. 1. num.* 71. colligitur ex *c. 1. de adult. & stupro. Ratio est.*

quia

quia defloratór matrimonium determinatè non promisit, ergo satisfacit si defloratam vel ducat, vel ita dotet, ut æquè utiliter ac antè nubere possit. Ex his *deduces seqq.*

1. Si defiorata nullum damnum passa est, eò quòd res manserit occulta, & æquè honestum ac utile matrimonium consecuta sit, ad nihil tenetur injustus stuprator; non enim debet aliquid pro integritate corporis, quia hæc est irreparabilis & pretio non æstimabilis; neque pro damno temporali, quia supponitur nullum esse secutum, nisi defiorationem occultam revelando, eam diffamasset, & ab honesto conjugio impedivisset, tunc enim teneretur non tam ex defloratione, quàm diffamatione eam ducere vel dotare. *Vasq. Less. Lugo d* 12. *à n.* 6. 2.

2. Si corrupta stupratorem ducere nolit, adhuc tenetur eam dotare, quia injuriam stupri passa est, & Innocens ad matrimonium, quod maximè oportet esse liberum, sine nova injuria cogi non potest, *c.* 1. *de adul. & stup.* 3.

3. Si injustus corruptor vitiatam dotare, vel damna compensare non possit, tenetur, si ipsa velit, eam ducere, nisi magnus ex parte sua foret conditionis excessus; *Ratio est*, quia eam injuriosè à congruo matrimonio impedivit, ergo si damnum pecuniâ compensare non possit, tenetur eam ducere; etiamsi existat in voto vel alio impedimento, v. g. consanguinitatis, affinitatis &c. modò in ea dispensari soleat, & adsit causa dispensandi; quia qui tenetur ad finem, tenetur ad media ordinaria & necessaria, quale hìc est petitio dispensationis. 4. 5.

4. Potest corrupta, etsi adhuc sub patria potestate constituta, patre invito hanc obligatio- 6.

nem stupratori remittere, quia patri nulla facta est injuria, & ipsa juri suo cedere potest, cùm
7. ei liberum sit à nuptiis abstinere. *Pirh. n. 52. Lauterbach. Carpzov.* apud *Leuren. l. 5. q. 294.* quæ dicta sunt de iniquo stupratore, etiam intellige de eo, qui quidem puellam non corrupit, sed vi, metu, fraude aut fictâ matrimonii spe induxit ad oscula, tactus, vel familiaritatem, ex quibus infamata pari nubere non potest, secus si absque vi vel fraude in hæc consensit.

8. R. II. *Si puella absque vi vel fraude solis blanditiis, donis, aut importunis precibus persuasa in copulam consensit, deflorator eam nec ducere nec dotare tenetur. Less. Vasq. Lug. l. c. Haun. to. 6. tr. 2. numer. 591.* quia dona & preces nequidem secundùm quid actum faciunt involuntarium, liberè autem consentienti nulla facta est injuria, neque ejus parentibus, quia non hi sed ipsa quoad ejusmodi usum est corporis domina; *nec obstat*, quòd obinde pater dotem augere debeat, ut possit filiam in matrimonio æquè bono collocare; nam ad hoc non tenetur, & si sponte id facit, damnum volens patitur; sicut ergo filia consentiendo in stuprum non peccavit con-
9. tra justitiam, sic nec stuprator, qui tamen obligatur prolem, si quæ nata est, alere, *c. 5. de eo qui duxit*; imò in foro externo cogitur defloratam, etsi liberè consenserit, dotare, vel eidem aut ejus parentibus mulctam solvere; & si neget eam fuisse virginem, aut se non esse patrem prolis, ipsi incumbit probatio; nam hoc ipso, quòd convictus vel confessus fuerit de copula, præsumitur pater, nisi monstrare possit alium; quòd si plures cum eadem copulam habuerint, recurritur ad circumstantias, cui nimi-

rum

tum vel tempus partûs, vel physiognomia magìs respondeat, quin & favore prolis, ne defectu alimentorum intereat, juramento mulieris creditur, *Engel. n.* 20. Si neget se habuisse copulam; mulieri id affirmanti incumbit probatio; neque nudæ ejus assertioni etiam juratæ creditur: si probabiles conjecturas & indicia adferat, quæ semiplenam solùm faciant probationem, defertur viro juramentum ad purgandam suam innocentiam; si verò puella omnino nihil probet, nec juramentum viro defertur, sed simpliciter absolvitur. Vide *Schmalzg. l.* 5. *t.* 16. aliósque sup. cit si virgo consenserit quidem in copulam, sed præ verecundia ausa non fuerit contradicere, eò quòd rogans sit herus, Dominus, patronus aut vir magnæ authoritatis, defloratator adhuc tenetur eam disjunctivè vel ducere, vel dotare juxta dicta sup. n. 1. quia non liberè, sed ex metu reverentiali consensit *Vasq. Molin. Gonzales. Leuren. L. c. Reiffenst. n.* 75.

R. III. *Qui sub spe vel promissione matrimonii* 10.
fœminam ad copulam induxit, per se loquendo tenetur eam ducere, nec satisfacit offerendo pecuniam, nisi fœmina ultro consentiat. Ratio est, quia promissio fuit de danda ipsa persona, & post concessum corporis sui usum fœmina in ipsam personam jus acquisivit, ergo invita cogi non potest ad acceptandam loco personæ pecuniam; sicut si ex contractu vel delicto deberetur vestis, cogi non posset ad acceptandum loco ejus æquivalens: *nec obstat*, quòd forsan fictè promiserit, nam fictè promittendo injuriosè subtraxit consensum, quem altera pars posuit, & insuper corpus suum tradidit, ergo cùm possit restituere ponendo consensum, & eandem

11. ducendo, ad hoc tenebitur. *S. Th. in 4. D. 48. a. 2. ad 3. Sanch. de mat. l. 1. d. 10. num. 3. Engel. Pirhing num. 56. Reiffenst. num. 115.* Nec potest ingredi religionem, licèt eandem vel etiam castitatem ante vel post eam promissionem vovisset, quia deflorando puellam sub spe matrimonii renuntiavit statui perfectiori, & votum solùm obligat ex virtute Religionis, promissio verò defloratæ servari debet ex justitia, in concursu autem utriusque obligationis prævalet obligatio justitiæ, ut si vestem ex voto debeas pauperibus, eandémque ex contractu vel delicto debeas alteri, priùs huic, quàm pauperibus præstanda est. *Lugo à num. 41. Sporer. num. 601. Leur. qu. 295. Dices* cum *Ledesma, Perez, Schmalzgr. l. 4. t. 1. num. 32.* Talis non tenetur vi promissionis, quia hæc supponitur esse invalida, neque ratione damni causati, quia hoc per dotem, vel aliter resarcire potest. R. Tenetur ratione consensûs injustè subtracti, quē tenetur renovare, sicut qui subtraxit equum non satisfacit offerendo pecuniam, sed debet dare ipsum equum; *cùm aliud pro alio invito creditori solvi non possit L. 2. §. mulier ff. de rebus creditis.*

Dixi, *per se loquendo*, nam deflorator à ducenda defforata variis ex causis excusari potest:

12. Ut 1. Si habeat votum vel impedimentum indispensabile, v. g. sacros Ordines, professionem Religiosam; aliud matrimonium &c. tenetur tamen defloratam tunc dotare, si ipsa impedimentum ignoraverit, quia fraudulenter eam corrupit, secus si ipsa fuerit conscia impedimenti indispensabilis, tunc enim censetur voluisse decipi, excipe & nisi aliter sit inter ipsos conventum.

ventum, nam si ipsa sciverit quidem impedimentum, attamen copiam corporis aliter dare non voluerit, quàm ut defloretor v. g Clericus eam dotet, vel certam pecuniæ summam præstet, expleto opere turpi clericus ad hoc tenebitur. Si votum vel impedimentum sit dispensabile, & adsit causa dispensandi, defloratus sub promissione matrimonii probabiliùs tenetur defloratam ducere, vel enim ipsa fuit conscia voti aut impedimenti, & tunc prudenter credere potuit, quòd defloretor promittendo matrimonium se se obligaret ad petendam dispensationem, qui enim se obligat ad finem, hoc ipso se obligat ad media necessaria, & sub ea conditione dedit copiam sui corporis, non datura, si scivisset se relinquendam: vel non fuit conscia impedimenti, & tunc defloretor non tantùm tenètur vi promissionis, sed & ex fraudulenta damnificatione: *Si dicas* 1. Promissio matrimonii suppositò voto est de materia illicita, & per consequens nulla. 2. Si defloretus fuit conscia voti, voluit decipi, ergo ad nihil obligatur defloretor: ità probabiliter *Diana. Laym. Pontas.* R. *Neutrumque aff.* Nam promissio non est de contrahendo matrimonio simpliciter, sed sub conditione impetrandæ dispensationis, quod utique licitum est; nec fœmina conscia impedimenti voluit decipi, quia prudenter credidit petendam fore dispensationem.

2. Si defloretor sit longè excellentioris statûs 13.
vel conditionis, v. g. vir illustris, nobilis, officio vel dignitate conspicuus, cùm ipsa sit ancilla, rustici vel opificis filia, non tenetur eam ducere, etiamsi fictâ promissione eam deceperit, quia damnificator injustus non tenetur cum tam

inæquali detrimento ; imò nec tenetur eam dotare , si ipsa ob verborum ambiguitatem & inconstantiam , vel ob notitiam inæqualitatis fictionem facilè advertere potuerit , quia tunc volens decepta est , *Sanch. n. 5. d.* 10. *Pirh. & num.* 57. contra *Pontas* Verb. *Fornicatio caſ.* 3. ubi dicit quod defloratur teneatur eam saltem dotare ; sed vera manet ratio nostra , quòd volenti & fraudem advertenti nulla fiat injuria; ergo non est unde defloratori imponatur hìc obligatio eam dotandi. Aliud est si ipsa inæqualitatis fuit ignara , aut ipse seriò promisit , vel saltem ob sinceraciones credebatur non obstante dispari conditione matrimonium seriò promittere , tunc enim tenetur eam ducere vel dotare , quia quantum in se est , statui excellentiori renunciavit , & ipsa ex parte sua contractum oneroſum implevit , ergo & ipse tenetur eum implere. *Navar. Vasq Less. Laym. Reiffenst. num.* 123. contr. *Sanch. Pirh. n.* 57.

14. 3. Excusatur , si defloratam etiam defloratem deceperit fingendo se virginem , divitem , nobilem , &c. si ipsa se talem non finxit , sed ipse errore deceptus credidit esse virginem , & ideo matrimonium seriò promisit , adhuc in foro conscientiæ non erit obligatus eam ducere, quia defloratio sponsæ ab alio sive ante sive post promissionem facta est sufficiens causa dissolvendi sponsalia; utì pluribus dicetur *c* 104. *n.* 22. ergo si prævìè defloratam fuit , promissio secundi defloratoris , sive erat sponsalitia proprie , sive non , absolutè non ligat. Si tamen fictâ promissione copulam extorsit , & difficultas ad nuptias inde secuta sit , tenetur dare aliquid , etsi non tantum , quantum , si fuisset virgo. *Less. Sanch.*

num.

num. 11. *Dicast. hic num.* 144. imò si dubitans vel sciens esse corruptam, matrimonium ei pro usu corporis promisit, eam ducere tenetur.

4. Excusatur, si mulier postea fornicetur cum alio, quia hoc ipso renuntiat suo juri. 15.

5. Ad nihil tenetur deflorator, si deflorata vel ejus parentes nolint consentire in matrimonium cum defloratore; quia hic solum matrimonium promisit, & nihil aliud, ergo si hoc præstare velit, sed non possit, est liber. *Sanch. num.* 15. nec obstat, quòd forsan fictè promiserit, quia tunc tantùm tenetur renovare consensum, quem per fictionem subtraxit, hic autem consensus nihil prodest defloratæ, si defloratorem ducere nolit, sicut si pro copula fictè promisisset centum aureos, solùm tenetur dare hos aureos, & si ipsa eos acceptare nolit, non tenetur eam ducere, vel plus dare, nisì finxerit se esse conditionis notabiliter melioris, quàm est, tunc enim ob iniquam deceptionem tenebitur eam dotare. 16.

6. Si ex tali matrimonio timeantur gravia scandala, odia, vel similia mala, non tenetur defloratam ducere, neque dotare, nisi vi fraude aut fictâ spe matrimonii copulam obtinuisset, tunc enim teneretur non ad matrimonium, quod ob scandala & odium inire non potest, sed ad damna ex defloratione orta, quia hæc injustè causavit; si verò matrimonium seriò promisit ad nihil tenetur, non ad matrimonium, quia ab illo justè excusatur, neque ad damna, quia horum non est causa injusta. 17.

QUÆR. II. Quæ sit obligatio adulteri & adulteræ? 18.

℟. *Pars innocens non tantùm potest in foro ex-*

terno agere ad divortium perpetuum & amissionem dotis vel donationis propter nuptias, ut patet ex l. 4. decret. tit. de divortiis, sed etiam in foro conscientiæ tenentur adulteri per se loquendo compensare omnia damna conjugi innocenti vel legitimis proli-bus inde secuta : ùt si ex adulterio proles sit nata, tenetur eam primo triennio alere adultera, expost solus adulter; si verò proles adulterina inter legitimas sit educata, dotata, ad hæreditatem admissa, &c. tenetur uterque adulter in defectu alterius in solidum satisfacere, marito pro alimentatione & dotatione, filiis legitimis pro diminutione hæreditatis, pro majoratu, fideicommisso, aliisque privilegiis debitis soli primogenito, aut aliis filiis legitimis, ex errore autem collatis filio adulterino; & quidem uxor
19. adultera restituere debet ex bonis paraphernalibus aliisque propriis, tantundem relinquendo, donando vel legando marito, aut prolibus legitimis, vel si non habet bona propria, compensare debet exactiore diligentia & parsimoniâ, sibi attento statu quid subtrahendo de minùs necessariis, aut si nec hoc sufficiat, tenebitur quantùm potest spurio, modò ad hoc idoneus sit, persuadere; ut relictâ hæreditate amplectatur statum Ecclesiasticum vel Religiosum.

Dixi per se loquendo, nam sicut alii, ita &
20. adulteri ex pluribus causis à restitutione excusari possunt:

1. Ob inopiam & defectum mediorum.

2. Si restitutio fieri non possit, quin mater cum sua vel gravi prolis infamia aut vitæ discordiarúmque periculo crimen occultum manifestet. *Scotus in 4. dist. 44. Laym. l. 3. t. 3 p. 3. c. 14.* & manifestè colligitur *ex c. officii de pœnit.*

&

& remiss. ubi dicitur, quòd mulieri non sit *denegan-*
da pœnitentia, quæ ob similem timorem, prolem ex
adulterio conceptam, non vult marito fateri; *Ratio* est, quia tunc adest impotentia moralis, & non est obligatio restituendi temporalia cum gravi jactura in bonis altioris ordinis, uti hìc cum periculis famæ vel vitæ: accedit quòd ejusmodi criminis revelatio sit plerumque inutilis, quia filius est in possessione legitimitatis, nec in conscientia quidem cum tanto suî præjudicio tenetur credere matri etiam juranti, se ex adulterio conceptum, nisi ipsa id per idoneos testes, & talia indicia probet, quæ etiam in foro externo sufficerent ad pronunciandum filium esse illegitimum, quia forum externum, quamdiu non scitur inniti præsumptioni falsæ, etiam in conscientia locum habet, & certè, si motiva non sufficiant, ut Judex juste excludat filium à possessione filiationis legitimæ, quomodo sufficient, ut filius se suo judicio excludat, maximè cùm ipsa mater errare, aut ex maligno in hunc, & nimio affectu in alios filios id asserere possit. *Suar. Bonac. Vasq Molinat.* 3. *d.* 101. *Lug. d.* 13. *n.* 62. *Sporer. num* 555. 21.

Si tamen adultera sit mulier prostitutæ famæ, aut tantùm apud unum vel alterum virum taciturnum, vel solum filium deberet crimen suum manifestare, ad hoc tenebitur, si agatur de damno valde notabili, & spes sit, quòd filius spurius aliis fratribus sit satisfacturus, quia hæc infamatio non est tanta, quin eam mater pro reparando ingenti damno subire debeat; imò si filius Reginæ primogenitus foret spurius simul & hæreticus, vel aliter Reip. gravissimè nociturus, obligaretur etiam cum periculo vitæ id revelare, modò fructus inde pru- 22.

den-

denter sperari posset ; *Sylvius q. 62. a. 6. q. 7. La Croix. l. 3. n. 332.*

23. 3. Excusantur, si maritus & filii legitimi prudenter præsumantur damna remittere, eò quòd ex matris vel mutuo amore malint alium habere cohæredem, quàm crimen cum infamia matris & familiæ detegi, ùt non rarò contingit ;

24. *sed quid, si* mater suis filiis dicat : unus ex vobis est spurius, filii autem nolint, ut nominetur an mater tunc erit libera ? R. Si hoc faciant, quia singuli sibi timent, mater non est libera, quia filii legitimi timore injusto coacti remittunt, cùm tamen ipsi nullum verè periculum habeant illegitimitatis, sed solùm metuant propter modum illum, quo mater illos vult cogere ad remittendum ; secus si id faciant ex amore erga matrem, vel erga se invicem, etiam remissuri, quamvis scirent, quis esset illegitimus. *Covarruv. Lugo n. 42.*

4. Si mater ob vicinitatem copulæ cum marito & adultero habitæ dubitet, an ex marito vel adultero conceperit, ad nihil tenentur adulteri, etiamsi maritus nullas antea proles ex uxore genuerat, aut uxor putet se ex adulterio concepisse, quia mulier in hoc errare potest, & in dubio præsumitur in favorem matrimonii & prolis, quæ est in possessione honestatis. *Scot. Salon. 2. 2. q. 62. a. 6. Gobat. in Theol. jurid. mor. c. 28 n. 86. Lugo n. 17.* Si certum sit, prolem esse adulterinam, sed sciri non possit, quis ex pluribus adulteris, quos mulier circa idem tempus admisit, sit pater prolis, adultera tenetur mediam partem portionis hæreditariæ legitimis prolibus subtractæ compensare, aliam medietatem unà cum alimentis post triennium causatis

tenen-

tenentur adulteri ; quia certum est, unum ex iis esse Patrem, & est æquale dubium de singulis, ergo etiam singuli in defectu aliorum tenentur restituere ; *nec obstat*, quòd aliàs in dubio, an quis damni causa sit, ad nihil teneatur : nam hîc singuli sunt causa istius incertitudinis, quæ impedit, quominùs restitutio ab uno determinato exigi possit, & singuli volendo copulam in totum damnum consenserunt. *Rebel. l.* 3. *q.* 10. *Dicast num.* 159. *La Croix num.* 337, contra *Gobat. c.* 27. *n.* 48. *Karadine* & alios. *Si dicas*, sola mater admittendo plures circa idem tempus est causa dubii, & causa, quòd ab uno determinato Restitutio exigi non possit, & singuli de aliorum concubitu fortè non sciverunt, ergo sola mater tenetur ad totum damnum. R. *N. Ass.* singuli, quantùm est in se, sunt causa totius damni, etiamsi alter de altero non sciat, sicut si plures eodem tempore explodant in Petrum, vel ignem in ejus tectum injiciant, singuli sunt causa homicidii & incendii etsi non constet ex cujus actione damnum secutum sit.

5. Quid si adulteri prolem exponant ab aliis alendam? R. Id per se loquendo non licere, si tamen defectu mediorum, vel metu infamiæ prolem alere non possint, licitè deponent ad domum communem orphanorum, quia illum in finem ejusmodi domus communiter fundantur, nisi aliunde constet fundatas esse pro certa tantùm natione vel civitate.

* * * *
* * *
*

CASUS

CASUS XLIV.

De Restitutione famæ & honoris.

ZArus, *super restitutione famæ anxius quærit* 1. *An fama restitui debeat?* 2. *An filius obligetur pro parente, an heredibus læsi?* 3. *Quid si graviter infamavit cum levi vel nulla culpa?* 4. *Quid si infamantia dixit de Petro, audientes autem intellexerunt de Paulo?* 5. *An sufficiat infamatum laudare in alia materia?* 6. *An debeat dicere se esse mentitum, an jurare, adhibere testes, an revocare cum periculo vitæ vel famæ?* 7. *An apud auditores mediatos?* 8. *Quid debeatur pro honore læso?* 9. *Quid si ex detractione damna realia sint secuta, aut etiam mors?* 10. *Quid si infamia sit oblivioni data, vel fama recuperata?* 11. *Quid si crimen expost fiat publicum?* 12. *An fama compensari debeat per pecuniam?* 13 *Quid si læsus revocationem remitteret, si rogaretur?* 14. *Quid si reciprocè se infamârint?* 15. *An per modum defensionis liceat occultum alterius crimen manifestare?* 16. *An falsum affingere?* Pro resolut.

1. QUÆR. 1. Quid sit fama, honor, item an & qualiter læsa restitui debeant?

℟. 1 Definitionem famæ & honoris dedi cas. 36. ubi etiam de vitiis iisdem oppositis ex professo dictum fuit.

℟. Quòad restitutionem famæ vel honoris læsi accipe regulam sequentem certam & ab omnibus receptam: *Omnis, qui per detractionem alterius famam, vel per calumniam alterius honorem*

norem injustè læsit, tenetur efficaciter restituere famam, honorem & omnia damna realia inde secuta; *Ratio* regulæ est, quia damnum famæ & honoris est reparabile, & quilibet jus habet in famam & honorem æquè, ac in bona temporalia; ergo sicut hæc injustè læsa reparari debent, sic & fama honórque.

Dicitur 1. Omnis, qui læsit; nam obligatio restituendi famam est personalis, nec transit ad hæredes nisi ex speciali pacto, ùt si moriturus filio vel hæredi committat, & hic suscipiat obligationem restituendi famam à defuncto læsam; similiter fama restituenda est soli læso, non autem hæredibus, nisi infamia defuncti in eos redundet, ut si dixeris defunctum genuisse hos filios ex adulterio, tunc & filiis fama restituenda est. 2.

Dicitur 2. Qui injustè læsit; nam si læsio famæ sit justa, eò quòd crimen sit publicum, vel criminis occulti revelatio sit necessaria pro avertendo malo Reip. vel innocentis, nulla debetur restitutio. *V. Cas.* 36. *n.* 5. & 15. si læsio est injusta in materia levi, debetur restitutio sub levi, in materia gravi sub gravi. 3.

At quid, si graviter quidem læsisti famam, sed absque omni culpa, eò quòd crimen à te narratum bonâ fide credebas esse publicum, vel defectu deliberationis & advertentiæ cum culpa levi? R. Si absque gravi incommodo famam restituere possis, ad hoc teneris non tantùm ex charitate, quod tibi est commune cum omnibus, qui etiam nullam infamiæ causam dederunt, & apud omnes est in confesso, sed etiam ex justitia. *Less. Laym.* *c.* 7. *n.* 1. *Tamb. l.* 9. *c.* 3. §. 3. *Lugo d.* 15. *à n.* 3. *Soorer. in dec. t.* 5. *c.* 4 *n.* 86. *Ratio* est, quia justitia non tantùm obligat ad non ponen-

ponendam causam proximo damnosam, sed etiam ad auferendam jam positam, hoc ipso enim, quòd scias causam v. g. revelationem occulti criminis à te etiam inculpabiliter positam alteri inferre damnum, & non removeas cùm facilè possis, censeris damnum illud approbare & velle, teneríque restituere; sicut si tuus bos te nesciente incipiat nocere frugibus proximi, si expost id rescias, & non abigas, damnum à tempore scientiæ causatum tibi fit voluntarium cum obligatione restituendi; item bonâ fide alicui posuisti ignem, ex quo postea advertis oriri incendium; loco medicinæ porrexisti venenum, si incendium, vel mortem non impedias, cùm facilè potes, in conscientia es incendiarius & homicida.

Dices 1. Talis diffamator non tenetur ex re accepta, cum ex fama aliena nihil possideat, neque ex delicto vel contractu, quia formalis culpa aut contractus non interceſſit, ùt supponitur; ergo.

2. Si alterius ædes sine culpâ exussi, ad nihil teneor; ergo à pari, si absque culpa destruxi alterius famam.

3. Si bos meus me ignorante perdat alienas segetes & ego superveniens eum non prohibeam non teneor ad primum damnum me nesciente illatum, sed tantùm ad illud, quod expost infert me sciente; quod si me sciente novum damnum præter primum non inferat, ad nihil tenebor, quia primum damnum mihi non est imputabile; ergo à pari, si primò sine culpa famam læsi, & post me advertente ex mea actione nova infamia non sequatur, ad nihil teneor: eccè sententiam verè probabilem & in praxi tutam, quam *Dicast. de Restit. d.* 12. *n.* 162. dicit probabiliſſimam;

Sed

Sed &c. ad 1. obligationem oriri tum ex re quasi accepta ; detractor enim famam alterius quasi detinet apud se , usque dum per revocationem quasi ex suo eam reddat ; tum maximè ex injusta damnificatione , quæ quidem ab initio formaliter injusta non est, sed fit talis per voluntariam continuationem.

Ad 2. Est disparitas , quòd actio exustiva ædium nec ab initio nec expost fiat voluntaria , ùt supponitur.

Ad 3. Iterum disp. est, quòd mea detractio, si non revocetur , cùm potest , pergat me sciente & volente causare totum & idem damnum in fama , quod antea causârat me ignorante , ergo totum illud damnum teneor reparare ; econtra bos me præsente non infert idem damnum,quod antea intulerat , sed planè novum , ergo sufficiet restituere damnum novum , quod meus bos me sciente & non prohibente intulit.

Sed denique quid , si infamantia loquebaris de 4.
Petro , audientes autem intelligebant de Paulo , an teneris famam reparare Paulo ex justitia; nam quòd tenearis ex charitate , si absque gravi incommodo possis , indubitatum est : Negat *Less.* quia obligatio restitutionis oritur ex sola formali injuria ; Paulo autem non fecisti injuriam formalem , sicut si volens occidere equum Petri inimici tui,præter intentionem occidas equum Pauli amici : At meliùs affirmant *Molina* & alii; nam quamvis tua actio ab initio non fuerit causa formalis & voluntaria damni ùt Paulo illati,quia tamen te sciente pergit nocere , si eam non removeas , quando facilè potes , fiet tibi causa damni voluntaria & obnoxia restitutioni ; sicut si volens

lens incendere horreum Petri casu incendas horreum Pauli, si advertens errorem, incendium, cùm potes, non restinguas, totum damnum tibi fit imputabile cum obligatione satisfaciendi Paulo.

5. *Dicitur* 3. Tenetur *efficaciter* restituere, ita ut infamatus bonum nomen suum in effectu recipiat, ideoque, si aliquem sive vera & occulta, sive falsa narrando infamâsti, non satisfacis eum in alio genere laudando. v. g. dixisti Petrum esse homicidam, non est satis, si dicas eum esse castum, quia per famam castitatis, nequidem partialiter, tollitur infamia homicidii; sed debes dicta revocare, dicendo te injuriam feciſſe, te malè fuisse informatum, te errasse errore scilicet
6. practico &c. Si vera dixisti, non potes dicere te esse mentitum, quia hoc ipsum esset mentiri, posses tamen & deberes, si aliter fidem obtinere non potes, uti restrictione mentali, dicendo ipsum tale crimen non admisisse, subintelligendo publicè, seu tali modo, ut licitè potueris revelare, sicut ejusmodi restrictione uti potest & debet Confessarius interrogatus de crimine sibi dicto in confessione, ùt fatentur omnes. Si falsum dixisti, teneris, si opus est, revocare, dicendo te esse mentitum, adhibendo juramentum & testes, etiam cum æquali tua infamia & periculo, v. g. alium per calumniam accusâsti, falsum testimonium scienter dixisti, ex quo alteri mors, jactura famæ & bonorum imminet, obligaris tuum dictum retractare &, si opus est, cum periculo vitæ, famæ, & bonorum, ùt habet *communis & certa*; quia in pari causa melior est conditio innocentis; & sicut iniquus occisor equi alieni tenetur restituere cum jactura equi proprii vel

ejus

ejus pretii, sic & restituere famam cum simili jactura famæ propriæ; non tamen tenetur cum longè majore suo damno, quia tunc censetur moraliter impotens, neque tenetur per seipsum, si revocatio utiliter fieri possit per Confessarium, vel per alium. Si detractor prævideat, vel meritò timeat, ne crimen à se dictum ab auditoribus ulteriùs propaletur, si expost ultrà propalatum est, obligatur etiam apud auditores mediatos revocare, quia est causa injusta detractionis per hos factæ; secus si dixerit viris prudentibus, à quibus ulteriorem propalationem non timebat: si non recogitâsti, an auditores tui sint vel non sint taciturni, ùt communiter contingit, probabiliter non teneris revocare apud mediatos, quia cùm nemo præsumi debeat malus, ulterior criminis revelatio non tibi, utpote qui eam non prævidisti, sed auditorum malitiæ imputanda venit. 7. 8.

Dicitur 4. *Debet restituere famam & honorem*, intellige per contumeliam læsum, de qua vide *Cas.* 36. *num.* 1. Si contumelia non contineat detractionem v. g. privatim nemine audiente aliquem vocas stultum, spurium, adulterum: propriè non debetur restitutio, sed (nisi seipsum vindicando juri suo resignârit) satisfactio, petendo veniam &c. ad quam tamen plerumque non tenentur superiores, parentes, Domini, *ne, dum nimiùm servatur humilitas, regendi frangatur authoritas*, uti ait *S. August. in sua regula*; tenebuntur tamen satisfacere exhibendo extraordinaria honoris & benevolentiæ signa, v. g. amicè salutando, alloquendo, obsequia & beneficia præstando &c.

Dicitur 5. *Et omnia damna temporalia*, intel- 9.

lige præviſa, ùt ſi ob tuam detractionem quis officio, dignitate vel bonis ſuis privatus ſit, hæc obligatio tranſit ad hæredes : ſi ex tua detractione de crimine occulto, ſed vero quis fuerit accuſatus & condemnatus, ad nihil teneris, quia ſententia eſt juſta, & fama reparari non poteſt, cùm crimen per juſtam ſententiam ſit factum publicum.

QUÆR. II. Quæ hìc ſint cauſæ à reſtitutione excuſantes?

10. R. Sunt ſeqq. 1. *ceſſatio damni*, ùt ſi nullum damnum factum eſt, eò quòd audientes dicenti non crediderint, vel infamia oblivioni ſit tradita, aut fama aliunde v. g. purgatione canonicâ, probitate vitæ, proborum virorum teſtimonio, vel authoritatẽ judicis jam ſit recuperata ; quo caſu adhuc ſatisfieri debet pro damno temporali, ſi quod ex detractione ſecutum eſt, & pro impenſis, quas infamatus facere debuit pro recuperanda fama.

11. 2. Excuſaris, ſi crimen occultum à te revelatum ſine tua culpa factum eſt publicum ; ſi tuâ culpâ publicatum eſt, teneris, ſi potes, revocare etiam publicè per ſcripturam, concionatores &c. *nec obſtat*, quòd per publicationem veri criminis infamatus amiſerìt jus ad famam, nam jus illud amiſit per tuam injuſtitiam, ergo quantùm eſt in te, teneris facere ut ipſe jus & famam recuperet.

12. 3. *Excuſat impotentia* phyſica vel moralis, ùt ſi auditores tuos, coram quibus detraxiſti, nec ſcripto nec verbo convenire poſſis, aut reſtituere nequeas ſinè longè majori tua infamia vel damno ; quòd ſi fama nullatenus reſtitui poſſit, & infamatus nullum damnum in bonis fortunæ paſſus

passus sit, non teneris ante sententiam judicis damnum famæ compensare pecuniâ. *Nav. Less. Sporer. Lugonum.* 23. & plurimi apud *La Croix l.* 3. *p.* 2. *n.* 299. quia justitia tantùm exigit, ut restituatur res ablata in se vel æquivalenti, seu in eo, quòd rei secundùm communem æstimationem æquivalet, ita ut inter se functionem & commutationem recipiant, sed pecunia nec in se, nec in æquivalenti est fama, nec per quantamcunque pecuniam recuperatur fama ablata, ergo.

Dices 1. qui non potest restituere, quod debet, tenetur restituere, quantum potest. 2. Si fama eadem restitui non possit, est obligatio infamatum laudandi in alia materia, vel etiam honorandi, ùt habet communis, & tamen una fama, quâ v. g. diceris justus, nequidem partialiter est alia fama, quâ diceris castus; imò fama & honor genere differunt. *R. ad* 1. debet restituere, quantum potest in rebus ejusdem ordinis & in communi æstimatione æquivalentibus *C.* secus *N ad* 2. *NC* quamvis una fama non sit formaliter altera, est tamen in eodem genere bonorùm, & licèt honor & fama in rigore physico differant genericè, sunt tamen ita affinia & connexa, ut moraliter & quoad usus humanos ferè pro eodem reputentur; licet enim honor non sit fama, est tamen famæ seu bonæ existimationis de proximo testificatio.

Excusat *libera condonatio infamati*; cùm enim sit Dominus suæ famæ, ejus læsionem remittere potest, sufficit autem remissio tacita vel prudenter præsumpta ex hoc, quòd credatur remissurus, si rogaretur, aut malit rem dissimulari, quàm ejus memoriam refricari; excipe nisi 13.

remissio cedat in præjudicium religionis, familiæ, vel aliorum, qui ex ejus infamia infamati sunt; tunc enim his invitis obligatio revocandi remitti non potest, quia & ipsis facta est injuria.

14. 5. Excusat *reciproca infamatio*, dum alter te infamavit & famam restituere recusat. *Sot. Molina. Less. Dian. Sylvius* 2. 2. *q.* 62. *a.* 2. *Dicast. d.* 12. *n.* 246. *Laym. n.* 5. contra *Tann. Nav. Lugo n.* 44. *Sporer à n.* 117. *Ratio est.* quòd quidem non liceat infamiam compensare, infamantem vicissim infamando, quia non licet reddere *malum pro malo*, nec *maledictum pro maledicto*, 1. Pet. 3. postquam tamen sic fecisti, modò injuria utriusque sit æqualis, non teneris alteri restituere, jura enim sunt paria, & tu non habes minus jus ad tuam famam, quàm alter ad suam; si ergo alter tuam restituere nolit, sibi imputet, nec rationabiliter invitus esse potest, quòd nec tu restituas, & paria crimina compensatione mutuâ delentur. *C. tua fraternitas de adult.*

Dices 1. compensatio tantùm habet locum, quando per eam restituitur æqualitas, seu recuperatur id, quod ablatum est, ùt si mihi debeas centum aureos, & ego à te surripiam totidem; sed per hoc, quòd non restituo alienam famam, non recupero meam, ùt patet; nam ex hoc, quòd alterum dicam esse latronem, ego non credor innocens ab adulterio, quod alter mihi imposuit. 2. Quando ad me indemnisandum licet alienam rem retinere, etiam licet eam surripere, ùt clarum est in debito pecuniario, sed non licet surripere famam alienam, si quis meam restituere nolit, ergo nec licet eam tunc retinere seu non restituere.

R. Non

℟. Non est hìc propriè compensatio, quâ ipsa res vel ejus æquivalens recuperetur, ùt malè supponunt adv. hæc enim non in fama, sed tantùm in rebus pretio æstimabilibus locum habet, ut si pro equo ablato clam surripiatur similis equus vel ejus pretium; sed solùm est suspensio, seu justa dilatio solutionis, usque dum alter vicissim solvat, quod debet, potest autem esse justa causa differendi solutionem, etsi non sit justa causa auferendi rem alienam, ùt manifestum est in necessitate gravi, vel in periculo gravis damni, in quibus debitor solutionem differre, non autem alienum auferre potest; item si quis meas malitiosè ædes exussit, oculum excussit, non licet quidem vicissim alterius ædes incendere, oculum excutere, quia hoc non esset suum damnum reparare, sed alteri damnum inferre & seipsum vindicare; postquam tamen ædes exussi, oculum excussi, justè differo reparationem damni, usque dum alter vicissim mihi reparationem offerat; ergo à pari, etsi non liceat infamantem mutuò infamare, postquam tamen infamavi, licitè restitutionem famæ differo, usque dum alter pariter meam restituat, quòd si *Lugo* & *Sporer l.c.* bene ponderassent, hanc sententiam, non tantùm ex authoritate, sed & ex rationibus intrinsecis dixissent probabilem, imò probabilissimam, & mihi omnino veram.

15. *Sed quæres*, an saltem per modum defensionis liceat infamantem reciprocè infamare? ℟. Pro reparandâ fama jam læsa id non licere, licet tamen pro avertendo damno futuro & imminente; sic licitè aperio occultum crimen falsi accusatoris vel testis ad enervandam eorum fidem; utor enim jure meo, quod habeo ad proban-

dam meam innocentiam, & si liceat occultum proximi crimen aperire pro tuenda fama & vita proximi innocentis, imò & ad habendum à vi-
16. ro gravi solatium, ùt docet *S. Thom.* cur non pro tuenda fama & vita propria: nunquam tamen licet falsum crimen iniquo accusatori vel testi affingere etiam ad evitandam mortem vel extremam infamiam, ùt certum est ex prop. 43. & 44. ab Inn. XI. damnatis, quas exhibui *Cas. 36. num. 5.* nam id foret mendacium in re gravi tum contra justitiam publicam, quia judex, quantum est in se, inducitur ad puniendum Innocentem, & testes ad perjurium, tum contra justitiam privatam, quia quilibet habet jus, ne falso crimine infametur, sicut habet jus, ne à privato occidatur.

Dices cum *Lugo* & *Tamb.* si dolo vel mendacio defendam me contra injustum aggressorem eum v. g. falsis promissis aut minis absterrendo, pecco venialiter peccato mendacii, non autem contra justitiam, quia habeo jus defendendi vitam, ergo si mendacio injustum aggressorem meæ famæ & vitæ privem suâ famâ, tantùm pecco venialiter peccato mendacii; si enim non est injustitia per mendacium defendere vitam, minùs erit in casu posito per mendacium defendere famam simul & vitam.

R. *N. C.* nam imprimis id injustum est in judicio, quia læditur justitia publica, extra judicium verò impingere falsum crimen non est medium necessarium & certò efficax pro recuperanda fama, potes enim deficere in probatione, & adversarius potest per veros testes aliáque indicia tua dicta elidere; econtra occisio injusti aggressoris est medium necessarium & certum conservandæ vitæ, ùt supponitur. CA-

CASUS XLV.

De circumstantiis restitutionis, & in specie cui, quo tempore & loco restitutio fieri debeat?

ABbenius *multa iniquè congessit, dubitat, an, & qualiter teneatur restituere.* 1. *Quia Dominus re suâ creditur abusurus.* 2. *Quia Dominus rei est defunctus.* 3. *Quia res alteri erat oppignorata vel vendita.* 4. & 5. *Aliqua furi reddidit, à quo emerat* 6. *Pleraque acquisivit usurâ, iniquo pondere, vel mensurâ, & ignorat à quibus.* 7. *Alia sibi tanquam pauperi aut alieno ære gravato retinet.* 8. *Sarcinam à viatore in domo suo relictam vendidit.* 9. *Res tum furtivas tum inventas ex parte dedit primò repetenti, qui non erat Dominus.* 10. *Partim factâ vel non factâ inquisitione aut ex consilio Confessarii dedit pauperibus.* 11. *Dubitat an restitui debeant res vacantes, inventæ, derelictæ.* 12. *An, & ex quibus causis differri possit solutio.* 13. *An fieri ante vel post tempus conventum.* 14. *Quid si fiat per partes, vel differatur post mortem.* 15. *Quo loco & quibus expensis tenetur debitor ex delicto.* 16. *Debitor ex re accepta.* 17. *Quid si mittat rem Domino absenti, & in via pereat.* 18 *Quo loco tradenda res debita ex contractu?* Pro resolut.

QUÆR. I. Cui restitutio fieri debeat?

Rx. I. *Debita vel bona certa*, id est talia, quorum Dominus scitur, regulariter restitui debent ipsi Domino, quia hic in ea primarium jus habet. *Excipe* 1. nisi Dominus re suâ esset abusurus ad I.

peccatum, v. g. pecuniâ ad se inebriandum vel fornicandum; tum enim, si absque gravi incommodo potes, teneris ex charitate restitutionem differre, imò si re suâ esset abusurus ad injustitiam, v. g. gladio suo ad se vel alium occidendum, teneris ex justitia non reddere, aliàs sine causa positivè cooperaris actioni injustè, & per consequens teneris de damno secuto. *Sotus. Less. l. 2. c. 16. dub. 4.* V. Cas. 38. à n. 1. debes tamen esse moraliter certus, quòd Dominus re suâ abusurus sit, nam in dubio debet præsumi bonus, & possidet obligatio restituendi; in praxi etiam plerumque adest causa excusans, puta periculum rixarum, aliorúmque incommodorum, si Dominus rem suam seriò repetat, & non recipiat.

2. 2. S Dominus sit defunctus, omnia debita realia sive ex contractu sive ex delicto reddenda sunt hæredi, quia hic succedit in omnia jura defuncti; si defunctus de rebus suis non disposuerit, neque hæredem ab intestato usque ad decimum gradum, vel ex testamento reliquerit, ejus jura & bona dicuntur vacantia & derelicta. *L. 1. 4. & 5. Cod. de bonis vacant.* quia de iis in vita disponere noluit, & post mortem non potuit, ideóque de jure naturæ fiunt primò occupantis, & debita debitori remanebunt; jure civili cedunt fisco, vel sæculari, si defunctus sit laicus, vel Ecclesiastico, si fuerit clericus, saltem post sententiam judicis, ùt requirit *Amicus de just. d. 16. num. 6.* nam *cit. leges* dicunt intra certum tempus posse præscribi contra fiscum; ergo possunt bonâ fide retineri, quia malâ fide nunquam præscribitur. Bona peregrinorum in diversorio sine hærede defunctorum, per

Epi-

Episcopum loci distribuenda sunt pauperibus pro anima defuncti. *Auth. omnes Cod. communia de succes.*

3. Si alteri debeatur rei alienæ possessio, huic immediatè restituenda est, v. g. accepisti rem apud alium depositam, conductam, commodatam, emphyteuticam &c. non Domino sed depositario, commodatario &c. restituere debes, quia sine injuria privari non possunt jure custodiæ, usûs, vel possessionis, nisî consentiant, vel credantur re iniquè abusuri, ex quo capite bona Ecclesiæ non Prælato dissipatori sed Capitulo restituenda sunt. 3.

4. Si habeas rem à possessore malæ fidei v.g. emisti equum à fure, per se non furi, sed Domino reddi debet, qui solus jus in eam habet, non verò iniquus possessor: dico *per se*, nam si fur tibi nolit reddere pretium, nisi ei restituas equum, *Nav. Vasq. Dicast. Less. Metzger d.* 33. *a.* 1. & alii apud *Vivam. op.* 2. *q.* 2. *a.* 3. dicunt furi eum licitè reddi posse, etsi fur nunquam eum reddet Domino, quod *Lugo d.* 17 *s.* 2. *Sporer num.* 121. etiam admittunt de emptore malæ fidei, quia res sive bonâ sive malâ fide empta per hoc, quòd reddatur furi non ponitur in pejore statu, quàm esset, si nunquam fuisset empta: at probabiliùs contradicunt *Cajet. Sot. Molin. Laym. Sylvius q.* 62. *a.* 6. *La Croix l.* 3. *p.* 2. *num.* 100. 4.

Ratio est 1. emptor rei alienæ, si aliter pretium recuperare non possit, licitè quidem permittere potest, ut fur mercem recipiat, quia habet jus ad suum pretium, pro quo nihil accepit, nec obligatur rem alienam cum tanto suo damno conservare, ùt fatentur omnes, non ta-

men

men licitè potest eam furi restituere seu tradere, quia hoc non est permittere, sed positivè & proximè cooperari ad injustum alterius damnum; sicut si latro velit auferre rem *tuam*, nisi tradas *alienam*, potes quidem permittere, ut accipiat rem alienam apud te existentem, non tamen licitè eam tradis. 2. Res à fure liberata apud emptorem meliorem statum acquisivit, qui unà cum re ad Dominum pertinet, ergo qui eam furi restituendo ad pejorem statum reducit, facit Domino injuriam, sicut qui rem alienam ex incendio vel flumine ereptam, iterum in flammas vel flumen rejicit, etsi alius ipsi minetur æquale damnum, nisi iterum injiciat. 3. Dominus ab emptore potest justè rem suam repetere, imò & tollere, ergo alter obligatur eam ipsi, & non furi reddere, ne detur bellum ex utraque parte absque errore justum; *nec obstat* quòd fortè ex ignorantia rem non repetat, nam per hoc jus suum non amisit, & judex tenetur rem non furi, sed Domino adjudicare, ergo & tu restituere.

Dices 1. emptor restituendo rem furi reponit
1. eam ex gravi causa in eodem statu, in quo fuisset, si nunquam fuisset empta, ergo nec damnum, nec injuriam facit Domino, etiamsi eam emerit malâ fide; sicut si quis à fure, sive bonâ sive malâ fide, accepit canem alienum, si in via timeat ab ipso morderi, potest canem citra Domini injuriam dimittere, etsi prævideat eum rediturum ad furem.

2. Quamdiu fur detinet meum pretium, res empta necdum est à fure perfectè liberata, sed est quasi sub actuali conflictu, ideóque licite reddi potest; sicut si à fure extorsi pallium Petri, fur autem arripiat meum, licitè ei reddo pallium Petri,

Petri, ut recipiam meum; item si quis velit auferre bursam meam, nisi bursam Titii in foro inventam iterum illuc reportem à fure auferendam, licitè reporto.

3. Ex gravi causa licet remotè cooperari peccato alieno, ùt cum communi dixi *Cas.* 20. *n.* 2. sic si fur velit auferre thesaurum meum, nisi ostendam thesaurum Petri, licitè hunc ostendo; ergo si fur nolit reddere mihi pretium, nisi restituam rem emptam, licitè eam restituo, etsi forsan à fure retinendam.

4. Si Petrus mihi intentet mortem, nisi tradam gladium Pauli apud me depositum, licitè eum trado, etiamsi sciam, quòd eodem velit Paulum occidere; quia tradere gladium est actio de se indifferens ideòque remotè tantùm cooperativa ad occisionem Pauli; quam ponere licet ad evitandum æquale malum proprium; ergo reddere mercem furi etiam tantùm est cooperatio remota, & per consequens licita ad evitandum damnum æquale. Ecce rationes multùm graves, ut vix judicari possit, an hæ an oppositæ præponderent. Nihilominùs.

R. *ad* 1. *N. C.* injuriam facit Domino, non quia rem emptam reponit ad statum primum, sed qui eam privat statu intermedio meliore jam acquisito; aliud est de cane, qui furi positivè non restituitur, sed ex gravi causa permittitur sponte ad eum redire.

ad 2. *N. ass* sicut si pallium Petri à fure ereptum deportasses ad locum tutum, non posses illud furi positivè reddere seu tradere, etsi possis permittere, ut ipse recipiat; sic & mercem non potes reddere, bene tamen ex causa permittere, ut fur recipiat. Idem est de bursa reperta & ad locum tutum deportata.

ad

ad 3. *N. C.* reddens mercem tradit rem alienam furi, ideóque proximiùs cooperatur, quàm qui eam nudè ostendit ; & obinde Dominus magis est invitus respectu hujus, quàm respectu alterius.

ad 4. *N. C* tradens gladium Pauli metu mortis est in extrema necessitate, in qua Paulus non habet jus repetendi gladium, necessitas autem recuperandi pretium non est tanta, ut Dominus mercis amiserit jus eam repetendi.

6. R. II, Debita vel bona incerta, hoc est talia; quorum Dominus ignoratur, vel conveniri non potest, restituenda sunt juxta explicationes sequentes.

1. *Bona incerta comparata ex delicto* v. g. furto, usurâ, iniquâ mensurâ vel pondere, si factâ pro rei qualitate & valore, diligenti inquisitione Dominus sciri vel conveniri non possit, restitui debent pauperibus. *S. Th.* 2 2. *q.* 62 *a.* 5. *ad* 3. *& ibid. Cajet. Bannes Sylvius Covar. Molin. d.* 746. *Lugo d.* 6. *s.* 12 *Viva op.* 2. *q.* 2. *a.* 3. & ita definivit Alex. III. *C. cum tu de usur. c. nemo* 24. *q.* 5. *Ratio est*, quia res, quæ Dominum habet, non potest retineri illo non consentiente, aut, si Dominus reperiri non possit, debet expendi juxta voluntatem ejus prudenter præsumptam ; sed bona incerta Dominum habent, aliàs forent vacantia vel derelicta, quæ fiunt primò occupantis, neque prudenter præsumi potest, quòd Dominus velit ea retineri ab injusto eorum possessore, ne lucrum ex delicto reportet, sed prudentissimè præsumitur, quòd si sibi vel suis hæredibus aut proximè consanguineis præsertim indigentibus restitui non possint, velit ea distribui in pauperes, vel ad quaslibet

causas

causas pias, ùt communiter explicant DD. ergo sic expendi & restitui debent, unde si ipse verè pauper, vel debitis ultra vires gravatus sit, ea, 7. sibi propriâ authoritate retinere potest, nisi obstet lex aliqua positiva, *Scot. Vasq. Sylv Sanch. Illsf. t.* 4. *d.* 3. *n.* 250. quòd si Dominus in particulari quidem ignoretur, sciatur autem in communi, v. g. milites injustè expilârunt oppidum, mercatores, caupones, pistores mercibus, mensurâ vel pondere iniquo concives suos defraudârunt, etsi nesciant, quibus in particulari damnum illatum sit, restitutio tamen facienda erit non pauperibus, sed quòad fieri potest personis læsis per se vel per virum probum, & in ultimo casu minuendo pretium vel augendo pondus & mensuram.

2. Bona *incerta ex contractu* vel *inventione* v. 8. g. mercator ignotus loco vitri tradidit gemmam, loco cupri aurum, loco unius ulnæ duas, item invenisti annulum pretiosum, aut viator ignotus sarcinam in domo tua reliquit &c. si adhibitâ inquisitione debitâ per publicationem vel schedarum affixionem Dominus reperiri non possit, probabiliùs hæc iterum restituenda sunt ad causas pias *S. Th. q.* 66. *a.* 5. *ad* 2. *Scot.* 4. *dist.* 15. *q.* 2. *ad* 4. *Cajet. Nav. Less. Laym. Viva op.* 2. *q* 2. *a.* 3. *& DD. cc. Ratio* denuò *est*, quòd res aliena sine consensu saltem præsumpto Domini retineri non possit, præsumitur autem esse voluntas Domini, ut, dum res sibi corporaliter restitui non potest, restituatur ad causas pias, in bonum animæ. Fatentur tamen plerique oppositam, quam docent *Sot. Medina. Sa. Dian. p.* 11. *t.* 4. *R.* 12. *Metzg. t.* 11. *d.* 27. *a.* 3. esse probabilem; quia incer-

tum

tum est, an voluntas Domini sit, ut res sua in causas pias erogetur, vel non potiùs, ut à possessore bonæ fidei asservetur, aut si asservari non possit, consumatur, distrahatur, & Domino si fortè compareat æquivalens restituatur: optimè distinguit *Lugo n.* 141. quamdiu supersit spes aliqua inveniendi Dominum, præsumitur Dominus rem suam vel pretium ejus velle asservari, si nulla spes supersit, tunc demum dari pauperibus.

9. 3. Inventor non debet credere cuivis dicenti rem esse suam, nisi id probetur sufficientibus indiciis, si plures dicant esse suam, dividenda est pro rata probabilitatis, aut in defectu probationum danda pauperibus.

4. Qui præmissâ debitâ inquisitione rem in pauperes vel pias causas expendit, Domino comparente ad nihil tenetur, non ex re accepta, quia rem non ampliùs habet, neque ex injusta acceptione, nam quamvis eam fortè accepit malâ fide v. g. furto, rapinâ &c. postquam tamen Dominum invenire non potuit, culpam purgavit eam expendendo juxta voluntatem Domini prudenter præsumptam; pari modo ad nihil tenentur pauperes, vel loca pia, si rem taliter acceptam jam absumpserunt, secus si adhuc existat, tunc enim obligantur ex re accepta, quia distributio illa aliter fieri non potuit, quàm sub conditione, si Dominus re adhuc existente non comparuerit, aliâs enim malè gestum esset negotium Domini. *Laym. Diana Petsch. p.* 649.

10. 5. Si non præmissâ sufficientè inquisitione in Dominum, res erogata est in causas pias, & adhuc existat, possessor rei tenetur primò, & in ejus defectu, qui dedit, si res bonâ fide est consumpta,

sumpta, nec aliquis ex ea factus ditior, tenetur solus distributor. Ratio est, quia transferri non poterat rei dominium, cùm Dominus esset rationabiliter invitus, &, qui dedit non præmissâ debitâ inquisitione, Domino fecit injuriam.

6. Si fur bonâ fide ex ignorantia vel mandato Confessarii non factâ inquisitione rem dedit pauperibus, & ab iisdem consumpta sit, fur adhuc tenebitur solvere pretium ratione primæ acceptionis injustæ, sicut si res apud ipsum sinè ejus culpa periisset, neque est voluntas Domini, ut sic expendatur res sua. *S. Anton. Nav. Rebel. Herinx d. 8. n. 109. Lug. d. 21. n. 59. Dicast. d. 3. n. 113.* Si dicas, talis fecit, quod potuit, & ignorans tenebatur obedire Confessario; ergo creditor non potuit esse invitus, ut sic fieret. R. Fecit, quantum potuit, ad evitandum novum peccatum C. ad extinguendum debitum N. debitor ex delicto debet creditorem efficaciter reddere indemnem, unde, si restitutionem commisit Confessario vel nuntio à creditore non assignato, qui rem retinuit, tenetur denuò solvere, ùt fatentur omnes; ergo & tunc, quando absque inquisitione bonâ fide dedit pauperibus. *V. infra n. 17.*

R. III. Res *vacantes*, ùt gemmæ & lapilli in littore maris, feræ in sylvis, res *derelictæ* vel pro derelictis habitæ, ùt missilia Principum, *thesauri* ultra memoriam hominum reconditi jure gentium fiunt primò occupantis, ideóque restitutioni obnoxia non sunt, nisì sub limitationibus explicatis *Cas. 22.* 11.

QUÆR. II. Quo tempore restituendum?

R. *Ut primùm moraliter fieri potest post delictum vel notitiam rei alienæ, aut præfixum terminum in* 12.

contractu : est regula communis & certa; aliàs enim detineretur res aliena Domino rationabiliter invito; unde *deduces seqq.*

1. Differre solutionem uno alteróve die non est mortale, nisi Domino grave damnum vel incommodum ex dilatione causetur, imò si debitor non sit ex delicto(quoad hunc enim Dominus est plerumque magis invitus) & verum habeat solvendi propositum, ac dilatio solutionis Domino non sit damnosa aut periculosa, non est arguendus peccati mortalis, etiamsi per unam alterámve septimanam,imò & mensem solutionem differat. *Molin. Laym. Tamb.* Tres verò sunt causæ, propter quas restitutio justè differri potest. 1. Si creditor non sit præsens, nec aliquem statuerit, qui solutionem acceptet. 2. Si creditor etiam tibi debeat, & non solvat. 3. Si solutio fieri non possit sinè scandalo vel notabili damno in bonis animæ, famæ vel fortunæ.

13 2. Si nullus in contractu terminus est præfixus, solutio primùm facienda, quando creditor secundùm loci consuetudinem eam exegerit, nisi forsan petere impediatur, vel à potentiore non audeat, tunc enim terminus solutionis erit, qui prudenter judicatur esse de rationabili voluntate creditoris.

3. Si terminus præfixus est in favorem debitoris, ùt in commodato, debitor poterit terminum prævenire, & citiùs solvere; quòd si creditor acceptare nolit,& res individua pereat sinè culpa debitoris, interitus non huic, sed creditori imputabitur. *Diana p. 1. t. 8. R. 17.* Quando autem terminus præfixus fuit in favorem creditoris, ùt in locato ad certum tempus, in censu pro annua pensione;tunc debitor regulariter terminum

minum prævenire non potest, nisi soluto integro pensionis vel locationis pretio; creditori verò non conceditur repetere rem suam ante terminum conventum, nisi debitor de fuga, vel non solvendo foret suspectus, tunc enim cogitur vel rem ipsam reddere vel cautionem præstare.

4. Qui injustè cum peccato mortali solutionem differt, tenetur ad omne lucrum cessans & omne damnum obinde creditori emergens, ùt per se patet; qui solutionem inculpabiliter differt ex naturali oblivione vel impotentia, valde probabiliter excusatur, præsertim si non sit debitor ex delicto; an idem teneat de eo, qui solutionem differt ad avertendum proprium damnum, dicam *Cas. 47. n. 4.*

5. Debitor vel maximè ex delicto, si possit, 14.
debet statim totum debitum solvere, quamvis per partes vel distincta delicta contractum, & si absque causa velit solutionem differre, vel per partes solvere, non potest absolvi, quia manet in actuali peccato, & Dominus est rationabiliter invitus, quia habet jus ad totum debitum, & posset intervenire impotentia, mutatio voluntatis vel aliud periculum; minùs absolvi possunt, qui solutionem differunt usque ad mortem, vel post mortem committunt hæredibus, quia injustè detinent aliena, & suos creditores exponunt periculo damnorum, præsertim si hæredes sint potentes vel difficilis conventionis, aut, ùt fieri assolet, in indagandis & observandis obligationibus defuncti negligentes, nisi periculum gravis infamiæ vel scandali aut alia justa causa exigat restitutionem differri post mortem.

QUÆR. III. Quo loco & cujus expensis resti- 15.
tutio fieri debeat?

R. 1. *Debitor ex delicto* debet restituere in illo loco, ubi Dominus rem suam erat habiturus, si res injustè ablata, detenta vel destructa non fuisset, & quidem suis expensis, ùt si Coloniæ abstulit pecuniam vel equum, & ea secum abduxit Viennam, tenetur suis expensis ea reducere Coloniam, vel si Dominus etiam rem suam tunc erat ducturus Viennam, debet restituere Viennæ, subtractis tamen expensis, quas Dominus in re sua transferenda necessariò feciſſet: si fur plures expensas facere debuit, quàm Dominus erat facturus, has deducere non poterit; suo delicto eas imputet; si verò minores expensas fecit, quàm Dominus facere debuisset, ídque proveniat ex industria sua, hanc diminutionem compensare potest; secùs si id contingat casu, ex eo v. g. quòd vecturæ vel cambii pretium decreverit, pretium enim decrescit Domino. *Medin. Sylvius, Molin. d. 752. Less. c. 15. dub. 8. Lugo d. 20. n. 183. Sporer à num. 153. La Croix n. 361. Ratio* horum est, quòd æquitas justitiæ solùm exigat, ut Dominus rei servetur indemnis, id est, tantum & non plus habeat in rebus suis, quantum habuisset, si res nunquam fuisset ablata vel iniquè detenta, hoc autem fit, si fur ita restituat, ùt præmissum est, ergo, &c.

At quantas expensas tenetur facere debitor ex delicto ad restituendam rem alienam? *Cajet. Nav. Covar.* & alii obligant ad expensas quascunque possibiles, at nimis rigidè; quis enim dicat, quòd debitum sex aureorum tenear solvere cum expensis seu damno aureorum mille, id namque apertè repugnat charitati; meliùs igitur *Lug. n. 191.* dicit, debitorem obligari ad ex-

pensas

pensas duplò majores, quàm res debita valeat, ùt si debeas centum, tenearis hos cum expensis seu jactura ducentorum ex tuis, si opus est, restituere, quia, cùm debitor sit nocens & creditor innocens, saltem duplò major causa requiritur ad absolvendum debitorem, quàm ad privandum re suâ creditorem. Adhuc mitiùs loquuntur *D. Th. q. 62. a. 5. ad 3. Sot. 4. dist. 15. a. 4. Haun. t. 2. c. 3. contr. 8. Vasq. de rest. c. 10. d. 1. Petsch. p. 678. Sporer num. 161.* Qui tantùm obligant debitorem cum damno æquali, & aliquantum majore, non autem cum damno duplo, triplo, vel decuplo; quia justitia non repugnat charitati, charitatem autem putant non permittere, ut debitor etiam ex delicto restituat cum damno notabiliter majore, quàm est debitum, ideóque restitutio tunc differri poterit ad commodiorem occasionem, aut si nulla spes commodioris occasionis affulgeat, nec voluntas Domini per litteras vel aliter explorari possit, Restitutio ex præsumpto Domini consensu facienda est proximis Domini consanguineis vel hæredibus, aut in eorum defectu pauperibus.

Si dicas: qui tenetur ad finem seu restitutionem, etiam tenetur ad media & expensas necessarias; ergo, si opus est, ad triplò vel decuplò majores, quàm res ipsa valeat. R. Tenetur ad expensas debito proportionatas *C.* improportionatas & debitum notabiliter excedentes *N.* ut autem sciatur, quænam expensæ sint proportionatæ, attendenda est conditio tam debitoris, quàm creditoris; potest enim esse, ut debitori pauperi multò plus noceat damnum decem, quàm creditori centum aureorum, aut econtrà; ideó-

que & tunc expensæ ultra duplum vel triplum augendæ, vel econtrà proportionaliter minuendæ sunt. *Haun. l.c. Illsung. num. 223. Sporer num. 163.*

86. R. II. *Debitor ex solare accepta* tenetur restituere in loco, in quo res de facto existit, juxta seq. explicationes;

1. Si Dominus rei est absens, v.g. viator in domo tua reliquit suam bursam, vestem vel sarcinam, teneris eum per litteras monere, quid de re sua fieri velit; si petat sibi transmitti, transmittenda est, sed expensis Domini; quia æquum non est, ut debitor in re aliena citra culpam suam damnum patiatur, si expensæ excedant valorem rei, de præsumpto consensu Domini res vendi & pretium transmitti debet; si nec pretium sine majori vel æquali expensa transmitti queat exspectanda est melior occasio vel voluntas Domini, aut si nulla horum spes sit, res dari debet proximis Domini consanguineis vel hæredibus, aut in horum defectu pauperibus, ùt sup. si debitor inutiles expensas fecerit, hos ipse portare debet, & si inquirere neglexit, fiet deinceps debitor ex delicto, obligabitúrque, quantùm illa negligentia nocuit.

87. 2. Si Domino absenti rem suam vel etiam tuam transmittas per bajulum ab ipso in genere vel in specie designatum, vel cum ejus consensu electum, hic autem rem retineat, vel sine tua culpa apud ipsum pereat, perit creditori, quia jam censetur rem acceptâsse per suum designatum. *Lugo d. 8. num. 127.* idem dicit *La Croix num. 363.* si loco designati fortè venerit alius, fingens se designatum, cujus fraudem advertere non potuisti, quod verum est, si intui-

tu litteratum vel signi à creditore dati eum elegeris, secùs, si nullum signum creditor posuerit, nec litteras scripserit; tunc enim censetur à te sponte electus, & dicendum, quod *casu seq.*

3. Si ipse bajulum elegisti non assignatum, & remittas rem Domini in individuo, v. g. vestem apud te depositam vel tibi commodatam, & hæc sinè tua culpa pereat, iterum ad nihil teneris; quia res regulariter perit suo Domino; excipe, nisi sis debitor ex delicto, v. g. per tuum servum vel Confessarium remittis vestem furto à te ablatam, quam si servus vel Confessarius retineat, teneris ejus pretium solvere Domino vi injustæ acceptionis præteritæ, non aliter, ac si apud te casu periisset. *Rebel. Sylvius, Less. c. 16. dub. 6. nu. 65. Molin. d. 754. Lug. d. 21. n. 59. Ills. n. 305. Dices:* si fur non possit aliter restituere, quàm per Confessarium, creditor prudenter præsumitur consentire, ut res per Confessarium restituatur; ergo si apud Confessarium pereat, perit creditori. R. Prudenter præsumitur consentire salvo suo jure C, aliàs N.

4. Si ex te remittas rem tuam, v. g. pecuniam mutuò acceptam, tibi perit, quia illa pecunia permanet sub tuo dominio, usque dum creditor eam per se vel per suum nuntium acceptârit, res autem perit suo Domino.

R. III. Restitutio *ex contractu* fieri debet in 18.
loco tacitè vel expressè per partes convento, debita ex contractu gratuito donationis, legati, testamenti tradenda sunt in loco, ubi existunt, & sumptibus donatarii vel legatarii inde transferenda; quia gratis donans vel legans non censetur se, nisi aliud expresserit, ad plus obligâsse, quàm ut rem alteri relinquat pro libitu ejus

sumptu & labore, si opus est, aliò transportandam; res debita ex contractu mutui, depositi, commodati, locati, &c. *per se* restitui debet, ubi est tradita, & quidem istius sumptibus, in cujus utilitatem contractus est initus, nisi aliter sit conventum.

CASUS XLVI.

De ordine Restitutionis servando inter creditores.

BErtholdus *ære alieno gravatus quærit ex Confessario:* 1. *An possit solvere ex rebus apud se depositis, locatis, inventis, aut ex rebus emptis, & non solutis.* 2. *An omnibus præferri debeant funeralia, alimenta & medicamenta sibi & suis impensa, jura facti testamenti & inventarii, mercedes servorum aut pretium rei emptæ.* 3. *An debita certa præferri incertis.* 4. *An præferenda debita hypothecata, & quid, si plures hypothecam habeant.* 5. 6. *An debita ex delicto præferenda debitis ex contractu vel contrà.* 7. *An inter creditores merè personales prior tempore sit potior jure.* 8. *An præferri possit primò petens, pauper aut creditor, apud quem res debitoris existit.* 9. *Quid si accepto pretio rem vendiderit, & non tradiderit, an emptori præ omnibus res vel pretium reddi debeat.* 10. *Quid si res uni oppignorata oppignoretur vel vendatur alteri.* 11. *Aut debitor impotens nolit legata vel donationes acceptare, aut alteri donationem faciat?* Pro resol.

1. QUÆR. I. Quid notandum circa ordinem restitutionis servandum inter creditores? De ordine debitorum dixi *Cas. 38. n. 21.* R. Si debitor habeat

habeat bona sufficientia ad eluenda omnia debita, sinè ordine omnibus creditoribus satisfacere debet, ùt per se patet; si verò non sit solvendo omnibus, tenenda sunt seqq.

1. Restitui debet res aliena, si adhuc apud debitorem in individuo existat; ùt si debitor habeat rem tuam apud se depositam, sibi locatam, commodatam, vel à se inventam, furto sublatam,&c. tibi & non aliis quomodocunque privilegiatis eam tradere debet, quia res mansit tua, neque aliis restitutio fieri debet ex rebus alienis. Idem est, si debitor pro re ab Ecclesia, Fisco vel minore sibi vendita & tradita non solverit pretium, tunc etiam ex constitutione legum Ecclesia, Fiscus, minor retinent dominium rei venditæ, usque dum solvatur pretium, utì ex *L. si procurator 5. de jure fisci* & *Gloss. ibid.* docent *Molin. Less. Castrop. Laym. apud Illsung. t. 4. d. 3. num. 190.* quod *Cajet. Sylvest. Nav. Less. L. 2. c. 15. dub. 2.* extendunt ad quamcunque rem venditam, non solutam, neque per cautionem pignoris vel fide-jussoris assecuratam; in dubio tamen censetur venditor tradendo mercem etiam tradere dominium, vel maximè, si pretium jam acceptare nolit contentus fide emptoris, ùt plerumque contingit. *Lugo d. 20. n. 17. Dicast. d. 11. n. 15.*

2. Ex bonis ipsius debitoris ante omnia de- 2°
bita etiam hypothecata solvi debent funeralia, medicamenta & alimenta sibi, uxori & liberis impensa, item quod pro inventario, pro custodia supellectilis & confectione testamenti necessarium fuit, *L. penult. ff. de relig. & sumpt. funerum;* mercedes operariorum & famulorum ad necessarios usus conductorum; quia hæc de-

bita contrahuntur ex necessitate, & potiùs in utilitatem, quàm fraudem creditorum; aliàs enim debitor magìs fieret impotens, si nullus ei serviret, ex eadem ratione præferri poterit solutio rei emptæ saltem in continenti, quia debitor ex tali solutione non fit impotentior, quia accipit æquale, *Vasq. de restit. c. 11. dub. 3. Laym. n. 3. 7. 8. Illsung n. 217. Sporer n. 47.*

3. 3. Debita certa præferenda sunt incertis. *S. Anton. Sylvest. Cajet. Sylvius q. 62. a. 8. Vasq. n. 9. Lugo n. 2. Sporer n. 24. La Croix l. 3. p. 2. n. 373.* Per debita autem incerta hìc non intelliguntur debita dubia; nam pro his plerumque non debetur restitutio, cùm in dubio, an debeam, melior sit conditio possidentis, ùt dixi *Cas. 38. n. 18.* sed debita incerta hìc vocantur, quorum creditor sciri aut conveniri non potest. Ratio autem sumitur ex eo, non quòd creditor absens vel ignotus minus jus habeat, quàm præsens, sed quòd prudenter præsumatur velle, ut, cùm sibi restitutio fieri non potest, fiat creditoribus certis; juvare enim debitorem imparem ad solvenda debita est opus pium, atqui debita incerta, postquam suo Domino solvi non possunt, ex præsumpta Domini voluntate converti debent in usus pios, secundùm dicta *Cas. 45. à n. 6.*

4. 4. Hypotheca est jus, quo non tantùm persona, sed etiam res aliqua immobilis in securitatem debiti obligatur; si obligetur res mobilis, vocatur pignus, unde patet, quòd debita hypothecata utpote jus in ipsam rem simul & personam habentia præferri debeant non hypothecatis, ideò enim datur pignus vel hypotheca, ut per ea debitum magìs assecuretur. *L. cui. C. qui*

potior

potior est in pignore : Hypotheca alia est *expressa*, quæ mutuâ partium conventione ; alia *tacita*, quæ citra partium conventionem à legibus constituitur, talem uxor habet in omnia bona mariti ad recuperandam dotem : Item alia est *generalis*, quæ dat jus in omnia bona debitoris, alia *specialis*, quæ tantùm dat jus in aliqua ejus bona ; alia demum est *privilegiata*, quæ habet specialem in jure prærogativam seu jus præferentiæ præ aliis hypothecis, talem habet pupillus in bona Tutoris, & in rem suis pecuniis emptam, & ille, qui dat mutuum ad emptionem vel exstructionem rei, quam sibi pactus est in pignus, item, qui dat mutuum ad conservationem rei alteri generaliter vel specialiter hypothecatæ, & alii plures, de quibus magis ad Juristas quàm Theologos spectat judicare ; unde Confessarius super his consultus nihil præpropere decidat, sed potiùs in rebus difficilioribus ad Civilistas remittat.

5. Inter creditores hypothecarios præferendi sunt, qui priores sunt tempore, juxta *Reg. 7. 54. in 6. qui prior est tempore, potior est jure* ; ita ut tacita hypotheca prior præferri debeat posteriori expressæ, prior generalis posteriori speciali, *Lugo à num. 40. Molin. d. 536. Vasq. c. 5. num. 6. Illf. n. 199. Ratio est*, quia per primam hypothecam res ipsa est obligata & inchoativè facta creditoris ; ergo cum ejus præjudicio in jus alterius transire non potest ; *neque obstat*, quòd fortè alteri jam sit tradita ; nam traditur cum onere reali prioris hypothecæ ; excipe hypothecas privilegiatas, quæ non privilegiatis etiam tempore anterioribus ex speciali juris dispositione præferuntur. 5.

6. De-

6. 6. Debita ex delicto non sunt præferenda debitis ex contractu, vel econtrà: *Sylvest. Bann. Arrag. Vasq. dub. 2. Dicast. n. 24. Lugo num. 36. La Croix num. 379.* partim contra *Medin. Anton. Salon.* qui volunt præferri debita ex delicto, partim contra *Cajet. Tabien. Nav. Armilla*, qui docent præferenda esse debita ex contractu. *Ratio* nostra est, quia unus non habet majus jus, quàm alter, sive enim ex furto vel rapina, sive ex mutuo debeas aureum, non teneris restituere, nisi cuilibet unum aureum, & quidem æquè primò; nam quamvis creditor ex delicto quòad modum sit magis invitus, quòad damnum tamen reale, quod solùm in restitutione attenditur, æquales sunt.

7. 7. Inter Creditores merè personales locum non habere regulam 54. *Qui prior est tempore, potior est jure*; sed debere cuilibet Creditori plus vel minus solvi juxta majus vel minus debitum, docent *Baldus. Anton. Sylvest. Bannes. Sylvius, Nav. Less. c. 15. dub. 16. Illsf. num. 215. Sporer num. 43. Rationem* sumunt tum ex lege civili ita disponente, tum ex eo, quòd omnes videantur habere æquale jus: non minùs tamen probabile, imò ex ratione videtur probabilius, quòd inter creditores merè personales præferri possit & debeat, qui habet creditum tempore prius & antiquius. *D. Th. opus. 83. c. 8. Gabriel. Medin. Valent. Salon. Suar.* aliique apud *Lugo num. 146.* Probatur 1. ex dicta Reg. 54. in 6. à Bonif. VIII. generaliter tradita; *qui prior est tempore, potior est jure, & Glos. ibid.* per quam corrigitur jus civile, si alicubi est contrarium. 2. Prioritas temporis dat prælationem non tantùm habenti jus in re, sed etiam habenti jus

ti jus personale ; nam hoc ipso , quòd quis se ex mutuo , v. g. obliget primo creditori , implicitè se obligat ad non ponenda impedimenta huic solutioni , ergo tenetur se non obligare aliis creditoribus , nisi salvo jure prioris , alioquin primum exponit periculo amittendi in toto vel in parte suum debitum & jus quæsitum. *Si dicas* : hoc tantùm tenere , si eadem persona pluribus est obligata ad eandem rem determinatè , v. g. pluribus promisisti matrimonium , pluribus eandem rem vendidisti & non tradidisti , pluribus eandem rem oppignorâsti, in his omnibus planum est , quòd præferri debeat primus , non verò , si pluribus te obligâsti ad quid indeterminatè. *Contrà* est , si duobus obligâsti laborem tuum pro uno die indeterminato hujus septimanæ , si non potes laborare, nisi die uno , debes laborare pro primo ; si duobus vendidisti unum ex tuis equis indeterminatè, si omnes moriantur præter unum, debes hunc dare primo ; item in debito reali, si eandem domum duobus pro debito oppignorâsti , quia utrique erat sufficiens , si expost deteriorata non sufficiat, nisi uni debito , debet præferri primus, ùt fatentur omnes ; ergo idem dicendum in debito personali.

8. *Nav. c. 17. num. 53. Laym. num. 7. Sylvius concl. 8. Illf. num. 219. Sporer. num. 45.* docent inter creditores æquales præferri posse primò petentem , quia jura favent vigilantibus, *ideóque non revocatur ab eo , quod ante alios accepit L. pupillus. L. quod autem , quæ in fraudem :* hæc sententia est probabilis , quia citatæ leges sunt justæ ; ideóque secundùm hanc sententiam moneri potest amicus , ut primò petat vel maxi- 8.

mè

mè, si sit pauper, imò pauperem simpliciter præferri posse docet *S. Thom. op. 73. c. 18. Sylvest. Arrag. Salon. Rebel. l. 2. q. 19. num. 13. Laym. l. c.* Quia sicut auferendo, ita & non solvendo, pauperi cæteris paribus majus infertur damnum, quàm diviti, recedendum autem videtur priùs à majori nocumentò, quàm minori; sed hæc ratio parum probat, aliàs enim unus dives, cui plus debetur, esset præferendus alteri, cui debetur minus, ideo communior sententia docet titulum paupertatis per se nullam dare præferentiam, nisi in extrema & fortè etiam in gravi necessitate, quia pauper per se non majus jus habet ad rem sibi debitam, quàm dives.

9. Si res debitoris apud me existat mihi non oppignorata, non possum ex ea totum debitum meum subducere, sed attendere debeo, an non alii habeant jus præferentiæ, aut si habeant jus æquale, debeo cum eis pro rata concurrere. *Mendo d. 6. q. 4. Lug. d. 16. n. 126.*

9. 10. Si ære alieno gravatus rem aliquam vendiderit, sed non tradiderit, ipse autem receperit pretium, debet emptori tradere rem, vel reddere pretium, antequam ulli alii creditori etiam hypothecario satisfaciat, quia ante traditionem rei venditæ ex jure non acquiritur dominium pretii, intellige, si pretium adhuc separatim existat; nam si venditor illud suis pecuniis indiscernibiliter miscuerit, acquisivit ejus Dominium. *L. si alieni nummi 20. ff. de solut.* ex illo autem, cujus debitor dominium habet, prima solutio fieri debet creditoribus hypothecariis: probabiliter tamen contradicunt *Rebell. Castrop.* & alii, volentes adhuc primò debere satis-

ſatisfieri illi, cujus pecuniæ (idem eſt de aliis miſcibilibus) cum alienis iniquè permixtæ ſunt; Rationem dant, quia totus cumulus pecuniæ videtur obligatus creditori ratione injuſtæ mixtionis, & pecunia aliena adhuc phyſicè in cumulo exiſtit.

10. 11. Qui rem alteri oppignoratam cum ejus præjudicio de novo oppignorat vel vendit, peccat contra juſtitiam, & primus creditor poterit ex ea, ubicunque extiterit, ſolutionem accipere, quia pignus & hypotheca eſt onus reale, cohærens rei, quocunque devenerit.

11. 12. Debitor ſciens ſe non eſſe ſolvendo peccat contra juſtitiam, ſi donationes vel legata, ex quibus ſolvere poſſit, acceptare nolit, multò magis, ſi res ſuas alteri donet, mutuò det vel aliter alienet cum præjudicio creditorum, quia facit ſe voluntariè impotentem ad hoc, ad quod ex juſtitia obligatur, *Molin. Bonac. Sanch. Lugo d. 20. num. 137. Haun. d. 2. num. 497.* donatio tamen vel alienatio eſt valida, quia eſt ſuorum Dominus, ideóque, qui bonâ fide accepit, licitè retinere poteſt, quod *Molina, Nav. Caſtrop. Leſſ. dub. 19.* etiam extendunt ad eum, qui malâ fide ſeu conſcius impotentiæ acceptavit, nisi induxerit, ut daret, quia tunc ajunt, non cauſat debitoris impotentiam, ſed eam ex juſta cauſa propriæ utilitatis permittit. Econtra *Rebel. Vaſq. dub. 3. Lugo num. 113.* probabiliùs dicunt, eum teneri ad reſtitutionem, non quidem ex re accepta, quia factus eſt rei Dominus, ſed ex injuſta acceptione, quia acceptando init contractum creditoribus damnoſum; ergo non tantùm permittit, ſed poſitivè concurrit ad alterius damnum, & quidem non per

actio-

actionem indifferentem, sed necessariò cum damno creditoris conjunctam, idque non pro avertendo damno proprio, sed pro lucro; sicut ergo nemo dicet licere ob lucrum furi accommodare scalam, vel eum juvare ad exurendas ædes alienas, sic nec licebit rem à debitore impotente acceptare cum damno creditorum; & ideò pro tali casu creditoribus in foro externo conceditur actio rescissoria, *L.* 1. *L. si debitor. L. ult. ff. quæ in fraudem:* quâ intrà annum ab habita facti notitia possint petere rescissionem contractûs in illorum fraudem initi, ità ut res debitori restitui debeat etiam non recepto pretio, nisì pretium adhuc existat, vel in quantum debitor ex eo factus est ditior, hæc tamen actio non datur contra tertium, ad quem res bonâ fide translata est. *Leges cit.*

CASUS XLVII.

De causis à restitutione excusantibus.

CUrtius *multa debet, ex variis tamen causis putat se à restitutione excusatum.* 1. *Quia, si restituat, ipse vel uxor erit in periculo desperationis, furtorum aut extremæ necessitatis vel infamiæ, quamvis creditor sit in necessitate pari.* 2. *Cogetur statum suum dimittere, parciùs vivere, vel omnia, quæ habet, restituere.* 3. *Quia restituere non potest sinè gravi damno aut lucro cessante, licèt æquale vel minus etiam patiatur creditor.* 4. *Quia putat se solutionem ex justa causa differre, dubitat, an teneatur ad damna creditori ex dilatione evenientia.* 5. *Quia creditor debitum remi-*

sit

sit putans eum non esse solvendo, vel saltem credit aut dubitat, an remiserit, eò quòd publicè ob furtum fuerit punitus. 6. Quia creditori aliquid donavit immemor debiti, vel simulavit se donare, cùm tamen daret animo solvendi. 7. Quia solvit creditoris creditori. 8. Vel impetravit compositionem Papalem. 9. 10. 11. Quia cessit foro jurans se nihil occultâsse, cùm tamen occultaverit vel expost acquisierit. 12. Et quamvis posset in sæculo manens satisfacere, tamen religionem sua secum portans ingreditur. 13. Prætexens, quòd sit in periculo seductionis. 14. 15. Quòd debita sint incerta. 16. Vel ex promissione gratuita. 17. Et dubitet, an in sæculo notabile quid lucrari possit. 18. 19. Vel saltem diu deberet manere in sæculo. 20. Professus proprio labore, donatione, legato & è fructibus beneficii multa acquirit, & tamen nec ipse. 21. Nec Monasterium quidquam creditoribus solvit.

Variæ sunt causæ, de quibus dubitari potest, an sufficiant ad justè differendam, vel planè omittendam solutionem, ùt 1. Impotentia. 2. Remissio creditoris. 3. Compensatio, de qua satìs dixi *Cas. 32. num.* 7. 4. Præscriptio, de qua *V. Cas. 23.* 5. Interitus rei apud bajulum vel confessarium, de quo *Cas. 45. n. 17.* 6. Incertitudo debiti, de quâ *Cas. 38. n. 18.* 7. Donatio facta creditori vel solutio facta creditoris creditori. 8. Cessio fori. 9. Compositio Papalis. 10. Ingressus in religionem. His examinatis clarebit resolutio casûs. Igitur.

QUÆR. I. Qualiter à restitutione excuset impotentia?

R. Impotentia alia est physica, quando quis

nec in re nec in spe habet, unde restituere possit; impotentia moralis est, quando quis absolutè quidem potest satisfacere, sed nonnisi cum animæ, corporis, famæ, libertatis, justi statûs aut bonorum temporalium jactura secundùm sequentes explicationes.

1. 1. *Probabile periculum animæ* est justa causa differendi & omittendi solutionem, quamdiu periculum durat, ùt si debitor ob restitutionem esset lapsurus in desperationem, filii ob inopiam in furta vel latrocinia, uxor vel filia prostituenda. *Scot. in 4. dist. 15. q. 2. Rebell. Nav. Bonac. Less. l. 2. c. 16. dub. 1. Ratio est*, quia creditor non potest esse rationabiliter invitus, ut debitor pro salute animæ suæ aut suorum tanquam bono longè eminentiori restitutionem temporalium differat.

2. Excusat *periculum vitæ*, seu necessitas extrema, quando scilicet debitor factâ restitutione ex defectu alimenti vel medicinæ ordinariæ esset moriturus. *Ratio est*, quia pro avertenda necessitate extrema licet aliena surripere, ergo multò magis retinere seu solutionem differre, nisi creditor ante debitorem in similem necessitatem jam inciderit, vel incasurus sit, nisi debitum restituatur; tunc enim creditor titulo justitiæ & charitatis præferri debet; si verò debitor & creditor actu existant in extrema necessitate vel sint in proximo & æquali periculo necessitatis extremæ, debitor adhuc potest rem creditoris licitè retinere, quia tunc melior est conditio possidentis. *V. Cas. 32. num. 1.* ubi *num. 6.* etiam dixi, ad quid teneatur, qui rem alienam apud se depositam, furto ablatam aut mutuò acceptam in extrema necessitate consumpsit.

3. Ex-

3. Excusat *jactura libertatis vel famæ*, ut si restituere non possis, nisi te ipsum vendendo, vel dando suspicionem gravis & occulti criminis; si tamen restitutio absque infamia fieri posset per tertium, v. g. Confessarium; aut si res ipsa non posset sine nota restitui, posset verò ejus pretium, ad hoc foret obligatio: deinde infamia debet esse notabilis, hinc homo de furto jam infamatus tenetur restituere, etiamsi de novo veniat in suspicionem furti, quia illud aliquale infamiæ augmentum non est tantum, ut innocens propterea re magni momenti privari debeat.

4. Excusat *jactura statûs justi & honesti*, ut si homo nobilis pro facienda restitutione deberet omnia bona sua vendere, famulos, arma, equos &c. dimittere, civis primarius exercere artem mechanicam, artifex vendere artis suæ instrumenta & mendicare; talis potest solutionem differre, vel per partes solvere, etiamsi sit debitor ex delicto. *Scot. Gab. Ang. Palud. Bannes, Salon. Azor. p. 3. l. 4. c. 39. Sylvius 2. 2. q. 62. a. 8. Ratio est*, quia creditor tunc non potest esse rationabiliter invitus, cùm debitor sit verè in gravi necessitate, & mutatio statûs plerumque conjuncta est cum gravi dedecore & infamia debitoris, filiorum ac familiæ. 4.

Dixi 1. *jactura statûs*; nam aliqualis ejus diminutio non excusat, sic debitor omnium consensu, ut solvere possit, tenetur parciùs vivere, de splendore apparatûs, conviviorum, equorum, famulorum, ludorum &c. remittere; quia hæc non sunt ad statum simpliciter necessaria, sed solùm ad ejus splendorem & pompam,

& hæc diminuere non tam est necessitatis, quàm modestiæ, unde versantur in pessimo statu, nec absolvi possunt, qui debitis gravati nihil de splendore & luxu remittunt, & quod pejus est, nequidem desuper se in confessionali accusant.

Dixi 2. jactura statûs justi, ùtj si satrapa vel prætor ad solvenda debita, vel occultas rapinas cogeretur officium suum justè acquisitum vendere, si verò status sit injustus consistens v. g. in sola opulentia per furta, fraudes, usuras acquisita; non est dubium, quin ipse & ejus hæredes teneantur hæc omnia cum jactura statûs, ad quem nullum jus habent, etiam usque ad mendicitatem, in qua antè fuerant, restituere, nisi forsan excuset periculum gravissimæ infamiæ, carceris vel pœnæ publicæ. *S. Anton. Scot. Henriq. Nav. Less. Tamb. Laym, c. 2. num. 2. Bonac. d. 1. q. ult. p. 1.* idem est, si amissio statûs vel damnum, quod ex restitutione timetur, consistat in sola carentia rei, quam quis restituere debet, tunc enim non dimittet statum suum, sed relinquet alienum. *DD. cit. Lug. d. 11. n. 7. Sylvius sup.*

3. 5. Si debitor ex restitutione pateretur damnum notabiliter majus, quàm pateretur creditor ex dilatione solutionis, justè solutionem differre potest, etiamsi sit debitor ex delicto, modò damnum minus, quod creditor patitur, paratus sit resarcire; idem est, si creditor nullum pateretur damnum, debitor verò ex dilatione posset facere ingens lucrum. *Ratio* utriusque *est*, quia creditor tunc quòad dilationem solutionis non potest esse rationabiliter invitus &c. Si debitor & creditor sint in æquali necessitate gravi, vel

in

in periculo æqualis damni, melior est conditio creditoris, & res restitui debet, sive sit debitor ex delicto, sive ex contractu. *Scot. Nav. Salmant. t. 13. de restit. c. 1. Laym. sup. Metzger t. 12. d. 35. a. 1. n. 5. Dicast. d. 10. n. 30. Ratio est,* quia creditor habet jus ad solutionem, ergo in pari casu præferri debet.

6. Præcipua hìc difficultas est, utrùm ille, qui ob gravem suam necessitatem vel periculum notabilis detrimenti justè solutionem differt, teneatur creditori ultra rem debitam solvere damnum lucri cessantis? Respondent plurimi cùm *Rebel. Less. Lugo d. 21. n. 16. La Croix l. 3. p. 2. n. 252.* obligari debitorem ex delicto, quia injusta acceptio, quæ præcessit, est causa illius damni: *Diana p. 11. t. 2. R. 14.* requirit, ut damnum illud sit prævisum, aliàs enim non est voluntarium, & non tam prima acceptio, quàm justa dilatio est causa istius damni; econtrà si non sit debitor ex delicto, dicunt non obligari ad damnum ex justa dilatione creditori secutum, putántque aliqui id esse certum, sed immeritò; nam valdè probabile & mihi probabilius est, quòd etiam debitor ex contractu vel re accepta, si pro sua necessitate vel damno avertendo differat restitutionem, teneatur creditori vel Domino rei compensare lucrum cessans & damnum ex dilatione emergens. *Nav. l. 4. c. 4. num. 56. Rebel. l. 2. q. 17. s. 4. Sylvius a. 8. concl. 3. Molin. to. 3. d. 754. num. 3. Laym. num. 2. Metzg. num. 8. Dicast. num. 75. Ratio est,* quia creditor non tenetur in dilationem istam consentire, nisi ex charitate, quantùm opus est pro avertendo actuali damno vel gravi necessitate proximi; sed 4.

ad hoc opus non est, ut in dilationem consentiat gratis absque onere resarciendi damnum, quod in ejus gratiam patitur: si enim in extrema necessitate non teneat proximo, qui est solvendo vel alibi habet, concedere rem meam gratis absque onere restituendi, ùt cum communissima dixi *Cas. 17. num. 6.* & certum esse dicit ipse *Lugo d. 16. num. 170.* ergo multò minùs pro avertendo damno vel necessitate gravi: & certè iniqua esset conditio creditoris, inquit *Laym. l. c.* si debitor v. g. mutuatarius vellet in suum commodum, vel ad præcavendum majus damnum suum solutionem differre, non recipiendo in se onus resarciendi damnum minus, quod obinde creditor patitur, & huc inclinat *Lugo d. 18. num. 93.* citans *Less.* quamvis enim creditor in tali necessitate non possit esse rationabiliter invitus, quòd debitor retineat & utatur pecuniâ sibi creditori debitâ, meritò tamen est invitus, ut utatur non compensando damnum sibi obveniens; sicut si ad salvandam vitam tuam indigeas equo meo, non possum esse invitus quòad ejus usum, teneris tamen, si sis solvendo, refundere damnum, quod equus vel ego inde passus sum, ùt fatentur omnes.

QUÆR. II. Qualiter excuset remissio creditoris?

§. R. *Excusat liberè facta ab eo, qui remittere potest*, dicitur *liberè facta*, quia si fiat ex dolo, vi vel injusto metu, v. g. quia debitor se finxit pauperiorem vel plura damna passum, quàm est, aut simulàvit debitum esse incertum, cùm tamen sit certum, vel alia falsa allegavit, aut remittatur pars, ne amittatur totum, vel solutio

injustè

injustè differatur, tunc remissio est nulla manetque debitor obligatus ad compensandum damnum : res certissimæ veritatis, sed iniquissimæ praxeos : si quis prudenter credat Dominum nolle sibi debitum restitui vel liberaliter donaturum, si rogaretur, non tenetur restituere. *Gometz to. 3. t. 5. num. 1. Molin. d. 68. n. 3. Dicast. num. 113. Metzg. a. 5. num 1. Ratio est.* quia tunc adest voluntas Domini prudenter præsumpta, unde infert *Lugo num. 53.* furta filiorum, servorum, aliorúmque sæpe à restitutione excusari, eò quòd pater vel herus, si rogaretur, restitutionem libenter remitteret, etsi super facto multum fuerit indignatus &c. si expost rescias, Dominum reverà fuisse invitum, teneris restituere rem utì certum est, non tamen damnum ex dilatione solutionis secutum, quia dilatio non fuit culpabilis, ut probabiliter docent plures cum *Sporer, Lug.* etsi mihi probabilius videatur oppositum, quia licet dilatio non sit culpabilis, tamen creditor in eam non consensit, nec consentire tenetur, nisi eâ conditione, ut ei resarcias damnum, quod ex tua dilatione patitur, ut latiùs dixi sup. in dubio, an Dominus esset debitum remissurus, restituendum est, vel petenda remissio, quia obligatio solvendi possidet, à qua per remissionem dubiam non liberaris.

Sed quid, si debitor ob furta vel damna causata morte plectatur, an hoc ipso illi ejúsque hæredibus censeatur remissa restituendi obligatio? R. Nequaquam, si res furtivæ adhuc existant, vel ejus hæredes exinde facti sint ditiores, aut summa restituenda sit valde gravis, vel denique Domini ob ignorantiam aut aliud impedimen-

tum restitutionem petere non possint ; tunc enim præsumi non possunt restitutionem remittere. *Sanch. Less. Vasq. Molin. d. 84* aliud est de damnis secutis ex homicidio ; nam homicidâ ad instantiam partis condemnato, si hæredes defuncti non petant restitutionem damnorum , cùm facilè possint ; censentur eam remittere. *Scot. in 4. dist. 15. q. 3. Salon. 2. 2. q. 62. a. 1. Molin. n. 8.*

QUÆR. III. An excusetur ; qui immemor debiti aliquid donavit creditori ?

6. R. I. Affirmant *Diana ; Rebellus , Cardenas apud La Croix num. 452.* qui consentit ; si donans ita comparatus fuit , ut non dedisset gratis, si fuisset memor debiti ; tunc enim adfuit voluntas interpretativa extinguendi debitum ; quæ videtur sufficere ; sicut qui ex justitia tenetur orare Horas ; si oravit ex devotione ; satisfeciisse censetur , quia præsumitur priùs voluisse satisfacere obligationi justitiæ , quàm meræ devotioni ; sed rectiùs contradicunt *Salat. Lopez, Sanch. Less. l. 2. c. 37. num. 11. Laym. l. 3. t. 2. c. 12. num. 9. Ratio est* , quia legi certæ non satisfit per solutionem solùm probabilem & incertam , ut ostendi *Cas. 5. à num. 18.* & immemor debiti simpliciter voluit dare gratis , contrà quam voluntatem expressam non prævalet voluntas interpretativa ; aliàs vix ulla valeret donatio , quia facile adest causa ; quam si scivisset donator , non dedisset : nec tenet paritas de recitatione Horarum , nam obligatio solvendi debitum descendit ex propria hominis voluntate , ideóque debitor facere potest , ut præstitâ gratis materiâ debitâ , perseveret obligatio ; econtrà obligatio recitandi Horas non est immediatè

diatè ex electione hominis, ſed ex præcepto Eccleſiæ; adeóque homo facere non poteſt, ut præſtitâ materiâ præceptâ maneat obligatio, idque patet à poſteriori, quia præcepto Horarum ſatisfit, etiamſi quis eas recitet cum animo non ſatisfaciendi præcepto, ſed repetendi, ùt habet *communis*; certum autem eſt non ſatisfieri debito juſtitiæ, ſi ſcienter aliquid detur cum expreſſo animo non ſatisfaciendi, ſed donandi gratis. *V. Caſ. 6. num. 19.* unde patet te non liberari à debito juſtitiæ, ſi Cajo creditori vel ejus filio procurâſti officium, nisi conſentiat, minùs ſi procurâſti beneficium Eccleſiaſticum, quia hoc tanquam quid ſpirituale erga temporale compenſari non poteſt.

℟. II. Si exteriùs quis ſimulet ſe dare gratis, interne autem velit extinguere debitum juſtitiæ, ſatisfacit, ùt fatentur omnes: ſed quid, ſi prævideat intuitu donationis ſibi aliquid redonandum? ℟. Id acceptari vel retineri non poſſe, quia datur ex errore & intuitu gratuitæ donationis, quæ tamen gratuita non eſt: excipe nisi fortè nec redonatio declinari, nec reſtitutio ob ſuſpicionem criminis aliâ viâ (quod rarum eſt) fieri poſſet.

QUÆR. IV. An excuſet ſolutio facta creditoris creditori? ℟. *Affirm.* ſi debitum ſit ejusdem rationis, nec alius creditor ſit præferendus, aut ſi debitum tale ſit, ut creditor creditoris potuerit uti compenſatione, *Sylv. V. ſolutio Medin. q. 3. Molina t. 3. d. 473. Rebel. Dicaſt. La Croix num. 453.* quod *Lugo num. 146.* etiam dicit locum habere in foro externo; *Ratio eſt*, quia ſolvendo tuo creditori acquiro jus, quod ille habet contra te; ſed hoc jus eſt æquale cum illo 7.

jure, quod contra me habes, ùt ſuppono, ergo illa jura mutuò extinguuntur & compenſantur.

8. QUÆR. V. Qualiter excuſet compoſitio cum Papa? R. Compoſitio papalis eſt actus, quo Papa majorem partem debiti remittit, ut minor pars ad uſum pium impendatur, debita autem, quæ Papa remittit, vel ſunt incerta, vel ſunt debita ex lege Eccleſiaſtica, in qua diſpenſare poteſt Papa, ùt ſunt præſentiæ vel reditus Eccleſiaſtici a Canonico non præſente vel non reſidente percepti; poſſe autem Papam ejusmodi compoſitionem concedere, docent *Molin. Leſſ. Dian. Lugo d. 21. à num. 91* quos ſi lubet, vide. Apud nos Germanos in uſu non eſt.

9. QUÆR. VI. Quid circa ceſſionem fori? R. 1. Ceſſio fori, quâ quis omnia bona ſua cedit & relinquit inter creditores dividenda, non excuſat in conſcientia, quominus redeunte meliori fortunâ reliquum ſolvere teneatur, *communis DD. Ratio eſt*, quia hoc privilegium fundatur in impotentia debitoris, ceſſante ergo impotentia ceſſat ejus effectus ſeu excuſatio à reſtitutione; per conſequens ſi debitor honeſto labore meliorem ſtatum acquirere poſſit, ad hoc tenetur & compelli poteſt; qui enim tenetur ad finem, tenetur ad media ordinaria & neceſſaria.

10. 2. Cedens foro, nisi ſit debitor ex delicto, aut ſua dilapidando ſe in iſtas anguſtias conjecerit (huic enim non favere leges docent *Molin. Laym. Sylvius l. c. Metzg. a. 2. n. 3.*) duo in jure habet privilegia, primum, ut liberetur à carcere & vexa creditorum, ſecundum, ut de bonis expoſt acquiſitis non poſſit conveniri, nisi in quantum commodè ſolvere poteſt. *l. 4. 5. 6. ff. de*

ff. de ceſſ. bon. §. ult. inſt. de act. iisdem privilegiis, etſi foro non cedant, gaudent clerici debitis gravati *c. Odoardus de ſolut.* & perſonæ, quæ ſibi mutuò alimenta debent, ut pater adversùs liberos, liberi adversùs patrem. *l 16. & 17. ff. de re jud.* item maritus adversùs uxorem repetentem dotem *l. 17. cit.* Patronus adversùs libertum, ſocius adversùs ſocium: item milites armatæ militiæ conveniri non poſſunt, ultra quod ſalvâ ſuâ conditione præſtare poſſunt, *l. 6. & 18. eod.* mulieres quoque honeſtè viventes incarcerari non poſſunt, per *Auth. hodie Cod. de cuſt. reor.* quod privilegium *Haun. tr. 2. c. 4. cont. 2.* cum *communi DD.* extendit ad perſonas nobiles, illuſtres, Doctores & Profeſſores, ex *l. medicos 6. c. de prof.*

3. Cedens bonis in conſcientia occultare & ſibi reſervare poteſt neceſſaria alimenta, quibus ipſe, uxor & filii ejus ſecundùm ſtatum ſuum parcè & honeſtè vivant, idem poſſunt uxor & liberi mortuo patre debitis gravato, quia his ex bonis paternis jure naturæ debetur honeſta ſuſtentatio, & mendicitas ſeu mutatio ſtatûs incurrenda eſt cauſa juſta differendi ſolutionem, ideóque ſimiles debitores in judicio interrogatos jurare poſſe ſe nihil occultâſſe, ex *Dian. Tamb.* docet *Sporer num. 98.* ſubintelligendo nihil non debitum ipſis ex jure naturæ. 11.

QUÆR. VII. Qualiter excuſet ingreſſus in religionem? R. 1. Certum eſt peccare mortaliter, qui, cùm ſit ſolvendo, religionem ingreditur: non ſolutis debitis, neque factâ ſufficiente diſpoſitione ad ſolvendum; quia obligatio juſtitiæ prævalet operibus conſilii, atqui ingredi religionem eſt opus conſilii, & obligatio 12.

ſolven-

solvendi est ex justitia; ergo. Secuta tamen professio spectato jure naturæ est valida, quia valida est traditio personæ nemini debitæ, sed personæ, quæ per professionem religioni traditur, in se non est debita, sed tantùm ejus bona; ergo. Dixi: *spectato jure naturæ;* nam Sixt. V. A. 1587. debitores super vires ære alieno gravatos recipi gravissimè prohibuit; eosque ad professionem inhabiles reddidit, quam inhabilitatem relictâ prohibitione expost sustulit Clem. VIII. quæ tamen prohibitio non ligat Moniales, ut in alio motu proprio declaravit ipse Sixt. V. teste *Lugo d. 21. num. 87.* neque eos, qui non ingenti, sed modico ære alieno gravantur. neque eos, qui etiam in sæculo manentes satisfacere non possent; aut qui absque culpa sua debitis gravantur, etsi spem habeant aliquando solvendi; sed prohibentur soli *decoctores*, ùt loquitur decretum; *qui post dilapidatam rem familiarem & contractam vim æris alieni* culpabiliter pro nunc facti sunt impotentes, & manentes in sæculo solvere possent, *Sanch. Lugo num. 89. Dicast. num. 140. Salmant. t. 13. c. 1. p. 19. §. 2. Ratio est*, quia decretum hoc utpotè pœnale strictè est interpretandum.

13. §. 2. Certum est debitorem obligari ad differendum ingressum, si intra breve tempus spem habeat, ex toto, vel ex magna parte solvendi; qui enim tenetur ad finem, tenetur ad media non nimis difficilia, quale est ad breve tempus differre ingressum, per breve autem tempus communiter DD. intelligunt duos aut tres annos, attentâ debiti quantitate, & majori vel minori spe intra illud tempus notabile quid lucrandi: si tamen ex dilatione immineret grave damnum spirituale,

rituale, v. g. impedimentum perpetuum ad religionem, aut periculum proximum peccati, ſtatim ingredi poſſet; ſi enim debitor exiſtens in periculo incontinentiæ uxorem ducere poſſit, etſi ex hoc prævideat ſe futurum impotentem ad ſolvenda debita, ùt fatentur omnes, multò magis ad vitandum peccatum poterit eligere religionem.

℟. 3. Certum eſt, quòd bonum illud, quod 14
debitor ex ingreſſu in religionem ſperat, debeat præponderare damno, quod ex ingreſſu patiuntur creditores; hinc ſi vellet ingredi religionem laxam, in qua exiguus fructus ſperandus, aut ingredi vellet ob commodum, aut motivum temporale, non poſſet id facere cum præjudicio creditorum. *Lugo n 70.*

℟. 4. Certum eſt, debitorem religionem ſta- 15
tim amplecti poſſe, ſi debita ſint incerta, vel in uſus pios eroganda, quia nihil magis pium; quàm ſe, & ſua Deo in religione dicare, *Arrag. Sà, Sanch.* ſed quid ſi ab alio accepiſti bona incerta, ejus nomine in uſus pios expendenda, quæ tu iniquè conſumpſiſti? ℟. Si es pauper, adhuc potes tibi applicare, & ſatis piè impenduntur in ordine ad hoc, ut poſſis religioſus fieri. *Lugo n. 64.*

℟. 5. Debitor abſque mora religionem ingre- 16
di poteſt, ſi debitum ſit ex liberali promiſſione etiam jurata ad hoc vel illud donandum aut faciendum, nisi intra breve tempus abſque gravi incommodo id præſtari poſſit, quia in liberali promiſſo tacitè imbibitur conditio: nisi ad religionem cum præſtatione promiſſi incomposſibilem tranſiero. *Suar. Dicaſt. numer. 134. Salmant. p. 18.*

℟. 6.

17. R. 6. Certum est, debitorem statim religionem ingredi posse, si nulla spes sit, quòd manens in sæculo futurus sit solvendo; quia tunc creditores nihil sperare habent, etiamsi à religione abstineat, per consequens ingressus iis præjudicare non potest; si spes solvendi sit dubia, tenetur debitor ingressum aliquamdiu differre & probare, an dilatio prosit.

18. R. 7. Præcipua hìc difficultas est; utrùm debitor licitè religionem ingredi possit, cedendo bona sua creditoribus, si spes sit, quòd multo, vel toto tempore manens in sæculo integrè solvere possit, negant *Medina, Nav. Valent. Molin. Suar. Laym, l 3. t. 2. c. 12. Sporer nu.* 100. sed probabiliùs affirmant *S. Th 2. 2. q. 189. S. Ant. Cajet. Lopetz, Less. Dian. Sanch. sup. num. 17. Lugo num. 65. Haun. t. 2. c. 4. Dicast. d 10. num. 129. Metzg. 4. 3. n. 4. Ratio est* 1. debitor non tenetur solvere cum ingenti difficultate & detrimento in bonis altioris ordinis, quia tunc censetur moraliter impotens, atqui in casu posito debitor pateretur ingentem difficultatem in bonis altioris ordinis, jacturam scilicet propriæ libertatis ad eligendum statum perfectiorem & commodorum spiritualium inde resultantium, ergo. Undè patet, quòd hìc non tantùm agatur de lucro cessante, ùt malè supponunt advers. sed etiam de actuali damno seu jactura libertatis & juris eligendi statum perfectiorem. 2. Ipsa persona debitoris, ùt argumentatur *D. Thom.* non est in se & ratione suî debita, sed tantùm intuitu bonorum, ergo si cedat bonis in favorem creditorum, satisfacit, potéstque liberè de sua persona disponere amplectendo statum religiosum. 3. Debita vel sunt

ex contractu vel ex delicto ; ſi ex contractu, pendent ab intentione contrahentium, atqui intentio contrahentium non fuit ſe obligare cum jactura libertatis eligendi religionem, ſed potiùs cum tacita conditione, nisi ſtatum perfectiorem cum ſolutione debiti incompoſſibilem elegero, ùt patet in contractu oneroſo ſponſalium, ergo: ſi ex delicto, adhuc non tenetur cum longè majori damno ſeu jactura libertatis & juris eligendi ſtatum religioſum, ſicut non tenetur cum jactura famæ. 4. Vocatio ad ſtatum religioſum negligi non poteſt abſque periculo ſalutis, ſed periculum ſalutis eſt cauſa excuſans à ſolutione, ergo. 5. Conjugatus non tenetur abſtinere à generatione prolium, etiamſi ex hoc fiat impotens ſolvere, ergo nec cælebs ab electione ſtatûs religioſi : quæ rationes non tantùm tenent de debito reali, ſed etiam de perſonali, ut ſi ad decem annos locâſti operam tuam pictori, ſutori &c. adhuc licitè religionem ingredi potes, nisi ſpecialiter huic juri reſignâſſes, nec teneris ad damna alteri inde emergentia, ſed ſufficit reddere pretium conductionis, quod fortè accepiſti : hactenus de jure naturæ, quid ſit de jure poſitivo, dixi ſup.

Objiciunt 1. Propter opus conſilii non eſt omittendum opus præceptum, ſed amplecti ſtatum religioſum eſt opus conſilii, & ſolvere debitum eſt jure naturæ præceptum, ergo. 19.

2. Eligens ſtatum religioſum liberè & abſque neceſſitate facit ſe impotentem ad præſtandum id, quod præſtare ex jure naturæ debet.

3. Filius non poteſt ingredi religionem, ſi in ſæculo manens poſſit ſubvenire inopiæ parentum, imò ingreſſus regredi poteſt, ſi parentibus aliter ſuc-

succurri non possit ; quia obligatio iis succurrendi est de jure naturæ ; atqui etiam de jure naturæ est obligatio solvendi debita, ergo.

4. Non sunt facienda mala, ut eveniant bona, nec propter lucrum spirituale licet alteri inferre damnum temporale, aliàs enim ad habendum meritum eleëmosynæ liceret pecunias ex justitia alteri debitas dare pauperibus, atqui hîc infertur creditoribus damnum propter bonum spirituale religionis, ergo.

5. Non est licitum surripere aliena ad lucrum spirituale, v. g. pro habenda dote ad ingressum in religionem, ergo nec licitum est non solvere, quia non solvere est continuata surreptio.

6. Non est licitum se addicere servitio pauperum in hospitali, si per hoc impediaris à solvendis debitis, ergo nec ingredi religionem.

7. Qui sub spe matrimonii defloravit virginem, non potest ingredi religionem, quia hic ingressus cederet in damnum defloratæ ; sed ingressus debitoris etiam cedit in damnum creditorum, ergo.

8. Servus non potest ingredi religionem invito Domino, nec maritus post consummatum matrimonium invitâ conjuge, ergo nec debitor invitis creditoribus.

℟. *Ad 1. dist. min.* Solvere debita est jure naturæ præceptum absolutè N. sub conditione, si absque majori damno in bonis altioris ordinis fieri possit C.

ad 2. N. supp. Quòd hoc casu ex jure naturæ sit obligatio solvendi.

Ad 3. Vinculum pietatis, utpote fundatum in ipsa naturali origine, est longè arctius quàm obligatio justitiæ, ùt patet à posteriori ; nam necessi-

cessitas alendi parentes excusat ab obligatione solvendi debitum justitiæ.

Ad 4. *N. min.* Per ingressum in religionem creditoribus positivè non infertur damnum, sed tantùm permittitur ad avertendum majus damnum proprium in bonis altioris ordinis.

Ad 5. *N. C.* Non solvere tunc ad summum censetur idem, quod surripere, quando quis absque graviori incommodo solvere potest, quod hìc non est.

Ad 6. *N. C.* Quia utilitas hujus servitii facilè per alia pia opera, imò per ipsum laborem pro solvendis debitis compensari potest, non ita utilitas & securitas religionis.

Ad 7. *N. C.* Deflorator se obligavit ad tradendam ipsam personam suam ad matrimonium, & per obtentam sub spe matrimonii copulam tacitè renunciavit statui religioso, & damnificator tenetur restituere in illo genere, in quo læsit, sed deflorator læsit virginem in libertate nubendi, ergo & ipse meritò privatur libertate eligendi alium statum; econtrà debitor non obligavit immediate suam personam, neque renunciavit statui perfectiori, neque alium læsit in libertate statum eligendi, ergo.

Ad 8. *N. C.* Servus seu mancipium secundùm suam personam est sub jure & proprietate Domini, at non persona debitoris sub jure creditoris: maritus consummando matrimonium renunciavit libertati & privilegio transeundi ad religionem, non item debitor.

R. 8. Debitor jam professus non deobligatur debito, sed tenetur adhuc solvere, quantum potest, ab amicis petendo gratis, exercendo 20.

cum licentia Superiorum operas statum & personam non dedecentes, vel acceptando beneficium, munera &c. *Molin. Nav. Lugo, Laym. num. 7. Ratio* est, quia status religiosus non aliter excusat à restitutione, nisi in quantum est incompatibilis cum solutione, sed non est incompatibilis, ut restitutio fiat modo dicto, ergo. Non tamen tenetur egredi, aut misceri sæcularibus, hæc enim sunt media extraordinaria & Religiosum indecentia. At nunquid Superior tenetur licentiam operandi dare, sicut Religiosus tenetur eam petere? R. *Negativè*, quia Superior nec ex contractu nec ex delicto est creditoribus obligatus, quia, ùt suppono, debitorem bonâ fide recepit, & ex traditione Religiosi habet jus fortius in subditum, ejusque operas: si negetur licentia, subditus est liber.

21. R. 9. Monasterium, si debitorem malâ fide suscepit sciens illum intra breve tempus in sæculo potuisse & debuisse satisfacere, debet ejus debita solvere etiam ex rebus Monasterii, quia tunc est causa, quòd injustè damnificentur creditores; si bonâ fide eum suscepit, adhuc tenetur ex iis, quæ Monasterio intuitu Religiosi ex donatione, legato vel hæreditate obvenerunt, deductis tamen expensis. *Sanch. l. 7. c. 31. Lug. num. 79. Ratio* est, quia ea bona transierunt ad Monasterium cum eo onere, quo ea habuisset Religiosus, si mansisset sui juris.

EX

EX TRACTATU DE CONTRACTIBUS.

CASUS XLVIII.

De Natura Contractuum in genere & Conditionibus iis apponi solitis.

ALbanus *varios init contractus, quærit, an iis stare tenetur.* 1. *Quia non habuit voluntatem se obligandi,* 2. *Vel contractum implendi.* 3. 4. *Saltem deliberatam,* 5. 6. *Quia contraxit sub onere non impleto,* 7. *Sub conditione non purificata,* 8. *Sub conditione necessariò futurâ,* ibid. *impossibili,* 9. *Turpi.* 10. *Vel dubitat, an habuerit intentionem se obligandi,* 11. *Vel obligavit se solùm sub pœna,* 12. 13. *Quia catena aurea sorori legata in testamento vocatur deaurata.* 14. *Tribus sororibus legati sunt mille aurei, & non constat, an simul omnibus, vel singulis.* 15. *Item disjunctivè domus vel pecunia,* 16. *Uni sub conditione virginitatis non subsistente,* 17. *Alteri sub conditione, si nupserit, quæ Religionem ingreditur,* 18. *Tertia si nupserit consanguineo testatoris, qui renuit?*

Pro resolutione

QUÆR. 1. Quid & quotuplex sit Contractus? R. *imò*: Contractus est consensus liber, & legitimus, quo duo vel plures se invicem vel saltem una pars se alteri acceptanti obligat, 1.

Dicitur 1. *consensus*, id est, voluntas ex- vel implicita se obligandi; explicitè se obligat, qui id verbis, signis vel scripturâ exprimit; implicitè se obligat, qui vult aliquid cum tali obligatione connexum; sic assumens officium Medici hoc ipso se obligat ad remedia tutiora, quia ejusmodi obligatio scitur cum officio Medici esse connexa. Dixi, *voluntas obligandi*, nam voluntas implendi contractum non requiritur ad valorem contractûs, quia potest quis validè vendere equum & se obligare ad eum tradendum, quamvis non intendat tradere, sicut Clericus validè vovet castitatem, etsi nolit dimittere concubinam: quòd si quis velit contrahere, & tamen se nolit obligare, habet voluntates repugnantes; si primariò velit se non obligare, contractus est nullus; si primariò velit contrahere, secundariò se non obligare, valet contractus, si utrumque æqualiter velit, nec valet contractus, nec inducitur obligatio, quia neutra voluntas prævalet. 2.

Dicitur 2. *consensus liber*, id est, deliberatus deliberatione sufficiente ad mortale peccatum, ac excludente errorem & ignorantiam saltem quoad substantiam, ùt dicetur *Cas. seq.* 3.

Dicitur 3. *legitimus*, id est, à Legibus non reprobatus, ùt consensus pupilli sinè authoritate Tutoris &c.

Dicitur 4. *quo plures, vel una saltem pars se obligat*, nam alius est contractus onerosus, quo utrique contrahentium onus, seu obligatio imponitur, v. g. venditio, in qua unus obligatur tradere mercem, alter pretium; alius lucrativus, in quo una tantùm pars obligatur, veluti donatio, promissio gratuita.

R. 2. Contractus dividitur 1. In lucrativum, & oneroſum, ùt jam dictum eſt; 2. In nominatum, qui proprium nomen in jure habet, ùt emptio, venditio, depoſitum &c. & innominatum, qui non habet determinatum nomen, cujuſmodi quatuor recenſentur; *do ut des*, *do ut facias*, *facio ut facias*, *facio ut des*. 3. In pactum nudum, & veſtitum; Pactum nudum eſt, quod quidem in conſcientia obligat, in foro tamen externo ei non conceditur actio, quales ſunt contractus innominati, nisi veſtiantur ſtipulatione, juramento, traditione, &c. pactum veſtitum vocatur, quod à Legibus confirmatur, eique actio conceditur, ut contractus nominati &c. 4. In abſolutum, & conditionatum, de quibus Quæſt. ſeq. 4.

QUÆR. II. Quid circa contractus conditionatos & modificatos? 5.

R. I. Contractui perſæpè additur conditio, cauſa, modus vel demonſtratio:

Conditio propriè dicta eſt diſpoſitio adjecta contractui ejus obligationem ſuſpendens in futurum, & communiter exprimitur per particulam *ſi*, v. g. ſi cras ad me veneris, dabo tibi novum pileum; dixi, *conditio propriè dicta*, nam concepta in tempus præſens vel præteritum non eſt ſtrictè conditio, neque ſuſpendit valorem actûs, ſed eum vel ſtatim annullat, ſi ſit falſa, vel ſtatim facit validum, ſi ſit vera:

Cauſa eſt ratio propter quam initur contractus:

Modus eſt onus adjectum contractui, quod ſi ſit honeſtum & poſſibile, ſtatim contractus valebit etiam onere nondum impleto, & ordinariè exprimitur per tò *ut* v. g. do tibi equum, ut

6. pro me eas Romam : si tamen executio oneris sit causa principalis & motiva, tunc onere non præstito contractus revocari poterit, secus si tantùm sit causa impulsiva: *Causa motiva* est, ob quam hìc & nunc ponitur contractus, aliàs non ponendus, *causa impulsiva* est, quæ de se non erat sufficiens ad hìc & nunc obtinendum contractum, attamen voluntatem aliundè motam magìs impellit, ut si ad Religionem assumitur, qui creditur esse dives, ubi divitiæ nec sunt, nec esse debent causa finalis seu motiva, sunt tamen impulsiva, quia faciunt, ut libentiùs fiat. Utrùm verò modus sit causa motiva vel impulsiva, colligi debet ex verbis disponentis, vel attendi debet, an modus adjiciatur in favorem disponentis vel non, si primum, tunc modus censetur esse causa motiva & principalis v. g. lego Titiæ 100. ut nubat filio meo; si modus tantùm sit in favorem accipientis, ut dono Titiæ 100. ut emat sibi togam, modus est accidentalis, & valet donatio, etiamsi Titia togam non emat.

Demonstratio est qualitas in contractu expressa, per quam determinatur vel demonstratur res, de qua, vel persona, cum qua contrahitur, v. g. vendo tibi equum, qui est luscus, dono tibi prædium, quod est 20. jugerum, lego 100. Petro catechumeno &c.

7. §. II. Conditio adjecta potest esse multiplex: 1. De futuro possibili & honesto, & tunc quidem suspendit obligationem contractûs, uterque tamen contrahens ordinariè tenetur exspectare eventum conditionis, purificatâ autem conditione contractus sit completus, quamvis consensus non renovetur, nisi in contractu, qui tradi-

traditione perficitur, pendente conditione consensus fuisset revocatus. *Sanch. Lug. d. 22. à num. 384. Dicast. l. 2. de just. tr. 3. d. 1. num. 233.*

2. Si conditio sit necessariò futura, v. g. dabo tibi equum, si Anti-Christus nascatur, non suspendit contractum, sed præsumitur frustrà adjecta, nisi contrahens de adventu dubitâsset, tunc enim sortiretur effectum conditionis contingentis; Item non suspenditur valor, si conditio non adjiciatur ùt conditio, sed ùt temporis designatio, v. g. ducam te, si Pater mortuus fuerit, *S. Th. in 4. d. 29. q. unic. a. 3. Molin. d. 206. Sanch. de matr. lib. 5. d. 2. num. 1.*

3. Si conditio (idem est de modo) sit im- 8.
possibilis, & contrahentes consensum suum illi seriò alligârint, contractus est nullus; quia voluntas non potest efficaciter velle obligationem sub conditione, quam novit esse impossibilem; quia verò non constat, quòd contrahentes intentionem suam alligârint conditioni impossibili, hinc ex præsumptione Juris in Matrimonio & ultimis voluntatibus conditio impossibilis habetur pro non adjecta, ideóque nec valorem contractûs in foro externo impedit, *communis DD. V. Cas. 105. q. 3.*

4. Conditio turpis, id est, inducens ad pec- 9.
catum invalidat contractum, ut: dabo tibi 100. aureos, si occidas inimicum. *Ratio* est, quòd non possit esse obligatio ad illicitum: at conditione inhonestâ jam impletâ, dummodo ob laborem, periculum, commodum, delectationem &c. sit pretio æstimabilis, reconvalescit contractus, & obligat ad implendum promissum;

excipe contractum Simoniacum, ex quo etiam impleto nulla nascitur obligatio: Jure sic statuente in odium Simoniæ. *Covarr. Medina. Less. Lug. num. 368.* Est enim hîc quasi duplex contractus; unus; quo alium obligas ad factum turpe; & hic semper est nullus; utpotè de objecto illicito; secundus; quo te præsuppositò turpi facto obligas ad dandum 100. aureos; quod ex objecto malum non est; ideóque valet, sicut valet votum; quo te obligas ad statim pœnitendum; si hoc vel illud peccatum admiseris; hoc enim votum non obligat ad peccandum; sed ad pœnitendum supposito peccato. In Matrimonio & ultimis voluntatibus conditio turpis; quæ non est contrà substantiam Matrimonii, in jure habetur pro non adjecta; quare, si probari non possit; quòd fuerit seria voluntas non dandi consensum; nisi sub conditione turpi; Matrimonium & testamentum reputatur validum. *Sanch. Lug. l. cit.* Ex his præmissis.

10. *Ad Casum* R. I. Titium non excusat, quòd non habuerit voluntatem implendi contractum; sufficit enim ad valorem voluntas se obligandi; & quamvis non sciat, aut fortè dubitet; vel non recordetur; an voluntatem se obligandi habuerit, si tamen verba, vel alia signa externa obligationem significantia adfuerint; præsumitur voluntas interna adfuisse; nisi doceatur contrarium.

2. De contractibus conditionatis satis dictum est *num.* 5.

11. 3. Contractibus ex consensu contrahentium sæpè apponitur pœna, quæ ideo vocatur conventionalis, & solvi debet ab illo, qui culpabiliter non servat contractum; culpa autem & mora

mora debet esse notabilis, ut incurratur pœna gravis debeturque ante sententiam Judicis; si exigatur, si non exigitur, censetur remitti. *Covarr. Suar. l. 5. de leg. c. 6. num. 8. Lugo num. 406.* contra *Nav. Vasq. Sanch.* qui probabiliter dicunt, pœnam non deberi ante Judicis sententiam etiam parte petente. *Ratio* nostra est: quòd hæc videatur esse mens contrahentium, ut talis pœna non ex arbitrio Judicis, qui sinè molestiâ & sumptibus plerumque adiri non potest, sed ad petitionem compartis exsolvatur. An verò & qualiter in mutuo & sponsalibus pœna apponi possit, dicetur suis locis.

4. Si demonstratio contractui adjecta erret circà substantiam, vel motivum principale, contractus est nullus, v. g. dono centum aureos Titio consanguineo meo; lego Joanni centum aureos, quos mihi debet; si Titius non sit consanguineus, & Joannes nihil debeat, non valet donatio vel legatum; si verò demonstratio erret circà accidens, v. g. do Titio annulum aureum, qui est in scrinio A, cùm tamen sit in scrinio B, vel alibi, lego catenam inauratam, hunc agrum, qui est 100. jugerum, valet donatio & legatum, quamvis catena sit aurea, & ager habeat jugera 150. colligitur ex *L. falsa 33. L. quibus diebus, §. qui dotalem de condit. & demonst. Vasq. Molin. d. 211. Gomez. 1. var. c. 12. num. 74. Rebell. lib. 18. num. 2. Reiffenst. l. 3. decret. t. 26. à num. 660.* *Ratio* est, quòd testator demonstrans & donans rem ipsam, præsumatur etiam illum excessum donare voluisse, quamdiu de oppositâ ejus voluntate constare non potest; voluit enim donatario vel 12.

legatario favere, & favores sunt ampliandi; quare Titius tutâ conscientiâ annulum, catenam & agrum retinere potest; aliud est in contractibus onerosis, ubi ob notabilem inæqualitatem pretii contractus vitiaretur, quia præsumi non posset, quòd quis v. g. vendere voluerit catenam auream pro deaurata, 150. jugera pro 100.

13. *Dices:* In casu posito est error in substantia, nam testator putat & dicit se legare catenam deauratam, & verè legat auream; *Conf.* Si Petro dedi gemmam putans esse crystallum, item pauperi nummum aureum, putans esse cupreum, error vitiat contractum, & datum repetere possum, ergo & hic à pari. R. *N. Ass.* Nam error hunc contractum non afficit, quia testator præsumitur efficaciter velle dare rem, quam demonstrat, quamvis fortè sit pretiosior, quàm ipse judicet. *Ad Conf. N. C.* Nam certus sum de intentione mea, quòd nunquam intenderim dare gemmam aut nummum aureum; econtrà post mortem testatoris de ejus intentione certò constare non potest, & tamen rem ipsam designavit; ideo jura in materia favorabili præsumunt, quòd rem simpliciter legare voluerit, qualiscunque esset, nisi aliundè contrarium monstretur; idem est in aliis contractibus gratuitis, in quibus res ipsa designata est, & de voluntate contraria constare non potest.

14. 5. Si tribus sororibus mille Imperiales legati sint, & non constet ex circumstantiis, an singulis mille, an mille in tres partes dividendi, magis favendum est debitori seu hæredi quam creditori seu legatario; nam *in obscuris quod minimum est, sequimur. R. 7. 30. in 6.* quare hæ-

res

res satisfaciet dando unum mille in toto pro tribus.

6. Si legetur disjunctivè domus vel pecunia, sorores, in quarum favorem legatum fit, habent electionem, & si unum periit, debetur illis alterum, quia hæc videtur esse voluntas testatoris, qui in majorem securitatem utrumque disjunctivè legavit. 15.

7. Si Cajæ quid legetur sub conditione virginitatis, Caja poterit legatum acceptare, si communiter habeatur pro virgine, quamvis occultè sit corrupta: *Ratio* est; quod mens legantis non sit, eam obligare ad manifestandum crimen occultum, repudiando legatum. 16.

8. Si quis sic disponat: relinquo Cajæ, si nupserit, mille; valet legatum, & Cajæ debentur mille, etiamsi religionem ingrediatur, quia Religio æquivalet nuptiis, neque debet propterea excludi, alioquin foret conditio turpis; quæ habetur pro non adjecta; sed de his latiùs infrà. 17.

9. Si mille relinquantur puellæ, ut nubat consanguineo relinquentis, modus videtur esse causa finalis, ideóque nolenti consanguineo nubere, nihil solvendum est, si verò non per ipsam steterit, sed per illum, cui nubere debebat, habetur modus pro impleto. *Molin. d. 228. & 206.* ubi idem docet de legato, & hæreditate sub conditione. *Sà V. legatum n. 37. Robell. q. 12. n. 6.* In dubio, an causa vel demonstratio sit circà accidens, an circa substantiam, præsumitur esse circa accidens, nisi ex circumstantiis aliud colligi possit; quia in dubio standum est pro valore actûs. *Gomez. sup. n. 73. Dicast. n. 196.* 18.

CA-

CASUS XLIX.

De Contractu inito ex errore & metu.

CAjus *emit siceram & vinum Rhenanum putans esse Mosellanum.* 13. *Causam suam committit Advocato, quem falsò putat esset peritum.* 14. *Metu perdendæ litis ei filiam suam promittit.* ib. *Titium existimans esse suum cognatum & filiam suam contrà stupratorem defendisse, in filium adoptat.* 15. *Qui cum filia in flagitio deprehensus timens è domo ejici, vel diffamari ei promittit Matrimonium,* 16. *Theologus super his consultus dicit omnes hos contractus valere, tùm quia error, si quis intercurrit, fuit vincibilis,* 17. *Et quamvis contractus absente errore fortè non fuisset initus, tamen error non fuit circà substantiam,* 18. *Tum, quia metus, qui adfuit, fuit levis.* 9. *Vel à tertio, & non in ordine ad contractum incussus,* 6. 7. *Et in dubio standum est pro valore actûs.* 10. Pro Resolutione.

1. QUÆR. I. Quid circà Contractus ex errore initos?

R. *Sequent.* 1. Error in contractu potest esse vel circa substantiam, ut si emas vitrum putans esse gemmam; vel circà accidens, si emas equum decennem, quem putabas esse quinquennem; si error oriatur ex propria errantis opinione, vocatur propriè error, si ex alterius inductione, dicitur dolus; uterque potest esse antecedens vel tantùm concomitans seu incidens; antecedens est, qui dat causam contractui, concomitans vel incidens, qui non dat causam contractui,

eò

eò quòd sinè ipso contractus initus fuisset.

2. Error vel dolus circà substantiam, id est, circà materiam, causam vel motivum primariò intentum, sive antecedens sit, sive concomitans, invalidat contractum, ùt si pro vino tibi quis vendat siceram, pro auro cuprum, *est comm.* & constat *ex L. labeo 45. ff. de contrah. empt.* ubi dicitur nullam esse venditionem, si vendatur aurichalcum pro auro: *Ratio* est; quia error circa substantiam facit non cognosci substantiam, per consequens impedit consensum in substantiam, qui est de essentia contractûs. 2.

3. Error circa accidens, etsi sit antecedens, & causatus ex malitia alterius contrahentis, non obstat valori contractûs, neque ex jure naturæ, quia non impedit cognitionem & consensum in substantiam, neque ex jure positivo, quia decepto ex tali contractu conceditur jus & actio contra deceptorem, quâ compelli potest ad servandum contractum damno compensato, si innocens velit. §. 1. *Instit. de except. Sotus, Molin. Sanch. Laym. hic c. 5. num. 6.* Et si quæ jura dicant, 4. ejusmodi contractum esse irritum, volunt esse irritum quoad effectum, hoc est, ab innocente rescindibilem; non quoad substantiam; Undè valet, si emas equum decennem putans esse quinquennem, vinum Rhenanum putans esse Mosellanum; si tamen accidens vel qualitas teneat se ex parte motivi vel materiæ primariò intentæ, tunc accidens transit in substantiam, v.g. color respectu panni est accidens, si tamen emas pannum nigrum ad luctum, & substituatur ruber, accidens transibit in substantiam, & annullabit contractum, quia primariò intendebatur 3.

pan-

pannus aptus ad luctum, qualis non est pannus ruber; item si dem eleëmosynam Petro diviti, putans me dare Paulo pauperi, error afficit substantiam, quia motivum principale erat sublevare pauperem, qualis non erat Petrus, *Sanch. Molin. Nav. Laym. n. 3.*

5. 4. Dolus antecedens circa accidens causatus ab altero contrahente, quamvis non invalidet contractum, facit tamen eum pro libitu illius, qui dolum passus est, rescindibilem. *L. si dolo 5. c. de rescind. vendit. Less. l. 2. c. 17. d. 5. num. 25. Palao de contr. d. 2. punct. 5. num. 19. Ratio est*, quòd per contractum dolo obtentum comparti fiat injuria, quæ in specie reparari non potest, nisi injuriatus reponatur ad statum, in quo erat ante dolum; atque hoc fieri non potest sine rescissione contractûs; ergo. Quòd si error accidentalis non sit ex culpa compartis, sed ex dolo tertii, vel ex propria contrahentis ignorantia, ut si ex tua imperitia, vel ex doloso Petri consilio à Paulo emas vinum novum putans esse vetus, contractus non erit rescindibilis, sed habes actionem quanti minoris contra venditorem, hoc est, potes petere, ut contractus reducatur ad æqualitatem; item potes convenire Petrum ratione doli mali, si talis intervenerit, *cit. L. si dolo. Ratio est;* quòd sit consensus in substantiam, & venditor tibi non fecerit injuriam, ergo non est, cur contractum rescindere possis.

6. *Si dicas* 1. Per errorem à tertio causatum notabiliter mutatur, & vitiatur materia contractûs, v. g. in casu posito vinum, ergo damnum passus potest contractum rescindere, sicut potest rescindere sponsalia, si notabiliter vi-

tietur

rietur sponsa, quamvis non ex dolo sponsi.

2. Metus injustus etiam à tertio in ordine ad contractum incussus facit contractum rescindibilem, *ut infrà dicetur*, ergo & dolus.

R. *Ad* 1. *N. C.* illud damnum sufficienter reparari potest per actionem quanti minoris, quod non semper tenet in sponsalibus, in quibus etiam major libertas requiritur propter difficultatem, & indissolubilitatem matrimonii.

Ad 2. *iterum N. C.* leges ità statuunt de dolo, non de metu, nec Legum semper petenda est ratio *L.* 20. *&* 21. *de leg. Ratio* congruentiæ esse potest, quòd dolus per circumspectionem caveri possit, non ità metus.

QUÆR. II. Quid sit metus & qualiter vitiet contractum? 7.
R. Metus est animi trepidatio ob apprehensum instans malum, si oriatur ex causa naturali, v. g. timeo mortem à morbo, à bestia, à tempestate, vocatur metus intrinsecus; si incutiatur ab homine, vel causâ liberâ, vocatur extrinsecus: duas hîc accipe regulas, ex quibus cætera facilè deduces.

Prima: nullus metus intrinsecus vel extrinsecus justè incussus invalidat contractum, aut facit rescindibilem: Ratio est; quia metus relinquit actum simpliciter voluntarium, & in metu intrinseco vel extrinseco justo nulla intervenit injuria, ergo non est ratio, cur contractus ex tali metu initus sit invalidus aut rescindibilis; sic valent vota metu naufragii, lethalis morbi, vel alterius mali facta, item valent sponsalia à stupratore inita ex metu, ne denuntietur judici.

Regula 2da: metus injustus gravis in ordine 8.
ad extorquendum contractum incussus non quidem

inva-

invalidat contractum (si matrimonium, Professionem Religiosam, & paucos alios excipias) facit tamen eum rescindibilem ob injuriam, quæ per talem metum causatur: prima pars est contra *Molin. Rebell. Spor.* &c. qui dicunt ejusmodi contractus esse ex jure naturæ nullos, quia ex actione injuriosa non potest quis sibi acquirere jus; *sed contra est*: metus non facit contractum simpliciter involuntarium, ergo non tollit consensum vel aliquid aliud de jure naturæ ad valorem contractûs requisitum, neque metum incutiens acquirit jus ex iniqua sua coactione, sed ex voluntario alterius consensu. *Sylvius, Gabriel, Nav. Vasq. Sotus, Suar. Less. Lopez. Sanchez de matr. lib. 4. d. 8, num. 4. Laym, hic num. 2. Lug. d. 22, num. 115. Metzg. tr. 13. d. 41. a. 3, Herman, thes. 20. Viva opusc. 1. q. 6. a. 2.* secunda pars etiam probatur, quia jura de his contractibus loquuntur ut validis, qui irritatione seu rescissione indigeant. *L. si mulier 21. ff. de eo quod metus causa instit. de excepr. Sanch. Less. Lug. loc. cit.*

Dixi 1. metus gravis, id est talis, qui vehementer conturbat, nec facilè superari potest, idque vel simpliciter respectu omnium personarum, ut si instet grave malum etiam viro forti meritò timendum, v. g. mutilatio, incarceratio, mors &c. vel saltem gravis respectu talis personæ v. g. pueri, mulierculæ, aut senis.

9. Quòd si metus injustè incussus in ordine ad contractum tantùm sit levis, contractus in foro externo nequidem erit rescindibilis, quia jura metum levem pro nihilo reputant; idem pro foro interno conscientiæ docet *Medina, Pontius, Tambur, &c.* quia metus levis facilè repelli potest,

est, ideóque, qui non repellit, voluntariè metum patitur, volenti autem non fit injuria, nec contractus censetur factus ex metu, sed ex propria voluntate, quâ noluit metum levem repellere, oppositum tamen videtur probabilius cum *Less. Sanch. c. 10. num. 3. Nav. c. 17. num. 15. Laym. num. 4. Dicast. l. 2. de just. t. 3. d. 1. num. 110. Spor. tr. 5. c. 12. n. 124. Metzger n. 7. Viva a. 3.* consentit *Lugo num. 138.* si metus sit unicum motivum, vel causa principalis consensûs. *Ratio est*; quòd ille metus sit injuriosus comparti; iniuria autem hæc reparari non potest, nisi injuriatus per rescissionem contractûs ponatur ad statum pristinum libertatis, ad quem jus habet. *Nec obstat 1.* quòd metus in ratione metûs dicatur levis, nam in ratione injuriæ & damni illati potest esse peccatum grave, sicut si levi verbere frangas vitrum pretiosum; *nec obstat 2.* quòd metus levis facilè possit repelli, nam patiens non obligatur repellere, sed permittere potest cum reservatione sui juris; quis enim dicet calumniatores, detractores à culpa & onere restituendi honoris & famæ esse liberos ex hoc, quòd Christus Dominus, vel homo sanctus suam dehonorationem facilè impedire potuerit, & tamen noluerit. Jam dicta intellige de contractu 10
ex natura rescindibili; nam in sententia, quòd matrimonium ex metu levi initum valeat, rescindi non poterit, quia semel validum ex natura sua est indissolubile; an autem reipsâ tunc valeat, dicam suo loco.

Dixi 2. incussus in ordine ad extorquendum 11
contractum, sive metus incutiatur ab altero contrahentium, sive à tertio, semper ab eo, qui

metum passus est, rescindi poterit. *L. item 14. §. 3. ff. quod metûs causâ;* si verò metus est quidem injustè incussus, non autem in ordine ad contractum, sed ad alium finem v. g. sumendam vindictam & metum patiens eligat contractum tanquam medium, quo intentatum malum evadere possit, alii affirmant, alii negant contractum esse rescindibilem, videtur autem distinguendum: si contractus ineatur cum eo, qui metum injustè incussit, etsi non in ordine ad contractum, rescindi poterit, secùs si cum alio innocente, sic si hosti me occidere volenti metu mortis offeram 100. aureos, donatio rescindi poterit, quia hostis tenetur ad omne damnum emergens ex injusto metu, inter alia autem damna est donatio 100. aureorum: si autem tertio promittam centum, ut me in tali periculo defendat, utique valebit promissio nec rescindi poterit, etsi facta sit ex metu, quia hic nullam mihi fecit injuriam, sed præstitit operam mercede dignam. Ex eodem principio valida est emptio armorum vel annonæ facta metu hostium; validum est mutuum, quod Respublica suscipit ad dandum litrum hosti pro comminato incendio; validum est matrimonium, quod eligitur tanquam medium ad conciliandum potentem adversarium, vel quod eligit captivus cum filia custodis carceris, ut ex eo dimittatur. *Sanch. Lug. Less. l. c.*

12. Nunc *ad Casum* R. 1. Emptio siceræ loco vini est invalida, quia est error in substantia, quod tenet, etiamsi Cajus æquè libenter & eodem pretio emisset siceram, si eam cognovisset; *Ratio est*, quòd ad contractum absolutum requiratur consensus præsens in hanc materiam, qui jam existat,

existat, sed hic consensus non existit, sed existeret, si Cajus errorem cognovisset.

2. Quòd Cajus emat vinum Rhenanum putans esse Mosellanum, non invalidat contractum, imò nec facit rescindibilem, nisi dolo venditoris id contigerit, sed tantùm habet actionem quanti minoris, quia solùm est error circà accidens; excipe, nisi ratio Mosellanici sit primariò ab emente intenta; ut si aliud vinum in patria sua vendere non posset, tunc enim accidens transiret in substantiam. 13.

3. Conductio Advocati, quem Cajus falsò putabat esse peritum, est nulla; quia primariò hîc non intenditur persona, sed ejus peritia, quæ non est: quòd verò Cajus metu perdendæ litis Advocato promittat filiam, vel ità intelligitur, ut Advocatus hunc metum per suam desidiam vel tardiorem operam Cajo injustè incusserit, etsi non in ordine ad hanc promissionem, tunc promissio rescindi poterit juxtà dicta n. 11. vel Cajus spontè hanc promissionem concepit ad acuendam Advocati diligentiam, & firma erit promissio. 14.

4. Adoptatio Titii in filium, qui falsò creditur esse cognatus, est nulla, si cognatio est ratio primaria adoptandi, si verò primaria ratio adoptandi est, quia eripuit filiam à stupro, & hæc ratio vera sit, adoptio subsistit; si utrumque motivum de se erat sufficiens & adæquatum, ità ut quodlibet movisset altero absente, valet adoptio, dummodò unum è duobus, qualecunque illud sit, existat. 15.

5. Titius iniens sponsalia ex metu, nè ob crimen è domo ejiciatur, validè init, quia est metus justus; quòad timorem infamiæ distinguen- 16.

dum est: vel enim ille à Cajo aut alio injustè incutitur in ordine ad extorquenda à Titio sponsalia, tunc infirma erunt sponsalia, vel infamia timetur ab ipso crimine, & valebunt sponsalia, quia metus est intrinsecus.

37. 6. Error circa substantiam, quamvis sit vincibilis, invalidat contractum; nam quamvis potuerit quis cognoscere, si tamen de facto non cognovit substantiam, etiam non consensit in substantiam, sinè tali autem consensu contractus est nullus.

Dices: ignorantia vincibilis non excusat à peccato, ergo nec ab obligatione contractûs. *Conf.* quia sic dabitur ansa innumeris mendaciis & litibus; nam facilè quis dicet, se ignorâsse substantiam conttactûs. R. *N. C.* ignorantia vincibilis excusat à peccato, cujus malitia ignoratur, non autem à peccato ignorantiæ affectatæ vel neglectæ scientiæ; simili modo excusat ignorantia ab obligatione contractûs, cujus substantia non cognoscitur. *ad Conf.* R. Tali asserto in foro externo non creditur, nisi probetur.

38. 7. Non obstat valori contractûs, quòd non fuisset initus, si qualitas fuisset cognita; nam indè tantùm sequitur, quòd positâ cognitione qualitatis futura fuisset volitio, quæ impediviſſet obligationem, non autem, quòd nunc fuerit, aut nunc impediat, nisi qualitas redundet in substantiam. *Vasq. Valent. Sanch. l. 4. in Decal. c. 2. à n. 6.*

8. De metu satis dixi à n. 7. quibus adde: si Titium in crimine deprehensum fictè mineris accusare, & hic det aliquid eo fine, ut non accuses, datum retinere potes, quia metus est justus. *Nec obstat;* quòd det ex errore, certò non daturus,

tus, si sciret tibi non esse serium; nam error non est circà substantiam vel causam finalem, ideò enim dat, ut resignes juri ad accusandum, atque hoc verè facis, etsi seriò non intenderis accusare, ergo. *Sanch. Less. Dicast. n. 119.*

9. In dubio, an error fuerit substantialis, an causa, quæ nunc cessat, fuerit principaliter motiva, jura volunt, præsumi pro valore actûs, & videtur pro eo esse possessio, quia scitur esse factus, & ignoratur ejus invaliditas. *Sanch. nu. 13. 34. & 52.* Idem à potiori est dicendum, si dubitetur, an intervenerit dolus, error vel metus, quia facta & delicta non præsumuntur; in dubio, an verè consenseris in obligationem, si tenebaris consentire, aut verba tua significârunt obligationem, præsumeris verè consensisse, quia nemo censetur consensum injustè subtrahere, aut loqui aliter, quàm sentiat. 19.

CASUS L.

De iis, qui contrahere possunt, item de materia contractuum & juramento contractibus apponi solito.

CAmillus *in infantia. 2. 4. Ante, & post pubertatem sinè authoritate Tutoris, 5. Quem agnoscere non vult, 3. Varios celebrat contractus, expost cum licentia Tutoris omnes, etiam rerum alienativos, ratificat.* Ibid. *Et cum ipso Tutore init. 6. Onerosos, etsi juratos 13. Implere non vult petens restitutionem in integrum 8. Et re-*

laxationem juramenti à suo Episcopo, vel Principe. 17. & seqq. Pro resol.

1. QUÆR. I. Quænam sint personæ habiles ad contrahendum? R. 1. De jure naturæ contrahere possunt omnes, quotquot habent plenum rationis usum & materiam, de qua contrahant; defectu rationis invalidè contrahunt ebrii, dormientes, fatui, furiosi &c. *Ratio est;* quòd ad contractum utpote actum humanum in conscientia obligantem requiratur consensus liber, qualem recensiti habere non possunt.

2. R. 2. Jure positivo contrahere prohibentur infantes, impuberes, minorennes, filiifamilias, prodigi juxtà sequentes explicationes:

1. In jure tam fæmellæ, quàm masculi usque ad septimum annum dicuntur infantes; abhinc masculi usque ad 14. fæmellæ ad 12. dicuntur impuberes, quòd si impuberes per mortem patris vel emancipationem desierint esse sub patria potestate, vocantur pupilli, si utroque parente careant, vocantur orphani: deinde illud tempus, quod ab anno septimo currit usque ad pubertatem, à Juristis dividitur in duas partes, in quarum prima dicuntur infantiæ proximi, in secunda pubertati proximi, & ita masculus ante completum decimum cum dimidio, & fæmellæ ante completum nonum cum dimidio dicuntur infantiæ proximi; abindè usque ad annum pubertatis pubertati proximi; quâ completâ vocantur puberes, & tunc usque ad 25. minores: Pupillis etiam invitis datur Tutor, minoribus volentibus Curator, quandóque etiam nolentibus in ordine ad lites, qui Curator semel acceptatus
3. repudiari non potest usque ad annum 25. completum, nisi veniam ætatis, id est liberam rerum

sua-

ſuarum adminiſtrationem à legitimo Superiore obtinuerint; prodigo etiam invito datur curator, prodigus autem dicitur, qui profusè dat, ſeu ùt ait *Ulpian. l. 1. ff. de curat. furioſ.* qui neque tempus, neque finem expenſarum habet, ſed bona ſua dilacerando profundit.

2. Contractus ab infante, vel infantiæ proxi- 4.
mo initus eſt planè nullus, adeò ut nec obligationem civilem in foro externo, ſeu actionem in judicio, nec obligationem naturalem in foro conſcientiæ pariat. *L. pupillus ff. de condict. indebiti Laym. hic c. 9. num. 8. Onnate d. 4. num. 18. Lug. d. 22. num. 283. Ratio eſt*, quòd jus poſitivum illorum conſenſum irritet, infans enim & infantiæ proximus non multum à furioſo diſtant. §. 10. *inſt. de inut. ſtipul. Si dicas:* Leges hæ fundantur in præſumptione, quòd infans & infantiæ proximus careant pleno uſu rationis; ergo ſi à parte rei hoc uſu non careant, ſed malitia ſuppleat ætatem, ſaltem tunc obligabuntur in conſcientia, quia ſi præſumptio ſit falſa, lex in ea fundata ceſſat. R. Hæ Leges non fundantur in præſumptione defectûs rationis in hoc vel illo particulari caſu; ſed ideo irritant ejuſmodi contractus, quia plerumque ſolet contingere, quòd in tali ætate ſoleat deficere perfecta ratio, quod verum eſt, nec ideò ceſſat lex univerſalis, ſi ratio legis deficiat in particulari caſu.

3. Pupillus pubertati proximus ſine authorita- 5.
te Tutoris contrahens non obligatur civiliter, bene tamen naturaliter *L. 25. §. 1. ff quando dies legati, & L. 1. ff. de novat. Leſſ. Regin. Sanch. de matr. d. 38. num. 3.* Excipe contractus majoris momenti, quibus alienantur immobilia,

vel mobilia pretiosa, quæ servando servari, id est per triennium conservari possunt; tunc enim, quamvis adsit consensus Tutoris, pupillus nequidem naturaliter, seu in conscientia obligabitur, quia jura utriusque, & Tutoris & pupilli consensum annullant. *L. 7. 11. 15. Cod. de prædiis. Rebell. Less. Molin. to. 1. d. 224. Dicast. num. 277.*

6. idem est, si pupillus contrahat cum Tutore, tunc enim ad nihil tenebitur, nisi in quantum factus est ditior, aut si dolum commiserit; *dixi:* pupillus sine authoritate Tutoris contrahens non obligatur civiliter; nam si contractus sit in suum commodum, alterum contrahentem (nisi etiam hic sit pupillus) & civiliter, & naturaliter sibi obligat, ità statuitur in favorem pupilli *L. Julianus 13. ff. de act. empt.* in rebus tamen, quæ sunt in quotidiano usu, si pupillus quid expendat, donet, &c. saltem ex consuetudine obligabitur etiam civiliter stare contractui.

7. 4. Filii-familias impuberes non obligantur civiliter ullo contractu circà quæcunque bona, etiamsi contrahant cum consensu Patris. *§. quod 10. inst. de inut. stip.* pupillus tamen cum authoritate Tutoris contrahens obligatur naturaliter & civiliter, si alienationem rerum pretiosarum excipias; *Ratio* Legum *est*, quod pupillo contra Tutorem detur actio, non autem filio contra patrem propter reverentiam.

8. 5. Si pupillus vel minorennis per contractum læsus aut incommodum passus fuerit, gaudet beneficio restitutionis in integrum intrà quatuor annos ab anno 25to completo, vel si veniam ætatis obtinuerit per quatuor annos à die obtentæ veniæ, ità ut possit repetere rem vel pretium

de

de quo contraxit, cum fructibus, damno & lucro cessante *L. 7. C. de temp. in integ.* restit.

6. Omnia jam dicta de pupillis etiam tenent de minorennibus Curatorem habentibus; si Curatorem non habent, obligantur naturaliter & civiliter, etiamsi contrahant de rebus aliquantùm pretiosis & in quotidiano usu non occurrentibus. *L. puberes 101. ff. de verb. oblig.* 9.

7. Prodigus non habens Curatorem contrahit validè naturaliter & civiliter etiam notoriè talis, & acceptum ab eo retineri potest, si verò authoritate publicâ Curatorem habet, nequidem naturaliter ex contractu obligabitur, & qui cum eo contrahit, tenetur restituere ante sententiam Judicis, etiamsi prodigus non repetat, quia detinet rem alienam. *Azor. Sanch. n. 20. & 27. Regin. l. 25. n. 106.* 10.

QUÆR. II. Quid circà materiam contractûs? 11.

R. Materia contractûs debet esse honesta, possibilis & saltem in spe existens.

Dicitur 1. *honesta*; nam si objectum sit turpe, seu peccaminosum, ad illud nulla dari potest obligatio; si verò materia seu objectum contractûs sit honestum, contractus valebit, quamvis aliunde forsan sit illicitus, vel prohibitus; non enim omne prohibitum est invalidum; valet enim matrimonium contrà fidem priorum sponsalium initum; valet venditio, si, postquam vendidi Titio, vendam & tradam Sempronio, sunt tamen hi contractus illiciti utpotè contrà jus alterius.

Dicitur 2. *possibilis & in spe saltem existens:* si enim contrahentes sciant rem esse impossibilem, aut nunquam in spe existentem, tunc seriò &

efficaciter se obligare non intendunt, si non sciant, erit error in substantia.

12. QUÆR. III. Qualiter contractus firmentur juramento? *Responsio constabit ex seqq.*

1. Contractibus licitè adjici posse juramentum, patet ex propos. Wicleff. 43. damnatâ in Concilio constantiensi: *Juramenta illicita sunt, quæ fiunt ad corroborandos contractus & commercia civilia.*

2. Contractum firmari juramento est, contractum è juris dispositione in foro conscientiæ vel saltem in foro externo nullum, per accessionem juramenti reconvalescere, ità ut non tantùm obliget ex motivo Religionis, sed etiam ex justitia: si contractus jam erat validus, propriè non dicitur firmari juramento, sed ei tantùm superadditur nova obligatio ex virtute Religionis.

13. 3. Omnes contractus puberum, sive sint minorennes, sive majorennes, si matrimonium & paucos alios excipias, firmantur juramento, qui ex jure positivo habent, quòd sint nulli, & servari possunt absque peccato jurantis vel exigentis juramentum. *Sanch. Haun. Lugo d. 22. num. 226. Laym. l. 4. t. 3. c. 8. Onnate d. 11. num. 98. Herman. thes. 24. Metzger t. 13. d. 41. a. 5. num. 10. Pirh. lib. 2. Decret. tit. 24. num. 132.* & ibid. *Schmalzg. num. 86. Viva opusc. 1. q. 7. a. 2.* contra *Merenda, Perez, Wiestner* & alios, qui volunt contractus invalidos non validari per juramentum, sed tantùm addi obligationem Religionis. At assertum probatur *ex cap. cum contingat de jurej. c. licet 2. eod. in 6. c. quamvis 2. de pactis in 6.* ubi Pontifex disertè ait: *pactum juramento nec vi*

nec dolo præstito firmatum fuisse, & servandum esse, quæ conditio frustra adderetur, si pacta jurata ex sola religione obligarent; nam juramenta etiam vi vel dolo extorta obligationem Religionis inducunt, quoties sinè peccato servari possunt. Contractus verò, qui juramento firmantur, sunt contractus minorennium, quibus bona etiam immobilia sine authoritate Tutoris alienant; nam quamvis hi contractus aliàs nequidem naturaliter obligent, accedente tamen juramento naturaliter & civiliter obligant; similiter juramento firmatur donatio inter patrem & filium, renuntiatio paternæ hæreditatis, alienatio fundi dotalis &c. *Schmaltzg. num. 92.* 14. Contractus impuberum probabiliùs non firmantur juramento, nisi juramentum accesserit post pubertatem. *Bald. Sanch. Lugo. n. 214.* neque firmantur juramento contractus irriti jure naturali vel ob defectum consensûs, velut contractus infantum, ebriorum, amentium, vel quia sunt de materia jure naturali vel divino prohibita; nam jus positivum non valet supplere consensum, aut reddere licita, quæ jure naturæ aut divino sunt illicita: neque firmantur contractus injusto metu, vi vel dolo extorti, quia servari non possunt sine peccato juramentum exigentis. *Jura cit. Onnate n. 129. Schmaltzg. n. 91.*

4. Juramentum, etsi non firmet contractum, 15.
semper tamen servandum est, quoties sine peccato servari potest, non ex justitia, sed in reverentiam divini nominis; ùt si metu mortis aliquid juratò promisisti latroni vel usurario promisisti solvere usuras, teneris solvere vel petere relaxationem juramenti à latrone vel usurario, qui eam ex justitia dare tenentur, vel, si nolint,

lint, ab Episcopo. *Molin. Less. Suar. Haun. Metzg. l. c. Onnate num. 55. Viva opusc. 1. q. 7. a. 3.* & clarè habetur *c. 6. 18. 26. de jurej.*

16. 5. Contractus juramento firmati habent omnes effectus civiles & naturales, quos habent alii contractus jurati nunquam invalidi; hinc pariunt actionem in judicio, obligant ex justitia & Religione, ita ut relaxato juramento ab alio, quàm à creditore, maneat obligatio justitiæ, quæ etiam ad hæredes transit. *Suar. Palao, Schmaltzg. à num. 94.* quòd verò juramentum firmet & validet contractum, non habet ex se, sed ex jure positivo, ex se tantùm superaddit obligationem religionis.

QUÆR. IV. A quo juramentum hoc relaxari possit? R. imò. Juramentum firmans contractum à solo eo, cui præstitum est, relaxari potest, quia hic ex tali contractu habet jus quæsitum, quo invitus privari non potest, idcóque nequit illud relaxare Episcopus, imò nec Papa, nisi ex causa gravissima, & ob bonum publicum. *Suar. l. 2. de jure c. 41. num. 2. Sanch. l. 3. mor. c. 21. num. 2. Haun. to. 5. t. 4. n. 894. Pirh. num. 154.*

17. 2. Relaxatio juramenti non confirmantis contractum pro solo foro conscientiæ à Religiosis Mendicantibus obtineri potest, ùt dicam *Casu 71. num. 5.* aliàs ab Episcopo jurantis peti debet, ut si usurario usuras, vel alteri per dolum aut metum injustum aliquid juratò promisisti, & promissarius tibi obligationem juramenti remittere nolit, in conscientia tutus es relaxatione tui Episcopi, si verò res deduci debeat ad forum externum & Reus citari, debes

bes relaxationem petere ab Episcopo creditoris, quia Actor debet sequi forum Rei, nisi Reus se sponte subjiciat Episcopo jurantis, vel extra suam Diœcesin contraxerit, tunc enim cognitio causæ spectabit ad Episcopum loci, in quo contractus celebratus est. *Suar. num. 10. Sanch. num. 35. Gonz. in c. 1. de jurej. n. 14. Pirh. num. 156.*

3. Judex sæcularis non quidem directè, sed indirectè poterit relaxare juramentum non confirmatorium, illud remittendo nomine sui subditi id injustè renuentis, vel annullando omnem acceptationem rei juratò promissæ; si enim ipse promissarius juramentum in suî favorem factum remittere possit & debeat, cur non ipso renuente ejus superior. *Haun. num. 905. Gonz. n. 12. Zoes. de jurej. n. 80. Pirh. n. 159.* Ex his per se patet Resolutio Casûs. 18.

CASUS LI.

De Promissione.

DOnatus *multa promittit, sed non implet,* 1. *Quia promisit semi-deliberatè, ex motu levi sed juratò,* 2. *Sub sola fidelitate, vel sub dubio,* 3. *Ad rem ex parte illicitam vel impossibilem,* 4. *Aut juravit non revocare testamentum,* ibid. *Quia promissarius non acceptavit, vel absens acceptationem non intimavit, aut ejus nomine acceptavit alter.* 5. *Vel antequam promissio absenti intimaretur, est revocata.* 6. *Vel mortuus est promittens, aut promissarius.* 7. *Quia status est mutatus, & ipse indiget re promissâ, & promissarius eum graviter offendit.* 8. *Quia res promissa periit,*

vel

vel fuit aliena. 9. Aut pluribus promissa. ibid. Resolutio constabit ex seqq.

1. QUÆR. I. Quid sit Promissio? R. Est deliberata, spontanea & gratuita obligatio fidei erga alterum ad aliquid præstandum, exteriùs manifestata & ab altero acceptata: est communis:

Dicitur 1. *Deliberata*, deliberatione sufficiente ad mortale peccatum, quia semi-plena deliberatio non sufficit ad imponendam sibi obligationem gravem, imò nec levem. *Molin. Sanch. Dicast. l. 2. t. 4. d. 1. num. 11. Ratio* est; quia homo semi-deliberatus non agit modo humano, sed ut semi-homo.

Dicitur 2. *Spontanea*, nam promissio fraude, vel metu injusto etiam levi extorta ab eo, qui fraudem vel metum passus est, pro libitu rescindi potest, nisi sit juramento firmata. *S. Th. q. 86. a. 7. ad 3. Sylv. q. 66. a. 2.*

Dicitur 3. *Gratuita*, ut distinguatur à contractibus oneros is.

Dicitur 4. *Obligatio* non formaliter, sed causaliter, quatenùs est signum practicum exercitè declarans voluntatem se obligandi, quo distinguitur à nudo proposito, quo quis significat intentionem aliquid faciendi absque omni obligatione.

2. *Dicitur* 5. *Obligatio fidei*, quo indicatur, quòd promissio nuda probabiliùs obliget ex sola fidelitate sub veniali. *S. Tho. 2. 2. q. 88. a. 3. ad 1. Bann. Cajet. Sotus, Molin. Gorm. de just. num. 648. Dian. p. 2. t. 17. Joann. à S. Cruce, Joann. à S. Th. 1. 2. q. 88. d. 29. a. 9. Salmant. hic num. 82. Onnaten. 92. Dixi, promissio nuda;* nam si vestiatur juramento, chyrographo, adhibitione

Nota-

Notarii vel testium, tunc juxtà omnes obligat ex justitia & sub peccato gravi, secundùm quantitatem materiæ, paritque actionem in judicio. *Ratio est;* quia si promissio non vestiatur, manet sub nudo debito morali fidelitatis, sola autem fidelitas obligat tantùm sub veniali ad conformanda facta promissis, sicut veracitas per se tantùm obligat sub veniali ad dicta conformanda menti. Potest autem promittens etiam absque memoratis solemnitatibus se obligare ex justitia & sub mortali, si velit & alter acceptet, quia potest rem suam alteri donare, ergo & dare jus ad illam; requiritur tamen major materia ad mortale injustitiæ ex liberali promissione, quàm ex furto, quia Dominus censetur magis invitus, ut sibi res sua auferatur, quàm ut ei non detur res liberaliter promissa, ideóque *Lopez in 2. p. c. 30. Regin. hic num. 84. Sanch. l. 1. de matr. d. 5. num. 24. Onnate num. 150.* requirunt materiam quadruplò majorem. Sed quid si promissor dubitet aut non cogitavit (utì promiscuè fit) an se voluerit obligare ex sola fidelitate aut ex justitia, an sub veniali aut sub mortali? R. cum *Molin. Lugo, Sporer t. 6. c. 2. num. 69.* tunc solùm obligari sub veniali, etiamsi materia promissa in se sit gravis. *Ratio est*, quia homines, quando aliquid promittunt liberaliter abstrahendo vel non determinando, an sub obligatione gravi vel levi, non intendunt nec censeri possunt se velle obligare, nisi ad id, quod requirit natura promissionis liberalis, sed hæc non requirit nisi obligationem levem ex sola virtute fidelitatis, ut supra dictum est, ergo: & certè ita habet communis opinio, nam impudens haberetur, qui eo rigore exigeret liberale promissum,

missum, quo exigit debitum justitiæ; ex quo meritò colligunt DD. cit. in promissionibus merè liberalibus ut plurimùm deesse animum se graviter aut ex justitia obligandi.

3. *Dicitur 6. Ad præstandum aliquid*, scilicet licitum & possibile; nam ad illicitum & impossibile nulla potest esse obligatio; si res promissa ex parte est licita, ex parte illicita, est obligatio ad partem licitam juxtà *Reg. Juris 37. Utile per inutile vitiari non debet*; hinc invalidæ sunt promissiones, quæ præbent occasionem absolutè aut liberiùs peccandi, ut si volenti malè agere promittam, eum non monere, non accusare; si promittam Beneficium Ecclesiasticum nondum vacans *c. ex tenore 13. de conces. præb.* si adulter adulteræ vivente conjuge promittat Matrimonium *c. si quis 8. de eo, qui ducit;* quia in his datur occasio optandi vel machinandi mortem. Item jure positivo nullæ sunt promissiones, quæ tollunt facultatem de rebus suis liberè disponendi mortis causâ, ut promissio de faciendo testamento in alicujus favorem, vel de non revocando factum.

Dicitur 7. Exteriùs manifestata; nam licèt sola interna voluntas se obligandi sufficiat ad votum, eò quòd votum fiat Deo cordium Inspectori, non tamen ad contractum; hic enim debet fieri modo humano, id est sensibili, seu perceptibili ab homine. *L. 1. ff. de V. O. D. Th. hic q. 88. a. 1.*

4. *Dicitur 8. Acceptata;* nam quamdiu promissio acceptata non est, nullam inducit obligationem, sed revocari potest. *L. de pollic. L. absenti ff. de donat.* idque tenet, etiamsi sit juramento firmata, quia juramentum sequitur naturam con-

contractûs. *Sot. Palao d. 2. num. 6. Salmant. num. 70. Lug. d. 23. num. 50. Ratio* est; quia omne pactum essentialiter constat mutuo duorum vel plurium consensu, & in omni promissione includitur: *si alter acceptet*; quandoque tamen ipsum jus acceptat pro homine, ut si promissiones fiant Reip. vel civitati. *L. 1. 3. 4. ff. de pollicit.* vel etiam, ùt plures volunt, Ecclesiis & locis piis &c. Promissio præsenti facta regulariter acceptari debet in continenti vel quasi continenti *L. 137. de V. O.* quia tunc non potest prudenter censeri promissor dici velle suspendere suum consensum, si tamen materia sit favorabilis, ipsa taciturnitas reputabitur pro consensu juxta Reg. J. *qui tacet, consentire videtur:* secus si materia non sit favorabilis. De cætero etiam Pater pro filio, Dominus pro servo, Religiosus pro Monasterio, Uxor pro Marito, aut econtrà, item omnis, qui alterius curam gerit, aut ex promissione interesse habet, eam acceptare potest.

QUÆR. II. Quid circà promissionem factam absenti? R. seqq. 1. Promissio (idem est de donatione) absenti facta per Nuntium vel per literas ad promissarium directas non valet, si coram alio quàm Nuntio acceptetur, quia hic & non alius ad acceptandum est deputatus. *Sanch. d. 7. num. 35. Dicast. num. 155.* Valet tamen coram Nuntio facta, etiamsi promittenti non intimetur *Lug. n. 74.* 5.

2. Promissio vel donatio facta absenti, antequam ad eum pervenerit & acceptata fuerit, revocari potest; si revocatio non innotescat Nuntio, & hic purè in mandatis habeat promissionem, 6.

nem vel donationem factam intimare, adhuc valet revocatio, nec promissio validè acceptari potest, quia voluntas Domini, quam defert Nuntius, nequidem virtualiter existit; si verò Nuntius sit simul Procurator vel Commissarius, cui committitur promissio nomine Principalis facienda & revocatio commissionis nec Commissario, nec donatario innotescat, donatio acceptari poterit, quia de jure acta puri mandatarii revocato mandato etsi incognito statim sunt invalida, acta verò per Procuratorem, antequam de revocatione constet, valida sunt. *L. si mandassem. L. si inter causas ff. mandati L. verò ff. de sol. Gomez. Mol. Sanch. l. 1. de Matr. d. 6. num. 9.*

3. Si promissio vel donatio erat facienda per Procuratorem, & promittens moriatur, Procurator verò ignorans pergat promissionem vel donationem facere, promissio & donatio est nulla, quia mandatum gratiæ faciendæ regulariter exspirat morte mandantis. *L. 26. ff. & L. 15. C. mandati:* Excipe nisi mandatum sit ad causas pias, quia in harum præjudicium Leges civiles nihil disponunt, & prudenter præsumitur, quòd promittens voluerit hanc suam voluntatem etiam post mortem manere, cùm maximè sit profutura animæ. *Covarr. 1. Var. c. 14. Molin. Sà, La Croix l. 3. p. 2. num. 788.* Si Nuntius sit missus, non ut faciat, sed ut purè indicet promissionem factam, & promittens interim moriatur, adhuc acceptari poterit. *Ratio* est; quòd promissio vel donatio jam facta & non revocata, sed litteris vel Nuntio insinuata, sit gratia, gratia autem facta non extinguitur morte concedentis. *Suar. Clarus, Sanch. n. 35.*

An

An econtrâ promissario ante acceptationem mortuo, ejus hæredes promissionem acceptare possint, incertum est, negat cum *Less. Haun. La Croix num. 787.* quia voluntas promittentis ferebatur in personam promissarii in se, quæ amplùs non existit. Si tamen ex circumstantiis pateat, quòd promissio non solùm in gratiam ipsius, sed simul in favorem familiæ, uxoris vel prolium facta sit, ab his omninò acceptari poterit.

QUÆR. III. Quot modis cesset obligatio promissionis acceptatæ? 7. R. Cessat 1. Ex partium consensu. 2. Si materia promissa facta est impossibilis vel illicita, ùt sup. dictum est. 3. Si promissarius tuus non stet promisso tibi facto, hæc enim videtur fuisse voluntas promittentis, ut frangenti fidem fides frangatur eidem. *Sà. Regin. Rebell. Onnate num. 185.* 4. Si promisisti amico, qui factus est inimicus, *Garc. Sylv. Mol. d. 272.* 5. Si promissor ob inopinam paupertatem ipsemet re promissâ indigeat, meritò tamen dicit *Less. Molin. l. c.* paupertatem non excusare absolutè, sed tantùm suspendere obligationem usque ad meliorem fortunam. 6. Et generaliter, si res non mansit in eodem statu, ità ut ante traditionem rei promissæ grave & novum tibi immineat incommodum, quod si tempore promissionis cognitum fuisset, certò non promisisses. *S. Th. q. 110. a. 3 ad 5.* quia non censeris te cum tali incommodo gratis obligare voluisse, & gratuita promissio censetur facta sub conditione, nisi status antè traditionem notabiliter mutetur, quare hæc doctrina etiam locum habet in promissione jurata. *Auth. cit. Dicast. num. 125.* In dubio, an status sit notabiliter

biliter mutatus, est obligatio implendi promissum, quia promissio est in possessione, certò enim obligavit, & dubitatur, an obligatio per mutationem statûs cesset.

8. 7. Si res promissa in individuo absque culpa promittentis perierit, ad nihil tenetur promittens; si res promissa sit indeterminata, v. g. ex decem equis unum promisisti Cajo, si pereant omnes, aut pereat equus à Cajo electus, liber es; si pereat unus vel alter, debes Cajo dare unum ex residuis; idem est, si promisisti equum indeterminatè, & tradas alienum, debes substituere alium, secus, si promisisti hunc determinatè, qui postea probatur alienus. *Molin. to. 2. d. 262. Spor. tr. 6. in Decal. c. 2. num. 74.* 9. 8. Si eandem numero rem promisisti pluribus, debetur primo, etiamsi secunda promissio fuerit jurata; quia secunda promissio, utì & juramentum sunt de re illicita & alteri saltem ex fidelitate debita, & quamvis primus cedat juri suo, non ideo reconvalescit secunda promissio, quia *tractu temporis non firmatur, quod ab initio non subsistit*, R. J. in 6. nisì secunda promissio facta esset sub conditione; si primus cedat juri suo: ità contra *Covar.* & alios *Turrian. Lug. n. 107. Sanch. n. 6. Spor. 77.*

Si dicas: Valet Matrimonium contra fidem priorum sponsalium, ergo & promissio contra fidem prioris. R. *N. C.* Secunda promissio habet pro objecto traditionem rei alteri promissæ, ideóque est nulla utpotè de objecto illicito, Matrimonium verò non habet pro objecto traditionem corporum, sed est ipsa traditio, & per consequens, quamvis Matrimonium contra fidem priorum sponsalium sit illicitum, non tamen est

de

de objecto illicito, ut si contra votum emam gladium, ipsa quidem emptio est illicita, non tamen de objecto illicito, ideoque valida.

CASUS LII.

De Donatione.

ERicus *varias facit donationes, sed expost revocat* 1. *Quia res donata est duobus, vel dubitat, an facta sit inter vivos, vel causâ mortis.* 2. *Quia rem dedit uxori, quæ invitâ expost vendidit,* 3. *Aut dedit filio causa studiorum, ob nuptias vel sacros Ordines* 4. *Quia dedit omnia bona, vel saltem ultra 500. solidos, etsi juratò & ad causas pias.* 5. *Quia donatarius eum infamavit, alimenta indigenti non præbuit, vel aliter fuit ingratus, etsi id probare non possit,* 6. *Ideoque vult, ut post mortem suam hæres donata repetat,* 7. *Item post donationem remuneratoriam Ecclesiæ facta nata est proles,* 8. *Aut donatio fuit inofficiosa, sed jurata,* 9. Resolutio constabit ex seqq.

QUÆR. I. Quid & quotuplex sit Donatio? 1.

R. I. Donatio est gratuita dominii translatio. *Dicitur gratuita*, quia fit liberaliter absque obligatione non tantùm justitiæ; sed & gratitudinis, ideóque donatio antidoralis seu remuneratoria, quæ fit ex gratitudine ratione beneficii vel obsequii præstiti, non est donatio planè gratuita & strictè dicta, & in odiosis non venit nomine donationis. *Pirh l. 3. decret. tit. 24. num. 1. & ibid. Reiffenst. num. 3.* Utraque donatio tam gratuita, quàm antidoralis debet esse acceptata, nec non libera à metu & dolo, aliàs erit rescindibilis juxtà dicta *de promiss. Casu præc.* Distinguitur

donatio à precario, commodato &c. quòd in donatione transferatur dominium, non verò in his; in mutuo quidem transfertur dominium, sed cum obligatione restituendi rem similem, donatio verò fit gratis absque simili obligatione.

2. R. 2do. Donatio dividitur 1. in realem & verbalem, realis est, quæ fit cum rei traditione; verbalis, quæ fit solo verborum officio, éstque sola promissio de dando, quâ quidem alteri per verba de præsentibus actu donatur, sed actu non traditur, hæc donatio est impropriè talis & imperfecta, neque ei convenit definitio superiùs data; si eadem res uni donata est verbaliter, alteri verò realiter cum traditione, hic retinebit rem, primus tamen habebit actionem contra donantem ad restituendum valorem rei & omne interesse.

2. Dividitur donatio in absolutam, quæ fit absque ulla conditione, onere vel modo, & in conditionatam, quæ fit sub certa conditione vel onere; sed neque hæc propriè donatio dicitur *L. 1. ff. de donat.*

3. Et principaliter dividitur in donationem *inter vivos*, quæ fit sine mentione aut suspicione mortis, & donationem *mortis causâ*, quæ fit intuitu mortis, ideóque morte non secutâ revocari potest. §. 1. *Instit. de donat.* si adjiciatur pactum vel juramentum de non revocanda donatione, hoc ipso est donatio inter vivos *Illsf. Onnate d. 31. sect. 7. & 8.* In dubio, an donatio sit facta inter vivos vel mortis causâ, censetur facta inter vivos, quia hæc est principalior. *Onnate n. 84.*

3. QUÆR. II. Quænam donationes à jure prohibeantur? R. seqq. 1. Donatio pupilli, filii-fa-

mi-

milias, Religiosi, si fiat absque licentia Tutoris, Patris vel Superioris &c.

2. Prohibetur donatio merè liberalis & gratuita facta conjugi à conjuge, & ejusmodi donatio est ad nutum revocabilis, ità ut maritus rem donatam insciâ & invitâ uxore vendere vel alienare possit, toto tit. C. *de donat. inter virum & uxorem.* Ratio est, quia conjuges ex mutuo affectu vel nimium darent, aut si non darent, esset periculum discordiarum. Si tamen donatio non sit merè liberalis sed remuneratoria, aut accedat juramentum vel mors donantis, firmatur donatio, & fit irrevocabilis, *Sanch. l. 6. de Mat. d. 11. Spor. t. 6. c. 3. n. 41.*

3. Donatio à Patre facta filio infirma est & 4.
revocari potest, attamen post filii emancipationem firmatur, fitque irrevocabilis, *L. 31. ff. de donat.* Item si Pater filio aliquid det ex causa studiorum, alimentorum, qualificationis, remunerationis, donatio tenet, nec obligatur filius eam mortuo Patre in divisionem hæreditatis conferre, *Nav. c. 17. Mol. to. 1. d. 240. Laym. sup. Covarr. 1. var. c 7.* nisi ex consuetudine vel aliunde de patris voluntate constet. Sic *Tamb. in Decal. l. 5. c. 4. §. 2. num. 4.* dicit ea, quæ pater dat in dotem, ob nuptias, ob S. Ordines, pro ingressu in religionem, pro procurando officio, post mortem Patris ex consuetudine conferenda esse in divisionem cum fratribus, non item, quæ dat pro solemni convivio in prima Missa, aut in ingressu religionis colligitur ex *L. ut liberis 17. Cod. de collat.*

4. Prohibetur donatio inter vivos omnium bo- 5.
norum præsentium & futurorum, quia talis donator privat se potestate testandi, quod Leges re-

probant tanquam contrarium bonis moribus civilibus. *L. stipulatio ff. de V. O.*

5. Donatio inter vivos ultrà 500. solidos de jure est invalida. *L. pen. C. de donat.* videlicet quoad illum excessum, nisi fiat cum insinuatione donationis coram Judice & tabellione eam ad âcta publica referente; per solidum intelligitur ducatus aureus nostræ monetæ. *Pirh. num. 5. Reiff. num. 15.* Excipiuntur ab his legibus donationes remuneratoriæ, donationes ad causas pias, vel juramento firmatæ; & omnis donatio ad causas, v. g. studia, dotem, militiam; ad constructionem ædium dirutarum. *Cov. Less. Laym. Reiffenst. num. 19.* Quia hæ non sunt donationes merè gratuitæ; ideóque ad eas non extenduntur Leges prohibitoriæ. Imò in conscientia tutò retineri potest omne, quod datur etiam ultrà summam à Lege præscriptam, donec à donante vel ejus hærede repetatur; aut per sententiam judicis donatio rescindatur. *Less. Laym. Pirh. num. 7. Spor. num. 55. Ratio* est, quòd hujusmodi donatio jure naturæ sit valida, & à Legibus tantùm invalidetur sub conditione: si à donante vel judice rescindatur.

6. QUÆR. III. Qualiter donatio revocari possit? R. Donatio facta inter vivos, quantumvis sit perfecta & per traditionem completa, ex tribus præcipuè causis revocari potest.

Primò: Ex capite ingratitudinis, quæ de jure 5. casus comprehendit; ut 1. Si donatarius verbo vel facto donatori injuriam atrocem inferat in honore. 2. Si talem injuriam inferat in bonis fortunæ. 3. Si per se vel per alium impias manus injecerit. 4. Si vitæ periculum, etiam morte non secutâ intulerit. 5. Denique si conditio-

nes

nes sibi impositas non impleverit. *L. fin. de donat. L. fin. cod. de revoc. donat. c. fin. de donat.* Addunt *Clarus, Less. & alii* valdè probabiliter, si donatori valdè indigenti neget alimenta; spectato tamen jure probabilius est, quòd præter causas à Jure expressas nullæ aliæ, etsi majores, ad revocandam donationem sufficiant, quia in *L. fin.* dicitur, ex his tantummodo causis donationes everti concedimus. *Eng. l. 2. T. 24. num. 19. Zoes. 16. num. 30. Pirh. num. 35.* Debet tamen ingratitudo probari coram Judice, ante cujus sententiam donatarius restituere non tenetur, post sententiam tenetur rem cum fructibus post litem contestatam perceptis. *Textu claro in d. L. fin. Dian. p. 8. T. 6. R. 58. Lug. d. 23. num. 172. Pirh. num. 36.*

Excipiuntur sequentes donationes ob ingratitudinem non revocabiles. 1. Donatio facta Ecclesiæ vel loco pio, etiamsi Prælatus vel Monachus foret ingratus, quia hæc donatio primariò facta est Deo, qui ingratus esse non potest. *Barbosa in c. fin. num. 15. Clarus §. donatio q. 21. num. 5. Pirh num. 37.* 2. Donatio remuneratoria, quia in odiosis non venit nomine donationis. *Barb. num. 17. Eng. l. c.* 3. Donatio facta filiæ in dotem. *L. si dotem 24. C. de jure dot.* 4. Si donatarius rem donatam in alium transtulit donando, vendendo, permutando. *Zoes. Eng. num 20.* quia hæc actio est personalis, ideoque contra solum ingratum, & non contra tertium locum habet, nisi hic scienter & dolosè rem acquisiisset. 5. Si donator scivit ingratitudinem, & donationem non revocavit, censetur eam remisisse, nec hæres vel successor ejus revocare potest *d. L. fin.* nisi donator 7.

lite contra ingratum conteſtatâ deceſſerit, aut morte præventus dolo, metu, vel aliter impeditus revocare non potuerit, vel ingratitudinem ignoraverit. *Dian. Lug. l. c. Reiffenſt. num. 64.* contra *Zoeſ. num. 104. La Croix. l. 3. p. 2. n.* 801. *Ratio* ducitur à contrario, nam Leges cit. dicunt: hæredibus non competere actionem, ſi donator tacuit; ergo ſi non tacuit, competit; non autem dicitur tacere ad ingratitudinem, qui eam ignorat, aut à loquendo agendóque impeditus fuit. *c. fin. de dilat.*

8. Secundò revocari poteſt donatio ex capite prolis ſuſceptæ, putà ſi donator carens prole magnam partem ſuorum bonorum donârit, & poſt ei improvisò proles legitima naſcatur. *L. ſi unquam C. de revoc. donat.* Excipitur donatio remuneratoria vel facta ob cauſam donatori utilem, ità cum communi *Molin. d. 282. n. ult. Clarus qu. 23. num. 3.* Quia ejuſmodi donatio non eſt liberalis, ſed potiùs mercedis præſtatio. Item donatio facta Eccleſiæ, quæ non revocatur ex toto, ſed uſque ad legitimam filiis jure debitam *L. 5. 7. de inoff. don.* meritò tamen S. Aug. *Serm. 49 de div. c. 4.* ſuadet, ad majorem populi ædificationem totum ab Eccleſia reſtitui.

9. Tertiò revocari poteſt donatio inofficioſa ſic dicta; quòd pater vel mater contra officium pietatis uni vel pluribus filiis, aut etiam extraneis in tanta quantitate donavit, ut Libris legitima auferatur vel minuatur, tunc hi per querelam apud Judicem inſtitutam poſt mortem donantis poſſunt revocare donationem non quidem in toto, ſed quantùm diminuit portionem illorum legitimam, ùt claret ex *L. 1. & ſeqq. Cod. de inof. donat.*

donat. Nec refert, quòd parens fortè donationem juramento firmârit, cùm enim beneficium revocandæ donationis in favorem liberorum introductum sit, non potest Patris juramento tolli. *Tamb. Haun. Laym. hic num. 18. Pirh. num.* 46. Qui pariter dicunt revocari posse donationem juratam ex capite ingratitudinis aut natæ prolis, quia donatio & per consequens juramentum donationi adjectum ex dispositione juris habet hanc tacitam conditionem: nisi proles nata aut donatarius ingratus fuerit, &c.

CASUS LIII.

De Commodato, Precario, Deposito.

FAbius *equum amico commodatum,* 1. 2. *Eò quòd ipse illo indigeat, ante tempus repetit,* 3. *Res precariò concessas vendit statim.* 4. 5. *Sed hoc non obstante amicus equum aliis commodat vel locat, aut ultrà tempus retinet,* 6. 7. *Interim equus morbo inficitur, alios inficit, ac post multas expensas moritur.* 8. *Rebus apud se depositis utitur.* 9. *Nec statim repetenti reddit,* 10. *Expost apud ipsum deteriorantur, permutantur,* 11. *Negotiationi exponuntur,* 12. *Et prætextu habitæ custodiæ, expensarum, aut debiti retinentur,* 13. Pro Resolut.

QUÆR. I. Quid sit Commodatum & Precarium?

R. 1. Commodatum est rei alicujus pro certo tempore ad solum usum gratuita concessio. 1.

Dicitur 1. *Rei alicujus* sivè immobilis sit, ùt domus, stabulum &c. sivè mobilis præsertim,

quæ

quæ usu non consumitur, nam quæ usu statim consumuntur, ùt pecunia, vinum, frumentum, commodari non possunt, nisi fortè ad pompam vel ostentationem. *L. fin. de commod.*

2. *Dicitur* 2. *Ad usum*, in quo commodatum distinguitur à pignore & depositò; quorum usus non conceditur; nam si creditor pignore, vel depositarius re depositâ utatur Domino invito, furtum committit. §. *furtum Instit. de oblig. quæ ex delicto.* Deindè differt commodatum à mutuo; quòd in hoc dominium rei mutuatæ transferatur, in commodato solus usus dominio vel possessione penes commodantem remanente.

3. *Dicitur* 3. *Pro certo tempore* ex- vel implicitè determinato: Explicitè determino, si dicam: concedo tibi equum ad 3. dies; implicitè, si dicam: concedo tibi equum ad iter; hoc ipsò intelligitur tantum temporis concedi, quantum requiritur ad tale iter; nec citiùs repeti poterit, nisi commodans pateretur inde notabile damnum non prævisum, tunc enim quamvis commodatarius æquale pateretur, repeti posset; quia in concessione gratuita subintelligitur conditio: nisi ego ipse re meâ ad evitandum damnum proprium indiguero; ùt in simili patet in donatione, quæ ex capite prolis improvisò natæ revocari potest, idque de jure naturæ, quia gratuitò donans censetur facultatem istam sibi retinuisse. *Less. c. 27. dub. 5. Molin. d. 295.* apud *Lug. d. 33. num. 10.*

4. *Dicitur* 4 *Gratuita concessio*, in quo distinguitur à locato & aliis contractibus onerosis.

R. 2. Precarium à commodato tantùm in hoc distinguitur, quòd in precario ad preces alterius

terîus alicujus rei uſus gratuitò concedatur ſine ullâ temporis determinatione, uſque dum precariò dans voluerit revocare; non debet tamen revocare ſtatim, aliàs cenſeretur voluiſſe alteri illudere. Propter hanc revocabilitatem precarium tantùm obligat ex culpa lata, quæ dolo æquiparatur. *L. 1. §. ideò ff ſi menſor;* commodatum verò ex culpa juris leviſſima, depoſitum ſi eſt in ſolam utilitatem deponentis ex ſola culpa lata, ídque in foro fori; nam in foro poli ſeu conſcientiæ ſolam culpam Juridicam, ſi non ſit conjuncta cum culpa Theologica, non obligare ad reſtitutionem dixi *Caſu 37. num. 9.* excipe, niſi commodatarius ſe ſpecialiter obligaverit ad quemcunque caſum fortuitum & non culpabilem. Solvitur vel revocatur precarium. 1. Expreſsâ vel tacitâ concedentis voluntate, ut ſi rem repetas, alteri vendas vel dones; 2. Morte ejus, cui conceſſum eſt, quia eſt veluti gratia perſonalis, quæ ad hæredes non tranſit. *L. cum precario ff de prec. c. ult. eod.* 3. Si conceſſum eſt ad beneplacitum concedentis, finitur morte concedentis, ſecus ſi abſolutè, vel uſque ad revocationem; tunc enim durabit; uſque dum ab hæredibus revocetur, *d. L. precario.* 5.

QUÆR. II. Quæ ſint obligationes commodatarii? R. Seqq. 1. Commodatarius non poteſt re commodatâ uti ad alium uſum, quàm ad eum, ad quem eſt conceſſa; ſi utatur ad alium uſum, & propterea pereat, tenetur actione furti. *L. ſicut de commod.* ſimiliter, ſi non reſtituat tempore convento, tenetur ad omne damnum obinde emergens, ídque in conſcientia ante ſententiam Judicis, ſi mora ſit culpabilis. *c. un. de commod.* non tamen tenetur ad caſum fortuitum, niſi ſuâ 6.

mora

morâ causa sit, quòd tali casu res ista pereat, eodem modo non peritura apud Dominum. *Leff. Eng. Reiffenst. l. 3. t. 15. num. 32.* quid verò juris sit, si res remissa pereat dolo vel culpâ Nuntii, dixi *Cas. 45. àn. 17.*

7. 2. Per se loquendo potest rem sibi commodatam alteri commodare & jus suum in alium transferre, nisi constaret de contraria mente commodantis, cui liberum est uni & non alteri rei suæ usum concedere.

8. 3. Qui scienter commodat alteri rem vitiosam, v. g. equum morbidum, nec vitium aperit, tenetur commodatario de omni damno, adeóque satisfacere pro equuis à suo equuo infectis, quia hujus damni causa est.

4. Commodatarius tenetur ad expensas ordinarias, v. g. ad pabulum, aut soleas equui reparandas; extraordinarias, quæ v. g. in curationem equui infirmi impenduntur, tenetur ferre commodans. *Lug. n. 14.*

9. QUÆR. III. Quid sit depositum?

R. Depositum est contractus, quo rei alienæ custodia gratis suscipitur, éstque communiter res mobilis, v. g. pecunia, vestis, frumentum &c. *Dicitur: rei custodia*, non usus; nam si concedatur usus rei gratis, vocatur commodatum, si erga pretium erit locatio; *dixi sup.* depositarium re depositâ invito Domino uti non posse absque crimine furti; si tamen deponatur pecunia numerata non clausa, nec obsignata, censetur dari mutuò, ideóque potestatem fieri eam alienandi aut cum ea negotiandi, ità ut dominium, per consequens & periculum rei transeat ad depositarium, *arg L. si sacculum ff. depositi:* quod *Mol. Laym. Lug. num. 4.* extendunt ad

omnes

omnes res uſu conſumptibiles, ità ut non peccet ſaltem mortaliter, dummodò certus ſit, ſe tantundem ejuſdem generis & bonitatis præſtò habiturum, cùm Dominus repetiverit. Species depoſiti eſt ſequeſtrum, quo res controverſa deponitur apud tertium impartialem, qui propterea ſequeſter vocatur, eo fine, ut poſt ſententiam Judicis vincenti tradatur.

QUÆR. IV. Quæ ſint obligationes depoſitarii?

R. Seqq. 1. Depoſitum debet reddi ſtatim, ùt 10
petitur, licèt deponens dixiſſet, ſe deponere in menſem, & poſteà mutato animo repetat in fine hebdomadis, ſi tamen fuit verum depoſitum & non potiùs locatio rei depoſitæ. *c. bona fides de depoſ.* ſi res depoſita ſit furtiva, & fur & Dominus eam repetat, ſi certò conſtet de jure Domini, reddenda eſt Domino, non furi.

2. Si res depoſita præter culpam depoſitarii in- 11
cipiat deteriorari, monendus eſt rei Dominus, aut ſi hic conveniri non poſſit, neque res conſervari, vendenda & pecunia Domino aſſervanda eſt, hæc enim cenſetur eſſe voluntas Domini. Sed quid ad hunc Caſum? Civis Colonienſis emit extrà urbem frumenta, eáque deponit apud Titium ſuo tempore vehenda Coloniam; Titius cùm habeat frumenta Coloniæ æquè bona vel meliora, datâ occaſione vendit frumenta depoſita cum intentione dandi ſua Coloniæ exiſtentia, ne alter novis expenſis cogatur ſua Coloniam vehere, interim frumenta Coloniæ exiſtentia unà cum domo exuruntur Quæritur: Quis teneatur ferre damnum? *Molin. d. 523. & Lugo num. 5.* dicunt in ſimili Caſu damnum pertinere ad deponentem, quia depoſitarius ex conſenſu rationabili-

biliter præsumpto ea cum suis permutavit & vendidit, & sicut consensus præsumptus sufficit ad excusandum à peccato, sic & sufficit ad validam permutationem. *Bonac.* tamen veriùs contradicit, quia deponens non præsumitur consentire, nisi cum obligatione, ut depositarius permutans rem similem in facto tradat, sicut & alter suam in facto occupavit & vendidit. *At dices:* si res depositа incipiat deteriorari, & depositarius ex præsumpta Domini licentia, qui pro nunc desuper moneri non potest, rem vendat, pretium autem sine culpâ ejus auferatur, ad nihil tenetur ob licentiam præsumptam; ergo & in casu priori. R. *N. C.* nam in casu priori vendens agit nomine proprio in rem & commodum proprium, hìc autem agit causam deponentis, ideóque pretium rei venditæ est sub dominio deponentis, cui per consequens perit.

12 3. Si sola res depositа periit vel ablata fuit & res depositarii manserunt incolumes, in foro externo præsumitur dolus, nisi probetur depositum casu periisse. *c. 2. de commod.* in foro tamen conscientiæ, si culpa nulla intercesserit, vel tantùm sit dubium de culpa, depositarius ad nihil obligatur, quia in dubio delictum non præsumitur.

4. Qui negotiatur pecuniis apud se depositis, etiam invito Domino, non videtur peccare graviter, dummodò maneat in statu Domino repetenti pecuniam suam reddendi, sitque Dominus lucri ex negotiatione provenientis; est enim fructus industriæ, potéstque hoc non ostante ratione custodiæ (si ità ab initio conventum est) aliquid exigere, sed tunc non manet purum depositum, sed alius contractus innominatus.

5. Si

5. Si depoſitor tibi vel alteri quid debeat, debi- 13.
tum ex re depoſitâ compenſare non potes, *c. 2. de commod. L. ſi quis C. eodem*, idque pro foro externo; nam in foro conſcientiæ, ſi debitum ſit certum, & aliâ viâ ſolutionem conſequi non poſſis, rem depoſitam licitè retinere potes, uſque dum alter ſatisfaciat. *Reiffenſt. tit. 16. n. 19. Pirh. ibid. n. 11.*

CASUS LIV.

De Mutuo & Uſura.

GAbrus *filius-familias, minorennis dubitans, an unquam reddere poſſit, à ſure, aliiſque mutuò accipit & dat, nec reddit in eadem bonitate.* 9. *Accipit aliquid ſupra ſortem titulo gratitudinis.* 10. *Periculi amittendæ ſortis,* 11. *Lucri ceſſantis,* 12. *Pœnæ conventionalis.* 13. *Ex contractu Legis commiſſoriæ.* 14. *Quia præſens pecunia melior eſt, quàm futura.* 15. *Quia obligavit ſe ad non repetendam ſortem uſque ad certum tempus.* 16, 17. *Quia dedit centum eâ conditione, ut ſi alter ſupervivat decem annos, reddat quadringentos, aliàs nihil,* 18. *Quia voluit contrahere modo ſibi favorabiliore.* 19. *Inſtituit montem pietatis.* 20. *Iniit contractum Antichryſeos,* 21. *Mohatra.* 22. *Emit res infrà condignum ob anticipatam ſolutionem,* 23. *Vel cariùs vendit ob dilatam ſolutionem.* 8. *Vendit fundum ad creditum, reſervatâ ſibi annuâ penſione.* 24. *A ſuo creditore redimit chyrographum 1000. Imper. pro quingentis,* 25. *Item debitum liquidum 100. aureorum pro 90.* 26. *Aliquid exigit pro uſu ſuæ pecuniæ.* 27.

Mutuò dat cum onere non venandi in suis agris. 28. *Contractum usurarium alteri cedit.* 29. *Usuras non restituit, quia putat earum se acquisivisse dominium, & alii sponte aliquid obtulerunt, ne capitale citò revocaretur.* 30. *Principe in omnibus connivente vel etiam cooperante.* Pro Resolutione.

3. QUÆR. I. Quid sit mutuum?

R. Mutuum est contractus, quo traditur dominium rei fungibilis, id est, pondere, mensurâ vel numero constantis eâ conditione, ut post aliquod tempus reddatur res similis speciei & bonitatis.

Dicitur 1. *Traditur dominium rei*, ut significetur simul cum dominio omne periculum rei transire ad mutuatarium, seu eum, qui rem mutuò accepit, ità ut, quamvis casu pereat, ipsi pereat, res enim regulariter perit suo Domino; Item per hanc particulam mutuum distinguitur à commodato, pignore & locato, in quibus tantùm usus rei conceditur, quo expleto res in individuo reddenda est.

Dicitur 2. *Eâ conditione, ut post aliquod tempus reddatur*, scilicet tempore à mutuante præfixo, aut si nullum est præfixum, res relinquenda est mutuatario usque ad expletum usum & finem, ob quem mutuata est; & sic frumentum agricolæ pro semente mutuatum censetur mutuatum usque ad messem.

Dicitur 3. *Similis speciei & bonitatis*; unde vinum regulariter reddendum est pro vino, hordeum pro hordeo, pecunia pro pecunia &c. nè mutuans cogatur rem suam permutare, aut deteriorem recipere contrà suam voluntatem.

QUÆR-

QUÆR. II. An mutuatarius teneatur rem in eadem bonitate intrinseca, vel in eadem bonitate extrinseca restituere ? bonitas intrinseca est, quam habet res à se, seu ex natura sua, extrinseca, quàm habet à communi æstimatione hominum vel taxatione Magistratûs. 2.

Ꝛ. 1. In rebus à pecunia distinctis, v. g. in vino, frumento &c. regulariter restituenda est res in valore intrinseco, quam habebat tempore accepti mutui, pecunia verò regulariter in valore extrinseco; hinc si mutuò accipis vinum, frumentum, &c. dum valet sex, satisfacis reddendo vinum & frumentum ejusdem bonitatis intrinsecæ, quamvis tempore restitutionis fortè valeat octo vel quatuor tantùm Imperiales. Quòd si tempore restitutionis vinum aut frumentum non haberes, potes emere simile, vel solvere, quanti tunc valet, quando restituendum est; intellige hæc, si periculum crescendi non fuerit prævisum, vel si est prævisum, fuerit æquale periculum crescendi & decrescendi; nam si eras quasi certus, quòd res mutuata tempore restitutionis plus erat valitura; non potes plus exigere, quàm res, v. g frumentum valuit tempore dati mutui. *Laym. Castropalao, Spor. t. 6. c. 3. num. 16. Metzg. t. 13. d. 42. a. 1.* Ratio est, quòd res mutuata transeat in dominium mutuatarii, adeóque sicut periculum rei spectat ad ipsum, sic & major ille valor; solus enim valor præsens, quem res habet, dum eam das mutuò, spectat ad te; ergo ratione valoris futuri nihil exigere potes, nisi fortè eras rem tuam usque ad majorem valorem conservaturus, tunc enim potes illum valorem ratione damni emergentis exigere, deductis tamen expensis, quas in asservatione rei eras facturus.

3. *Dices* contra jam dicta: Ergo non potero frumentum vetus mutuum dare, ut restituatur novum, quia scio, quòd novum si melius vetere, &c. Per te loquendo id fieri non posse, per accidens tamen, quia mutuatario sæpè facilius est restituere novum, quàm antiquum, id licitè fiet, etiam ideo, quia frumenta in messe, quando nova sunt, ob copiam eorum ordinariè sunt minoris pretii, quàm v. g. in Majo vel Junio.

4. *Dices* 2. Ergo si habeam antiquam monetam, cujus valorem extrinsecum certò scio post annos augendum, non potero eam dare mutuò cum obligatione, ut in eadem specie reddatur. 2. Non potero cum tali moneta emere censum eâ conditione, ut redimatur eâdem monetâ. &c. Ad 1. Si eandem monetam eram servaturus & expositurus in majori illo valore, ratione damni emergentis potero petere majorem valorem vel easdem monetas, aliàs non. Ad 2. Possum emere censum cum obligatione eundem eâdem monetâ redimendi, si sit æquale periculum, ut crescat vel decrescat valor, secùs si sciam valorem augendum, nisi majorem valorem minori pensione compensem; nam si accipio summam pensionem, v. g. quinque in centum, & præterea velim recipere eandem monetam, quando v. g. ejus valor crevit ad quinque, habebo duplex lucrum; nec obstat, quòd pecuniam eram servaturus usque ad majorem valorem; nam tali casu non accepissem pensionem, ergo vel unum oportet dimittere vel alterum. *Laym. Spor. l. c.*

5. 2. Si nullum tempus reddendi in mutuo præfixum sit, potes repetere rem mutuatam etiam tunc, quando plus valet, dummodo absit dolus, imputet

putet sibi mutuatarius, quòd non citiùs restituerit, hoc enim ei erat liberum, *Pirh. l. 5. tit. 19. à num. 54. Lugo d. 25. num. 122.*

3. Si mutuò accepisti pecuniam, v. g. pistolettas, debes illas reddere in illo valore extrinseco, quem habuerunt tempore accepti mutui, ita ut, si expòst valor ille diminuatur, debeas tantundem superaddere, si augeatur, tantundem possis subtrahere; nisi & hìc specialiter conventum sit, ut eadem moneta in specie & in valore intrinseco reddatur. Ratio horum est, quòd in contractibus ad hoc attendendum sit, quod regulariter intendunt contrahentes, sed si sit æqualis spes crescendi & decrescendi, regulariter in pecunia attenditur valor extrinsecus, quem habebat tempore dati mutui, in frumento autem & similibus valor intrinsecus: Ergo, &c.

QUÆR. III. Quinam ex mutuo obligentur? 6.

R. Ex speciali juris dispositione aliqui non obligantur ad reddendum mutuum, nisi in quantum mutuans probat illud in utilitatem accipientis esse conversum; tales sunt

1. Ecclesiæ, causa pia, civitas, oppidum, *l. civitas 25. ff. de rebus creditis. Auth. hoc jus, Cod. de SS. Eccl. c. 1. de solut.* Idque juxta plures tenet de Ecclesia, etiamsi Prælatus cum consensu Capituli mutuum contraxerit; unde pro cautela suadet *Eng. l. 1. t. 35. num. 43.* ut mutuans contractui faciat inseri causam, in quam mutuum impensum; neque contentus sit solo chyrographo vel pignore, utpote quod sine solemnitatibus constitui non potest, sed faciat sibi dari fide-jussores idoneos.

2. Pupilli & minorennes, sive cum, sive sine tutorum vel curatorum licentia mutuum contraxerint.

3. Filius-familias, id est, adhuc sub patria potestate constitutus, etsi sit major viginti quinque annis, si sine consensu patris mutuum contraxerit, non obligatur civiliter, imò nec naturaliter, seu in conscientia, ut contra *Fach. Covar*, aliosque docet *Gomez. Molin. t. 2. num. 2. d. 301. Less. l. 2. c. 20. dub. 2. Wading. de cont. d. 6. dub. 4. Laym. hic c. 15. num. 5.* Sed potest se tueri exceptione Senatûs-Consulti Macedon. quod nomen habet à quodam usurario Macedonio, qui filiis-familias copiosè pecuniam mutuam dabat, unde filii pecuniis abutentes non tantùm corruptos mores induebant, sed etiam ære alieno pressi vitæ parentum insidiabantur, ut ex hæreditate paterna possent debita solvere, quare Senatus consulto cautum fuit, ut si quis filiofamilias pecuniam mutuam dedisset, ei non daretur actio vel repetitio nequidem post mortem patris, ejusdémque Senatûs-consulti exceptio etiam filiabus-familias & parentibus & hæredibus & fide-jussoribus filiorum prodesset *L. 1. 7. 9. 4. ff. ad S. C. Maced.* & cum hoc juris privilegium non tantùm sit in favorem filii, sed etiam parentum, non poterit ei filius-familias renuntiare etiam juratò, *Panorm. in c. 28. de jurej. n. 23. Wading. dub. 4. §. 1.*

Excipe varios casus, quibus filius-familias civiliter obligatur mutuò: *Primò*, si filius habebat peculium castrense vel quasi castrense, aut fuit miles tempore accepti mutui. 2. Si mutuum sit expensum in utilitatem patris. 3. Si publicè videbatur esse sui juris. 4. Si in aliis rebus quàm in pecuniis mutuum acceperit, nisi id fraude factum sit. 5. Si accepit causâ studiorum vel in tali necessitate, in qua pietas patris recu-

recusare non poterat, *l. si quis, l. pen. ff. ad Macedon. l. 1. & 2. Cod. eodem.* 6. Si filius vel filia juxta consuetudinem terræ (sicut in Hispania & plerísque partibus Germaniæ) per nuptias soleant liberari à patriâ potestate, tunc mutuum, quod post contractas nuptias accipiunt, ad instar aliorum hominum, qui sui juris sunt, reddere tenentur. *Molin. l. cit.*

QUÆR IV. Quid & quotuplex sit usura?

Rs. 1. Usura est lucrum immediatè ex mutuo proveniens tanquam debitum; proinde omne id, quod vi contractûs mutui exigitur ultrà sortem, seu rem mutuatam tanquam ex justitia debitum, est usura jure naturali, Divino & Ecclesiastico prohibita. *Ezech. c. 18. Qui ad usuram non commodaverit & amplius non acceperit, hic justus est. Luc. 6. Mutuum dantes, Nihil inde sperantes.* Iniquitas usuræ consistit in hoc, quòd mutuans capiat lucrum ex re non ampliùs sua, cùm per mutuum transferatur dominium in mutuatarium, ad quem pariter spectat omnis rei ususfructus, lucrum & periculum. Deinde 100. Imperiales, quos mutuò das, non valent nisi 100. Ergo iniquè exigis aliquid plus. *Dixi* 1. Omne, quod vi contractûs mutui exigitur; nam ex alio titulo sæpè aliquid justè exigi potest, v. g. ratione lucri cessantis, damni emergentis, aut periculi sortis, ut infrà explicabitur. *Dixi* 2. Aliquid suprà sortem; nam generalis hìc regula est, quòd mutuatarius vi mutui ad solam sortem reddendam obligetur, omne aliud pactum, onus vel gravamen mutuo extrinsecum usura est; ut si ea conditione mutues, ut te recommendet ad officium, ut pro te laboret, fide jubeat, sortem permutet, in meliori specie vel difficiliori loco solvat, usu- 7.

rarius es. Ita communis & certa; quænam autem pacta hìc & nunc sint usuraria, in praxi judicare difficillimum est; ut constabit ex infrà dicendis.

8. R. 2. Usura dividitur in realem & mentalem; mentalis est; quando quis intendit aliquod lucrum ex mutuo tanquam ex justitia debitum; quamvis id in pactum non deducat. Realis est, quando id clarè vel obscurè pacto inseritur. Iterum usura alia est aperta; quando lucrum accipitur ratione formalis mutui; alia palliata; quando mutuum accipitur ratione alterius contractûs; qui virtualiter in se includit mutuum; ut si cariùs vel suprà pretium vendas merces præcisè ratione differendæ solutionis; utráque usura ex jure naturæ obligat ad restitutionem; ut statim dicetur; nunc ad Casum.

9. R. 1. Qualiter ex mutuo obligetur filius-familias vel minorennis; constat ex n. 6. q. 3. & in qua bonitate res mutuata reddi debeat; dixi n. 2.

2. Qui scit vel prudenter dubitat, an unquam reddere possit, non potest sine injustitia mutuum accipere, nisi in extrema necessitate; dum omnia sunt communia; aliàs enim injustè alium damnificaret, vel saltem periculo damni exponeret.

3. Si à fure mutuò accepisti pecuniam furtivam nondum cum alia indiscernibiliter permixtam; non est propriè mutuum, quia non transfertur dominium, & teneris eam non furi, sed domino reddere.

10. 4. Non est usura nequidem mentalis ex sola gratitudine aut benevolentia sperare beneficium; vel officium à mutuatario; *Nav. Less. Lug. num.*

num. 28. Pyr. num. 133. Velle autem per mutuum obligare mutuatarium ad dandum beneficium ex gratitudine vel benevolentia usurarium est; ut patet ex propositione 42. ab Innoc. XI. damnata: *Usura non est, dum ultrà sortem aliquid exigitur tanquam ex benevolentia & gratitudine debitum; sed solùm si exigitur tanquam ex justitia debitum.* Ratio est, quòd obligare ex pacto ad dandum aliquid ex gratitudine vel benevolentia est reverà obligare ex justitia, estque onus mutuo extrinsecum, ideóque juxta regulam superiùs datam facit contractum usurarium.

11. 5. Ratione justi tituli cum mutuo conjuncti aliquid licitè & sine usura exigi potest; primus ejusmodi titulus est *periculum amittendæ*, vel difficultèr recuperandæ sortis, eò quòd nemo pro sorte fide-jusserit, & sit aliò deportanda, aut mutuatarius sit decoctor, non satis bonæ vel ignotæ fidei, &c. *Reding. q. 3. a. 3. dub. 5. Metz. a. 2. num. 5. Viva. op. 4. q. 3. a. 6.* Ratio est, quòd illud periculum sit mutuo extrinsecum & pretio æstimabile. Secundus titulus est *damnum emergens* ex mutuo, v. g. mutuans indiget pecuniâ suâ ad emenda familiæ suæ frumenta, quæ modò potest emere vili pretio, ex eo autem, quòd alteri pecunias det mutuò, & aliàs non habeat, cogitur postea cariùs emere; in hoc & simili casu potest mutuans refusionem damni in contractum deducere, ita tamen, ut mutuatarium prævièmoneat, quia posset hic cum tali onere non velle habere mutuum. Ratio est, quòd hujusmodi periculum vel damnum sit pretio æstimabile, & nemo illud gratis subire teneatur, ergo in pactum deduci potest; si verò

mutuans illud in pactum non deduxit, mutuatarius non tenetur nisi ad sortem, mutuans imputet sibi suam negligentiam, *S. Th. q. 13. de malo a. 4. ad. 14.* Nisi debitor solutionem injustè differendo fuerit causa damni, *Nav. Laym. Eng. l. 5. t. 19. num. 13.* Quòd si periculum damni sit tantùm probabile, exigi quidem aliquid potest, sed non plus, quàm tu ipse rationabiliter velles dare alteri hujusmodi onus pro te subeunti. Dices: *S. Thom. opusc. 73. c. 6. ait: Ratio periculi etiam circa sortem non tollit rationem usuræ in mutuo*, uti probatur *in c. naviganti ult. de usuris*, quod sic habet: *Naviganti vel eunti ad nundinas mutuans pecuniæ quantitatem, eò quòd susceptit in se periculum, recepturus aliquid ultrà sortem, usurarius est.* R. D. Th. & allegatus textus juxta communem tantùm est intelligendus de eo, qui mutuatarium cogit ad talem determinatè contractum assecurationis in se erga pretium dirivandum; nam licèt mutuator æquè ac tertius possit aliquid accipere pro securitate sortis præstanda, non potest tamen vi mutui obligare mutuatarium ad ejusmodi contractum secum ineundum, quia hoc esset novum onus mutuo extrinsecum, quod sine usura imponi non potest.

12. Tertius titulus est *lucrum cessans*; requiritur autem, ut quis illud lucrum non tantùm potuerit habere, sed reverà fuisset habiturus, saltem in præparatione animi, ut si quis centum aureos destinârat ad annuum censum vel mercaturam, si det illos aureos mutuò, & alios non habeat, quos negotiationi vel censui exponat, spem lucri potest in contractum deducere, quia se in gratiam alterius privare isto lucro est pretio æstimabile & indebitum,

ergo

ergo pro eo aliquid accipi potest; nec contrarius est *D. Thom. Opusc. 73. c. 3.* ubi ait, spem lucri ab usura non excusare; loquitur enim de lucro remoto, quod quis poterat habere, non autem, quod revera erat habiturus ex pecunia jam ad actum lucrosum destinata. Quartus titulus est 13.
pœna conventionalis; ad quam se mutuatarius obligat, casu quo tempore præfixo fortem non restituat; pœna autem debet esse moderata, nec debet apponi ad palliandam usuram, qualiter apponi censetur, si contrahentes convenerint ad solvendam pœnam etiam in mora inculpabili, aut si mutuum detur propter spem pœnæ, vel ponatur arctior terminus, quem mutuatarius vero-similiùs servare non poterit, & hoc modo intelligendi sunt Canones damnantes pœnam conventionalem in mutuo, *Less. Lug. Salmant. t. 14. c. 3. p. 8. §. 4. Viva. a. 7.*

Dices: 1. Obligatio ad pœnam conventiona- 14.
lem est onus mutuo extrinsecum: ergo illam exigere est usura. 2. Contractus legis commissoriæ sive contractus mutui, quo in securitatem sortis debitæ datur pignus eâ conditione, ut si mutuatarius intra tempus præfixum sortem non solvat, pignus in vicem sortis cedat mutuanti, est usurarius, & ut talis reprobatur à Jure Canonico, *cap. significante de pignore*; sed contractus Legis commissoriæ revera est pœna conventionalis, quia in pœnam moræ pignus cedit mutuanti: ergo. R. Ad 1. Vi mutui obligare ad conventionem ineundam est usurarium C. si alter liberè & non in vim mutui consentit in pactum pœnale N. Sic si vi mutui velim alium obligare ad vicissim mutuandum v. g. triticum in futuro, est usura; secùs si ille liberè se offerat ad

triti-

triticum mutuò dandum. *Ad 2.* In contractu Legis commissoriæ vi mutui obligo alium ad dandum & perdendum pignus in casu moræ. Deinde in contractu Legis commissoriæ mutuans per pignus æquivalens vel plus valens est satis assecuratus de sua sorte: ergo illa pœna additur intentione usurariâ in ordine ad habendum aliquid supra sortem; econtrà ut pœna conventionalis sit licita, non debet addi ex intentione lucrandæ pœnæ, sed ad securitatem sortis.

15. 6. Ab Innoc. XI. damnata est hæc Propositio 41. *Cùm numerata pecunia pretiosior sit numeranda, & nullus sit, qui non majoris faciat pecuniam præsentem quàm futuram, potest creditor aliquid ultrà sortem à mutuatario exigere & eo titulo ab usura excusari.* Ratio damnationis est, quòd spectato solo contractu mutui præscindendo ab omni lucro, damno & periculo, pecunia præsens non sit melior quàm futura, quia præsens tum esset otiosa; nec obstat, quòd præsens possessoribus sæpè causet oblectationem, quam non causat absens; nam hæc oblectatio non est pecuniæ intrinseca, sed consistit in solo affectu ad pecunias, qui affectus magis odio, quàm pretio dignus est.

16 7. Ab Alex. VII. damnata est hæc Propositio 42. *Licitum est mutuanti aliquid suprà sortem exigere, si se obliget ad non repetendam sortem usque ad certum tempus.* Ratio damnationis est, quòd præscindendo à periculo, damno emergente & lucro cessante, nullum subeatur gravamen pretio æstimabile, etiamsi quis se obliget ad non repetendam sortem ad certum tempus: ergo isto titulo nihil exigi potest suprà sortem. Nec refert, quòd juxta communiorem licitum

sit

sit aliquid exigere pro obligatione mutuandi in futurum; nam obligatio mutuandi non est mutuum, sed actio prævia valdè onerosa; econtrà obligatio non revocandi mutuum est mutuum continuatum, nec importat onus à mutuo distinctum: ergo quamvis ratione prioris obligationis aliquid exigi possit, non tamen ratione posterioris, *Pyrr. l. c.*

Dices: Qui rem alteri, v. g. equum dat pre- 17.
cariò, potest aliquid accipere, ut precarium intra certum tempus non repetat. 2. Quamvis ego agrum meum non colam, si tamen me velis obligare, ut intra tres vel novem annos non colam, possum pro hoc aliquid accipere, quamvis hìc non sit damnum emergens vel lucrum cessans: ergo si velis me obligare ad non repetendum mutuum, etiamsi inde non patiar damnum, vel non cesset lucrum, aliquid exigere potero, quia habeo jus repetendi, sicut alter jus colendi agrum. 3. Obligatio non repetendi mutuum ad certum tempus, v. g. tres annos, est onerosa & mutuo extrinseca, cùm possit esse mutuum absque hac obligatione: ergo pro ea possum aliquid accipere, sicut pro obligatione dandi mutuum in futuro vel in loco distanti. R. *Ad* 1. Qui dedit rem precariò, si aliquid exigat eâ conditione, ut rem datam intrà certum tempus non repetat, hoc ipso non precarium, sed locatum constituit, quia usum rei suæ non dat precariò, sed erga pretium elocat. 2. Precariò dans vel elocans retinet dominium rei suæ, sicut & ego dominium & usum agri mei: ergo ut obligem me ad non utendum re meâ, possum aliquid exigere. Econtrà res mutuata transit in dominium mutuatarii unà

cum

cum usu, carere autem re mutuatâ, secluso damno & lucro cessante non est onus pretio æstimabile; hinc patet R. ad 3.

18 8. Si mutuum petenti dicas: Nolo dare mutuum, sed do ducentos eâ conditione, ut si supervivas decem annos, reddas 400. secùs nihil, per se loquendo non est usura, nec mutuum, sed contractus sponsionis, qui licitus est, si utrímque sit periculum æquale perdendi & lucrandi.

19. 9. Mutuans potest aliquid accipere supra sortem, si saltem implicitè velit inire contractum censûs, vi cujus v. g. pro 100. Imperialibus emeret jus percipiendi ex alterius industria vel bonis fructiferis annuam pensionem quinque Imperialium aut vellet inire contractum societatis, in quo Titius dat pecuniam, & Cajus appromittit industriam, ut cum illa pecunia, quantum potest, pro utróque lucretur, ex hoc contractu Titius potest justè sperare lucrum, v. g. 11. Imper. ut autem sortem suam securam habeat, remittit Cajo 4. & ut pariter lucrum ipsi sit certum, remittit Cajo adhuc tres, & sic assecuratâ sorte habebit annuò lucrum 5. Imper. Ita *Laym. Spor. Dian. Garc. Lug. hìc num. 40.* Ratio est, quia omnes hi contractus ex se sunt liciti, ut certum est, nec ostendi potest, quare in his circumstantiis fiant illiciti. Unde cum *Sà v. usura num. 8. Tann. Dian. 1. Tom. de cont. R. 47. Tamb. hic §. 3. num. 27.* aliísque infertur, omnes modo jam insinuato contrahentes excusari ab usura, quamvis ignorent naturas dictorum contractuum, dummodo intendant contrahere omni meliori modo, quo justè cum sua utilitate fieri potest, non considerando, sed

sup-

supponendo adesse justum titulum, vel alium contractum excusantem. Nec obstat Bulla *Detestabilis* Sixti V. quæ tantùm prohibet ex vi contractûs societatis exigere contractum assecurationis, vel tantùm improbat Casus jure communi usurarios. Debet autem persona & bona mutuatarii esse fructifera; nam si nec bona mutuatarii per se, nec ipse per negotiationem fructum & lucrum afferre possit, contractus censûs vel societatis erit nugatorius, ideóque lucrum inde petitum palliata usura.

Dices: Ergo nullus damnandus erit usuræ, quia omnes intendunt contrahere modo sibi favorabiliori. R. N. Ass. Nam sæpè non intendunt tales contractus, sed formale mutuum, tunc autem aliquid exigere suprà sortem erit usura. Deinde quando persona aut res alterius non est fructifera, non potest in iis constitui census, neque contractus societatis super lucro, quod nunquam sperari potest, adeóque tunc aliquid propterea exigere erit usura.

10. Liciti sunt Montes Pietatis publicâ autho- 20.
ritate erecti. Patet ex Concil. Later. & Trident. *sess. 22. c. 8. 9. & 11. Viva. op. 4. q. 3. a. 1.* In his Montibus quilibet relicto pignore mutuum habere potest eâ conditione, ut intra certum tempus pignus recipiat, & mutuum restituat cum moderato auctuario suprà sortem solvendo; vel si intrà præfixum tempus non sit solvendo, pignus vendatur, & detractâ sorte exiguóque auctuario residuum de venditione pignoris debitori restituatur. Ratio est, quòd hi montes (idem est de Lombardis publicâ authoritate erectis, in quibus aliquando 15. dantur annuò in 100.) sint liciti, quia agunt commu-

nem

nem causam, subeunt onus conservandi pignora, debent esse parati ad omnes casus, eúmque in finem alunt suos ministros. Beursæ, in quibus mercatores privatâ authoritate constituunt pretia mutuorum, cambiorum, &c. à plerísque reprobantur.

21. 11. Contractus Antichriscos, quo pro assecuratione sortis mutuò datæ accipitur pignus vel hypotheca cum jure hypothecâ v. g. agro utendi fructúsque percipiendi, donec summa mutuata restituatur; hic contractus dicitur Germ. ein Pfandschafft, quamvis à Jure civili toleretur, attamen tanquam usurarius reprobatur à Jure Canon. c. 1. & 2. de usuris, ubi dicitur: *Fructus pignoris sine usura non cedere lucro creditoris, sed computandos esse in exonerationem sortis. S. Th. Cajet. Soto, Eng. num. 17.* Ratio est, quia vi mutui aliquid accipere ultrà sortem usurarium est; atqui hoc hìc contingit: ergo. Possunt tamen adesse alii tituli, vi quorum pars fructuum exigi posset, v. g. ob lucrum cessans, damnum emergens; imò juxta communiorem, si contrahens velit inire contractum optimo modo quo potest, virtualiter init contractum censûs vel societatis, & per consequens tantum potest accipere ex fructibus, quantum deberetur, si pecuniam formaliter posuisset ad censum vel societatem. V. *Cas. 60. n. 12.*

22. 12. Contractus Mohatra, quo venditur res justo sed magno pretio, cum pacto eandem minori pretio revendendi, est illicitus; v. g. vendo tibi equum ad creditum summo pretio, quod est 100. Imper. sub obligatione illum mihi statim revendendi pro infimo pretio, v. g. 90 Imper. Constat id ex Proposit. 40. ab Innoc. XI. dam-

damnata : *Contractus Mohatra licitus est etiam respectu ejusdem personæ cum contractu revenditionis etiam prævie inito cum intentione lucri.* Si tamen equum bonâ fide ad creditum vendidisti Cajo erga justum pretium, & Cajus indigens pecuniâ eundem tibi emendum offerat, ex communiori sententia sine usura eum emere potes minori pretio, imò eo pretio, quo emuntur res ultrò oblatæ, & pro tertia parte vilescentes. Ratio est, quia vi primæ venditionis nihil exigitur, sed Cajus liberè & sine ullo pacto antecedente equum revendit tibi, qui æquè habes jus illum emendi ac alius ; cavendum tamen est à scandalo & usura saltem mentali ; quæ tum esset, si nolens dare mutuum eâ intentione venderes equum, ut Cajus, quem scis pecuniâ indigere, cogatur tibi minore pretio revendere. *Viva q. 4. a. 3.* & alii.

13. Non licet emere rem infrà condignum propter anticipatam solutionem, v. g. nunc emo & solvo tuam lanam duobus aureis, quam habebis & trades in Augusto, quando valebit tribus aut quatuor, est enim virtuale mutuum; putat tamen Tambur. id licere, si spontè offerantur ; merces enim spontè oblatæ vilescunt. 23.

14. Quid de hoc contractu : Vendo & trado tibi fundum pro 100. quia tamen pecuniam non habes, solves pro pensione annua quinque, usque dum reluas capitale : an hic contractus est usurarius ? pro affirmativa facit, quòd videatur illa pensio exigi ob solam dilationem capitalis, ideòque ex virtuali mutuo, quod est usura. Negativa tamen, quam 24.

tenent *Molin. Lug.* & alii videtur in praxi tuta & probabilis, 1. quia venditor fundi non obligatur tradere fundum ante solutionem pretii, quòd ergo citiùs tradat, est ei liberum & pretio æstimabile propter fructus inde percipiendos. 2. Cùm non teneatur tradere fundum, posset tradere solum dominium directum reservato sibi dominio utili, & pro illo aliquid accipere.

25. 15. Quid si Rex debeat mille Cajo, qui ob difficilem Regis conventionem libenter debitum venderet pro 500. an ego, qui Regi debeo 1000. Regem rogare possim, quatenus debitum suum erga meum commutet, & sub spe talis commutationis emere prætensionem Caji pro 500. & sic extinguere 1000.? R. Si Rex commutet seu transferat suum debitum in te, postquam emisti prætensionem Caji, justè procedis; suppono enim, quòd ob difficilem Regis conventionem prætensio Caji justè emi poterit pro 500. Neque Regi facis injuriam, quia ejus debitum per simile debitum compensatur; post translatum autem in te debitum Regis non potes à Cajo prætensionem minoris emere, sed debes solvere mille, quia tota obligatio Regis in te translata est: ergo sicut ille debebat solvere mille, sic & tu. V. *Cas. seq. num.* 7.

26. 16. An debitum liquidum & certum, v. g. 100. Imper. post annum solvendum secluso periculo, damno & lucro cessante nunc emi possit pro 90.? Affirmant multi apud *Less. Leur. l. 3. tit. 17. q 282* Rationem dant, quia jus ad rem, v. g. pecuniam, communi æstimatione minus valet; quàm ipsa res, ergo minoris emi potest, idque non tantum à tertio,

sed

sed etiam ipso debitore. Verùm opposita sententia est verior & communior, quia debitum liquidum 100. Imper. secluso omni periculo, molestiâ, damno vel lucro cessante omninò valet 100. tunc enim non est ratio, cur pecunia præsens plus valeat, quàm futura, sed illud debitum est pecunia futura. In praxi tamen debitum rarò est ita liquidum, quin adsit aliquod periculum, præsertim si sponte offeratur, ideóque tunc viliùs emi poterit. *Lug. num. 96. Castrop. Leuren. l. c.*

17. Usuram admittis, si apud Cajum depo- 27.
nas pecuniam, datâ ei facultate eâdem pro libitu utendi sub obligatione tibi pro usu annuo dandi 6. vel 10. in 100. Ratio est, quòd hîc sit virtualiter mutuum; eo ipso enim, quo das usum pecuniæ absolutum, etiam das dominium, cùm talis usus à dominio pecuniæ sit inseparabilis; sed ratione mutui aliquid accipere suprà sortem est usurarium: ergo. Quòd si Cajo mutuum dare nolis, sed emas ab eo equum pro 100. eúmque eidem eloces pro 10. per se loquendo usuram non admittis, dummodò verè ineas contractum locationis, periculúmque equi in te suscipias. Ratio est, quia nihil accipitur ratione mutui, sed ratione locationis, quod licitum est; dixi, per se loquendo, nam & hîc periculum est usuræ mentalis & palliatæ.

18. Si Cajus habet jus saltem probabile ve- 28.
nandi in tua sylva, transeundi per tuum agrum, &c. si eâ conditione mutues, ut hoc jure non utatur, usuram committis; si verò jus id faciendi non habet, sed iniquè prætendit, potes licitè mutuare, ut abstineat, quia sic novum onus non imponis, cùm absque eo obligetur abstine-

re ab iniqua rei alienæ usurpatione. Quod si mutuans dicat: Nolo te obligare ad non utendum jure tuo venandi, si tamen venatus fueris, statim cessabit mutuum, *Laym. Lug. num. 53.* putant, id non esse usuram, cùm sit tantùm statuere terminum mutuo, quod liberum est mutuanti; sed & hìc videtur esse periculum palliatæ usuræ.

29. 19. Si promisisti usuras solvere, non potes contractum alteri cedere ei tradendo summam mutuò acceptam cum obligatione solvendi usuram; cùm enim tu summæ mutuatæ sis dominus, eam alteri cedendo cum obligatione usuraria novum contractum usurarium constituis. Sed quid si à me mutuò acceperis 100. & ratione damni mihi emergentis justè te obligâris ad 110. an potes sine usura hunc contractum cedere Cajo cum obligatione, ut loco tuî mihi solvat 110.? Pro affirmat. est, quòd hic contractus sit justus, & uterque juri suo cedere possit. R. Si tu deberes ex mutuo alteri cedendo etiam pati damnum in 10. potes ei hunc contractum cedere, aliàs non. Ratio est, quia cedendo tuam obligationem Cajo inis novum contractum mutui, ergo si tu damnum non patiaris & tamen accipias aliquid ultra sortem, es usurarius.

30. 20. Usurarius probabiliùs fit dominus usuræ, quia mutuatarius ordinariè vult absolutè & efficaciter transferre dominum; & licèt secundùm quid translatio sit involuntaria, est tamen simpliciter voluntaria, veluti donatio facta ex metu injusto, qui per se non irritat contractum, sed tantùm facit rescindibilem ad arbitrium illius, qui injustum metum patitur, *Scotus in 4. distinct. 15. q. 2. a. 3. Nav. Lug. num. 206.*

tene-

tenetúrque usurarius ad restitutionem, non ex re accepta, quia fit ejus dominus, sed ex injusta acceptione, ita ut non tantùm rem ipsam, sed etiam omnes fructus, omne lucrum cessans & damnum emergens resarcire debeat. Dixi, ordinariè, nam si mutuatarius absolutè non vellet transferre dominium rei usurariæ, eò quòd sciret se ad hoc non obligari, usurarius non acquireret ejus dominium, per consequens obligaretur eam restituere ex re accepta. Si aliquid datum est ex mera liberalitate vel benevolentia, etiamsi fortè acceptetur intentione usurariâ, retineri potest, quia nulla interceßit realis injuria, nec usura mentalis, nec mutuum est causa donationis, sed liberalitas animi, *Sylv. v. usura 6. Azor. Pyrrh. num. 139.* Idem probabiliùs dicendum, si mutuatarius donet aliquid ex timore orto ab intrinseco, v. g. ne dicatur ingratus, ne capitale citò repetatur, ne mutuans aliâ vice neget mutuum, &c. Dixi, ex timore intrinseco, nam si mutuans hunc timorem incussit, tenetur restituere, quia est causa injusta donationis.

21. principes ex justa causa & ita exigente bo- 31.
no communi usuras permittere possunt, non quidem eas approbando, sed eas non puniendo; qui tamen compellit ad solvendam usuram vel impedit, quò minùs usura soluta restituatur, peccat contra justitiam, & in defectu usurarii tenetur ad restitutionem; circa cooperatores *Lugo n. 214.* hanc tradit regulam: Omnes illi deficiente usurario tenentur restituere, qui ita ad usuram cooperantur, ut solvens usuram sit rationabiliter invitus, quia tales sunt causa efficax & injusta damni: ratione tamen quorumcunque cooperatorum, v. g. deportantium aut numerantium

pecunias, dominus non videtur esse semper invitus, cùm aliquorum actiones velit poni, ut sic impetret mutuum; qui verò sunt causa non præcisè, ut detur mutuum, sed ut detur sub obligatione solvendi usuras, quoad hos semper censetur invitus.

32. 22. Usurarius publicus & notorius ex dispositione Juris Civilis & Can. incurrit pœnas sequentes: 1. Fit infamis infamiâ Juris. 2. Non admittitur ad oblationes sacras faciendas, neque ad S. Synaxin aut absolutionem Sacramentalem, donec satisfecerit vel idoneam cautionem præstiterit. 3. Nec ad Ecclesiasticam sepulturam. 4. Non potest validè facere, testamentum, nisi præstitâ ante mortem sufficiente cautione, &c.

CASUS LV.

De Emptione, & Venditione.

HEnsius *Senator* 1. 2. *sciens valorem pecuniæ esse minuendum varia emit.* 3 *Quæ ante traditionem vel pereunt,* 4. *Vel eorum fructus à venditore sunt consumpti.* 5. *Res suas vendit suprà pretium à Principe taxatum.* 6. *Vendit chyrographum Caji, quem scit non esse solvendo.* 7. *Redemit tuum chyrographum continens mille pro quingentis.* 8. *Res raras & singulares quovis pretio.* 9. *Ordinario pretio emit agrum, in quo scit latere venam auri, picturam, in qua scit latere raram artem.* 9. *Item res sponte oblatas, vel sub hasta venditas, chyrographa emit infrà dimidium.* 10. *Vendit res vitiosas non manifestato vitio.* 11. *Res alteri jam venditas.* 12. *Furtivas.* 13. *emit res, quarum*

rum valorem vendens ignoravit. 14. *Bona fidelium in bello injusto ab hoste capta.* 15. *Bona Ecclesiæ ab hæreticis occupata.* 16. *Cum sociis omne frumentum emit, ut alii ab ipso cogantur cariùs emere.* 17. *Spargit navium submersionem, ut pretium crescat, & falsò jurat se cariùs emisse, quàm emerit.* 18. *Ut debita sibi commissa solvat, munera accipit.* 19. *Ignoranter emit rem consui subjectam, & Hypothecatam.* 20. *Mendacio impedit, quominùs consanguinei vendentis rem emptam retrahere possint.* 21. *Cum Clericis negotiatur.* Pro Resolut.

QUÆR. I. Quid sit Emptio & Vengitio?

℟. Est contractus, quo emptor & venditor 1.
conveniunt de danda re, seu merce erga pretium seu pecuniam; qui dat pretium, vocatur Emptor, qui dat mercem, Vocatur Venditor Hic contractus regulariter completur traditione, ita ut emptor factâ sibi traditione statim acquirat rei dominium. Dico, *regulariter*; quia mercatores plerumque sunt contenti promissione solvendi; si verò non velint vendere ad creditum, sed habere solutionem in præsenti, emptor non fit dominus rei traditæ, antequam solverit pretium, aut saltem cautionem sufficientem præstiterit, §. *venditæ Instit. de rerum divis.*

QUÆR. II. Quæ sint obligationes emptoris?

℟. Seqq. 1. Emptor obligatur solvere preti- 2.
um æquale statuto tempore, & quidem in eo valore, quem pecunia habebat tempore contractûs, ita ut, si modò valor ille sit diminutus, emptor teneatur tantundem superaddere, quia aliàs non servatur æqualitas pretium inter &

mercem. Quòd si emptor sciat pretium mercis mox notabiliter augendum, aut monetam aliquam prohibendam, potest mercem emere, vel monetam exponere secundùm æstimationem præsentem. Idem est de venditore, si sciat pretium mercis esse minuendum *S. Th. 2. 2. q. 77. a. 3. & 4, Cajet. Bannes, Sotus, Dian. Covar. Reiffenst. l. 3. Decret. t. 17. num. 197. Leuren. 16. q. 286.* Probatur exemplo Joseph *Gen. 41.* qui currente pretio coëmit maximam frumenti copiam, etsi certò prævideret pretium ob sterilitatem expost esse augendum. Et ratio est, quia pretium hoc est justum, & valor publicus pro nunc; non licet tamen Magistratui vel Principi merces suas, aut pecuniam in summo valore exponere, & postea eorum valorem studio minuere; nam hoc esset quærere bonum privatum cum damno subditorum, quod est contra officium & fidelitatem à Magistratu vel Principe subditis debitam, *Lug. disp. 26. nu. 140.*

3. 2. Periculum & commodum rei emptæ pertinet ad emptorem etiam re nondum traditâ, nisi aliter esset conventum, §. *3. Instit. de empt. & vendit.* Hinc, si res vendita etsi necdum emptori tradita pereat, perit emptori, nisi perierit vel deteriorata fuerit culpâ venditoris, aut venditor fuerit in mora tradendi, vel res vendita nondum fuisset determinata, ut si emas quinque boves ex toto grege, nullos determinando, aut nondum fit mensurata, v. g. ex toto acervo tritici emas quinque maldera; tunc enim ante mensurationem & determinationem periculum rei emptæ pertinet ad venditorem, *Covar. Sylvest. V. Emptio num. 3. Molin. d. 366. numer. 11. Less. Pyrr.*

Pyrr. l. 3. Decret. t. 17. num. 49. Eng. 16. nu. 6. Leur. q. 308.

Dices: Res perit suo domino: ergo cùm venditor ante traditionem adhuc sit rei dominus, perit venditori, nec videtur æquum, ut quis citrà suam culpam damnum ferat in re non sua. 4.

℟. Res regulariter quidem perit suo domino abstrahendo à dispositione juris, & quando res alteri ex justitia non est debita; hìc autem aliter jura statuunt, & res ex justitia emptori debetur, nec iniquum est in re aliena ferre damnum, si simul debeantur ejusdem fructus & commoda, utì ea debentur emptori. Ratio est, quòd fructus rei sint connexi cum re, & pars rei; sicut ergo res ipsa, sic & fructus rei à tempore emptionis debentur emptori; hinc si emisti agrum tempore, quo habebat fruges pendentes sive immaturas, sive maturas à fundo nondum separatas, si eas venditor colligat, & exposit agrum tradat, valorem frugum de pretio subtrahere potes; si emisti domum alteri elocatam, à tempore emptionis debetur tibi pretium elocationis, etiamsi domus nondum sit tradita aut assecurata, *Reiffenst. à n. 227. Lauterbach. Leuren. q. 296.*

QUÆR. III. Quæ sint obligationes venditoris? 5.

℟. Seq. 1. Debet vendere rem pretio justo, hoc est, vel taxato à Magistratu vel Principe, aut à communi hominum prudentum æstimatione pensatis circumstantiis. Pretium statutum à Principe vel Magistratu vocatur legitimum, est indivisibile, ac servari debet etiam à Clericis & peregrinis ex justitia sub onere restitutionis, *Azor. Reiffenst. nu. 132.* Nisì taxa à Magistratu facta ex circumstantiis fieret iniqua, aut res tuæ essent no-

tabiliter meliores, quàm quæ in foro communi venduntur, aut superior permittat suprà taxam vendi, quamvis unum vel alterum puniat volens experiri, an servetur taxa, *Tamb. Spor. t. 6. c. 5. à num. 9. Lug. hic num. 65. Metzger t. 13. d. 43. a. 2. num. 15.* Pretium, quod ex communi æstimatione & usu hominum taxatur, dicitur *vulgare*, admittitque medium, summum & infimum; ut si medium pretium sit v. g. 100 summum circiter erit 105. infimum 95. & sic proportionaliter in aliis.

6. *Dices* 1. Si debeant res emi vel vendi juxta æstimationem communem, ergo si habeam chyrographum 100. Imper. à Cajo, quem ego solus scio non esse solvendo, potero illud vendere pro 100. Imper. tantum enim valet in æstimatione communi. R. N. C. nam tale chyrographum est merx habens vitium intrinsecum & occultum.

Inst. Non facio injuriam venditori, si emam rem ejus, quam scio habere valorem occultum, v.g. emo agrum, quem novi habere venam auri, vel herbam, quam scio habere virtutem incognitam, nec teneor valorem illum occultum aperire, ergo nec vitium occultum. Conf. 1. Ideò tenerer vitium occultum aperire, quia tale vitium cognitum minuet communi æstimatione valorem; sed vena auri in agro latens, si manifestaretur, etiam communi æstimatione augeret valorem, ergo, &c. 2. In emptione non attenditur valor occultus, sed publicus, sed tale chyrographum, antequam ejus defectus manifestetur, valet in publico 100. ergo. R. N. C. Venditor saltem implicitè cognoscit venam auri, quia vult vendere agrum cum jure ad venam auri, si fortè insit; econtrà

trà emens rem vitiosam nullo modo cognoscit vitium, ergo si non aperias vitium, facis ei injuriam. Ad Conf. N. Ass. Ad 2. Dispar. est; quia chyrographum tale est res vitiosa.

Dices 2. Ergo si habeam chyrographum 1000. Imper. à Principe, quod communi æstimatione, eò quòd Princeps sit difficilis conventionis, tantùm valet 500. posset etiam Princeps illud emere quingentis, quia Princeps æquè potest emere juxta communem rei valorem, quàm etiam alii; consequens autem videtur absurdum; sic enim debitum mille Imper. elueretur per 500. quod est aperta inæqualitas. R. Si Princeps per se vel per suos sit causa injusta, quòd pecunia difficiliùs recipiatur, & chyrographum viliùs æstimetur, non potest emere, imò si creditor propterea cogatur etiam alteri minoris vendere, tenebitur ei Princeps damnum, quod patitur, refundere; si verò Princeps non esset causa injusta, quòd chyrographum viliùs vendatur, per se loquendo emere posset, dummodò absit scandalum & injustitia mentalis, *Lug. n. 107.* 7.

2. Potest res sine injustitia vendi summo, medio & infimo pretio, si hi fines excedantur, est obligatio restituendi excessum, quia non servatur æqualitas; Excipe, nisi sint alii tituli, de quibus emptorem moneas, ut damnum emergens, lucrum cessans, molestiæ & expensæ in tradenda re aut habendo pretio, item si res sint novæ, raræ, singulares, v. g. flores Indici, aves, feræ, gemmæ, picturæ & similia, quæ nec à foro, nec à Principe æstimationem habent, nam tales posse quocunque pretio vendi docent *Bannes, Valent. Rodriq. Spor. num. 25.* Ratio est, quia, cùm res illæ non sint in commercio humano, nec 8.

taxam

taxam habeant, non videtur venditor teneri illas alienare, nisi solvatur, quod petitur; deinde nulli fit injuria; nam emptor liberè emit rem non necessariam, ideóque censetur excessum pretii donare; probabilius tamen est oppositum, quia quamvis hæ res non habeant pretium à communi & rudi plebe, recipiunt tamen pretium & æstimationem à prudentibus & intelligentibus, & secundùm hanc, non autem juxtà vendentis avaritiam taxari vendíque debent, neque emens pretium excessivum dat planè liberè, sed ex errore seu ignorantia. *Lug. num. 47. Castropalao, Metzg. num. 7. Salmantic. c. 2. p. 9. Reiffenst, num. 127. La Croix l. 3. p. 2. n. 491.*

Dices: Ergo injusti sunt, qui specula, acus, cultellos & similes reculas apud nos vilissimas Indis, Æthiopibus, Japonibus erga aurum & gemmas vendunt vel permutant. R. N. seq. nam in illis regionibus raritas, ideóque communis æstimatio vulgare pretium tribuit.

9. 3. Si scias in alieno fundo latere thesaurum aut etiam venam auri vel argenti, potes fundum emere pretio ordinario, nec teneris thesaurum vel auri venam vendenti revelare, *S. Th. 2. 2. q. 66. a. 5. Sotus l. 6. de just. q. 3. a. 3. Nav. c. 17. num. 175. Molin. d. 56. Less. Laym. l. 3. t. 1. c. 5. num. 53. Valent. Salon. Less. c. 5. dub. 15.* quod *Lugo d. 6. num. 129.* extendit ad eum, qui communi pretio emit rem mobilem, v. g. concham, in qua est gemma, saccum hosti ereptum, in quo latet pecunia. Item Medicus justè emit vili pretio fasciculum herbarum, in quo scit latere herbam valdè pretiosam; item pictor picturam, in qua scit latere artem plerisque incognitam; item exiguo pretio licitè emo equum morbidum, quem

quem ex arte mihi fortè soli, vel paucis cognita curare novi. Ratio horum omnium est, quòd in justa emptione non debeat attendi qualiscunque valor etiam absconditus rei, sed valor, quem res habet ad communem usum, & in communi hominum æstimatione; sed antequam sciatur in agro latere thesaurum aut venam auri, in sacculo lanæ pecuniam, in fasciculo herbam pretiosam, in pictura artificium, in equo curabilitatem, communi usu & judicio tantùm æstimantur pretio & valore ordinario, ergo. Nec obstat, quòd vena metalli videatur pars agri, herba pars fasciculi, artificium pars intrinseca picturæ &c. reddens agrum, fasciculum aut picturam intrinsecè pretiosiorem; nam quamdiu hæc pretiositas communiter nescitur, non crescit communis valor & æstimatio agri, fasciculi vel picturæ; venditio autem fieri debet juxta valorem & æstimationem communem hominum; hinc, si tu vel etiam emptor rei tuæ nimiùm afficiatur, aut eâ indigeat, vel tu eam cariùs emisti, quàm reliqui mercatores, non poteris obinde cariùs eam vendere, quia res non valet tanti, quanti tu eam emisti, & quanti tu vel alius eam æstimat, sed quanti æstimatur communiter, *S. Thom. l. c.*

4. Res sponte oblatæ viliùs emi possunt, imò juxta *Lug. num. 45. Cajet. Spor. num 22.* ad tertiam partem, juxta *Rebell.* & alios apud *Dian. p. 1. t. 8. q. 78.* ad dimidium vilescunt, quod tunc verum est, quando adest circumstantia, vi cujus vilescant, v. g. abundantia mercium, raritas emptorum, aut si merx emptori sit parum utilis vel onerosa, & tamen ematur in gratiam venditoris; secùs si nulla harum circum- 9.

cumstantiarum adsit ; sicut enim ex hoc præcisè, quòd alter indigeat tuo tritico, rogétque te, ut vendas, non licet ei vendere suprà summum pretium, ut cum *D. Th. a. 1. Scoto in 4. dis. 15. num. 2. Nav. Less. Laym.* docet communis & certa, ita etiam ex solo hoc capite, quòd quis in necessitate forsan constitutus rem suam emendam alteri offerat, minoris emi nequit, *Molin. Lug. num. 91. Reiffenst. num. 167. Leur. q. 282. num. 4.* quia tamen plerúmque una ex recensitis circumstantiis adest, invaluit tritum illud: *Merces ultroneæ vilescunt.* Res, quæ sub hasta venduntur, seu foro scrutario, admittunt pretium, quodcunque sine fraude extorqueri potest; unde augetur quandóque supra summum, quandóque vilescit infrà dimidium; neque per hoc committitur injustitia, quia sic longo usu & communi consensu præscriptum est, *Laym. Dian. Spor. num. 23.* Quali pretio chyrographa ab ipso debitore vel aliis emi possint, dixi *à num. 26. & Cas. præc. num. 25.* An res ob differendam solutionem supra justum pretium vendi possit, dixi *Cas. præc. num. 8.* Item an vilius emi ob anticipatam solutionem, *ibidem num. 23.*

10. 5. Venditor debet tradere rem tempore & loco in contractu im-vel explicitè expresso, idque ab omni vitio liberam. Si tradat rem alienam etiam bonâ fide, debet stare de evictione, id est, servare emptorem in omnibus indemnem; idem est de emptore respectu pretii. Si tradatur emenți res vitiosa, debet ei fieri satisfactio, quanti scilicet interfuisset rem non fuisse vitiosam. Si quis sit deceptus ultrà dimidium, datur etiam actio in foro externo contra lædentem, ut vel re-

rescindatur contractus, vel reducatur ad æquàlitatem; quòd si vitium rei sit manifestum & omnium oculis obvium, ut si equus careat uno oculo, non est obligatio defectum manifestandi, debet tamen propterea equus minoris vendi; si verò vitium rei sit occultum, aut emptor ex naturali stupiditate illud advertere non possit, manifestari debet; quod à fortiori tenet, si res non tantùm sit vitiosa, sed etiam damnosa, ut si vendantur oves morbidæ, domus ruinosa, medicina noxia, &c. aliàs venditor non tantùm debet satisfacere pro vitio rei, sed & pro omni damno inde secuto, *Nav. Salon. Leuren. q. 290.* Si res non obstante vitio ementi æquè esset utilis & commoda ad finem ab emente intentum, ac propter hujusmodi vitium subtraheretur, quantum oporteret de pretio, non esset obligatio vitium manifestandi, quia nullum damnum fieret emptori, *S. Thom. q. 77. a. 3. Laym. n. 19.*

6. Si res duobus est vendita, & prior habet pactum cum venditore de re alteri non vendenda, aut primus solvit pretium, tunc secundus non acquirit dominium, etsi rem habeat; quòd si prior nondum exsolverit pretium, nec res eidem sit tradita, tradatur autem secundo, secundus acquiret dominium, & primus tantùm habet actionem personalem contra venditorem, ut satisfaciat pro damnis ob rem non traditam illatis; excipe, nisi res primò vendita fuerit Ecclesiæ vel Magistratui, tunc, quamvis expòst vendatur vel tradatur alteri, hic non acquirit dominium, quia Ecclesiæ, & Magistratus habent privilegium, ut ex nuda emptione, donato, legato, sine traditione acquirant dominium, *l. ult. de sacros. Eccl.* imò si secundus emptor fraudulenter egerit con- 11.

scius

scius primæ venditionis, res à primo venditore intra annum, si adhuc existat, evinci poterit, *l. 1. & seqq. ff. quæ in fraudem*, *Covar. Castropalao*, *Laym. l. c.*

12. 7. De emptione rei furtivæ vel alienæ multa dixi de restitut. quibus hæc pauca adde: 1. Si emisti sive bonâ sive malâ fide rem alienam, item si vendis rem tuam erga pecuniam alienam à fure non mixtam pecuniæ suæ, in neutro casu fis dominus rei vel pecuniæ alienæ, quia res clamat suum dominum. 2. Si bonâ vel malâ fide vendas equum alienum, fis dominus pretii, etsi emens bonâ fide non fiat dominus equi; item fur alienâ pecuniâ emens merces, v. g. panem, vinum, &c. fit dominus mercium, vendens tamen non fit dominus pretii, seu pecuniæ alienæ, sed debetur ei evictio seu indemnisatio, *Molin. Spor. Laym. num. 21.* ubi id probat ex *l. si vias 48. §. ult. ff. de furtis*, aliisque juribus *Dices*: In tali casu est error in substantia, vendens enim non vult tradere dominium mercis, nisi emens tradat dominium pretii; sed non potest tradere dominium pretii alieni: ergo nec vendens intendit tradere dominium mercis; nec hìc quidquam operatur jus positivum, quia nequit supplere consensum in substantiam, qui de jure naturæ requiritur ad valorem contractûs, idque videtur clarè asserere *La Croix l. 6. p. 2. num. 694.* quamvis hìc *num. 691.* teneat cum Laym. R. Dominium non transferri ex vi contractûs, qui est & manet simpliciter nullus, sed ex vi Legum cum obligatione tamen satisfaciendi parti læsæ. Si emas malâ fide à venditore bonæ fidei, non fis dominus rei, venditor tamen dominus pretii, quia

quia voluntariè transfers dominium in venditorem, ut quomodocúnque habeas rem, quam sciebas esse alienam, venditor autem rei alienæ dominium tradere non potuit, quia non habebat.

4. Si utérque est in mala fide, contractus ex utráque parte est nullus, & reddi debet res domino, & pretium emptori; si emptor rem consumpsit, utèrque in defectu alterius obligatur in solidum, priùs tamen emptor, qui rem consumpsit, quia magìs nocuit.

8. Quamvis homo rudis nesciat pretium alicujus rei, v. g. gemmæ vel horologii, non tamen licet ea ab ipso emere infrà valorem, quem habent in æstimatione communi, juxta hanc enim & non juxta ignorantiam vendentis taxandus est rei valor. 13.

9. Bona fidelium in bello injusto à piratis capta licitè emuntur, & in usus proprios convertuntur, ut habent Decreta S. Congreg. ab Urb. VIII. approbata; Ratio est dominorum præsumpta voluntas, qui res suas, quas recipiendi spem non habent, malunt esse in manibus fidelium quàm infidelium; quod maximè verum est, si emantur animo dominis restituendi erga refusionem expositi pretii. 14.

10. Si bona Ecclesiarum immobilia ab Hæreticis occupata à propriis dominis recuperari non possint, eò quòd v. g. sita sint in territorio Principis Acatholici, licitè emuntur à Catholico ob consensum Papæ & dominorum prudenter præsumptam, si bona sint mobilia, v. g paramenta, cruces, calices, aut etiam immobilia, quibus spes est redeundi ad dominos suos, emi debent cum animo restituendi erga refusum pretium.

16. 11. Monopolium *Græcè*, Latinè unius emptio dicitur, cùm unus vel pauci sibi solis arrogant jus vendendi certas merces, ità ut omnes alii ab ipsis pretio, quo ipsi voluerint, emere cogantur, idque fieri potest vel authoritate publicâ ex causa boni communis, & tunc certum est hujusmodi monopolia licere; ut si à Magistratu uni soli concedatur venditio vini, impressio libri, &c. servato tamen justo pretio, *Spor. num.* 103. *Mezg. hic a.* 3. Vel authoritate privatâ, cùm unus vel alter vili pretio comparant omnes merces, ut postea vendant summo pretio, & hoc monopolium licere, dummodo non utantur vi vel dolo, neque sint causa, quòd crescat taxa ultrà summum pretium justum, quod res habebant antè monopolium, probabiliter docent *Molin. Lug. num.* 170 quia ita videtur feciſſe Joseph Prorex Ægypti; & talis utitur jure suo, nec impedit, quò minùs etiam alii sibi maturè providere potuerint, communissima tamen sententia docet, hoc monopolium ad minus esse contra charitatem; imò juxta *Rebell. Sotũ, Nav. Valent. Sylv. Laym. Spor. l. cit.* contra justitiam & bonum commune cum obligatione restitutionis, quia sunt causa, quòd pretia rerum augeantur in damnum reipublicæ & inopiam civium, qui merces coguntur cariùs emere, idque à potiori tenet, si plures conveniant de mercibus coëmendis & non vendendis, nisi determinato pretio, ideóque id meritò sub confiscatione bonorum prohibuit Jus Cæsareum, *L. unic. c. de monop.* Nec obstat exemplum Josephi, quia ejus emptio non fuit causa, quòd pretium frumenti creverit, sed subsecuta sterilitas.

12. Qui

12. Qui fraude alium inducit ad rem cariùs emendam, v. g. ſpargit falſum belli rumorem vel navium ſubmerſionem, tenetur ad reſtitutionem damni, quod *Lugo* extendit ad mercatores, qui non ſunt cauſa vel conſcii facti rumoris. Rationem dat, quia quamvis ob talem rumorem judicio communi merces pluris æſtimentur, tamen talis æſtimatio Reipub. non eſt voluntarea, ſed per dolum extorta. Qui, ut alliciant emptores, mentiuntur vel etiam falsò jurant ſe eaſdem merces minoris vendere non poſſe, ſibi ipſis pluris conſtare, communiter ab onere reſtitutionis excuſantur, dummodo maneant intra fines juſti pretii. Ratio eſt, quòd ementes ſciant talia communiter falsò dici, ideòque imputent ſibi, quòd credant.

13. Quæſtores, Secretarii & Miniſtri Principum vel mercatorum, ſi ſe difficiles exhibeant in ſolvendis dominorum ſuorum debitis, ut ſic alliciant ad danda munera, aut ad vendenda ſibi vel aliis debita vili pretio, ſunt cauſa injuſta talis donationis & damni, tenentúrque ad reſtitutionem, &c. Sed quid ſi quæſtor Regis non poſſit ſolvere omnibus creditoribus, ſed tantùm aliquibus, an poterit aliquid accipere à Cajo, ut huic potiùs ſolvat, quàm alteri? R. Negativè; ſi enim aliquid acceptet, non ſolvit totam ſummam debitam, quam ex officio ſolvere tenetur, nec Cajus dat liberè, ſed metu non accipiendi debitum. Si tamen poſt ſolutionem daretur aliquid planè liberè in gratiarum actionem, hoc acceptari poſſet. 1.

Dices 1. Qui poteſt eligere ad officium hunc vel illum, poteſt aliquid accipere, ut inter æquè dignos eligat hunc præ illo, uti dixi *Caſu* 18.

num. 5. quia neuter habet jus, ut eligatur præ alio, & præeligi est pretio æstimabile; atqui unus creditor etiam non habet jus, ut præferatur alteri in solutione, ut supp. & præferri est utile & pretio æstimabile: ergo. R. N. C. Dispar. est: quòd neuter habeat jus strictum ad officium, quilibet autem habet jus ad recipiendum debitum totum; si ergo aliquid det, ut recipiat debitum, non recipiet totam summam ex justitia debitam.

Dices 2. Tertius potest aliquid exigere, ut Quæstorem permoveat ad potiùs mihi, quàm alteri solvendum, ergo & ipse Quæstor, dummodo per ipsum non stet, quò minùs possit solvere omnibus. Nec obstat, quòd Quæstor obligetur ex officio solvere creditoribus sui Principalis; nam non obligatur ex officio huic præ illo: ergo potest aliquid accipere, ut hunc alteri præferat. R. Quæstor ex officio quidem non tenetur unum alteri præferre, tenetur tamen cuilibet solvere totam summam, quod non facit, si aliquid recipiat, hoc autem non tenet in tertio, uti patet.

19. 14. Qui emit etiam ignoranter rem hypothecatam vel censui obligatam, tenetur censum solvere, quia res transit cum suo onere reali, emptor tamen, si bonâ fide processit, potest in conscientia contractum rescindere, vel à venditore petere satisfactionem, in foro externo non rescinditur contractus, nisi mutuo contrahentium consensu, vel si una pars probet se læsam ultrà dimidium.

20. 15. Qui emit rem immobilem, debet pati, ut consanguinei vendentis rem intrà annum & diem à die cognitæ alienationis, refuso pretio ac ex-

pen-

pensis utilibus & necessariis, si velint, retrahant, *Eng. l.* 3. *t.* 17. *num.* 24. *Gail. l.* 2. *obs.* 19. *num.* 11. Si eos dolo impediat, v. g. dicendo, se emisse pro se, cùm tamen emerit pro alio, aut se solvisse mille, cùm tantùm solverit sexcentos, tenetur ad omne damnum emergens.

16. Qui falsâ monetâ emit aliquid sive bonâ sive malâ fide, tenetur in conscientia aliam monetam substituere, quia est error in substantia ex parte venditoris, qui debet indemnisari; nec obstat, quòd ipse emptor etiam sit deceptus, nam propterea non licet decipere alium innocentem.

17. Clericis in Sacris constitutis & Religiosis omnibus prohibita est negotiatio, *c.* 6. *ne Clerici vel Monachi*, ita ut graviter peccent, non præcisè si semel vel iterum lucri causâ aliquid emant & iterum vendant, hoc enim in odiosis non venit nomine negotiationis, nec est magna irreverentia, præsertim si in occulto & sine scandalo fiat, sed si notabilem operam negotiationi adhibeant, *Less. Filiut. Diana.* Negotiari autem hîc significat rem emere eo fine, ut integra, & non immutata cariùs cum lucro vendatur; quænam autem actiones in particulari sint negotiatio Clericis prohibita, difficile est definire; multùm hic valet æstimatio & sensus communis, ex quo una emptio vel venditio censetur statum Clericalem graviter dedecere, & non altera. 21.

Hinc deducuntur sequentia: 1. In Germania licitum est Monasteriis vendere transeuntibus per famulos panem, vinum, cerevisiam, ex propria lana facere pannum & vendere. Dico:

Ex propria lana; nam id fieri ex lana empta plerúmque judicatur esse negotiatio prohibita, nisi hoc fiat ad honestam sustentationem vel occupationem, non verò lucri gratiâ; sic enim Monachi leguntur fecisse sportas Corbes, imò & Apostoli scenofactoriam exercuisse.

2. Excusatur Clericus saltem à mortali, qui secluso scandalo per contractum societatis contribuit pecuniam, & mercator suam industriam, ut lucrum resultans dividant, *Lug. num.* 24. *Laym. n.* 40. *Spor. n.* 102.

3. Plures excusant eos, qui emunt pecora, ut pascuis saginata cariùs vendant, quia res non venditur integra, sed immutata, quæ ratio universaliter non tenet, aliàs enim Religiosi & Clerici per modum mercatorum sericum & lanas emere, ac quascunque fabricas & officinas erigere possent ad texendas telas sericas, laneas & similia, quia venderent lanas & sericum immutatum, quod nemo admittit.

4. Excusantur œconomi, qui pro propria œconomia plura vina, frumenta, oleum &c. emunt, & expost mutato consilio etiam cum lucro vendunt, dummodò ab initio sincerè emerint non animo revendendi cum lucro, sed ne cogantur expòst cariùs emere. *Lug. n.* 25.

CASUS LVI.

De Contractu Censûs.

JOannes *varios emit census*; 1. *Reales, personales, ex una vel utraque parte redimibiles.* 3. *Res censita fit infructifera, vel perit.* 4. *Res censita venditur insciò censuistâ, & capitale red-*

redditur per partes. 5. *Petit annuò septem pro* 100. *vel quinque assecurato pretio.* 6. *Exspensio à venditore non sit redimibilis.* 7. *Emit censum antiquum minori pretio.* 8. *Fingit se censum redimere velle ut minuatur pensio.* 9. *Ex frumentis & pensionibus à censuario debitis novum exigit censum.* 10. *Censui adjicit pactum assecurationis, pactum commissorium, rescissorium.* 11. *Cedit domum suam Petro, ut hic annuo solvat* 100. 12. *A Petro accipit mille eâ conditione, ut ex quolibet* 100. *solvat annuo decem.* 13. *Sed Petro ante finem anni mortuo nihil solvit hæredibus.* 14. Pro Resolut.

QUÆR. I. Quid sit Census?

R. Est contractus, quo quis sibi pro certa pecuniæ summa emit jus ex re vel persona aliena percipiendi pensionem annuam; jus fundatum in re aliena, v. g. domo vel agro, vocatur census realis, & cum re pereunte regulariter perit; jus fundatum in persona vocatur census personalis, quia immediatè obligat personam; qui vendit censum & pensionem solvit; vocatur censuarius; qui emit jus accipiendi pensionem, vocatur censuista, vel censualista; id, in quo census fundatur, vocatur res censita. 1.

Census dividitur ulteriùs in resignativum, & consignativum. Census resignativus seu reservativus est pactum, quo quis in alium transfert dominium tam directum, quàm utile rei, reservatâ sibi pensione annuâ solvendâ ex re translatâ, consignativus est contractus, quo quis sibi consignat vel emit jus annuæ pensionis percipiendæ ex re vel industria aliena.

Iterum alius est census pecuniarius, in quo sol-

vitur pensio pecuniaria; alius fructuarius, in quo solvitur pars fructuum.

Denique alius census dicitur redimibilis, qui habet adjunctum pactum revenditionis, vi cujus emptor seu censualista redditâ sibi summâ expositâ pro censu tenetur revendere & cedere juri, quod habet ad pensionem annuam; irredimibilis est, qui non habet adjunctum ejusmodi pactum. In dubio an census sit vel non sit redimibilis, juxta *Gometz. Cov. l. 3. variar. c. 10. num. 4.* censeri debet irredimibilis; cum enim constet de venditione & non de adjuncto tali pacto, factum seu adjunctio talis pacti non præsumitur. Melius dicit *Lug.* ad circumstantias esse attendendum, v. g. an soleant in tali loco constitui census redimibiles vel irredimibiles, item quo pretio census emptus sit, nam in censu redimibili minus pretium datur; si ex circumstantiis nihil colligi possit, dicit præsumi irredimibilem. De censu vitalitio qui propriè census non est, dicam in resolutione Casûs.

QUÆR. II. An & qualis census sit licitus?

2. R. 1. Certum est, censum realem irredimibilem vel tantum redimibilem ex parte venditoris esse licitum. Constat ex Extrav. Martini & Calixti III. de empt. & vendit. Ratio est, quia justo pretio emitur jus percipiendi fructus ex alterius re fructifera.

Dices: In censu perpetuo, pretio finito emitur jus ad pensiones in infinitum, quæ decursu temporis longè superaturæ sunt pretium, ergo est inæqualitas pretium inter & mercem. R. N. C. nam periculum amittendi censum aut pensiones etiam est perpetuum, uti & carentia pretii, ex qua etiam in perpetuum cessat lucrum

vel

vel emergit damnum ; sicut ergo pretio finito licitè emo agrum cum jure perpetuo ad ejus fructus, sic & jus ad pensiones in perpetuum.

R. 2. Etiam licitus est census realis & personalis ex utráque parte redimibilis , vulgò Germanicus , *Abb. in c. 6. de cens. num. 7. Cov. sup. Salas dub. 3. de cens. Valent. Gabriel , Sotus , Bannes , Salon. Sylv. 2. 2. q. 78. a. 4. Less. l. 2. c. 22. dub. 4. num 8 Laym. hic c. 18. Sporer t. 6. c. 6. Mezg. tr. 13. d. 43. a. 2. num. 8.* con. *Nav. Angel Molin. Lug. d. 27. num 25.* Ratio est , quòd talis census non sit palliatum mutuum , ut prætendunt Adversi. sed vera emptio & venditio , quâ justo pretio à lege , consuetudine , aut judicio prudentum taxato emitur verum jus ad pensiones annuas ex re vel persona censita percipiendas; sicut ergo aliæ emptiones, in quibus servatur æqualitas pretium inter & mercē , sunt licitæ cum pacto revenditionis, sic & contractus censûs. Deinde jus ad pensiones ex re vel industria personæ alienæ est pretio æstimabile , potéstque gratis donari , legari , &c. ergo & vendi ; sicut juxta omnes vendi potest census fructuarius , seu jus percipiendi aliquos fructus ex alieno prædio, cur non jus percipiendi aliquod lucrum ex negotiatione vel industria alterius personæ ? Deinde ille census à tota Germania , Belgio aliisque Provinciis est usu receptus â doctissimis Theologis , & sententiis summorum tribunalium approbatus, & ideò summi Magistratus & Principes censentur ex jure alto pro bono commerciorum & Reip. gravare censuarium ad solvendam pensionem , sicut eodem jure in præscriptione transferunt integra rerum dominia. *Haun. tr. 9.* 3.

num. 421. *Metzg. num* 10. Differt autem contractus censûs à locato & emphyteusi, quod in his accipiatur pensio ex re propria & alteri concessa quòad solum usum vel dominium utile, hîc ex re aliena; item à mutuo, quòd in eo nulla solvatur pensio.

Dices: In censu personali redimibili non emitur jus reale, ut in censu fructuario, sed sola persona, quæ capitale levat, tenetur postannum reddere capitale cum 5. in 100. si alter velit; sed hoc est verum mutuum & palliata usura: ergo.

2. Emuntur pensiones in futurum, quæ cum tempore excedunt ipsam sortem; si ergò sors insuper repeti posset, sæpè triplò plus repeteretur quàm datum esset, quod est iniquum.

3. Pius V. aliique Pontifices prohibent census personales redimibiles.

R. *Ad* 1. N. Ass. Nam emitur jus ad percipiendum aliquid ex negotiatione & industria alterius, & illud jus non fundatur immediatè in persona, sed in industria, ideòque, si persona nihil ex se, aut ex bonis suis lucrari possit, cessat obligatio solvendi pensionem, nisi hæc fuerit alio contractu assecurata, quod certè non tenet in mutuo.

Ad 2. Non emuntur ipsæ pensiones, sed jus ad illas, seu potiùs jus ad lucrum, quod homo industrius ex opera sua sperat; jus autem ad pensiones vel lucrum non tanti æstimatur, quanti pensiones actu præsentes, imò quò pensiones sunt in spe remotiores, tanto sunt minùs æstimabiles, & plerumque majori periculo expositæ.

Ad 3. Istæ constitutiones, in quantum constrin-

stringunt jus naturale, in Germania, Gallia & Belgio non sunt receptæ, utì ex praxi certum est, *Pyrrh l. 5. t. 19. num. 84. Platel. Salas, Sylv. Less. l. c. Ilf. t. 4. d. 2. num 547. Spor. num. 11.* & alii cit.

Inst. Jus ad domum vel pecuniam post annum certò tradendam tantum valet, quantum ipsa domus vel pecunia præsens; nam si pecunia præsens melior esset quàm jus ad pecuniam post annum tradendam, posset in mutuo aliquid accipi suprà sortem, ut clarum est ex dictis *Cas. 54. num. 15.* ergò jus ad pensiones tantum valet, quantum ipsæ pensiones, ergo si pensiones cum tempore superent capitale, aliquid accipitur suprà sortem quod est usurarium.

R. 1. Hoc argumentum etiam oppugnare censum realem irredimibilem, in quo pensiones etiam cum tempore superant capitale.

R. 2. N. C. In mutuo emitur jus ad similem summam, seu emitur pecunia pro pecunia, in censu emitur partiale jus utile ad fructum ex re, vel lucrum ex industria alterius singulis annis percipiendum; & cùm hoc lucrum possit esse magnum & incertum, commutatur ergà pensionem parvam & certam, ut in simili explicavi *Casu 54. n. 19.*

QUÆR. III. Quæ conditiones requirantur, ut census sit justus?

R. Seq. 1. Ut census realis constituatur in re fructifera, quæ subtractis laboribus & expensis 4.
sufficiat ad solvendas pensiones annuas, aut si sit personalis, constituatur in persona, quæ ex sua industria, negotiatione, aut aliis reditibus tantum lucretur, ut censualistæ satisfacere possit. Ratio est, quia aliàs cesuarius facit injuriam

cen-

censualistæ, vendendo ei jus ad pensiones, quas ex re vel personæ industria percipere non potest; aut si censualista desuper notitiam habeat, erit purum mutuum & palliata usura; unde in his partibus pro majori cautela constitui solet census mixtus fundatus in persona simul & ejus bonis.

2. Si res censui subjecta pereat culpâ censuarii, tenetur reddere pretium censûs vel censum in alia re constituere; si verò pereat sine culpa censuarii, aut in perpetuum facta est infructifera ex toto vel ex parte, etiam census, nisi assecuratus sit, ex toto vel ex parte censuistæ perit. Ratio est, quòd res regulariter pereat suo domino; sed censuista seu emens censum est dominus censûs seu juris, quod habet ad pensionem annuam: ergo si hoc jus pereunte re censitâ sine culpa censuarii pereat, perit censuistæ. Dixi, aut in perpetuum facta est infrugifera; nam si unâ vel alterâ vice fructus non afferat, & damnum sterilitatis fertilitate alterius anni compensetur, adhuc pensio solvi debet; sic ex agro censito annuò solvi debet pensio, etsi hic tertio vel quarto anno quiescat, nec fructus ferat.

5. 3. Res censita non debet insciо emptore alienari aut transferri in alium, à quo pensio difficulter aut minùs securè obtineri possit, quia emptor habet jus fundatum in re censita, quod per talem alienationem redditur deterius, aut periculo exponitur.

4. In censu redimibili pretium in una summa acceptum non debet reddi per partes, quia recipere pecunias suas membratim, ita ut simul ad alium finem applicari non possint, est

onus,

onus, in quod non consensit censuista, ideóque ad illud cogi non potest per successivam solutionem.

5. Pretium censûs debet esse justum, hoc est, non exorbitans à lege, consuetudine vel judicio prudentum. Et quidem Carolus V. pro Imperio Romano in Comitiis Augustanis anno 1545. pro censu perpetuo ex parte solius venditoris redimibili constituit 5. per 100. quod pretium ex receptissima consuetudine etiam nunc justum censetur pro censu reali & personali utrimque redimibili, etiam per venditorem assecurato, *Tamb. Nav. Mazg. l. c. Spor. num.* 29. Nam si in contractu societatis ob spem majoris lucri, sed incerti, omnium consensu assecurari possint quinque in centum, cur non in contractu censûs? 6.

6. Si pactum assecurationis, vel aliud gravamen non imponatur venditori, & census ad ejus libitum sit redimibilis, justè minori pretio emi, seu quod idem est, major pensio constitui potest, v. g. sex, aut etiam plures in centum. In censu non redimibili ex communi praxi duplò majus pretium dari solet, vel duplò minor pensio constitui, quàm in redimibili, *Lug. num.* 138. *Spor. sup. La Croix l* 3. *p.* 2. *num.* 1012. Ratio est, quòd sit magnum onus vendenti non posse pensionem redimere: ergo obinde pretium meritò augetur, vel pensio minuitur. 7.

Sed quæres: An census antecedenter constitutus expost minori pretio emi possit, quàm emptus fuerit ab initio, v. g. Cajus pro 500. aureis ab initio emit pensionem annuam 25. aureorum, si Cajus indigens numeratâ pecuniâ offerat mihi jus suum, an justè illud emo pro 450. R. Id seclusâ 8.

lege

lege specialiter non prohibente non esse illicitum, quia pretia rerum non consistunt in indivisibili, sed admittunt majus & minus, & res ultrò oblatæ vilescunt, quod *Tamb. Dian. p. 2. t. 8. R. 36.* etiam extendit ad casum, quo pretia censûs à Principe, vel Magistratu sunt taxata; nam taxa hæc tantùm intelligitur de prima constitutione censûs, non autem, quando jam constitutus venditur, idque dicunt ubique ferè in praxi esse receptum.

Dices: Debitum liquidum, secluso periculo damni, aut lucro cessante, non potest vilius emi, atqui obligatio censûs est debitum liquidum: ergo. Maj. patet ex dictis *Casu 54. num 26.* quia jus ad pecuniam liquidò solvendam secluso damno, aliisque periculis non minus valet, quàm ipsa pecunia præsens, aliàs in mutuo, ubi erga pecuniam præsentem datur solùm jus ad pecuniam in futuro solvendam, possem aliquid exigere ultrà sortem.

R. Census est debitum liquidum ad solvendam pecuniam pro pecunia, ut fit in mutuo, N. est debitum ad solvendas pensiones annuas, C. jus autem ad pensiones annuas potest per modum mercis exponi venale, & tunc per accidens recipit aliam æstimationem, admittítque pretium majus & minus, ut habet communis cum *Less. c. 22. n 27. Dian. l. c. La Croix n. 1012.*

9. Sed quid de hoc casu satis obvio? Titius ex censu debet Cajo annuò solvere 5. per 100. & quamvis nec animum nec pecuniam habeat ad redimendum censum, tamen fingit se eum velle redimere, ut metu inductus Cajus remittat vel diminuat pensionem, & deinceps loco 5. accipiat tantùm 3. vel 4. an peccat Titius contra justitiam

cum

cum onere restituendi integras pensiones, affirmant *Tamb. Lugo Sporer num.* 31. quia Titius suo dolo injustè causat hanc pensionis diminutionem, neque Cajus eam remittit libere; quod verum est si Titius nec pecuniam habeat nec alibi erga pensionem habere possit, nam si alibi habere possit, quamvis revera animum non habeat alibi accipiendi & censum redimendi; sed solùm fingat se id velle, ut Cajum inducat ad diminuendam pensionem; mentitur quidem, sed non tenetur ad restitutionem, quia revera habet jus accipiendi pecuniam alibi & censum redimendi à Cajo, ut suppono; neque huic juri gratis cedere tenetur; *nec obstat* quòd Cajus ex errore minuat pensionem non diminuturus, si sciret Titio denuntiationem non esse seriam; nam error vel dolus hic non est circa substantiam vel motivum principale; ideo enim Cajus minuit pensionem, ut Titius non utatur jure suo ad redimendum censum; hoc autem Titius facit, ut supponitur, ergo *Confirmatur* si Cajum in crimine deprehensum fictè mineris accusare, & hic det tibi aliquid eo fine, ut non accuses, datum retinere potes, quia habes jus accusandi; cui gratis resignare non obligaris, ut dixi *Cas. 29. num.* 18. atque Titius etiam habet jus redimendi censum & revera redimere posset, si vellet alibi pecuniam levare, ergo. His præmissis.

Ad Casum ℟. 1. Qualiter constitui & quo pretio emi possit census redimibilis aut irredimibilis, realis & personalis, constat ex *Q.* 2. & 3.

2. Ex frumentis à censuario liquido debitis si erga pecuniam taxentur, secluso dolo aut speciali prohibitione licitè census emi potest; imò si 10.

Pe-

Petrus Joanni 100. debeat ex capitali, & tantumdem ex pensionibus non solutis, spectato jure naturæ possent Petrus & Joannes convenire, ut pensiones debitæ annumerentur capitali, ita ut Petrus loco quinque jam debeat solvere decem, *Nav. Salon. cont.* 8. *Salas dub.* 7. *de cens. Less. dub.* 12. Ratio est, quia pecuniæ, quas alter mihi nunc debet extradere, æquè multum valent, quàm si modò essent extraditæ; sicut ergo possum à meo debitore novum censum emere, si mihi 100. ex pensionibus extradidisset, sic etiam si 100. non extradiderit, dummodo in præsenti debeat; deinde pro pecunia debita possum à debitore emere merces, cur non & novum censum? Dixi spectato jure naturæ; nam in foro externo ordinariè præsumeretur fraus vel usura; unde & Pius V. id absolutè prohibuit, quæ prohibitio servanda, ubi est recepta. An verò emi possit census cum onere, ut redimi non possit, nisi in eadem moneta, cujus valorem cum tempore scio augendum, dixi sup.

11. 3. Contractui censûs licitè apponi possunt alia pacta, ut *primò* pactum assecurationis, vi cujus venditor censûs sumit in se periculum rei censitæ, ita ut si res censita etiam sine sua culpa pereat, nihilominùs teneatur solvere pensionem. *Secundò*, licitè adjicitur pactum commissorium, ut si intra certos annos censuarius suâ culpâ pensionem non solvat, res censui subjecta cadat in commissum; hoc est, fiat illius, qui emit censum; debet tamen pœna proportionari culpæ, ita ut pro parva pensione non soluta res magni valoris in commissum non cadat, debet etiam propter pactum assecurationis, & commissorium cum cedant in gravamen vendentis, pretium augeri, vel pensio minui,

minui, aliàs non esset æqualitas. *Tertiò*, addi potest pactum rescissorium, vi cujus venditor tenetur emptori rescisso contractu reddere pretium, si pensionem intrà certos annos non solvat; item potest venditor obligari, ut, si velit redimere censum, emptorem prævie moneat, aut censum redimat in eadem moneta, quæ data fuit, etiamsi ejus valor crescat vel decrescat, nec propterea opus est augere pretium, dummodo æquale sit periculum in- & decrementi, quia tunc accedit novus contractus sortis, in quo utrimque est æqualis spes lucri & damni.

4. Si Joannes Paulo cedat domum tantùm quoad dominium utile erga 100. Imper. ad certum tempus annuò solvendos, videtur iniisse contractum locationis, & tenetur Paulus post mortem Joannis ejus hæredibus restituere domum & pretium locationis pro rata temporis, ùt clarum est; si verò cessit dominium domûs directum & utile cum obligatione ex ea ad dies vitæ annuò percipiendi 100. est census ex parte resignativus, ex parte vitalitius. 12.

5. Census vitalitius est contractus, quo quis dat certam pecuniæ summam, v. g. mille Imperiales, vel etiam rem, v. g. domum valentem mille eâ conditione, ut, quamdiu vixerit, ex quolibet 100. accipiat 10. itáque ex mille accipiat annuò 100. sic tamen, ut censuistâ moriente ipsum capitale simul emoriatur, in quo census vitalitius præcipuè distinguitur ab aliis censibus. Hic contractus est justus & licitus, ut habet communis cum *D. Th. opusc. 72. c. 9.* quia non est propriè census, in quo ematur jus recipiendi aliquid ex re aliena, sed potiùs est contractus sortis vel 13.

sponsionis, in quo uterque contrahens exponit se æquali periculo lucri & damni ob incertitudinem mortis; quò tamen mors censualistæ judicio prudentum consideratâ scilicet ætate, complexione, modo vivendi aliisque circumstantiis videtur esse propior, eò pensio annua debet esse major; econtra, quò vita præsumitur futura longior, eò pensio debet esse minor, quia aliàs non esset æquale periculum perdendi & lucrandi.

14. Si censualista vitalitius ante elapsum annum moriatur, pensio pro rata temporis probabiliùs debetur hæredibus, ut, si vixit tantùm novem menses, debeatur portio respondens novem mensibus. Ratio est, quòd, quamvis census vitalitius sit personalis, cessétque moriente censualistâ, quia tamen pensio vitalitia assignata est pensionario in alimentationem, ideò, quamdiu vivit, sicut ei debetur alimentatio ex illa pensione, sic & ipsa pensio, ùt patet à pari in pensione, quæ Clerico in sustentationem assignatur, quæ ex communissima debetur Clerico pro rata temporis, quo vixit, etsi terminus solutioni constitutus nondum advenerit. *Garc. p. 2. c. 1. num. 120.* Deinde, si censualista ordinarius moriatur intrà annum, debetur ejus hæredibus pensio pro rata temporis elapsi: ergo etiam, si moriatur censuista vitalitius. *Castrop. Haun. apud La Croix num. 1023.*

CASUS

CASUS LVII.

De Cambio, Locato & Conducto.

KRadus *varia init cambia:* 1. *Manuale.* 2. *Litterale.* 3. *Reale.* 4. *Siccum.* 5. *Francofurtense.* 6. *Ex cambio aliquid accipit, etsi pecuniæ ejus sint otiosæ.* 7. *Aliquando plus, aliquando minus exigit, & contra prohibitionem Principis cambsatur.* 8. *Ejus famuli pecunias pro domino receptas, vel aliis solvendas permutant, iisdem cambsantur.* 9. *Domus, agros elocat.* 10. *Sed expensas rei locatæ ferre renuit, nec tempore sterilitatis de pachta aliquid remittit.* 11. 12. 13. *Conductorem ante tempus ejicit, operam suam pluribus locat.* 14. *Famulis, quia ante tempus servitium suum deseruerunt, vel ab ipso dimissi sunt, nihil solvit.* 15. *Vel saltem subtrahit tempus absentiæ & ægritudinis, & tempus, quo ipse eis operas assignare noluit, vel non potuit.* 16. *Locationes sui anteceſſoris retractat.* 17. 18. 19. *Et pretium ob rei locatæ meliorationem auget.* Pro Resol.

QUÆR. I. Quid & quotuplex sit cambium?

R. 1. Cambium est permutatio pecuniæ cum lucro illius, qui in gratiam alterius pecuniam permutat; qui petit cambium, vocatur cambiarius, qui dat, vocatur campsor; hic contractus perficitur mutuâ pecuniæ traditione; distinguitur præcipuè à mutuo, quòd in mutuo detur pecunia præsens pro futura; & quia pecunia futura, si absit omne periculum, damnum, lucrum cessans, aut alius titulus, non minus valet quàm

præsens, ideò in mutuo nihil suprà summam mutuatam peti potest ; in cambio autem datur pecunia vel præsens pro præsenti, sed in alia specie, vel datur in alio loco, & propterea lucrum licitè accipi potest, utì jam dicetur.

2. R. 2. Cambium præcipuè est quadruplex: Cambium manuale, cambium per litteras, cambium reale, cambium siccum vel fictum.

1. Cambium manuale, quod etiam minutum dicitur, est, quando in præsenti de manu ad manum pecunia permutatur, v. g. major pro minori, argentea pro aurea, nova pro antiqua, patria pro peregrina, &c. Hoc cambium est licitum, dummodo servetur justum cambii pretium à lege vel communi prudentum æstimatione taxatum; ratio est, quòd industria, quam habet campsor in habenda & numeranda omnis generis pecunia, sit pretio æstimabilis, campsario utilis ; item una pecunia est magis commoda ad hunc vel illum locum, ad has vel illas merces, faciliúsque huc & illuc transferri potest : ergo pro hoc justè aliquid exigi potest.

3. 2. Cambium per litteras, seu ad locum pariter licitum est, cùm scilicet campsor hîc Coloniæ accipit pecuniam, quam per suum correspondentem obligatur solvere v.g. Romæ erga certum lucrum. Ratio est, quòd hoc casu campsor pecuniam campsarii suo periculo & industriâ virtualiter transferat Romam, hoc autem est utile & pretio æstimabile, sicut si operam suam locaret ad deferendam pecuniam Caji suo periculo personaliter Romam, posset exigere pretium operæ & periculo æquipollens, sic & nunc pretium æquivalens virtuali translationi, quod tamen semper minus esse debet, quàm si realiter transferretur.

3. Jus-

3. Justum pariter est cambium reale, quo campsor in loco, ubi est, v.g. Coloniæ, dat pecuniam campsario refundendam alibi, v.g. Romæ, ubi campsarius pecunias habet, pro nunc autem hîc indiget Coloniæ. Ratio est, quia tunc campsor tantundem facit, ac si pecuniam Caji Româ transferret Coloniam, eique præsentem sisteret, quod certè est pretio dignum. 4.

4. Cambium siccum seu fictum est, quando fingitur aliquid ultra sortem accipi ratione cambii, & reverà accipitur ex puro mutuo, adeóque est usura, ùt si indigeas pecuniâ Coloniæ, & campsor non velit eam dare, nisi Francofurti, ubi scit, te non habere nummos, neque correspondentem, ut sic cogaris dare pretium cambii pro tali loco. Ejusmodi cambium videtur esse, quod vocatur Placentinum vel Vesuntinum ità dictum ab urbibus, in quibus primò practicari cœpit; fit autem hoc modo: Titius Vesuntii à campsore accipit 100. cum obligatione reddendi 110. Coloniæ, ubi Titius nec pecuniam, nec correspondentem habet; petit igitur, ut campsor agat cum suo factore, quem habet Coloniæ, ut debitum Titii in se suscipiat, sibíque per novas cambiales injungat solvere nomine suo campsori Coloniæ 120. quod vocatur cambium cum recambio, quam praxin tanquam scandalosam & charitati manifestè repugnantem damnat Pius IV. apud *Cherub.* & Pius V. apud *Nav. c.* 17. *num.* 200. Ratio est, quòd sinè justo titulo bis à Titio exigatur pretium cambii; titulus enim, qui prætenditur, est virtualis translatio pecuniæ, sed hîc pecunia Titii Coloniâ virtualiter non transfertur Vesuntium, 5.

quia Titius ibidem nullam pecuniam nec correspondentem habet, nec ibi pecuniâ indiget, ùt supponitur, ergo.

6. 5. Cambium Francofurtense exercetur in hunc modum: Campsario exigenti cambium ad nundinas Francofurt. campsor priùs numerat pecuniam, v. g. Coloniæ, eâ lege, ut campsarius suis sumptibus eandem in nundinis Francofurtensibus rependat cum auctario, & quidem eò majore, quò longiùs absunt nundinæ; hoc cambium, si non adsint alii tituli extrinseci, v. g. lucrum cessans, damnum emergens, periculum sortis. *Suar. Lug. Platel.* aliique vocant usurarium. Rationem dant 1. quia hîc non est virtualis trajectio pecuniæ aut locatio operæ ad translationem, quia campsarius ipsemet eam Francofurtum transfert. 2. Si non adsit titulus extrinsecus, videtur aliquid accipi purè ratione dilatæ solutionis vel distantiæ temporis; quò enim plus distant nundinæ, eò plus accipitur: sed accipere aliquid ratione dilatæ solutionis est usurarium, ùt patet ex *c. consulit, c. in civitate de usuris*, ergo. Econtrà *Molin. Less. Laym. hìc num. 9.* & alii apud *Castrop. d. 7. p. 7. num. 3.* probabiliùs docent, cambium Francofurtense esse justum, nec continere usuram, quia pecunia ante nundinas plus valet, quàm tempore nundinarum; nam ubi est major pecuniæ inopia & lucrandi opportunitas, ibi pecunia pluris æstimatur, atqui quò magis distant nundinæ, eò major est inopia pecuniæ majorque opportunitas lucrandi; in nundinis enim est abundantia pecuniarum, ideóque tunc minus valent, quàm tribus mensibus antecedenter; nam pecuniæ se hîc habent velut merces, quæ, cùm abundan-

dantes sunt & paucos habent emptores, vilescunt; sicut ergo sine usura possum mutuò dare & repetere pecuniam secundùm valorem, quem nunc habet, quamvis sciam post tres menses, quando pecunia est reddenda, valorem esse diminuendum; cùm ille valor, quem pecunia pro nunc habet, non sit meus; sic & in cambio Francofurtensi possum petere valorem pecuniæ traditæ, quem habet pro nunc, quamvis expost sit diminuendus, ita ut tempore nundinarum 103. fortè plus non valeant, quàm ante tres menses 100. Unde patet in cambio Francofurt. non accipi aliquid ratione virtualis translationis pecuniæ aut ratione dilatæ solutionis, sed propter majorem pecuniæ valorem, quem habet communi æstimatione ante nundinas, qui titulus justus est. Et bene monet *Laym.* quòd cambia inter mercatores recepta, etsi sæpè dissuaderi, non tamen facilè damnari debeant injustitiæ.

QUÆR. II. Quid ampliùs notandum sit circa cambium?

R. seq. 1. Justitiæ cambii non obstat, quòd 7.
campsoris pecuniæ, quas ad tuam petitionem tibi hîc Coloniæ solvit, ipsi fortè sint otiosæ, econtrà Romæ, ubi tu ei solvere debes, valdè iis indigeat, ideóque quasi duplum vel triplum lucrum reportet; nam hoc est per accidens, spectátque ad bonam ejus fortunam; sufficit namque, quòd tibi præstet obsequium pretio æstimabile; sic si quis petat à te, ut ejus equum erga pretium reducas Coloniam, potes acceptare pretium, quamvis tu ob propria negotia aliàs debuisses equum propriis expensis conducere.

2. Pretium cambii debet esse justum attentis 8.
circumstantiis; nam in cambio minuto, quò pe-

cunia est melior, utilior & comparatu difficilior, eò majus potest esse pretium; in cambio locali & reali, quò major est loci distantia, translatio periculosior, pecunia rarior, &c. eò majus lucrum peti potest. Si justum servetur pretium, non videtur esse mortale contra prohibitionem Magistratûs cambsare, nisì id cedat in damnum notabile Communitatis, ut si bonæ pecuniæ exportarentur extra patriam, viliores verò importarentur; tunc enim facilè fiet mortale, aliàs ad summum venialis inobedientia. *Spor. hìc à num. 43.*

9. 3. Quæstores Principum, famuli aut Officiales, si pecuniis Domini ludant, cambiant, aut aliter negotiando aliquid lucrentur, fiunt domini istius lucri, modò id faciant suo & non Domini periculo; quia hic fructus est industrialis, nec peccant contra justitiam, si Dominus rationabiliter creditur esse contentus, & creditoribus Domini, quibus viliores species pecuniarum solvunt, meliores non debeantur, nec Dominus ob viliores species cogatur merces cariùs solvere, utì sæpè contingit; aut Dominus velit creditoribus certas & meliores species solvi, sive ex amicitia, sive ex spe ulterioris mercimonii; tunc enim creditores habent jus ad eas, nec potest præsumi consensus Domini aut creditorum. Item, si servus pro Domino suo pecunias recipiens, eas permutet in viliores, Domino injuriam facit; quamprimùm enim eas acceptârat, erant Domini: ergo eo invito in monetam viliorem commutari non poterant. *Lug. d. 28. à num. 24.*

QUÆR. III. Quid circa locatum ejúsque obligationes?

℣. 1. Locatum est contractus, quo alicujus rei vel personæ usus aut fructus ad tempus conceditur erga pretium. Dixi, quo alicujus rei vel personæ, quia non tantùm res immobiles, ùt agri, vineæ, domus, &c. sed etiam mobiles, ùt equi, vaccæ, &c. imò opera & industriæ personarum erga pretium elocari possunt; qui concedit fructum vel usum rei, vocatur elocator, qui accipit, vocatur conductor. 10.

℣. 2. Obligationes elocatoris sunt sequentes: 1. Debet aperire vitia nociva rei, quæ ejus usum aut fructum impediunt, ut si ager ex natura sua sit sterilis, domus sit ruinosa, peste infecta aut spectris horrida, pascua ferant herbas nocivas, &c. aliàs debet conductori stare de damno; hinc, si equum sese in aquam mittere solitum locavit, tenetur merces exinde vitiatas resarcire, si conductorem non monuit; si tamen ipse vitium ignoraverit, tantùm tenetur reddere pretium elocationis, si alter re locatâ utiliter uti non potuit, non verò ad alia damna. *L. 19. ff. de locat. & cond. Molin. Bonac. apud Reiffenst. l. 3. Decret. t. 18. n. 36.* 11.

2. Tenetur ad expensas pro reparatione & conservatione rei, item ad onera rei imposita, ùt vectigalia, contributiones, census, &c. possunt tamen per speciale pactum imponi conductori, sed tunc pensiones annuæ proportionaliter minui debent.

3. Periculum rei incumbit locatori tanquam ejus domino, si pereat sine culpa conductoris, qui si sit in mora rem tradendi, vel ad alium usum adhibeat, quàm concessa est, conductori perit.

4. Si ob sterilitatem, incursum hostium vel 12.

grandinem, inundationem, &c. conductor citra suam culpam nullos vel exiguos fructus ex re conducta percipiat, debet locator pachtam vel pretium locationis ex toto vel ex parte remittere, juxta consuetudinem patriæ ad arbitrium prudentum, ùt ex jure probat *Abb. Leff. l. 2. c. 24. num. 15. Pyrr. l. 3. t. 18. num. 4.* nisi aliter sit conventum, aut sterilitas sit exigua, vel compensetur sterilitate anni alterius.

5. Non potest conductorem invitum privare re locatâ ante terminum præfinitum, nisi in his casibus: 1. Si in re malè versetur, v. g. non colendo agrum, arbores cædendo, &c. aut in domo detineat homines malæ famæ cum scandalo publico; tunc enim ante terminum elocationis ejici posset, & nihilominùs pensionem solvere tenebitur usque ad terminum elocationis, si locator alium conductorem habere non posset, quia hoc damnum tunc oritur ex culpa conductoris. 2. Si per biennium pensiones non solvat. 3. Si ipse elocator ex improviso re pro se vel proximè conjunctis æqualiter vel magis indigeat. 4. Si res v. g. domus debeat reparari necessariò, & id altero inhabitante fieri non posset. Ita *cit. jur. Pyrrh. à num. 12. Reiffenst. à num. 57.*

13. §. 3. Obligationes conductoris sunt: 1. Solvere pensionem vel mercedem tempore & loco im- vel explicitè convento.

2. Tenetur facere aliquas expensas non quidem pro reparanda vel conservanda rei substantia, ad has enim obligatur locator, ùt superiùs dixi, sed expensas necessarias ad percipiendos fructus, ùt cultivare agros, vineas stercorare, serere, metere, &c.

3. De-

3. Debet finito locationis tempore rem reddere totam integrámque, aliàs tenetur de damno, in quantum res suâ culpâ deteriorata vel vitiata fuit. *Auth. cit.*

QUÆR. IV. Quid ampliùs hìc notandum circa obligationes locatoris & locatarii seu conductoris? 14.

R. Seq. 1. Qui pluribus operam suam in solidum locavit, v. g. plures petunt, ut pro iis feras litteras Coloniam, potes à singulis accipere integrum stipendium, nec teneris eis aperire, quòd jam ab aliis salariatus sis. Ratio est, quia opera tua singulis est æqualiter utilis, sic Procurator aut Agens causæ pluribus suam operam locare potest, dummodo omnibus sufficiat; atque ita quotidiè practicatur à Medicis & Causidicis, qui absque imminutione salarii operam suam pluribus elocant.

2. Famulus vel alius, qui operam suam alteri elocavit, si ante tempus absque legìtima causa discedat, perdit totum salarium. Econtrà si conductor famulum sine justa causa dimittat, vel famulus ob ejus sævitiam vel quia ad illicita allicit, sponte discedat, tenetur ei solvere totam mercedem, intellige in foro externo post sententiam judicis; nam si famulus vel dominus exinde nullum damnum passi sint, eò quòd dominus æque bonum famulum & servus æquè bonum servitium statim invenerit, in foro conscientiæ merces solvi debet pro rata temporis, quia neuter damnum passus est, *Azor, Filliut. Less. Reiffenst. n. 90.* 15.

3. Si servus artifex, &c. qui operam alteri elocavit, ab illo opere ad tempus impeditus fuerit ob causam tenentem se ex parte servi, v. g. ab- 16.

abfuit ad ſepeliendos vel viſitandos parentes, ad proſequendam ſuam litem, poteſt ei pro rata abſentiæ ſubtrahi ſalarium; idem tenet, ſi infirmus fuerit, nisì aliter ſit conventum vel conſuetudo ſit contraria, utì eſt reſpectu Officialium, vel Conſiliariorum Principis, aut morbus tantùm ſit ad unum alterúmve diem, tunc enim, nisì operarii ſint diurni, æquitas ſuadet, ùt propter talem morbum nihil ſubtrahatur, *Nav. man. c. 17. num. 108. Azor. Leſſ. l. c. num. 7. Reiffenſt. num. 97.* Ratio eſt, quòd merces tantùm detur propter operas conductas, ſi ergo hæ non præſtentur ex defectu famuli, nec debetur merces. Econtrà ſi ex defectu domini famulus ab opera ceſsârit, eò quòd ei dominus operas aſſignare noluerit vel non potuerit, & interim ſervus æquali mercede operas ſuas alteri non locavit, tota merces ei ſolvenda eſt, *arg. leg. 38. ff. de locato l. 2. ff. de his qui.* Ratio eſt, quia ſicut ſervo non debetur merces, ſi ex ſuo defectu non præſtet operam conductam, ſic econtrà, ſi id contingat ex defectu domini, debetur ei merces integra. *Lug. d. 29. ſect. 3. Carpzov. p. 3. deciſ. 164. Leur. q. 346.*

17. 4. Qui ſuccedit in bona alterius tanquam hæres ſeu ſucceſſor univerſalis, tenetur ſtare contractui elocationis factæ à ſuo prædeceſſore, quia facit cum eo unam in jure perſonam: ergo contractus, ex quibus defunctus obligabatur, etiam ipſum hæredem obligant, nisì expreſsè tantùm facti ſint ad tempus vitæ. Item pupillus debet ſtare locationi factæ à ſuo Tutore; Tutor, Prælatus, Beneficiatus ſtare locationi, emptioni, aliiſque contractibus initis à ſuis prædeceſſoribus. Econtrà ſucceſſor particularis,

ris, ut legatarius, donatarius, emptor rem legatam, emptam, donatam non tenetur relinquere sub priore conductore, sed potest alteri elocare, nisi specialiter conventum esset, ut res elocata maneret sub eodem conductore, etiam in casu, quo alium dominum esset habitura; imò quamvis non adsit talis conventio, emptor non poterit expellere conductorem cum gravi ejus damno, privando, v. g. eum fructibus, quos suo labore & expensis seminavit in agro conducto.

5. Sicut successor particularis v. g. emptor ejicere potest conductorem, sic & ille potest sponte cedere, quia huic ex contractu non est obligatus. De cætero, si conductor sine justa causa ante terminum elocationis rem conductam, v. g. domum, derelinquat, debet vel novum conductorem accipere, qui domino pensiones solvat, vel ipse solvere, etiamsi domum non inhabitet. 18.

6. Si ager ob cæli clementiam aut intrinsecam & naturalem meliorationem per plures annos fiat fructuosior, pensiones augeri poterunt, secùs si ob solam industriam coloni; hæc enim industria, cùm non spectet ad dominum, sed colonum, propterea pensio augeri non debet. 19.

CASUS LVIII.

De Emphyteusi, Feudo & Libello.

LÆtius *variorum prædiorum usumfructum, tum gratis, tum erga pensionem obtinet, quæritur:*

tur. 1. *An titulo emphyteusis vel locationis.* 2. *An emphyteusis concedi possit sine solemnitatibus Canonicis.* 3. *Quid si res emphyteutica deterioretur, vel non solvatur canon, aut caducitas à Prælato remittatur.* 4. *Quid si res emphyteutica vendatur, in dotem detur, vel non solvatur laudemium, vel transferatur in Ecclesiam.* 5. *Quid de feudo hereditario & gentilitio.* 6. *Quid de petitione investituræ & alienatione feudi.* 7. *Quid si emphyteusis vel feudum alteri elocetur, subfeudetur, commutetur, vel fructus non ferat?* Pro Resolutione.

QUÆR. I. Quid & quotuplex sit emphyteusis?

1. R. Emphyteusis, Germanicè ein Erb-Zinß, est contractus, quo res immobilis quoad dominium utile sub annuo canone ad minus ad decennium conceditur. Dicitur 1. *quoad dominium utile*, seu jus percipiendi utilitatem, & fructus rei; nam dominium directum manet penes illum, qui concedit rem suam alteri, & propterea vocatur dominus directus, German. Grund-Herr, Zinß-Herr, Erb-Herr, &c. cui res conceditur, vocatur emphyteuta, German. Zinß-Mann. Dicitur 2. *sub annuo canone*: canon hic vocatur pensio. quæ domino directo in recognitionem dominii annuò penditur, sive in fructibus, sive in pecunia. Dicitur 3. *ad minus ad decennium*, in quo emphyteusis maximè distinguitur à locatione; nam si res infra decennium conceditur, non emphyteusis, sed locatio dicitur, sicut econtrà si res immobilis locetur ad decennium, emphyteusis erit, etsi contrahentes utantur vocabulo locationis, *Reifenst. hic num. 127.* An autem ad valorem emphy-

phyteuseos requiratur scriptura, non conveniunt Juristæ, attendenda est cujusvis loci consuetudo, quæ juri communi derogare potest. Si emphyteusis constituatur ad certos annos, vocatur temporalis, si ad dies vitæ, vitalitia, si in perpetuum etiam pro hæredibus, hæreditaria, si constituitur in bonis Ecclesiæ, dicitur Ecclesiastica, si in aliis, vocatur Laica. Ecclesiastica sinè solennitatibus Canonicis concedi non potest, cùm sit species alienationis; si tamen ab antiquo (saltem ultra 40. annos) sit so- 2.
lita dari in emphyteusin, & ab initio cum solemnitate data fuerit, eáque denuò ad Ecclesiam revertatur, potest absque nova solemnitate (idem est de feudo) in emphyteusin dari, dummodo non cum minori Ecclesiæ utilitate; si tamen prior emphyteusis fuit limitata ad certam generationem, hâc cessante dari nequit civitati vel Universitati, quæ non moritur, sinè nova causa & solemnitate; vel potentiori, qui sit difficilis conventionis; nam, quamvis res semel facta alienabilis censeatur semper talis, non tamen potest alienari in pejus. *Eng. l. 3. t. 18. n. 15. Pyrrh. ib. àn. 45.*

QUÆR. II. Quæ sint obligationes seu onera emphyteutæ?

R. Seqq. 1. Præter annuum canonem debet 3.
facere omnes expensas necessarias pro collectione fructuum & conservatione fundi, domûs, horrei, putei, &c. si per culpam latam vel levem emphyteutæ res emphyteutica notabiliter deterioretur, ut minoris valeat, privari potest jure emphyteutico & ususfructus cum proprietate consolidari. *Pyrr. n. 38.*

2. Si emphyteuta tribus annis continuis in em-

emphyteusi laicâ, & duobus in emphyteusi Ecclesiastica suâ culpâ non solvat canonem, ipso jure cadit in pœnam commissi, ità ut eum proprietarius saltem per sententiam Judicis expellere possit, quamvis pro solutione interpellatus non fuerit, *c. finali de emphyt.* Excipe, nisì in emphyt. Ecclesiastica post biennium elapsum mox intrà breve tempus (quod arbitrio Judicis relinquitur) oblatis pensionibus emphyteuta moram purgaverit, aut Dominus, postquam emphyteuta pœnam commissi incurrit, canonem futuri temporis acceptaverit; tunc enim caducitati renunciâsse, eúmque in futurum pro emphyteuta agnovisse censetur; aliud est, si exigat vel recipiat pensiones lapsas; tunc enim tantùm eum agnoscit emphyteutam pro tempore præterito, non autem pro præsenti vel futuro. *Jas. in l. 2. c. de jur. emphyt. num. 124. Barb. ad c. fin. de emphyt. num. 117. Leur. l. 3. q. 375.*

4. 3. Emphyteuta rem emphyteuticam irrequisito Domino vendens & tradens incurrit pœnam commissi, & res fit caduca, *dict. c. fin.* si titulo gratuito v. g. donationis, legati, dotis, &c. res alienetur, non requiritur prævièconsensus Domini, *Engel num. 20.* sed sufficit, quòd à Domino, antequam novus emphyteuta mittatur in possessionem, petatur investitura ac Domino solvatur laudemium consuetúmque honorarium, quod ex rigore juris consistit in parte quinquagesima; ex consuetudine penditur sæpè pars trigesima vel etiam vigesima; si hæres necessarius vel filius succedat patri, nullum debetur laudemium.

4. Emphyteusis absque consensu Domini nequi-

quidem Ecclesiæ vendi potest; potest tamen donari, legari, non quidem ut Ecclesia retineat, sed ut intra annum vendat, & æstimationem recipiat, *Jason num.* 91. Si Monasterium succedat loco Professi in emphyteusin vel feudum, retinere ea potest ad vitam Religiosi; illo mortuo intra annum vendi debet, vel impetrari consensus domini directi, *Laym. Reiffenst. numer.* 251.

QUÆR. III. Quid & quotuplex sit feudum? 5.

℟. 1. Feudum est concessio rei immobilis sub onere fidelitatis & obsequii personalis exhibendi domino directo; Is, qui concedit, vocatur feudator, seu dominus feudi, German. Lehen-Herr, qui accipit, vocatur feudatarius, vel vasallus, Germ. Lehn-Mann, Lehn-Träger.

℟. 2. Feudum variè dividitur: 1. In Regale, quod confertur à Principe cum titulo dignitatis, v. g. Ducis, Comitis, Baronis, &c. & non regale, quod nihil adfert dignitatis.

2. In Ecclesiasticum, quod ab Ecclesia, & in laicum, quod à laico confertur.

3. In hæreditarium, quod mitti potest ad quoscunque hæredes etiam extraneos, & in non hæreditarium seu gentilitium, German. Stamm-Lehn, quod ad solos liberos mitti potest.

4. In masculinum, quod ad solos masculos; in fœmininum, quod deficientibus masculis etiam ad fœminas transmittitur.

QUÆR. IV. In quibus feudum con-vel disconveniat cum emphyteusi?

1. R. In multis : Ut 1. utrumque constituitur in re immobili & fructifera, ut agro, oppido, civitate, &c.

2. In utroque tantùm transfertur dominium utile, seu ususfructus, manente proprietate penes dominum.

3. Uterque emphyteuta & vasallus debet solvere laudemium, & à domino investiri, seu mitti in possessionem, vel corporali introductione, vel fictione juris, traditione scilicet clavis, annuli, ensis, &c. idque intra annum & diem, cum hac differentia, quòd emphyteuta tantùm teneatur petere investitionem, quando ipse primò succedit, vasallus autem toties, quoties ipse succedit vel novum dominum accipit, etiam debet præstare homagium seu juramentum fidelitatis & solvere laudemium.

4. Emphyteuta sub pœna caducitatis prohibetur sine consensu domini tantùm alienare rem emphyteuticam contractu onerosо, v. g. venditionis, permutationis, &c. item dominus requisitus regulariter consensum dare tenetur; E. contrà vasallus prohibetur feudum sine consensu domini, qui consensum præstare nunquam obligatur, omninò non alienare, nequidem contractu gratuitò, v. g. legando, donando in dotem, &c. ex consuetudine tamen permittitur partem feudi etiam ad longum tempus elocare.

5. Emphyteuta, si per duos aut tres annos etiam non monitus pensionem integram solvere negligat, incurrit pœnam commissi; econtrà vasallus obsequium personale per se præstare non tenetur, nisi requisitus, nec ob quodvis obsequium negatum amittitur feudum, sed tantùm

tùm ob crimen feloniæ & infidelitatis, ut si in- 7.
sidiatus fuerit vitæ, bonis & honori domini.

6. Tam emphyteuta quàm vasallus rem emphyteuticam vel feudalem alteri subemphyteuticare, vel subinfeudare potest cum consensu domini directi, aliàs non, hic contractus vocatur libellus.

7. Emphyteuta rem emphyteuticam elocare potest infra decennium; vasallus verò rem feudalem etiam ad longum tempus, *Clarus*, *Jason Pyrr. num* 44.

8. Res emphyteutica non verò feudalis sine consensu domini oppignorari potest, quia arctiùs obligatur vasallus ad rem non alienandam vel gravandam, quàm emphyteuta; habet enim rem titulo magìs gratuito.

9. Res emphyteutica vel feudalis non potest domino invito commutari, vel in aliud converti, ager v. g. in vineam, sylva in agrum, quia res manet domini; non credo autem dominum facilè fore invitum, si commutatio fiat in evidenter melius.

10. Si ex toto res pereat, perit proprietario, nec emphyteuta tenebitur ad canonem, aut vasallus ad sua onera personalia, secùs est, si tantùm ex parte pereat.

11. Si emphyteuta magnum passus est damnum in fructibus sive ex sterilitate, inundatione, aut incursu hostium, & annuò magnam solvat pensionem, æquum est ei fieri remissionem aliquam, quia tunc se habet ut conductor; secùs est, si damnum non sit adeò notabile, vel canon pendendus sit exiguus. *Reiffenst. à num.* 156. Plura vide apud Authores cit.

CASUS LIX.
De sponsione & ludo.

MÆvius *ludit cum filiis-familias, Religiosis.* 1, 2. *Qui vel non habent licentiam, vel tantùm habent licentiam exponendi tres florenos, cùm tamen exponant triginta, quos erant lucrati.* 3. *Ludit cum damno liberorum.* 4. *Apponit pecuniam adulterinam, furtivam vel saltem suspectam de furto.* 5. *Alium ludere cogit.* 6 *Charti-folia notat, abscondit, vel ita disponit specula, ut alterius folia videre possit, fingit se imperitum.* 7. *Etsi sit altero multò peritior.* 8. *Certus, Titiam nunquam nupturam esse certat cum pluribus, quòd eam non sint habituri in uxorem, addens, se de hoc esse certum.* 8. 9. *Ludit lusu prohibito.* 10. *Quod inde lucratur, retinet; quod verò perdit, non solvit, vel solutum repetit.* 11. *Imò ludit animo non solvendi vel opponendi exceptionem legis.* 12. *Lucrum ex lusu prohibito perceptum reddere renuit, negátque, se tali lusu lusisse.* 13. *Aliis in lusu blasphemare solitis colludit, & alias subministrat Principe connivente.* 14. *Ludit in loco sacro, pecuniam erga preces & Missas exponit.* 15. Pro Resolut.

QUÆR. I. Quid sit sponsio, & ludus?

1. Sponsio est contractus, quo duo vel plures de veritate alicujus rei incertæ sibi invicem aliquid spondent, ut ejus sit, qui veritatem fuerit assecutus.

Sponsioni affinis est ludus, qui definitur: Certamen quoddam ob animi oblectationem susceptum eâ conditione, ut res ab utróque exposita victori cedat. Cer-

Certum est, hos contractus secundùm se esse licitos, & spectare ad virtutem eutrapeliæ seu affabilitatis pro recreando animo, dummodò extrinsecùs à periculo blasphemiæ, perjurii, rixarum, furti, scandali, &c. non vitientur, & adsint sequentes conditiones:

Prima conditio est, ut ludens possit alienare 2.
rem, quam lusui exponit, hinc

1. Filius-familias ex bonis patris sine licentia saltem tacita ejusdem, Religiosus sine licentia Superioris non possunt pecuniam lusui exponere, ideoque nec perdere, nec lucrari. Ratio est, quòd invito domino exponerent pecuniam alienam, cujus colluſor non potest fieri dominus; ergò nec ipsi poterunt justè acquirere pecuniam colluſoris, aliàs enim conditio esset inæqualis. Quòd si colluſor sciat, filium vel Religiosum non habere licentiam, & tamen cum iis ludat & perdat, Religiosus, & filius-familias non tenebitur ad restitutionem, quia scienti & volenti non fit injuria, *Tamb. Spor. t. 6. c. 6. §. 3.* Dixi, sine licentia saltem tacita; nam sæpè Superiores non sunt inviti, ut Religiosi ex pecuniis ad honestam v. g. recreationem concessis modicum quid in lusum, qui statum non dedecet, impendant; idem à potiori tenet in filiis-familias, quorum patres minùs sunt inviti, præsertim si sint divites, benigni, liberales. Vide dicta *Casu* 31. *à num.* 3. Sed 3.
quid si Religiosus aut filius-familias habeat licentiam in lusu exponendi tres florenos, si cum iis lucratur triginta, an possit sine nova licentia exponere triginta tres? R. Continuante eodem lusu potest, quia lucrum non censetur plenè acquisitum ante finem lusûs; lusu finito Reli-

gioſus non poterit omnes ſine nova licentia exponere, *Laym. hîc n.* 6.

4. 2. Uxor ſi non habeat bona paraphernalia vel alia propria, non poteſt plus exponere, quàm maritus tacitè, vel expreſsè concedit; tacite autem cenſetur concedere, quantum ejuſdem conditionis fœminis concedi ſolet.

3. Maritus invitâ uxore ludens non peccat contra juſtitiam, ſæpè tamen contra charitatem, ſi obinde damnum notabile patiatur familia, attamen qui à marito lucratur non tenetur ad reſtitutionem, quia maritus iſta validè exponit, etſi illicitè.

5. 4. Qui in luſu apponit monetam adulteram, tenetur reſtituere, quod lucratur, nisi voluerit ſubſtituere aliam, caſu quo perderet.

5. Qui lucratur rem, vel pecuniam furtivam à fure non mixtam ſuæ indiſcernibiliter, tenetur eam reſtituere domino; in dubio an pecuniæ ſint furtivæ, præſumuntur non eſſe, quia delicta non præſumuntur. Qui bonâ fide non ipſam rem, ſed pretium rei furtivæ à fure venditæ lucratur, poteſt retinere, quia fur erat dominus hujus pretii, ex *l. ſi vias* 48. *ff. de furtis*, V. dicta 55. *num.* 12. Si verò ſcienter ludat cum fure, qui aliunde pro furto ſatisfacere non poteſt, tenetur reſtituere non ex re accepta, ſed ex injuſta acceptione, quia per luſum eſt cauſa, quòd fur fiat inhabilis. Si bonâ fide proceſſit, *Tamb. Spor. num.* 76. *La Croix. l.* 3. *p.* 2. *num.* 1078. adhuc obligant ad reſtituendum lucrum; ſed contrà eſt: nam I. fatentur, furem habere verum dominium pretii pro re furtiva accepti, ergo illud validè exponit ad luſum, ſicut validè exponit ad emendum triticum; aliàs enim vendens bonâ fide tri-

triticum teneretur pretium furtivum restituere, etiamsi fur triticum consumpsisset, quod nemo dicit. 2. Si fur pecunias furtivas suis indiscernibiliter miscuerit, quamvis alias non habeat, validè eas exponit ludo,& colluſor, qui eas bonâ fide lucratur, potest eas retinere; non enim tenetur eas restituere ex re accepta, quia fur erat eorum dominus, ideóque eorum dominium alteri validè tradere potuit; neque tenetur ex injusta acceptione, quia bonâ fide processit, ut supponitur. 3. Qui ex mutuo creditori debet 100. etsi non habeat nisi decem, tamen eos valide exponit; ergo quamvis fur ex justitia pretium furtivum debeat domino, si aliundè satisfacere non possit,tamen illud validè poterit alienare, quia est dominus pretii.

Conditio secunda:Ut nemo injusto metu, vi, 6.
vel fraude cogatur ludere;qui enim injustè cogit ludere,si alter in lusu perdat, cogens probabiliter tenetur ad omne damnum, quia fuit ejus injusta causa; oppositum tamen etiam est probabile, si nempè utrimque fuit par periculum perdendi, & lucrandi, tunc enim lusus in se videtur esse justus, & damnum non tam sequi ex coactione,quàm fortuna colludentis; hoc apud omnes indubitatum est, quòd coactus ad lusum, si quid lucretur, illud retinere possit, quia ex sua parte nulla est injustitia.*Sanch. Less. dub.* 2.*n.*9. *Salas dub.* 6. *n.* 2.

Tertia conditio est: Ut in lusu absit omnis fraus & dolus in tali lusu non permissus;ejusmodi fraus est chartas notare, abscondere, speculu taliter disponere, ut chartas alterius videas, fingere se imperitiorem, &c. hujusmodi fraudibus utens non tantùm tenetur restituere lucrum;quod

ipse fecit, sed etiam lucrum, quod alter absente dolo facturus fuisset pro rata scilicet spei; econtrà si fraude utens perdat, poterit innocens id tutâ conscientia retinere, quia ex sua parte ludus est justus; dolus autem in lusu permissus, aut potiùs astutia tunc est, quando simulas te habere deteriores chartas, aut simulas metum, ut alter sponsionem augeat, vel econtrà audaciâ tuâ sponsionem augendo facias alium à sponsione desistere, aut si ex alterius negligentia chartas ejus videas, &c. in dubio, an dolus sit justus, standum est arbitrio viri in tali lusu periti, *Covarr. Medin. Lug. d.* 31. *à num.* 33. Si adversarius erret contra se in numerandis punctis, vel in accipiendo primo loco, non teneris monere, saltem si ita habeat ludi consuetudo. *Less. Sanch. l.* 1. *cons. c.* 8 *dub.* 12.

8. Quarta conditio est: Ut sit æquale periculum perdendi & lucrandi inter ludentes, hoc est, ut sit æqualis peritia, & exponatur æquale pretium; vel si quis sit altero peritior, debet plus pretii ponere, vel per alias faventes conditiones majorem peritiam compensare, nisi alter juri suo resignet. sicut omnes resignare probabiliter docent *Covarr. reg. peccati* §. 4. *num.* 6. *Tolet. Nav c.* 20. *num.* 18. *Tamb. lib.* 8. *tr.* 2. *c.* 9. §. 1. *num.* 4. Eo ipso, quo sponte, hoc est, fraude vel metu non adacti ludant, sivè sciant, sivè non sciant alterius majorem peritiam; sibi enim imputent, quòd cum eo, cujus peritiam perspectam non habent, ludere velint. Si autem unus sit quasi certus de lucro, aut simulet se imperitum, ut idiotam ad ludum inducat, restituere tenetur lucrum, quia talis ludus est injustus; in ludo enim erga periculum perdendi emitur spes lucrandi:

crandi: si ergo spes lucrandi sit quasi certa, nullum erit perdendi periculum: ideóque aperta inæqualitas in lusu. Idem probabiliùs tenet de sponsione, ut certus de eventu non possit sponsionem lucrari, nisi fortè alter dicat se esse certum; tunc enim *Cov. Nav. Dian. Lopetz Sanch. dub.* 13. *num.* 9. dicunt, alterum resignare juri suo; sed & in hoc probabiliùs contradicunt *Filliut. Molin. Lug. num.* 81. *La Croix num.* 1068. quia alter putat tibi id non esse satis serium, & emis spem lucrandi erga periculum perdendi, quod tamen non adest, sicut si alter à te emat vitrum pro gemma, etsi dicas esse vitrum, non tamen potes accipere pretium gemmæ, sed vitri, neque alter resignat juri suo; quia, si certò crederet esse vitrum, non daret pretium gemmæ: ergo dat invitus.

Ex dictis pro ulteriori resolutione Casûs deduces sequentia: 1. Mævius certus de non futuro matrimonio Cajæ cum Titio non potest certare, quia non est æquale periculum perdendi, & lucrandi; si tamen tres vel plures haberent spem probabilem sibi desponsandi Cajam, potest cum quolibet seorsim certare, quamvis certus sit, quòd cùm uno tantùm possit perdere, à cæteris autem certò sit lucraturus. Ratio est, quòd nemini faciat injuriam, quilibet enim seorsim habet spem probabilem perdendi & lucrandi, *Sanch. Lug. n.* 87. 9.

2. Omnes lusus, qui magis fortunâ, quàm industriâ reguntur, ut alearum & similes, tam Jure Canonico, quàm civili sunt prohibiti; laici tamen has leges non observantes non videntur peccare mortaliter, quia quoad ipsos ejusmodi leges non sunt in tanto rigore receptæ. *Sa-* 10.

las. Less. c. 26. dub. 1. Tamb. l. c. Lug à num. 9. Econtrà arctiùs ad non ludendum obligantur Clerici & Religiosi, per *Trid. sess. 22. c. 1. de refor.* Non tamen statim damnandi sunt mortalis, nisì frequenter, nimis sumptuosè, aut publicè cum scandalo populi aut gravi statûs sui dedecentia ludant.

11. 3. Qui aliquid lucratur lusu prohibito, tutâ conscientiâ id retinere potest, quia jura non invalidant contractum, sed tantùm præcipiunt restitutionem fieri post sententiam Judicis, *Bannes, Soto, Less. d.* 3. Econtrà qui lusit ad creditum & perdidit, potest se tueri exceptione legis prohibentis, *Less. Nav. Lug. num.* 70. nisì juraverit se soluturum; tunc enim contractus firmatur, obligátque jure naturæ & civili. Si fictè mineris eum convenire coram judice, & alter aliquid det, ne in judicio repetas, id justè retinere potes, quia reverà habes jus repetendi, cui juri cedis, quod est pretio æstimabile, *Spor. num.* 82.

12. 4. Qui ludit animo nunquam solvendi, si quid lucratur, restituere debet, quia decipit in materia substantiali, nisì alter hoc sciat, aut etiam habeat animum non solvendi, tunc enim injuria per injuriam compensatur. Si ludo prohibito ludas animo quidem te obligandi, sed opponendi exceptionem legis alearum vel solutum repetendi, ludus est justus, quia habes animum utendi jure tuo, quod & alter facere potest, & voluntas implendi contractum non est de essentia contractûs, *Lopetz, Victoria, Sanch. dub.* 5.

13. 5. Si lucrum ex lusu prohibito perceptum à te repetatur, & tu coram judice neges te esse lucratum,

tum, vel lege prohibente lusisse, teneris nihilominùs restituere, quia fraude, seu mendacio impedis, quò minùs alter per sententiam judicis recipiat, quod justè petit; si tamen alter nec semiplenam habet probationem, non teneris fateri, nec quidquam restituere, quia tunc mendacium non impedit sententiam judicis, sed defectus probationum, *Molin. d.* 514. *Dian. r. num.* 27.

6. Qualiter peccent, qui taxillos, chartifolia & similia instrumenta absque gravi causa subministrant ad lusus, ex quibus prævideantur blasphemiæ, perjuria, rixæ, fraudes, dilapidationes, dixi *Cas.* 20. *à num.* 9. Unde à potiori constat peccare mortaliter eos, qui blasphemare vel pejerare solitis colludunt; imò *Tamb. & alii* dicunt, non tantùm colluſores, sed & instrumenta præbentes in defectu ludentium teneri ad restitutionem, si fraudes vel aliæ injustitiæ ibidem contingant. Idem tenet de Principe absque gravi causa lusus noxios permittente. Si dicas: Princeps licitè potest permittere domos publicas meretricibus, imò tali casu licitum erit etiam privato ejusmodi domos meretricibus elocare: ergo & permittere potest domos publicas lusoribus, quamvis in iis sciantur fieri plura peccata R. *Tamb. sup. num.* 31. N. C. Faciliùs homines se temperare possunt à lusu, quàm à carnis voluptatibus, & majora mala reipublicæ timentur, si prohibeatur meretricium, quàm si domus lusoria: ergo major est ratio hoc, quàm illud permittendi. 14.

7. Ludere in Ecclesia lusum ibi specialiter non prohibitum est tantùm veniale; exponere spiritualia ad lusum eâ[v. g. conditione, ut victus 15.

tenea-

teneatur orare quinquies Pater & Ave, audire vel legere Missam pro defunctis, juxta *Lopetz.* est mortale, consentit *Lug. num.* 5. Si alter exponat aliquid temporale, v. g. stipendium solitum vel etiam plus, alter verò Missam, quia putat tunc esse periculum simoniæ; sed id meliùs negant *Rodriq. Steph. Dian. r.* 41. apud *La Croix num.* 1096. Nam non ideo res spiritualis æquiparatur temporali, sicut non æquiparatur si Missa legatur pro stipendio, sed offertur executio spiritualis loco temporalis alioquin tradendæ.

CASUS LX.

De Contractu societatis, Assecuratione, Fide-jussione, Pignore, Hypotheca.

NEnius *dat Cajo suas pecunias pro communi lucro ad negotiationem, assecurato capitali, item vaccas cum obligatione de qualibet annuò dandi vitulum servato numero integro.* 1. *Solutâ societate negotiator ob impensam fruſtrà operam aliquid de sorte retinet.* 2. *Fide-jubet, erga pretium, etsi non sit periculum, expost creditori aliquid offert, ut se à fide-jussione liberet* 3. 4. *Antè sententiam solverè renuit, eò quòd plures, inter quos mulier, Prælatus, Religiosus, &c. fide-jusserint, & debitor impetrârit prorogationem, vel sua bona dilapidare incipiat.* 5. *Merces Caji assecurat, quas ex privatis litteris jam novit esse extra periculum.* 6. 7. *Assecurat mille, cùm ipse tantùm habeat* 500. 8. *Pignora & hypothecas alienat,*

alienat, aliis oppignorat. 9. 10. *Et quia debitor est in mora solvendi, pignus vendit, vel sibi emit, etsi id non facere promiserit.* 11. *Fructus pignoris percipit, & pignus habet à Prælato absque consensu Capituli.* 12. Pro Resol.

QUÆR. I. Quid sit societas, & quæ ad eam conditiones requirantur?

Rr. Societas est contractus, quo aliquid ad negotiationem & commune lucrum conferunt rem ad lucrandum idoneam, v. g. pecuniam, mercem, operam, animalia, &c. hic contractus est justus & licitus, dummodò adsint sequentes conditiones: 1.

1. Ut negotiatio, ad quam societas instituitur, sit honesta.

2. Ut communia sint lucra, damna & expensæ pro bono societatis factæ, ita tamen, ut plus lucri percipiat, qui plus pecuniæ vel operæ contulerit.

3. Ut res vel capitale collatum maneat sub dominio & periculo conferentis, ita ut, si casu & sine alterius culpa pereat, pereat conferenti, & in hoc præcipuè societas distinguitur à mutuo, in quo res mutuata transit in dominium mutuatarii, cui proinde etiam res perit, *S. Th. 2. 2. q.* 78. *a. 2. ad* 5. Possunt tamen societati contractus assecurationis & similes adjungi, v. g. do 1000. florenos ad negotiationem, ex qua sperare possum circiter 200. in lucrum, ut mihi capitale assecures, remitto tibi spem lucri in 100. ut iterum assecures certum lucrum, v. g. 5. in 100. denuò remitto 50. hæc assecuratio non est usuraria, sed justa, dummodò verè societatem exerceas, & dominium penes te remaneat, altérque non suo tantùm, sed & tuo nomine ne-

go-

gotietur negotiatione lucrativâ, aliàs enim erit verum mutuum & usura palliata; quò autem majores fructus ex negotiatione sperantur, pericula verò & expensæ sunt minora, eò plus lucri, v. g. 7. vel etiam 8. in 100. peti possunt. Econtrà si fructus negotiationis sit tenuis, expensæ autem & pericula graviora, minus, v. g. tantùm duo vel tria in 100 peti debent, juxta æstimationem prudentum. *Nav. Laym. hic c.* 20. *num.* 2. Hinc patet, licitum posse esse contractum, quo rustico ad pascua do 10. v. g. vaccas eâ conditione, ut numerum integrum servet, & de qualibet vacca annuò det vitulum, ipse verò lac & stercorationes sibi retineat. Idem est de grege ovium vel gallinarum, dummodo rustico expensæ, industriæ & pericula per lac vaccarum, aut lanam ovium ad æqualitatem compensentur.

2. 4. Si societas finiatur, cuilibet sua sors est reddenda, etiamsi nullum adsit lucrum, nec propterea, qui suam operam contulit, & quasi gratis perdidit, de sociorum sorte aliquid retinere poterit; quia, si pecunia periisset, periisset suo domino: ergo similiter opera sua domino perit. Nec obstat, quòd opera fortè plus valuerit, quàm usus pecuniæ, nam tunc quidem operam collocanti plus lucri debebatur, non tamen aliquid de sorte sociorum. Econtrà si pecunia ab altero collata plus valeat, quàm tua opera, plus quidem ex lucro peti potest, à te tamen nihil præter operam, quam contulisti, ita fere *Laym. c.* 20. *Tamb. l.* 9. *t.* 8. *Spor. t.* 6. *c.* 6. *à num.* 50. *Lug. d.* 30. *La Croix à nu.* 1097. *Viva. op.* 4 *q.* 3. *a.* 3.

QUÆR. II. Quid circa Fide-jussionem?

Bz. Se-

Rx. Sequent. 1. Fide-jussio est contractus, quo aliquis suscipit in se alienum debitum solvendum in defectu principalis; dico, in defectu principalis, quia fide-jussor regulariter conveniri non potest, nisi excusso priùs principali constet, eum non esse solvendo; dico regulariter, nam si principalis notoriè non sit solvendo, aut ejus excussio ob absentiam, vel aliam causam esset impossibilis, tunc fide-jussor primò excuti posset, *Mynsing. cent. 2. observ. 15. Eng. l. 3. c. 22. num. 9.* Hæc obligatio etiam transit ad hæredes, *l. 24. C. de fidej* 3.

2. Si fide-jussor solverit pro principali, tenetur hic ei solutum refundere unà cum expensis vel damnis, si quæ passus est ex mora vel culpa debitoris principalis.

3. Fide-jussor potest aliquid accipere pro fide-jussione, utì certum est, si adsit periculum vel molestia; si verò absit omne periculum, adhuc modicum quid accipi posse arbitrio prudentis docet *Sotus*, *Azor* aliique apud *P. Nav. l. 3. c. 2. num. 247. Spor. num. 82. La Croix nu. 890.* quia ejusmodi obligationem in se suscipere, est de se pretio æstimabile, sicut obligatio mutuandi in futuro, ut habet communis, & obligatio ad solvendum in defectu alterius est reverà obligatio ad dandum virtualiter mutuum in futuro: ergo similiter creditor aliquid accipere potest, ut fide-jussorem à sua obligatione liberet, *Molin. Sà Rebell. Dicast. l. 2. t. 16 d. 1. num. 28.* 4.

4. Fide-jussor ad plus non obligatur, quàm principalis, & cessante obligatione principalis cessat obligatio fide-jussoris, quæ solùm accessoria est; hoc tamen non obstante posset fide-jus-

sor

sor alio titulo se magis obligare, quàm obligatus fuerit principalis, v.g. addendo juramentum, vel constituendo hypothecam, &c.

5. 5. Fide-jussor in defectu principalis tenetur etiam solvere ante sententiam judicis; nam ipsum jus naturæ in conscientia obligat ad fidem interpositam & acceptatam servandam, *P. Nav. Dicast. num.* 17. Oppositum tamen etiam est probabile, quia in ejusmodi contractibus quilibet se intendit obligare juxta usum receptum & communem; sed communis usus videtur invaluisse, ut fide-jussor non solvat nisi sententiatus à judice: ergo. Igitur attendenda est locorum consuetudo.

6. Si plures pro eodem debito fide-jusserint, singuli tenentur in solidum, ita ut etiam unus, si cæteri non sint solvendo, excuti possit; si omnes sint solvendo, quilibet contra creditorem excipere potest, ne solus conveniatur; si unus solus fuisset coactus solvere à creditore, potest petere jus agendi contra alios, ut & ipsi suam partem contribuant, . 2. *si plures Instit. de fidej. Reiffenst. l. 3. tit. 22. n. 48.*

7. Si fide-jusseris ad certum tempus, ad annum vel nundinas, & principalis impetret temporis prorogationem, liberes à fide-jussione, secus si fide-jusseris indefinitè, *Gometz. Azor. Dicast num.* 14. Si debitor bona sua dilapidare incipiat, fide-jussor à judice liberationem petere poterit. *Reiffenst. n.* 67.

8. Mulier non obligatur ex fide-jussione nequidem in conscientia, nisi instrumentum publicum intervenerit, imò & tunc se tueri posset exceptione S. C. Vellej. *Haunol. Eng. num.* 7. Nisi fide-jusserit in suam utilitatem, vel juramento

con-

confirmaverit fide-jussionem, &c. Fidè-jussio Religiosi vel etiam Prælati sine consensu Capituli de bonis Ecclesiæ facta non obligat Ecclesiam, *c.* 4. *de fidej.* privátque Prælatum ipso jure administratione tam temporalium, quàm spiritualium, *c.* 2. *de solut.*

QUÆR. III. Quid sit assecuratio, & quæ conditiones ad eam requirantur?

Rs. Assecuratio est contractus, quò quis gratis 6.
vel erga pretium suscipit in se periculum rei alienæ obligando se ad ejus compensationem, si pereat; v. g. si dederis mihi 1000. assecuro, quòd merces tuæ salvæ sint adventuræ, et, si perierint, earum valorem tibi reddam. Distinguitur assecuratio à fide-jussione, quòd hæc solùm in debitis locum habeat, obligétque tantùm accessoriè seu in defectu principalis; assecuratio autem est obligatio principalis; hinc si non nudè fide-jussisti, sed simul assecurâsti, quòd v. g. Cajus debitum soluturus sit, tu teneberis, etiamsi Cajus per impotentiam, aut aliter à debito excusetur. Contractus assecurationis est omninò justus, dummodo adsint sequentia.

1. Æqualitas inter pretium & periculum rei 7.
assecurandæ; hinc si per privatas litteras certò scias nullum adesse periculum, eò quòd merces jam sint in tuto, aut viæ à latronibus, piratis hostibus, &c. sint liberæ, nec assecurare, minùs aliquid exigere potes, *Salon. Azor. Dicast. num.* 78. cont. *Less.* Ratio est, solus titulus aliquid exigendi est periculum rei alienæ, quod assecurator in se suscipit; si ergo nullum est periculum, nihil justè exigi potest.

2. Assecurator debet admoneri de periculis,

nisi illa jam nota sint, ut his consideratis deliberet, an velit, an non velit assecurare, quò majus est periculum, eò plus assecurans petere poterit.

3. Si res jam certò sciatur periisse, non poterit assecurari, quia assecuratio verè est contractus sortis, in quo debet esse utrimque periculum perdendi, & lucrandi, quod cessat, si rem jam certò constet periisse.

8. 4. Assecurator debet tantum habere in re vel in spe, ut totam rem assecuratam casu, quo pereat, solvere possit, quia in hoc consistit substantia hujus contractûs; si res assecurata valet 1000. & assecurator habeat tantùm 500. *Bannes*, *Salon. Spor. num.* 98. dicunt totum contractum esse invalidum, & assecurantem nequidem medium pretium retinere posse, eò quòd sit dolus quòad substantiam contractûs, sed verius est, quòd tantùm sit deceptio quòad medietatem substantiæ; adeóque sicut ipse assecurans, si merces periissent, debuisset solvere 500. quos habet, sic & medium pretium retinere poterit. Prob. à pari, si in ludo certem pro 10. non habeam autem nisi 5. si lucrer 10 quinque tantùm restituere teneor, quia quòad alia quinque ludus erat justus & par periculum perdendi & lucrandi, *Rebell. l.* 16 *q. un. n.* 11.

QUÆR. IV. Quid sit pignus & hypotheca, & qui eorum effectus?

9. R. Pignus vel hypotheca est contractus, quo res alicui traditur vel obligatur in securitatem debiti; si res illa est mobilis, propriè vocatur pignus, si immobilis, hypotheca; duplex autem est hypotheca, particularis una, quâ certa aliqua res obligatur, altera generalis, quâ omnia

nia bona tam præsentia quàm futura obligantur. Item pignus aliud vocatur conventionale, quod partium consensu, aliud prætorium, quod à judice, aliud tacitum seu legitimum, quod à Legibus constituitur, sic pupillus & minorennis tacitam habent hypothecam in omnia bona tutorum & curatorum pro debita administratione, item uxor pro assecuratione dotis in omnia bona mariti, &c. Effectus pignoris & hypothecæ sunt sequentes:

1. Creditor hypothecarius præfertur non hypothecariis: si plures hypothecam habeant, præferendus est ille, qui habet privilegiatam, qualem in bona mariti ratione dotis habet uxor; si nullus habet privilegiatam, præfertur, qui prior est tempore, ut dixi *Cas.* 46. *à n.* 4. 10.

2. Res oppignorata, quamvis à domino alienetur, manet sub pignore; si deterioretur vel ex parte destruatur, v. g. domus exuritur, id, quod remanet, nempe solum vel fundus, rationem pignoris retinet.

3. Res eadem oppignorari potest pro debitis pluribus, dummodo iis solvendis sufficiat, imò rem tibi oppignoratam alteri pro simili debito oppignorare potes; hoc enim aliud non est, quàm jus tuum cedere alteri, quod licitum est, *l.* 1. *C. si pignus.*

4. Si debitor elapso termino semel monitus intrà biennium non solvat, potest pignus vendi; quod tamen superat debitum, debitori reddendum est; si pactus es non distrahere pignus, adhuc distrahere poteris, sed biennio & trinâ interpellatione opus erit, *l.* 4. *ff. de pign. act.* Ratio est, quòd potestas distrahendi pignus sit de natura pignoris; quomodo enim per pignus as- 11.

securaretur debitum, si altero solvere nolente pignus distrahi non posset? Si ipse creditor pignus emat vel distrahat contra LL. distractio est irrita, *l.* 4. *C. si vendito. Reiffenst. à num.* 76. quamvis *Spor. à num.* 119. dicat, ejusmodi Juris subtilitatibus opus non esse in foro conscientiæ, sed rem etiam ante elapsum biennium monito debitore justo pretio vendi posse.

5. Periculum, expensæ & fructus pignoris pertinent ad ejus dominum; si accipis rem oppignoratam cum jure percipiendi ejus fructus, hic contractus vocatur antichriseos; & quamvis à Jure civili toleretur, reprobatur tamen à Jure Canonico tanquam usurarius; possunt equidem adesse tituli excusantes, ut si verè intendas emere fructus illos in censum annuum, & illi non excedant pensionem aliàs debitam; aut si rem oppignoratam emas cum pacto retrovendendi, tunc enim sicut fis dominus rei, ita & fructuum, quo causa periculum & expensæ rei ad te pertinebunt, &c. 6. Prælati non possunt bona Ecclesiæ alienari prohibita specialiter hypothecare absque consensu Capituli; possunt tamen generaliter non in utilitatem propriam, sed Ecclesiæ, & ejusmodi debita tenetur ejus successor solvere, ut patet ex *c.* 3. *de pign. Covarr. Pyrr. l.* 3. *tit.* 31. *n.* 17. *Reiffenst. á n.* 34.

* * * *
* * *
* *
*

CASUS

CASUS LXI.

De Testamentis & ultimis voluntatibus

ONesius *circa ultimas voluntates varia habet dubia:* 1. *An corruente testamento corruant legata, donationes mortis causâ.* 2. *Quæ solemnitates requirantur ad testamentum profanum.* 3. *Ad testamentum ad causas pias, & speciatim in Diœc. Colon.* 4. *Ad testamentum inter liberos, ad testamentum militum, rusticòrum, aut factum tempore pestis, vel Principi oblatum.* 5. *Quid si quis juret non revocare testamentum, vel jurato renuntiet hæreditati.* 6. *An succedens ex testamento non solemni teneatur solvere legata.* 7. *Quid si Caja succedat eâ conditione, ut, si impro-lis discesserit, hæreditatem relinquat Titio, ipsa autem ingrediatur Religionem.* 8. *Quid si testator dicat: Si Caja nubat, habebit* 200. *si verò Religiosa fiat, habebit tantùm* 100. *vel nihil.* 9. *Quid si eâ conditione quid legetur Titio, ut ducat Cajam, Titius autem suscipiat S. Ordines, aut si aliquid legetur sub causa, modo, vel demonstratione falsa, ib. remissivè.* 10. *An legata ad causas pias in genere vel pauperibus indeterminatè relicta dari possint Monasterio; item si legata omnia solvi nequeant, an etiam legata pia minuenda sint pro rata.* 11. *Quid si duo homines sint ejusdem nominis, & sciri non possit, de quo testator locutus sit.* 12 *Quid de legato rei alienæ.* 13. *Quando legatarius acquirat dominium & fructus legati.* 14. *Quid debeatur hæredibus necessariis; & an præteriri possint.* 15. *Quid si*

parentes uni proli plùs relinquant quàm alteri, & quid hîc observandum Confessariis. 16. *Quid si testator Caja destinaverit dare Crucem auream, sed ante ejus traditionem moriatur.* 17. *An hæres ex legatis sibi detrahere possit quartam partem.* 18. *Quid de Testamentis & donationibus ante vel in Novitiatu factis?* Pro Resolut.

QUÆR. I. Quid sit ultima voluntas, testamentum, legatum, fide-commissum, codicillus?

1. R. Ultima voluntas ex Ulpiano definitur: Justa voluntatis sententia de eo, quod quis post mortem fieri vult; si fiat cum hæredis institutione, vocatur Testamentum; in quantum continet donationem ab hærede post mortem Testatoris præstandam, vocatur Legatum; & ille, cui fit ejusmodi donatio, vocatur Legatarius; si hæredi imponatur, ut hæreditatem absolutè aut sub conditione, v. g. si ei non nascatur proles, restituat alteri, dicitur fidei-commissum vel generale, si scilicet restituenda est tota hæreditas, vel particulare, si tantùm aliqua ejus pars, & eatenus coincidit cum legato. Dispositio, quâ testamentum corrigitur vel declaratur, aut etiam sine testamento hæredi ab intestato legatum, fidei-commissum, vel aliud quid committitur, vocatur Codicillus. Ab his omnibus differt donatio mortis causâ, quæ firmatur solâ morte donantis, nec ullatenus pendet à valore testamenti; econtrà Legatum, Fidei-commissum sunt accessorium testamenti, & illo corruente corruunt; hoc excepto, quòd corruente ex defectu solemnitatum testamento profano probabiliùs non corruant legata pia, *Covarr. Eng l. 3. tit. 26. n. 10. & ibid. Pyrr. Reiff. n.* 173.

QUÆR.

QUÆR. II. Quotuplex sit Testamentum?

Rx. Testamentum dividitur: 1. In solemne, & non solemne; solemne vocatur, quod habet omnes solemnitates, seu conditiones â jure requisitas, quales de Jure Cæsareo sunt, ut testator coram septem testibus masculis, puberibus, liberis, ad id rogatis, distinctis ab ipso hærede, non surdis, non mutis, mentem suam declaret, vel in scripto ab ipso testatore & omnibus testibus subscribendo, ac consignando, aut vocaliter coram dictis testibus suam voluntatem exprimat, primum testamentum vocatur scriptum seu clausum; secundum vocatur nuncupativum. 2.

2. Testamentum dividitur in privilegiatum, & non privilegiatum; Privilegiatum est, quod non requirit omnes juris solemnitates; tale est 1. testamentum ad causas pias, in quo nullæ solemnitates requiruntur, sed sufficit, quòd vel per testes, vel per nutus, aut scripturam de voluntate testatoris certò constet, *Barth. Clarus, Pyrr. num.* 19. & claret *ex c. relatum* 11. *de testam.* uni enim testi, etiam probatissimo, v. g. Parocho, nequidem in foro conscientiæ necessariò credendum est, sed Jure Canon. requiruntur & sufficiunt duo vel tres testes: *in ore duorum vel trium testium stat omne verbum, c. cùm esses* 10 *de testam.* ideóque Archi-Diœc. Colon. in Synodo habita Anno 1662. *part.* 2. *pag.* 116. declarat, quòd testamenta Ecclesiasticorum facta sine Notario vel Pastore & duobus testibus sint invalida, quamvis admittat legata pia tantùm scripta, vel subscripta à testatore valere. Si testator in testamento vel coram duo- 3.

bus testibus asserat, quòd Confessario vel Parocho mandaverit aliqua erogare ad causas pias, secundùm dictum Confessarii vel Parochi executio facienda est. *Eng. num.* 10. dicit, etiam in terris Imperii valere testamenta Clericorum cum duobus vel tribus testibus absque solemnitatibus juris civilis; ubi enim jus Canon. & civile discrepant, Clerici non subjacent legi-
4. bus civilibus, sed Canonicis. 2. Testamentum inter liberos valet, si pater totum testamentum manu propriâ scribat, tempus liberorum, ac signa rerum specialium declaret, *Nov.* 107. *c.* 10. *auth. quòd fine.* etsi nullus testis vel alia solemnitas adhibeatur.

3. In testamento militum duo, in testamento rusticorum, si plures haberi non possint, quinque testes sufficiunt, sive testamentum sit scriptum, sive nuncupativum, *l. fin. c. de testam. Carpzov Konig de test n.* 8.

4. Testamentum tempore pestis ex paritate rationis valet cum duobus testibus, si plures haberi non possint, *Mynsi. Jason Gail. l.* 2. *obs.* 118.

5. Testamentum Principi oblatum vel coram eo factum valet absque omni solemnitate, dummodo probari possit, quòd sit oblatum, *arg. l. omnium cod. de testam. Covar. Laym. hîc n.* 15.

QUÆR. III. Quid amplius notandum circa Testamenta?

5. R. Seq. 1. Testamentum ex natura sua ante mortem semper est revocabile, si quis jurâsset non revocare, peccat quidem revocando, revocatio tamen est valida, quia juramentum non immutat naturam actûs, qui ex se est & manet revocabilis; similiter renuntiatio vel pactum

circa

circa hæreditatem adhuc viventis in favorem tertii est invalidum, etsi fuerit juramento firmatum, quia hoc juramentum est contra bonos mores & in præjudicium tertii, quia inducit votum captandi mortem alterius, *l. fin. C. de pactis. Sanch. in Decal. l. 7. c. 21. num. 33.* Unde si filia accipiens dotem dicat se eâ esse contentam, & renuntiare paternæ hæreditati, hoc non obstante potest postea petere complementum suæ legitimæ portionis, *l. pactum dotale, C. de collat. & c. quamvis de pactis in 6.* Si verò renuntiatio fiat ad causam piam, valet etiam non requisito consensu ejus, de cujus hæreditate agitur, *Pyrr. tit. 31. n. 90.*

2. Famosissima est quæstio: An testamentum ad causas non pias, non habens omnes solemnitates à jure requisitas, sit validum? Pro foro conscientiæ sufficit, quòd utráque sententia sit probabilis & in praxi tuta, ita ut hæres ab intestato possit judicare testamentum esse nullum, sibîque usque ad sententiam judicis bona defuncti retinere. Econtrà hæres scriptus ex testamento hæreditatem tutò adire possit, quo casu tamen etiam tenebitur legata solvere, non tantùm pia, (ad quorum valorem nullæ solemnitates requiruntur) sed etiam profana. Nec obstat, quòd legata profana in tali testamento probabiliter sint nulla; nam eo ipso, quo in sui favorem sustinet testamentum esse validum, debet etiam stare pro valore legatorum, aliàs certò peccabit contra jus unius; vel enim valet testamentum, & sic agit contra jus legatarii, vel non valet, & agit contra jus hæredis ab intestato. 6.

3. Sæpè testamento vel legato adjicitur conditio, 7.

ditio, quæ, si justa est, erit observanda ex justitia, vel legatum restituendum, aut testamentum non adeundum; si sit conditio turpis, habetur pro non adjecta. Præcipuè tamen attendenda est voluntas testatoris; unde valet testamentum sub hac clausula: Si Caja improlis decesserit, relinquet hæreditatem Titio; quo casu, si Caja profiteatur in Monasterio bonorum capace, succedet Monasterium, *c.* 8. *de probat.* nam hæc præsumitur esse voluntas testatoris, qui creditur potiùs voluisse favere Monasterio, in quo filia profitetur, quàm extraneo; si verò constat de contraria testatoris voluntate, hæc servanda est, ut si dicat: Si Caja filia mea religionem profiteatur, succedet Titius, quia præsumptio cessat, ubi versamur in claris, *Covarr. Sanch. c.* 16. *num.* 12. *Pyrr. num.* 76.

8. Unde etiam valet legatum, si testator dicat: Lego Cajo ducentos florenos, si nupserit, aut in sæculo remanserit; si verò sacros Ordines vel Religionem assumpserit, centum vel nihil, *Menoch. Reiff. à num.* 652. *Leuren. l* 3. *q.* 98. *num* 9. *& Authores citati* Nam ista conditio non est turpis, nisi fiat ex odio religionis, secùs si fiat ex justa causa ad propagationem familiæ vel stemmatis, & sic fieri præsumitur. Item va-

9. let testamentum, legatum sub conditione, si Cajus nupserit Titiæ, si proles susceperit, *l. cùm ita. & l. Titio ff. de cond. & dem.* Si Cajus non nubat, sed profiteatur in religione bonorum capace, conditio habetur pro non adjecta & legatum cedit Monasterio, *Nov.* 123. *c.* 37. Si S. Ordines suscipiat, legatum retinere potest, ita tamen, ut in Clericatu usque ad finem vitæ perseveret & legatum ad pia opera expendat,

cit.

cit. Nov. Covar. Barb. Pyrr à num. 74. *Eng. num.* 29. de legato sub modo, causa, aut demonstratione falla dixi *Casu* 48.

4. Si quid sit legatum in genere ad causas pias, vel pauperibus indeterminatè, dari potest Monasterio pauperi, *Laym. Sylv Sanch. Pyrrh. num.* 109. Si legata omnia solvi non possint, omnia legata etiam pia diminuenda sunt pro rata, etsi alii quòad legata pia contradicant valdè probabiliter putantes ea ante omnia integra solvi debere. 10.

5. Si duo homines sint ejusdem nominis, & ex circumstantiis colligi non possit, de quo testator locutus sit; plures Juris-Consulti docent, legatum non valere & neutri dandum, sed hæredi relinquendum esse; idem est, si legatum duobus ejusdem nominis relictum uni revocetur, nec constet cui, utríque volunt esse revocatum; sed *Molin. d.* 197. *Dian. to.* 2. *tr.* 5. *Miscell. R.* 58. meliùs dicunt, ejusmodi legatum inter utrumque esse dividendum; nam uterque habet æquale jus, & certum est, quòd testator noluerit illud manere hæredi. Collig. *ex l. qui duos* 9. *ff. de rebus dubiis.* 11.

6. Certum est, quòd jure civili valeat legatum rei alienæ, si testator scivit esse alienam, (cujus probatio incumbit legatario) secus, si putavit rem esse suam, seu ignoravit esse alienam, §. 4. *Instit. de Leg.* ubi ratio additur: *Forsitan enim, si sciviſſet alienam, eam non legâſſet*, quæ verba indicant legem hanc fundari in præsumptione, quæ quia cessat in proximè conjunctis, respectu horum potiùs præsumitur contrarium, putà, quòd testator, si sciviſſet rem esse alienam, adhuc rem vel ejus pretium fuiſſet legatur is, 12.

turus, ideò tenebitur hæres rem alienam emere, vel eis tradere rei æstimationem, *l.* 10. *C. de leg.* idque etiam tenere Jure Canon. docent *Covar. in c. filius 5. de testam. num.* 6. *Fachin. l.* 5. *n.* 38. *Pyrr. num* 84. *Leuren. q.* 707. *num.* 4. Prob. *ex c. si Episcopus 5. c.* 12. *q.* 5. ubi legatum rei alienæ valere apertè supponitur; accedit ratio, quòd leges civiles etiam juxta Canones servari debeant nisi ab his legantur correctæ.

13. 7. Si res certa & determinata legata sit, v. g. hæc domus, hic ager, ejus dominium acquiritur legatario etiam ignoranti à die aditæ per hæredem hæreditatis, sed non antè, *l. si tibi* 86. *de legat. l. si nemo* 181. *ff. de R. J. Fachin. l.* 1. *c.* 94. Hoc tamen dominium est revocabile, potéstque legatarius adhuc repudiare legatum, post acceptationem autem redditur irrevocabile, *d. l.* 86. & fictione juris retrotrahitur dominium ad diem mortis, *Reiffenst. num.* 680 ideóque fructus illi, qui aliquo modo sunt pars rei legatæ, velut lana & fœtus ovium, à die mortis debentur legatario, *l.* 20. *ff. de leg.* de aliis fructibus controvertunt DD. si legatum non est quid determinatum, sed in genere, tunc fructus intermedii acquiruntur hæredi, nisi sit in mora solvendi. *l. si quis* 23. *ff. de leg. Gomez, Barth. Molin. d.* 194. *n.* 13. *V. Leuren. q.* 721.

14. 8. Hæredes alii dicuntur ex testamento, alii ab intestato, qui scilicet sine testamento succedunt; alii vocantur hæredes necessarii, qui in testamento præteriri non possunt, utpote filii & filiæ, nepotes & neptes, quibus ad minimum debetur legitima triens, seu tertia pars bonorum æqualiter inter eos dividenda; si verò illorum sint plures, quàm quatuor, debetur medietas; &

quam-

quamvis ex justa causa in testamento expressa etiam hæres necessarius exhæreditari possit non potest tamen Jure Cæsareo validè præteriri; si enim nulla ejus mentio (quod præteriri dicitur) in testamento fiat, testamentum quòad hæredis institutionem nullum est, valet tamen quòad cætera; imò jus naturæ videtur exigere, ut parentes liberis indigentibus præter legitimam jure civili debitam tantum relinquant, quantum ad honestam eorum sustentationem est necessarium; idem à fortiori tenet in liberis respectu parentum.

9. Peccant parentes contra charitatem, si sine 15.
justa causa uni filio vel nepoti plus relinquant quàm alteri. Dixi: *sine justa causa*, qualis esset, si unus esset magis probus, magis de testatore meritus, si plùs indigeat; si sit pupillus nondum qualificatus, &c tunc enim tali plus relinqui posset. Caveant Confessarii, ne cum præjudicio prolium indigentium in suî vel Ecclesiæ favorem pia legata extorqueant; suadeant potiùs, ut memores animæ suæ adhuc in vivis peccata eleëmosynis redimant, quia hoc Deo est gratiùs; in morte enim dant quasi coacti, quod retinere ampliùs non possunt, & post mortem hæredes legata sibi demandata infideliter sæpè exequuntur.

10. Si Cajus filiæ à se specialiter meritæ destinaverat dare supellectilem argenteam, eámque jam ex parte fieri curaverat, sed ante actualem traditionem moriatur, multi sustinent supellectilem deberi filiæ, quia satis constat de voluntate donantis, éstque donatio virtualis; probabilius tamen est oppositum, quia donatio perficitur traditione, qualis hîc nulla fuit, ut supp. *La Croix l. 3. p. 2. n. 1120.* 16.

11. Hæ-

17. 11. Hæres sicut succedit in omnia jura & commoda defuncti, ita & in onera seu debita realia, cum hoc tamen privilegio, ut si inventarium fecerit, non teneatur ultra vires hæreditatis, imò solutis expensis funeris, aliisque debitis debetur ei ex Lege Falcidia quarta pars hæreditatis, & si eam habere non possit, ex legatis (intellige non piis) tantundem subtrahere potest. *Less. Sylv. Dicast. l. 2. t. 19. d. 3. à n. 56.*

18. 12. *Trident. sess. 25. c. 16. de Regul.* statuit, omnes donationes & renuntiationes etiam juratas Novitiorum esse invalidas, nisi fiant duobus mensibus ante Professionem & cum licentia Episcopi vel ejus Vicarii; hæc tamen constitutio se non extendit ad contractus onerosos venditionis, permutationis, locationis, quia in his Novitius tantum accipit, quantum dat, neque à regressu impeditur, *Laym. Sanch. Hyac. Don. to. 2. tr. 7. q. 30. num. 5. Pyrrh. num. 87.* Deinde se non extendit ad testamenta Novitiorum, aut donationes mortis causâ, quia cùm hæ firmæ non sint, nisi secutâ Professione, non obstant, quò minùs Novitii liberè ad sæculum regredi possint, quod unicè Trid. præcavere voluit. Item se non extendit ad renuntiationes & donationes factas ante ingressum., *Sanch. Laym. Pyrr. num. 80.* nisi factæ sint intuitu ingressûs, tunc enim comprehenduntur Decreto Trid. & sunt invalidæ, *Barb. Less. Pyrr. l. c. Krimer l. 3. q. 31. n. 1723. Reiff. à num. 143. & num. 149.* ubi adducit plures declarationes S. Congreg. Ratio est, quia per ejusmodi donationes non minùs impeditur libertas regrediendi, quàm impediatur per donationes in Novitiatu factas, quod impedire voluit Trid. vide tamen *Schmalzgr. l. 3. t. 31.*

t. 31. *num.* 129. ubi cum multis docet contrarium, dicítque multoties à Rota decisum. Novitius testans in ipso Novitiatu non tenetur servare solemnitates juris civilis, sed potest se conformare Juri Can. de cujus foro jam effectus est, secùs si ante Novitiatum testetur, nisi testetur ad causas pias, *Eng. num.* 32. An Clerici sæculares de bonis Ecclesiasticis testari possint, dixi *Cas.* 24. *num.* 15.

CASUS LXII.

Ex Tractatu de Judiciis

PUblius *Judex causas retardat, & ignorans injustas fert sententias*, 1. *In dubiis & probabilibus sententiatur pro amico*, 2. *Munera accipit*, 3. *In quavis causa advocatum agit*, 4. *Et pluribus subservit, quàm tueri possit*, 5. *Audito crimine inquirit in Cajum*, 6. *Et cùm nec Fiscus nec alii Cajum accusent*, 7. *Testes etiam occulta crimina, & ea, quæ sub secreto habent*, 8. *& omnia, quæ credunt esse vera, etsi ipse sciat esse falsa, edicere cogit, qui falsò dicta non revocant*, 9. *Reus super crimine interrogatus primum jurato negat*, 10. *expost promissa impunitate fatetur*, 11. *Complices occultos prodit, accusatores de veris & falsis criminibus accusat*, 12. *Ad declinanda tormenta fatetur crimen à se non commissum vel planè occultum*, 13. *Contra satellites se defendit, carcerem amicis suadentibus & juvantibus effringit, ad triremes condemnatus fugit*, 14 Pro Resolut.

QUÆR. 1 Quæ personæ concurrant ad judicium, & quæ sit judicis obligatio?

R. Ad judicium præcipuè concurrunt judex, 1. ad-

advocatus, actor, reus, testis, &c.

Obligatio judicis est: 1. Habere scientiam officio competentem; si ex culpabili ignorantia, malitia vel respectu humano iniquam ferat sententiam, peccat mortaliter, tenetúrque ad omne damnum parti læsæ; idem est, si sententias sine justa causa differat, causétque partibus inutiles expensas; si pergat cum periculo partium in sua inqualificatione, absolvi non potest nisi dimissô officiô. Si bonâ fide pronunciavit injustam sententiam, tenetur monere partem læsam, ut appellatione vel aliter sibi provideat.

2. 2. Debet in judicando sequi id, quod probabilius est, ut dixi *Casu* 3. *num.* 8. Ratio est, quòd judex ex vi officii & tacito contractu cum Repub. debeat judicare juxta allegata & probata, ideóque illi addicere causam, qui magis probaverit. Si jus utriusque partis sit æquè probabile aut æquè dubium, & neuter sit in possessione, debet rem litigiosam dividere, aut, si dividi non possit, litem per concordiam vel transactionem finire.

3. Debet tantum judicare subditos & causas
3. sibi subjectas; trahens clericum ad tribunal sæculare excommunicatur in Bulla cœnæ.

4. Utroque jure Canonico & civili prohibitum est offerre, & judici acceptare munera ob periculum perversionis: imò munera magna ante prolationem sententiæ acceptare videtur jure naturæ illicitum, quia multum inclinant ad pervertendum judicium juxta illud Eccl. 20. *Xenia & dona excœcant oculos judicum.* Et Exod 23. *nec accipias munera, quæ etiam excœcant prudentes & subvertunt verba justorum.* Et quamvis unus foret, qui à tali dono non moveretur, moventur tamen plerique, & ideo rectè censetur jure naturæ

turæ prohibitum, sicut fornicatio, quamvis fortè in uno vel alio casu non noceat educationi prolium, quia tamen nocet plerumque, ideo omni casu est prohibita; & quamvis acceptans acquirat istorum munerum dominium, tamen ea tenetur restituere ante sententiam; nam sicut acceptatio, sic & retentio movet plerumque ad pervertendum judicium; nec excusatur judex, quòd recusando vel remittendo munera timeat notam inurbanitatis vel infamiæ, nam respuere vel remittere munera apud bonos & prudentes potius honorem & laudem conciliat ob zelum justitiæ; dixi *ante sententiam*, nam cum judex istorum munerum acquisierit dominium, non tenetur ea restituere post sententiam, quia jam cessat periculum perversionis, si tamen sententia foret injusta, indubiè tenetur satisfacere parti læsæ pro omni damno causato. *Vasq. Lugo, Sporer t. 5. c. 5. num.* 125.

5. Si verò absit omne periculum, nec judex juramento astringatur ad non acceptanda munera, jure naturæ non erit illicitum exigua quædam acceptare præsertim post sententiam, dummodò dentur planè liberè ex justo titulo, v. g. pro extraordinaria judicis diligentia in maturanda sententia, &c.

6. Si judex, assessores, aut Referendarii non sint satis stipendiati à Magistratu vel Principe, possunt exigere à partibus sportulas seu stipendium suo labori proportionatum; si verò satis sint stipendiati, & tamen se ita gerant, ut partes satis intelligant, eos officio non satis functuros aut causas dilaturos, nisi inungantur, peccant contra justitiam gravissimè; tenentúrque restituere,

quidquid hac viâ acceperunt ; quia partes non dant ea liberè, sed potiùs coactè. Si tot sint causæ, ut judex omnes expedire non possit, regulariter præferendæ sunt antiquiores & privilegiatæ pauperum, viduarum, pupillorum &c. sed quid si adsint plures causæ æquali jure gaudentes; an tunc saltem judex possit acceptare aliquid, ut unam præferat alteri ; cum enim omnes simul expedire non possit ; liberum ei est præferre quam vult? R. quamvis id admittat *Laym. c. 4. num. 9.* tamen in praxi videtur esse periculosum & occasio pervertendi judicium saltem, si detur quid valdè notabile.

QUÆR. II. Quæ sint obligationes Advocati?

4. R. Sequentes: 1. Ut habeat scientiam convenientem suo officio : Si ex hujus defectu uni vel alteri parti damnum causet, tenetur illud resarcire; manétque in statu damnationis quamdiu carens debitâ scientiâ officium suum exercet, quia vel suos clientes, vel adversarios periculo gravium damnorum exponit; non tamen requiritur scientia exquisitissima; sed sufficit talis, qualem plerique timorati in simili functione habere solent.

2. Ut causa, quam tuetur, sit justa aut saltem verè probabilis; nec obstat, quòd oppositæ ei videatur probabilior ; nam sicut cliens habet jus rationes suas probabiles in judicio proponendi, sic & Advocatus nomine ipsius, & fortè judex judicat probabiliorem, quam ipse judicat minùs probabilem. *Vasq. Salas, Lorca, Diana.* & plures apud *Lugo d. 41 num. 8.* Si in cursu litis advertat causam esse injustam, tenetur monere clientem, ut desistat : aliàs & clienti & parti adver-

versæ tenebitur de omni damno inde secuto, *S. Th. q. 73. a. 3.* Hinc, antequam suscipiat causam, ejus merita diligenter examinare, & de ejus periculo clientem monere debet. Si ex negligentia vel ignorantia culpabili malè consulat, tenetur ad omne damnum vid. *Cas. 38. num. 6. & 22.* Si quasvis causas suscipere paratus sit, est in continuo statu peccati mortalis, nec potest absolvi nisi mutatâ in melius mente.

3. Debet clienti suo esse fidelis, causam & documenta ejus non prodere, aut adversæ parti simul inservire nec in eadem causa agere Advocatum & Judicem propter periculum partialitatis, aut plures causas suscipere, quàm tueri possit, nec injustè causas vel probationem differendo clienti vel parti adversæ causare inutiles expensas, tunc enim utrique tenebitur ad restitutionem; pleráque jam dicta etiam tenent de Referendariis, Secretariis, Procuratoribus, Notariis, &c. 5.

QUÆR. III. Quid de ordine judiciali, de actore, reo, testibus, &c.

R. 1. Judex in civilibus non procedit nisi ad instantiam partis, qui instat vel petit aliquid in judicio, vocatur actor, à quo aliquid petitur, vocatur reus. In criminalibus triplici modo judex procedere potest: 1. Per viam accusationis quando scilicet accusator reum in scriptis judici defert cum onere probandi. 2. Per viam denunciationis, quando verbo vel scripto reus judici defertur sine obligatione probandi. 3. Per viam inquisitionis, quando judex ex officio inquirit in crimen, idque vel generaliter, v. g in genere quærendo, an aliquod crimen commissum sit, vel specialiter, an hoc crimen ab hac persona, v. g. Cajo commissum sit. Inquisitionem generalem 6.

judex semper facere potest ; specialem non potest , nisi præcesserit infamia authoris per duos testes juratos ante inquisitionem probata.

7. R. 2. Fiscus vel alius à Magistratu ad hoc constitutus tenetur ex justitia & officio reos accusare, privatus nunquam tenetur, nisi crimen vergat in grave damnum Reip. vel innocentis, tunc enim tenebitur ex charitate, si commodè possit, illud accusare vel denunciare judici.

8 R. 3. Ad judicium requiruntur ad minùs duo testes omni exceptione majores in àliquibus causis etiam plures; nemo tamen tenetur testari, nisi legitimè jussus à judice, aut cùm ejus testimonium necessarium est pro avertendo malo Reip. vel innocentis : si crimen sit occultum, nemini damnosum & in judicio probari possit, licitè potes illud judici deferre, ne crimina maneant impunita, *Suar. Filliut. Mol. tom. 5. d. 32.* ad hoc tamen non teneris ; Si verò criminis notitiam habes per injuriam, v. g. ex litteris sine jure apertis, sub secreto im-vel explicito, v. g quà consultus advocatus, medicus, chirurgus, &c. tunc etiam à Superiore jussus crimen fateri nec debes nec potes, quia secretum obligat ex jure naturali, contra quod Superior præcipere non potest ; excipe, nisi reus pergat innocenti vel Reip. nocere, tunc enim secretum esset de re illicita, utpote contra bonum commune vel innocentis, ideóque non obligat, *Less. Mol. d. 5. V. Cas.* 18. *à num.* 7. Quòd si testis legitimè à Superiore jussus se à testando subtrahat, & alter ex defectu talis testimonii causâ cadat, multi talem obligant ad restitutionem ; at verius est oppositum, quia non ex justitia sed obedientia tenebatur dare testimonium : ergo si ex defectu testimonii alter

pa-

patiatur damnum, hoc reparare non tenebitur ; sicut non tenetur juxta omnes Religiosus vel filius-familias , si à Superiore vel patre jussus restinguere incendium in domo vicini , illud non restinguat.

R. 4. Nullo casu licet testari, vel alium inducere ad testandum scienter falsum ; si testis ignoret , tu verò scias esse falsum , adhuc inducere non potes ad jurandum , quia perjurium etiam materiale est intrinsecè malum sicut blasphemia, *Azor Suar. Vasq. Pontius , Sanch. to. 1. in dec. l. 3. c. 8. num. 10.* nisi fortè dicas , hîc non esse perjurium nequidem materiale , eò quòd testis non juret rem ita esse sed se putare , quòd ita sit, quòd verum est. Qui testatus est scienter falsum , tenetur illud revocare etiam cum pari suo damno , si speretur fructus revocationis. Ratio est , quia in pari damno habenda est major ratio innocentis. Si bonâ fide falsum dixit , adhuc tenebitur & quidem ex justitia revocare , ut patet ex dictis *Cas. 44. num. 3.* sed non cum notabili damno, nisi fortè agatur de vita innocentis. Si dixit crimen verum sed injustè , quia v. g. habebat sub secreto , vel quia dixit iis , quibus sine detractione dici non poterat , est quidem obligatio famam læsam redintegrandi, sed non cum periculo vitæ , etsi alter inde incurrat sententiam mortis, *Tamb. l. 8. t. 4. c. 1. § 9.* Nam si crimen est verum & legitimè probatum , sententia mortis est justa , pro justa autem mortis sententia non debetur restitutio saltem cum tanto incommodo. 9.

R. 5. Circa reum tenenda sunt sequentia: 1. Reus regulariter à judice non potest condemnari, nisi citatus, auditus & convictus. 10.

2. Si reus interrogetur à judice super crimine nequidem per unum testem vel alia indicia semiprobato, respondere non tenetur, imò crimen etiam juratò negare potest; hoc enim non est mentiri, sed dicere se non commisisse crimen semiprobatum, quod verum est: si crimen est semiprobatum, *Nav. Sylvest. Ang. Rodriq.* aliique apud *Lug. d* 38. *num.* 14. docent, reum adhuc non teneri fateri, quando agitur de amissione vitæ vel membri, honoris, libertatis vel omnium bonorum, idque *Lug. Less. Henriq.* meritò dicunt esse valde probabile. Rationem dant 1. quod lex humana non obliget cum manifesto vitæ periculo, nisi fortè periclitetur ipsa Respublica, quod hic non supponitur. 2. Reus absens citatus non tenetur comparere etiam crimine plenè probato, & incarceratus fugere potest: ergo nec crimen semiprobatum tenetur fateri. 3. Testis jussus testari contra proximè conjunctum vel etiam contra extraneum cum gravi suo damno non tenetur obedire: ergo nec contra seipsum cum manifesto vitæ periculo; opposita tamen sententia, quòd reus super crimine semiprobato juridicè interrogatus teneatur veritatem contra se fateri, est communis, *S. Th. q.* 69. *a.* 1. *Cajet. Sotus, Covar. Less. Sanch. cons. l.* 6. *c.* 3. *dub.* 29. nam judex in tali casu habet jus interrogandi: ergo alter obligationem respondendi, sunt enim hæc essentialiter correlativa; deinde bonum commune videtur exigere ejusmodi confessionē, ne crimina maneant impunita; bono autem communi vita privata nocentis postponi debet. Sententia prior in tantum servit, ut Confessarius non teneatur multùm urgere reum ad fatendum crimen, minùs propterea denegare absolutionem, dummodo neget bonâ fide. 3. An

3. An confessio Rei spe impunitatis extorta sufficiat ad ejus condemnationem, non convenit inter DD Si reus erat obligatus crimen fateri, eò quòd esset semiprobatum, tunc sive impunitas fictè, sive ex animo promissa fuit, judex nec potest, nec debet stare promissis, postquam crimen legitimè confessus est, nisì fortè sit judex supremus,& illæ adsint circumstantiæ, ut pœnam licitè relaxare possit; judex autem inferior, quia non potest pœnam relaxare, sed ex officio tenetur plenè confessum condemnare, ideóque ejus promissio fuit de re illicita,& per consequens impleri nec potest, nec debet, *Felin. Sanch. l* 1. *de matr. d.* 11. *num.* 2. Econtrà si reus non tenebatur fateri crimen, eò quòd semiprobatione vel aliis indiciis non esset sufficienter gravatus, confessio non est valida, & sententia inde secuta est nulla,teneturque judex ad omnia damna, *Gometz, Imola cons.* 106. *Lug. à num.* 178. Ratio est, quia tunc judex nullum jus habet ad interrogandum, minùs ad dolo extorquendam confessionem: ergo confessio est injuriosè obtenta cum obligatione restitutionis; si tamen tertius absque culpa judicis confessionem extorsisset, posset reus à judice condemnari, quia crimen est plenè probatum, & judex nulli fecit injuriam. 11.

4. Reus nec debet nec potest prodere complices omninò occultos,si convinci non possint, nec pergant nocere; tunc enim non est justa causa eos diffamandi, potest verò ad justam suî defensionem accusatoris vel testiũ occulta crimina revelare ad infirmandam eorum authoritatem, non tamen licitum est eis falsum crimen imponere, etiamsi injustè ab iis esset accusatus,ut certum est ex *Cas.* 36. *n.* 5. 12.

13. 5-Sicut non licet alteri, sic nec sibi ipsi ad evitanda v. g. tormenta falsum crimen imponere, id enim foret pernicioſum mendacium, & seipsum moraliter occidere, si obinde prævideatur ad mortem condemnandus, sicut moraliter occideret alterum, si ad evitanda tormenta ei capitale crimen imponeret, & judicem induceret ad occidendum innocentem. *Dices*: Ergo etiam ad evitanda tormenta vel ex motivo pœnitentiæ non possem fateri occultum crimen verum, ob quod occidar, quia esset positivè concurrere ad mortem propriam. R. Esset concurrere ad mortem propriam justè infligendam, quod facilius excusari potest, quàm si concurratur ad mortem injustam seu non promeritam.

6. Reus potest licitè facere, ut non capiatur, vincula & carceres effringere & fugere, vel etiam se ex manibus satellitum extricare, dummodò ministris justitiæ vim non inferat, hoc enim esset potestati publicæ resistere, quæ consistit in judice & ministris, non in vinculis & carcere, *Less. Sanch. c. 4. dub. 7. Lug. d. 4. a. n. 41.* ubi dicit juste ad triremes damnatum & jam ibi existentem licitè fugere posse, quia præceptum ibidem perseverandi est infirmitati humanæ intolerabile, sicut præceptum ferendi mortem vel mutilationem.

Sed potéstne quis licitè adjuvare reum ad fugiendum vel carcerem effringendum? R. Certum est 1 mò, id non licere ministris & Officialibus justitiæ, quia ex officio tenentur custodire; certum est secundò, alios posse suadere reo fugam; quia si reo licitum est fugere, cur non liceat fugam consulere? Tertiò licitum est reo præbere instrumenta ad effringendum carcerem, quia

reus

reus licitè potest uti illis instrumentis, ergo & alius licitè ea subministrat; sicut si licite quis piscetur in alieno lacu, licitè ei ad hoc ministro mea retia, ita contra *Sotum*, *Valent. Nav.* tenent *Cajet. Salon. Medin. Vasq. Less. c.* 31 *dub.* 6. *Sanch. sup. dub.* 10. *Tamb l.* 9. *c.* 2. § 2. *n.* 12. ubi dicit, etiam licere reum juvare ad ipsam carceris fractionem. 1. Quia licitè ad hoc reo exhibeo mea instrumenta, cur non meam operam? 2. Reus me licitè adhibet socium in effringendo; cui enim licet finis, etiam licent media necessaria: ergo & ego eum licitè adjuvo; sicut si extremè indigens licitè aliena surripere possit per se, possum & ego pro ipso tanquam instrumentum, idque quòad proximè conjunctos, qui sunt eadem persona cum reo, facilè admitto cum Dicast. de aliis cum communi Nego. quia si cuilibet liceret effringere carcerem periret omnis carceris securitas, cùm facilè uni reo, non autem quibusvis aliis invigilari & resisti possit,

Ex Tractatu de Religione.

CASUS LXIII.

De Statu Religioso, ejus essentia & proprietatibus,

QUirinus *Theologus interrogatur*: 1. *An vovens castitatem, obedientiam, &c. in manu Confessarii sit verus Religiosus* 2. *An ad Novitiatum admitti possit impubes, infamis, debitis obstrictus, &c.* 3. *An annus Novitiatûs debeat esse integer de momento ad momentum.* 4. *An inter-*

rumpatur, si Novitius diu extra moretur, vel vestem sacularem animo abeundi sponte, aut jussu Superioris ad breve tempus reassumat. 5. *An completo Novitiatu dimissus & reassumptus indigeat novo Novitiatu.* 6. *Quid si transeat ad aliud Monasterium, vel post transitum redeat,* 7. *Quid si Professio sit nulla defectu etatis vel ob non expletum annum probationis.* 8. *An Novitius juste vel injuste ejectus & iterato receptus debeat Novitiatum de novo inchoare.* 9. *An exire possit, qui vovit perseverare.* 10. *An Novitius licite ejici, & donata ab ipso saltem ad compensationem victus retineri possint.* 11. *An valeat Professio ante annum decimum sextum vel facta ex metu reverentiali aut absque consensu omnium Conventualium, & an mortuo Prælato Conventus Professiones recipere possit.* 12. *Quid si fœmina profiteatur in Monasterio virorum vel hermaphroditus aut forte non baptizatus, vel non manifestans defectum occultum.* 13. *Qui sint effectus Professionis.* 14. *Qualiter intra quinquennium Professio invalida reclamari possit, & an credatur juranti.* 15. *An ignorans invaliditatem audiatur post quinquennium, & an interim gaudeat Ordinis privilegiis & in Superiorem promoveri possit.* 16. *Quid si invaliditatem probare nequeat.* 17. *An Professio invalida revalidari possit sine nova Superiorum acceptatione.* 18 *An & qualiter Professo transire liceat ad aliam Religionem?*

Religio quandoque accipitur pro virtute, quâ Deo debitus cultus exhibetur, de hac & vitiis eidem oppositis agemus paulò post; pro nunc tractabimus de Religione, in quantum significat Statum Religiosum. Et quidem pro Resolutione Casûs.

QUÆR. I. Quid sit Status Religiosus?

℟. Est vita communis, quâ fideles per emissionem trium votorum in Ordine ab Ecclesia approbato tendunt ad perfectionem Christianam, est communis & certa: tria autem vota consistunt in obedientia, quâ propria voluntas, in paupertate, quâ jus & omne dominium rerum temporalium, & in castitate, quâ omnis delectatio venerea abdicatur; ideóque tria ad substantiam Religionis requiruntur: 1. Dicta tria vota. Traditio sui facta irrevocabiliter saltem ex parte voventis; quod addo, quia Societas JEsu est vera Religio, ut patet ex Bulla Greg. XIII. *Ascendente Domino*, aliorúmque Pontificum, & tamen ex parte Societatis acceptatio est revocabilis quoad illos, qui emiserunt vota simplicia. 3. Debet fieri traditio in Ordine â Sum. Pontifice approbato, unde omnes ii, qui in manus Confessarii, vel aliter extra Religionem approbatam tria vota emittunt, non sunt proprie Religiosi, *Suar. Laym. Hiac. Donatus rerum Regul. to. 4. tr. 1. q. 4.* Et quamvis omnes Religiones in substantia conveniant, distinctas tamen & præcipuè quatuor habent regulas, videlicet S. Basilii, S. Augustini, S. Benedicti, S. Francisci, excipe Carthusianos, Societatem JEsu, & Minimos institutos à sancto Francisco de Paula, qui speciales habent regulas ab Ecclesia approbatas, *v. Reiff. l. 3. decret. t. 31. à num. 23.* ubi omnes Ordines eorúmque initia recenset. 1.

QUÆR. II. Quinam ad Religionem recipi possint?

℟. Ut aliquis ad Novitiatum recipi possit, requiruntur seqq. 1. Ætas pubertatis, id est, in fœmella annus duodecimus, in masculo decimus quartus completus, *c. 18. de Regul.* quia tunc 2.

priùs

priùs adest discretio sufficiens ad experienda onera Religionis, *Pyrrh. l. 3. t. 31. num. 26.* ita ut, quamvis habitus citiùs assumi possit, non tamen valeat ad annum probationis computari. In nostro S. Ordine Præmonstratensi in Clerico ad Novitiatum licitè recipiendo requiritur annus decimus sextus, in converso vigesimus.

2. Requiritur, ut sit liber à servitute, ut certum est ex Bullis Sixti V. & Clementis VIII.

3. Ut non sit infamis, *arg. c. 1. caus. 19. q.* unde arcendi sunt lictores, carnifices, histriones, mimi.

4. Prohibentur recipi debitis & ratiociniis obstricti, *c. 1. dist. 53.* intellige, si in sæculo manentes intra breve tempus satisfacere possint, *v. Cas. 47. q. 1.*

5. Corpore vitiati, ut cœci, muti, surdi, deformiter claudi, gibbosi, hermaphroditi, morbo caduco vel gallico affecti, *Pellizz. t. 2. c. 4. Donat. to. 7. t. 3. q. 23. & 26.* cùm enim ex *tit. de corpore vitiatis* hi arceri debeant à Statu Clericali sæculari, multò magis à Statu Religioso, utpote perfectiore.

6. Recipi prohibentur criminosi, fures, latrones, homicidæ, & de similibus criminibus suspecti.

7. Recipi non potest Episcopus sine Papæ licentia, *c. 2. de translat. Episc. c. nisi 10. de renunt.*

8. Nec filius, cujus parentes sunt in gravi vel extrema necessitate, & ab ipso in sæculo manente absque periculo animæ propriæ juvari possunt, *Donat. q. 2.* quia propter opus consilii non est relinquendum opus præceptum. Si parentes filii ope non indigeant, iis etiam invitis recipi potest, *c. cum virum 12. de Regul.* 9. An.

9. Antequam Novitius recipiatur, diligens inquisitio facienda est super ejus vita, moribus, habilitate, & quo spiritu, mente & zelo Religionem elegerit, Bulla Clem. VIII. *cùm ad Regularem.* An verò Religionem ingredi & per consequens admitti possit, qui vi, fraude vel spe matrimonii virginem defloravit, dixi *Cas.* 43. *à num.* 10.

QUÆR. III. Quid circa Novitiatum?

R. Sequentia: 1. Requiritur annus integer à susceptione habitûs, ita ut Professio antea facta sit invalida, *Trid. sess.* 25. *c.* 11. & quidem hoc tempus computandum est à momento ad momẽtum, ita ut, si vel una hora desit, Professio sit invalida, *Azor Sanch. Dian. Graffius, Sannig. de reg. c.* 4. *num.* 3. *La Croix l.* 4. *num.* 13. Ratio est, quia Trid. requirit annum integrum, sed si desit hora, non est integer: ergo. Idque nunc certum esse per definitionem S. Congregat. ex Barbos. & Fagn. docet *Reiffenst. n.* 97. 3.

2. Novitiatus debet esse continuus, si fuerit interruptus, debet de novo inchoari, *Miranda, Pirrh. num.* 40. *Krimer num.* 2680. & teste Fagn. omnes: tunc autem censetur Novitiatus interrumpi, si Novitius vel sponte, vel dimissione à Superiore obtentâ locum & animum Religionis dimiserit, etiamsi tantùm ad unam vel alteram horam, *Sylvest. Sanch. Nav Krimer l. c.* & ita declaravit S. Congreg. apud Fagn. in *c. insinuante num.* 36. quia Tridentinum ad valorem Novitiatûs requirit annum continuum, sed si vel una hora per interruptionem Novitiatûs cesset, non est annus continuus: ergo. 4.

Si Novitius cum licentia Superiorum sanitatis vel negotiorum causâ, etiam per aliquot menses moretur extra Mo- 5.

na-

nasterium vel ægrotet, non interrumpitur Novitiatus, sed nec tunc si Superior Novitium indutum veste sæculari cras volebat dimittere, sed mox mutatâ mente vestes Ordinis reddat, aut si Novitius ex intentione abeundi clam dimittat habitum, sed Monasterio nondum relicto iterum reinduat, non indigebit novo Novitiatu, quia interruptio non censetur completa, nisi accedat Superiorum dimissio vel Monasterii egressio.

6. 3. An verò post completum Novitiatum dimissus & reassumptus indigeat novo Novitiatu, disputant AA. si mores Novitii non videantur notabiliter immutati, neque Religio sit interim reformata ad majorem rigorem, probabiliùs judico Novitiatum non esse necessariò renovandum, *Pellizz. Sanch. Lezana, Pyrrh. Kremer num.* 2694. quia Tridentinum plus non requirit, quàm annum integrum probationis, nec ullâ lege præscribitur, ut Novitiatus & professio fiant tempore continuo. Si Novitius ex inconstantia Religionem deseruit, expediet eum de novo probari, si non per annum, saltem ad aliquot tempus.

7. 4. Si Religiosus ad diversam Religionem vel ad aliud ejusdem Ordinis Monasterium, quod est reformatæ & strictioris observantiæ, transeat, indiget novo Novitiatu, quia novi Monasterii vel Ordinis asperitates nondum probavit, nec Ordo vel Monasterium ipsius mores. Econtrà si à posteriore Ordine, ad quem legitimè transiit, redeat ad priorem, non tenetur in illo repetere Novitiatum, quia jam probavit asperitates prioris Ordinis & hic illius mores; *Pellizz. in man. t. 2. c. 1. q. 13. num.* 20.

5. Si præmisso integro Novitiatu ex defectu ætatis vel alterius requisiti Professio est invalida,

non

non indiget novo Novitiatu, quia per integrum annum probatum fuit, adeóque expletâ ætate vel sublato per dispensationem impedimento satis est, si ratificetur Professio invalidè edita; imò nec tunc, quando Professio est nulla, quia emissa est ante expletum probationis annum, necessarium est totum annum repetere, sed sufficit, si suppleatur tempus, quod deerat, & Professio expost renovetur vel ratificetur, quia Novitiatus per Professionem non fuit interruptus, *Sanch. l. 7. de matr. d. 37. à n. 45.*

6. Novitius justè ejectus, si reassumatur, debet novum Novitiatum subire, quia judicatus est ineptus ad Ordinem; per consequens Novitiatus ejus non fuit validus, secùs si injustè ejectus & per appellationem ad superiorem fuerit restitutus; nam per accessum ad Superiorem Novitiatus non interrumpitur, *Pelliz. q. 26. n. 43.* 8.

7. Novitius, si bonâ fide judicet religionem sibi non expedire, liberè ad sæculum regredi potest, etiamsi voverit eam intrare vel in ea perseverare, *Sotus l. 7. q. 2. a. 1. ad 3. Pyrrh. nu. 67.* Ratio est, quia *Trid. sess. 25. de Reg. c. 15.* declarat, ipsam professionem seu votum solenne permanendi emissum ante expletum probationis annum nullam habere vim & obligationem; ergò multò minùs obligationem pariet & libertatem regrediendi impediet votum simplex perseverandi. Si voverit ingredi certum Ordinem, & non recipiatur in uno Monasterio, tenetur operam dare, ut recipiatur in altero, & si admissus sine gravi causa egrediatur, peccat mortaliter, & denuò pro susceptione instare tenetur. Si autem principaliter intendit se obligare ad hanc religionem vel ad hunc locum propter specialem com- 9.

pla-

placentiam hujus religionis vel loci, non tenetur ad aliam religionem intrare, si eum illi recipere nolunt *S. Thom. 2. 2. q. 88. a. 3 ad 2. Pontas V. Votum. Cas. 30.*

10. 8. Novitium injustè ejicientes peccant mortaliter cum obligatione recipiendi, ut dixi *Cas. 42. q. 1.* & ejectus appellare potest ad Superiorem, qui eum restituere debet, *Dee Luca, Pignat. Donatus to. 2. t. 5 q. 10.* Ratio est, quòd legitimè susceptus acquisierit jus ad rem seu professionem.

9. Novitio ejecto vel exeunti omnia, quæ secum tulit, & quæ parentes vel consanguinei ex ejus bonis (intellige in tanta quantitate, quæ liberum ejus regressum impedire possint) Monasterio donarunt, *à Trident. sess. 25. c. 16.* sub anathemate reddi jubentur; non tamen ipse habitus, sed ejus pretium, quo æstimatur tempore discessûs, ei reddi debet, *Barbos. Pelliz. c. 6. num. 28.* Nec potest aliquid exigi pro victu vel amictu, nisi ita habeat consuetudo, vel de solutione pactum intercesserit, *Lug. de just. d. 9. à num. 61. La Croix num. 54. Eng. l. 3. t. 31. num. 5.* quia reditus Monasterii non tantùm ad alendos professos sed & Novitios ordinati sunt, & Novitii Monasterio exhibent sua officia: ergo dignum est, ut à Monasterio alantur: & quamvis super victu vel vestitu pactum sit, non poterit tamen Novitius ab egressu impediri, usque dum solvat; & si tunc non habeat vel solvere recuset, debet eum postea convenire & Monasterium sibi imputare, quòd talem susceperit, *Sanch. Pelliz. num. 11. Pyrrh. num. 65.* Si Novitius moriatur in Novitiatu, vel antequam sit validè professus, & dos jam soluta sit Monaste-

nasterio, restitui debet hæredibus unà cum fructibus, & ita decisum esse refert *Barbosa de pot. Episcopi alleg.* 101. *num.*40. intellige, nisi Novitius, in quantum sui juris erat, ante mortem aliter disposuerit.

QUÆR. III. Quid sit professio & quæ ejus requisita?

R. Professio Religiosa est legitima emissio vo- II.
torum solennium in Religione approbata; ad ejus valorem requiruntur sequentia:

1. Annus ætatis decimus-sextus completus, *Trid. sess.* 25. *de Reg. c.* 15. In Ordine nostro Præmonstratensi prohibetur professio fieri ante annum decimum-octavum completum, valet tamen citiùs facta, quia lex hæc est solùm prohibens, non irritans.

2. Prærequiritur annus integer probationis, ut dictum est sup. in probabili periculo mortis valet professio ante expletum Novitiatum quòad indulgentias & gratias spirituales, non autem quòad reliquos effectus, ideóque Novitio reconvalescente reiteranda est, uti ex ipsa Bulla Pii V. qui illud privilegium concessit Monialibus S. Dominici, probant *Rodriq. Reiffenst. n.* 183.

3. Requiritur, ut professio sit libera à metu gravi & injusto, *Trid. l. c.* Metus gravis reputatur intentatio mortis, mutilationis, inediæ, carceris, gravium verberum, stupri, amissio patrimonii vel bonorum. Ita omnes teste *Sanch. l.* 4. *de mat. d.* 4. Metus reverentialis non censetur gravis, nisi conjungatur cum importunis precibus, minis, aut cum timore gravis & diuturnæ indignationis parentum; in dubio ad arbitrium judicis recurrendum est. Ita plurimi

apud *Sanch. disp. 6. Donat. Pyrrh. l. c.* Qui puellam invitam cogunt Monasterium ingredi, vel volentem ingredi sine causa impediunt, non tantùm peccant mortaliter, sed & excommunicantur à *Trid. c.* 18.

4. Ad valorem professionis requiritur, ut acceptetur à Superiore Ordinis cum consensu Conventús, *Rodriq. Laym. Pelliz. t. 3. c. 3. q.* 7. quia professio est contractus onerosus & reciprocus, *& quod omnes tangit, ab omnibus debet approbari, R. 29. jur. in* 6. Non tamen requiritur, ut singuli consentiant, sed sufficit, si consentiat major pars; imò ex consuetudine fieri potest, ut potestas recipiendi ad solum Superiorem spectet, & tunc eo mortuo nequit Conventus Novitios ad professionem recipere; secùs si ad Conventum & Superiorem simul spectet, *c. fin. de Regul. transf. in 6. Reiffenst. à num.* 168.

12. 5. Requiritur debitus sexus, unde invalidè profitetur mulier in Monasterio virorum vel e contrà, item hermaphroditus, in quo prævalet sexus oppositus vel in quo uterque sexus est æqualis, quia Superiores vel non possunt, vel non censentur talem professionem velle admittere, *Sanch. de mat. l. 7. d.* 106.

6. Invalida est professio non baptizati, quia non est membrum Ecclesiæ, ergo nec Religionis. Si Baptismus sit dubius, debet quidem baptizari, standum tamen videtur pro valore professionis, quæ est in possessione, *Menoch. l. 6. præsumpt.* 4.

7. Si professurus interrogetur super defectu vel crimine, illúdque non manifestet, & Superior non intendat eum incorporare cum tali defectu,

fectu, professio est nulla; Si superior simpliciter consentiat, non recordatus forte talis defectûs, professio est valida, etiamsi consensurus non fuisset cognito defectu, nisi sit speciale statutum hujusmodi professionem irritans; profitens cum defectu occulto nocivo Religioni gravem facit ei injuriam.

QUÆR. IV. Qui sint effectus professionis Religiosæ? 130.

℟. Sequentes: 1. Obligatio perpetua ad tria vota substantialia & manendi in Religione, quod vinculum mutuo Religionis & professi consensu tolli non potest; imò nec Papa facere potest, ut quis manens Religiosus non obligetur tribus istis votis, quia hæc vota sunt de essentia statûs Religiosi; potest tamen Papa ex causa boni communis dispensare in his votis & facere de monacho non monachum, *Gloss. in c. 6. de stat. monach. & ibid. Abbas num. 21. Cajet. Nav. Laym.* & innumeri apud *Sanch. de mat. l. 8. d. 8. num. 4. Mendo diss. 12. num. 37.* & Papam sic sæpiùs dispensâsse constat ex historiis apud Baron. ad annum Christi 1041. Ratio est: Papa potest dispensare in votis simplicibus, ut admittunt omnes, ergo & in solennibus, cùm solennitas sit inventum Ecclesiæ, *c. un. de votis in 6.* Vid. *Cas. 107. q. 3.*

2. Remissio omnis culpæ & pœnæ, ita ut à SS. PP. Baptismo æquiparetur, quod *Laym. hic c. 10. num. 1. Pelliz. c. 4 num. 12.* etiam ad renovationem votorum extendunt.

3. Professio commutat vel extinguit omnia vota simplicia priùs emissa, *c. scripturæ de voto*, ubi dicitur: *Reus fracti voti non habetur, qui temporale obsequium in perpetuam noscitur religio-*

nis observantiam commutare. V. dicenda *Casu* 71.

4. Aufert irregularitatem ex natalibus provenientem in ordine ad suscipiendos S. Ordines, non autem ad prælaturas, *c.* 1. *de filiis presbyt.* Neque tollit irregularitates ex aliis culpis vel defectibus ortas.

5. Inhabilitat ad matrimonium subsequens, & dissolvit matrimonium ratum, ut dicam *Cas.* 107. *q.* 3.

QUÆR. V. Quid circa revalidationem vel reclamationem Professionis?

14. R. 1. Si Professio ex defectu ætatis, liberi consensûs vel aliter est invalida, Religiosus non tenetur eam revalidare, sed *Trid. sess.* 25. *c.* 19. concedit ei quinquennium â die Professionis, quo contra eam reclamare valeat; *Et tunc non aliter nisi causas, quas prætenderit, deduxerit coram Superiore suo, & Ordinario. Quòd si autem habitum sponte* (hoc est temerè & sine causa) *dimiserit, nullatenus ad allegandam quamcunque causam admittatur, sed ad Monasterium redire cogatur, & tanquam apostata puniatur, interim verò nullo privilegio sui Ordinis juvetur.* Ad probandam autem invaliditatem Professionis non sufficit nuda assertio, etsi juramento firmata, *Sanch. l.* 7. *de mat. d.* 37. *num.* 14. *Cajet.* 2. 2. *q.* 88. *a.* 1. quia contra jurantem stat præsumptio juris & de jure, contra quam præsumptionem nulla admittitur probatio, nisi evidens.

15. 2. Post quinquennium non ampliùs auditur, nisi doceat se invaliditatem ignorâsse, vel à reclamatione vi, metu aut fraude fuisse impeditum, quia impedito non currit tempus, ita pro-

probabiliter *Suar. Rodriq. Nav. l. 3. consl. 23. num. 3. Castropalao dis. 2. pun. 7. num. 5.* Ad intentum tamen Trid. verius est, etiam ignorantem post quinquennium non audiri, cùm Trid. expresè dicat: *Quinquennium currat à die Professionis tantùm*; ergo non à die habitæ notitiæ, & pro hoc declarationes Cardinalium afferunt *Fagnan. Donatus to. 2. t. 12. q. 13. Pignat. to. 3. consl. 37.* Hoc tamen non obstante iidem cum *Sanch. Barbos. Reiffenst. num. 204. Schmaltzg. num. 202.* docent ab ignorante invaliditatem, vel aliter impedito post quinquennium impetrari posse restitutionem in integrum sed non nisi à Papa & cum magna difficultate, interim ex quo se ab Ordine expedire non potest, gaudet omnibus Ordinis privilegiis & potest absolvi ut alii Religiosi, quia præsumitur esse talis, donec contrarium per sententiam declaretur, possétque ad Ordines & Superioratum promoveri, nisi expresè reclamaret & diceret se ratificare non velle, *Sanch. La Croix num. 29.*

3. Si quis in foro externo nullitatem probare non possit, in foro tamen conscientiæ certus sit, professionem esse nullam, eandémque nunquam expresè vel tacitè ratificaverit, non obligatur Religione, sed potest discedere, dummodo absque gravi scandalo vel majori incommodo fieri possit, *Nav. consil. 89. Pyrrh. num. 148. Donat. q. 21.* Ratio est, quod ad Professionem essentialiter requiratur consensus profitentis, quem lex humana supplere non potest, & Trid. præcipiens post quinquennium non audiri Professum fundatur in præsumptione ratificationis; si ergo Professio expóst nunquam ratificata fuit, 16.

manet nulla, nec obstat, quòd ignorans invaliditatem, professionem forsan renovaverit sive expressè, sive tacitè exercendo officia veri professi, dando votum in Capitulo, assumendo S. Ordines, &c. quia ignorantis nullus est consensus, sicut incogniti nullas voluntas, *Nav. cons 5. & 39 num. 4. Pelliz. c. 5. num. 57.* nisi expressè apud se statuat, quòd velit modò Professionem ratificare, etsi ab initio fuisset invalida, *Pelliz. Pyrrh. l. c.*

17. 4. Si Professio sit nulla ex defectu solius consensûs in professe, tunc revalidari & ratificari potest in secreto coram Deo, nec opùs est Superioribus de hoc quicquam dicere; idem probabiliter etiam tenet de Professione invalida ex defectu ætatis vel alterius necessariò requisiti, quia Superiores jam consenserunt in Professionem, & consensum non revocârunt, vel saltem sufficit, quòd Papa, qui est supremus Ordinum omnium Generalis, consentiat, juxta *c. significatum de reg. & trans. & c. 1. eod. in 6. Barbos. Nav. l. c. Sanch. La Croix l. 4. n. 31. Reiffenst. à num. 219.* ubi id probat ex Trid. & declaratione Cardin. edita 29. Martii 1598. quæ solùm requirit tacitam, vel expressam ratificationem professi, nullam autem mentionem facit novæ acceptationis ex parte Superiorum.

QUÆR. VI. An professus ad alium Ordinem transire possit?

18. Rr. Id de jure fieri posse, si adsint sequentia: 1. Ut non fiat ex temeritate, levitate, ira, odio erga Prælatum, sed zelo majoris boni vel perfectionis consequendæ; si præcesserunt rixæ, aut transitum minatus est, præsumitur finis non bonus,

bonus, *Sanch. l. 6. mor. c. 17.* 2. Transitus regulariter fieri debet ad Ordinem strictiorem & austeriorem, si non ex regula, saltem ex moderna observantia talem, *Rodriq. to. 3. q. 52. a. 4. Reiffenst. num. 264.* 3. Transitus fieri non debet cum gravi damno vel infamia primæ religionis, quia commune bonum privato præferri debet, *Pyrrh. num. 160.* 4. Requiritur licentia, quam causâ & fine transitûs examinatis dare potest immediatus Superior localis, vel Abbas, *Sylvest. Azor Sanch. l. c.* nec requiritur consilium vel consensus conventûs in transitum ad strictiorem, secùs si ad æqualem, *Pyrrh. num. 65.* quia in transitu ad strictiorem Religiosus utitur suo jure, & in melius commutatur, quod non fit in transitu ad æqualem. Dixi, de jure communi; nam hodiedum pleræque Religiones privilegium habent, vi cujus Religiosi prohibentur transire ad Ordinem etiam strictiorem sine expressa licentia Papæ, teste *Donat. to. 1. t. 5. q. 45.* & illa licentia non conceditur, nisi doceatur, quòd Religio strictior parata sit eum suscipere; & antequam suscipiatur debet transiens exhibere litteras dimissorias sui Superioris & licentiam Papæ. Hujusmodi transitus non expedire neque utiles esse docent plerique cum *D. Th. 2. 2. q. 189. a. 8. &* probat experientia.

* * * *
* * *
* *
*

CASUS

CASUS LXIV.

De obligatione Religiosorum. De clausura. De ejectis, fugitivis, apostatis aut habitum deponentibus.

RAgusa *monialis præcepta Superiorum, eò quòd putet esse nimis dura vel inutilia, non observat.* 1. *Reformationem admittere renuit.* 2. *Statuta sub peccato non obligantia negligit Superioribus in hoc conniventibus.* 3. *In Novitiatu suos invisit cum licentia solius Abbatissæ.* 4. *Professa petit licentiam ab Episcopo vel Superiore Regulari.* 5. *Clausuram admittere non vult, quia eam non est professa.* 6. *Exit prætextu morbi, aut ad assistendum matri infirmæ, vel allegat causam falsam, vel cessante causâ non redit.* 7. *Puellas & pueros.* 8. *Sartores, sutores ad clausuram admittit, Confessarius & Superior ex variis causis clausuram intrant, v. g. ad suscipiendam investitionem vel professionem, ad visitationem, ad præsidendum electioni.* 9. *Hi se excusant per consuetudinem.* 10. *Monialis per licentiam ab abbatissa vel Confessario concessam.* 11. *Vel ex hoc quòd clausura tantùm leviter sit violata.* 12. *Ad clausuram virorum cum aliis admittitur.* 13. *Et quia Superiores de ea dimittenda deliberant.* 14. *Ipsa sub prætextu adeundi Superiores fugit.* 15. *Et ad latitandum vel liberiùs peccandum habitum dimittit vel alium superinduit.* 16. Resolutio constabit ex sequentibus.

QUÆR. I.

QUÆR. I. Ad quid obligetur Religiosus vi suæ professionis? 1.

R. 1. Obligatur ad tria vota substantialia paupertatem, castitatem, obedientiam; paupertas vetat omne proprium, ut fusè dixi *Cas.* 27. Castitas omnem delectationem venereamin- & externam; obedientia obligat ad omne illud, quod Superior justè præcipit; præcipit autem justè omnia ea, quæ in Regulis & Statutis sui Ordinis continentur, vel ad eorum votorúmque meliorem observantiam conducunt, dummodo non sint exorbitantia & ab instituto Ordinis planè aliena; sic quamvis continua carnis abstinentia, vestium grossities, disciplinæ aliæque corporis macerationes tutiorem fortè reddant castitatem, propterea tamen non possunt continuò præcipi, sed solùm ad tempus & moderatè aut in pœnam vel tunc, quando alia media ad domandam carnem non suppetunt. Superior nunquam censetur velle obligare sub culpa, nisi ex verbis vel modo præcipiendi id colligi possit, ut si dicat: Præcipio in virtute S. Obedientiæ, in nomine JESU Christi, quantum possum, &c. tunc in materia gravi non obedire erit mortale, secùs tantum veniale, *Sanch. l. 6. mor. c. 4. num. 70.* In dubio, an præceptum sit justum, utile vel honestum, præsumptio stat pro Superiore, utpote cujus potestas præceptiva est in possessione, idque exigit bonum commune; & dato, quòd Superior erret, tamen subditus obediendo non carebit suo merito. Sed quid si Superiores velint reformationem inducere, vel regulam ad primævum rigorem revocare, an subditi teneantur obedire maximè ii, qui professi sunt ante ejus reformationem? R. 1. Si 2.

primævus rigor est mitigatus ex privilegio Apostolico, decreto Ordinis vel ex rationabili consuetudine remittente v. g. vigilias nocturnas continua cilicia, abstinentiam perpetuam à carnibus, &c. tunc ii, qui ejusmodi rigorem professi non sunt, non tenentur eum admittere, quia ex consensu Superiorum vel ex rationabili consuetudine est abrogatus. R. 2. Si relaxatio inducta est ex negligentia Superiorum, tendátque in destructionem disciplinæ, scandala aut votorum substantialium violationem, tenentur omnes etiam ante reformationem professi eam admittere, quia ejusmodi consuetudo utpote irrationabilis non jus, sed corruptelam induxit; attamen novus ille rigor non debet esse nimius & multùm à moderna observantia alienus: quia perfectio hominis religiosi non consistit in summo rigore & vitæ austeritate, quàm multi sine corporis & animæ ac etiam desperationis periculo ferre non possent, sed in perfectione amoris Dei, ad quem etiam in Ordine mitigatiore sufficientia remedia esse queunt, & antecedenter professi hunc rigorem in Novitiatu non sunt experti, neque præsumi possunt ad illum in professione se obligare voluisse, *Eng. l. 1. decret. t. 2. num. 124 Fagn. in c. recolentes de Stat. Monach à num. 5. Zoës. l. 3. t. 35. num. 9. Pyrrh. ibid. num. 14. Schmalzgrub. ibid. num. 78.* ubi dicit ad inducendum novum rigorem requiri consensum majoris partis Capituli.

3. R. 2. Altera obligatio Religiosi est ad servandas Ordinis sui constitutiones & regulas, quæ, si sint præceptivæ, obligant juxta qualitatem materiæ graviter vel leviter, si purum con-

contineant monitum, vel sint purè directivæ, per se loquendo non est peccatum eis contravenire. Dico: per se loquendo; nam per accidens ordinariè erit veniale ex affectu tepiditatis, acediæ, otiositatis vel etiam mortale, si adsit contemptus Regulæ vel Superioris, *D. Th.* 2. 2. *q.* 186. *a.* 10. Imò communis est sententia, quòd mortaliter peccet, qui nullum habet perfectionis studium, aut ex consuetudine vel levitate quaslibet regulas vel statuta de se non obligantia infringit, quia ordinariè adest contemptus virtualis, grave damnum disciplinæ vel scandalum, quia alii ejus exemplo ad idem faciendum pertrahuntur, vel facit se Ordini & Superioribus onerosum aut Ordine indignum, *Suar. Laym. l.* 4. *t.* 5. *c.* 9 *num.* 9. Ratio à priori est, quia omnis Religiosus tenetur sub mortali tendere ad perfectionem seu finem suæ vocationis, idque per media à suo Ordine præscripta; atqui si illa media plerúmque ex levitate vel consuetudine negligat, verè non tendit ad perfectionem, imò facit se ineptum ad perfectionem sui Ordinis consequendam: sic quamvis nullum sit peccatum die festo dormire, si tamen per dormitionem me voluntariè faciam ineptum ad audiendam Missam, pecco mortaliter: ergo quamvis Regulæ de se non obligent sub peccato, si tamen per familiarem earum prævarication fiam ineptus ad finem vocationis, aut inferam grave damnum disciplinæ vel scandalum communitati, pecco mortaliter: quod à potiori locum habet, si negligantur ea, quæ ad finem perfectionis religiosæ magis sunt necessaria, v. g. meditatio, examen conscientiæ, occupatio temporis, lectio spiritualis, aut si quis vanis

otio-

otiosisque rebus animum occupando se ad ejusmodi exercitia, vel alias Ordinis functiones continuo, reddat ineptum. Vid. etiam, quæ dixi *Cas.* 10. n. 5. & seqq.

Maxima quoque hìc est obligatio Superiorum, qui connivendo etiam in levioribus facilè peccare possunt mortaliter, ubi subditi forsan non peccant nisi venialiter, ut, si ex timore vel respectu humano, ex desidia, aut quia in iisdem & ipsi culpabiles sunt, non corrigunt eos, qui v. g. silentium liberiùs frangunt, otio torpent, segniùs ad Ecclesiam accurrunt, curiositatibus vacant, potum vel cibum extra horarium sectantur &c. hæc enim & similia, si frequenter & impune fiant, & non cum effectu & conatu debito præpediantur, paulatim totam disciplinam regularem convellunt, aut saltem notabile damnum non solùm pro præsenti sed & pro futuro inferunt, ubi vero est grave damnum, est & gravis culpa in eo, qui illud ex officio impedire debebat *Dian. de dub. reg. R. 38. Pelliz. Lezan Sanch. in dec. l. 1. c. 6. n. 19.*

QUÆR. II. Quid circa clausuram monialium?

R. Tenenda esse sequentia: 1. Clausuram severissimè præcipit Pius V. Bonif. VIII. *Trid. sess. 25. de reg. c. 5.* Greg. XIII. Paulus V. quorum decreta innovavit Alex VIII. præcepitque sub *pœna nullitatis, ne imposterum ad habitum Regularem admittantur Novitiæ, vel jam in probationis anno existentium professiones excipiantur, nisi monasterium, in quo vestiri vel profiteri cupiunt, amplexum sit & ad amussim observet clausuram juxta normam, quam superius relati Pontifices præscripserunt.* Et quamvis hæc de-

decreta in diœcesi Colonienti 30. Aprilis 1690. de mandato Archi-Episcopi Josephi Clem. publicata sint, nondum tamen planè ad praxin forsan ob monasteriorum paupertatem deduci potuerunt. In iisdem decretis statuitur, ut monialis (intelliget professa, nam Novitiæ in odiosis & pœnalibus non veniunt nomine monialium) sine licentia in scriptis obtenta clausuram egrediens, item Superior sine justa causa licentiam concedens & omnes, qui eam sic egressam recipiunt vel comitantur, incurrant excommunicationem majorem Papæ reservatam ipso facto sine ulteriore declaratione; Superior insuper fit inhabilis ad omnes dignitates & officia; posse tamen ab hac excommunicatione, si occulta sit, absolvere Episcopum, docet *Delbene de imm. c. 19. dub. 22. num.* 1. quia *Trid. sess. 24. c. 6. de reform.* concedit Episcopo omnes casus occultos, imò possunt Religiosi privilegiati toties quoties absolvere ab hac excommunicatione etiam publica-, quia habent privilegium absolvendi ab omnibus Papæ extra Bullam Cœnæ reservatis, *Leur. l. 3. tit. 35. q. 918.*

2. Licentiam egrediendi dare potest solus Episcopus non tantùm monialibus subditis, sed etiam exemptis, ut in terminis habet Constitutio Pii V. *circa Pastoralis* apud *Reiffenst. l 3. t. 35. num.* 37. & ibid. *Pyrrh. num.* 37. *Leur. q.* 916. *Barbos. de potes. Episc. alleg.* 102. *à num.* 5. ubi docet, moniales etiam exemptas quòad clausuram subesse Episcopo, ab eóque visitari, ad clausuram cogi, & Superiores sine interventu Episcopi exitum concedentes tanquam clausuræ violatores ab Episcopo 5.

pu-

puniri posse, prout declaravit S. Congregatio apud *Hiac. Donatum to.* 1. *t.* 3. *q.* 1. quod quidem de jure verum est, sed non ex toto in praxi receptum; videmus enim passim Regulares exemptos monialibus sibi subjectis licentiam egrediendi concedere Episcopo non requisito.

6. 3. Episcopus authoritate Apostolicâ potest monialibus etiam exemptis strictam clausuram præcipere, etiamsi eam expresse non sint professæ, quia id est conforme primæ earum regulæ & necessarium ad votorum observantiam, idcóque indirectè includitur in Professione, quam emiserunt. *D. Th. Quodl.* 10. *a.* 10. *Delbene dub.* 3. §. 1. *Leur. q.* 913. *La Croix l.* 4. *num* 68. quare Superiores à professuris vel etiam investiendis meritò exigunt, ut se in scriptis obligent ad acceptandam clausuram, reformationem, strictiorem Regularum observantiam, &c. *Less. in auct. V. Religiosus.*

7. 4. Causa exitûs debet esse gravissima, ut flagrans incendium, pestis, epidimia, lepra vel similis morbus contagiosus, aut alia causa æquè gravis vel gravior, ut inundatio, incursus hostium præsertim hæreticorum vel infidelium, imò sufficere, quòd monialis laboret gravi morbo, à quo in Monasterio curari non possit, docent *Suar. Lav. Pyrrh. num.* 34. & ibid. *Schmalzgrub. l.* 3. *c.* 35. *Reiffenst. num.* 32. *Donatus to.* 4 *q.* 2. *Leur. q.* 915. quia defendere se contra morbum est juris naturalis, & leges humanæ non obligant cum periculo vitæ, unde sæpè videbis à doctis & piis Episcopis monialibus balnea permitti. Causa invisendi amicos, vel assistendi matri infirmæ non subsistit, nisi

nisi forte in raro casu excuset consuetudo legitimè introducta, & ad decem saltem annos continuata. Licentia dolo, metu vel per falsam causam obtenta irrita est, & monialem non excusat. Imò *Schmalzgr. num.* 108. *Leur. q.* 917. *num.* 2. cum aliis docent, monialem prædictas pœnas incurrere, si legitimè egressa cessante egressûs causâ extra moretur. 8.

5. Idem Trid. sub eadem excommunicatione (non quidem per Trid. sed ex stilo curiæ reservatâ, teste *Schmalzgr. num.* 126.) prohibet, ne ad clausuram monialium sine licentia in scriptis obtenta ulla persona ad alliciendum, vel ad carnaliter peccandum apta sive mas, sive fœmina admittatur. Attamen puellas educationis causâ ab anno septimo ad vigesimum quintum cum consensu Superiorum ad locum à dormitorio monialium separatum admitti posse, declaravit S. Congreg. apud Quarantum *in Summa Bullarii. V. Monasteria monialium.* Qualiter conjugatæ, viduæ & ancillæ sæculares admitti possint, vid. apud *Sanch. sup. Barbos. num.* 61. praxis & consuetudo hîc maximè sunt attendenda.

6. Causa ingressûs debet esse gravis & necessaria, ut si organum, horologium, ædificium sint reparanda; si ægræ vena est secanda, si vestis à sartore est metienda, quod alii dicunt in ostio clausuræ fieri debere; sutor ex antiquis calceis mensuram sumere potest. Confessarius regularis licitè ingreditur, & pro majori decentia cum socio, quoties monialis ægra etiam ex mera devotione confiteri vel communicare petit ut declaravit S. Congreg. apud *Delbene d.* 41. *num.* 15. Imò Confessarium diebus saltem Festis & Dominicis in infirmaria mulierum ex concessione 9.

sione Leon. X. celebrare posse, ut ægra Missam audiat, docent *Barb. num.* 4. *Rodriq. te.* 1. *q.* 47. *a.* 4. *Miranda de Sanctim. q.* 2. *a.* 18. ubi probat hoc privilegium nullibi esse revocatum.

De cætero nec ipse Episcopus aut Superiores clausuram ingredi possunt, præterquam in casibus necessariis, qualis censetur causa visitationis, *Sanch. num.* 54. *Barb. num.* 45. ita tamen, ut sint comitati duobus vel tribus sociis Religiosis. Inter causas autem justas non reputatur vestire Novitias vel suscipere Professiones, idque decisum esse à S. Congreg. docet *Barb. l.* 1. *juris Eccl. c.* 44. *num.* 151. similiter non licet ingredi ex causa præsidendi electioni. *Trid. c.* 7.

10. 7. Certum est consuetudinem saltem decem annis continuatam contra clausuram quòad e-& ingressum prævalere posse, cùm sit jure humano introducta, *Reiffenst. num.* 66. & experientiâ constat, *quòd multis in locis*, inquit Sylvius *p.* 1. *V. Clausura Cas. V. voveatur & servetur à monialibus bona clausura, etiamsi ea non servetur cum omni rigore, qui est in Italia, sed modificata juxta personarum, locorum & temporum necessitates.* Nec opus videtur tanto rigore, ubi non sunt tanta seductionum pericula; si vero clausura adeo laxaretur, ut castitas non esset satis tuta, & vergeret in destructionem Religiosæ disciplinæ, consuetudo fieret irrationabilis & per Superiores omnino tollenda, idque tremendis verbis Episcopis mandat *Trid. c.* 5.

11. 8. Licentiam ingrediendi clausuram monialium Episcopo subjectarum dat Episcopus, ad Monasteria exempta dat superior Regularis, *Barb. nu.* 40. *Reiffenst. num.* 57. ubi pro hoc adducit decla-

claratione Cardin. & qui potest aliis dare licentiam ex eadem causa etiam sibi dare potest. Abbatissa hanc licentiam dare non potest, nisi in repentina necessitate Medico, Confessario, chirurgo, opifici, &c. tum ex consuetudine, tum ex tacito Episcopi consensu, DD. cit.

9. Finitâ causâ statim redeundum est, exiguam trahere moram urbanitatis vel etiam curiositatis gratiâ vel nullum, vel tantùm veniale peccatum est, datur enim hîc parvitas materiæ, sicut & si quis tantùm unum alterúmve pedem clausuræ inferat & statim recedat, *Sanch. Rodriq. l. c. La Croix n.* 84. *Reiffenst. n.* 65. 12.

QUÆR. III. Quid circa clausuram virorum?

R. Seqq. 1. Pius V. Greg. XIII. severè prohibuerunt, ne ullæ mulieres, quæ peccato cooperari possunt, ad clausuram virorum admittantur, exceptis Reginis, Ducissis & Fundatricibus earúmque pedissequis, *Rodriq. Pellizz. Laym. c.* 12. *num.* 5. *La Croix num.* 87. testatur etiam Comitissas in Germania admitti, & clausurâ semel apertâ non tantùm pedissequas, sed & quasvis alias. 13.

2. Ingredientes ipso facto incurrunt excommunicationem Papæ reservatam, uti & Religiosi admittentes, qui insuper incurrunt suspensionem à Divinis, privationem officiorum & inhabilitatem ad ea, *Delbene d.* 79. In processionibus, vigiliis, Missis, concionibus, &c. si ita consuetudo habeat, quævis mulieres cum populo clausuram intrare possunt, dummodo arceantur ab officinis internis.

3. *Rodriq sup. Engel Schmalzgr. Laym. sup.*

Pyrrh. num. 45. docent prohibitionem Pii V. tantùm comprehendere mulieres ingredientes sub prætextu privilegii Apostolici. Econtrà *Nav. Pelliz. Donat. Suar. to.* 4. *de Rel. t.* 8. *l.* 1. *c.* 7. *num.* 9. *Reiffenstul num.* 73. probabiliùs docent, omnes mulieres etiam sine prætextu privilegii intrantes vel eas admittentes peccare mortaliter, & incurrere excommunicationem; ita enim habet Declaratio Pii V. inserta Bullario Cherub. *Declaramus fuisse & esse mentem & intentionem nostram, quòd prædictæ litteræ non solùm comprehendant mulieres habere prætendentes facultatem & indulta ingrediendi monasteria, sed etiam mulieres quascunque alias in genere & in specie.* Nec obstat, quòd hæc Declaratio hîc fortè non sit promulgata, nam declarationes non sunt necessariò promulgandæ, quia non afferunt novam legem, sed explicant antiquam, quæ jam promulgata est. Meliùs dicit *Laym. num.* 4. illam declarationem in Germania non esse in tanto rigore receptam, & consuetudinem rationabilem contra clausuram prævalere posse dixi suprà.

QUÆR. IV. Quid circa Religiosos, ejectos, fugitivos, apostatas & habitum dimittentes?

14. R. I. Quamvis olim ob varias causas professus expelli potuerit, hodie tamen nullus ejici potest, nisi sit verè incorrigibilis, hoc est, super delicto gravi, publico & scandaloso ter monitus & punitus, ac unius anni spatio in carcere in jejunio & pœnitentia probatus; demùm *ab ipso Generali tantùm de consilio & consensu sex Patrum ... in Capitulo generali eligendorum plenè probatis causis expulsionis* condemnatus fuerit, uti declaravit

ravit S. Congregatio jussu Urbani VIII. edita 21. Septembris 1628. Ejectus tenetur non tantùm ad vota substantialia, jejunia, abstinentias & alia Ordinis Statuta, sed & tenetur se corrigere, ut iterum ad Ordinem admitti possit, *Sanch l. 6. mor. c. 9. num. 25. Donat. to. 1. t. 8. q. 52. Pyrrhing à num. 169.* De cætero benè notat Landmeter, hodiedum vix aliam ejectionem locum habere, quàm quæ fit perpetui carceris damnatione, & ita declaravit S. Congreg. 19. Junii 1573.

15. ℟. 2. Religiosus sine licentia deserens Monasterium animo ad tempus vagandi, sed iterum redeundi, vocatur fugitivus; si fugiat animo nunquam redeundi sive cum, sive absque habitu, est apostata, *Sanch. c. 8. num. 4. Pyrrh. num. 187. Donat. t. 6. q. 2. Reiffenst. à nu. 244.* Et quamvis de jure communi fugitivus vel apostata excommunicationem non incurrant, nisi habitum dimiserint, *Sanch. num. 11. Donat. q. 6.* attamen in plerisque Ordinibus, & in specie in S. Ordine nostro Præmonstrat. Dist. 3. c. 9. num. 1. apostata etiam non dimisso habitu habetur ut excommunicatus, à qua pœna num. 19. eximitur fugitivus; inter fugitivos reputantur, qui à Conventibus recedunt etiam prætextu Superiores adeundi, nisi obtentâ ab iisdem in scriptis licentiâ, aut docere possint se injustè vexatos licentiam petiisse & non impetrâsse, *Trid. sess. 25. c. 4. de Reg. Sixtus V. in Const. ad Romanum.*

16. ℟. III. Omnes Religiosi non fugitivi, qui habitum temerè dimittunt, ut celent statum & liberiùs vagentur, peccant mortaliter & incurrunt excommunicationem latam à Paulo &

Pio IV. Dico, qui temerè dimittunt, ut celent statum & liberiùs vagentur; nam qui habitum dimittunt in ludo vel recreatione, ut sint velociores, ut natent vel etiam fornicationis gratiâ, dummodo primariò non intendant celare statum suum, sed fornicari, pœnam hanc non incurrunt. Idem à potiori tenet, si quis ex justa causa, v. g. ad evitandum damnum, scandalum, vel infamiam habitum dimittat; sine causa ad horam dimittere videtur tantùm veniale ob parvitatem materiæ. Portare habitum Regularem absconditum sub aliis vestibus ita, ut dignosci non possit, probabiliùs continetur sub dicta prohibitione, & est per se peccatum mortale; probabile tamen est non incurri censuram, quia verba pœnalia strictè interpretanda sunt de propriè habitum dimittente, *Sayr. Suar. Castrop. t.16.d.4.p.6.*

CASUS LXV.

De Religione, prout est virtus, & de vitiis eidem oppositis & in specie de superstit. divinat. magia, &c.

SAburtia *à Parocho Jansenista, 1. jubetur Sanctos non invocare, S. Crucem & imagines non adorare, 2. Sed ipsa nimiùm devota reliquias sui Confessarii osculo, jejunio, oratione & Missæ Sacrificio honorat, 3. 4. 5. 6. Cæremonias varias veteris Testamenti observat. 7. Ægyptios consulit, ex somniis, astris, manuum lineamentis varia prædicit, mensæ, in qua tredecim sunt, non vult*

vult accumbere. 8. 9. 10. *Aquâ benedictâ, crucibus, aliterve morbos sanat, canes mutos reddit, credit se à dolore dentium immunem, si in Paschate à carnibus abstineat.* 11. *Infirma adhibet medicinas de superstitione suspectas.* 12. *Medicum de magia suspectum consulit.* 13. *Et petit ab eo tolli maleficium, si quod sit.* 14. *Rebus à saga vel dæmone acceptis utitur.* 15. *A Deo per miraculum petit instrui & solâ internâ peccatorum confessione salvari.* 16. *Ex joco, ira aut malâ consuetudine in Deum, Sanctos, parentes & bestias convitia evomit, verbis S. Scripturæ abutitur.* 17. *Dæmonem in obsesso adjurat, petit ut exeat in sagam vel ejus vaccam, & multa ab eo interrogat.* 18. Pro Resolut.

QUÆR. I. Quid circa virtutem Religionis?

℟ Seqq. 1. Religio est virtus supernaturalis, ordinans creaturam rationalem ad cultum DEO debitum; hic autem cultus principalè consistit in actibus in- & externis fidei, spei, charitatis, orationis, adorationis, in usu Sacramentorum, in observatione juramentorum, votorum, in jejunio, in cultu Sanctorum, &c de quibus suis locis vel actum est, vel agetur. I.

2. Adoratio est actus sive in sive externus, quo per nostram submissionem profitemur alterius excellentiam; éstque triplex, latria, dulia & adoratio politica; latria est cultus soli DEO debitus ob infinitam ejus excellentiam; dulia est cultus debitus excellentiæ creatæ supernaturali, si hæc excellentia est extraordinaria, veluti maternitas B. M. V. & sanctitas creata humanitatis Christi, cultus his debitus vocatur hyperdulia; adoratio politica est cultus ob excellentiam ali-

quam creatam naturalem, qualis exhibetur Principi, Regi aliísque Superioribus.

2. 3. certum est contra hæreticos, B. V. & Sanctos eorúmque reliquias, modò de iis authenticè constet, & imagines honorandas esse cultu duliæ, cum hac tamen distinctione, quòd Christus, B. V. & Sancti honorentur cultu absoluto, hoc est, propter excellentiam illis propriam, imagines verò & reliquiæ colantur cultu respectivo in ordine ad excellentiam, quæ inest non ipsis, sed Christo, B V. vel Sanctis; sic cruces, clavi aliæque Christi Domini reliquiæ adorantur cultu latriæ respectivo propter Divinitatem non sibi, sed Christo intrinsecam, quam ipsa quodammodo repræsentant.

3. QUÆR. II Quæ sint vitia Religioni opposita?

R. Seq. *Superstitio*, *sacrilegium*, *blasphemia*, *simonia*, *perjurium*, *votorum neglectus*, *&c.* De duobus primis agemus in præsenti, de reliquis in Casu seq. Itáque

1. *Superstitio* est indebitus veri vel falsi Numinis cultus, quando scilicet vel creaturæ exhibetur cultus soli DEO debitus, ut fit in idololatria, magia, divinatione, vana observantia, maleficio, &c. de quibus mox singulatim; vel DEO exhibetur cultus falsus, profanus, ut si DEUM colas per ritus Calvinisticos, Mahumetanos vel similes, in hic semper peccas mortaliter, quia facto profiteris DEUM approbare falsas sectas; idem est, si DEUM velis colere per actum malum, v. g. ebrietatem, fornicationem, mendacium, aut exponendo vel colendo scienter falsas reliquias, promulgando falsa miracula, &c. *Suar. Nav. Sanch. l. 2. mor. c. 37 à num. 7.* hoc enim

enim est æquivalenter dicere, DEUM ejusmodi peccata amare, approbare, &c. quæ est gravis in DEUM irreverentia; DEUM verò colere per actum profanum, superfluum, ut si in Missa addas cæremonias vel orationes ab Ecclesia non præscriptas, ob levitatem materiæ poteris tantum peccare venialiter, *Cajet. 2. 2. q. 95. a. 1. Less. l 2. c. 34. dub. 1.*

2. *Idololatria* est, cultum seu honorem soli DEO debitum tribuere falso Numini, éstque peccatum de se gravissimum.

3 Ex pacto expresso vel tacito à dæmone exspectare vel petere effectus miros, propriè vocatur *Magia*.

4. Ex simili pacto petere vel exspectare à dæmone revelationem secreti, v. g. thesauri abscon-diti, futuri mariti, &c. dicitur *Divinatio*.

5. Per media improportionata, & per consequens ope im- vel explicitâ diaboli procurare sanitates, benevolentias, amores, divitias, &c. dicitur *Vana observantia*.

6. *Maleficium* est vis & potestas nocendi aliis ex pacto expresso vel tacito cum dæmone; pactum expressum est, quando cum dæmone convenis, vel eum invocas pro habendo tali effectu: *Pactum implicitum* (quod serviat pro regula generali) *est, quando adhibes media inutilia, quæ scis neque ex vi sua naturali, neque ex Dei vel Ecclesiæ institutione, habere virtutem causandi talem effectum*, ideòque implicitè ejusmodi effectum exspectas à diabolo, ut si quis per peregrina signa vel verba, per figuras inutiles, per falsitates, v. g. per febrim Christi curet morbos, &c. omnis effectus, sive sit divinatio, observatio vel maleficium, qui fit ex tacito vel expresso ejusmodi pacto, semper est 4.

peccatum mortale, nisi excuset ignorantia vel inadvertentia, *Cajet. a.* 1. *Suar. Less. dub.* 8. *Sanch. c.* 38 *Spor t.* 2. *c.* 9. Putant quidem plures apud *Sanch à num.* 20. *Castropalao hic punct.* 3 *num.* 6. tantum peccari venialiter, si quis ex joco utatur mediis vanis & improportionatis, non quidem credens, sed tantùm volens experiri, an talis effectus sequatur, sed oppositum est tenendum. Ratio est, quia cum scias media illa esse improportionata, vis tentare & experiri, annon fortè dæmon se immisceat, adeóque tentas cum dæmone habere societatem, eúmque invocas sub conditione, ut si pactus sit; talem effectum producat, quod videtur esse mortaliter malum etiamsi fiat ex joco, *Castrop. l. c. La Croix l.* 3. *p.* 1. *num* 11. nec obstat, quòd quis fortè protestetur, se nullam velle habere communicationem cum dæmone, nam hæc protestatio est facto contraria, & ideò frivola.

7. *Sacrilegium* est, quo persona sacra, res sacra aut locus sacer dehonoratur, quod variis modis fieri potest, de quo suis locis.

8. 8. *Blasphemia* est convitium, seu verbum contumelioſum contra Deum, res sacras, aut Sanctos vel alias creaturas, in quantum referuntur ad Deum, eorùmque inhonoratio in Deum redundat, hinc convitia in Sanctos, in res sacras, v. g. in Sacramenta, in Crucem aut Passionem Domini, in imagines, in Reliquias Christi & Sanctorum, semper est blasphemia, quia sancta semper apprehenduntur referri in Deum, tanquam eorum Authorem, non item aliæ creaturæ, ideòque, qui maledicit patri, peccat quidem contra præceptum quartum de honorandis parentibus, non tamen est blasphemus; omnis contumelia

melia in Deum & Sanctos etiam ex joco prolata semper est mortale, utpote gravis in Deum irreverentia, putat tamen Tamb. cum aliis, non esse mortale, si quis ex joco leve quid diceret de Sanctis, quà homines sunt, v. g. Crispinum fuisse sutorem, &c. reliqua dabit resolutio Casûs. Ad quem

R. 1. Sanctos,& sanctas reliquias colèndas esse constat. ex *q.* 4. cultu tamen publico non licet colere, nisi illos Sanctos, qui canonisatione, beatificatione vel communi Ecclesiæ approbatione sunt tales; cultus publicus autem vocatur, qui fit nomine Ecclesiæ, ab eáque est institutus, ut Sacrificium Missæ, exstructio Altaris etiam privati in Sancti honorem, nomen Sancti ponere in Litaniis etiam privatis, aut de eo Collectam in Missa, ejus imaginem in Ecclesiis vel altaribus exponere, &c. defunctum tamen, quem consideratis miraculis, vitæ sanctitate aliisque indiciis prudenter judicas sanctum, quamvis ab Ecclesia pro tali nondum sit declaratus, potes honorare cultu privato, v. g. pedes & reliquias ejus deosculari, imaginem ejus domi habere, preces ad eum fundere, jejunium & votum ei nuncupare, &c quia hæc non fiunt nomine Ecclesiæ, nec pro publico cultu reputantur, *Bonac. Sanch. In dec. c.* 43. *num.* 3. *Reiffenst. l.* 3. *decret. t.* 45. *à num.* 18. ubi desuper refert Constitut. Urban. VIII. 6.

2. Peccat Saburtia exercendo cæremonias Veteris Testamenti præsertim eas, quæ repræsentant Christum adhuc venturum, utpote esus Agni Paschalis, circumcisio, &c. tales enim cæremoniæ nunc sunt abolitæ, vanæ, falsæ & superstitiosæ. 7.

3. Saburtia futura prædicendo, quandóque peccat, quandóque non peccat, si prædicat ex
8. signis omninò improportionatis, quæ nec ex se, nec ex constitutione Dei aut Ecclesiæ cum effectu prænunciato connexionem habent, est manifesta superstitio, quia tunc talis effectus non potest credi futurus à Deo, quia hic ejusmodi divinationes gravissimè prohibet; neque ab angelis aut beatis, quia hi nequeunt agere contra DEI præceptum: neque ex naturali virtute signorum, ut supponitur, ergo ex ope dæmonis, ut patet ex regula data q. 3. Hinc ex astris, ex vultûs, frontis, manuum aut corporum lineamentis, ex sortibus, ex sternutatione, ex somniis, ex volatu vel garritu avium, &c. prædicere effectus liberos à voluntate dependentes, casus fortuitos, divitias, honores, furta, homicidia vel similia, semper est superstitiosum, quia nullam connexionem cum signis habent, *S. Th. 2. 2. q. 95. a. 5.* & si seriò cum firma fide fiat, est mortale; sicut & mortale est consulere ejusmodi divinatores, astrologos, Ægyptios, vulgo Zìginos, si nimirùm fiat animo credendi & se ex hoc dirigendi; secùs si fiat ex curiositate, joci vel risûs causâ; secluso tamen semper scandalo, quod addo, quia si prudenter judices, hos divinatores non ex joco aut scientia naturali agere, sed ex superstitione aut pacto diabolico, nequaquam consulere licet,
9. hoc enim esset inducere ad peccatum. Dixi: *ex signis improportionatis*: nam si signa habeant naturalem connexionem saltem probabilem cum effectu futuro vel occulto, eum prædicere, non erit illicitum; sic ex motu, situ, cursu, conjunctione vel oppositione astrorum divinare ecclipses, ventos, pluvias, tempestates, sterilitatem,

tem, malum non est, item temperamentum hominis sub tali astrorum constitutione concepti vel nati, ejus naturale ingenium, inclinationem in bonum vel malum, quia certum est, quòd astra inclinent; similiter ex physiognomia, hoc est, ex corporis humani temperamento, vultu, manuum corporísque lineamentis, aut etiam ex somniis animi inclinationes humorúmque temperies aliáque similia rectè judicantur; experientiâ enim constat, quòd sanguinei læta somnient, cogitent & ament; melancholici econtrà tristia, mortes, infirmitates; phlegmatici gravia, lapsus, submersiones: item qui in somnis impuris resistunt cogitationibus, meritò casti habentur; qui verò facilem præbent assensum in somno, periculum est, ut & vigilantes consentiant, & similia innumera. Verùm tamen, si ejusmodi 10.
divinatores effectus contingentes, morbos, tempestates, hominis propensiones, &c. majori certitudine affirment, quàm ex astris somniis, aliísque signis consequi possunt, non committunt peccatum superstitiosæ divinationis, sed temeritatis vel mendacii, *Suar. Laym. Sanch. l. 2. in dec. c. 38. num. 29.* Quid si quis mihi superstitiosè divinet, quòd, ubi sunt tredecim in mensa, unus ex illis isto anno sit moriturus; aut quòd hæc navis sit submergenda, an propterea navim vel mensam declinare possum; item ex manuum lineis prædicit quis, me futurum Cardinalem, an ex ea spe licitè tendo Romam? R. Cum *Nav. Cajet. Tamb. Sanch. Sporer l. c.* ex illa spe vel timore aliqua agere vel omittere sine firma credulitate effectûs futuri, non erit mortale, etsi sit stulta & meritò ridenda temeritas, si tamen sæpiùs vel ordinariè juxta ejus-

ejusmodi prædictiones (idem est de somniis futurorum contingentium) te dirigeres, signum esset magnæ credulitatis, adeóque peccatum mortale.

11. 4. Saburtia per cruces, aquam benedictam Evangelium S. Joannis, oratiunculas & similia morbos sanans, committit superstitiosam observantiam; nam quamvis hæc de se bona sint, si tamen fiant cum certa credulitate futuri effectûs, quem Deus non promisit, fiunt superstitiosa; & universaliter *quotiescunque adhibentur ad effectum qualemcunque media impertinentia, vana, falsa, aut, si bona & sancta sint, habent tamen admixtas circumstantias vanas vel inutiles ad talem effectum, aut denique si totum sanctum & bonum sit;* si tamen in iis constituatur *certa fiducia ad consequendum ejusmodi effectum, à Deo non promissum, certum est, esse superstitionem cum implicita saltem invocatione aut pacto cum damone*, quod ex genere suo est peccatum mortale, DD. cit. Hinc superstitio est ad reddendos canes mutos uti textibus S. Script. uti ovis Crucifixo oblatis, floribus ex Altari vel Monstrantia desumptis, aquâ cerâ, sale aut aliis rebus ab Ecclesia benedictis ad sanandos homines vel pecora, cum certa fiducia consequendæ sanitatis vel alterius effectûs, quia ejusmodi certa vis neque ex se, neque ex Dei aut institutione Ecclesiæ illis inest, consequenter ille effectus censetur aliunde peti, scilicet à dæmone, qui etiam non vocatus se libenter ingerit, ut sub specie sanctitatis homines faciliùs decipiat. Dixi cum certa fiducia exspectando effectum infallibiliter, quasi ex opere operato; nam per humilem deprecationem conjunctam cum applicatione alicujus rei ab Ecclesia permissæ, v. g. aquæ

vel

vel salis benedicti, exspectare aliquem bonum effectum, v. g. sanitatem pecorum, utique malum non est, nisi adhibeantur cæremoniæ vel circumstantiæ vanæ & superstitiosæ, ut quòd aqua debeat esse benedicta die Palmarum à Sacerdote, qui vocatur Joannes, in paramentis violaceis, &c. Ex dictis sequitur, similiter superstitiosum esse, per integrum annum quotidie orare preces S. Brigittæ, quamvis de se sanctissimas, cum certa credulitate, quòd orantes morte æternâ nunquam sint damnandi, prout in quibusdam libellis falsò adscribitur, id fuisse S. huic viduæ revelatum; per hanc enim inanem fiduciam homines retrahuntur à Sacramentis, & orationi vim tribuunt infallibilem à Deo non promissam; idem est de aliis oratiunculis, jejuniis, si iis effectus aliquis infallibilis contra febres, dolores dentium, ictus gladii &c. tribuatur.

12. 5. Quando est prudens dubium, an hæc vel illa res habeat vim naturalem ad hunc vel illum effectum, licitè præsumi potest, quòd sic; cum enim miræ sint causarum naturalium virtutes, præsertim herbarum, lapidum, &c. quæ etiam doctissimos sæpè latent, non est ratio sufficiens effectum tribuendi diabolo ex hoc, quòd illa virtus nobis incognita vel dubia sit; hinc saltem in necessitate licitum erit uti ejusmodi re dubiâ in ordine ad sanitatem vel alium effectũ necessarium; modò id non fiat cum infallibili fiducia, adsitque protestatio de non volendo effectum casu, quo aliter quàm ope dæmonis haberi non posset, *Valent. Sanch. c.* 40. *Castrop. pun.* 10. *Sporer La Croix l. c* Ratio est, quòd per protestationem illam tollatur omne commercium cum dæmone, & aliunde ex causa naturali

effe-

effectus sperari potest: ex hac ratione *Sporer* cum multis damnare non audet usum virgæ avellanæ divinatoriæ in quantum per ejus inclinationem deteguntur metalla subterranea auri & argenti, nec damnare ausim ego, etsi in oppositum multas rationes adducat *La Croix num. 35.* Dimittere annulum in vasculum vel vitrum ex fune pendentem inter pollicem & indicem ad indicandas horas diei vel noctis, jam communiter pro superstitione habetur; si certum est, rem à causa naturali esse posse, dubitetur autem, an sit à Deo vel diabolo, præsumitur esse à diabolo, quia constat se Deum rebus vanis non immiscere, DD. cit.

13. 6. In necessitate ad curandum, v. g. gravem morbum ab alio non curabilem, licitè consuli potest de magia suspectus, modò prudenter credatur, non arte magicâ, sed scientiâ naturali curaturus; si de hoc dubites, vel etiam omninò credas, eum usurum medio superstitioso, adhuc te ejus operâ uti posse affirmant *Sanch. Less. Suar. Sporer cum Castrop. pun. 12.* tum quia in dubio nemo præsumitur malus, tum quia ex gravi causa petitur aliquid, quod licitè & sine peccato præstari potest; potest enim, ut supponitur, curare medio naturali, & patet à pari in petitione mutui ab usurario; sed melius contradicunt *Cajet. Wiggers apud La Croix num. 44.* quia hoc esset petere vel admittere beneficium à dæmone, & cum eo habere commercium, vel saltem se hujus periculo scienter exponere, quod non tenet de accipiente mutuum ab usurario; in dubio, an magus vel saga habeat medium naturale curandi vel tollendi maleficium, examinandi erunt super medio adhibendo, si modum

curan-

curandi edicere nolint, præsumendum est de medio magico vel superstitioso, adeóque tunc eorum opera nullatenus est adhibenda, quia intrinsecè malum est petere commercium dæmonis, ejúsque beneficio velle sanari.

7. Si maleficus maleficia posita sine novo maleficio tollere possit, ad hoc tenetur ac cogi potest & debet; secùs si opùs sit novo maleficio, quale censetur esse, si morbus vel febris ab homine transferatur in canem, cattum, vel alium hominem, aut si pro recuperando butyro vel lactè magicè subtracto, lac coquatur ad ignem, dolore tamdiu in sagam translato, usque dum maleficium tollat; aut si speculum magicum inspiciatur, ad dignoscendum furem, adulterum, &c. Licitè autem maleficia tolluntur, removendo signa magica, sive per magum ipsum, sive per quemvis alium, v. g. dæmon homines vel animalia intoxicavit ad positionem ollæ plenæ intextis capillis, ossibus, murium, serpentum, &c. quilibet ejusmodi signum auferre potest, imò ex charitate tenetur, si commodè possit: Item licitè removetur conditio, sine qua non persistit aut perdurat maleficium. v. g. solet diabolus cum mago vel saga pacisci, inficiam, quem tu incantaveris, insufflaveris, tetigeris, &c. nisi mox ipse se cruce signet, aquâ lavet, repercutiat, aut eo die pultem comedat, licitum erit tunc se cruce signare, repercutere, lavare, pultem comedere, quia hoc non est ponere signum magicum, sed impedire per medium de se non malum: hâc ratione judices jubent magos exui, radi, lavari, ne ad tormenta insensibiles, aut planè muti reddantur, *Sanch. Swar. Sayr. Sporer l. c.* 14.

8. Qui impetravit per magiam vel superstitionem 15.

nem aliquid à dæmone, si illa res de se sit bona, v. g. sanitas, scientia, pecunia, (intellige non adulterina vel furto à dæmone ablata) licitè iis, uti potest; quamvis enim gravissimè peccaverit ea ope dæmonis impetrando, tamen rei impetratæ usus de se malus non est, *Delrio, Victoria, Sanch c.41.*

16. 9. Religioni pariter opponitur *tentatio* Dei, quæ definitur, quòd sit dictum vel factum, quo quis vult experiri, an Deus habeat hanc vel illam perfectionem, an sit omnipotens, omniscius, misericors, &c. Alia est Dei *tentatio formalis*, quâ quis dubitans de aliqua Dei perfectione, eandem vult experiri, ut si quis nolit dolere aut confiteri peccata, volens videre, an Deus non sit salvaturus absque his; hæc tentatio Dei formalis semper est peccatum mortale, opponitúrque fidei, quatenus de perfectione Dei dubitat; spei, quatenus præsumit; Religioni specialiter, quatenus irreverenter explorare vult aliquod Dei attributum. Vid. dicta *Cas. 15. num.* 10. Alia est tentatio Dei interpretativa, cùm quis, etsi actu non dubiter de perfectione aliqua Divina, nec expressè intendat de Deo sumere experimentum, tamen aliquid agit, quod ex se refertur ad sumendum de Deo experimentum, ut si quis in lethali morbo respuat omnem medicinam commodè parabilem, sperétque à Deo miraculosè sanari, aut si ex spe auxilii extraordinarii se temeré conjiciat in periculum, v. g. in aquas, in conflictum, è quibus liberari non possit nisi à solo Deo, *S. Th. q. 97. a 8. & ibi Cajet. Valent. Less. c. 45. dub.* 1. fit tamen sæpè venialis, non tantùm ex imperfectione actûs, ob indeliberationem, simplicitatem, ignorantiam, sed etiam

etiam ex levitate materiæ, ut si quis in levi morbo respuat medicinam, confidens à Deo sanitatem consequi ex generali providentia nullo petito miraculo, *Tolet. Sayr. Less. Sanch. Sporer l. c.* Nec semper malum est petere miraculum, sed aliquando est actus spei & fiduciæ, si nempè id necessitas propriæ vel alienæ salutis exigat, ut si quis oret miraculosè instrui in fide, eò quòd aliam instructionem habere non possit.

10. Maledicta seu imprecationes (de quibus *V. Cas. 16. num. 16.*) in homines, jumenta, aut alias creaturas absque speciali ordine vel relatione ad Deum non sunt propriè blasphemiæ; maledicta in Sanctos, Sacramenta vel res sacras indubiè sunt blasphemiæ, & quidem probabiliter ejusdem speciei cum blasphemiis in Deum, *Cajet. Bannes, Arrag. Bonacina, Sanch. c. 31. num. 31.* Blasphemia tamen sæpè habet adjunctas alias malitiæ species, ut si fiat ex odio Dei vel proximi, ex desperatione, ex errore vel voluntario dubio in fide, quæ omnia specialiter in Confessione exprimenda sunt; & quidem blasphemia hæretica cum errore in fide est reservata in Bulla Cœnæ; qui ex consuetudine blasphema verba proferre solent, quamvis id non faciant cum plena advertentia ad malitiam, tamen sub mortali tenentur consuetudinem corrigere, vel non erunt absolvendi, quia ejusmodi verba sunt Deo valde injuriosa & scandalosa, *Less. l. 2. de just. c. 45. dub 5. n 30.* 17.

11. Abuti verbis S. Scripturæ ad res turpes vel profanas cum contemptu, semper est mortale peccatum contra reverentiam rebus sacris debitam, uti ad res honestas vel profanas facetias, si

absit contemptus, neque tam sæpè fiat, ut censeatur esse contemptus, est tantùm veniale, *Tamb. Gobat, La Croix n. 250.*

98. 12. Circa adjurationem dæmonis tenenda sunt seqq. 1. Si fiat in ordine ad habendum ejus auxilium vel familiaritatem, per se patet, esse magiam; si autem adjuratio, Græcè exorcismus, fiat in ordine ad dæmonem in nomine veri Dei expellendum, est licita; quòadmodum requiritur, ut fiat imperativè, v. g. exi, mando, ut facias, &c. si fiat deprecativè v. g. rogo, ut facias, fac mihi hanc gratiam, nisi ignorantia excusat, erit mortale, quia deprecatio præ se fert humilitatem, submissionem aut amicitiam, quæ ad dæmonem habere mortale est, *S. Th. 2. 2. q. 90. a 2. & ibi Cajet. Less. c. 42. dub. 13. à n. 70.*

2. Adjurans licitè interrogat ea, quæ ad dæmonis ejectionem sunt necessaria; longos, curiosos & inutiles sermones cum eo miscere est mortale, unam alterámve indifferentem quæstionem facere ob parvitatē materiæ veniale, reputant *Sylvest. Cajet. Less. l. c. Sanch. in dec. l. 2. c. 42. num. 25. Tamb. l. 3. c. 8. §. 2. cont Castropalao. Dices* 1. Loqui deprecativè cum dæmone est mortale, sed interrogare curiosa vel semel, est deprecativè loqui: ergo. 2. Est communicare cum dæmone, ejúsque operâ uti ad scienda incognita. 3. Quidquid facit dæmon, facit ex gravissimo Dei & hominum odio: ergo sine justa causa non possum eum interrogare; si enim facio, ut de novo aliquid dicat ex Dei & hominum odio. R. Ad 1 N. Min. Interrogare simpliciter est tantùm exponere suum desiderium sciendi, non autem humiliter deprecari, potéstque fieri imperativè: *Mando, ut dicas.* Ad 2. Illa. com-

communicatio est tantùm mortalis, ex qua prudenter præsumor, velle habere amicitiam & societatem cum dæmone, quod ex una vel altera quæstione judicari non potest. Ad 3. Dæmon semper est in habituali & actuali odio Dei, quod per interrogationem curiosam non augeo vel renovo.

3. Exorcista concedere non potest, ut dæmon in alium hominem, etiam indeterminatum exeat, quia quilibet habet jus, ut ab hoc hoste non insideatur; aliud est de bestia, quæ diabolo concedi posset, si non esset alius (quod rarò contingit) eum expellendi modus; cum enim obsessus sit quasi in extremo malo, alter rationabiliter invitus esse non potest, ut bestiam suam pro proximi salute corporis forsan & animæ impendam.

4. Parochus est obligatus ex justitia, & in ejus defectu alii Sacerdotes ex charitate, obsessum exorcizare, si sit spes diabolum expellendi.

5. Laicus solemniter exorcizans non peccat saltem mortaliter, si sit homo intelligens & pius, nec adsit Clericus, qui velit & possit, absitque scandalum, quod abesse credo, si dicat adstantibus, id in tali casu ex charitate proximi esse licitum. Ratio est, quia laicus licitè facit officium Acolythi in serviendo Missæ solenni: ergo & officium Exorcistæ, item in necessitate licitè baptizat; accedit, quòd omnis homo baptizatus, præsertim existens in statu gratiæ, habeat specialem vim in dæmones, DD. cit.

***

CASUS LXVI.

De Simonia.

TIlmon *Clericus dubitat, an simoniæ ejúsque pœnis sit obnoxius:* 1. *Quia fictè promisit temporale pro spirituali.* 2. *Commutavit spirituale pro spirituali.* 3. *Emit sacellum destructum calicem consecratum, quem pro pretio elocat.* 4. *Dedit aliquid gratis, sed eâ intentione, aut ex gratitudine reddatur spirituale.* 5. *Emit S. reliquias, Officium Sacristæ, &c.* 6. *Servit Episcopo ex spe beneficii, frequentat chorum propter præsentias.* 7. *Resignat beneficium Cajo confidens, quòd hic iterum sibi vel amico sit resignaturus.* 8. *Super dote Novitiorum & conviviis paciscitur, nepotem in studiis alit eâ conditione, ut Religiosus fiat.* 9. *Theologiam & Catechesin erga pretium tradit, Magisterium & Cathedram emit.* 10. *Sacramenta, etsi sit satis dives, non nisi erga pecuniam administrat, & pro majore labore plus exigit.* 11. *Pueros muneribus ad Religionem, & Superiores ad eorum admissionem allicit.* 12. *Aliquid exigit pro dispensatione, ejus omissione vel executione.* 13. *Pro dimissorialibus, pro approbatione, pro sententia in causa Ecclesiastica.* 14. *Pro obtinenda Romæ gratia vel justitia, pro habita visitatione.* 15. *Pro sepultura.* 16. *Pro jure Patronatûs & decimarum.* 17. *Pro jure ad fructus beneficii, item pro eo, ut duo Religiosi sibi invicem dent vota ad Prioratum vel Provincialatum.* 18. *In resignatione sibi privatim pensiones reservat vel redimit.* 19. *Aliquid dat pro recommendatione, pro faciliori aditu ad collatorem, vel ut sibi statim significentur*

tur beneficia vacantia. Nuntium ab alio directum auro corrumpit, ut in via subsistat, usque dum ipse beneficium impetraverit. 20. Dat Cajo beneficium, ut se & nepotem ex eo alat, ejus debita solvat. 21. Mutuum à collatore suscipit, ut timore amittendi debiti beneficium conferat. 22. Ab Episcopo beneficium acceptat cum pacto instruendi ejus consanguineum. 23. Cajo non vult conferre beneficium, nisi rogetur à Titio, quem sibi vult habere obligatum. 24. Promittit Titio mille Missas, vel reparare Ecclesiam, aut dare votum ad Pastoratum, ut sibi det votum ad Decanatum. 25. Dat temporale, ut alteri sit motivum conferendi spirituale. 26. Dat bona sua Ecclesiæ eo pacto, ut frater recipiatur in Canonicum. 27. Certat cum collatore quòd sibi beneficium non sit collaturus. 28. Dicit Cajo: Do vel dabo tibi beneficium, qui respondet: Accepto, & do in gratiarum actionem mille aureos; vel: Da beneficium, ero gratus. 29. Postquam alius patrono hæretico pecuniam pro beneficio obtulit, ipse plus offert. 30. Fratri suo emit titulum Ordinationis in mensa Abbatis, & capaciori dat pecuniam, ut se non sistat concursui. 31. In his excusat se per consuetudinem, vel saltem dubitat, an simoniam admiserit. 32. Dat pecuniam vel beneficium Cajo, ut à lite sibi super beneficio intentata desistat, vel sibi debitum solvat. 33. Dat aliquid pro confirmatione vel possessione. 34. Vel ut apud confirmantem non denigretur, aut denigratio facta removeatur. 35. Putat se non obligari ante sententiam restituere beneficium simoniacum aut ejus fructus, tum quia simonia est tantùm Ecclesiastica vel confidentialis, tum quia non est completa, aut est ficta vel mentalis, aut beneficium dimittere non

potest sine infamia, vel gravi damno. 36. *Quia simonia commissa est à tertio, & ipse tantùm solvit munus à tertio promissum.* 37. *Tandem à simonia petit absolvi per Episcopum vel Religiosum Mendicantem.* 38. *Fructus & munera accepta restituit Ecclesiæ, pauperibus vel danti.* Pro Resolut.

QUÆR. I. Quid sit simonia?

I. R. Est studiosa voluntas emendi vel vendendi aliquid spirituale vel spirituali annexum, *S. Th. 2. 2. q. 100. a. 1.* Si detur aut commutetur spirituale erga aliud spirituale non est simonia, nisi id fiat in materia beneficiorum, vel alia ab Ecclesia specialiter prohibita, tunc enim vocatur simonia juris Ecclesiastici, de qua in seq. si ematur aut vendatur spirituale erga temporale aut econtrà est simonia juris divini, cujus malitia consistit in hoc, quòd res spiritualis æstimetur tanquam aliquid æquabile vel commutabile cum re temporali, quæ est magna in Deum & res sacras irreverentia: si quis ficte sine animo se obligandi vel implendi promittat temporale dare pro spirituali, vel contra, propriè non committit simoniam, nequidem mentalem, cùm nihil det, neque intendat dare vel commutare temporale pro spirituali, hinc nec pœnas incurrit, *Cajet. Sotus, Pyrrh. l. 5. t. 3. num. 9. & ibid. Wiestner num.* 18. peccat tamen mortaliter; est enim gravis irreverentia ita abuti rebus sacris mentiendo, & inducendo ad crimen simoniæ, quod credit alterum committere; de cætero ad simoniam tria requiruntur.

1. *Materia spiritualis*, hoc est, ex se aut ex institutione Divina vel Ecclesiæ ad finem supernaturalem ordinata, ut gratia, Sacramenta, sa-

cræ

cræ reliquiæ, S. cæremoniæ, orationes privatæ & publicæ, omnis actus jurisdictionis Ecclesiasticæ, ut dispensatio in votis, juramentis aut impedimentis Ecclesiasticis, absolutio à peccatis & censuris, collatio indulgentiarum, officii, beneficii vel dignitatis Ecclesiasticæ, item omnia his annexa, ut jus Patronatûs, jus decimandi, jus ad reditus beneficii, denique omnia vasa & paramenta sacra, quà talia res ab Ecclesia benedictæ, &c.

2. *Requiritur pretium temporale*, sive pecu- 2.
nia, sive quodcunque aliud per modum pretii æquiparatum rei sacræ; unde extra materiam beneficiorum non est simonia, dare rem spiritualem pro spirituali, Reliquias pro Reliquiis, Calicem pro Ciborio, Missas pro eleëmolynis vel orationibus. *Gonzales*, *Chockier*, *Laym. Leuren. l.* 3. *q.* 90. quia nulla est irreverentia, si una res spiritualis commutetur cum alia, vel constituatur quasi pretium alterius; imò potest excessus valoris materialis unius compensari per pecuniam, ut cùm calix mutatur cum calice, Ecclesia cum Ecclesia, *c. ad quæstiones de rerum perm. Hannol de just. t.* 6. *t.* 2. *num.* 518. Dixi: *Extra materiam beneficiorum*; nam omnis contractus circa beneficia, iisque annexa innitus sine authoritate Superiorũ est simonia, saltem juris Ecclesiastici, velut permutare beneficia authoritate propriâ, aut in iis constituere pensiones, ut latiùs dicam *q.* 10. Ne- 3.
que est simonia, dare rem temporalem pro spirituali materialiter tantùm, ut pecuniam pro calice consecrato, pro Agnis Dei pro vestibus sacris, oleo & pane benedicto, Ecclesiis, Sacellis, loco sepulturæ, &c. modò cariùs non

vendantur ratione consecrationis, quam præcisè valet materia, quia tunc non venditur ipsa consecratio, sed materia sola, aurum, fundus, &c. De Ecclesia quidem dicitur *c. querelam, de simo quod nec emi, nec redimi possit*: sed *d. c.* loquitur de venditione Ecclesiæ Regularis sine consensu Capituli, & ea constitutio contrariâ praxi abrogata est: notandum etiam, quòd prædicta ad usus sacros integra vendi possint; ut vendantur ad usus profanos, debent priùs confringi, ut amittant consecrationem, imò ligna & lapides Ecclesiæ etiam destructæ sine licentia Superiorum vendi prohibentur, *Sylvest. V. Simonia q.* 12. *Valent. Soto, Nav. c.* 23. *num.* 108. neque potest vestis, calix vel alia res sacra erga pretium elocari, quia hoc esset vendere usum rei sacræ, *Suar. l.* 4. *de sim. c.* 14. *Engel. l.* 5. *t.* 3. *num.* 18.

4 3. Ad simoniam requiritur, ut detur aliquid ex pacto im vel explicito; nam ex mera liberalitate vel gratitudine aliquid dare vel recipere non est simonia; pactum explicitum est, in quod partes expressè consentiunt, v. g. do beneficium, ut des pecuniam, ut remittas debitum, ut des mutuò, ut concedas usum domûs, &c. & hoc vocatur *munus à manu*. Vel: Do beneficium, ut mihi servias, causam meam evincas, & vocatur *munus ab obsequio*. Vel: Procurabo beneficium, si me laudes, recommendes, & dicitur *munus à lingua*. Pactum implicitum est, cùm partes quidem expressè non conveniunt, ex circumstantiis tamen satis intelligitur, quòd dans spirituale velit obligare ad retribuendum temporale vel econtrà; ut si dicas: Da beneficium, ero tibi gratus, subintelligendo, per temporale, ùt hodiedum plerum-

rumque subintelligitur ; nam si non retribuas , communiter haberis ingratus. Quòd si nullum pactum interveniat , adhuc poterit esse simonia mentalis , putà , si detur temporale , ut sit finis vel motivum conferendi spirituale , vel detur spirituale eâ intentione , ut alter obligetur dare temporale non ex justitia , sed ex gratitudine aut benevolentia; tunc enim , etsi signatè tantùm aliquid intendatur vel petatur ex gratitudine , virtualiter tamen intenditur ut pretium;gratitudo enim non obligat ad aliquid determinatè,minùs ad aliquid temporale ; nam gratitudini satisfit , si pro benefactore oretur , Missa legatur , eleëmosyna detur , &c. Hinc Inn. XI benè damnavit Prop. 45. *Dare temporale pro spirituali non est simonia , quando temporale non datur tanquam pretium , sed duntaxat tanquam motivum conferendi , vel efficiendi spirituale , vel etiam quando temporale sit solum gratuita compensatio pro spirituali aut econtrà.* Item 46. *Et id quoque locum habet , etiamsi temporale sit principale motivum dandi spirituale , imò etiamsi sit finis ipsius rei spiritualis,sic ut illud pluris æstimetur , quàm res spiritualis.* Vid. dicend. n. 25.

QUÆR. II. Quotuplex sit simonia?

5. Æ. Simonia dividitur *Primò* in eam , quæ est juris divini , & eam , quæ est juris humani seu Ecclesiastici. *Simonia juris Divini* est , quæ propter intrinsecam malitiam à Deo prohibetur , ut cùm venditur, vel erga temporale quomodocunque commutatur res proprié spiritualis , ut Sacramenta , S. Reliquiæ , Officia spiritualia &c. Gravissima enim est irreverentia,si res spiritualis tam vilis habeatur , ut instar mercium vel rerum temporalium pretio venalis exponatur vel com-

mutetur, nec in hoc datur parvitas materiæ; *Nav Suar. Sanch. l. 1. in dec. c. 4. num. 1. Wiestner l. c. Reiffenst. l. 5. t. 3. num. 12.* *Simonia juris humani* dicitur, quæ ab Ecclesia ex motivo Religionis prohibetur, ut cùm beneficium permutatur vel resignatur pro beneficio, de quo *infrà q. 10.* aut venditur vel commutatur res non propriè spiritualis, sed spirituali annexa vel ad eam ordinata, velut officium Sacristæ, œconomi, thesaurarii, Advocati Ecclesiæ, organœdi &c. *c. si quis Episcopus c. 1. q. 1. c. salvator c. 1. q. 3.* intellige, si exerceri soleant per Clericos, secus si per Laicos, *Sylvest. Suar. c. 25. n. 3. Pyrrh. n 121.*

6. *Secundo* dividitur simonia in mentalem, conventionalem, realem, & confitentialem. *Mentalis* non consistit in nudo proposito, sed in actuali collatione rei spiritualis cum voluntate vel intentione obligandi, aut saltem movendi accipientem ad retribuendum aliquod temporale, vel contrà, quamvis id exterius non significetur, neque conventio im- vel explicita intercedat, sed sola spes aut voluntas aliquod temporale pro spirituali tanquam ex debito recipiendi, ut si Prælatus beneficium conferat Clerico, ut ideo obligetur vel moveatur ad ei serviendum, aut Clericus serviat Episcopo eâ intentione, ut ei loco mercedis debitæ conferat beneficium, *Valent. Castropalao pun. 2. n. 3. Wiestner n. 7.* Dixi notanter *tanquam ex debito recipiendi*, si enim aliquid temporale speratur merè gratuitò & liberaliter dandum; non erit simonia, nisi illud temporale principaliter intendatur, nam iterum generaliter tenet simoniam mentalem admitti, quotiescunque spirituale principaliter datur vel

inten-

intenditur propter temporale, aut contrà: ut si quis Missam legat, Sacramenta ministret, concionetur, chorum frequentet propter distributiones vel stipendium temporale, in eo sistendo maximè autem; si temporale intendatur velut pretium æquivalens rei spirituali, *D. Th. quodl.* 8. *a.* 11. *Cardenas* 2. *crisi. d.* 27. *c.* 5. *a.* 2. & patet ex dictis *num.* 5. Certum est, hanc simoniam mentalem esse peccatum, quia in animo æquiparat & commutat spirituale cum temporali, *Gonzales*, *Suar. Leuren. l.* 5. *q.* 71. & patet ex prop. 45. & 46. damnatis sup. *Simonia conventionalis* est externa conventio seu pactum im-vel explicitum dandi vel recipiendi aliquid spirituale pro temporali, conventione tamen nondum impletâ ex utraque parte; est gravius peccatum, quâm purè mentalis. *Simonia realis* vocatur, quæ est ex utraque parte completa, ita ut unus tradiderit pecuniam saltem ex parte, & alter beneficium. *Simonia confidentialis* est, si quis sine expressa Papæ licentia alicui procuret beneficium, conferendo, eligendo, præsentando, instituendo, confirmando, resignando, dando in commendam cum certa confidentia, id est, cum pacto vel quasi pacto, ut is, cui procuratur, illud ipsi vel alteri resignet, aut pensiones solvat, *Engel. num.* 32. *La Croix l.* 3. *p.* 1. *num.* 63. potéstque esse realis vel purè mentalis, ut per se patet 7.

QUÆR. III. An simonia fit, pro ingressu vel receptione in Religionem accipere vel exigere temporale? 8.

R. 1. Est simonia juris Divini pro ipsa receptione ad Novitiatum vel Professionem temporale recipere tanquam pretium, quia sicut Status Religio-

ligiosus, sic & receptio ad illum est aliquid spirituale, *S. Th. q.* 110. *à* 3. *& ibi Sylvius*, *Suar. l.* 4. *c.* 17. *à num.* 4. Idem est, si Monasterium alicui personæ det quid temporale, eo pacto, ut Monasterium ingrediatur, quia hoc est pretio emere vel conducere alterius ministerium spirituale, *Pyrrh. num.* 61. Si quis aliquem alat in studiis vel solvat ejus debita eâ conditione, ut monasterium ingrediatur, vel, si nolit, expensas refundat; item si judex reum absolvat à pœna sub onere, ut convertatur ad fidem, ut fiat monachus &c. non est simonia; *Suar. Palao pun.* 9. Ratio est, quia hìc nil offertur ut pretium religionis aut fidei; nec imponitur absoluta obligatio, sed solùm juveni vel reo datur optio, ut, si velit tali beneficio frui, præstet illud spirituale.

2. Quod attinet ad abusus, qui fiunt circa apparatus & sumptus conviviorum in susceptione, professione & primitiis Regularium, & dona quæ cum exactione, pacto im-vel explicito prò vestiaria, infirmaria, bibliotheca &c. absque vera necessitate exiguntur, ea consuetudo velut corruptela reprobatur *extrav.* 1. *de sim.* neque adest titulus ea exigendi, ideóque ea exigere ad minus est simonia juris Ecclesiastici *Nav. Suar. Pyrrh. num* 60. excipe, nisì veniant in partem dotis aut hæreditatis, tunc enim tenenda sunt, quæ jam dicentur.

3. Licitum est in Monasteriis non satìs fundatis non tantùm acceptare spontè oblata, sed etiam aliquid exigere in dotem vel sustentationem personæ assumendæ, *S. Th. l. c. & ibi Cajet. Sylvius*, *Sylvest. March. Engel. num.* 21. & plurimi apud *Schmalzg. hic num.* 194. quia sustenten-

tentatio non est aliquid spirituale; & sicut pro Sacramento matrimonii nihil licet exigere, benè autem pro onere sustentandi conjugem, ita & hic; nec obstat *c. quoniam de sim.* ubi tanquam simoniacum prohibetur etiam sub prætextu paupertatis aliquid temporale exigere; nam loquitur tantùm de prætextu falsæ paupertatis, quando Monasterium verè inops non est.

4. Si Monasterium sit latìs dotatum, ita ut ex reditibus præhabitis recipiendos commodè alere possit, est simonia pro onere sustentandi vel titulo dotis temporale exigere, claret *ex c non satis, c. veniens, c. dilectus de simon.* omnes cum *D. Th. in 4. dist. 5. q. 3. ad 3.* Præcipua difficultas est, an sit simonia solius juris Ecclesiastici, contra quam consuetudo prævalere possit, vel Juris Divini, ut docet *Roiffenstul à num. 170. cum March. Rodriq.* Idque probari potest 1. *ex d. c. quoniam & extrav. 1. de sim.* ubi contraria consuetudo dicitur corruptela. 2. Quia Monasteria opulenta nihil possunt exigere titulo necessariæ sustentationis, nec est alius titulus: ergo exigunt temporale pro ipsa admissione, *Sylvius a. 3. concl. 5.* idque meritò præsumitur, si assumptus nullum aliud talentum Religioni utile adferat præter pecuniam, *Steph. tr. 4 d. 11. num. 46.* 3. In collatione beneficii aliquid exigere pro jure ad fructus, est simonia juris Divini, quamdiu hoc jus est connexum cum officio spirituali ut dicam inf. *num. 17.* Sed jus ad plenam sustentationem in monasteriis satìs fundatis est connexum cum statu Religioso non minùs, quàm cum beneficio: ergo. 4. Ab eo, qui legitimè est electus, non potest aliquid peti pro confirmatione, quia jus ad eam habet, sed Religiosus

etiam

etiam jus habet ad sustentationem: ergo 5. Talis exactio in Monasteriis opulentis est scandalosa, & retrahit à religione: ergo consuetudo contraria repugnat juri naturali & Divino. Econtrà hanc simoniam esse tantùm juris Ecclesiastici, ideóque consuetudinem contrariam, quæ in Germania passim invaluit, præsertim pro Monialibus, damnandam non esse, docent *Sylvest. Sotus l. 5. q. 6. a. 2. Arrag. q. 100 a. 3. Suar. c. 17. num. 3. Sporer num. 38. Pyrrh. num. 59. Schmalzg. num. 196.* Rationem dant 1. quia talis consuetudo scitur & toleratur ab Ecclesia, imò quòad moniales quascunque divites hanc consuetudinem speciali indulto firmatam esse ab Innoc. VIII. testatur *Tamb. de jur.* Abbatissar. *d. 5. q. 2. & 3. 2.* Non datur temporale pro ipsa receptione, sed in sustentationem recipiendi, & augmentum personarum ac cultûs Divini. 3. Ad portanda onera matrimonii carnalis potest maritus quantumcunque dives petere ab uxore dotem: ergo & Monasterium à Religioso. 4. Monasterium post professionem succedit loco filii, & jam tum habet spem sic succedendi: atqui illa spes est pretio æstimabilis: ergo ejus intuitu aliquid exigi potest. Utráque sententia est probabilis, sed quidquid de hoc sit; etiamsi monasteria forsan nihil possint à novitiandis exigere titulo sustentationis, possunt tamen tam viri, quàm fœminæ quorumvis monasteriorum etiam divitum cum parentibus pacisci & exigere certam pecuniæ quantitatem vel aliud temporale eâ conditione, ut persona ad religionem suscepta eámque professa, eâ portione contenta renunciet juri hæreditatis vel alterius cujuscunque justæ prætensionis.

sionis. *Schmier. hic c.* 1. *num* 115. *Reiffenst. num.* 182. *Schmalzg. num.* 198. Ratio est, quia in tali casu exigitur solùm temporale pro temporali nempè certa quantitas pecuniæ pro jure hæreditatis, quod monasterio post professionem competit nisì ab ante aliter fuerit dispositum, neque Religio tenetur jus illud remittere gratìs; ergo pro hujus remissione licitissimè, ut loquitur *Schmalzg. l. c.* aliquod temporale exigere poterit. Sed quid si in assumendis Novitiis magìs respiciatur ad pinguem hæreditatem, amplam dotem vel favores humanos, quàm ad merita personæ, ita ut obinde digniores, Sed pauperes sæpè prætereantur, nunquid tunc contrahitur labes simoniæ? R. Etsi superior, si pauperem multò digniorem prætereat, ob acceptionem personarum possit peccare graviter, nisì monasterium fortè sit egenum, & opulentior etiam sit dignus, tamen non videtur committi simonia, eò quòd divitiæ non sint nec esse debeant motivum seu finis principalis susceptionis, sed solùm causa impulsiva, quæ voluntatem aliunde satìs motam magìs impellit, & ampla dos vel hæreditas non exspectatur ut pretium susceptionis, sed titulo successionis, quæ debetur monasterio loco filii post professionem; fateor tamen id esse periculosum & valde indecorum ac fini Ordinis repugnans præsertim in Monasteriis bene dotatis accedit, quòd in praxi difficile sit judicare, an divitiæ sint causa impulsiva solùm, an verò motiva.

QUÆR. IV. An sit simonia, exigere aliquid pro doctione vel magisterio?

R. 1. Certum est, pretium accipi posse pro 9.
actu docendi scientias profanas, Matheſin, Philoso-

losophiam, Jurisprudentiam; imò & Theologiam tam moralem, quàm speculativam, quia harum finis est, instruere intellectum ad cognoscendas naturaliter veritates Theologicas; Theologia verò mystica seu Ascesis, Catechesis, Concio, instructio in fide pro pretio fieri non possunt, quia ex fine suo ordinantur ad excitandos affectus supernaturales, ideòque sunt intrinsecè invendibilia, *S. Th. q.* 100. *a.* 3. *ad* 2. *& ibi Cajet. Suar. c.* 18. *num.* 2. 2. Pretium accipi potest pro cathedra vel licentia docendi, pro gradu Magisterii vel Doctoratûs, pro resolutione casûs conscientiæ, &c. *S. Th. l. c. & ibi Arrag. Suar. l. c. Leur. q.* 83. quia nihil datur pro spirituali, sed pro re vel labore naturali.

QUÆR. V. An aliquid dari vel exigi possit pro Sacramentorum administratione?

10. R. 1. Pro ipso Sacramento dare pretium, est simonia juris Divini, quod etiam tenet de Sacramento matrimonii, etsi includat contractum civilem, quia est verum Sacramentum; potest tamen exigi dos & quidem eò major, quò major est contrahentium inæqualitas, quia sic nihil petitur pro ipso Sacramento, *S. Th. Pyrrh. num.* 12. *Illsung t.* 5. *num.* 309. *Wiestner num.* 36. Item potest aliquid dari pro redimenda vexa, si in necessitate Sacramentum injustè negetur, aut tyrannus injustè detineat Eucharistiam, Si Reliquias, &c. quia id non datur ut pretium Sacramenti vel rei sacræ, sed ut à peccato desistat.

2. Certum est, pro administratione Sacramentorum; pro Officio Divino, Litaniis, precibus, sepultura, assistentia matrimonii, &c. tem-

temporale exigi posse, non ut pretium, sed in stipendium sustentationis ministrorum; nam *dignus est operarius mercede suâ*, Matt. 10. *Et qui servit Altari, æquum est, ut vivat de Altari*, 1. Cor. 9. ℣. 13. Nec obstat, quòd Minister fortè sit dives, vel aliunde sustentationem habeat; nam hoc per accidens est, & debetur sustentatio etiam ex hac actione spirituali: non tamen fas est Parocho ob negatum injustè stipendium negare Sacramenta, sed oportet, ut aliâ viâ jus suum prosequatur, *c. 4. 36. & 42. de sim. Engel l. 5. t. 3. n. 14. Reiffenst. n. 200.*

3. Ratione majoris labor is plus exigi potest, non quidem ùt pretium, si labor actioni spirituali sit intrinsecus, sed in sustentationem; qui enim plus laborat, majori sustentatione dignus est, idque à potiori tenet de labore extrinseco, ùt si debeas concionari, dicere Missam statis horis, in loco dissito, cum cantu, &c. & hæc beneficio tuo annexa non fuerint, nunquam tamen plus exigi poterit, quàm lex vel consuetudo permittat, *Gutierez, Valent. Sot. Suar. c. 21. n. 15.*

QUÆR. VI. Utrùm sit simonia, aliquid dare vel exigere pro actu virtutis?

R. 1. Affirmativè, si exigatur temporale ut pretium, secùs, si permittente lege vel consuetudine detur ùt stipendium sustentationis. 11.

2. Potest dari spirituale ex spe & intentione consequendi temporale, dummodo temporale non sit finis principalis, vel econtra; sic enim habet consuetudo, ut detur Religiosis aliisque pauperibus eleëmosyna, spe ab iis obtinendi orationes; & Religiosi offerunt sæcularibus

ribus suas preces & sacrificia, spe consequendi temporalia; pueris dantur munera, ut alliciantur ad Confessionem, Communionem, Ss. Ordines, Statum Religiosum, &c. Hæreticis promittitur matrimonium sub onere, ut convertantur, malefico vita, si fiat Catholicus; neque est simonia Superioribus vel aliis absque omni pacto offerre munuscula, ut facilitetur admissio in Religionem, quia id nullo jure prohibitum est, & ejusmodi munuscula non dantur ùt pretium rei spiritualis, sed ùt incitamentum ad bonum, & ipse Deus promittit bona temporalia iis, qui ejus præcepta servant, non ùt pretium, sed ùt præmium boni operis, *Reiffenst. n. 89. Castropalao p. 11. n. 2. La Croix n. 189.* si verò dentur cum pacto vel obligatione, erit simonia, *Suar. c. 16. n. 16. Less. c. 15. dub. 12.* imò in materia beneficiorum est simonia, etiamsi absque omni pacto detur ex solo motivo vel fine obtinendi spirituale pro temporali, vel contrà, ùt magis explicabitur *num. 25.* an in lusu liceat exponere Missam, Rosarium vel aliud spirituale erga pecuniam, dixi *Cas. 59. n. 15.*

QUÆR. VII. An aliquid dari possit pro potestate spirituali vel ejus usu, vel non usu?

12. Rs. 1. Dare pretium pro potestate spirituali, v.g. excommunicandi, absolvendi, dispensandi, eligendi, præsentandi, aut etiam pro ipso actu absolutionis, dispensationis, electionis, confirmationis, institutionis, installationis, immissionis in beneficium, &c. item pro omissione horum actuum, est simonia, quia hæc omnia sunt quid spirituale vel spirituali annexum, & ordinantur ad salutem animarum.

2. Si indignus absolvatur propter temporale, simo-

simonia committitur ; nam esto, non vendatur tunc verè absolutio, quæ nulla est, venditur tamen usus vel potiùs abusus potestatis spiritualis. *Suar. c. 19. n. 2. Leur. q. 77.* qui etiam dicunt esse simoniam, si Confessarius pœnitentem obliget ad dandas sibi eleëmosynas, quod plerumque saltem scandalosum est.

3. In dispensationibus solet aliquid exigi, non in pretium, sed in mulctam vel in sustentationem dispensantis aut ejus Officialium, attamen Ordinarii aliique Officiales exequentes dispensationem à Sede Apost. concessam non possunt pro examinatione testium vel alio labore pecuniam accipere, nequidem in sustentationem, cùm id ipsum in litteris commissionis sub excommunicatione reservata & nullitate dispensationis specialiter interdici soleat. *Nav. Castropalao p. 12. n. 12. Reiffenst. num. 217.* neque hîc excusare consuetudinem ex variis declarationibus S. Congreg. docet *Garc. de benef. p. 8. c. 1. num. 108.* Notario tamen pro examine testium & sumenda informatione super veritate narratorum in supplica permittitur quarta pars ducati. DD. cit.

4. Simonia est dare vel accipere pretium pro consecratione templi, calicis, campanæ, quia hæ actiones sunt spirituales, posse tamen ab Episcopo quid exigi in agnitionem Superioritatis, docet *Pyrrhing n. 34.* quid ni pro expensis itinetis, si ita habeat consuetudo?

5. Pro collatione Ordinum vel primæ Tonsuræ, pro dimissorialibus, testimonialibus citra simoniam nihil dari aut ab Episcopo vel ejus ministris etiam spontè oblatum acceptari potest, nullâ consuetudine etiam immemoriali

obstante, *Trid. sess. 21. c. 1. de ref.* permittitur soli Notario decima pars aurei, si salarium non habeat, vel ita permittat consuetudo, uti in his partibus, in quibus Trid. secundùm illum rigorem non esse receptum testatur experientia & *La Croix n. 167.*

6. Similiter tanquam simoniaca prohibetur omnis datio vel acceptio munerum, etiam sponte sive ante sive post oblatorum intuitu examinis ad Parochiam, ab hac simonia *dantes & acceptantes absolvi nequeunt, nisi dimissis beneficiis, quæ quomodocunque etiam ante obtinebant, & ad alia imposterùm inhabiles reddantur. Trid. sess. 24. c. 18. de ref.*

7. Est simonia, si Judex in causa Ecclesiastica accipiat pretium pro sententia, quia est actus jurisdictionis spiritualis; si tamen indigeat assessore, pro eo stipendium sustentationis exigere potest. *Pyrrh. à n. 40. Engel. n. 20.*

8. Bonif. VIII. Greg. XIII. & Alex. VII. in Bulla 19. data 2. Maji Anno 1656. sub excommunicatione & nullitate gratiæ obtentæ prohibent omnes donationes, promissiones etiam apud mediatos interessores vel promotores factas pro obtinenda pro se vel alio justitia vel gratia apud S. Sedem, permittunt tamen mercedem convenientem pro labore illis, quibus non incumbit expeditio justitiæ vel gratiæ.

14. 9. *Trid. sess. 24. c. 3. re ref.* præcipit visitatoribus Ecclesiasticis sub pœna dupli, ne ultra procurationes canonicas, hoc est, victum pro se & suo moderato comitatu necessarium quidquam etiam gratuitò oblatum à visitatis per se vel suos acceptent, consuetudine quâcunque etiam immemoriali non obstante, unde inferunt

runt *Barb. Pyrrh. l. 3. t. 39. n. 70. Engel. ibid. n. 16. Reiff. n. 56.* visitatores non posse exigere expensas factas in eundo vel redeundo, in conducendo aut emendo equos, minùs æstimare equos mortuos, vestes detritas, &c. quia vi Trid. solus victus debetur, & quidem tantùm ad dies, quibus fit visitatio. Notandum hìc præcipuè, quòd constitutio *Tridentini* solùm loquatur de Episcopis, non verò de Regularibus, & meritò, quia Episcopi sunt visitatores ordinarii in sua Diœcesi & plerumque ad id abundè dotati, quod non tenet de Regularibus, & sæpè Prælato Monasterii pauperis committitur visitatio Monasterii opulenti longiùs dissiti, quod adire non potest sine magnis expensis, quas si monasterium suum ferre deberet, meritò absterreretur; ideóque videtur satis esse, si visitatores regulares hoc passu servent statuta & consuetudines sui Ordinis, unde etiam passim videmus à viris etiam doctis & timoratis præter victum pro se & suis etiam exigi expensas necessarias itineris, ne visitatio iis præter laborem insuper damnum causet, absterreátque à functione tam salutari, neque aliquid petitur pro ipsa visitatione, quod esset simoniacum, sed pro expensis aut labore, quod de se malum non est, cùm nemo suis militet stipendiis. De visitatoribus à summo Pont. delegatis similiter docent plerique Canonistæ cum *Schmalzg. l. 3. t. 39. n. 100.* quòd iis debeantur mercedes equorum conductorum & honestum viaticum, ut ab uno loco ad alterum commodè transire possint.

QUÆR. VIII. An vendi possit sepultura?

R. 1. Jus sepulturæ in loco sacro absque simonia vendi non potest. *C. quarta & seqq. de* 15.

sim. potest tamen vendi locus vel fundus, sicut vendi potest calix consecratus, quantum valet ejus materia; quia sic non venditur benedictio, nec propriè jus sepulturæ, sed illud materiale, ad quod alia sequuntur. *S. Th. Suar. l. c.*

2. Etiam pro actu sepulturæ pretium exigere est simoniacum, exigi tamen potest, quod vel gratis offertur, vel in sustentationem ministrorum aut fabricam Ecclesiæ dari consuevit. Et hâc ratione excusantur, qui plus ab iis petunt, qui honoratiori loco inhumantur, æquum enim videtur, ut tales plus contribuant non in pretium, sed sustentationem ministrorum vel fabricam Ecclesiæ, si ita consuetudo habeat. *Arrag. Sylvest. Plat. Laym. n. 36. Pyrrh. nu. 40. Schmaltzg. nu. 221.* qualiter res benedictæ, ut Agnus Dei, vestes, Ecclesiæ, calices, &c. vendi possint, dixi *q. 1.*

QUÆR. IX. An vendi possit jus Patronatûs, decimarum vel fructus beneficii?

16. R. 1. Vendere Jus Patronatûs seorsim est simonia, at potest vendi fundus vel prædium, cui Jus Patronatûs annexum est, modò obinde non augeatur pretium; est autem suspicio ideo augeri pretium & simoniam committi, si in contractu de eo fiat expressa mentio: in dubio præsumitur, quòd mentio fiat non ratione venditionis, sed ut emptor sciat jura rei venditæ annexa. *Castropalao pun. 14. n. 5. Engel. n. 25. Pyrrh. n. 75.*

2. Neque vendi potest jus directum decimandi, quia est spirituale vel spirituali antecedenti annexum; potest tamen jus decimandi in uno loco permutari cum jure decimandi in alio; certum etiam est ipsos fructus decima-

rum

rum frumenta, vina, &c. vendi posse, cùm nihil sint spirituale, nec de se spirituali annexum; imò ipsum jus utile decimandi, si authoritate Papæ vel ex consuetudine separatum sit à jure directo, quod semper manet penes Ecclesiam, poterit laicis competere, vendi & emi. *Engel. n. 22.*

3. Fructus beneficii vendi & locari possunt etiam ad longum tempus; prohibetur quidem *extrav. ambitiosæ*, ne locentur ultra triennium, sed nullibi ferè id est receptum, teste *Nav. Cajet. Tolet. apud Castropalao p. 13. n. 5.*

QUÆR. X. Qualiter committatur simonia circa beneficia Ecclesiastica?

Rr. 1. Certum est, beneficium absque simo- 17.
nia vendi, seu pro eo pecuniam accipi non posse, & quamvis plerique Canonistæ cum Julio Claro, Garcia, &c. dicant, id esse simoniam solius juris Ecclesiastici; Theologi tamen communiter docent, esse simoniam jure Divino prohibitam. *S. Th. sup. a. 4. in Corp. Suar. Castropalao p. 3. Pyrrh. n. 75. La Croix n. 118.* Nam quamvis beneficium includat duo, Officium scilicet spirituale & jus ad fructus seu emolumenta temporalia; tamen hoc secundum jus fundatur in primo tanquam in primario, eique est annexum & accessorium: quamdiu ergo à suo principali per Papam (cui soli hoc competit) separatum non est, vendi non potest, quin hoc ipso censeatur vendi ipsum principale seu Officium spirituale; nec obstat, quòd vendi possit calix consecratus quoad materiam, aut fundus, cui annexum est Jus Patronatûs; nam in his spirituale per accidens connexum est temporali tanquam præsup-

posito, ideóque temporale secundùm suum valorem æstimari & vendi poterit absque hoc, quòd censeatur vendi spirituale; at jus percipiendi fructus è beneficio fundatur in Officio spirituali, tanquam in præsupposito & principali, intuitu cujus fructus debentur; ideóque dum venditur jus ad fructus, censetur & principale vendi, ratione cujus fructus debentur; quæ autem habeant rationem beneficii, & per consequens sint materia simoniæ Ecclesiasticæ, dicam *Cas. 76.* Probabile est, Officia Regularium, ùt Prioratus, Rectoratus, Provincialatus, &c. hìc non venire nomine beneficiorum, ideóque non esse simoniam sic paciscì: *Elige me in Principem, & eligam te in Provincialem, Barb. Mendo d. 1. nu. 311. Sanch. cons. l. 2. c. 3. d. 44.* quiá materia pœnalis & odiosa tantùm extendenda est ad beneficia rigorosè talia: certum tamen est, hæc officia esse spiritualia, ideóque, si pro iis detur temporale, erit simonia juris Divini; idem est, si temporale detur pro Vicaria vel Commenda ad tempus, Capellania laica, Coadjutoria, &c. nam quamvis hæc non sint strictè beneficia, ideóque sine simonia propriâ authoritate permutari, resignari &c. possint, non tamen vendi; quia continent Officium spirituale, pro quo temporale accipere est simonia juris naturalis & Divini.

18. 2. Resignare, permutare beneficia authoritate propriâ, aut in resignatione cum authoritate facta privato pacto constituere pensionem, inæqualitatem fructuum pecuniâ vel aliter compensare, pensionem constitutam redimere saltem de stylo Curiæ, alterum ad portandas omnes expensas obligare vel aliud onus extrinse-

cum

cum resignationi adjungere, &c. est simonia juris Ecclesiastici, quod prohibet omne pactum privatum circa beneficia. *Rebuff. Leuren. q. 99.* non tamen est illicitum aut simoniacum ante consensum Prælati partes tractare inter se de permutatione vel constituenda pensione, aut etiam se obligare sub conditione futuri consensûs, quia ejusmodi tractatio vel obligatio non est perfecta permutatio. *Less. Paris. Garc. Chockier de perm. p. 3. c. 7. Suar. c. 31. n. 7.*

3. Dare pecuniam, ut quis tibi rogando, 19.
scribendo, recommendando beneficium impetret, non est simonia; si detur pro labore, damno aut onere gratitudinis, quod recommendans in se suscipit, modò munus non excedat æstimationem laboris & damni. *S. Th. l. c. S. Bonav. in 4. dist. 35. Soto l. 9. q. 7. a. 3. Suar. c. 53. n. 17. Platel. n. 888. Steph. d. 11. à n. 38. Mendo à n. 298.* ubi cum aliis dicit, non esse simoniam, si pecunia detur pro habendo faciliori aditu ad collatorem, vel ut assumatur ad obsequia Episcopi, sicque ejus benevolentiam lucretur ad accipiendum gratis ab ipso beneficium, quia hoc est tantùm remotè sibi per pecuniam ad beneficium viam sternere; idem tener, si famulo Episcopi des pecuniam, ut tibi statim significentur beneficia vacantia. *Viva opusc. 3. q. 9. a. 5.* sed quid si nuntium à Petro ad collatorem directum auro corrumpas, ut tamdiu in via subsistat, usque dum tu præveneris & beneficium impetraveris, an es simoniacus? Affirmat *Pontas* hìc *Casu 1.* sed oppositum etiam videtur probabile, quia peccas quidem graviter per dolum & injuriam, quam Petro facis, sternisque tibi viam per aurum ad be-

neficium, sed solùm remotè & indirectè; & collator tibi conferat beneficium omninò liberè citra omne pactum, ùt suppono.

20. 4. Non est simonia alteri dare beneficium, ut se honestè sustentare possit, quia sustentatio beneficiato debetur, & est finis secundarius beneficii, ergo à collatore licitè intenditur; secùs si detur eâ conditione, ut collatorem vel ejus amicum sustentet aut juvet in solvendis debitis, hoc enim est onus beneficio extrinsecum.

21. 5. Si mutuum suscipias à collatore, ut ille te cogatur eligere vel conferre beneficium, ne alioquin ob tuam impotentiam debitum recipere non possit, es simoniacus, quia timore injusto damni temporalis emis votum, alter tamen sic dando votum non peccat, quia id facit ad redimendam injustam vexam. *Less. Laym. Pyrrh. n. 193.* Si bonâ fide mutuum accepisti, & alter timore perdendi creditum te spontè eligat, nec tu nec alter est simoniacus, quia beneficium dat liberè & sine pacto, ut moveat te ad faciendum id, ad quod ex justitia teneris. Sed quid ad hunc Casum? Cajus mercator prorogat Titio Decano mille aureos eâ conditione, ut post sex annos reddat capitale cum interesse, aut, si malit, ejus loco det beneficia sibi interim vacantia uni ex filiis Caji, an hoc pactum est simoniacum? Pro negativa facit, quòd non sit simonia alere adolescentem in studiis eâ conditione, ut vel Religiosus fiat, vel expensas solvat, ùt dictum est *n. 8.* quia non imponitur ei absoluta obligatio, sed liberum relinquitur vel expensas solvere, vel religionem ingredi, idem videtur dicendum hîc: nihilominùs dico hoc pactum esse simoniacum: & Ratio est, quòd ju-

ra

ra in beneficialibus quævis pacta etiam conditionata prohibeant; & sicut is simoniam committit, qui eo pacto servit Episcopo, ut vel solvat salarium vel loco salarii beneficium, ità & hìc. Ordinariè etiam adest simonia mentalis, sunt enim ita animo comparati, ut intendant temporale commutare erga spirituale, modò pars altera velit; & plerúmq; id principaliter intenditur, & altera conditio solùm velut pallium adjicitur.

6. Qui acceptat beneficium cum pacto in- 22.
struendi juventutem, vel quia instruxit, si beneficium sit loco pretii vel mercedis debitæ, dans & acceptans est simoniacus, secùs si acceptet beneficium, cui onus docendi authoritate Superioris est adjunctum, colligitur ex *Trid. sess. 5. c. 5. sess. 23. c. 18.*

7. Est simonia, si quis Cajo nolit conferre 23.
beneficium, nisi rogetur à Titio, quem vult sibi habere obligatum, quia erga beneficium emit obligationem Titii; si tamen id fieret absque pacto, non esset simonia, *Laym. Pyrrh. tum. 138.*

8. Si quis se obliget ad dandum mille in usus 24.
pauperum, vel ad legendum mille Missas eâ conditione, ut alter det vel procuret beneficium, est simonia; idem tenet, si sic paciscantur: Da mihi votum, & ego dabo tibi vel tuo consanguineo votum, quia Ecclesia circa beneficia prohibuit omnes pactiones sine consensu Superiorum, etiamsi spirituale detur pro spirituali, v. g. fructus eleëmosynarum aut Missarum pro beneficio, vel votum pro voto; idem videtur dicendum, si quis, ut obtineat beneficium, promittat aliquid dare ad fabricam vel repa-

reparationem Ecclesiæ, ùt expressè habetur *c. ex multis* 1. *q.* 3. non tamen erit simonia, si illa obligatio sit beneficio annexa; quia tunc vi talis pacti nullum onus novum imponitur, sicut, si eâ conditione detur beneficium, ut persolvat horas Canonicas, legat Missas à Fundatore impositas, &c.

25. 9. Dare temporale, v. g. obsequium, pecuniam, mutuum eâ intentione, ut alter ex eo tanquam ex fine seu motivo moveatur ad dandum beneficium vel votum, aut econtra, est simonia saltem juris Ecclesiastici, patet ex Propos. damnatis *sup. n.* 4. quamvis oppositum antehac docuerint DD. graviſſimi. Ratio est, quòd si temporale sit motivum dandi spirituale, vel contra, tunc temporale se habet ùt pretium virtuale; cùm enim non detur alio motivo vel titulo, datur reipsâ pro beneficio: ergo committitur simonia, quam etiam admittit, qui recipit temporale, & propter hoc movetur ad dandum beneficium; & sicut Judex, qui ideò fert sententiam iniquam, quia accepit munera, dicitur vendere justitiam, ità ille, qui propter munera confert beneficium, dicitur vendere beneficium, quamvis nullum aliud pactum interveniat; si tamen munus temporale sit exigui momenti, non præsumitur simonia, quia tunc retribuens spirituale non censetur ad hoc fuisse motus à munere, nec alter per munus censetur movere voluisse, *Cardenas*, *La Croix n.* 73. si verò etiam antecedenter detur temporale, non ut alter pro temporali reddat spirituale; hoc enim esset velle, ut temporale fiat motivum conferendi spirituale, quod damnatum est; sed tantùm eâ intentione, ut conciliet sibi ejus amicitiam,

tiam, benevolentiam vel gratitudinem, ex qua exspectatur collatio beneficii vel aliquid aliud, non est simonia, quia tunc motivum conferendi beneficium non est illud temporale, sed amicitia vel gratitudo, cujus occasionem dedit temporale, *Platel. Pyrrh. n. 125. La Croix l. c.* & si juxta *D. Th. q. 78. a. 2. ad 3.* non est usura dare mutuum ad generandam in mutuante obligationem gratitudinis & intendendo, ut ex illa rependat aliquid, quod ipsi placuerit, ita & hìc non erit simonia, dare temporale eâ intentione vel spe, ut reddatur spirituale vel quid aliud ex mera gratitudine aut benevolentia; valde tamen periculosum erit tunc aliquid dare, quando agitur de conferendo beneficio; facilè enim ejusmodi munus fiet motivum collationis, adeóque pretium virtuale & emptio implicita rei spiritualis, tuncque in foro externo præsumi intentionem simoniacam testatur *Pyrrh. l. c. Engel. n. 7.*

10. Dare bona sua Ecclesiæ cum im-vel ex- 26.
plicito pacto, ut assumatur in Canonicum, est simonia juris Divini, secùs si quis simpliciter roget, ut assumatur, vel bona sua det ex mera liberalitate & devotione, etsi Ecclesia expost ipsi, vel ejus liberis in gratiarum actionem conferat Canonicatum, *c. tuanos 34. de sim.*

11. Qui certat cum collatore vel eo, qui 27.
beneficium procurare potest, quòd beneficium non sit impetraturus, simoniam committit; quia spe lucri virtualiter emit beneficii collationem vel procurationem; cùm enim in illorum potestate sit beneficium conferre vel procurare, ideóque sponsionem lucrari, ejusmodi sponsio est palliata emptio & simonia; Nec obstat, quòd

in

in lusu licitè exponam Missam erga pecuniam; nam hoc dato disparitas est, quòd ex concessione Ecclesiæ pro Missa debeatur stipendium sustentationis, non autem pro collatione vel procuratione beneficii.

28. 12. Si Cajus liberaliter dicat: do tibi beneficium, & tu respondeas: accepto, & do in gratiarum actionem mille aureos, non est simonia, nisi des ut pretium æquivalens beneficio. Si autem Cajus dicat: dabo tibi beneficium, & tu dicas: dabo tibi mille, ac in animo ita sis constitutus, (uti ordinariè fit) ut reverà non sis daturus, nisi alter det beneficium, es simoniacus, quia reverà pacisceris, & promittis virtualiter te daturum mille sub conditione, si alter permanserit in voluntate dandi beneficium, quod patet esse simoniam; aliud est, si ob visam in te benevolentiam gratis promittas dare mille, sive Cajus expost det, sive non det beneficium; hoc autem rarò continget, si dicas: confer mihi beneficium, ero tibi gratus, si sincerè procedas, nolens te vel alterum ad quidquam obligare, non es simoniacus speculativè loquendo; in praxi tamen rarò aberit simonia, tum quia hæc verba hodiedum significant determinatè promitti compensationem temporalem; gratitudo autem ad nihil determinatè obligat, ideóque adest implicitum pactum de dando temporali, & dans plerúmque movetur spe temporalis compensationis, quam si non faciat, dicetur ingratus.

29. 13. An patrono hæretico pro impetrando beneficio pecunia licitè dari possit, non convenit inter DD. in praxi pro majori conscientiæ securitate petenda est collatio à Papa, uti & licen-

centia transigendi cum patrono hæretico super fructibus, quod à potiori tenet in Germania, ubi ex tolerantia Ecclesiæ Hæretici tolerati verè retinent jus patronatûs: ergo si ab ipso Hæretico immediatè pro pecunia accipias beneficium, committis simoniam Juris Divini; Papa autem ab ipso jus pro illa vice tollere, & tibi conferre, insupérque dispensare potest, ut cum eo agas super fructibus; si tamen patronus hæreticus vellet beneficium conferre Hæretico vel Catholico indigno, non est simonia dare pecuniam, ut tibi vel alteri digno indeterminatè conferatur; tunc enim non intendis tibi emere beneficium, sed Ecclesiam, quæ jus habet, ut beneficia conferantur dignis, liberare ab injusta vexa; postquam verò unus dignus pecuniam obtulit pro vexa injusta, alius plus offerre non potest, quia vexa Ecclesiæ jam redempta est per primum: ergo secundus non habet titulum, quo à simonia excusetur.

14. Emere titulum ordinationis jam constitutum, v. g. onus aliquot Missarum, cui respondet stipendium honestæ sustentationis, utique simonia est, quia titulus jam constitutus est quid spirituale, per consequens emitur spirituale pro temporali; si titulus nondum est constitutus, v. g. emis ex alterius prædio censum annuum centum imperialium, aut emis mensam apud Prælatum vel Nobilem, super quo censu vel mensa posteà petis ordinari, non est simonia: Ratio est, quòd ille census vel jus mensæ, antequam ab Episcopo in titulum ordinationis assumantur, sint quid merè temporale nulli spirituali adhuc annexum. 30.

15. Si conferendus est pastoratus per concursum 31.

sum & Titius sciens aliis quidem se esse capaciorem; solum verò Pompejum sibi ob majorem capacitatem timeat esse præferendum, ideóque ei certam pecuniam offerat, ut non compareat, sícque Titius beneficium impetret, est simoniacus; quia erga pecuniam emit jus, quod habebat Pompejus se sistendi in concursu, & spem exinde consequendi beneficium, quæ spes erat quid spirituale. *Pontas hìc cas.* 1.

16. Quamvis nulla consuetudo excusare possit à simonia juris naturalis & Divini, adeò ut nunquam liceat dare vel accipere temporale tanquam pretium pro re spirituali, à simonia tamen Ecclesiastica excusat consuetudo per decem adminùs annos continuata. *Reiffenst. Engel n.* 16. Ex hac consuetudine licitè exigitur stipendium pro benedictione nuptiarum, exequiis, collatione Sacramentorum, ùt suprà dictum est.

17. In dubio (multò magìs in probabilitate) quòd simonia non intervenerit, potes te judicare innocentem, & ab omni pœna immunem, quia in dubio delictum non præsumitur, & innocentia est in possessione, *Suar. Pyrrh. n.* 132. etsi forum externum, si verba sint dubia, in odium criminis adeò familiaris simoniam præsumat.

QUÆR. XI. Qualiter hîc vexa redimi possit?

32. R. Circa hoc tres assignari regulas. PRIMA: *Non est simonia, pretio vel aliquo temporali redimere injustam vexam circa jus jam quæsitum,* v. g. potes dare pecuniam, ut quis desistat ab iniqua lite circa beneficium jam plenè à te obtentum. Item, ut Princeps Acatholicus vel alius te non impediat ab usu Episcopatûs, Parochiæ vel alterius

terius beneficii jam legitimè à te obtenti. *S. Thom q.* 100. *a.* 2. *ad* 5. Ratio est, quòd tunc non detur pecunia pro re vel jure aliquo spirituali, utpote quod jam supponitur esse acquisitum, sed pro tollenda vexa. Requiritur autem, ut vexa sit injusta; nam si justè vexeris, v. g. aliquis agit ad te privandum beneficio ob delictum, simonia est pretio vexam redimere, quia jus tuum tunc non est firmum, sed ob delictum auferibile, ergo redimendo vexam, prètio emis tibi jus firmum. Si des aliquid spirituale, v. g. resignas alicui beneficium tenuius, ut cesset vexare in pinguiori, iterum es simoniacus, quia das spirituale pro temporali, scilicet pro liberatione ab iniqua vexa, quæ est quid temporale, *Pirrhing. n.* 108. Intellige si beneficium des ex pacto, secùs si des merè liberaliter ad emolliendum vexantis animum, ut ab injusto processu, à struendis insidiis, ab iniqua vexatione desistat, aut ut pecuniam tibi liquidò debitam consequaris, non committis simoniam, *Pirrhing. nu.* 141. quia non das beneficium ex contractu, neque ut aliquid commutabile cum temporali vexa, sed ut incites ad actum justitiæ, & animum vexantis avertas à peccato.

33. Secunda Regula: Si in jure acquirendo iníque vexeris ab iis, qui prodesse seu jus illud concedere possunt, iisque des aliquod temporale, ut à vexa desistant, simoniam committis, *S. Thom. l. c. Soto, Less. Suar. c.* 30. *n.* 33. *Viva opusc.* 3. *q.* 9. *a.* 4. quia desistere à vexa tunc est reipsâ tibi conferre jus spirituale, quod injustè negabant, adeoque illud jus virtualiter emis:

mis: v. g. Episcopus tibi legitimè præsentato negat institutionem vel electo confirmationem, quamvis tibi institutio vel confirmatio ex justitia sit debita, tamen non potes dare pretium ei, qui instituere vel confirmare detrectat, quia ante institutionem vel confirmationem necdum habes plenum jus, sed illud tibi emis pecuniâ, quod est simoniacum: è contra si jam institutus aut confirmatus es & sola possessio tibi injustè negetur vel impediatur, hanc vexam pecuniâ redimere licebit, quia possessio non est spiritualis, nisi ratione tituli vel juris, cui annexa est: ergo acquisito jam pleno jure & titulo non datur pretium pro aliquo spirituali, sed tantùm pro tollendo impedimento injusto possessionis, quæ consistit in facto temporali, sicut si habeas jus certum decimandi, potes aliquid dare, ne impediaris ab actuali decimarum occupatione, *S. Tho. a. 2. ad 5.* & ibi *Arrag. Vega, Suar. n. 31.* contra *Garciam* & alios.

34. Tertia Regula, non est simonia, etiam circa jus beneficii acquirendum, injustam vexam pretio redimere ab iis, qui obesse possunt, non autem prodesse seu conferre aliquid ad obtinendum beneficium, v. g. aliquis te diffamat, electores aut collatorem vi vel fraude impedit, quò minùs te eligant, potes dare pretium, ut cesset à diffamatione, vi vel fraude, quia hoc est tantùm redimere famam & tollere vim ac fraudem, quâ sublatâ electoribus & collatoribus adhuc liberum est eligere, quem volunt; jam dicta tenent in materia beneficiorum, in qua jura strictiùs procedunt; nam in aliis rebus spiritualibus, ut si injustè negentur Sacramenta, absolutio à censuris, vel aliquis te injustè velit censurare,

surare, licitè hanc vexam pretio redimis, etiam ab eo, qui prodesse seu hæc spiritualia conferre potest, quia pecunia non datur pro Sacramento seu dispensatione, sed ut alium moveas ad explendum suum officium, ad quod ex charitate vel justitia tenetur, *Gloss. in c. ad aures 24. & in c. dilectus 28. V. restituere.* Sed quid si mihi legitimè præsentato Episcopus ideò neget institutionem, quia injustè apud ipsum sum diffamatus, an tunc erit simonia dare aliquot aureos Episcopi Secretario, ut Episcopo persuadeat mihi dare institutionem? affirmat *Pontas Cas. 3.* sed videtur distinguendum, vel enim dantur Secretario aurei eo fine, ut demonstret meam innocentiam, tollatq; infamiam, quâ cessante Episcopus me instituat, non videtur esse simonia, nam si ipsi infamatori, ut supra dictum est, licitè do pecuniam, ut tollat iniquam infamiæ vexam, cur non Secretario Episcopi, ut tollat vexam ab alio positam? nam sicut infamator tenetur tollere infamiam ex justitia, sic & Secretarius ex charitate, si possit, & demonstratâ meâ innocentiâ adhuc Episcopo liberum est facere, quod vult; aliud est, si Secretarius aliâ viâ mihi institutionem procuraret, tunc enim pro sua recommendatione aliquid dare foret simonia, nisi forsan daretur purè in gratiarum actionem absq; omni im-vel explicito pacto, aut aliquid exiguum pro labore, & non ampliùs, quàm æstimatur ille labor. V. dicta *num. 9.*

QUÆR. XII. Quæ sint pœnæ simoniacorum?

R. Sunt seqq. 1. Simonia realis in Religionis ingressu, in Ordine & beneficio Ecclesiasti- 35.

co admissa, tam pro dante quàm accipiente, inducit ipso facto excommunicationem Papæ reservatam; simoniacè ordinans insuper interdicitur ab ingressu Ecclesiæ & saltem ad triennium ipso facto suspenditur à collatione omnium Ordinum, etiam primæ Tonsuræ, *c.* 45 *de sim.* & ordinatus suspenditur ab omni Ordine, usque dum à Papa absolvatur, & incurrit privationem omnium of- & beneficiorum & inhabilitatem ad ea, Sixtus V. in *Bulla* 91. *novum & salutare. Leur. q.* 107.

2. Omnis electio, confirmatio, præsentatio, institutio, etiam ignorante electo vel provisо, simoniacè facta, est irrita ipso facto nullúmque jus tribuit, sed beneficium & fructus ante sententiam restitui debent, etiamsi crimen sit occultum & sic provisus, fit inhabilis ad illud beneficium, etiam ex dispensatione Episcopi obtinendum; aliis tamen beneficiis ritè obtentis ipso jure non privatur, nec ad alia obtinenda fit inhabilis ante sententiam judicis *Extrav. 2. de sim. c.* 23. & 26. *eod. Pyrrh. n.* 95. *Engel. n.* 37. *Leur q.* 105.

3. Beneficia simoniacè obtenta vacant ipso jure & sunt reservata Papæ, *d. Extrav.* 2.

4 Pœnæ enumeratæ extenduntur ad simoniam confidentialem, etsi ex una tantùm parte completam, *Less c.* 35. *dub.* 26. *Pyrrh. n.* 115. *Engel. l. c.* & constat ex Constit. Pii IV. *Romanum*, & Pii V. *intolerabilis.* Item probabiliùs extenduntur ad simoniam juris Ecclesiastici, quæ in permutationibus, resignationibus beneficiorum, &c. committitur; *Suar. c.* 55. *n.* 19. *Pyrrh. nu.* 155. *Viva opusc.* 3. *q ult. a.* 1. quia cit. Extrav. loquitur de utraque simonia juris Divini

vini & Ecclesiastici, & ita habet stylus curiæ, quamvis oppositum, quod docet *Nav. Less. Sanch. Dian. p.* 4. *t.* 4. *R.* 155. non sit improbabile, eò quòd simonia ecclesiastica non sit propriè talis, nec in odiosis veniat nomine simoniæ; excipitur simonia confidentialis, quam jura pœnalia clarè exprimunt.

5. Prædictæ juris pœnæ propter nullam simoniam ipso facto incurruntur, nisi in materia Ordinum, beneficiorum & ingressûs in Religionem, *Nav. c.* 23. *n.* 111. *Engel. n.* 35. *Sporer n.* 41. imò nec in hac materia (si simoniam confidentialem excipias) ipso facto incurruntur, nisi simonia sit realis & ex utraque parte completa, ita ut unus tradiderit pecuniam saltem ex parte & alter rem spiritualem, *Nav. Zerol. Gonzal.* & innumeri, quos refert *Garc. de benef. p.* 8. *c.* 1. *n.* 14. *La Croix n.* 212. quia sic habet stylus curiæ & pœnæ solùm extendendæ sunt ad simoniam perfectam, qualis non est, nisi sit completa; hinc si quis promittat temporale pro spirituali, vel contra, & postea accepto spirituali pœnitentiâ ductus promissum non impleat, non incurrit pœnam simoniæ realis, neque injustitiam committit, cùm conventio de dando spirituali invalida sit, *Suar. l. c. Leur. q.* 72.

6. Ficta promissio rei temporalis erga spiritualem vel contra absque animo obligandi vel implendi sicut non est vera simonia, sic nec pœnas inducit, ut dixi *q.* 1. ideoque ex ejusmodi fictione impetrans beneficium non tenetur illud dimittere; similiter nec simonia mentalis pœnas inducit; hinc si fingas te servitium vel pecuniam dare gratis, cùm tamen des

principaliter ad obtinendum beneficium, econtrà alter eâdem intentione absque omni pacto det beneficium, non teneris beneficium dimittere, *S.T.h.l.c.Dian.p.4.t.4.R.158.*

7. Si simoniacus occultus non possit dimittere beneficium sine gravi damno justi statûs vel famæ, potest dimissionem differre, usque dum dispensationem impetrârit vel periculum damni cessat, *Sanch. Dian. tr. 5. R. 56.* quia Ecclesia & leges humanæ non obligant cum tanto incommodo; fructus tamen percepti restitui debent, quia plerumque occultè restitui possunt sine infamia.

QUÆR. XIII. Quid si simonia non à beneficiato, sed à tertio sit commissa?

36. R. 1. Si electo vel provisо inscio pecunia ab alio data vel promissa sit, ad malitiosè impediendam ejus electionem vel collationem, valet electio & collatio, *c. nobis 27. de sim.*

2. Si à tertio non malitiosè sed in tuî favorem aliquid datum est, & tu ignorans vel etiam suspicans, ne aliquid fieret, contradixisti, postea autem depositâ suspicione beneficium bonâ fide suscepisti, licèt expost certò rescias, simoniam interveniss̃e, provisio non est simoniaca, nec invalida, *c. sicut tuis 33. de sim. La Croix n. 207. Leur. q. 106.* Si verò eventualiter non contradixeris, & te ignorante simonia realis & completa in tuî favorem intervenerit, collatio & provisio ipso facto est nulla, & beneficium (nisi illud per triennium bonâ fide possederis, vel dispensationem obtineas) junà cum fructibus adhuc existentibus ante sententiam restituere debes; fructus tamen tuo ministerio correspondentes velut jura stolæ & præsentias chorales retr-

retinere potes, *d. e. sicut S. Th. l. c. Suar. c. 57. à n. 35. Pirrh. à n. 95. Reiffenst. n. 278.* & certum esse dicit *Leur. l. c.*

3. Si ab initio quidem contradixisti, sed expost certioratus de simonia à tertio in tuî gratiam commissa beneficium acceptes, collatio est nulla, quia cooperaris simoniæ cognitæ saltem quòad executionem, *Castropalao sup. Suar. n. 29,* Idem est, si resciens alium aliquid nomine tuo dedisse, illud ante impetratum beneficium nefario mediatori refundas, hoc ipso enim censeris consentire, etsi antea contradixeris, ideoque provisio est nulla : si refundas post obtentum beneficium, animo ratificandi factum alterius, admittis simoniam, etsi ante contradixeris, & juxta *D. Th. March.* &c. collatio iterum est nulla tenerisque beneficium resignare, quia pecunia data est tuo nomine : ergo si eam refundas, contractum simoniacum comples, & in facto revocas primam contradictionem. Econtra *Suar. Pirrh. l. c. Diana p. 11. t 5. R. 16.* probabiliter dicunt collationem non esse ipso facto nullam, & beneficium retineri posse, usque dum à judice tollatur, quia ut supponitur, contradixisti, & bona fide acceptasti beneficium : ergo collatio fuit valida & completa, & semel valida per subsequens factum simoniacum invalidari non potuit.

4. Si post collationem pecuniam refundas, non animo approbandi factum, sed ne dicaris ingratus, ne alter propter te patiatur damnum, non erit simonia, neque ideò beneficio privari poteris, quia hoc malum non est, sicut malum non est, si pater solvat debita filii malè contracta, DD. cit.

QUÆR. XIV. Quinam à dictis pœnis absolvere possint ?

37. Rᵉ. 1. Per se absolvere potest solus Papa, *extrav. 1. & 2. de sim.* ex speciali tamen privilegio ab excommunicatione absolvere possunt Episcopi & Religiosi Mendicantes, ac cum iis participantes, utpote quibus concessum est absolvere ab omnibus casibus extra bullam Cœnæ Papæ reservatis, modò res non sit publica & ad forum contentiosum deducta. *Trid. sess. 24. c. 6. de ref. Suar. c. 61. n. 4. Castropalao p 8. n. 2. Pyrrh. n. 72. Reiffenst. n. 333.*

2. Si beneficiatus invincibiliter ignoravit, beneficium simoniacè à se fuisse obtentum, dispensare potest Episcopus, ut illud postquam liberè resignavit, retineat, vel potiùs de novo acquirat, si beneficium sit simplex; si verò sit curatum, dignitas vel Prælatura non potest dispensante Episcopo illud retinere aut de novo acquirere, nisi postquam collatum alteri denuò vacaverit, DD. cit. imò & hîc posse dispensare Episcopum, quamdiu electio vel collatio per sententiam non fuit reprobata, docet *Reiffenst. à num. 336.*

3. Si quis sciens vel consentiens beneficium qualecunque simoniacè obtinuit, Episcopus nec pro foro in-nec pro externo dispensare potest, ut talis illud beneficium vel retineat vel alia vice acquirat, etiamsi simonia sit occulta, pro quo *Farin.* adducit declarationem Cardinalium *t. 4. decis. Rotæ f. 7*.

Si simonia sit publica, adeoque necessaria dispensatio, pro foro externo recurrendum est ad Datariam Apostolicam, & supplica consignanda est supremo Datario, si occulta, recurren-

rendum ad pœnitentiariam seu summum pœnitentiarium; attamen testatur *Corradus apud Reiffenst. num.* 343. Papam rarissimè & non nisi ex causis gravissimis in simonia formali dispensare.

QUÆR. XV. Quid circa restitutionem rei simoniacæ?

R. Seqq. 1. Nihil spirituale simoniacè ac- 38.
ceptum præter beneficium est restituendum, quia cætera vel restitui non possunt vel non sunt restituenda ante sententiam, eò quòd canones tantùm mandent restitutionem beneficii, *Less. l.* 1. *c.* 35. *dub.* 29. *Suar. c.* 59. *à n.* 28.

2. Pretium & quodvis temporale acceptum pro re merè spirituali, quæ nullum jus aut commodum temporale adjunctum habet, ex jure naturali ante omnem judicis sententiam restituendum est, quia res merè spiritualis, v. g. Sacramentum, consecratio, benedictio, &c. non est pretio æstimabilis seu vendibilis, & ministri Ecclesiæ non sunt Domini, sed tantùm dispensatores ejusmodi rerum, ideoque venderent rem non suam & intrinsecè invendibilem, sed pro re non sua & invendibili non potest justè accipi & retineri pretium: ergo.

3. Si vendatur res non merè spiritualis, v. g. calix consecratus, castrum, cui annexum est jus Patronatûs, quod accipitur pro materia vel fundo, retineri potest; si verò calix propter consecrationem, vel castrum propter annexum Jùs Patronatûs cariùs venditur, pretium correspondens consecrationi vel Juri Patronatûs ante sententiam restitui debet, quia accipitur pro spirituali, quod est invendibile, *La Croix num.* 242.

4. Quamvis beneficium Ecclesiasticum non sit

merè spirituale, sed annexa habeat emolumenta temporalia, pretium tamen pro beneficio acceptum ante sententiam restitui debet saltem ex jure positivo, *c. de hoc* 11. *de sim. Nav. man. c.* 17. *n* 23. *Laym. c ult. n.* 83. & in hoc convenire omnes dicit *Moya, t.* 6. *d.* 4. *q.* 7.

5. Pretium aut munus simoniacum pro beneficio acceptum non danti, sed Ecclesiæ, in qua est beneficium, restitui debet, *c.* 11. *de sim.* aut pauperibus saltem, si ita habeat consuetudo, *S. Th. q.* 100. *a.* 6. *ad* 3. *Castropalao p.* 26. *n.* 5. *Pirrh. n.* 182. quod tamen alii probabilissimè intelligunt post sententiam judicis; nam ante sententiam standum est juri naturali, quod exigit, restitutionem fieri parti læsæ seu ipsi danti pretium, nisi ipse sponte remittat, aut ex jure clarè monstretur, ipsum ante sententiam jure suo esse privatum, quod monstrari non potest, *Sotus*, *Bann. Arrag. apud Castropalao l. c. Moya n.* 13. *Laym. à. n.* 79. *Sporer. n.* 51. quòd si pactum sit rescissum ante collationem beneficii, certum est, pretium debere restitui illi, qui dedit, quia ob contractum & simoniam non completam pœnas non incurrit: ergo nec pretio suo privandus est.

CASUS LXVII.

De Juramento.

URias juratò asserit leve mendacium, juratò promissa ex parte levi non implet, 1. 2. *Jurat sine causa.* 3. *Semi-deliberatè absque animo jurandi.* 4. *Implendi vel se obligandi.* 5. 6. *Indiffe-*

differentia , 7. *Jurat , se tale peccatum admissurum,vel admisisse* , 8. *Jurat variis formulis* , 9. *Per falsos Deos : per fidem Lutheri* , 10. *Per sanguinem Christi , per existentiam Dei* , 11. *Per fidem Catholicam , per Sacerdotium* , 12. *Per verba dubia*, 13. *Exigit juramentum ab eo , quem scit pejeraturum saltem materialiter* , 14. *Consuetudinem jurandi non emendat* , 15. *Jurat æquivocè* , 16. *Jurat hanc rem tali pretio dari non posse* , 17. *Jurato promittit sub conditione turpi* , 18. *Jurato promittit matrimonium Cajæ & Titiæ, & tamen Cajâ mortuâ non ducit Titiam*, 19. *Hæres non solvit juramenta defuncti* , 20. *Quia jolutio est secundùm quid impossibilis , vel valdè difficilis.* 21. *Fratri jurat , quod velit fieri monachus , ibid. Tandem à patre , Principe,vel Episcopo petit juramenta relaxari, etsi juraverit , non petere relaxationem.*

Post examinata vitia Religioni opposita occurrunt ea , quæ ex virtute Religionis servanda sunt , veluti juramenta , votum, recitatio Horarum Canonicarum,&c. &c.In præsenti agendum est de juramento. Itaque

QUÆR. I. Quid & quotuplex sit juramentum?

Rt. 1. Juramentum est invocatio Divini Nominis vel testimonii ad fidem dictis vel promissis faciendam ; potest autem hæc invocatio fieri vel per simplicem contestationem seu invocationem , ut : *Deus sit mihi testis , quàm verè Deus vivit* : vel etiam per verba execratoria aut imprecatoria , quibus quis sibi vel aliis malum imprecatur , nisi res ita sit , uti juratur; dicendo v. g. *Deus me vel meos puniat , non movear hinc,&c.* 1.

Rt. 2,

℟. 2. Dividitur juramentum præcipuè in assertorium & promissorium. *Per assertorium* juramus aliquid ita esse vel non esse, prout juratur. *Per promissorium* juramus nos aliquid facturos vel non facturos; in juramento assertorio non datur parvitas materiæ; hinc qui scienter jurat falsum, semper peccat mortaliter, etsi materia sub juramento asserta sit leviſſima, patet ex Prop. 24. ab Inn. XI damnata: *Vocare Deum in testem mendacii levis, non est tanta irreverentia, propter quam velit aut possit damnare hominem.* Ratio est, quia Deus scienter vocatur in testem falsi, quæ est magna in Deum ir-
2. reverentia. Juramentum promissorium in executione admittit parvitatem materiæ; hinc si jures, te Petro daturum 8. solidos, si expost des tantùm septem, non peccas mortaliter, sed tantùm venialiter, *S. Tho. 2. 2. q 110. a. 3. ad 5. D. Ant, Nav. Suar. Sanch. in dec. l. 3. c. 4. nu. 23.* contra *Cajet. Valent. Conac. Herman.* &c. quia tunc non facis Deum testem falsi formalis, ut contendunt Adv. sed tantùm falsi materialis; nam dum actu jurabas, habebas animum te obligandi ad 8. & implendi promissum, ut suppono, quòd autem expost non impleas, hoc tunc ignorabas, ergò tantùm siumpsisti Deum in testem falsitatis ignoratæ, adeòque materialis, quod secundùm se præcisè non est irreverentia, ut patet in eo, qui ignoranter falsum jurat.

Dices: Tu jurâsti dare 8. solidos, ergo, si des tantùm septem, scienter facis, ut Deus sumptus fuerit in testem & fide jussorem falsi. ℟. 1. *N. seq.* vel *dist.* facio, ut Deus sit *scienter* sumptus in testem falsi N. ut *ignoranter* sit sumptus trans. nam cum jurabam, non sciebam me mu-

mutatâ mente expoſt non daturum octavum ſolidum. R. 2. *N. ſupp.* Quòd in juramento promiſſorio ſumatur Deus in teſtem ipſius executionis à parte rei futuræ, hæc enim ſæpè eſt incerta, ſed in teſtem voluntatis præſentis de exequendo promiſſo, ideoque ſi non adſit iſta voluntas, dum juratur, juramentum erit formaliter falſum & peccatum mortale. *Inſt.* Juramentum promiſſorium, in quantum aſſerit exiſtere voluntatem præſentem aliquid præſtandi in futuro, in tantum eſt aſſertorium: ergo in quantum eſt promiſſorium, debet dicere aliquid plus, ſcilicet rem ipſam eſſe vi promiſſionis futuram. R. *N. C.* Nam in hoc promiſſorium ſatis diſtinguitur ab aſſertorio, quòd promiſſorium non nudè aſſerat voluntatem hoc faciendi, ſed etiam vi juramenti obliget ad illud præſtandum ſub obligatione gravi vel levi, prout materia fuerit gravis vel levis, ſi enim in voto ad rem levem poſſim me obligare ſolum ſub veniali, cur non in juramento?

QUÆR. II. An & qualiter juramentum ſit licitum?

R. 1. Juramentum de ſe eſſe licitum certum 3.
eſt ex S. Script. Exod. 22. ℣. 8. ubi Deus jubet ſuſpectum de furto jurare; item ex Concilio Conſtantienſe ſeſſ. 8. a. 3. Idem ratio dictat quia per juramentum homo profitetur Deum eſſe primam veritatem, quæ nec fallere, nec falli poſſit; & ut talem invocat in confirmationem ſui dicti vel promiſſi, ideoque, ſi fiat ex rationabili cauſa, eſt actus virtutis Religionis; ſi autem fiat ex levitate vel abſque cauſa, eſt peccatum veniale; non enim decet nomen Domini aſſumere in vanum, & in hoc ſenſu dicitur

Matt.

Matt. 5. ℣. 34. *Ego autem dico vobis, non jurare omninò.* Item Jac. 5. *Ante omnia fratres nolite jurare.*

4. R. 2. Ad licitum & validum juramentum requiruntur seqq.

1. Advertentia & deliberatio; nam sicut votum & quælibet promissio indeliberatè facta non obligant, ita nec juramentum; unde infertur, parentes aliósque excusari à juramento implendo, quando ex primo motu vel iræ impetu jurant punire proles, hoc vel illud facere; quia ejusmodi obligationem nec advertunt, nec intendunt.

2. Rationabilis & justa causa jurandi.

3. Requiritur animus jurandi seu vocandi Deum in testem; nam qui exteriùs tantùm pronunciat verba juratoria, non verè jurat, sicut qui orationem vel votum vocaliter exprimit sine animo orandi vel vovendi, non orat, nec vovet, unde ex ejusmodi juramento utpote invalido nulla oritur obligatio nisi quis ratione scandali, fraudis vel damni proximo illati rem juratam teneatur exequi, peccatur tamen semper, ut certum est ex Prop 25. ab Inn. XI. damnata, quæ sic habet: *Cum causa licitum est jurare sine animo jurandi*, & quidem mortaliter, si quis fictè & sine animo jurandi juret rem falsam, aut illâ fictione causet grave damnum vel scandalum; qui fictè jurat rem veram, probabiliùs tantùm peccat venialiter ob aliqualem irreverentiam & mendacium, quod committit; exercitè enim dicit se habere animum jurandi, quem tamen non habet; excipe, nisi tales sint circumstantiæ, ut quis ex justitia vel obedientia teneatur habere animum seriò jurandi, veluti

in contractu, judicio, abjuratione hæresis &c. *Cajet. Sot. Covar.* & plures apud *Sanch. c. 6. n. 9.* Unde patet, Jansenistas peccare mortaliter, si tantùm exteriùs, sine animo jurandi, Propositiones damnatas adjurent.

4. Non tantùm adesse debet animus jurandi, sed & voluntas implendi rem juratò promissam, aliàs enim jurans peccat mortaliter & admittit perjurium vocando Deum in testem voluntatis implendi, quam scit se non habere, valet tamen ejusmodi juramentum, quia sicut ipsa executio non est de essentia juramenti, ita nec voluntas exequendi, *c. in dolo 1. Caus. 22. q. 1.* 5.

5. In juramento promissorio præter animum jurandi & implendi requiritùr voluntas se obligandi, quia per voluntatem se obligandi promissio essentialiter distinguitur à nudo proposito, & hoc ipso quòd quis velit promittere, etiam vult se obligare; si verò verba externa significent veram promissionem, tu verò internè te nolis obligare, promissio erit invalida & veniale mendacium, nisi aliunde v. g. ex contractu tenearis sub mortali habere animum te obligandi, prout in simili dixi de animo jurandi. *Si dicas*, ita promittens conjungit juramentum cum mendacio, ergo peccat mortaliter & est perjurus. R. N. seq. quia juramentum non cadit super mendacium; nam quamvis juratò promittens exercitè dicat, se habere animum obligandi, sicut dicit, se habere animum jurandi, tamen non jurat se habere ejusmodi animum, sed tantùm jurat, se habere animum exequendi; verùm tali casu non erit juramentum promissorium, sed purè assertorium, quo asserit, existere in se propositum hoc vel illud faciendi absque obligatione. 6.

QUÆR.

QUÆR. III. Quæ sit materia seu objectum juramenti?

7. R. Objectum *juramenti assertorii* est omne factum, sive bonum, sive malum, quod ex certa vel rationabili causa judicatur, esse verum; de incognitis autem vel dubiis Jus jurandum dicere manifestæ temeritatis est & impietatis. *Materia juramenti promissorii* est omne illud, quòd quis honestè seu licitè promittere potest & exequi.

Dixi 1. *Quod honestè*; nam si res aliqua sit vana, inutilis, aut de se nec positivè honesta, nec inhonesta, sed merè indifferens, quæ nec ratione suî, nec ratione motivi spectat ad aliquam virtutem, illa Deo juramentaliter promitti non potest, & promissa non obligat. Ratio est, quia juramentum Deo factum æquivalet voto: ergo sicut votum essentialiter est de re positivè honesta, & quidem de meliori bono, ita & juramentum Deo factum; si tamen res de se quidem sit indifferens, fiat autem ex motivo virtutis honesta, erit materia sufficiens voti & juramenti, v. g. uxor jurat, non comedere carnes, non exire è domo, non indui vestibus melioribus, usque dum maritus redeat; percutere proles, dimittere famulam, non loqui cum vicina, si hæc juret ex naturali tristitia, vana gloria, ira, indignatione vel simili motivo, nullum est juramentum, si id faciat ex motivo virtutis, modestiæ, humilitatis, vitandi peccati vel periculi, validum & obligatorium erit juramentum, *Gobat*, *Reiffenst. Th. Mor. t. 6. dist. 2. à nu.* 20. juramentum factum homini etiam de re indifferente vel minùs bona obligat, nec commutari potest etiam in evidenter melius, nisi

nisì ille consentiat, in cujus favorem juratum est. Ratio est, quia Deus non curat nisì virtuosa & honesta; homo autem quærit sibi utilia, etsi merè sint indifferentia; hinc si jurâsti Petro diviti dare 10. aureos, etsi evidenter meliùs foret illa dare pauperi, id sine consensu Petri facere non potes: & generaliter de juramento homini facto valet Regula desumpta *ex c. 8. & 28. de jurej* quod semper servandum sit, quoties sine peccato servari potest, vid. *Cas. 50. à n. 12.* ubi etiam dixi, qualiter juramento firmentur contractus jure positivo invalidi.

Dixi 2. Licitè; nam juramentum de re etiam tantùm venialiter mala non tantùm non obligat, sed est ad minùs venialiter malum; si jurâsti rem mortaliter malam, v. g. occidere inimicum, ejus ædes incendere, vel injustam etsi veram detractionem juramento confirmas, duplex mortale committis; injustitiæ scilicet & irreverentiæ, in hoc, quòd Deum voces in testem & quasi patronum malitiæ mortalis; si verò juras occidere sine intentione occidendi, perjurus es, sed non injustus, nequidem internè, *Nav. Suar. Sanch. c. 4.* Si juratò asseras, te hoc vel illud mortale peccatum admisisse; si verum sit & fiat ex justa causa, non peccas; si fiat ex vana gloria vel jactantia, peccas quidem mortaliter, quia complaces in mortali; non tamen peccas graviter contra Religionem, quia juramentum non assumis ut medium ad augendam istam complacentiam, sed ad confirmandam veritatem in animis audientium, *Castropalao pun. 5. num. 6.* 8.

Dixi 3. Et exequi possum; nam si res promissa

missa ab initio quidem sit licita, postea autem fiat illicita, impossibilis vel inutilis, cessabit obligatio juramenti, quæ omnia alii brevissimè exprimunt, dicendo, quòd juramentum licitum & obligatorium debeat fieri in *veritate*, in *judicio*, & *justitia*, *Jerem. c. 4. v. 2.* Fit in *veritate*, si non juretur falsum; in *judicio*, seu discretione, si nihil juretur temere, inconsultò & sine justa causa; in *justitia*, si juretur justum, licitum & honestum.

QUÆR. IV. Quid de modo & forma jurandi?

9. R. Forma essentialis jurandi consistit in expressa vel tacita Divini Numinis invocatione, ad astruendam dictis vel promissis fidem: est expressa Divini Numinis invocatio, si dicam: Juro per Deum, Deum testor, Deum testem invoco, per Deum ita est; est tacita invocatio, si jurem per creaturas cum ordine & relatione ad Creatorem, quatenus ejus virtus, bonitas, veritas, sapientia &c. specialiter in eis elucent; ut si jurem per fidem Catholicam, per Evangelium, per Sacramenta, per crucem Christi, per Sanctos, per salutem animæ, per cœlum & terram &c. Innumera sunt verba, de quibus Theologi disputant, an verum contineant juramentum, v. g. Deus scit vel videt ita esse, coram Deo loquor, quod dico, est Evangelium, Deus novit meam conscientiam, testor meam conscientiam, auff meinen Eyd, auff mein Gewissen, meâ fide & honore, bey Trauen, Ehren und Glauben, fide Religiosa, sacerdotali, &c. de quibus omnibus & similibus verbis dubiis dico, quòd ante omnia attendendus sit animus proferentis, qui si non in-

intendat jurare, seu per invocationem Divini testimonii sua dicta vel promissa confirmare, sed tantùm magis seriò affirmare, sicut plerumque fit, non erunt juramenta: si non constet de animo jurantis, recurrendum est ad communem loquentium morem, aut etiam ad particularem loquentis consuetudinem; si enim seriò & frequenter jurare soleat, censetur jurâsse, sin minùs, juramenta non reputantur.

QUÆR. V. Quænam ex præmissis pro praxi inferri possint?

R. Seqq. 1. Jurare per Deos falsos, per sectam falsam, v. g. per fidem Lutheri, non est verum juramentum, quia non est invocatio veri Numinis; est tamen peccatum gravissimum, si fiat seriò, quia honor Deo proprius tribuitur dæmonibus vel sectæ falsæ, secùs si id fiat irrisoriè vel ex joco & circumstantes id intelligant, *Bonac. Castropalao. sup.* 10.

2. Omnia perjuria, sive facta fuerint cum expressa, sive cum tacita Divini testimonii invocatione, quòad confessionem sunt ejusdem speciei, nec tenetur pœnitens exprimere, an per Deum, per Sanctos, aut per creaturas ad Deum relatas falsa jurârit, nisi accedat alia peccati species, v. g. blasphemia, ut si quis contemptim vel irrisoriè juret per capillos, per sanguinem vel membra Christi, aut B. M. V. maximè si per membra inhonesta, quæ est damnatissima & diabolica blasphemia, Gallis & Italis usitata; si hoc modo juretur: Non credo Deum, abnego Deum, Deus est injustus, Deus non sit Deus, nisi hoc fecero, *Sanch. Gobat* censent, esse blasphemiam in tartara detrudendam, eò quòd sensus videatur esse, quòd fides 11.

mea in Deum, in Dei justitiam vel existentiam dependeat à veritate mei dicti; sed *Tamb. Sporer hîc nu. 7.* valdè probabiliter dicunt, non esse blasphemiam, eò quòd verba illa non videantur habere sensum relatum, sed potiùs hunc: Sicut est mihi certum, me per DEI gratiam non recessurum à fide vera, aut sicut certum est, Deum non posse esse injustum, aut non esse Deum, ita suo modo mihi certum est, quòd velim hoc facere, in quo nulla est Dei inhonoratio vel blasphemia; accedit, quòd verba dubia in melius sint interpretanda.

12. 3. Qui jurat per fidem Catholicam, per consecrationem Sacerdotalem, ut est res sacra, verum admittit juramentum; secùs si juret per fidem humanam, seu per suam fidelitatem, aut per Sacerdotium, quatenus est aliqua dignitas in reputatione hominum, quam specialiter deceat loqui falsum; si quis in Confessionali dicat, se falsò jurasse, non statim condemnetur perjurii, si verba clarè non contineant juramentum, interrogandus, an verè & consideratè intenderit Deum vocare in testem falsi? Si neget aut dicat, se ad hoc non reflexisse, sed tantùm voluisse rem firmiùs affirmare, non perjurium, sed mendacium admisit.

13. 4. Qui profert verba verum juramentum non significantia, v. g. dicendo, quàm verè, quàm verè existo, quàm verè sum honestus, &c. si per illa verba verè intendat jurare & intelligat, quid sit jurare, in foro interno verum facit juramentum, quia Deus cor inspicit; secùs si nesciat, quid sit jurare, quia tunc non vocatur Deus in testem, neque ex vi verborum, ut supponitur, neque ex intentione proferentis, quia igno-

ignorat per juramentum invocari Deum: ergò reverà Deum non invocat, quia nil volitum, quin præcognitum.

5. Ex justa causa, v. g. ad avertendum gra- 14.
ve damnum vel injuriam, & non aliàs licet exigere juramentum ab eo, quem timeo aut prævideo pejeraturum aut juraturum per falsos Deos. Ratio est, quia utor meo jure, & alter à perjurio vel invocatione falsi Dei abstinere potest & debet, & adest gravis causa juramentum exigendi: ergo si ipse hoc malè præstet, quòd rectè petitur, ejus malitiæ imputandum venit. Non tamen licitè aliquem induco, ut juret hoc, quod ipse putat esse verum, ego autem scio esse falsum; nam tale juramentum erit quidem respectu ignorantis objecti falsitatem perjurium materiale, respectu autem meî formale, sicut respectu meî est peccatum formale, si ebrium inducam ad blasphemiam vel homicidium, etsi respectu ebrii sit tantùm materiale, *Suar. Bonac. Sanch. c. 8. n. 10. Reiffenst. n. 37.* Si dicas cum *Tab. hic c. 1. §. 6.* ex justa causa, v. g. ad liberandum innocentem jurare id, quod bonâ fide creditur esse verum, etsi à parte rei sit falsum, est actus virtutis: ergo ad hoc licitè induco. R. 1. Ad jussum Heri laborare est actus virtutis: ergo Herus sciens esse diem Festum, poterit jubere famulo Festum ignoranti, ut laboret, quod nemo admittit. R. 2. *N. C.* nam quamvis jurare materialiter falsum possit esse actus virtutis respectu ignorantis, non tamen respectu scientis & inducentis.

6. Consuetudo jurandi indiscriminatim ve- 15
rum & falsum est mortaliter mala, ut per se

paret, ideoque consuetudinario neganda absolutio, usque dum pro ea tollenda seriam adhibeat operam. Consuetudo jurandi cum advertentia, ut verum juretur, non constituit hominem in statu peccati mortalis, etiamsi conjungatur cum consuetudine mentiendi, *Suar. Sanch. c. 5. n. 10. Castropalao p. 9. n. 3.* Ratio est, quia omnia hæc juramenta sunt tantùm peccata venialia, & consuetudo ex illis resultans inclinat solùm ad actus similes; advertentia verò ad veritatem removet periculum jurandi falsum.

16. 7. In juramento uti æquivocatione vel restrictione absque gravi causa, semper est peccatum, & quidem uti restrictione purè mentali, est mortale, quod tunc fit, si retineatur aliquid in mente, quod nec ex verbis, nec ex circumstantiis intelligi potest, ut si petenti eleëmosynam jures, te non habere pecuniam, subintelligendo alienam, quia nec petitio eleëmosynæ, nec tua verba aut aliæ circumstantiæ significant te loqui de pecunia aliena; ideoque mentiris, & quidem juratò, quia aliud habes in mente, & aliud verba & circumstantiæ significant; si quidem verba non significent se solo id, quod in mente retines, significent autem simul cum circumstantiis, erit restrictio non pura, qua quis ex justa causa etiam in juramento uti potest, & Christus usus fuit *Joan. 7.* dicens, non ascendam ad diem festum, subintelligendo palàm & cum publico apparatu & manifestatione signorum, prout cognati eum rogabant, nam statim ascendit occultè; & hoc sensu intelligendæ sunt Prop. 26. 27. 28. ab Innoc. XI. damnatæ, quarum prima sic habet: *Si quis vel solus,*

vel

vel coram aliis, sive interrogatus, sive propriâ sponte, sive recreationis causâ, sive quocunque alio fine juret, se non feciſſe aliquid, quod reverà fecit, intelligendo intra ſe aliquid aliud, quod non fecit, vel aliam viam ab ea, in qua fecit, vel quodvis aliud additum verum, reverà non mentitur, nec eſt perjurus. Nihilominùs reus ſuper crimine nondum ſemi-plenè probato à judice ſub juramento interrogatus poteſt jurare, ſe crimen non admiſiſſe, ſubintelligendo tali modo, ut teneatur fateri; imò *Sanch. Lugo l.c. Sporer n. 115.* probabiliter docent, reum ejuſmodi æquivocatione uti poſſe, etiamſi crimen ſit ſemi-probatum, modò agatur de crimine capitali, & ſit ſpes evadendi; rationem dant, quòd in tali caſu crimen fateri ſit res difficillima & moraliter impoſſibilis, ad quam poteſtas humanà obligare non poſſit, nec ejuſmodi confeſſio abſolutè neceſſaria eſt pro juſtitia vel bono communi, cùm aliter veritas haberi poſſit, putà per teſtes, tormenta, &c. Vid. *Caſ. 62. num. 10.*

8. Mercatores, qui jurant ſibi merces pluris 17.
conſtare & tali pretio dari non poſſe, etſi peccent venialiter, ſine juſta cauſa jurando, ordinariè tamen non ſunt perjuri, quia ſenſus eſt, quòd computato periculo & expenſis ſibi pluris conſtent, nec tali pretio dari poſſint cum honeſto & mediocri lucro, ſi tali ſenſu vera non ſint, perjurium admittunt.

9. Jurata promiſſio ſub conditione turpi, v. 18.
g. juro me tibi daturum centum aureos, ſi occidas Cajum, reſcindi debet ante opus patratum, patrato opere obligat ad ſolvendum promiſſum, quia ſolutio mala non eſt, & alter

jam acquisivit jus ; aliud est de pretio simoniacè promisso , quod solvi non potest accepto beneficio ; quia solvere esset implere contractum simoniacum , quod in se malum & prohibitum est , & alter ex tali contractu nullum jus acquisivit , eò quòd res spiritualis sit invendibilis , & jura contractum annullent.

19. 10. Si hodiè juratò promittas matrimonium Titiæ , cras Cajæ , secunda promissio etsi jurata est invalida , quia est de re illicita , ideòque non teneberis ducere Cajam , quamvis Titia moriatur aut promissionem spontè remittat.

20. 11. Hæres tenetur solvere vota & juramenta realia defuncti , v. g. defunctus juratò promisit Titio novum pallium , si Titius promissionem acceptavit , hæres tenetur dare pallium , quia Titius post acceptationem acquisivit jus , & hæres quòad jura activa , & passiva succedit in locum defuncti ; si promissio non fuit acceptata , aut dolo , vi , metuve à defuncto extorta aut aliter injusta , v. g. defunctus juratò promisit solvere usuras , ad nihil tenetur hæres ; non enim obligatur vi juramenti , quia hæc obligatio est personalis , neque vi promissionis , quia ex promissione iniqua nullum jus acquisivit promissarius , *Tamb hic c. 3. §. 7.* Qualiter obligent juramenta dolo vel metu exorta , dixi *Cas. 50. àn. 12.*

21. 12. Obligatio juramenti (idem est de voto) cessat 1. *Mutatione* materiæ aut circumstantiarum , ut si res juratò promissa fiat illicita , impossibilis , aut adeò difficilis , ut si ille , qui juravit , illam difficultatem suspicatus fuisset , non jurâsset , juramentum enim intelligitur rebus sic stantibus , *c. 10. & 17. de jurej.* Debet autem

diffi-

difficultas ortum trahere ex materia, non autem ex malitia voventis, V. *Caſ. 70. q. 1. 2.* *Condonatione* ſeu remiſſione illius, in cujus favorem juratum eſt, quippe omni promiſſioni etiam juratæ ineſt conditio, ſi is, in cujus favorem facta eſt, impleri voluerit, *c. 2. de ſponſal.* Quòd ſi juramentum principaliter aut etiam æqualiter factum ſit DEO & homini, ut ſi jures fratri tuo intrare Religionem, jures huic Eccleſiæ dare centum aureos, hoc juramentum non poteſt remitti à ſolo promiſſario, quamvis illud acceptaverit, neque à Superiore Eccleſiaſtico invito promiſſario, qui per acceptationem jus acquiſivit. V. *Caſ. 71. n. 17.* 3. *Irritatione*; irritare autem poteſt omnis Superior habens poteſtatem Dominativam in perſonam jurantis, ut pater, tutor, Dominus reſpectu filii, pupilli, ſervi in materiis, in quibus ſunt ſubditi, quod addo, quia ſi filius juratò promittat aliquid de bonis caſtrenſibus vel quaſi caſtrenſibus, aut ſervus de ſuo peculio, Dominus & pater hæc juramenta (idem eſt de votis) irritare non poſſunt, quia hæc bona patri aut Domino non ſunt dominativè ſubjecta: de cætero generaliter verum eſt, quòd omnes, qui poſſunt diſpenſare, irritare vel relaxare vota, (de quibus dicam *Caſ. 70 & ſeq.*) poſſint etiam Juramenta, nisi ſint in favorem tertii; tunc enim nec Papa illa relaxare poterit ſine conſenſu illius, in cujus favorem facta ſunt, nisi relaxationem poſtulet bonum commune vel Eccleſiæ, delictum promiſſarii aut injuria promittentis, *Laym. t. 3. c. 11. n. 9.* Vid. *Caſ. 50. à n. 17.* ubi etiam dixi, qualiter poteſtas ſæcularis valeat Juramentum remittere. Sed quid ſi 22.

quis juravit non petere relaxationem Juramenti? R. Si id juraverit generaliter pro omni casu, Juramentum hoc est invalidum, quia, si adsit justa causa petendi relaxationem, melius est petere, quàm non petere, hinc illud ultimum erit tantùm confirmatio prioris, *Covar. Azor. Sanch. l. 4. c. 8. n. 21.*

CASUS LXVIII.

De Essentia & Materia Voti.

WElffus *varia habet vota, de quorum valore dubitat:* 1. *Quia vovit semi-ebrius, ex ira, tristitia.* 2. *Metu, errore, sine animo se obligandi vel explendi.* 3. *Vovit merè externè, B. M. V. vel Sanctis, rem indifferentem vel eleemosynam, ut consequatur divitias, honores, &c.* 4. *Vovit rem malam.* 5. *Vovit matrimonium aut castitatem ob luxuriæ consuetudinem sibi periculosam.* 6. *Non solvit vota defuncti, cujus ipse est hæres.* 7. *Dubitat, an voverit, an habuerit animum se obligandi.* 8. *Aut satis deliberatè voverit.* 9. *An voverit decem vel quinque, an Religionem solùm experiri, an in ea perseverare.* 10. *Vovit ab alio inductus in ebrietate, quod prævidit.* 11. *Vovit vitare omnia venialia,* 12. *Vovit factum alienum.* 13. *Vovit rem secundùm quid pos-secundùm quid impossibilem.* 14. *Vovit incompatibilia.* 15. *Vovit ex fine malo.* 16. *Sub conditione turpi.* 17. *Contra juramentum de nunquam vovendo.* 18. *De non ingrediendo aliam Religionem, quàm hanc.* Pro Resolut.

QUÆR. 1. Quid sit votum?

R. Est

2. Est deliberata & libera promissio facta 1.
Deo de bono meliori. Dicitur 1. *Deliberata*, quia ad votum requiritur plena advertentia, qualis ad peccatum mortale; est enim actus humanus in conscientia obligans; hinc non valent vota semi-ebrii, dormientis, fatui, &c. Vota facta ex timore, ira, tristitia, vel simili passione sunt valida, nisi passio (quod rarò contingit) prævenerit mentis deliberationem; sicut enim homo in ejusmodi motibus plerumque habet sufficientem deliberationem ad peccandum mortaliter, sic & ad vovendum.

Dicitur 2. *Libera*; nam votum gravi & in- 2.
justo metu extortum probabiliter est nullum, saltem de jure *can. ex c. perlatum, de iis, quæ vi &c.* quod licèt expressè solùm agat de votis solennibus Religiosorum, attamen *Sot. Valent. Nav. Sà, Sanch. l. 4. de vot. c. 3. Sporer* aliique communiter extendunt ad vota simplicia, etsi probabiliter contradicant *S. Anton. Sot. Castrop.* quia *d. c. perlatum* solùm loquitur de Professione Religiosa, ob specialem statûs difficultatem; & per se ad votum sufficit libertas sufficiens ad peccandum mortaliter, sed hæc stat cum metu; ergo. Conf. qui ex metu jurat latroni solvere lytrum, tenetur ex vi juramenti, donec illud relaxetur, ut dixi *Cas. 50. nu. 15.* ergo vovens ex metu obligatur vi voti. Similiter votum debet esse liberum ab errore & ignorantia circa substantiam vel principale motivum, aliàs erit nullum ex defectu consensûs; ubi enim substantia rei non est cognita, non potest esse volita; hinc si quis putet votum non obligare in conscientia, aut iter, quod vovet, credat esse decem dierum, cùm sit viginti; aut

vo-

voveat Petro dare eleëmosynam, quem falsò judicat esse pauperem, hæc vota sunt invalida, quia in duobus primis casibus est error in substantia, in secundo circa principale motivum, quod in eleëmosyna est subleva. e pauperem, qualis non est Petrus. Econtrà error circa accidens rei promissæ, eam non notabiliter immutans, vel circa motivum tantùm impellens, quod solùm facit, ut res libentiùs, non autem simpliciter fiat, non invalidat votum, ut si voveas peregrinationem 8. horarum, cùm sit 9. vel 10. voves eleëmosynam dare pauperi, quem putabas esse pium, & tamen non est. Dixi: circa accidens non notabiliter mutans rem promissam; nam si notabiliter mutet, vovens non obligabitur voto; v. g. vovisti Religionem Carthusianam, putans, in ea vesci carnibus, eris liber à voto, quia hæc circumstantia notabiliter mutat rem promissam, *Less. Sanch. l. c. Bonac. Castrop. hic d. 1. pun. 6.*

Dicitur 3. *Promissio;* non propositum, quia propositum est nuda voluntas aliquid faciendi vel omittendi, sine animo se obligandi; promissio verò essentialiter includit animum se obligandi.

3. Dicitur 4. *Facta Deo*, quod etiam merè internè fieri potest, quia Deus introspicit cor; si quis vovet B. M. V. vel Sanctis, censetur implicitè voviſse Deo in honorem B. V. vel Sanctorum.

Dicitur 5. *De bono;* nam materia, quam voves, debet esse grata Deo, hoc est, positivè bona seu honesta, votum de re indifferente, quæ neque secundùm se, neque secundùm motivum suum spectat ad aliquam virtutem, est nul-

nullum, v.g. voves abstinere à vino, lusu vel carnibus, ut parcas pecuniæ, non est propriè votum; si verò id facias ex motivo temperantiæ vel alterius virtutis, aut ad vitanda peccandi pericula, utique votum erit validum, quia est de re Deo grata: Item voves jejunare vel dare eleëmosynam, ut à DEO impetres scientiam, divitias, &c. vota hæc obligant, quia honestum est ejusmodi bona à DEO petere & exspectare: vovere DEO materiam indifferentem est solùm veniale; quia non est DEO positivè ingrata, sed tantùm non grata; vovere rem mortaliter malum est mortale, quia est gravis irreverentia, offerre DEO rem quasi gratam, cùm tamen sciat DEUM illam summè improbare; ex eadem ratione plurimi dicunt esse mortale DEO vovere rem solùm venialiter malam, quia vovens exercitè & in facto videtur dicere, DEUM ejusmodi rem approbare tanquam sibi gratam, ideòque se eam promittere; *La Croix* tamen *hîc n. 424.* putat, voventem rem venialiter malam plerúmque tantùm peccare venialiter, quia non propriè vovet aut intendit rem illam DEO promittere ut gratam, sed potiùs sumit DEUM in testem, se hoc peccatum veniale facturum, quæ tantùm est venialis irreverentia, ut dixi de jurante rem venialiter malam. Quid si mater voveat peregrinationem eâ intentione, ut filia luxuriosa emendetur vel moriatur? R. Votum esse nullum & sacrilegum, quia est de re mala, quia mater per illud intendit disjunctivè DEUM inducere vel ad emendationem, vel ad mortem filiæ, sicut enim non potest taliter à DEO rogare filiæ mortem sic nec vovere. 4.

Di-

Dicitur 6. *De bono meliori*, intellige non
5. simpliciter, aliàs votum deberet semper esse de re perfectissima; sed de meliori, quàm sit ejus oppositum, hinc quia per se melius est servare consilia Evangelica, quàm non servare, non valebunt vota his opposita, velut votum de non danda eleëmosyna, de non ingrediendo Religionem, de nunquam vovendo, de ineundo matrimonio etiam cum paupere titulo pietatis, &c. quia per se melior & DEO gratior est cœlibatus cum castitate, *Sanch. sup. Castropalao. p. 8.* Valet tamen votum conditionatum, si matrimonium inire voluero, inibo cum hac paupere, quia suppositâ voluntate nubendi gratius est DEO nubere pauperi, quàm alteri *Schmaltzgr. l. 3. t. 34. n. 30.* Dixi, per se; nam per accidens potest esse melius & DEO gratius non dare, quàm dare eleëmosynam, ut si pecuniâ indigeas pro solvendis debitis justitiæ, pro alendis parentibus, uxore, liberis, &c. Similiter per accidens poteris vovere matrimonium, quando scilicet status Religiosus sine injuria sponsæ à te defloratæ iniri non potest. An autem validè voveat castitatem, cui ob consuetudinem luxuriæ matrimonium foret tutius, non est omninò certum, negant *Cajet. Nav. Wiestner, Schmaltzgr. l. c.* quia ejusmodi votum non videtur esse de meliori bono ventis, sed oppositum tenendum est cum *Soto, Arrag. Castropalao. n. 14. La Croix num. 481.* qui non audet hanc sententiam dicere probabilem. Ratio est, quia castitas est bonum absolutè melius etiam consuetudinario, si velit applicare media, quæ habet sufficientia ad refrænandam libidinem, & vovendo castitatem ad ista media se implicitè obliga-

ligavit ; Nec obstat, quòd Apostolus de talibus dicat : *Melius est nubere, quàm uri ;* nam intelligit hoc conditionatè, si scilicet non velint adhibere media efficacia, sicut possunt & tenentur ; & certè si ratio adv. teneret, eò faciliùs quis deobligaretur à voto, quò magis fornicaretur ; nam ob consuetudinem relabendi votum desineret esse de meliori bono, per consequens desineret obligare ; igitur tali suadendum est, ut petat dispensationem, quæ tali casu pro voto non solemni facilè dabitur.

QUÆR. II. Quotuplex sit votum?

R. Votum dividitur 1. in simplex & solem- 6.
ne ; solemne iterum aliud est professionis in Religione approbata ; aliud annexum SS. Ordinibus, utrumque dirimit matrimonium contrahendum, professio insimul matrimonium contractum ratum non consummatum ; vota ab his distincta vocantur simplicia, veluti votum castitatis extra Religionem & Ordines, votum Religionis, votum non nubendi, sacros Ordines suscipiendi, &c. quæ vota matrimonium quidem reddunt illicitum, non tamen invalidum.

2. Dividitur in reale, personale & mixtum, *Reale* est, quo quis promittit rem aliquam ab actu propriæ personæ distinctam, ut calicem, sacram vestem, eleëmosynam, &c. *Personale* est, quo promittitur actio vel omissio in persona propria, v. g. jejunium, oratio, peregrinatio, abstinentia à lusu, à vino, &c. *Mixtum*, in quo actio & res promittitur, v. g. jejunium & eleëmosyna ; votum reale & mixtum, in quantum est reale, transit ad hæredes, non autem, in quantum est personale, ideòque hæ-

res in casu posito tenebitur ad eleëmosinam, non autem ad jejunium, nisi ad hoc se specialiter obligaverit, *Pyrrh. l. 3. decret. t. 34. nu. 12. Engel. ibid. n. 17. Leuren. ibid. q. 890.*

3. Votum aliud est *absolutum*, quod simpliciter obligat, aliud *conditionatum*, quod tantùm obligat sub conditione, aliud *pœnale*, quod sub pœna, ut si voveas eleëmosynam dare, quoties mentitus fueris.

QUÆR. III. Quid in dubio de valore voti?

7. R. 1. Præ omnibus attendi debet intentio voventis, si de hac constare non possit, inquirendum est, pro quo stet possessio, an pro voto, an pro libertate, & pro parte possidente judicandum erit, ut probavi *Cas. 2. n. 5.* si nec de possessione constet, attendendum, pro qua parte sit major præsumptio, aut si etiam de hoc dubitetur, tunc in obscuris, quod minimum est, sequimur, *ff. de Reg. Jur.* Hinc si dubites, an voveris, non teneris voto, quia libertas est in possessione; idem est, si dubites, an voveris, an nudè proposueris; econtra si scias te voviſſe & verba votum significantia expressisse, dubites autem, an habueris animum te obligandi, præsumptio erit pro voto & validitate actûs, quia probato facto præsumuntur interveniſſe omnia ad factum requisita, usque dum aliud probetur, *Schmaltzgr. n. 34.*

8. 2. Si certus sis te voviſſe cum animo obligandi, dubites autem an sufficientem habueris advertentiam & deliberationem, eò quòd fueris turbatus ex somno, potu, passione, phreneſi, &c. præsumptio est pro valore voti; nam votum est certo emissum & ratio excusans incerta,

certa, adeóque votum est in possessione obligationis, *Schmaltzgr. l. c.* Si dubitetur de sufficienti deliberatione ob defectum ætatis, communiter ita distinguunt DD. Si votum emissum est ante septennium, præsumitur imperfectus rationis usus, ideóque votum censetur invalidum; econtrà post septennium præsumitur usus rationis perfectus & votum validum, ita enim plerumque contingit & ex plerumque contingentibus prudens est præsumptio. Sed quid si dubites, an ante vel post septennium voveris? R. ex *Tamb. Sporer hîc num. 24.* votum non obligare, quia dubitatur de essentiali constitutivo voti, dubitatur enim de deliberatione sufficiente, quæ in adeò tenera ætate præsumi non potest, præsertim in his partibus frigidioribus, ubi ingenia seriùs matureſcunt; aliud est in primo casu, quando homines adulti de sufficienti deliberatione ob iram, potum vel somnum dubitant post votum certò emissum; tunc enim votum & plenus usus rationis est in possessione & indeliberatio incerta; econtrà si amens dubitet, an sub finem amentiæ plenè restitutus voverit, præsumitur votum factum in amentia, adeóque esse invalidum, eò quòd amentia certò extiterit ante votum & incertum sit, an tempore voti desierit, *Sanch. l. 1. de matr. d. 9. Sannig. de Relig. dist 4. q. 2.*

3. Si dubites an voveris decem vel quinque 9. Imp. an jejunium in pane & aqua, an ordinarium; si aliunde de tua voluntate constare non possit, præsumeris te ad minimum obligâsse; idem est, si dubites, an voveris copulativè jejunare simul & dare eleëmosynam, vel dis-

junctivè, hoc est, vel jejunare, vel eleëmosynam dare, aut indeterminatè voviſti veſtem, equum, & dubitas, an meliorem, potes præſumere minus, nisi fortior ſit præſumptio contra te; ſi die ſtatuto non poſſis jejunare & dubites, an voveris alio die ſupplere, in his & ſimilibus ſemper præſumere poteris in tuum favorem, *Wieſtn. n. 28. Schmaltzgr. n. 38.* Denique ſi promiſiſti ingredi Religionem, & dubites, an te volueris obligare ad eam experiendum, vel ſimul ad profitendum in ea, *Sanch. Suar. Laym.* dicunt, & hîc præſumi minus, ſcilicet quòd te tantùm volueris obligare ad ingreſſum & experimentum, per conſequens, ſi ex juſta cauſa egrediaris, liber eris à voto; ſi verò voviſti perſeverantiam ſeu profiteri, licèt ex juſta cauſa, v. g. ob morbum ſemel egreſſus vel dimiſſus fueris, ceſſante cauſâ teneris iterum inſtare, ſi ſit ſpes receptionis.

4. Si dubites, an votum expleveris, aut adhuc explere poſſis, teneris tentare & exequi, quantum potes, quia votum eſt in poſſeſſione; item ſi dubites, an votum ſit de re mala vel bona aut indifferente, teneris conſulere hominem doctum vel petere diſpenſationem, quia iterum ſtat poſſeſſio pro voto, quia certus es te voviſſe: teneris ergo inquirere, an validè.

10. QUÆR. IV. Qualiter hîc reſolvendi ſint plures caſus practici?

R. Modis ſeqq. 1. Qui prævidet ſe quæri ad ebrietatem eâ intentione, ut in ea voveat v. g. ingredi Religionem, ſi id prævidens votum approbet caſu, quo eſſet futurum, tenetur voto ſecuto, quia hæc prævia approbatio eſt volun-

tas

tas se obligandi DEO sub conditione voti in ebrietate secuturi: ergo secutâ conditione obligat; si prævidè non approbavit, non tenetur voto in ebrietate secuto, quia tunc nec in ebrietate, nec antè consensit.

2. Materia voti debet esse possibilis & in potestate voventis; hinc non valet votum de vitandis omnibus omninò venialibus, quia id cum ordinario DEI concursu est moraliter impossibile; est communior contra aliquos, qui non improbabiliter dicunt, ejusmodi votum obligare, non quidem ad vitanda omnia omninò venialia, etiam semi-deliberata aut subreptitia, hoc enim agnoscunt moraliter impossibile, sed tantùm ad vitanda venialia magis deliberata hìc & nunc occurrentia, quia hoc omninò est possibile, sicut, qui vovit dare decem Imperiales, si non potest omnes decem, debet dare quinque quos potest; idem est de vovente jejunare totâ Quadragesimâ, si totâ non possit, debet jejunare parte possibili; item lex naturalis & Divina obligant ad vitanda omnia omninò venialia, aliàs enim non forent peccata: ergo & votum ad hoc obligare potest. Sed R. cum *Sanch. c. 5. num. 10.* N. utramque Cons. quia votum dandi decem & votum jejunandi totâ Quadragesimâ sunt de tota re moraliter possibili, & per accidens tantùm quòad partem factâ impossibili: ergo obligant ad partem possibilem, nisi fortè constet de voluntate voventis, quâ noluit se obligare nisi ad totam Quadragesimam simul sumptam & non aliter, quod fieri non solet; ad obligationem legis Divinæ & naturalis sufficit potentia Physica, non verò ad obligationem voti; votum enim est lex, quam 11.

ipse homo sibi imponit, non autem censetur homo sibi imponere velle rem moraliter impossibilem, & votum debet esse de meliori bono; melius autem est, sibi ejusmodi obligationem non imponere, quàm imponere; validum tamen erit votum de vitandis omnibus mortalibus, aut etiam venialibus plenè deliberatis, hoc enim est moraliter & cum ordinario DEI concursu possibile; verùm ejusmodi vota sine speciali DEI instinctu non sunt facilè assumenda ob periculum lapsus.

12. 3. Vota de facto alieno v. g. parentum de castitate, abstinentia, peregrinatione, vel statu Religioso liberorum non obligant liberos, nisi illi scientes eorum nullitatem ea ratificaverint, neque parentes, nisi in ordine ad cooperandum vel, quantum est in ipsis, disponendum liberos ad explendam rem voto promissam.

13. 4. Qui vovet rem secundùm unam partem possibilem, secundùm aliam impossibilem vel ineptam, si materia sit divisibilis, valet & obligat votum secundùm partem aptam & possibilem, *quia utile per inutile non debet vitiari*; sic, qui vovit orare decem Rosaria, si nequit omnia, tenetur ad ea, quæ potest; qui vovit jejunare omnibus diebus Sabbathinis, si uno vel altero non possit, obligatur aliis, nisi constet aliam fuisse mentem voventis, quæ in omnibus respicienda est. Econtrà si partes inter se vel ex natura rei, vel ex usu hominum copulari soleant, & una pars facta est inepta, illicita vel impossibilis, cessat etiam obligatio partis aptæ & possibilis; item si cesset principale, cessat & accessorium, nisi iterum alia fuerit

mens

mens voventis ; hinc, qui vovit jejunare, si ex justa causa non possit abstinere à carnibus, etiam probabiliter deobligatur à bina refectione, vel econtrà, quia hæc duo copulativè requiruntur ad jejunium Ecclesiasticum, *Sporer sup.* etsi oppositum sit probabilius, ut dicam Cas. LXXV. nu. 4. Item qui vovit confiteri, si non possit confiteri, non tenetur elicere dolorem ; similiter si non possit dolere, non tenetur confiteri, quia utrumque essentialiter requiritur ad Sacramentum pœnitentiæ, quod vovit ; econtrà cessante accessorio non cessat principale, v. g. voviſti peregrinationem nudis pedibus, jejunium in pane & aqua, teneris peregrinari, etsi non possis nudis pedibus, teneris jejunare, etsi non possis in pane & aqua ; item virgo promisit virginitatem, si fornicata fuerit, plerúmque ad huc tenebitur ad castitatem, quia hæc communi æstimatione censetur voto virginitatis inclusa, nisi expressa intentio voventis fuerit tantùm servare claustrum virginale integrum, tunc enim hoc læso, votum esset de re non ampliùs possibili, *Suar. Sanch. c. 10. Laym. c. 2. Castropalao pun. 8. n. 10.*

5. Si emisisti duo vota incompossibilia, v. g, 14.
voviſti in vigilia S. Laurentii peregrinari, expost immemor hujus, voviſti eadem die servire infirmis, valet primum votum ; si tamen secundum sit Deo gratius, potes primum in secundum commutare.

6. Votum, ex fine malo afficiente materiam 15.
seu executionem voti, est nullum ; tunc autem finis malus dicitur afficere materiam seu executionem voti, si illa executio voti intendatur tanquam medium ad consequendum finem ma-

lum, v. g. voves eleëmosynam dare puellæ pauperi, ut sic eam ad turpia inducas; voves ædificare Ecclesiam, ut ex hoc vanam gloriam apud homines consequaris, &c. econtra si malus finis non afficiat materiam vel executionem voti, sed ipsum votum seu actum vovendi, ut si coram multis voveas ædificare Ecclesiam, non ut ex voti executione, sed ex actu vovendi consequaris gloriam, votum erit validum, *Cajet. Nav. Azor. Sporer l. c.* Ratio horum est, quòd si finis malus afficiat materiam, votum erit de re seu objecto turpi; si verò afficiat ipsum actum vovendi, votum quidem erit illicitum, sed non de objecto illicito, adeóque validum; hinc patet, multa vota posse esse illicita, quæ tamen sunt valida.

26. 7. Omnia vota, quæ fiunt ex intentione consequendi à Deo rem illicitam, sunt sacrilega, blasphema & nulla; ut si meretrix voveat partem quæstûs offerre Deo vel pauperibus, ut sic consequatur quæstum majorem. Dixi: ex intentione consequendi; nam si eleëmosyna vel aliud bonum voveatur non ex intentione vel amore consequendi rem illicitam, sed per modum puræ conditionis, pœnæ vel aversionis, ut si inimicum occidero, turpem quæstum fecero, voveo tantum dare in eleëmosynam, validum erit votum, quia impletâ conditione turpi, bonum est dare eleëmosynam, unde valida & sancta sunt vota pœnalia, toties jejunandi, confitendi, &c. quoties hoc vel illud peccatum commiseris; similiter valent vota facta in gratiarum actionem pro bono effectu secuto ex opere malo, v. g. pro prole nata ex adulterio, pro vita servata in duello, *Less. Laym. c. 2. n. 7.*

8. Ju-

8. Juramentum aut votum de nunquam vovendo, est nullum, quia simpliciter meliùs est vovere, quàm non vovere; si jurâsti non vovere temerè & inconsulto Confessario, votum est validum, & si expost memor hujus juramenti voveas, votum erit illicitum, attamen validum, quia de objecto honesto, ut suppono; si immemor prioris voti vel juramenti voves, secundum votum probabiliùs erit invalidum, quia adhuc habitualiter perseverat prior voluntas se non obligandi per votum aliquod consequens, quàm diu scienter non est revocata. 17.

9. Votum de non ingredienda alia Religione quàm hac, de non orando, nisi flexis genibus, de non danda eleëmosyna infra decem aureos, invalidum esse docet *Castropalao p. 9. num 19.* quia non solùm promittitur ingressus in hanc Religionem, sed simul promittitur non ingressus in aliam; item non solùm oratio flexis genibus, sed simul excluditur alia, quod est ineptum & indecens; at videtur distinguendum: Si adsit honesta causa sic vovendi, v. g. quia hæc Religio, hæc oratio est mihi convenientior, valebit votum; secùs si talis causa non adsit. 18.

* * * *
* * *
* *
*

CASUS LXIX.

De Obligatione Voti.

XAmus *super variis votis anxius quærit:* 1. *An in materia gravi votum possit obligare leviter, vel contra.* 2. *Quid in dubio de intentione vel modo obligandi.* 3. *Si voviſti jejunare vel à carnibus abſtinere omni die, an tenearis in Dominica.* 4 *Quid de ſexagenario.* 5. *Quid de eo, qui vovit jejunare omni die Veneris & Sabbathi, ſi in iſtos dies incidat Natalis Domini; quid de Religioſis, quibus Statuta Regularia in Natali Domini aut in Quadrageſima, quando pro populo eſt diſpenſatum, carnes vetant.* 6. *Quid ſi dubium reſolvi non poſſit, neque certum tempus aut terminus obligationis præfixus ſit.* 7. *An vovens Religionem teneatur ad caſtitatem.* 8. *An voto peregrinationis ſatisfiat, ſi peragatur equo, curru vel ex curioſitate.* 9. *An poſſint aut debeant vota impleri per hæredem aut alium.* 10. *An vovens indies audire Miſſam ſatisfaciat, ſi die Dominicâ unum audiat immemor voti vel nolens per eam voto ſatisfacere.* 11. *Quid ſi multa parva voverit.* 12. *Quid ſi Eccleſiæ calicem voverit, ſed neſciat qualem, vel cui ex duabus, aut pauperi unam è duabus veſtibus, an teneatur dare meliorem vel una pereunte alteram.* 13. *An cum tempore determinato exſpiret obligatio voti.* 14. *An præveniri poſſit ante tempus.* 15. *An differri.* 16. *Quid circa votum abſtinendi à luſu,* 17. *A vino.* 18. *An vovens ſub conditione teneatur exſpectare conditionis eventum, aut liceat ejus eventum*

tum impedire. 19. *Quid de voto pœnali.* 20. *An peccet, qui dolet se vovisse?* Pro Resolut.

QUÆR. I. An & qualiter votum obliget?

Rz. I. Omne votum validè emissum obligat ex virtute religionis ad præstandum id, quod voto promissum est. Est de fide. *Deut. 23. ℣. 22. Si nolueris polliceri absque peccato eris, quod autem semel egressum est de labiis tuis, observabis.* Item Psal. 75. ℣. 12. *Vovete, & reddite Domino Deo vestro.* 1.

Rz. II. Transgressio voti est peccatum ex genere suo mortalè, quia violare fidem & promissionem Deo factam potest esse gravis in Deum irreverentia; an autem & quando hoc vel illud votum obliget sub mortali vel veniali, dijudicandum erit ex sequentibus regulis.

Prima, *Votum obligat secundùm intentionem voventis;* quamvis enim vovens ad materiam simpliciter levem se non possit obligare graviter, potest tamen ad materiam gravem se tantùm obligare sub veniali vel etiam sub sola pœna. Ratio est, quia votum est lex privata, quam vovens sibi liberè imponit, lex autem non obligat ultrà intentionem legislatoris, hæc enim est anima legis; id tamen intellige de votis simplicibus; nam cùm vota solemnia non à solo vovente, sed insimul à constitutione Ecclesiæ dependeant, non est in potestate voventis illorum obligationem mutare, ideóque in materia gravi obligant graviter, in levi leviter.

Regula Secunda: *Si de intentione voventis constare non possit, attendenda est materia, si illa sit gravis, votum obligat sub mortali, si levis, sub veniali; illa autem res censetur gravis, quæ talis est respectu legis Divinæ vel Ecclesiasticæ,* ut- 2.

pote unius diei jejunium, una confessio, una Communio, auditio Missæ, &c. *Cajet. 2. 2. q. 88. a. 2. Laym. c. 3. Sporer. à n. 92.* Econtrà materia levis respectu legis etiam est talis respectu voti, v. g. quinque *Pater & Ave*, Litaniæ B. Mariæ Virginis, semel & alterâ vice visitare Venerabile, &c. Si quis vovit rem aliàs præceptam, v. g. se non inebriare, non furari, additur nova obligatio Religionis, ita ut in confessione non sufficiat dicere: Me inebriavi, sed dici debeat: Ego habens votum de non inebriando me inebriavi; similiter si dubitetur de modo obligandi in voto, iterum attendenda est obligatio legis, v. g. vovisti legere aut audire Sacrum, persolvere Horas Canonicas aut alia Officia, teneris ea facere eâdem at- & intentione, eâdem integritate, quâ faceres, quando sunt præcepta, & ea immutando, transferendo, differendo iisdem modis peccas contra votum, quibus peccares contra præceptum; similiter si vovisti jejunium, teneris illud servare secundùm formam jejunii Ecclesiastici, scilicet in unica refectione & abstinentia à carnibus, permissâ tamen collatiunculâ vespertinâ; si vovisti jejunium in vigilia alicujus Sancti, si hæc incidat in Dominicam, potes jejunium prævenire

3. in Sabbatho, sic enim prævenit Ecclesia, si vovisti jejunare omni die, non teneris diebus Dominicis, nisi id expressè intenderis, quia non censeris te voluisse obligare contra receptam Ecclesiæ consuetudinem; econtrà si vovisti omni die abstinere à carnibus, etiam teneris diebus Dominicis, quia & hoc Ecclesia facit in Quadragesima; & sicut contra præceptum peccas toties, quoties in die carnes comedis, sic &

contra

contra votum ; item ſicut probabile eſt ſaxagenarium excuſari à jejunio Eccleſiaſtico, ſic & à 4.
jejunio, quod vovit, nisi ſpecialiter intendiſſet contrarium, *Tamb. Suar. l. 4. de voto c. 7. n. 9. Sanch. c. 11. num. 31.* Item qui vovit jejunare 5.
omnibus diebus Veneris & Sabbathi, probabiliter non obligatur, ſi feſtum Natalis Domini in iſtos dies inciderit, *Molin. Azor. hîc c. 20. q. 3. Sporer ſup.* quia ſi ejus diei tempore voti meminiſſet, non eſt præſumendum, hunc diem comprehendere voluiſſe, & in dubio minimum ſequendum eſt. Dices : Pontifex *c. fin. de obſervat. jej.* dicit : Illos tunc carnibus veſci poſſe, *qui nec voto, nec regulari obſervantiâ ſunt aſtricti.* R. Pontifex ſupponit votum & intentionem voventis ſe ad talem caſum extendiſſe ; voluit igitur relinquere obligationem voti & regularum, declarando ſolam obligationem præcepti Eccleſiaſtici eſſe ſublatam ; ſi verò votum ad talem caſum ſe non extendat, aut regula ſit merè directiva, non obligans in conſcientia, comedens carnes non peccat neque contra præceptum Eccleſiæ, quia illud pro tali caſu ſublatum eſt, neque contra votum, quia ad talem caſum ſe non extendit; neque vi Regulæ, quia non obligat ſub culpa, ut ſuppono. Vid. *Sanch.* qui plurimos refert *l. 4. de vot. c. 11. num. 64. Caſtropalao d. 1. p. 12. num. 13.* etſi hic diſſentiat quoad obligatum vi voti. Unde reſolves, Canonicos Præmonſtratenſes (idem eſt de aliis Religioſis, quorum Conſtitutiones ſub culpa non obligant) per ſe non peccare, ſi contra ſua Statuta comedant carnes in Natali Domini in Feriam ſextam incidente, aut in Belgio in Sabbathis à Nativitate Domini uſque ad Purificationem ; vel etiam

etiam in Quadragesima, si Episcopus loci cum fidelibus dispensavit; nam quamvis Episcopus cum Regularibus exemptis non possit dispensare, cùm sibi non sint subjecti, possunt tamen Regulares se licitè accommodare privilegio loci non minùs, quàm peregrinus vel viator ibi existens, nisi statuto Ordinis in conscientia obligante prohibeantur aut aliis scandalum præbeant.

6. TERTIA REGULA: *Si nec ex intentione, nec ex materia dubium resolvi queat, votum strictè seu in favorem voventis est interpretandum, ut pro libitu possit eligere, quod minus est:* quia libertas est in possessione, & in dubio minimum præsumitur, ut dixi *Cas. praced. q. 3. Azor. Suar. n. 18. Sporer. à n. 90.*

QUARTA: *Si voto nullum tempus determinatum sit, obligat, quamprimùm commodè impleri potest:* nam omnis obligatio, qua dies non ponitur, præsenti die debetur, *Reg. 14 ff. de R. J. Bonac Pyrrh. Leur. l. 3. decret. q. 885. & ibid. Schmaltzgr. n. 41.*

QUINTA: *Quando votis nullus finis vel terminus præfixus est, ut:* Voveo deinceps castitatem, abstinere à vino, à carnibus, &c. *censentur vota perpetua, Castropal. pun. 12. n. 22. Schmaltzgr. à n. 44.*

7. QUÆR. II. Qualiter ex præmissis Regulis resolvi possint Casus practici?

℟ Modis seqq. I. Qui vovit Religionem aut sacros Ordines suscipere, vi talis voti non obligatur ad castitatem, quia eam non vovit, sed statum, cui castitas est annexa: ergo illo statu non assumpto non est castitatis obligatio, *Valent. Caj. l. 6. Suar. n. 15.*

2. Qui

2. Qui vovit peregrinari, præscindendo an 8.
eques vel pedes, potest eligere, quod voluerit, quia verè peregrinatur, licèt id simul faciat ex curiositate aut negotiorum causâ, modò adsit voluntas invisendi loca sacra, *Tamb. Castropalao pun. 12. n. 9.* Item, qui vovit peregrinari eques vel vecturâ, si sic non possit, non tenetur pedibus, ad hoc enim se non obligavit, & hic modus est notabiliter difficilior.

3. Votum personale non potest expleri per 9.
alium, secùs reale, v. g. voviſti confiteri, orare, jejunare, peregrinari, &c. non teneris neque potes votum hoc exsolvere per alium, est enim votum personale, & intentio fuit jejunare, orare in propria persona; econtrà si aliquis vovit dare eleëmosynas, vel aliquem in sui defectu ad peregrinandum mittere, hoc votum erit reale, obligabitque hæredem, non quidem vi voti, sed ex quasi contractu, hoc ipso enim; quòd hæres adeat hæreditatem, obligat se ad omnia debita realia exsolvenda, *Laym. Sanch. Reiffenst. Schmaltzgr. nu. 51.* Vid. *Cas. 67. n. 20.* Sed quid si aliquis gratis in se suscipiat votum reale alterius de alendo v. g. paupere vel ædificando sacello, an peccet mortaliter non exequendo votum? Negant *Cajet. Henriq.* quia dicunt tantùm obligari ex fidelitate, quæ inter homines non obligat sub mortali secundùm dicta *Cas. 51. n. 2.* nisi id specialiter quis intendat; sed oppositum verius est, tum *ex c. licet, de voto*, tum quia suscipiens in se votum grave alterius videtur eo ipso totam alterius obligationem suscipere adeóque se velle obligare sub mortali.

4. Qui vovit indies audire Missam, satisfa- 10.
cit

cit die festo audiendo unicam, etiamsi audiverit immemor voti, quia non est verosimile voventem se voluisse ad duplex Sacrum obligare, *Suar. c. 7. n. 14. Sanch. c. 11. n. 31.* Imò probabile est satisfeciisse, etiamsi pro voto satisfacere noluerit, quia positâ materiâ seu solutione voti non est in ejus potestate, ut votum non sit solutum, *Gobat. tr. 5. num. 206.* etsi oppositum sit probabilius, ut patet à pari; sicut enim debitor dans centum gratis nolens extinguere debitum justitiæ, illud non extinguit, ita nec debitum voti, ut ostendi *Cas. 6. n. 19.*

11. 5. Qui per unum vel plura vota vovit multa parva, v. g. omni die orare quinque *Pater & Ave;* vel etiam unâ die orare *Credo, De profundis*, visitare Venerabile Sacramentum, dare exiguam eleëmosynam, &c. multa est disputatio inter Theologos, an hæ materiæ, si negligantur, coalescere possint in unum peccatum grave? Ante omnia recurrendum videtur ad intentionem voventis, an scilicet compensare voluerit altero die, quod priore omiserat, an ad illa multa parva uno vel pluribus diebus peragenda voluerit se obligare sub mortali, casu, quo omnia simul negligeret, vel an ea parva uniantur in eodem voto per modum unius materiæ, ut si unico voto pro eodem die voveas 200. *Pater & Ave*, vel viginti pauperibus dare solidum, tunc enim votum negligere videtur mortale; aliud est, si res parvæ non sint unibiles, eò quòd sint disparatæ, distinctis diebus annexæ; in dubio juxta Regulam superiùs datam minimum præsumitur, scilicet quòd voluerit se tantùm obligare venialiter, etiamsi ejusmodi levia disparata toto anno omitteret.

6. Si

6. Si promisisti calicem, & nescias qualem, teneberis ad argenteum, quia hic est accommodus & communi magisque vulgari usu venit nomine calicis, quàm cupreus aut aureus, *Cajet. q. 88. a. 2. Laym. c. 3. n. 3. Sporer. n. 90.* Si promisisti calicem aureum, sed ignoras, cui ex duabus Ecclesiis, debes pretium dividere, quia pro utraque est æqualis Ratio, *Castropalao p. 12. nu. 26. Leuren. l. c.* Si unam è duabus vestibus promisisti dare pauperi, & una auferatur, non teneris dare alteram, si ultra duas non habeas, quia non censeris te obligare voluisse ad dandam unicam, quam habes; si plures habeas, & ex his unam indeterminatè promisisti, unâ vel alterâ furto sublatâ, teneris dare aliam, quia singulæ sunt promissæ sub disjunctione: ergo si una periit, teneris ad aliam; si nescias, an promiseris viliorem vel meliorem, satisfacis dando viliorem: idem est, si promiseris frumentum, vinum, oleum, eleëmosynam, nullam determinando qualitatem vel quantitatem, satisfacis dando in quantitate vel qualitate minore statui tuo non repugnante, & ad finem, ad quem vovisti, non inepta; hinc, si defunctus vovit vinum pro Sacrificio, hæres non satisfacit, nisi det vinum bonum & Sacrificio dignum. DD. cit. 12.

7. Aliquando obligatio voti est annexa diei seu tempori, ita ut post lapsum istius temporis transierit omnis obligatio voti, nec tenearis supplere expost, quod illo tempore omisisti; econtrà tempus aliquando additur, non ut finis seu terminus obligationis, sed ad urgendam voti executionem, ne nimiùm scilicet differatur, & tunc si intra tempus votum impletum non fue- 13.

fuerit, implendum est postea; at in praxi perquam difficile est discernere, quandonam obligatio voti finiatur aut non finiatur cum tempore; pro quo accipe hanc Regulam: *Si ratio vel devotio ejusmodi temporis specialiter moveat ad hoc vel illud vovendum pro tali tempore, tunc votum est annexum tali tempori, ita ut illo praterlapso non amplius obliget; aliud est si ratio temporis non moveat specialiter*; in exemplis res clarescet: Vovisti audire Sacrum vel jejunare die Veneris ob specialem devotionem erga Crucem & Passionem Domini, die Sabbathi ob commemorationem B. Mariæ Virginis, confiteri in festo S. Sebastiani ob patrocinium contra pestem, &c. in his obligatio voti est annexa tempori seu diei, & cum eo finitur, ut, si eo die negligas, altero die supplere non tenearis; item vovisti orare Rosarium determinatè coram hac imagine ob ejus miracula, si coram ea non possis, non teneris coram alia; similiter votum peregrinandi Romam ob Jubilæum pro hoc anno publicatum, si non exsolvitur nunc, non obligat anno sequenti; item vovisti per totum annum jejunare singulis feriis sextis, si principaliter intenderis honorare hunc annum, quia v. g. est Jubilæus, intermissa vel impedita hoc anno jejunia non teneris supplere anno sequente, quia obligatio finitur cum anno, cui fuit annexa; secùs si principaliter vovisti talem numerum jejuniorum, v. g. 52. vel non vovisti ex speciali motivo vel devotione erga tale tempus, tunc votum non est annexum tempori, sed tempus censetur tantùm addi pro urgenda voti executione, ne nimis diu differatur, v. g. vovisti intra annum, aut in festo S. Norberti ingredi Reli-

Religionem, proximo menſe vel ſeptimana confiteri aut dare eleëmoſynam, ſi hæc non impleas tempore præfixo, teneris expòſt. Ratio eſt, quia tunc primariò non intenditur tale tempus, ſed res ipſa ejúsque executio; unde patet, in votis perſonalibus perſæpè obligationem eſſe annexam diei, rarò in realibus.

8. Ex dictis ſequitur, vota annexa tempori ſicut extinguuntur cum tempore, ſic nec præveniri poſſunt ante tempus, v. g. voviſti jejunare in vigilia S. Petri ob ejus honorem, ſi prævideas eo die te fore impeditum, non teneris jejunium anticipare; potes tamen, ſi velis in tali caſu illud commutare in jejunium anticipatò vel expòſt faciendum, quia gratius eſt DEO jejunium anticipare vel differre, quàm omninò omittere; ſi voviſti intra tres ſequentes dies ſemel jejunare, ſi non poſſis ultimo, teneris primo vel ſecundo, quia primus & ſecundus dies pertinet ad tempus voti; econtrà ſi voviſti ſequenti ſeptimana jejunare, quia v. g eſt hebdomas Rogationum, non teneris hac ſeptimanâ jejunium anticipare, etiamſi prævideas te impediendum ſequenti; patet à pari in Miſſa, quam, ſi in Dominica audire non poſſis, prævenire non teneris in Sabbatho, quia tunc nondum adeſt tempus obligationis, ſi tamen die Dominicâ es impeditus horâ undecimâ, teneris audire horâ decimâ, *Sanch. c. 14. Tamb. c. 12. §. 3. à num. 2.* 14.

9. Vota emiſſa nullo tempore executionis præfixo, v. g. voviſti aliquando peregrinari Romam, aliquando ingredi Religionem, &c. obligant ſtatim, ut primùm fieri poteſt, juxta illud Deut. 23. *Cùm votum voveris Domino, non tardabis reddere,* 15.

si moratus fueris, reputabitur tibi in peccatum. Ideòque sine justa causa differens peccat, Pontas V. votum *Cas. 26.* justa autem differendi causa est, major implendi commoditas, major corporis & animæ utilitas, &c. ut si eleëmosinam differas ad tempus, qu pauperes magis indigebunt. differs Religionem, donec pater consentiat, donec ætate & viribus convalescas, donec necessariis scientiis imbutus fueris, non peccabis, *Sanchez. c. 14. numer. 8. Pyrhing. num. 9. Leur. l. c.* quamdiu autem executio voti graviter obligantis sine mortali differri possit, non convenit inter DD. videtur statui posse hæc Regula: *Quoties votum grave differtur usque ad periculum oblivionis vel impotentiæ implendi, semper est mortale; si verò tale periculum non adsit, & votum non contineat obsequium DEI perpetuum, v. g. votum centies jejunandi, peregrinandi, eleëmosynam dandi; qualiscunque dilatio probabiliter non excedit unquam veniale.* Ita quòad rem *Tamb. num. 11. Sporer à num. 116.* Ratio est, quia qui dat totum, quod promisit, & nullum damnum creditori aut promissario ex mora facit, non est condemnandus gravis culpæ, at in prædictis votis post quantamcùnque dilationem secluso periculo oblivionis vel omissionis adhuc vovens dat totum, quod promisit, neque ex hac dilatione vel mora ullum damnum Deo faciet: (dispar est ratio de creditore humano, cui ferè semper nocet longa debiti dilatio) ergo ejusmodi dilatio non gravis, sed levis tantùm culpa censeri debet; & cùm vovens nullum sibi tempus determinârit, videtur tantùm se graviter voluisse obligare ad rem ipsam, non autem graviter ad non differendam executionem, quamvis satis

sciat

sciat se peccare venialiter, si differat sine causa. Dixi in Regula: *Si votum non contineat perpetuum DEI obsequium*; nam si sit de perpetuo DEI obsequio, utpote votum Religionis, votum suscipiendi Ss. Ordines aut perpetuò inserviendi infirmis, tunc notabilis dilatio absque justa causa erit peccatum mortale, ut fatentur omnes; quò enim diutiùs differtur, eò plus aufertur de DEI obsequio; sed quænam tandem dilatio hìc erit notabilis & mortalis? *Tambur. sup. n.* 10. dicit, quòd attendenda sit ætas voventis; si vovens Religionem sit quindecim vel sexdecim annorum, dilatio ad tres vel quatuor annos putat non esse peccatum grave; si sit triginta, quadraginta aut plurium annorum, censet minorem dilationem, v. g. octo vel sex mensium, esse mortale. Rationem dat, quòd tres vel quatuor anni, si demantur à servitio totius vitæ ab adolescentia in senium, meritò videri possint materia parva, at minimè videntur materia parva, si demantur ab ætate jam provecta; probabiliùs tamen videtur, quòd dilatio Religionis ad medium annum sine justa causa semper & pro omni ætate sit mortale; nam quamvis medius annus respectu 70. vel 60. annorum sit quid leve, est tamen aliquid grave in se, sicut unum jejunium, una confessio respectu centum sunt quid leve; in se tamen quid grave & materia sufficiens ad mortale: ergo similiter servire Deo ad medium annum, *Sanch. num. 12. Castropalao p. 13. n. 7.*

Qui vovit abstinere à lusu, nescius an intellexerit omnem lusum vel solum lusum immoderatum, tantùm obligatur vitare lusum immoderatum, quia in dubio votum explicandum est in favorem voventis; de cætero ex fine, ob quem 16

quis vovit, colligenda est voti obligatio, v. g. voviſti abſtinere à luſu eo fine, ut evites jacturam pecuniæ, teneris tantùm abſtinere à luſu, in quo eſt probabile periculum notabilis jacturæ; ſi voviſti ad evitandas rixas, blaſphemias, perjuria, teneris abſtinere à luſu, in quo hæc prudenter timere potes; ſi voviſti ob jacturam temporis, ab omni luſu abſtinere debes, potes tamen per alium ludere, licèt aſpiciendo tempus perdas, quia hoc non eſt propriè ludere; econtrà non potes pro alio ludere, quia propriè ludis & perdis tempus.

17. 11. Qui vovit non bibere vinum, toties peccat, quoties vinum bibit, quia votum eſt negativum, ſicut negativum eſt præceptum non comedendi carnes die Veneris; & ſicut mortaliter peccat contra hoc præceptum, qui die Veneris intendit vel efficaciter deſiderat comedere carnes, ſic etiam peccat contra votum, qui intendit bibere vinum, quamvis reverà non bibat; aliud eſt, ſi in tali potu vel eſu ſolùm morosè oblectetur. Ratio eſt, quia deſiderans bibere vinum intendit infringere votum, ſi poſſet, adeòque in intentione eſt ſacrilegus, hoc autem non tenet de moroſa delectatione. In dubio qualiter votum abſtinendi à vino obliget, iterum recurrendum eſt ad finem voventis; ſi ideo vovit, ut præcaveat ebrietatem, non peccabit mortaliter, etiamſi multum bibat, modò certus ſit non eſſe periculum ebrietatis; ſi eo fine vovit, ne ſua dilapidet, non peccabit mortaliter, nisi in vino notabilem ſummam conſumat, nec peccabit, ſi bibat vinum alienum, *Sanchez, Tambur. l. c.* ſi vovit ex motivo temperantiæ,

tiæ, ut peccet mortaliter, debet tantum bibere, quantum sumere solet homo moderatus in prandio, v. g. mediam amphoram, si minus sumat, peccat solùm venialiter, *Castropalao, Sporer sup.* Qui vovit, totâ die non gustare vinum, *La Croix num. 465.* dicit, tantùm primâ vice peccare, etsi illud sæpiùs bibat, quod verum est, si intenderit se mortificare, per hoc præcisè, quòd abstineat à primo potu; tunc enim postquam semel bibit, non est ampliùs possibile votum servare, adeóque votum cessat obligare; aliud est, si ex motivo temperantiæ intendat totâ die simpliciter à vino abstinere, ut dictum est sup. Idem est de eo, qui vovit jejunare in pane & aqua, si intendat tale jejunium, quo dicere possit: Hodie præter panem & aquam nihil à me sumptum est, peccat tantùm primâ vice, etsi sæpiùs vinum bibat vel alium cibum comedat; si tamen vovisset, se eo die bibiturum solam aquam, toties peccat, quoties alium liquorem biberet, rationem dat *Sporer num. 94.* quòd votum de bibendo solam aquam sit negativum, obligans ad non bibendum totâ die alium potum: ergo quoties hunc bibit, toties peccat; econtrà votum jejunandi in pane & aqua est principaliter quid positivum.

12. Qui vovit sub conditione dependente à suo arbitrio, non tenetur exspectare eventum conditionis, quia tunc obligationem voti voluit subesse libero suo arbitrio, v. g. puella vovit inire Religionem, si adhuc semel fornicata fuerit, potest inire matrimonium, antequam fornicetur; item si di- 18.

cat, voveo Religionem, si dotem accepero, si pater consentiat, si musicam didicero, &c. non peccat, etiamsi negligat dotem aut consensum petere, vel musicam addiscere, aut sine dolo patrem roget non consentire, *Sanch. c. 23. à num. 28. Leuren. q. 886. Schmaltzgr. num. 68.* Ratio est, quòd valor voti dependeat ab eventu conditionis, quæ reverà non evenit: denique si malum sit non implere conditionem voti, v. g. vovisti Religionem, si intra annum non fueris fornicatus, si ideò forniceris, ut à voto libereris, peccas graviter contra Religionem, DEUM illudendo: voto tamen non obligaris, quia non existit conditio, à qua volebas pendere valorem voti; imò valdè probabile est, non valere votum, etiamsi fraude vel metu facias, ut non eveniat conditio voti, v. g. fraude inducis patrem, ut non consentiat. Ratio est, quia non voluisti te aliter obligare, quàm sub eventu conditionis; quæ non evenit; nec obstat, quòd promissio homini facta & acceptata, si fraude vel metu impediatur, postea servari debeat; nam homini tunc propriè fit injuria & damnum, quod ex justitia resarciri debet; DEO autem non fit damnum in bonis suis, neque propriè injuria, sed irreverentia, quæ non restitutionem, sed pœnitentiam exigit, *Suar. c. 17. num. 20. Castropalao p. 17. à num. 11.* Econtrà si conditio voti non pendeat à voluntate voventis, tenetur exspectare, quamdiu conditio est probabiliter futura, v. g. æger vovet Religionem, si plenè convaluerit à morbo, peccat

cat contra votum, si nubat, quamdiu est spes recuperandæ sanitatis, nisi periculum incontinentiæ vel alia justa causa excu" set.

13. Votum pœnale potest obligare vel tan- 19.
tùm ad pœnam, ut: *Voveo jejunare, quoties lusero*, vel simul ad rem & pœnam, ut: *Voveo non ludere & quoties lusero, jejunare*, in primo casu non peccas ludendo; si tamen luseris, obligaris jejunare; in secundo & peccas ludendo & non jejunando post lusum. Si vovisti jejunare, quoties te inebriaveris, si inebriatio non sit mortaliter mala, aut si sit quidem mortaliter mala, sed non fuisti memor voti, non obligaris ad pœnam, quia non peccâsti formaliter contra votum, *Sanch. c. 22. num. 18. Laym. c. 5.* Similiter plures dicunt te non obligari ad pœnam, si quidem memor voti sed immemor pœnæ te inebriasti, quia ideo vovisti pœnam, ut per eam deterrearis ab ebrietate; si verò non fuisti recordatus pœnæ, per eam non potuisti deterreri: ergo. At non video, quomodo quis possit esse memor voti pœnalis & non cognoscere pœnam; hoc ipso enim, quo cognosco votum jejunandi, si me inebriavero, etiam cognosco jejunium seu pœnam. Quæ dicta sunt de voto jejunandi, si me inebriavero, etiam tenent de aliis votis pœnalibus. Sed quid si quis dubitet, an se obligaverit ad pœnam toties quoties, vel tantùm pro prima vice? R. Si pœna, quam promisisti, sit gravissima, v. g. vovisti ædificare Ecclesiam vel peregrinari Romam, si adulterium commiseris; censeris te tan-

tùm pro prima vice ad pœnam obligâsse, de aliis pœnis moderatis verius est cuilibet transgressioni suam pœnam correspondere, & toties quoties te obligare voluisse, nisi aliunde sit major præsumptio in oppositum, quia hâc ratione te efficaciùs à delicto præservas, quod præcipuè intendisti, *Sanch. num. 21. Castropalao p. 18. in fine.*

20. 14. Qui dolet se vovisse, non peccat, si adsit justa causa dolendi, eò quòd v. g. incautè voverit, votùmque ei plus periculi, quàm fructûs afferat.

CASUS LXX.

De Extinctione, Cessatione & Irritatione Voti.

YSai *variis obstrictus votis quærit.* 1. *An cessent per mutationem materiæ vel finis.* 2. *An excuset difficultas vel periculum.* 3. *Quod si materia fiat inepta ex parte vel ad tempus.* 4. *Quid sit irritatio, an fieri possit vovente invito, & circa vota in favorem tertii facta.* 5. *An vota irritare possint Papa & Episcopi.* 6. *An Superiores Ordinum, an vota in sæculo vel Novitiatu edita.* 7. *An id possint Abbatissa, Vice-Superiores, &c.* 8. *Quid si unus Superior in votum consensit, an ipse vel alius adhuc revocare possit.* 9. *An peccet sine causa irritando.* 10. *An irritare possit votum proprium, vel alteri irritandum committere.* 11. *An pater vel tutor irritare possit omnia vota prolium ante pubertatem etiam cum consensu emissa vel post pubertatem implenda.* 12. *An hæc vota irri-*

irritari possint omni tempore, quid si filius ea post pubertatem renovaverit. 13. *An idem possit curator.* 14. *Quid possit pater vel curator circa vota post pubertatem emissa.* 15. *Quid si votum impuberis post pubertatem in aliud fuerit commutatum.* 16. *Quid si votum sit implendum post tempus subjectionis.* 17. *Quo ordine pater, tutor, &c. Vota irritare possint, & an possit magister, nutritius, & quid in dubio, an votum sit irritabile.* 18. *An maritus vota uxoris irritare possit, vel contrà.* 19. *Quid si uxor ante vel sub matrimonio voverit castitatem, eleëmosynam, confessionem; quid si maritus id ægrè ferat.* 20. *Quid si uxor vel maritus voverit non petere debitum.* 21. *Aut mutuo consensu voverint castitatem, vel unus voverit cum alterius licentia.* 22. *An dominus vel herus vota servorum irritare possit?*

Vota cessant quatuor modis: Extinctione, irritatione, dispensatione, commutatione. De duobus primis agetur in præsenti, de reliquis in seqq.

QUÆR. I. Qualiter vota extinguantur? 1.

R. Extinguuntur propriè dupliciter, per notabilem scilicet materiæ mutationem & per cessationem finis seu motivi principalis; mutatur autem notabiliter materia, quando fit moraliter diversa, v. g. ex facili multùm difficilis, ex possibili impossibilis, ex licita illicita, ex bona indifferens aut majoris boni impeditiva; unde deduces seqq.

1. Si mutatio, major difficultas vel periculum non oriatur ex ipsa re, sed ex voluntate vel malitia voventis, non cessat voti obligatio, v. g. voviſti ca-

stitatem, quæ tibi ob pravam inclinationem vel lasciviæ consuetudinem facta est difficillima vel etiam periculosa, non excusaris à voto, quia hæc difficultas aut periculum non est ex parte materiæ seu castitatis, quæ ex se melior est, quàm ejus oppositum, sed ex parte habitus vitiosi & pravæ voluntatis, quam quilibet corrigere potest & tenetur. Vid. *Cas. 68. n. 5.*

2. 2. Excusat grave periculum non prævisum, v. g. vovisti peregrinari ad statuam B. Mariæ Virginis, si audias viam esse infestam latronibus, durante periculo excusaris à voto; econtrà, si periculum sit prævisum, non excusat, v. g. vovisti in nosocomio servire infirmis, teneris exequi votum, etiamsi sit periculum infectionis; nam cùm soleat ejusmodi periculum ibi reperiri, satis censetur prævisum.

3. Vovisti peregrinari pedes, excusaris, si fias claudus & equum vel currum habere vel uti non possis, aut à parentibus tibi prohibeatur.

5. 4. Si materia voti secundùm quid fiat impossibilis vel inepta, cessat quòad illam partem, ut explicavi *Cas. 68. n. 13.*

5. Si materia voti tantùm pro aliquo tempore fiat inepta, votum pro illo tempore suspenditur, v. g. vovisti non adire istam domum ob certam puellam tibi periculosam, si puella absit, potes domum ingredi, si illa redeat, votum redit, si moriatur, votum omninò cessat, etsi ad eam domum expòst veniat puella periculosior, non teneris vi voti istam vitare, *Pyrh. l. 3. t. 34. n. 35. Wiestner. ibid. num. 48.*

6. Si determinato pauperi vovisti eleëmosynam, si hic fiat dives, cessat votum, quia cessat finis principalis; si iterum fiat pauper, redit votum; simi-

similiter, si huic pauperi vovisti eleëmosynam, ideo quia putabas esse probum, si expòst rescias talem non esse, cessat votum, quia cessat ejus motivum; secùs si ideò vovisti, quia erat pauper; item vovisti peregrinationem pro sanitate vel liberatione filii è captivitate, qui tempore voti emissi jam erat mortuus vel liberatus, cessat votum, quia cessat ejus finis, *Schmalzgr. n. 70.*

QUÆR. II. Quid sit irritatio voti? 4.

R. Est actus potentiæ dominativæ, quâ nomine proprio tollitur obligatio hominis sibi quòad personam vel voti materiam subjecti; est communis quòad rem cum *D. Th. 2. 2. q. 88. & seq.* Dicitur 1. *Actus potentiæ dominativæ*, hoc est, talis, vi cujus alterius voluntas vel res est ita subjecta, ut sine consensu dominantis firmiter obligari non possit; quare omnia vota, juramenta, dispositiones hominis taliter subjecti imbibunt hanc conditionem: *Si Superior, seu ille, cui subsum, consenserit;* ideóque hoc ipso, quòd ille non consentiat, tollitur voti vel juramenti obligatio: unde patet, etiam vota vel juramenta in favorem tertii facta & acceptata irritari posse etiam acceptante invito, etsi non possint sic dispensari vel commutari, ut dicam *Cas. seq. n. 17. Sylvest. Nav. c. 12. n. 78. Laym. c. 8. n. 21.* Ratio est, quia etiam vota in favorem tertii facta habent conditionem: *Si Superior consenserit:* ergo hoc ipso, quòd consensum negat, ea irritat. Aliqui autem dominativè subjecti sunt quòad voluntatem simul & bona, ut Religiosi suis Superioribus, impuberes patri vel tutori, & hi omnes vota directè irritare dicuntur, eò quòd voluntas voventis his ratione suî sit subjecta; quando autem voluntas non ratione suî, sed solùm ratione bonorum est subjecta, ita

ut

ut de iis sine alterius consensu disponere non possit, veluti minorennis subjectus est curatori, tunc dispositiones vel vota talis personæ circa ejusmodi bona dicuntur irritari indirectè, hoc est, non ratione personæ, sed ratione bonorum alteri subjectorum. Dicitur 2. *Nomine proprio*, in quo præcipuè distinguitur irritatio à dispensatione; hæc enim tollit obligationem nomine alieno, scilicet Dei, qui potestatem jurisdictionis dedit Ecclesiæ ad tollenda vel remittenda suo nomine vota & juramenta sibi facta, si causa subsit, quod addo, quia dispensatio, ut validè fiat in lege Superioris, causam requirit, non item irritatio, quæ absque omni causa quidem est illicita, non tamen invalida; deinde dispensans & commutans vota debet ea speciatim cognoscere, irritans potest in genere omnia tollere per solum dissensum, etiamsi vovens hoc ignoret aut nolit ea irritari, quia conditio substantialis corruit, scilicet consensus Superioris, *Arrag. q. 89. a. 9 Suar. lib. 6. de vot. c. 1.*

5. QUÆR. III. Quinam habeant potestatem vota irritandi?

R. I. Papa & Episcopi non possunt directè vota irritare, nisi respectu Religiosorum sibi subjectorum, quia in alios non habent potestatem dominativam, nec ejusmodi potestate pro directione Ecclesiæ indigent, sufficit, quòd possint vota commutare, dispensare & indirectè irritare, subtrahendo vel prohibendo materiam voti, *S. Thom. sup. a. 12. in Corp. & ibi Cajet. Nav. num. 79. Suar. l. c.*

6. R. II. Superiores Regulares possunt directè irritare suorum vota, non tantùm ea, quæ Religiosam gubernationem impediunt, ut peregrina-

grinatio, servitium extra clausuram, &c. sed etiam omnia alia post professionem emissa; antequam tamen irritentur, observanda sunt, ita communis cum *D. Thom loc. c. Suar. c. 7. Sanch. l. 4. c. 33. num. 4. Sporer tr. 3. in Decal. c. 3. num. 16.* Ratio est, quia sicut pupilli per Remp. ita subjiciuntur tutori, ut omnia eorum vota & dispositiones valeat irritare, sic & S. Pontifex ad meliorem Religiosorum gubernationem eorum voluntatem subjicere potest Superioribus, ut absque eorum consensu nihil firmiter vovere queant; quòd verò ita factum sit, probat praxis & usus Religionum, teste *Lessio l. 2. c. 20, dub. 13. Sanch. c. 24. num. 30.* Excipe tria vota essentialia & votum assumendi Religionem strictiorem, cujus executio, sicut non potest à Prælato impediri, *c. licet de Regul.* ita nec irritari, DD. cit. Neque irritare possunt vota facta in sæculo vel Novitiatu, quia vovens tunc non erat subditus; possunt tamen Novitiorum vota suspendere, in quantum impediunt vel difficiliora reddunt exercitia Novitiatûs; imò ipse Novitius omnia vota sua in exercitia Novitiatûs tanquam in rem evidenter meliorem commutare potest; expediet tamen tunc certa opera determinare, in quæ commutatio fiat, ne ad omnia opera se ex voto obligans plurimis exponatur scrupulis; Novitius verò Religionem deserens voti prioris obligatione constringitur, quia suspensio vel commutatio censetur tantùm facta pro tempore Novitiatûs, *Sanch. num. 41. Castropalao d. 2. pun. 8. num. 10.* 2. Superiores gaudentes potestate irritandi sunt Generalis, Provincialis, Visitator, Abbas, Guardianus, Prior seu Rector localis, non tamen Vicarii, Ministri, Priores 7.

clau-

clausträles aliíque Vice-Superiores, nisi Rectore vel Abbate absente, quia verè Superiores non sunt, nec suo sed alieno nomine imperant, *Castropalao l. c. Leuren. l. 3. q. 898.* Abbatissæ & Matres Monialium suarum vota etiam irritare possunt, quia irritatio fundatur in obedientia, quæ illis sicut aliis Prælatis promittitur, *Sanch.*

8. *Suar. Sporer. l. c. cont. Castropalao, Leur.* 3. Potestas irritativa extendit se etiam ad vota merè interna & futura, quia omnia includunt conditionem, si Superior consentiat, DD. cit. 4. Si Provincialis tibi dedit licentiam vovendi, non potest votum irritare Superior localis, potest tamen ex justa causa executionem voti impedire, quóusque Provincialis consulatur, ita enim exigit bonum regiminis, *Sanch. c. 27. num. 4.*

9. 5. Ipse, qui dedit licentiam vovendi, votum irritare potest, etiamsi promiserit non irritare; nam quamvis tunc peccet, si sine causa id faciat, irritat tamen validè, quia non obstante istâ promissione retinet potentiam dominativam in subditum, *Sanch. num. 9. Leur. q. 896.* multò magis id poterit æqualis vel Superior. Inferior tamen irritare non potest vota edita cum licentia Superioris, quia hujus potestati derogare nequit. 6. Superior, qui sine justa causa irritat votum grave, in quod semel consensit, ex communi apud *Castropalao p. 3. §. 2.* peccat mortaliter, quia tribuendo licentiam fit particeps voti: ergo sine causa revocans censetur illius transgressor: deinde votum licentiâ Superioris firmatum; est à DEO acceptatum: ergo fit DEO gravis irreverentia, si absque causa consensus revocetur. Nihilominus *Illsung. t. 5. num. 133.* dicit, esse tantùm veniale;

niale, si verò Superior non consensit, sed absque causa irritat votum, non peccare, tenet, *Sylvest. Azor.* & probabile esse dicit *Sporer num. 34.* quia utitur jure suo; at probabiliùs peccat saltem venialiter, quia abutitur suâ potestate, subditum à meliori bono absque causa impediendo, *Sotus de just. l. 7. q. 3. a. 1. Laym. c. 7. num. 18. La Croix num. 494.* 7. Superior non potest irritare votum proprium, neque alteri irritandum committere, *Sanch. num. 60.* quia potestas irritandi in hoc fundatur, quòd votum emittatur sub conditione, si Superior consentiat; nemo autem sub conditione proprii consensûs votum emittere potest, destruit enim talis conditio strictam voti obligationem; nec obstat, quòd quis secum dispensare possit, nam dispensatio non fit nomine proprio, sed per eam nomine Dei remittitur obligatio, qui etiam dispensanti remittere potest justâ causâ intercedente. 10.

R. III. Omnia vota prolium etiam illegitimarum, tam realia, quàm personalia, ante pubertatem emissa, potest pater aut tutor, vel his deficientibus, mater irritare juxta seq. explicationes. 11.

1. Etiamsi votum emissum sit cum licentia Patris, tutoris vel matris, tamen irritari potest, quia non obstante isto consensu manet in impubere immaturitas discretionis & judicii: ideóque potentia gubernativa & irritativa in patre, tutore, &c. *Angel. Sylvest. Laym. l. c.*

2. Etiam vota impuberum implenda post pubertatem irritari possunt, ut si puella undecim, vel puer tredecim annorum voveat post duos annos

nos ingredi Religionem, quia potestas irritandi fundatur in infirmitate judicii, quæ reverà adfuit tempore emissi voti, *Sporer n. 20.* nec obstat, quòd fortè filius contradicat, putans vota irritari non posse, nam potestas irritativa non pendet à consensu filii.

12. 3. Vota ab impubere edita non tantùm durante impubertate, sed etiam expost quocunque tempore à patre irritari possunt, modò post pubertatem non fuerint confirmata, *Cajet. q. 89. a 5. Reif. fenst. lib. 3. decret. t. 34. n. 13. Illsung. n. 123. & 134.* Ratio est, quòd votum impuberis non tantùm propter dominium paternum, sed etiam propter immaturitatem judicii pendeat à patre, includátque conditionem: *Si pater non contradixerit*, quæ conditio tractu temporis non aufertur; dixi, modò post pubertatem non fuerint confirmata; non censentur autem confirmari ex hoc, quòd vovens voluerit ea exequi, aut ignarus ea esse infirma, sæpiùs renovaverit, quia hæc renovatio est tantùm approbatio prioris vinculi, sed requiritur, ut sciens eorum debilitatem, ea pubes liberè ratificet & ita intendat se obligare, quasi nunquam fuisset obligatus, *Navar. c. 12. n. 71. Sanch. c. 30. n. 38.*

13. 4. Non tantùm pater & tutor impuberis, sed & curator vota minoris ante pubertatem facta post pubertatem irritare potest, modò confirmata non sint, *Sanch. n. 15. Castropalao n 6.* Ratio est, quòd curator succedat loco patris: ergo sicut pater potest ista vota irritare, ut jam probatum est, sic & curator.

14. 5. Vota post pubertatem emissa, si realia sint, potest pater aut curator irritare, secùs, si personalia; hinc si filius quindecim annorum voveat jejunium,

Re-

Religionem & eleëmosynam, irritari poterit votum eleëmosynæ, (intellige ex bonis patri subjectis) non verò jejunii & Religionis. Ratio est, quia post pubertatem filius quòad suam personam est sui juris; bona autem ejus, exceptis castrensibus & quasi castrensibus, subjecta sunt patri usque ad emancipationem, vel curatori usque ad annum vigesimum quintum completum: ergo vota realia puberis, non autem personalia à patre aut tutore irritari possunt.

6. Si votum ante pubertatem emissum post pubertatem à Superiore vel ipso vovente in opera personalia commutetur, nec pater, nec tutor votum surrogatum irritare poterit, *Sanch. n. 48. Castropalao n. 11.* quia votum ante pubertatem emissum jam desiit & post pubertatem successit personale, atque in vota personalia post pubertatem edita vel confirmata pater & curator potestatem non habent, nisi in quantum præjudicant gubernationi paternæ vel domesticæ, ut si filius voveret longa jejunia, peregrinationes, &c. quibus subtraheretur ab obsequiis patri præstandis, tunc enim ea indirectè irritari vel potiùs suspendi possent, *Sporer n. 22.* 15.

7. Si votum puberis sit quidem reale, sed implendum post tempus subjectionis, v. g. filius quindecim annorum vovet ædificare sacellum, quamprimum à patria vel curatoria potestate liberatus fuerit, idem est, si uxor quid voveat implendum post mortem mariti, tale votum à patre, curatore vel marito irritari non potest; econtrà vota impuberis, etsi in statu libero implenda, pater & curator irritare possunt, *Sanch. Castropalao §. 4. Illsung. n. 135.* Ratio horum est, quòd impubes non 16.

tantùm quòad bona, sed etiam quòad voluntatem patri & curatori sit subjectus, ideóque ejus actus per solum dissensum annullari potest; econtrà pubes quòad voluntatem non est subjectus patri, neque uxor marito, & bona post subjectionem etiam non sunt ampliùs subjecta: ergo non est, unde vota puberis vel uxoris post subjectionem implenda à patre, curatore vel marito irritari valeant; quod etiam tenet de votis realibus perpetuis, v. g. de voto quotidie dandi eleëmosynam, ita ut irritari non possit, in quantum se extendit ultrà tempus subjectionis.

17. 8. Potestas vota irritandi hoc ordine venit, pater, tutor, curator, avus, ex parte patris, non matris, mater, avus paternus nihil potest vivente matre, *Sporer n. 24. Schmalzg. n. 76.* Imò deficiente patre, tutore aliísque ascendentibus loco patris succedere herum, magistrum, eósque vota impuberum irritare posse, non improbabiliter docent *Sayr. Less. l. 2. c. 40. dub. 14. Suar. l. 6. c. 6. n. 23. Laym. c. 7. n. 10.* quia ita videtur exigere æquitas naturalis; at oppositum est verius, quia ex nullo jure doceri potest, hanc potestatem heris, magistris, &c. esse concessam, *S. Th. l c. Bonac. Sanch. c. 35. n. 84. Wiestner. n. 54.*

9. In dubio, an votum sit irritabile, an sit emissum vel confirmatum tempore subjectionis, an executio sit destinata in-vel extra tempus subjectionis, potest Superior illud irritare *Suar. c. 6. La Croix n. 500. Leuren. q. 879.* quia pater est in certa possessione potestatis irritativæ, quâ per rationem dubiam privari non debet. Vid. *Vivam op. 2. q. 6. a. 3.*

18. ℟ IV. Quamvis *Sotus, Ang. Arrag.* aliíque cum *Sanch. 34. n. 3.* probabiliter doceant, maritum

tum directè irritare posse omnia vota uxoris, stante matrimonio emissa, eò quòd voluntas ejus videatur esse perfectè subjecta marito, ex illo ad Eph. 5. *Mulieres viris suis subditæ sint sicut Deo, quia vir caput est mulieris, sicut Christus caput est Ecclesiæ.* Et *Num. 30.* dicitur, uxorem non teneri promissione voti, *si vir ex templo contradixerit.* Attamen verius est, quòd sola vota debito conjugali, educationi prolium vel gubernationi domesticæ præjudicantia, velut votum castitatis, longæ peregrinationis, &c. maritus irritare possit, *Nav. c. 12. n. 64. Castrop. p. 6. n. 2. Sporer num. 29. Illsung. n. 126.* Ratio est, quòd tota uxoris subjectio fundetur in contractu matrimonii: ergo vota uxoris non subsunt marito, nisi in quantum præjudicant matrimonio & vitæ sociali, quod jus etiam competit uxori, ut vota mariti matrimonio præjudicantia irritare possit; notandum autem, quòd vota sic indirectè irritata vel potiùs suspensa reviviscant, quando desinunt alteri præjudicare, *Laym. c. 7. & D.D. cit. Unde inferes seqq.*

19 1. Si uxor ante vel sub matrimonio castitatem vel quotidianam eleëmosynam voverit, soluto matrimonio tale votum reviviscit, etiamsi antea à marito fuerit irritatum.

2. Vota uxoris moderatè jejunandi, orandi, communicandi, pauperes ex bonis paraphernis sustentandi, &c. maritus infirmare non potest, quia in his uxor est sui juris, neque hæc matrimonio præjudicant; si tamen maritus ægrè ferat, ac sine læsione pacis vel amoris conjugalis observari non possint, ad tempus cessant; quia eorum materia facta est illicita vel moraliter impossibilis aut majoris boni impeditiva, *Sylvest. Nav. Suar. l. 6. c. 4. Laym. num. 12.*

20. 3. Votum uxoris nunquam petendi debitum maritus irritare non potest, quia conjux non tenetur petere, sed solùm reddere debitum; econtrà si maritus voverit non petere debitum & uxor obindè gravetur, eò quòd & ipsa præ verecundia petere non ausit, *Laym. Sporer* dicunt, votum mariti ab uxore irritari posse, sed meliùs contradicunt *Gometz. Less. Nav. c. 12. n. 60.* quia obligatio mariti non petendi debitum reverà non cedit in præjudicium uxoris, eàmque non retrahit à petitione debiti, sed potiùs dat ansam liberiùs petendi, cùm sciat ipsum petere non posse, & ipsa levi indicio facilè petere possit; meritò notant DD. ejusmodi vota esse indiscreta & conjugibus, nisi senes sint, dissuadenda.

4. Si vir & uxor mutuo consensu voveant castitatem, hoc votum ipsi irritare non possunt quia juri suo ad petendum & reddendum debitum renunciârunt, *c. fin. 33. q. 5. Sporer. num. 29. Castropalao p. 7. num. 6.*

5. Si conjux conjugi simpliciter dedit licentiam vovendi castitatem, hoc ipso cessit juri suo, nec consensum revocare aut debitum petere poterit, secùs si votum conjugis purè permisit, reservando sibi jus suum, *Nav. c. 17. num. 31. Laym. num. 15.*

R. V. Vota denique servorum domini aut heri indirectè tantùm irritare possunt, quatenus obligationi servitutis vel famulatûs obsistunt, ideòque finitâ servitute reconvalescunt, *communis & certa*; unde domini nihil possunt circa vota castitatis, orationis, confessionis, moderati jejunii, &c.

* * *

CA-

CASUS LXXI.

De Voti Dispensatione & Commutatione.

ZOilus *Pastor ab Episcopo interrogatur* : 1. *An dispensatio absque causa sit licita & valida.* 2. *Quæ sint causæ dispensandi.* 3. *Quid in dubio aut in casu, quo absque omni causa bonâ fide dispensatum est.* 4. *An dispensare possint Papa, Episcopi, Prælati Regulares, Abbatissæ, an cum Novitiis & secumipsis.* 5. *An Confessarii Regularium.* 6. *An cum absentibus & extra confessionem : & an idem queant Parochi.* 7. *Quæ sint vota reservata Papæ.* 8. *An inter hæc numerentur vota dubia, conditionata, metu extorta, pœnalia, disjunctiva, non Deo sed Sanctis facta.* 9. *An votum reservatum ab Episcopo vel Regularibus quòad circumstantias dispensari possit.* 10. *Vel in voto castitatis edito stante matrimonio.* 11. *Quid si votum reservatum, sit commutatum in non reservatum.* 12. *An reservatum possit irritari.* 13. *An facultas Generalis extendat se ad reservata, item an ad ea, quæ post concessionem sunt emissa vel etiam ad juramenta.* 14. *An votum castitatis dispensatum soluto matrimonio reviviscat, item an Episcopus in casu necessitatis dispensare queat in reservatis.* 15. *An etiam Regulares.* 16. *An & ex qua causa fieri possit voti commutatio.* 17. *Quinam vota commutare possint & quid de votis in favorem tertii.* 18. *An extra confessionem.* 19. *An post commutationem possit redirì ad votum prius.* 20. *An omnia vota commutari possint in votum Religionis.* 21. *An Professio Religiosa extin-*

guat omnia vota, etiam Religionis strictioris. 22. *Quid de votis pœnalibus.* 23. *Quid de eo, qui vovit non petere dispensationem?* Pro Resolut.

QUÆR. I. Quid sit dispensatio voti?

1. R. Est remissio totalis obligationis ob justam causam facta ab eo, qui in personam voventis habet jurisdictonem spiritualem, est in re omnium. Dicitur 1. *Remissio totalis obligationis*, in quo dispensatio distinguitur à commutatione, in qua obligatio ex toto non tollitur, sed saltem ex parte in aliam materiam transfertur. Dicitur 2. *Ob justam causam*; nam dispensatio in votis sine causa non tantùm illicita est, sed & invalida, *S. Th. q. 88. a. 12. ad 2.* Fit enim à Superiore Ecclesiastico, qui nomine Dei relaxat promissionem DEO factam; Deus autem dedit hanc potestatem non in destructionem, sed ædificationem, exigente id necessitate vel utilitate subditorum; aliud est de irritatione, quæ fit nomine proprio ab habente potestatem dominativam in personam voventis vel in materiam voti; dominio autem vel jure suo validè quis uti potest, etiam sine causa.

QUÆR. II. Quæ sint causæ legitimæ dispensandi?

2. R. Sunt præcipuè quatuor: 1. *Imperfecta deliberatio* aut dubium de illa, sive illud contingat ex defectu ætatis, sive ex mentis turbatione, aut etiam ratione metûs, doli vel erroris accidentalis; similiter sufficit quodcunque prudens dubium de valore voti.

2. *Notabilis difficultas* exequendi rem promissam, etiamsi non sit tanta, ut votum irritet, sufficiet tamen ad dispensationem; sola autem, major commoditas aut inclinatio ad aliud opus pium,

pium, etsi satis sit ad votum commutandum, non tamen ad dispensandum.

3. *Damnum spirituale vel corporale*, sic dispensatur in voto continentiæ vel non petendi debitum, si ob nimiam proclivitatem in Venerem sit periculum lapsûs aut executio voti sit subjecta plurimis molestiis & scrupulis; item si immineat ex voto damnum temporale, v. g. interitus illustris familiæ, vel ex nimiis eleëmosynis exhauriretur res domestica, &c. in his & similibus dispensatur Romæ, saltem aliqualem adjungendo commutationem in aliud opus pium.

4. *Majus bonum* ex dispensatione proventurum, v. g. major DEI honor, major Ecclesiæ vel Reip. utilitas; quò majus & arctius est votum, eò major requiritur causa dispensandi, & si una causa se sola non sufficiat, sufficiet conjuncta cum aliis, *Suar. l. 6. de vot. c. 17. Reiffenst. l. 3. tit. 34 à num. 22. & ibid. Leuren. q 903.* In dubio, an adsit causa sufficiens, semper miscenda est commutatio in aliquid operis pii, quod defectum causæ supplear, *Suar. l. c. Castrop. d. 2. pun. 9. n. 17.* Hinc Confessarii privilegiati rarò debent ex toto dispensare, nisi quando dubium est de voti valore: si dispensatio bonâ fide facta est, & expost reperiatur, non adfuisse causam legitimam, *Sporer n. c. 3. n. 45. ex Sanch, & Less.* dicit, præsumendum esse de bonitate Dei, quòd dispensationem suo nomine bonâ fide factam acceptet & ratam habeat. At probabiliùs contradicunt *Salas Castrop. num. 4. Leur. l. c.* quia jura & omnes DD. ad valorem dispensationis in voto requirunt causam legitimam: ergo si certò constet, talem non adfuisse, di-

pensatio est nulla ; deinde talis præsumptio est ad minus incerta & obligatio voti est certa : ergo non excusat. Econtrà si constet adesse causam certò sufficientem , Superior plerumque dispensare obligatur , vel maximè si id exigat bonum commune , quandoque etiam negare poterit , si nempe periculum sit , ne vilescat votorum obligatio vel dispensatio.

QUÆR. III. Quinam habeant potestatem in votis dispensandi?

4. R. 1. Respectu totius Ecclesiæ in omnibus votis dispensare potest Sum. Pontifex.

2. Dispensare possunt Episcopi in omnibus votis suorum subditorum Papæ non reservatis.

3. Idem possunt Prælati Regulares exempti & omnes Superiores locales respectu suorum Religiosorum & in eorum absentia Vicarii , si non ordinariâ , saltem potestate sibi ex consuetudine delegatâ , *Sanch l. 4. mor. c. 49.* Prælati Regularium non exemptorum id jure communi non possunt, nisi quatenus ex consuetudine vel Episcopi commissione illis concessum est. *Si dicas :* potestas dispensandi in Prælatis Regularium videtur supervacanea , eò quòd omnia eorum vota vel extinguantur per Professionem , vel post Professionem emissa à Prælatis irritari possint potestate dominativâ. R. N. ass. nam votum ingrediendi Religionem strictiorem à Superioribus nequit irritari , benè tamen dispensari , ut probat *Sanchez. c. 41.* idem docet *Suar.* de voto approbato à Prælato Superiore. Item Prælati in votis Novitiorum dispensare possunt , quia in favorabilibus gaudent privilegiis sui Ordinis , *Castropalao p. 10. num. 3. Schmaltzgr.*

num.

num. 105. nequeunt tamen eorum vota irritare, ut dixi *Cas. præc. num. 6.*

4. Abbatissæ suarum vota quidem irritare possunt propter potestatem dominativam, quam in suas habent per votum obedientiæ, non tamen dispensare, quia carent jurisdictione spirituali.

5. Superiores habentes potestatem dispensandi ordinariam, etiam secum dispensare possunt saltem mediatè, dando jurisdictionem Confessario vel alteri, ut contra *Suar.*, latè probat *Sanch. l. 3. de mat. d. 3. totâ.*

6. Confessarii approbati Ordinum Mendican- 5.
tium, & cum iis communicantes habent privilegium pro foro conscientiæ dispensandi in omnibus votis & juramentis sæcularium, in quibus Episcopi dispensare possunt jure ordinario; id enim Mendicantibus concessit *Inn. VIII. Eug. IV.* Benedictinis *Mart. V.* testibus *Tamb. Herinx, Dian. p. 11. t. 8. R. 16. Sannig. de vot. c. 43. n. 2. Gobat. t. 10. n. 603. Sporer n. 54. Castropalao p. 14. n. 7. Reiffenst. n. 39.* Dixi: in votis, in quibus Episcopi dispensant potestate ordinariâ; nam si Episcopi in casu necessitatis, quando non datur recursus ad Papam, in votis Papæ reservatis dispensant, id non faciunt potestate ordinariâ sed delegatâ, ideóque hoc non poterunt Confessarii Mendicantium, ut habet communis *cum Rodriq. Sanch. Suar. c. 26. n. 16. Barb. 2. p. de pot. Ep. alleg. 37. num. 14.* Nihilominus probabile videtur etiam tali casu Mendicantes pro foro conscientiæ dispensare posse, ut dicam *inf. num. 15.* Quòd autem *Ordo Præmonstratensis* in privilegiis communicet cum Mendicantibus docet *Barb. l. 1. juris Eccl. c. 41. num. 231. Tamb. to. 1. d. 12. q. 1.* Et ita definitum est in Capitulo Ge-

nerali ejusd. Ordinis Anno 1660. & constat ex ampliſſimo Indulto Urb. VIII. Lotharingis conceſſo.

6. 7. Episcopi & Regulares privilegiati conveniunt in hoc, quòd utrique possint vota non reservata dispensare & commutare, etiam extra Confessionem & cum absentibus, quia pro neutris ullo jure hoc exercitium restringitur ad forum Sacramentale, aut ad solos præsentes: in hoc differunt, quòd Episcopi hanc suam potestatem utpotè ordinariam alteri delegare possint, non item Regulares cùm sint delegati, econtrà Regulares possunt exercere sua privilegia circa omnes fideles ad ipsos undequàque venientes; agunt enim nomine Sum. Pontificis; Episcopi verò, quia agunt per jurisdictionem propriam non possunt eam ultra suos diœcesanos extendere, *Sanch. c. 43. Sporer n. 78.*

8. Parochi quamvis ex consuetudine possint dispensare in jejunio & operibus servilibus, non tamen in votis aut juramentis, *Tamb. La Croix sup.*

QUÆR. IV. Quid circa dispensationem in votis reservatis;

7. R. I. Quinque sunt vota soli Papæ reservata, adeóque ab Episcopo vel Regulari privilegiato non dispensábilia, nisi in privilegio specialiter exprimantur; ut 1. *Votum* integræ & perpetuæ *castitatis*, nam votum castitatis sub obligatione solùm veniali emissum, aut ad tempus, votum non petendi debitum conjugale, Votum Virginitatis solùm intendendo integritatem claustri virginalis, votum non nubendi, votum non polluendi, non fornicandi, mulierem non tangendi, & his similia, non sunt reservata, quia non

sunt

sunt votum integræ castitatis, de qua sola reservatio utpote odiosa intelligi debet. Idem est de voto suscipiendi Sacros Ordines, quia non est directè ad castitatem, sed ad Statum Clericalem, cui votum castitatis annexum est, *Sanch. Suar. l. 9. c. 25. Laym. c. 8. num. 8. Barb. numer. 19. 2. Votum Religionis* approbatæ 3. *Votum peregrinandi ad S. Sepulchrum* Hierosolymitanum 4. *Peregrinandi Romam* ad limina SS. Apostolorum Petri & Pauli. 5. *Peregrinandi Compostellam* ad S. Jacobum, *c. ex multa, c. super his de vot.*

8. R. II. Cùm reservatio sit otiosa utpotè restringens potestatem ordinariam, strictè est interpretanda, ideóque non censentur reservata, sed ab Episcopo & privilegiatis dispensabilia sunt.

1. Vota, de quibus dubium est, an sint valida aut reservata, quia reservatio non extenditur nisi ad casus certos, *Sanch. Castropalao p. 12. n. 8.* Idem est de dubio, an promissio fuerit deliberata; ex quo capite votum castitatis vel Religionis ab impubere emissum non esse reservatum docet *Viva q. 12. a. 2.* quia præsumitur adfuisse imperfecta deliberatio; ideò enim impuberibus prohibetur matrimonium, *c. attestationi de sponsal. imp.*

2. *Vota conditionata*, v. g. voveo castitatem, Religionem, si sanitati restituar, si pater periculum evaserit, idque non tantùm antè, sed etiam post impletam conditionem, quia non sunt perfectè libera; fiunt enim metu instantis mali, & quæ ab initio non sunt reservata, etiam non fiunt expost & in dubio non censentur reservata, *Gometz, Sanch. l. 4. mor. c. 20. n. 98. Bellegamb. p. 3. sect. 13. q. 2.* idque tenet, etiamsi post impletam con-

conditionem fuissent confirmata, quia confirmatio cadit super idem votum, prout à principio editum, nisi nunc esset editum independenter à primo voto; *Dian. p. 6. t. 8. R. 16. Wiestner num. 73.*

3. *Vota injusto metu* etiam levi extorta, quia non sunt perfectè libera, *Illsung. t. 5. n. 156. Reiffenst. n. 30.* idque etiam tenet de metu intrinseco, ut si quis voveat Religionem metu periculi, quia nec ista vota sunt perfectè libera, nec directè intenditur materia voti, sed evasio periculi, & verè sunt conditionata, *Sanch. Illsung. l. c.*

4. *Vota pœnalia*, v. g. voveo castitatem, si iterum blasphemavero, Religionem, si me inebriavero, ita ut dispensabilia sint etiam secutâ blasphemiâ vel ebrietate, quia ista vota non sunt perfecta, cùm non fiant amore virtutis, castitatis vel Religionis; sed voluntas eas potiùs refugit, quia earum timore vult se deterrere à blasphemia vel ebrietate, *La Croix n. 544.*

5. *Votum disjunctivum* continens unam partem non reservatam, v g. voveo Religionem vel ferre cilicium: *Quia in alternativis debitoris est electio, & sufficit alterum impleri, Reg. 70 in 6.* quod verum est, etiamsi cilicium fieret impossibile, & jam statuisset Religionem ingredi, *Belleg. l. c. Sporer n. 60. La Croix n. 548.* idem est, si vir nobilis metu naufragii Deo promittat actum heroicum, si evadat, putà vel ingredi Religionem, vel ducere virginem pauperem & ignobilem; nam præterquam, quòd hoc votum non sit perfectè liberum, est disjunctivum, & quòad unam partem non reservatum, imò quòad promissionem matrimonii forsan invalidum, eò quòd non sit de meliori bono secundùm dicta *Cas. 68. num.*

num. 5. ideóque ex triplici capite hoc votum erit dispensabile ab Episcopo vel Regularibus.

6. Si votum non sit directum ad Deum, sed tantùm ad B. V. vel Sanctos, ita ut vovens non cogitaverit de promissione Deo facienda, nec verba ventis explicitè significent aliquam relationem ad Deum, ut fit, dum puella B. V. devota dicit; Tibi Dominæ meæ promitto perpetuam virginitatem; tale votum probabiliter non est reservatum, *Gobat, Sporer n. 58. Reiffenst. n. 29.*

7. Votum quòad substantiam reservatum po- 9.
test ab Episcopo vel Regulari privilegiato dispensari quòad accidentia, v. g. vovisti peregrinari Romam nudis pedibus, dispensari potest, ut eas calceatus vel eques; vovisti statim ingredi Religionem strictiorem, dispensari potest ab Episcopo vel Regulari, ut eas post aliquot annos, vel ut ingrediaris minùs strictam, *Less. Nav. Illsung. n. 145. Castropalao p. 11. n. 4.*

8. Si post consummatum matrimonium una 10.
conjux sine alterius consensu voveat omnimodam castitatem, hoc votum non est perfectum, quia adhuc tenetur reddere debitum, ideóque nec est reservatum: si post contractum, sed necdum consummatum matrimonium ejusmodi votum edatur, cum voluntate ingredi Religionem, erit votum perfectum & reservatum, idem est, si mutuo & irrevocabili consensu castitatem voveant, *Sanchez. Belleg. l. c.* Si verò maneant cohabitantes cum periculo incontinentiæ, Episcopus dispensare poterit, ut statim dicetur.

9. Votum reservatum, postquam est com- 11.
mutatum in aliud non reservatum, v. g. castitas in cilicium perpetuum, cilicium non manet

net reservatum, nec in odiosis tenet Regula, quòod surrogatum sapiat naturam illius, cui surrogatur, *Suar. c. 20. num. 15.* ne tamen temerè in voto surrogato dispensetur, vel nimiùm remittatùr, interrogandum erit, quale fuerit primum votum.

12 10. Etsi vota reservata non possint commutari vel dispensari nisì à Papa, possunt tamen irritari ab habente potestatem dominativam, quia includunt conditionem, si ille, cui dominativè subjectus sum, consentiat, *Sanch. Diana p. 1. t. 11. R. 84.* unde si impubes Religionem vovit, poterit hoc votum irritare: pater vel tutor, aut in horum defectu mater, ut dixi *Cas. 70. n. 11.*

13 11. Generalis facultas dispensandi omnia vota non comprehendit reservata, quia quæ specialiter reservantur, debent in concessione privilegii specialiter exprimi: si concedatur facultas ad omnia vota, exceptio castitatis & Religionis, possunt dispensari vota trium peregrinationum, quia exceptio firmat regulam in non exceptis, *Suar. c. 40. num. 19. Belleg. sup.* Facultas concessa extendit se ad omnia vota ante & post concessionem emissa, quia favores latam patiuntur interpretationem, *Suar. c. 13. Castropalao p. 14 n. 6.*

12. Reservatio etiam extenditur ad juramenta in eadem materia, intellige, si fiant Deo & non homini, tunc enim includunt votum seu promissionem Deo factam, *Illsung. num. 7. Belleg. sup. 12. q. 1.*

14 R. III. In votis reservatis per se solus Papa dispensare potest: si tamen non dispenset simpliciter, sed tantùm ad certum finem, v. g. in castitate, in

ordi-

ordine ad matrimonium, ſoluto matrimonio reviviſcit votum, nisi aliud in dispenſatione expreſſum fuerit. Dixi, *per ſe*, nam per accidens, quando urget gravis neceſſitas, & Papa adiri non poteſt per epikeiam, ſeu ex præſumpta Papæ licentia in reſervatis dispenſat Episcopus etiam præſente Nuntio Apoſtolico, nisi hic ſpecialem habeat facultatem circa reſervata, tunc enim non eſſet neceſſitas, & Pontifex in ſuo legato adiri poſſet, *Sanch. Rodriq. Sylveſ. Nav. c. 26. n. 9. Caſtropalao p. 12. n. 4. Sporer. n. 71.* Ratio eſt, quia præſumi non poteſt, quòd Papa cum periculo animarum ſibi dispenſationem in caſu neceſſitatis reſervare velit, ut ſi ſit periculum incontinentiæ, ſcandali aut matrimonium ſine gravi ſponſæ vel ſponſi eorumque familiæ dedecore differri non poſſit, ſi deflorata ſit diffamanda, & proles habenda illegitima, nisi pater moriturus matrem mediante dispenſatione ducat, &c. Duo tamen hìc veniunt notanda: 1. Quòd Episcopus in reſervata non plus poſſit, quàm præcisè exigat neceſſitas; hinc ſi dispenſet ad matrimonium, dispenſatus adhuc vi voti obligatur, ſe non polluere, non fornicari, abſtinere à ſecundo matrimonio, *Suar. c. 26. n. 13. Barb. ſup. numer. 13.* 2. In tali neceſſitate dispenſare non poſſunt Mendicantes, ut dixi *numer. 5.* quia vota verè manent reſervata, & præſumi non poteſt, quòd Papa quòad Regulares conſentiat, nam ad ſuccurrendum periculo animarum, ſufficit, quòd Episcopi tunc dispenſare valeant DD. c. c. & communiſſima apud *La Croix num. 563* Nihilominùs *Reiffenſt. num. 40.* citans *Baſſæum, Cruſers*, quos ſequitur *Leur. q. 905.* non improbabiliter hanc facultatem extendit ad Regu- 15.

lares.

lares. Rationem dat, quia ex privilegiis certum est, Regulares posse dispensare in omnibus votis, in quibus jure ordinario dispensat Episcopus, sed in casu necessitatis dispensat Episcopus jure ordinario. Prob. min. quia Episcopus tunc vel dispensat vi officii, vel quia vota tunc non sunt reservata, aut vi universalis consuetudinis, sed quocunque modo dispenset, dispensat jure ordinario. De primo & secundo modo patet, de consuetudine etiam docet communis, quòd det jurisdictionem ordinariam. Conf. illa potestas, quâ Episcopi urgente necessitate dispensant, non est delegata: ergo ordinaria. Prob. ant. potestas delegata est, quæ non ex lege, officio aut consuetudine, sed ex speciali commissione alterius competit, atque in toto jure ostendi non potest, quòd talis commissio Episcopis facta sit; ergo.

QUÆR. V. Quid circa commutationem votorum?

16. R. Tenenda esse seqq. 1. Commutatio voti est translatio obligationis ab una materia in aliam: in opus manifestè melius, hoc est Deo gratius, ab ipso vovente fieri potest; in æquale vel minus bonum solus Superior vel habens privilegium, ex causa commutare potest; minor tamen causa requiritur ad commutationem, quàm ad dispensationem, *Pyrrh. l. 3. t. 34. Barb. in c. 4. de vot. numer. 3.* Ratio est, quòd in voto præcipuè attendatur ad id, quod est Deo gratum, si ergo materia, in quam fit commutatio, sit evidenter melior seu Deo gratior, Deus prudenter præsumitur consentire in commutationem, *quia promissum non infringit, qui illud in melius*

melius commutat, c. 2. de jurej. Econtrà non satis constat, DEUM consentire, ut propriâ authoritate materia voti commutetur in æqualem vel minùs bonam, imò hoc ipso, quòd materia subsset voto, est alterâ aliàs æquali melior & Deo gratior; in commutatione autem non est spectanda præcisè excellentior virtus, in quam commutetur, sed quod hîc & nunc est utilius ad finem voventis; sic qui vovit flagellationem in remedium castitatis, meliùs erit eam commutare in jejunium quàm orationem, *Tamb. La Croix n. 521.*

2. Ut vota commutentur in evidenter melius, nulla requiritur causa, ut mutentur in æquale, sufficit sola major devotio voventis, vel aliqualis difficultas in exequendo, etsi non sufficiat ad dispensandum; commutatio in æquale vel minùs bonum, si fiat absque omni causa, etiam à Superiore, est invalida, *Castropalao p. 17. n. 4.* quia Deus nemini dedit potestatem voti obligationem remittendi sine causa & irrationabiliter.

3. Qui potestatem habent commutandi & non dispensandi, non possunt votum commutare nisi in æquale; nam si in minus mutetur, hoc ipso quoad partem dispensatur.

4. Omnes, qui possunt dispensare, etiam pos- 17.
sunt vota commutare, non econtrà; nam in novissimis Jubilæis datur omnibus Confessariis approbatis potestas quælibet vota & juramenta, præter castitatis & Religionis, commutandi, non verò dispensandi.

5. Quicunque habent potestatem vota dispensandi vel commutandi, eandem etiam habent ad juramenta & vota jurata.

6. Juramenta & vota in favorem tertii facta ante acceptationem dispensari & commutari possunt, secùs si jam fuerint acceptata, quia tunc alter jus acquisivit, quo invitus privari non debet, nisi bonum commune aliud exigat, aut promissio injusto metu vel dolo sit extorta; addunt *Rodriq. Fagundetz, Burghab. cent. 2. Cas. 25.* & alii cum *Sporer num. 113. Reiffenst. n. 52.* juramenta & vota etiam ab homine acceptata dispensari posse, si principaliter facta sint DEO, ut si quis amore DEI promittat alere hunc pauperem, ornare hanc Ecclesiam, vel fratri suo promittat intrare Religionem, quia tunc principalis creditor est Deus; sed à communi sententia non recedo, quia Deus non vult remittere promissionem sibi factam cum injuria tertii.

7. Vota reservata sicut dispensari non possunt, ita nec commutari, nisi quòad circumstantias, ut dixi n. 9.

18 8. Sicut dispensatio, ita & votorum commutatio probabiliter fieri potest extra confessionem; Nec obstat, quòd in Bulla Jubilæi addi soleat: *Confessionibus auditis valeat absolvere à peccatis, & commutare vota;* nam TÒ auditis confessionibus refertur ad absolutionem à peccatis, quæ immediatè sequitur, non verò ad commutationem votorum, *Viva, La Croix num. 507.*

19 9. Qui ab habente potestatem impetravit commutationem voti, si malit, potest redire ad prius votum, quia commutatio in ejus favorem facta est, non tamen tenetur redire, etiamsi materia nova facta esset inutilis vel impossibilis etiam ex culpa voventis, v. g. loco disciplinæ

næ impositum est jejunium, si non potes jejunare, non teneris ad disciplinam, quia jam prior obligatio sublata est, *Laym. Sporer n. 135.*

10. Omnia vota personalia propriâ authoritate mutari possunt in votum Religionis tanquam evidenter melius & DEO gratius; si tamen expòst Religionem ingredi non possis, reviviscunt priora vota, quia hæc commutatio propriâ authoritate facta non tollit omninò obligationem prioris vinculi, *Tamb. hîc §. 7. n. 6.* 20.

11. Per professionem Religiosam ipso jure commutantur & extinguuntur omnia juramenta & vota non solemnia, tam realia, quàm personalia, etiam reservata, etsi vovens de hac commutatione nihil cogitaverit, *Barb. in c. 4. de vot. n. 2. Pyrrhing num. 28.* Item per Professionem in Religionem laxiorem extinguitur votum ingrediendi strictiorem, quia est votum simplex, *Sanch. l. 5. mor. c. 5. num. 16.* Pontas V. *Votum Cas. 31.* peccat tamen, qui contra votum Religionis strictioris ingreditur laxiorem, nisi strictior ipsi sit inconveniens; Excipe sola vota homini vel Ecclesiæ facta & acceptata, quæ per professionem non extinguuntur, quia Deus non acceptat Professionem cum injuria seu derogatione juris tertio quæsiti, *Sanch. n. 40. Pyrrh. l. cit.* 21.

12. Vota pœnalia dispensari & commutari possunt, non tantùm quòad se, sed etiam quòad pœnam jam debitam, v. g. vovisti dare eleëmosynam, quoties te inebriaveris, & votum ipsum, & eleëmosynæ jam debitæ ex causa dispensari & commutari possunt: idem est, si quis indies vovit orare Rosarium, quod à longo tempore intermisit; Regularis privilegiatus im- 22.

posità salutari pœnitentiâ pro transgressione, in ipso voto orandi & in Rosariis neglectis dispensare poterit, *Nav. Sanch. Laym. n. 26*

23. 13. Qui vovit non petere dispensationem vel irritationem voti, adhuc potest facere commutationem; item qui vovit non petere irritationem, vel contrà, quia hæc sunt valde distincta, attendenda tamen est intentio voventis, qui fortè non distinxit inter dispensationem, irritationem & commutationem, sed simpliciter vovit, manere in suo voto; si absolutè vovit, non petere relaxationem pro quocunque casu etiam necessitatis, votum est nullum, quia tunc melius est petere, quàm non petere; secùs si voverit, non facilè petere, aut non petere nisi cum consilio Confessarii, tunc, si petat absque gravi causa vel consilio Confessarii, relaxatio & commutatio valebit quidem, sed peccabit contra votum. De commutatione votorum plura dicam *Cas. 102. quæst. 4.* per totum.

CASUS LXXII.

De Horis Canonicis.

AMadæus *Subdiaconus quærit.* 1. *Quid sint Horæ Canonicæ? & quas Horas teneatur recitare die Ordinationis; quid si ordinatus sit ex metu, aut impubes, vel dubitet de valore Ordinationis.* 2. *An professi obligentur extra Chorum* 3. *Quot personæ requirantur ad Chorum & utrùm satisfieri possit per sæculares?* 4. *Qualiter obligentur Beneficiati.* 5. *An habentes Capellaniam Laicam, Coadjutores, Vicarii, Pensionarii, Canonessa*

nessæ Seculares. 6. *Non habentes Beneficii possessionem.* 7. *Non percipientes fructus uno vel altero anno.* 8. *Habentes Beneficium tenue.* 9. *Aut ex culpa fructus non percipientes.* 10. *An propter omissionem fructus restituendi.* 11. *Quid si omissio sit inculpabilis, vel secuta ex morbo per intemperantiam causato.* 12. *Quid si quis per primos sex menses omittat horas, vel per plures annos,* 13. *Quid si omittat unum Psalmum.* 14. *Quid si Canonicus oret Horas non choraliter, sed privatim, vel in Choro dormiat.* 15. *Cui restitutio fieri debeat, & an satisfiat per Eleemosynas, quas dedit immemor omissionis.* 16. *An excusetur, qui ignorat linguam Latinam, vel Rubricas.* 17. *An excuset metus, subita turbatio, tristitia.* 18. *An morbus, febris tertiana: & quid in dubio an morbus sit gravis.* 19. *An excuset actus charitatis vel officii.* 20. *An impeditus teneatur prævenire.* 21. *An qui non potest totum, teneatur ad partem.* 22. *An carens Breviario proprio teneatur orare ex Romano vel alterius Ordinis, & qui non potest solus, an teneatur conducere socium.* 23. *An excusentur censurati, degradati, captivi, ad triremes damnati, &c?* Pro resolut.

QUÆR. I. Quid sint horæ Canonicæ?

℟. Sunt publicæ ac statæ preces ex Sacrorum 1.
Canonum Decretis ab Ecclesiasticis personis nomine Ecclesiæ ad Deum persolvendæ: Est autem ulus Horarum antiquissimus à temporibus Apostolorum ad nos derivatus, dividitúrque in septem partes seu Horas: Matutinum, Primam, Tertiam &c. juxta illud *Ps. 118. ℣. 146. septies in die laudem dixi tibi.*

QUÆR. II. Quinam ad Horas obligentur?

℟. I. Per se nemo obligatur nisi ratione Ordinis sacri, Professionis Religiosæ aut Beneficii Ecclesiastici, igitur obligantur omnes in Majoribus Ordinibus, hoc est, saltem in Subdiaconatu constituti, & quidem ab ea Hora, quâ Subdiaconi ordinantur, tenentur orare Horas correspondentes, non quidem accipiendo illud tempus Mathematicè seu physicè, sed moraliter juxtà cujuslibet Diœcesis consuetudinem, ideóque si in Diœcesi Colon. ordineris Horâ 9nâ, ad summum obligaberis ad Sextam & Nonam, si circà 11mam vel meridiem, non nisi ad Vesperas & Completorium istius diei. *Dian. March. Suar. l. 4. de orat. c. 27. num. 8. Gob. tr. 5. Cas. 23. n. 561.* idem cum proportione dicendum de inceptione obligationis Horarum ratione Beneficii vel Professionis Religiosæ. Qui antecedenter orat, non satisfacit, quia non potest extingui obligatio, quæ nondum est. *Baldell. l. 3. d. 21. num. 7.* Ordinatus per gravem & iniquum metum, sicut non tenetur ad castitatem, sic nec ad Horas Canonicas, nisi, expost Ordinem susceptum liberè ratificet. *Sot. Sanch. Baldell. num. 18.* Idem est de Ordinato ante usum rationis; sed quid de impubere? ℟. Si sciens & volens Ordines suscipiat benè intelligens onus Castitatis & Horarum SS. Ordin. annexum, obligatur; quia non est, undè excusetur. *Cajet. Sot.* & plures apud *Sanch. de Matr. d. 30. n. 6.* In dubio, an quis sit validè ordinatus, putat *Tamb.* eum non esse obligandum ad Horas, quia libertas videtur esse in possessione, quæ per dubiam Ordinationem non tollitur; sed attendendum est, an in reliquis se gerat pro ordinato; si sic, etiam hìc

se

se talem gerere debet & in dubio stándum est pro valore actûs.

R. II. Ratione Professionis Religiosæ obligantur tantùm ii, in quorum Religione est speciale præceptum vel consuetudo obligans omnes Professos etiam in Majoribus non constitutos, tam in-quàm extrà Chorum ad Horas Canonicas, quale præceptum habent Fratres Minores, & Moniales Annuntiatæ; ubi tale præceptum vel consuetudo non est, etiam non est obligatio ad Horas. *Medin. Palud. Caram. Theol. reg. d. 100. Suar. March. Tribun. p. 2. tr. 6. tit 3. q. 2. Dub. 1.* imò *Less. consil. mor. cas. 14.* multis probat rationibus Chorstas aut Moniales nullâ consuetudine obligari ad Breviarium, idque de Clarissis testatur *Alphons. a Castro l. 1. de Lege Pan. c. 8.* de Professis Augustinianis *Arragon. 2. 2. q. 83. a. 12.* de suis Dominicanis *Sotus l. 10. de jus. q. 5. a. 3.* de Cistercienfibus *Caram. d. 103. num. 1358.* & Abbatem cum suis ex rationabili causâ, v. g. quando versantur in studiis, quoad horas dispensare posse, cum aliis docet *Sporer hic num. 14.* quamvis aliquin sit contrarius. Sed Ratio nostra est, quòd ejusmodi obligatio non oriatur ex ipsâ Professione, seu perpetuâ suî in Religionem incorporatione; aliàs enim obligarentur etiam Fratres Laici, quod nemo dicit; ergo talis obligatio aliundè astrui non potest, quàm ex speciali Ordinis Statuto vel consuetudine sub mortali receptâ, quæ non præsumi, sed probari debet. Undè Infero, Fratres Professos in Majoribus Ordinibus non constitutos, uti & Moniales in S. Ordine nostro Præmonstratensi, saltem quòad hanc Provinciam Rhenanam, extrà Chorum

non obligari ad recitandas Horas, idque mihi certum videtur, non enim datur in Ordine nostro quòad hoc speciale Statutum, ùt clarum est, neque in hac Provincia est consuetudo sub mortali recepta, sed quòad pleraque Monasteria consuetudo omnino contraria, ut experientiâ didici; & qui contrarium dicunt, fundant se in consuetudine generali omnium Ordinum, quam nunquam sufficienter probare poterunt existere, vel sub mortali esse receptam, & ejusmodi consuetudinem negant AA. suprà cit. Deindè non debet adstrui mortale, nisi præceptum, vel consuetudo obligans sufficienter probetur, in dubio enim est possessio pro libertate; sed ejusmodi præceptum aut consuetudo obligans in Ordine Præmonstr. sufficienter non probatur, ergo. Dato etiam, quòd probari posset Consuetudo generalis, tamen non obligat in locis, in quibus non est recepta, ùt habet comm. & certa omnium Theolog. patétque in Abstinentia in festo S. Marci, & mille aliis exemplis, quæ non obligat nisi in locis, in quibus animo se obligandi est recepta; atqui experientia docet hanc consuetudinem in multis locis & Provinciis taliter non esse receptam, ergo.

2. *Nec obstat*, quòd Moniales & Clerici sint professi seu deputati, ùt dicunt, ad Chorum, nam tantùm sunt professi Chorum in communi, ideóque peccant mortaliter, si suâ culpâ vel negligentiâ impediant, quominùs Chorus in communi servetur, secus si pro suâ tantùm parte Horas omittant; patet à pari: In Ordine nostro Præmonstr. non tantùm est consuetudo, sed & speciale præceptum in Quadrages. choraliter orandi septem Psalmos Pœnitentia-

tiales, Litanias & suo tempore anniversaria pro Benefactoribus, Parentibus & Fratribus Ordinis &c. & tamen nemo dicet aut probare poterit hos Psalmos & Anniversaria sub mortali obligare quemlibet in particulari & extra Chorum &c. Et in dubio consuetudo potiùs habenda est pro voluntaria & supererogatoria quàm obligatoria, sicut in dubio, an verba vel voluntas Superioris contineat præceptum vel purum monitum; nam *in obscuris, quod minimum est, sequimur* reg. jur. 30. in 6.

DUBITARI hic potest, quot personæ requirantur, ad servandum Chorum in communi? R. Ad minus requiri 4 vel 5. sive Professi, sive 3.
Novitii, sive Sæculares, ità ut, ubi quatuor haberi non possunt, Communitas non obligetur ad Chorum, ità comm. cum *Gob.* & *Tamb. in Decal. l. 2. c. 5. §. 1. num. 22. Ratio* est, quod Chorus consistat in decenti alternatione cantantium, vel orantium, sed non potest esse decens alternatio, ubi sunt pauciores quàm 4. ergo. At quid si servetur tantùm à duobus vel tribus? R. Superiorem in hoc facilè posse peccare mortaliter tum ratione scandali, tùm ratione negligentiæ, si id sinè urgente causâ permittat; posset tamen, ut verbis *Tamb. l. c. n. 11.* utar, ex natura sua alicui videri probabile satisfieri, quia in rigore servatur essentia Chori, scilicet cantus alternus, & in hac sententia est obligatio servandi Chorum, ubi tantùm sunt duo vel tres, idque de Canonicis Sæcularibus docet communis Sententia, quia arctiùs obligantur ad Chorum, quàm Religiosi, scilicet ex justitia & impliciro saltem pacto cum Fundatoribus. Sed quid, si tot Religiosi vel Clerici haberi ne-

queant, quot ad Chorum requiruntur, eritne obligatio advocandi personas Sæculares ad id idoneas? R. *Affirm.* Si id reditus Ecclesiæ patiantur; quia verè persolvitur Officium; & quamvis id tunc non fiat per Clericos, fit tamen nomine Clericorum; & qui tenetur ad finem tenetur ad media non nimis difficilia; & ita in supplementum Chori videmus in Ecclesiis Cathedralibus & Collegiatis sæpe adhiberi pueros primâ Tonsurâ nondum initiatos, aut Clericos, qui non sunt de gremio; & si privatus Clericus, qui solus orare non potest, tenetur suis expensis conducere socium, si commodè possit, ut dicam infrà. n. 22. cur non teneantur Superiores Ecclesiarum conducere Chorales Sæculares, si alios habere non possint?

4. R. III. Omnes, qui habent Beneficium, sive curatum, ùt Episcopi, Abbates, Decani, Parochi &c. sivè non curatum, ùt Canonici, Vicarii, Capellani, Personatûs &c. ad Horas obligantur. Est communis & certa ex Concil. Basileensi *Sess. 21. §. quoscunque*, & Lateran. *Sess. 9.* ità quidem, ut omittentes Horas teneantur restituere fructus omissioni correspondentes, ùt dicetur q. seq.

5. QUÆR. III. Qualiter Beneficiati ab Horis excusentur titulo incompetentiæ, vel ob non perceptos fructus?

R. I. Ab Horis excusantur, qui habent tantùm Capellaniam Laicam, hoc est, à Laicis conferri solitam & authoritate Episcopi non erectam, nisi in aliquo majori ordine sint constituti, talis enim Capellania non est verum beneficium; Idem est de præstimoniis, quæ Clericis solent dari in ordine ad studia absque hoc, quòd

quòd in verum titulum ab Episcopis erecta sint. *Azor. Wiestner. l. 3. t. 41. n. 52. Bald. d. 27.*

2. Coadjutoria etiam cum jure succedendi per se non obligat ad Horas. *Mald. Suar. c. 22. n. 19. Ratio* est, quia Coadjutor non habet ipsum Beneficium, sed tantùm jus ad illud; neque duo propter unum Beneficium obligandi sunt, sed solus proprietarius beneficii: Coadjutor tamen Episcopi habens administrationem obligatur. *Leuren. for. Benef. p. 1. q. 137.*

3. Vicarii temporales, qui tantùm aliorum vices supplent, quia non sunt beneficiati, sed tantùm gerunt vices beneficium habentis. *Nav. Suar. l. 4. c. 22. n. 19. Garc. p. 3. de benef. c. 1. n. 109.* Qualiter ad Horas teneantur Canonicæ Regulares, tradit *Leur. fori benef. p. 2. q. 922.* & dicam *Cas. 76. n. 15.*

4. Meri Pensionarii, seu ii, qui ex beneficio resignato vel aliter habent pensionem Clericalem; hi ex constitut. Pii V. tenentur tantùm ad recitandum quotidie officium B. M. V. nisi aliundè titulo v. g. Profess. vel Majorum Ordinum ad officium canonicum obligentur; tunc enim non est mens Pontificis eos simul ad officium B. M. V. obligare, ne alioquin sint magis obligati, quàm alii Clerici. *Tamb. sup. c. 5. §. 1. n. 22.* & generaliter excipiuntur omnes, qui non habent beneficium propriè dictum, nisi alio titulo ad Horas obligentur.

5. Excipitur, qui nondùm habet quietâm beneficii possessionem, ita ut nullos fructus percipiat, & dubitetur, an unquam sit obtenturus causam; econtra si aliquibus fructibus vel præsentiis fruatur, sitque probabilis spes evincendi causam & fructus interim sequestratos; aut ipsi lis moveatur, 6.

veatur, post adeptam pacificè possessionem sequestratis ad interim fructibus, ad Horas tenebitur; *Cajet. Baldell. d. 23. à n. 5. Garc. n. 86. & 104. Wiestner n. 61.* Quòd si neuter litigantium sit in possessione & neuter fructus percipiat, neuter orare tenebitur, quia unus non magis obligatur, quàm alter, neque obligantur ambo simul, aliàs enim pro uno beneficio esset obligatio ad duplex officium; ergo neuter obligabitur, & qui expost litem cum fructibus sequestratis evincit, non tenetur eos pro rata omissionis dare pauperibus, quia hæc pœna tantùm debetur pro Horis culpabiliter omissis, hic autem omisit eas inculpabiliter. *Cajet. Suar. c. 19. nu. 7. Garc. nu. 86. & 104. Wiestner n. 61.*

7. 6. Non obligatur novus Canonicus, qui ex consuetudine sui Capituli primo vel secundo anno nullos percipit fructus neque distributiones quotidianas, eò quòd hæ impendantur ad fabricam Ecclesiæ. *Laym. Garc. nu. 70. Bonart. l. 2. c. 7.* contrà *Less.* & alios. *Ratio est*, quia isto tempore quòad fructus, sunt, quasi non haberent beneficium, idque sine sua culpa. Ubi tamen consuetudo habet, ut hæredibus defuncti aut senioribus Canonicis, vel etiam ad defuncti sepulturam, vel solvenda ejus debita, reserventur fructus unius vel alterius anni: his annis tenebitur ad horas novus Canonicus saltem ex recepta praxi. *Castrop. Azor, Less. Garc. n. 66. Schmaltzg. n. 66.* quamvis de hac praxi dubitet *Gob. tr. 2. Cas. 23. num. 576. Ratio est*, quòd hi fructus impendantur in ejus utilitatem, ideóque ab ipso censentur percepti, & fructus, quos ipse primo anno non percipit, post mortem

tem ejus percipient ejus hæredes vel creditores, manetque ei libertas de his in vita disponendi. Similiter ad Horas obligabitur, qui uno anno ob sterilitatem, grandinem, hostium incursum vel inundationem fructus non percipit; unius enim anni sterilitas censetur per alio-rum annorum fertilitatem compensari; hos tamen non improbabiliter excusat *Castrop. Laym. hic c. 5 n. 4. Gobat. sup n. 577.*

7. Ab horis probabilissimè eximuntur, qui habent beneficium adeò tenue, ut nequidem indè percipiant tertiam vel quartam partem honestæ & decentis sustentationis. *Sotus l. c. Arrag. n. 13.* atque id in praxi valde esse securum docent *Vasq. Suar. c. 21. num. 9.* putat autem *Gob. nu. 578.* viginti ducatos in Germania præstare bonam quartam partem honestæ sustentationis; si tamen scienter adeò tenue beneficium susceperit, hoc ipso censetur liberè onus orandi horas acceptâsse, per consequens illo obligabitur; & si ipse non acceptâsset, forsan sub tali onere acceptâsset alius. *Nav. Suar. Laym Barb. Covar. l. 3. var c. 13. num. 8. Bald. num. 4. Schmaltzgr. num. 58* contra *Sotum, Less. Vega. Diana, Tamb. num. 30.* qui valdè probabiliter præsumunt benignam matrem Ecclesiam pro tam exiguo proventu non velle imponere onus adeò grave; si tamen plura habeat beneficia tenuia, quæ simul sumpta præstent notabilem partem sustentationis, ex communissima obligabitur; econtrà si plura etiam pinguia habeat beneficia, propterea non constringitur ad plura officia, sicut festo in Dominicam incidente ex benigna matris Ecclesiæ intentione, non obligamur ad plures Missas. In dubio, an tenuitas 8.

tas

tas beneficii sit tanta, ut excuset à recitatione horarum, standum est pro obligatione, quæ possidet; certum enim est, quòd habeatur beneficium, tenuitas autem seu ratio excusans est incerta.

9. 8. Qui suâ culpâ nullos aut exiguos fructus percipit ex beneficio, eò quòd v. g. sit excommunicatus, suspensus, non residens, vel non habeat ætatem requisitam, utique obligabitur ad horas; non enim decet, ut ipsius culpâ fundatores vel Ecclesia careat officio divino. *Nav. Garc. n. 45. Wiest. nu. 61.* idem dicendum de beneficiato, cujus fructus mandato Superioris per aliquot annos impenduntur ad solvenda debita propria vel antecessoris, ùt dixi sup.

QUÆR. IV. Quid circà restitutionem fructuum propter omissionem horarum?

10. R. Seqq. 1. Quamvis sit probabilè, beneficiatos non obligari ad Horas ex justitia, tamen certum est, recitationem Horarum esse conditionem, sine quâ fructus non faciunt suos, ideòque non recitantes ante omnem sententiam obligari fructus perceptos restituere; ità enim in terminis habet Concil. Lateran. & Pius V. patètque ex propos. 20. damnata ab Alex. VII. quæ sic habet: *restitutio à Pio V. imposita beneficiatis non recitantibus, non debetur in conscientia ante sententiam declaratoriam Judicis, eo quòd sit pœna.* Debet autem restitutio fructuum correspondere Horis omissis; ità ut, si quis annuò ex beneficio habeat 365. aureos & uno die totum officium omittat obligatur ex constitut. Pii V. in eleëmosynam vel fabricam Ecclesiæ impendere unum aureum, si omisit solum matut. dimidium aureum, si cæteras Horas alterum dimidium,

midium, qui harum singulas, sextam partem fructuum illius diei amittit.

11. 2 Hæc obligatio non extenditur ad eos, qui inculpabiliter Horas omittunt, v. g. ex naturali oblivione, impotentiâ aut infirmitate etiam per intemperantiam causatâ, ùt vult *Gob.* nisi quis studiosè illum in finem fuisset intemperans, tunc enim dolus ei patrocinari non deberet. Neque tenentur ad restitutionem fructuum, qui inuitu aliorum onerum beneficiato obveniunt v. g. ratione curæ animarum vel Missarum, ideóque *Laym. c. 5. num. 2.* dicit Pastores & similes, qui exiguam habent competentiam v. g. non ultrà 350. florenos; ob omissas horas ad nullam vel modicam restitutionem esse condemnandos, eò quòd ratione aliorum onerum ipsis debeatur sustentatio; si tamen pingues habeant reditus, tenebuntur ob neglectas Horas restituere tantùm fructus officio Horarum correspondentes, deductis iis, quæ pro aliis oneribus debentur; ídque in praxi omnino tutum esse dicit *March. Spor. num. 38.*

12. 3. Qui post accepram beneficii possessionem per sex menses omittunt Horas, peccant quidem mortaliter, non tamen obligantur quidquam restituere, quia Pius V. hos disertè eximit. Item multi apud *Laym. l. c.* eximunt à restitutione eos, qui tantùm semel vel bis in anno horas culpabiliter omittunt; imò ex *Medina & Sanch.* putant *Gob. tr. 5. num. 588.* Canonicum, qui per duos vel plures annos Horas omisit, tantùm obligandum esse ad restitutionem quartæ partis fructuum, ità ut, si annuò habeat mille, restituere sufficiat pro duobus annis 500. *Spor. num. 37.* dicit; utinam tantùm

quan-

quandoque à pœnitentibus extorquere potuissem, & assentitur quòad tertiam partem ab iis restituendam, sed cum id clarè repugnet Bullæ Pii V. videtur tantùm admittendum in casu, quo sine gravi incommodo plus restitui non potest, tunc enim, & non aliàs præsumi poterit de benigno Ecclesiæ consensu.

13. 4. Qui ex una Hora v. g. matutinis non omisit notabilem partem correspondentem uni parvæ horæ integræ, aut qui in singulis horis omisit aliquid leve, v. g unum Psalmum, probabiliter nihil tenetur restituere; quia lex restitutionis est pœnalis & odiosa, adeóque restringenda ad omissionem notabilem, quæ integræ Horæ parvæ correspondeat. *Gob. n. 589.*

14. 5. Quæstio est inter Theologos: an Canonicus longo tempore v. g. per tres menses non frequentans chorum, sed orans privatim Horas, peccet mortaliter; item an frequentans, sed non cantans præsentias faciat suas; ad 1. videtur verius, quòd peccet mortaliter, tum quia *Trid. Sess. 22. c. 4. & Sess. 24. c. 12. de reform.* præcipit, ut Beneficiati officia hebdomadaria, aliásque functiones suo beneficio annexas per se ipsos præstent, tum quia Ecclesia per textus expressos apud *Castrop. hic d. 3. p. 2. num. 3.* id jubet sub pœnis ferendæ excommunicationis & depositionis, & pro hac sententia quinque declarationes Cardin. affert *Garc. de benef. p. 3. c. 2. n. 323.* accedit, quòd sub mortali teneantur residere; sed ad quid residentia, si in persona non teneantur frequentare chorum? oppositum tamen non videtur omnino improbabile, quia illa Ecclesiæ præcepta non videntur in tanto rigore recepta, & de declarationibus Cardin.

non

non constat authenticè. *Tamb. l. 2. c. 5. §. 4. n. 7. Gob. tr. 5. num. 700. ad 2.* Canonicus non cantans in choro præsentias percipere non potest, & perceptas tenetur restituere, quia hæ debentur tantùm iis, qui chorum adjuvant, quod non fit tacendo & merè attendendo; econtrà qui suum versum cantat, sed non attendit ad versum alterius chori, eò quòd fabuletur aut legat historias &c. facit quidem præsentias suas, quia, quantum est de se, chorum adjuvat, sed tenetur Horas repetere. *Barb. Suar. c. 12. n. 10.* ubi tamen consuetudo viget, ut Canonici substitutos Cantores habeant, utì in multis Ecclesiis Germaniæ, maximè Cathedralibus, sufficit eorum præsentia ad lucrandas distributiones quotidianas, quamvis non cantent, modò Horas privatim orent. *Laym. c. 7. num. 6. Leur. p. 1. q. 418. Schmalzg. l. 3. t. 4. n. 81.* de dormitante contrà suam voluntatem in choro, pariter affirmat *Tamb. sup.* eum lucrari præsentias, quia videtur legitimè impeditus sicut infirmus.

6. Restitutio fieri debet Ecclesiæ, in qua 15.
quis habet beneficium, vel Ecclesiæ pauperi, aut aliis quibuscunque pauperibus, sive cognatis, sive extraneis, si ipse omittens sit verè pauper, sibi ipsi applicare potest: imò *Gobat num. 591. Spor. num. 401.* dicunt satisfieri, si fructus restituendi applicentur ad legendas Missas pro defunctis: denique communis sententia apud *La Croix num. 1215.* docet, in partem satisfactionis computari posse eleëmosynas, quas dedit post neglectum Breviarium esto non cogitet, neque intendat per eas satisfacere. *Ratio est*, quia per ejusmodi eleëmosynas saltem virtualiter aut interpre-

terpretativè vult extinguere suam obligationem, & reverà ponit opus, quod in pœnam omissionis est impositum; *Dixi:* satisfieri per eleëmosynam datam post omissionem, nam per eleëmosynas antecedenter datas non satisfieri certum est ex propos. 33. ab Alex. VII. damnata: *Restitutio fructuum propter omissionem Horarum suppleri potest per quascunque eleëmosynas, quas antea Beneficiarius de fructibus sui beneficii fecerat.* Neque in praxi tutæ sunt sententiæ, quæ docent, pro ejusmodi restitutione satisfieri per geminatam lectionem Horarum expost factam, aut alia pia opera fundatoribus applicata v. g. auditionem Missæ, jejunia, applicationem indulgentiarum & similia, sunt enim hæc à textu Bullæ nimis exorbitantia.

QUÆR. V. Quid circà alias causas ab Horis excusantes.

16. R. Sola impotentia Physica aut moralis, vel dispensatio excusat ab Horis juxtâ explic. sequentes. 1. Ob impotentiam Physicam excusantur cæci, aut non habentes Breviarium, tales enim non tenentur ad Horas, nisi quas sciunt memoriter vel cum socio facilè recitare possunt, ad has enim non sunt impotentes; non tamen tenetur cæcus adhibere socium, qui Horas verbatim suggerat, quia hæc diligentia est nimis extraordinaria. *Bonac. Suar. c. 27. n. 16.* qui assumpsit beneficium ignorans linguam latinam aut Rubricas, non tenetur quidem ad Horas, quamdiu est in illa impotentia, peccavit tamen graviter cum tali impotentia suscipiendo SS. Ordines vel beneficium, tenetùrque se intrà breve tempus qualificare, vel beneficium dimittere. Si verò sine sua culpa sit ordinatus

tus titulo talis beneficii, nec aliundè habeat, undè vivat, non teneri ad dimittendum beneficium docet *Tamb. num. 18.* imò ex rationabili causa v. g. nè cogatur carere beneficio oblato, illud licitè acceptare poterit, etsi pro nunc sit inhabilis ad Horas, modò intrà breve tempus sit paratus se habilitare.

2. Ob impotentiam moralem excusat metus gravis mali sibi vel alteri ob recitationem inferendi, ùt contingere potest versantibus inter hæreticos. *Sanch. l. 7. de matr. d. 29. n. 7.* cum *communi* excusat eum, qui ex metu gravi factus est Religiosus vel Subdiaconus; nam sicut talis non obligatur servare votum castitatis, sic nec legere Horas, intellige, nisi votum suum vel statum expost ratificaverit. 17.

3. Excusat subita turbatio, gravissima afflictio, vel tristitia, quæ reddat hominem moraliter impotentem ad orandum, ut si reus post unum alterum vè diem ob enorme crimen sit morte plectendus, vel aliquis repentinum nuntium accipiat de maxima jactura bonorum &c. quòd si non obstante turbatione & mœstitiâ quis alia negotia magni momenti tractare queat, etiam orare poterit.

4. Excusat infirmitas gravis, neque requiritur gravissima, nec sufficit levis, qualis juxtà *Bonart l. 2. c. 38. n. 5.* & plerosque est febris tertiana vel quartana, quæ non solùm diebus intercalaribus seu liberis, sed etiam diebus paroxismi plerumque satis temporis relinquunt recitandis Horis; bene docet *Sanch. hîc* mediam viam tenendam esse, maximè scrupulosis; ita ut, qui æger est, si ex recitatione Horarum verosimiliter credat vel timeat aliquam stomachi 18.

cruditatem, capitis gravedinem, virium lassitudinem, febris incrementum, excusetur ab Horis; *Ratio est*, quia ejusmodi incommoda, quæ in corpore sano sunt levia, in infirmo sunt gravia; *Nec obstat*, quòd ægrori vel febri laborantes bonam diei partem fortè insumant confabulationibus vel lectioni historiarum; nam hæc ægrotum oblectant & alleviant; at lectio Horarum est res seria, & ex natura sua caput gravat, & molestiam infert; hoc certum est, ægrotum tutò stare posse judicio Medici, Superioris, vel alterius prudentis & experti viri, & tunc Superior hoc ipso, quòd dicat ægrum excusari, cum ipso dispensat, si ratio excusans fortè non sit sufficiens. Si Medici vel Superioris judicium haberi non possit, & sit dubium, an morbus sit gravis, túque verè malè habeas, & pejora formides, potes judicare morbum esse gravem; item pensatis omnibus dubitas, an recitatio Horarum (idem est de auditione Missæ) tibi sit allatura grave damnum; probabilius non obligaris. *Bonac. Castrop. Tamb. Spor. num. 159.* contra *Suar.* qui necessariò putat petendam esse dispensationem, eò quòd lex videatur esse certa, & ratio excusans tantùm dubia. *Sed cont. est*, quòd ratio excusans non sit ipsum incommodum, ùt malè supponit *Suar.* sed periculum incommodi, quod hic non est dubium, sed certò existens: adeóque est possessio juris naturalis ad se non exponendum periculo gravis mali, quæ prior & potior est, quàm obligatio recitandi Horas orta ex jure Ecclesiastico.

19. 5. Excusat charitas vel occupatio tanta, quæ, ùt habet *Sanch. l. 7. moral. c. 2. dub. 52.* non potuit prævenìri, neque prætermitti sine scandalo,

dalo, gravi pœnâ aut damno, neque compatitur Horas recitare, ut si subitò compescenda esset seditio, extinguendum incendium, aut quis totâ die occupatus esset audiendis Confessionibus extremè periclitantium, vel hominum ultimo die Paschatis vel Jubilæi ad se in tanta copia venientium, ut omnes alioquin audiri non possent, sed cogerentur aliqui à Jubilæo vel Paschali communione abstinere; putarem tamen hoc ultimo casu Confessarium debere pœnitentibus suis tempus prorogare, ut expost & Jubilæum lucrari, & Communionem Paschalem servare possent; undè patet officium charitatis rarissimè excusare à recitatione Horarum. Quòd si quis Horas remisisset ad finem diei, & subitò unâ alteráve Horâ ante medium noctis evocaretur ad moribundum absolvendum, communicandum, vel unguendum &c. relictis Horis oporteret juvare infirmum, quia præceptum naturale charitatis vel etiam justitiæ in Parocho, præponderat præcepto positivo Horarum, si scilicet utrumque servari non possit, est *comm.* cum *Tamb.* §. 8. *num.* 17. sed quid si Parochus v. g. in die Sabbathi ab infirmo incænatus redeat medio duodecimæ, & non habeat nisi mediam Horam, quâ cænare vel Horas orare possit? R. Si sinè notabili incommodo neque à cæna abstinere, neque eam post 12. differre possit, eò quòd altero die obligetur ad sacrum ob diem Dominicum, festum vel præsentiam funeris, poterit omissis Horis cænare, quia præponderat obligatio dicendæ Missæ, nec tenetur cum gravi incommodo à cæna abstinere.

6. Qui est impeditus febri vel alio negotio, quominùs statis Horis officium persolvere possit, 20.

tenetur illud intra eundem diem, vel prævenire, vel expost supplere, quando cessat impedimentum. *Ratio est*, quia præceptum urget totâ die, & certæ Horæ per diem præfixæ non sunt ad finiendam, sed urgendam obligationem; hinc si non potes manè persolvere matutinum teneris post meridiem vel vespere, quemadmodum si die Solis non possis audire Missam Horâ nonâ, teneris audire maturiùs vel securiùs. Valdè quidem est probabile, quòd hodie non tenearis orare matutinum pro crastino, etiamsi prævideas te pro tunc fore impeditum; quia hodie nullo modo urget præceptum de crastino officio, & est merum privilegium, quòd liceat hodie satisfacere pro crastino, nemo autem tenetur uti privilegio. *Gob. num. 711.* nihilominùs oppositum mihi est verosimilius, quia qui tenetur ad finem, tenetur etiam ad media, non nimis difficilia, atque prævenire matutinum non est adeò difficile ergo.

21. 7. Plures antehac docuerunt non esse obligationem recitandi reliquum, id est minores Horas, si quis non possit majores, scilicet Matutinum cum Laudibus recitare, sed oppositum nunc est certum ex propos. 54. damnata ab Innoc. XI. quæ sic habet: *qui non potest recitare Matutinum & Laudes, potest autem reliquas, ad nihil tenetur, quia major pars trahit ad se minorem.* Nihilominus *Filliut. Castrop. Garc. Sanch. Tamb. n. 10.* docent, non esse obligationem recitandi illam Horam, cujus partem notabilem necesse habes omittere v. g. cæcus aut carens Breviario, potest memoriter dicere Psalmos, non tamen Lectiones, Capitula, orationes &c. vel econtrà, talis ex eorum mente

nec

nec ad Psalmos tenebitur, quia Psalmi sinè lectionibus & orationibus non sunt substantialiter Matutinum à Pio V. præceptum; hanc sententiam *Spor. num. 177.* dicit esse probabilem & tutam, sed tenendum est, quòd potens orare Psalmos vel notabilem Horæ majoris partem, ad hoc teneatur, quamvis non possit orare reliqua: *Ratio est*, quòd recitans ejusmodi notabilem partem satisfaciat præcepto quòad substantiam, prout dicetur casu sequenti: ergo ad hoc tenetur. Deindè qui non potest solvere totum debitum, tenetur solvere partem, quam potest, saltem notabilem; ergo à pari: excipe tamen ægrotum, qui rationabiliter dubitat, an possit dicere partem aliquam notabilem, hic enim ex benigna Ecclesiæ interpretatione potest præsumere se excusatum, cùm enim talis vix unquam sciat, quid & quantùm orare possit, innumeris exponeretur scrupulis & anxietatibus, esset que periculum nocendi valetudini, ita cum communi *Suar. Tann. Laym. c. 6.*

8. Qui caret Breviario proprio v. g Ordinis, 22.
non tenetur orare ex alieno, nisi fortè Romano, aut alio non multùm à suo discrepante. Quia ex aliis probabiliùs non satisfacit, ut dicetur Cas. seq. econtrà qui non potest orare solus, tenetur adhibere socium, si commodè habere possit, imò Beneficiatus habens bonos reditus tenetur socium pretio conducere, si gratis habere nequeat, qui enim tenetur ad finem, tenetur ad media non nimis difficilia, si autem adeò tenue esset beneficium, ut sine gravi incommodo socium conducere non posset, aut quia surdaster est, & socium intelligere non possit nisi valdè vociferantem, rectè censet

Tamb. Nav. Bonac. Baldel. d. 38. num. 9. cum fore excusatum.

23. 9. Ab Horis non excusantur excommunicati, suspensi, interdicti, irregulares, nè commodum reportent ex delicto, *Wiestner num. 30.* econtrà plerique excusant ad triremes damnatos, infidelibus servientes, & eos, qui ex dispensatione Papæ duxerunt uxores, his *Spor. num. 10.* annumerat degradatum; *Ratio est*, quòd hi vel sint in statu ab hac obligatione valdè alieno, vel in statu adeò misero, ut meritò Ecclesia præsumatur hanc afflictionem afflictis addere non velle; sed quia hæc præsumptio & excusatio est incerta, standum est pro lege certa.

CASUS LXXIII.

Quomodo Horæ sint recitandæ.

BEnedictus *Horas legit* 1. *Vel sine vel cum intentione tantùm virtuali aut habituali.* 2. *Cum attentione superficiali vel solùm externa.* 3. *Cum distractione di- vel indirectè voluntaria.* 4. & 5. *Nil repetit aut restituit etiam ob distractiones deliberatas.* 6. *Scit quidem se habere cogitationes alienas, sed non advertit eas impedire attentionem internam.* 7. *Recitat cum socio, & ad eum non attendit.* 8. *Petit remedia contra distractiones.* 9. & 10. *In hora parva omittere duos Psalmos, vel in Sabbatho S. Vesperas, vel in festo S. Marci & Rogationibus Litanias reputat veniale.* 11. *In dubio, an Horas recitaverit, se liberum judicat.* 12. *Quæ omittit thurificando, organum pulsando, officium quærendo, Confessiones audiendo,*

non

non repetit. 14. *Syllabas mutilat, præcipitat.* 15. *Vel ita legit, ut se ipsum audire non possit.* 16. *Recitat ex Breviario alieno, vel alterius Ordinis, etsi putet, se ad hoc non teneri.* 17. *Officium pro libitu mutat.* 18. *Prætextu itineris, studii, aut quia tale festum in loco, vel Diœcesi, ubi nunc existit, celebratur, vel socius de eo recitat.* 19. *Horas invertit.* 20. *Interrumpit.* 21. *Vel non legit tempore debito.* Pro resolut.

QUÆR. Quomodo Horæ recitari debeant?

℟. Recitari debent devotè, integrè, ordinatè; ità quòad rem omnes. Quæ spectant ad primam conditionem, dabunt numeri sequentes. 1.

1. Per devotionem intelligitur at- & intentio debita; intentio in genere est voluntas efficax agendi aliquid vel omittendi; dividitur in formalem, virtualem, habitualem; item in ex- & implicitam: formalis est voluntas actu existens, & perceptibiliter tendens in objectum, ùt cum dicis: volo orare Horas: Virtualis est voluntas præterita in aliquo suo effectu, vel in actu tenui & imperceptibili perseverans, v. g. volens orare Horas, arripis Breviarium, quæris officium &c. quamvis primæ intentionis non ampliùs recorderis, tamen illa existit adhuc in aliquo effectu, scilicet arreptione Breviarii, lectione &c. habitualis intentio est voluntas præterita non revocata, quæ nec in se, nec in aliquo suo effectu perseverat, ideóque potest esse in dormiente, ebrio &c. Intentio explicita est, quâ volo aliquid clarè cognitum, ùt cum dico: volo orare Horas, implicita est, quâ volo aliquid confusè cognitum & contentum in alio; ùt volo satisfacere meæ obligationi, volo facere, quod soleo, quod video ab aliis fieri &c. Ad recitationem Hora-

rum sufficit intentio formalis, virtualis aut etiam implicita, non verò merè habitualis, aut purè interpretativa, quæ non est, sed esset; *Ratio* est, quia recitatio horarum est actus humanus & voluntarius capax meriti &c. ergo adesse debet voluntas in se, vel aliquo effectu existens, sed intentio merè habitualis & interpretativa nec in se, nec aliquo suo effectu existunt, ùt patet ex earum definitione, ergo. *Dico*, merè habitualis aut interpretativa; nam aliqui Authores confundunt has intentiones cum virtuali, quæ juxtà omnes Theologos sufficit; nec opus est ad quamlibet horam renovare intentionem, etsi id valdè sit meritorium; nam quòd pergam ad horas reliquas, hoc fit in virtute prioris intentionis: & quamvis requiratur intentio orandi, vel laudandi Deum, nec sufficiat, quòd legatur Breviarium per modum historiæ, aut animo discendi vel se oblectandi, non tamen requiritur intentio orandi devotè, integrè, ordinatè &c. quia hæc implicitè includitur in intentione orandi aut satisfaciendi suo officio &c.

2. 2dò Attentio in genere est advertentia ab aliquid; dividitur in ex-& internam; externa est, quâ tempore recitationis quis abstinet ab omni opere externo cum attentione interna incompossibili; interna est advertentia & major quædam animi applicatio ad hoc, quod recitat; Dicitur *major applicatio*, quia semper adest aliqua advertentia & animi applicatio hoc ipso, quòd actus sit voluntarius; hæc attentio interna vel est ad sola verba, ut hæc distinctè & reverenter exprimantur, & vocatur superficialis, vel est ad sensum verborum, & vocatur literalis,

vel

vel denique est ad Deum vel sacrum aliquod mysterium v. g. Passionem Dominicam, & dicitur spiritualis; certum est satisfacere eum, qui habet unam attentionem ex his tribus internis sivè superficialem, verbalem aut spiritualem &c. sicut econtrà certum est non satisfacere, qui nequidem habet externam, hoc est, qui sub officio se occupat opere externo cum attentione interna incompossibili, qualis censetur esse scriptio, pictio & omnis actio animum valdè occupans & distrahens; Econtrà tardè se vestire, exuere, lavare, modestè ambulare &c. cum attentione internâ sunt compatibilia, adeòque sicut licitè exercentur, dum recito alias preces, sic easdem licitè exerceo, dum horas vel alias preces obligantes persolvo. *Sotus, Vasq. Sanch. l. 9. de matr. d. 3. num. 6. Baldel. d. 27. num. 21.*

3tiò. Magna est inter Theologos disputatio, 3. an sufficiat ad lectionem Horarum (idem est de auditione Missæ) sola attentio externa, quâ quis evitat omne opus cum attentione internâ incompossibile: seu an voluntariè distractus per notabilem partem officii peccet mortaliter. Communior & verior sententia negat sufficere solam attentionem externam, dicítque peccari mortaliter per notabilem distractionem voluntariam, non quidem ex eo, quasi essentia veræ orationis non possit subsistere sinè attentione interna: nam ad hanc sufficit sola intentio orandi, vel laudandi Deum virtualiter perseverans, ut ex professo probat *Lug. de Euch. d. 22. sect. 2. num. 25. Gob. t. 5. d. 2. num. 821.* & ex ipso *La Croix l. 4. à num. 1342.* *Ratio* igitur præcipua est, quod secundum D. Thom. *Suarez* & plerosque Theologos, quos

quos magno numero citant *Bonac. Diana p. 2, t. 12. Resol. 2. Sporer num. 76.* attentionem internam videatur præcipere Ecclesia *cap. dolentes de celebr. Miss.* ubi sic habet: *districtè præcipimus in virtute obedientiæ, ut divinum officium, quantùm eis Deus dederit, studiosè celebrent & devotè*; Sed non celebratur officium studiosè & devotè, si nulla adsit attentio interna, & recitans mente voluntarie evagetur, ergo: *Nec obstat*, quòd hæc attentio sit actus internus, nam ex communi Theolog. potest Ecclesia indirectè præcipere actus internos facientes ad honestatem actûs externi directè præcepti, atqui attentio interna multùm facit ad honestatem orationis, ùt clarum est; nam sine hac verum est illud Matt. 15. *Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longè est à me.* Idque verum est non solùm de distractionibus directè voluntariis, ut

4. cum quis deliberatè & ex proposito non vult attendere, aut datâ operâ & studio assumit cogitationes ab officio alienas; sed etiam tenet, de distractionibus indirectè & in causâ positivâ voluntariis, ut cùm quis antè vel intrà officium divinum, sciens & volens dat causam distractionibus, utpotè qui immediatè à lusu, confabulatione, aliisque negotiis, absque omni præparatione vel recollectione mentis ad officium properat; item qui inter orandum assumit actionem orationi repugnantem, utì sunt legere, confabulari. Ita *DD. cit.* Hanc sententiam *Suarez* dicit esse certam, alii oppositam dicunt esse improbabilem, sed rationes ita non convincunt, quin verè sit probabile eum non peccare mortaliter, qui divinum officium recitat cum perpetuis distractionibus, nam cit. *c. dolentes* uti & *Trid.* in

quo

quo hæc ſententia præcipuè fundatur, tantùm præcipiunt actum externum religionis, ùt fatetur *Suar.* & demonſtrat *Lug. num. 37.* Et ſi cit. cap. per tò devotè intelligeret & præciperet attentionem internam, præciperet omnem poſſibilem devotionem, dicit enim: *quantùm eis Deus dederit*, quod ſanè nemo dicet: Deinde ex communi TT. non eſt aſtruenda obligatio mortalis, nisi adſit authoritas vel ratio convincens; atqui neutrum eſt, ergo: Item lex non ſufficienter promulgata non obligat, ſed hæc lex non eſt ſufficienter promulgata, cùm ex fundatis rationibus eam negent AA. graviſſimi, ergo.

Dices cum *Suar.* Attentio interna eſt de eſſentia orationis. 1. Quia oratio eſt mentis in Deum elevatio. 2. Oratio ſine attentione interna non eſt verus actus ſeu cultus Religionis, ſed ſimulacrum cultûs; quis enim dicet Deum verè coli ab eo, qui voluntariè diſtrahitur & nequidem vult de Deo cogitare 3. Eſt hypocriſis. 4. Eſt actus Deo diſplicens ſeu peccatum. 5. Nihil impetrat. 6. Si voluntariè diſtractus ponat ſubſtantiam orationis, ergo ſatisfacit quòad ſubſtantiam, ergo non peccat mortaliter. R. *Ad 1. & 2.* ad ſubſtantiam orationis & actum Religionis ſufficit ſola intentio orandi perſeverans in vocali oratione, etſi mens ad alia evagetur, ſicut verè dicitur colere & invocare diabolum, qui ex intentione invocandi pronuntiat verba externa, quamvis, dum ea profert, totus ſit diſtractus; Item forma extremæ Unctionis eſſentialiter eſt deprecatoria, & tamen valet Sacramentum, etiamſi diſtractè pronuntietur. Denique involuntariè diſtractus non ſatisfaceret &

tene-

teneretur horas repetere, quia non posuisset substantiam præcepti, quæ est oratio, hoc autem nemo admittit, ergo. *Ad 3. N. Ass.* hypocrisis est, quando quis intendit per orationem vocalem significare se habere attentionem internam, quam tamen non habet, hoc autem voluntariè distractus non intendit necessariò, ergo. *Ad 4. & 5.* talis actio est peccatum & nihil impetrat, quatenùs fit cum voluntaria distractione *C.* quatenus fit ex intentione saltem virtuali laudandi Deum *N.* Idem debent omnes dicere de oratione facta ex vana gloria, & tamen nec *Suar.* dicet hanc non subsistere cum substantia orationis. *Ad 6. N. ult. C.* peccat mortaliter, quia transgreditur grave præceptum Ecclesiæ. Ex dictis pro praxi:

5. DEDUCES Seqq. 1. Propter distractiones involuntarias quantascunque non est quidquam repetendum, neque aliquid restituendum de fructibus, ut apud omnes est in confesso; forétque onus intolerabile, toties lecta repetere, quoties quis involuntariè distrahitur: quis præsumat Ecclesiam ad hujusmodi onus velle obligare.

2. Voluntariè distractus per notabilem partem officii, etsi peccet mortaliter secundum dicta, nihil tamen tenetur restituere, tum quia probabiliter satisfecit quoad substantiam; tum maximè, quia constitutio Concilii Lateran. sub Leon. X. & Bulla Pii V. apud *Nav. c. 25. Man. n. 122.* aliique Canones restitutionem fructuum præcipientes loquuntur de Canonico *omittente, non recitante* &c. sed qui Horas orat etsi cum voluntaria distractione, propriè non omittit, & lex pœnalis ultrà proprietatem verborum

borum non est extendenda, sed potiùs intrà eandem restringenda, ut habet *communis*, ergo. Adde quod obligatio restitutionis non sit imponenda à Confessario, nisi cogat indubitata Veritas, ut cum aliis docet *Sporer n. 88.* econtra.

3. Qui certus est, quod deliberatè fuerit distractus tenetur Horas vel notabiles partes sic voluntariè distractas sub mortali repetere; Ratio est, quod secundum *Suarez* & pleroſque DD. supra citatos voluntariè distractus non ponat substantiam præcepti, & quamvis oppositum etiam sit probabile, id tamen non est certum; & legi certæ non satisfit per solutionem incertam aut merè probabilem, ut ostendi *Cas. 5. n. 18.* Dixi qui *certus est*, nam in dubio & maximè pro scrupulosis ab omnibus hic passim admittitur regula generalis: *Quotiescunque non potest quis certò affirmare se voluntariè, deliberatè, & cum pleno consensu distractum fuisse; aut notabilem partem officii omisisse, non tenetur quidquam repetere, sed potest judicare se præcepto satisfeciſſe;* præsertim si non soleat deliberatè distrahi aut aliquid omittere. Ratio sumitur ex mente piæ Matris Ecclesiæ, quæ non censetur velle suos obligare cum tantis anxietatibus; unde *Layman* ex *Binsfeldi.* monet talem etiam melius facere, si nil repetat, ad evitandos scrupulos. 6.

4. Si inter recitandum deliberatè quidem foveas alienas cogitationes, attamen non advertas te per illas planè deficere ab attentione requisita, *communis DD.* te excusat à mortali; Ratio est, quia tunc quidem ipsa evagatio seu distractio est voluntaria secundum se; non tamen in quantum est impeditiva attentionis internæ; quia ut talem non cognoscis. Neque opus est 7.

ad-

adhibere summam, sed satis est adhibere diligentiam mediocrem pro pellendis distractionibus, imò absque omni culpa admitti potest brevis evagatio mentis ad refocillandum cerebrum vel cor præsertim ab iis, qui infirmioris sunt capitis, stomachi vel cordis.

8. 5. *Spor. n. 106.* dicit, certum videri, eum, qui cum socio vel choraliter Horas recitat, si non attendat ad alterius recitationem, non satisfacere, ideóque peccare mortaliter cum obligatione repetendi; Rationem dat, quia partem à socio prolatam nullatenus facit suam, cùm nullo modo ad eam concurrat, neque proferendo, ùt suppono, neque attendendo; sed non video hìc certam obligationem repetendi, cur enim alterius orationem non faciet suam, per hoc, quòd eam audiat cum intentione per eam & suam Deum laudandi, quamvis fortè non attendat & sit distractus; deindè pejoris conditionis erit recitans cum socio & in Choro, quàm extra, eò quòd etiam involuntariè distractus teneretur Horas repetere; quia eodem modo orationem socii non feciſſet suam, cùm nec attendendo, nec proferendo ad eam concurriſſet. Cùm tamen hic mos in Ecclesia sit usitatissimus & laudatissimus.

9. 6. Tria sunt, quæ ad evitandas distractiones maximè conducunt, 1. Præparatio animi, quæ utilissimè fieri potest per matutina proposita, per pias ad Deum preces, meditationem & seriam aliarum cogitationum excussionem, 2. Continua divinæ præsentiæ memoria & jaculatorii affectus ad Deum & Sanctos. 3. Post Horas breve examen & si opus est, dolor & propositum eas attentiùs deinceps legendi.

QUÆR.

QUÆR. II. Quid circa alteram conditionem, ut scilicet Horæ legantur integrè?

R. Servanda sunt sequentia: 1. Qui omittit totum officium vel notabilem ejus partem, peccat mortaliter, sive præcipiatur ab Ecclesia unico præcepto per modum unius pensi diurni, quod probabilius est, sive præcipiantur singulæ horæ præcepto distincto: notabilis autem pars & sufficiens ad mortale est integra hora parva, ideóque, qui talem v. g. Tertiam integrè omittit, aut qui in majoribus horis, v. g. Matutino tantum omittit, quantum continet hora minor, peccat mortaliter; qui verò minùs omittit, quàm ferè integram horam parvam, utpote duos tantùm Psalmos ex Tertia, non est condemnandus peccati mortalis. *Bonac. Less. March. Gobat, La Croix num.* 1202. Si tamen parvum quid, v. g. solus versus: *Deus in adjutorium* recitaretur, peccaretur mortaliter, quia censetur moraliter totam omittere, est tamen valde probabile, quod ex *Tamb.* & *Gob.* dicit *Sporer n. 93.* non esse mortale omittere Vesperas in Sabbatho sancto, tum, quia illa materia est valde parva, tum, quia Ecclesia non videtur velle ad eas graviter obligare, cùm dies sit tam lætus & præcesserit adeò longum officium. Insuper *La Croix n.* 1205. dicit probabiliter non esse mortale omittere medias Laudes, eò quòd probabiliùs cum Matutino constituant unam Horam, cujus medietas Laudum est pars exigua.

2. Qui in singulis horis parvum quid, v. g. Psalmum omittit, ità ut omnia simul sumpta adæquent vel superent unam parvam horam, probabiliùs peccat mortaliter, quia omnes illæ

exiguæ partes, cùm spectent ad unum unius dici officium, coalescunt in unam notabilem partem.

11. 3. Omittens die S. Marci & diebus Rogationum Litanias, & in die Animarum Officium defunctorum ex communi sententia peccat mortaliter, quia sunt pars officii pro ista die. *Tamb.* tamen & *Gobat n. 625.* non audent oppositum dicere improbabile, eò quòd non satis constet Rubricas in hac parte esse præceptivas, & sinè convincente ratione non sit asserendum mortale; an verò non utentes Breviario Romano etiam dictis diebus ad Litanias & Officium Defunct. non tantùm in Choro, ùt extrà dubium est, sed etiam privatim obligentur, ex cujuslibet loci vel Ordinis statuto aut consuetudine desumendum est. *Less. Laym. Bald. d. 33. num. 28.* Certè in hac Provincia Rhenana Ord. Præmonstr. vidi sæpiùs sinè scrupulo Litanias & Officium Defunctorum dictis diebus privatim omitti.

12. 4. Qui dubitat vel non meminit se dixisse aliquam Horam, si habeat aliquam rationem vel conjecturam pro se, v. g. quòd non soleat transilire vel aliquid omittere, vel invenit se esse in fine horæ nesciens, an præcedentia dixerit, potest pro se resolvere, nec tenetur aliquid repetere, imò malè facit repetendo juxta *Sanch.* quia sinè sufficienti causa se exponit scrupulis, quod maximè tenet in homine scrupuloso, ùt habet *comm.* cum *Suar.* Ra io est, quòd ex communiter contingentibus sit prudens præsumptio, & possessio est pro ipso, certus enim est, quòd nihil soleat omittere, incertus autem, an hìc & nunc aliquid omiserit. Si certus

tus es, te cœpisse horam, quamvis habeas rationem probabilem te aliquid omisisse, juxtà *Tamb. & Gobat.* adhuc nihil teneris repetere, nisi tibi certò moraliter constaret partem aliquam fuisse omissam, quia ratio illa, quòd in horis semel cœptis nihil soleas omittere, prævalet omni rationi probabili in contrarium.

5. Qui thurificando, luminaria portando, 13.
prunas, thus parando, folles tollendo, campanas pulsando, lectiones quærendo vel revidendo, aut aliter ministerio ad Chorum pertinente occupatus aliqua omittit vel non percipit, non tenetur repetere, quia Chorus pro eo supplet, *Dian. Escob. Tolet. Laym. c. 5. num. 7.* Idem est de eo, qui excreat, tussit aut aliquid necessarium alteri dicit, quamvis interim integer Psalmus recitetur, quia etiam pro tali ex necessitate occupato Chorus supplet, & ipse est pars Chori. Econtrà, qui Confessiones audit, tenetur omissa repetere, quia non est pars Chori, nec occupatur Chori ministerio. Item ea, quæ solo organo vel alio instrumento Musico sine voce humana persolvuntur, supplenda sunt vel à Cantore cæteris attendentibus vel à singulis. *Ratio est*, quòd pulsus organi non sit oratio, quamvis *Sanch.* non improbabiliter dicat, pulsum organi ab Ecclesia in vicem orationis acceptari, ideóque nec organœdum obligari ad repetendum, quæ pulsavit.

6. Ad integritatem divini officii etiam spe- 14.
ctat, ut distinctè & intelligibiliter verba exprimantur, seu, ùt habet *Conc. Basil. horæ non recitentur in gutture vel inter dentes seu deglutiendo aut syncopando verba*, hoc est, aliquas syllabas mutilando, truncando, præcipitando, aut so-

cio nondùm finiente incipiendo, tunc enim orationem socii, sicut non percipit, sic non facit suam; & si hæc omnia fiant cum notabili diminutione officii, peccatur mortaliter, & est obligatio repetendi; quia tamen hæc diminutio rarò est notabilis, saltem in una eadémque hora, quod ad culpam lethalem ex *Dian.* requirit *Spor. num. 102.* rarò erit mortale, imò nec veniale, si fiat ex balbutie vel alio defectu naturali & incorrigibili; nam si defectus naturalis sit corrigibilis per lentam pronuntiationem v. g. in eo, qui ex celerrima deblateratione devenit in consuetudinem syllabas & verba per notabilem partem officii deglutiendi, truncandi, &c. indubiè tenetur hanc desuetudinem per lentam recitationem corrigere, &c. qui enim tenetur ad finem, tenetur ad media saltem ordinaria & necessaria.

15. 7. *Valent. Sanch. La Croix nu. 1294.* dicunt non satisfieri, nisi verba ita exprimantur, ut legens secluso impedimento seipsum audire possit; quia oratio vocalis debet exprimi vocibus, quæ sunt objectum auditûs, ideóque debent posse audiri ad minus ab ipso orante; sed probabiliùs contradicunt *Navar. Azor. Suar. c. 7. num. 5. Baldel. d. 24. num. 15.* quia oratio vocalis satìs distinguitur à mentali, si verba formentur per motum oris & linguæ; & oratio fit Deo non homini, ideóque non opus est verba audiri. Et certè talis oratio non est merè mentalis, ergo est vocalis, quia tamen opposita opinio etiam est probabilis, non videtur esse satìs tutum sic orare, eo quod agatur de orationis substantia; si tamen sic orâsti, non teneris repetere, quia probabiliùs satisfecisti; & Ecclesia ex com-

communissima regula DD. non obligat ad repetendum, nisi quando quis certus est se aliquid omisisse, aut deliberatè fuisse distractum, ùt dixi sup. *n.* 5. atqui neutrum est in præsenti. Ergo.

QUÆR. III. Quid requiratur, ut horæ recitentur ordinatè?

℟. Seqq. 1. Breviarium proprium, hoc est, 16.
ut Religiosus utatur Breviario sui Ordinis, beneficiatus Breviario in loco sui beneficii recepto, sive Diœcesano, sive Romano ab Urbano VIII. recognito, utens etiam unicâ vice alieno, v. g. Religiosus Romano aut alterius Ordinis peccat mortaliter. *S. Anton. Nav. Angel. Sot. l. 10. qu. 5. a. 4. Suar. de hor. Canon. c. 23. num. 3. Sporer num. 113. Sanch. l. 7. moral. c. 3. d. 24.* quia Pius V. dicit, eum non satisfacere, *qui suæ Ecclesiæ orandi formam non custodit*, idque declarâsse S. Congreg. refert, *Garc. de benef. p. 3. c. 1. nu. 156.* ex quo *Gob. num. 603. & 624.* cum aliis meritò infert, eum, qui non habet Breviarium proprium, non obligari orare ex alieno, ad quid enim oraret, si per orationem non satisfacit præcepto? sed quid, si Breviaria non multùm discrepent? ℟. Tunc non tantùm potest, sed & tenetur orare ex alieno, qui non habet proprium. Ratio est, 1. Quia non mutat notabiliter formam proprii Breviarii, ergo quoad substantiam satisfacit, ergo sic orare obligatur. 2. Qui legit Psalmos feriales in charta descriptos ex Bibliis, aut etiam memoriter absque omni Breviario satisfacit, ergo etiam, si eosdem legat ex alieno Breviario, v. g. Benedictinus ex Præmonstratensi, vel econtrà; & quamvis fortè in hymnis vel versiculis discrepent, erit tantùm mutatio levis: imò valde probabile est,

non peccare, qui relicto Breviario proprio utitur Romano, quia accommodat se communi omnium matri. *Cajet. Rodriq. Dion. Nav. Sanch. c. 2. dub. 23. Laym. c. 5. num. 2.* quod tamen *La Croix* dicit plerosque negare de Religioso, eo quòd vi suæ professionis teneatur ad ritum sui Ordinis; sed non video obligationem saltem gravem, præsertim si Breviaria non multùm discrepent; tunc enim non erit notabilis mutatio ritûs; deindè quòd Religiosi habeant speciale Breviarium, est ex privilegio, sed nemo tenetur uti privilegio, &c. ideóque *Sà, Less. Bonac. Portel. v. horæ. Dian. p. 2. t. 12. R. 10. Sanch. l. 7. cons. c. 2. dub. 33.* dicunt Religiosos privatim sine omni noxa uti posse Romano. Declaratio Cardinal. quam in contrarium affert *Garc. nu. 155.* loquitur de omnibus Clericis vel maximè sæcularibus, nec de ea authenticè constat, vel saltem non videtur in tanto rigore recepta: *Suar. num. 5. Spor. l. c.* dicunt, quòd Religiosus vel Clericus extra Monasterium vel Diœcesin in studiis v. g. existens, se securè accommodet loco, præsertim si ibi sit cum animo per majorem anni partem subsistendi; tunc enim contrahit quasi domicilium & gaudet privilegiis loci, sed meliùs contradicit *Cajet. V. horæ c. 2. Angel. Laym. num. 3.* Colligitur ex *Clement. 2. de celeb.* & ibid. *Gloss.* ubi id tanquam speciale privilegium conceditur commensalibus Cardinalis & Episcopi, ut se Episcopis accommodare possint, ergo id non permittitur aliis.

87. 2. Mutare unum officium in aliud v. g. loco feriæ orare de Sancto sine justa causa etiam semel à *Castrop. March.* & aliis reputatur mortale, eò quòd Pius V. dicat, neminem satisfacere, si

non

non servet formulam à Breviario præscriptam, sed quia non constat hanc formulam quoad mutationem officii esse de substantia, hinc alii cum *Cajet. Bonac. Tamb. Sanch. dub. 25. Laym. num. 4. Gob. num. 864. Baldel. d. 30. num. 3.* communiùs & veriùs dicunt, tunc tantùm peccari mortaliter, quando quis passim ad libitum ex mera desidia, adeóque ex implicito quasi contemptu unum officium mutat in aliud; imò probabile est peccari tantùm venialiter, etiamsi ex mera desidia mutetur unum officium in aliud, v. g. majus in minus, quia non mutatur substantia, orantur enim septem horæ, & licèt hoc videatur fieri in fraudem Legis, attamen illa fraus est secundùm accidens, nec tollit substantiam officii. *Maj. Sylv. S. Anton. Less. l. 2. c. 37. num. 77.* Excipe, nisi fiat mutatio in officium Paschale vel Pentecostale, illis enim diebus ex quasi dispensatione præscribitur officium minus solito, & die Palmarum non satisfieri per officium Paschale constat nunc ex prop. 34. ab Alexandro VII. damnata: *In die Palmarum recitans officium Paschale satisfacit præcepto.* Ex dictis sequitur, non esse obligationem quidquam repetendi, si inculpabiliter unum officium v. g. Dominicale vel feriale mutâsti in Festivale, imò valde probabiliter, etiamsi id culpabiliter feceris, quia probabiliùs satisfactum est quoad substantiam. *Dixi: sinè justa causa:* nam, 18.
qui mutat officium ex rationabili causa, nequidem venialiter peccat, ejusmodi causa est 1. Notabilis difficultas; ùt si ob iter, conciones, studia aliáque negotia necessaria difficulter possis recitare majus, potes legere minus. 2. Conformitas loci, ùt si venias ad locum, ubi

oratur de festo, quod tu servâsti, potes illud adhuc semel servare. Item omnes Religiosi etiam exempti possunt servare festa suæ Diœcesis, translatis interim festis Breviarii sui in eundem diem incidentibus; imò principaliora & in populo feriata festa Diœcesis tenentur servare ex Bulla Gregor. XIII. die 30. Novemb. 1573. Festa verò alia ad libitum servanda, si occurrant in Dominicis, Octavis, vel Natalitiis Sanctorum Kalendarii proprii, Religionis vel Diœcesis, non debent transferri, sed omitti isto anno, etiamsi sint duplicia; patet ex Decr. Congreg. S. Rit die 24. Januarii 1682. Deindè Sacellani Monialium sive sæculares, sive Regulares possunt recitare de illarum festis, imò omnis Clericus existens etiam pluribus annis extra suam Diœcesin vel Monasterium potest privatim dicere de Sanctis, de Dedicatione, Reliquiis, & de omnibus, de quibus diceret existens in sua Diœcesi vel Monasterio. *Suar. l. c.* Si cras futurus sis in Diœc. Colon. ubi est festum v. g. S. Severini, juxta *Tamb.* potes hodie adhuc extra Diœc. existens recitare de eo Vesperas & Matutinum pro crastino, quia sunt pars officii crastini. At quid si hodie recitâsti Matut. de crastina feria, an cras in Diœces. Colon. positus poteris horas continuare de S. Severino? R. cum *Spor. num. 129.* te probabiliter posse utrumque, nam prosequendo horas de festo conformas te loco, in quo existis, orando de feria conformas te Breviario; demùm si per errorem hodie, quando erat dicendum v. g. de B. V. ad Nives, dixisti de Transfiguratione cras occurrente, nè bis erres, debes cras iterum dicere de transfiguratione & alio die non impedito de

B. V.

B. V. ad Nives. *Lugo resp. mor. lib. 5. dub. 8. num. 13.* Tertia causa mutandi officium est societas in orando; sic licitè te accommodas personæ gravi, Episcopo, Prælato, Superiori aliud officium recitanti; idem est, si ex charitate debeas juvare infirmum in recitando, est *comm. cum Nav. Dian. Sanch. c. 2. dub. 25. num. 8.* Addunt alii specialem devotionem erga aliquem sanctum, v. g. Patronum nominis. Sed *Gav. in Rubr. Brev. sect. 1. c. 5. tit. 2.* adducit Declar. Cardin. in contrarium & meritò; optima enim devotio est, se conformare Ecclesiæ.

3. Horæ non debent inverti, ut minores Horæ non legantur ante Matutin. vel posterior ante priorem; ità invertere est tantùm veniale, &, si fiat cum causa, nullum; ut si velis te accommodare choro, amico, infirmo aliud officium recitanti; item si lectiones vel Breviarium non habeas ad manum, ideóque velis orare ex Diurnali Horas diurnas minores, quas aliàs ultrà tempus deberes differre, vel cum molestia dicere; idem est, si necdum dictis Vesperis & Completorio recites Matut. crastinum, eò quòd timeas tibi lucem diei defuturam pro Matut. Præmittere Missam Matutino per se loquendo nequidem veniale est, dummodò Matut. non differatur ultrà tempus à Lege permissum. 19.

4. Horæ semel cœptæ non debent interrumpi. Interruptio etiam diuturna sine causa rationabili facta probabiliùs est tantùm peccatum veniale, ità *comm. cum Nav. Medin. Vasq.* nam quamvis sit aliqua irreverentia inceptum cum Deo sermonem sine causa abrumpere, sicut est irreverentia ex levitate discursum abrumpere cum Principe terrestri cœptum; quia tamen quilibet 20.

Psalmus, imò quilibet ferè versus habet completam significationem, videtur quoad substantiam satisfieri, dummodo omnia absolvantur intrà unum diem naturalem; idque tenet, etiamsi unus Nocturnus recitetur hodie circa Vesperum, alter cras ante duodecimam vespertinam, quia materia præcepti impletur tota intrà tempus præscriptum. *Dixi: sinè causa rationabili;* quia, si hæc adsit, interruptio nullum erit peccatum, ùt si horâ inchoatâ debeas audire confessionem, loqui cum amico, aut aliquid notare in charta, & licèt sic interrumpens firmiter statuas resumere de novo, ad hoc non teneberis, quia nudi propositi mutatio non est peccatum, neque ipsa interruptio, quia, ùt supponitur, est facta ex causa justa, imò absque omni causa Laudes per integram noctem licitè dividuntur à Matutinis; item sinè omni causa unus Nocturnus saltem ad mediam horam licitè dividitur ab alio, quia de obligatione contraria non constat, & ità habet consuetudo & praxis timoratorum, nec est obligatio sub veniali semper de novo præmittere Pater & Ave, ùt aliqui volunt, quia de tali obligatione doceri non potest.

21. 5. Horæ debent recitari & absolvi tempore debito; tempus hoc est ab una media nocte ad aliam; ex privilegio tamen Matutinæ & Laudes crastinæ possunt hodie recitari juxta omnes toto anno horâ quartâ: in hyeme juxta plerosque horâ tertiâ. *La Croix n.* 1314. judicat tunc posse inchoari Matut. quando sol proximior est occasui, quàm meridiei; hinc in Januar. quando sol occidit horâ quartâ, poterunt incipi quadrante post secundam; in Martio uno

quadr.

quadr. ante tertiam : ibidem exhibet tabulam Cameræ Apostolicæ impressam Romæ, quam vide & tutò sequere ; cæterùm Prima & Tertia absolvenda est ante meridiem, Sexta & Nona differri possunt circiter ad primam pomeridianam, Vesperæ & Completor. usque ad vesperum : in Quadrages. Vesperæ dicuntur ante prandium, non tamen est obligatio, nam Rubricæ, si hîc continent præceptum, id tangit chorum. Dicere horas tempore indebito est solùm veniale, cum causa rationabili v. g. ob studium vel iter nullum ; plura huc pertinentia, sed rariùs contingentia vid. apud *Gavant. Gob. Tamb. La Croix, Baldel. locis cit.*

CASUS LXXIV.

De jejunio Ecclesiastico.

CAndria *super jejunio scrupulosa quærit* 1. *An obliget sub mortali.* 2. *An abstinentia à carnibus admittat parvitatem materiæ, quæ animalia sint caro, quid de lardo & pinguedine.* 3. *An post secundam refectionem sit peccatum se sæpiùs reficere, & quid de qualitate aut quantitate collationis.* 4. *An liceat mutare tempus refectionis.* 5. *An sit abstinentia in festo S. Marci.* 6. *Quid de Vigilia S. Mathiæ incidente in Quinquag. aut Vigilia S. Joannis Bapt. incidente in Festum Corporis Christi.* 7. *Quid de lacticiniis.* 8. *Quid si per diem sæpius modicum sumatur, aut in prandio ità repleatur venter, ut sufficiat pro vespere.* 9. *An pueris, ebriis, fatuis carnes dari possint.* 10. *An prandium interrumpi, vel diu protrahi possit.*

11. *An existens in partibus hæreticis carnibus vesci possit.* 12. *Quid de peregrinis.* 13. *Quid si in tua patria nondum explêsti Quadragesimam, venias autem ad locum, ubi est jam completa.* 14. *An Religiosi teneantur ad jejunia & festa Diœcesana.* 15. *An potus frangat jejunium, & quid veniat nomine potûs.* 16. *An Herus vel parentes teneantur suos cogere ad jejunium, & an caupo hospitibus diebus Veneris carnes apponere possit?* Pro resolut.

QUÆR. I. Quid & quotuplex sit jejunium?

I. Rſ. 1. Jejunium est voluntaria abstinentia à cibo & potu juxta præscriptum Ecclesiæ: dicitur *voluntaria*, quia jejunium est actus virtutis temperantiæ, ideóque debet esse liberum & voluntarium, qui invitus à cibo abstinet potiùs esurire, quàm jejunare censetur, attamen præcepto satisfacit, quia ponit materiam præceptam, etsi id faciat dormiendo.

Rſ. 2. Jejunium est duplex, aliud naturale, quo scilicet abstinetur ab omni re sumpta per modum cibi, potûs vel medicinæ; ejusmodi jejunium requiritur ad sacrificium Missæ & Communionem, ùt dicam *Cas. 97. n. 7.* aliud Ecclesiasticum, de quo in præsenti; & est illud, quod in Quadrages. quatuor temporibus & quibusdam Vigiliis per annum ab Ecclesia observari præcipitur, *c. non liceat. c. non oportet. dist. 3. de jejunio, de consecr.* & hoc præceptum ex se obligare graviter certum est ex propos. 23. ab Alex. VII damnata: *Frangens jejunium Ecclesiæ, ad quod tenetur, non peccat mortaliter, nisi ex contemptu vel inobedientia hoc fiat, putà, quia non vult se subjicere præcepto.*

QUÆR.

QUÆR. II. Quid requiratur ad jejunium Eccleſiaſticum?

R. Requiri tria: 1. Abſtinentia à carnibus, 2.
ità ut toties peccetur mortaliter, quoties carnes comeduntur, quia præceptum quòad hanc partem eſt negativum, admittit tamen parvitatem materiæ, ut ſi parum carnis præguſtetur, vel ſi etiam comedatur una vel altera uncia, ùt vult *Reiffenſt. Th. mor. t. 10. diſt. 2. n. 19.* aut ùt *Spor. hic n. 11.* media avicula ad modum nucis ordinariæ etiam comeſta ex gulofitate non eſſe mortale, quia talis materia non multùm allicit ad ſuî comeſtionem, & pia mater Eccleſia non cenſetur cum tanto rigore obligare. Animal communiter cenſetur carneum, ſi diù vivere poſſit extrà aquam. Excipe teſtudines & limaces, qui, etſi diu vivere poſſint extrà aquam, non tamen cenſentur caro. In dubio, an ſit caro vel piſcis, ſi dubium vinci non poſſit, erit poſſeſſio pro libertate comedendi. *Tamb. Gob. in quin. t. 5. c. 23. n. 122.* lardum, pinguedo animalium, quamvis à multis pro carne non reputentur, attamen in Germania non ſunt permiſſa ob contrariam conſuetudinem; pauperibus ex cauſa facilè permitti poſſent. *Laym. hic c. 1. n. 5.*

2. Præcipitur unica tantùm refectio, nam 3.
qui ſe ſecundâ vice plenè reficit, peccat mortaliter, ſi autem ulteriùs ſe reficiat tertiò, vel quartò, probabiliùs non peccat niſi venialiter contrà temperantiam, ſubſtantia enim jejunii, quæ conſiſtit in negatione ſecundæ refectionis, jam ampliùs ſervari non poteſt. *Dian. Cajet. Laym. n. 13. Reiffenſt. n. 20.* Dixi, qui ſecundâ vice plenè ſe reficit, nam collatio veſpertina in fructibus, & apud Germanos etiam ex butyro,

& caseo ex recepta consuetudine permittitur; quantitas autem in collatione permissa probabilius statuitur quarta vel quinta pars prandii, ab aliis probabiliter octo unciæ seu media libra, *Regin. Laym. n. 9. Spor. n. 26.* pro qualitate attendenda est consuetudo, & praxis timoratorum, ex hac enim sola collatio vespertina introducta est. *Schmalzgr. l. 3. decret. t. 46. nu. 29.* ubi dicit in Germania permitti fructus arborum, electuaria, caseum, pisciculum, ovum, vel etiam jusculum juxtà *Spor. l. c.*

4. 3. Certum tempus refectionis, quod communiter est Hora 11. vel 12. pro more regionum; immutare tempus sine causa justa, v. g. prandere manè est tantum veniale, cum causa nullum, imò prandium differre in vesperum majoris mortificationis causâ laudabile est. DD. cit.

5. QUÆR. III. Quid circa varia dubia [in hac materia?

R. Tenenda sunt sequentia: 1. Tribus diebus Rogationum, utì & festo S. Marci saltem ex recepta consuetudine sub mortali abstinendum est à carnibus. *Steph. t. 1. d. 5. num. 99. c. rogationes de consec. dist. 3.* licita tamen est duplex refectio, éstque observandum pro Diœcesi Colonienſi, si festum S. Marci in aliquem diem octavæ Paschatis, quo aliàs carnibus vescimur, aut in Dominicam incidat, abstinentiam non esse consuetam, ùt habet Agenda edita Anno 1720. pag. 301. festum verò unà cum Litaniis & Processione transfertur post octavam. De cætero servanda est cujuslibet Diœc. consuetudo vel ordinatio.

6. 2. Si festum S. Mathiæ incidat in feriam 3. vel

vel 4tam Quinquages. jejunium (non tamen Vigilia) quia non est ratio hanc transferendi, in Diœc. Colon. prævenitur in Sabb. Vigilia S. Joannis Bapt. si incidat in festum Corporis Christi, non habet jejunium, nec abstinentiam à carnibus ex Constit. Urbani VIII. *die 13. Octob. 1638.* & Agenda Colon. *pag. 302.*

3. Jure communi in Quadrages. etiam pro- 7.
hibentur lacticinia, id est, ova, lac, caseus, sed attendenda est consuetudo, quæ in Germania ferè ubique ea permittit, ubi verò viget consuetudo abstinendi, ea sub peccato observanda est, ùt patet ex propos. 32. ab Alex. VII. *Non est evidens, quòd consuetudo non comedendi ova & lacticinia in Quadragesima obliget.*

4. Qui manè vel per diem præter refectio- 8.
nem tantum sumpsit, quantum pro collatione permittitur, debet abstinere à collatione, etiamsi fecerit inadvertenter vel ex justa causa v. g. ob studium vel aliquam debilitatem; *Ratio est,* quia aliàs sumeret duplicem cœnam, quæ permissa non est; sumere per diem multa parva, quæ novam refectionem constituunt est mortale; nam Alex. VII. damnavit hanc 29. propositi *in die jejunii, qui sæpiùs modicum quid comedit, etsi notabilem quantitatem in fine comederit, non frangit jejunium.* Nihilominùs inter potum, nè noceat, Germanis ex consuetudine parum quid v. g. media uncia conceditur. Qui in prandio vel etiam pridie ità replet ventrem, ut sine difficultate jejunare possit; peccat quidem contra temperantiam, implet tamen substantiam jejunii. *Cajet. Medin. Regin. l. 4. c. 14. num. 163.*

5. Qui nunquam habuerunt usum rationis 9.

velut

velut parvuli & perpetuò amentes, his secluso scandalo licitè carnes præberi possunt,& quamvis oppositа consuetudo sit laudabilis, tamen hi nec lege, nec consuetudine obligari possunt; aliud est de iis, qui ad tempus carent usu rationis, velut habentes lucida intervalla vel ebrii; quia, cùm sint simpliciter capaces rationis, manent subjecti legi & Legislatori, quamvis per accidens formaliter peccare non possint. *Steph. n. 98. Reiffenst. n. 43. v. Cas. 6. n. 5.*

10. 6. Dividere prandium ex justa causa non est peccatum, utì faciunt Lectores mensæ apud Religiosos, non enim intendunt, nisì unum prandium. Si nondum plenè refectus ob incidens negotium è mensa surgas cum intentione complendi prandium peracto negotio, potes redire intrà unam aut alteram Horam, & prandium complere; si plus non sumpsisti, quàm pro collatione permittitur, poteris te vespere plenè reficere, quia hoc est ex justa causa cœnam permutare cum prandio, quod licet, *Sanch. Laym. Steph. n. 113.* si è mensa surrexisti cum proposito ampliùs non comedendi, probabile est, quòd intrà quadrantem vel medium iterum assidere & comedere possis, quia censetur unum moraliter prandium. *Nav. Tamb.*

7. Prandium protrahere ad duas Horas communiter non improbatur, protrahere usque ad vesperum per 4. vel 5. Horas, per se non videtur esse licitum, quia tanta protractio vel continuatio reipsâ & moraliter est secunda refectio. Ejusmodi tamen consuetudo tolerari posset, si post duas Horas sola bellaria & leviores cibi apponerentur, & abstineretur à cœna, quæ sic videtur anticipari. *La Croix lib. 3. p. 2. n. 1283.*

8. Existens in partibus hæreticis non excusatur à jejunio; *Nec obstat*, quòd ibidem lex à plerisque non observetur, ideóque videatur non recepta vel per consuetudinem, quæ intrà 10. aut 40. annos contra legem præscribere potest, abrogata; nam lex justa recipi debet, & consuetudo non excusat, nisi sit rationabilis, & accedat tacitus Superioris consensus, qui hìc non est, eò quòd Ecclesia reclamet. *La Croix* nu. 1268. 11.

9. Peregrini & viatores regulariter non obligantur specialibus locorum præceptis, per quæ transeunt, quia non sunt subditi talis loci, possunt se tamen iis accommodare; ideóque non peccat Germanus, si transiens per Belgium diebus Sabbathinis inter Nativitatem Christi & Purificationem B. M. V. comedat carnes, sicut & transiens per Hispaniam diebus Sabbathinis comedat intestina. Econtrà si ibidem esset festum vel jejunium locale, quod communi lege Ecclesiæ præceptum non est, non tenetur Germanus ibi jejunare aut audire Missam. 12.

10. Si in tua patria secundùm veterem stylum Quadragesimæ decem diebus seriùs inchoetur, & venias ad alias partes, ubi jam est finita, potes te accommodare loco, ubi es, adeóque non jejunare; item si absolvisti in tua patria, & venias alibi, ubi nondum est finita, non teneris jejunare, quia Ecclesia non præcipit nisi jejunium 40. dierum, quod jam in tua patria absolveras; aliud est de communione Paschali, quam si non servâsti in tua patria, debes servare alibi, quia est obligatio personalis afficiens personam. 13.

11. Quamvis Religiosi etiam exempti jure 14.

novo teneantur observare festa suæ Diœcesis, & cessare à divinis tempore interdicti communis, tamen non tenentur ad jejunia ab Ordinario loci, aut etiam consuetudine, vel voto oppidanorum, apud quos habitant, introducta, quia non sunt pars communitatis profanæ, & ab Ordinario loci sunt exempti, nec jus Pontificium quòad jejunium aliter statuit, sicut statuit quòad festa in populo & interdicta &c. est *comm.* cum *Diana p. 1. t. 9. R. 36. & p. 10. t. 11. R. 36. La Croix. l. c.*

15. 12. Potus propriè talis non frangit jejunium, quia Ecclesia non prohibet potum *S. Th. 2. 2. q. 147. a. 6.* Ad verum autem potum non sufficit, quòd sit res liquida aut potabilis, sed requiritur, ut tantùm alteret vel refrigeret sanguinem, aut solùm juvet ad meliorem digestionem, velut vinum, mustum, sicera, mulsum, Thè, Caffe, Chocolate tenuis, in qua non miscentur ultrà, quàm duæ unciæ, limonia & hypocras; quia communiter non miscetur multùm materiæ commestibilis; similiter ad sitim restinguendam licebit comedere uvam recentem, pomum limonium &c. quia vel non sumuntur ut cibus, vel saltem consuetudo id permittit; quæ verò ex natura sua nutriunt partes solidas, velut lac, jusculum, electuaria, conserva &c. propriè non censentur potus, quamvis bibantur, ideóque in quantitate notabili solvunt jejunium.

16. 13. Heri, parentes, Superiores non tantùm tenentur suos ad jejunium hortari, sed etiam moderatè cogere subtrahendo cœnam &c. quia ex officio tenentur illos corrigere & adigere ad observantiam præceptorum. *Sanch. sup.*

14. Qua-

14. Qualiter caupo diebus vetitis suis hospitibus carnes apponere possit, dixi *Casu 20. num.* 17.

CASUS LXXV.

De Causis excusantibus à jejunio.

DAmon Theologus *interrogatur* 1. *An in jejunio dispensare possint Episcopus, Abbates, Pastores, Confessarii, Medici.* 2. *Ex quibus causis.* 3. *An ii, quibus esus carnium diebus Solis, Martis vel Jovis permissus est, possint die Solis toties edere carnes, quoties volunt; aut ii, quibus licitum est istis diebus bis reficì, an possint bis reficì in carnibus.* 4. *An dispensatus ad secundam refectionem possit sumere tertiam, aut dispensatus ad carnes possit secundò reficì.* 5. *An dispensatus ad carnes possit edere carnes noxias.* 6. *An cessante infirmitate cesset dispensatio, & quid in dubio.* 7. *An excuset difficultas jejunandi.* 8. *Debilitas stomachi vel capitis; quid de prægnantibus, lactantibus, pauperibus* 9. *Quid de iis, qui nondum compleverunt annum 21mum, quid in dubio.* 10. *Quid de sexagenariis, aut ex voto ad jejunium obligatis.* 11. *Qualis labor excuset.* 12. *An excuset diebus festivis, vel eos, qui ex gravi labore non fatigantur.* 13. *Quid de scribis, sartoribus, barbitonsoribus, itinerantibus, venantibus, ludentibus &c.* 14. *Quid de fatigatis ex opere inutili vel illicito.* 15. *Quid de studentibus, concionantibus.* 16 *Quid si quis dormire non possit, nisì plenè refectus, an expediat semel carnibus, vel bis piscibus reficì.* 17. *An excuset*

præceptum Heri aut mariti hæretici. 18. *An sola urbanitas, si dispensatus invitet non dispensatum.* 19. *An possit absolvi pœnitens, qui ex insufficiente causa se excusat à jejunio?* Pro resolut.

QUÆR. Quid circa causas à jejunio excusantes?

1. R. 1. Sola Superioris *dispensatio & impotentia* excusat. Circà dispensationem tenenda sunt sequent. 1. In jejunio dispensat Episcopus cum suis Diœcesanis, Prælati Regulares, Provinciales, Superiores locales cum suis Religiosis, quia in hos jurisdictionem quasi Episcopalem obtinent. *c. Abbates de privil. in 6.* item in plerisque Diœces. ex consuetudine cum privata persona dispensare possunt Parochi etiam præsente Episcopo, *Sylv. Sanch. de matr. l. 8. d. 9. nn. 27. Reiffenst. n. 77.* Confessarii verò & Medici dispensare nequeunt, quia carent jurisdictione in foro externo; si tamen Confessarius, Medicus vel alius prudens & gnarus dicat, adesse causam excusantem, illis credi, vel in dubio dispensatio peti potest.

2. 2. Ut dispensetur, requiritur causa rationabilis, & quidem, ut dispensetur pro tota Diœcesi requiritur causa publica v. g. communis piscium penuria, periculum, ne homines ex pisculentis putidis aut infectis morbum contrahant &c. causa sufficiens ad dispensandum in jejunio Ecclesiastico, etiam est sufficiens ad dispensandum jejunium ex voto, nisi constet de alia voventis intentione, quia votum est lex privata, quam vovens sibi sponte imponit; ergo interpretanda est juxta alias Leges in eadem materia.

3. Si

3. Si Episcopus in Quadrages. permittat carnes pro die Solis, Martis & Jovis, dubium manet, an in die Solis liceat toties, quoties quis volet, edere carnes; item an illi, quibus ob laborem vel ætatem licitum est plures refectiones sumere, etiam possint pluries istis diebus vesci carnibus, super quibus interrogandus dispensans, quia non est ubique eadem omnium voluntas. *La Croix n.* 1312. 3.

4. Cui permissa est secunda refectio, per hoc non censetur permissa tertia vel quarta; quia duplex ad finem dispensationis v. g. ad tollendam debilitatem sufficere potest. 4.

5. Dispensatus ad esum carnium hoc ipso non est dispensatus ad duplicem refectionem, sicut dispensatus ad duplicem refectionem non censetur dispensatus ad esum carnium, nisi ex declaratione dispensantis aliud constet. *Nav. Less. Cajet.* cont. *Tamb. Reiffenst. Spor. Schmalzgr.* ductos hâc ratione, quòd abstinentia à carnibus sit de substantia jejunii, ergo sublatâ abstinentiâ à carnibus tota lex jejunii solvitur; sicut, si quis non possit dolere, non tenetur confiteri, quia dolor est de Confessionis substantia. *Sed contra est;* nam quamvis Ecclesia abstinentiam á carnibus & secunda refectione eodem præcepto præcipiat, sunt tamen materiæ divisibiles, & Ecclesia eas sæpe dividit; ergo sublatâ obligatione ad unum non tollitur ad alterum; sicut, qui eodem voto vovit dare pauperi duos aureos, si non possit dare duos, tenetur dare unum, quem potest. Aliud est de dolore, à quo Sacramentum separari nequit.

6. Qui pro valetudine dispensatus est ad certum genus carnium v. g. ad vitulinam vel gal- 5.

linas, non potest edere carnes noxias v. g. porcinas; quia expressio certarum carnium satis significat mentem dispensantis sic restrictam, neque est ratio dispensandi ad has: econtrà simpliciter ob invaletudinem dispensatus ad carnes potest etiam porcinas, vel fortè non salubres edere, saltem si magnus ad eas sit appetitus & modicè sumantur, quia voluntas dispensantis non est restricta, & est ratio etiam in his dispensandi ad tollendos scrupulos, cùm sit difficile carnes noxias à non noxiis discernere, & sic optimè conciliantur DD. pro & contrà sen-
6. tientes apud *Joan. Sanch. d. 51. àn. 20.*

7. Cui in Quadrag. ob infirmitatem permissæ sunt carnes, cessante infirmitate cessat permissio, quia cessat causa permissionis. *Steph. n.* 128. in dubio, an infirmitas plenè cessaverit, manet dispensatio in possessione, & præsumitur de benigna voluntate dispensantis.

7. R. II. Impotentia à jejunio excusat secundùm explicationes seqq. 1. Impotentia alia est Physica, quando quis simpliciter non potest jejunare; alia moralis, quando non potest sine magno incommodo v. g. sine periculo gravis infirmitatis, aut notabili diminutione virium; sola autem mortificatio aut difficultas jejunandi non excusat à lege, imò à lege intenditur: si infirmitas vel debilitas sit certò gravis, etiamsi ex culpa contracta, absque dispensatione excusat; quia lex humana tunc non obligat; in dubio petenda est dispensatio.

8. 2. Inter impotentes numerantur, qui debili sunt stomacho, qui ob jejunium graves patiuntur dolores capitis, vertiginem aut tantam debilitatem, ut functiones ordinarias non nisi ægerrimè

gerrimè explere possint &c. Item mulieres lactantes & prægnantes, quia indigent majori nutrimento pro se & fœtu, vel prole sua; imò & carnes iis dari possent, si alioquin periculum proli immineret. Item pauperes ostiatim mendicantes & quicunque non habent, quo semel honestè reficiantur, quia bis malè comedisse, sufficienter est jejunâsse, si tamen vel siccum panem ad saturitatem habent carnibus vesci non poterunt; aliud est de magnatibus aliisque hominibus delicatis, qui sicco pani non assueverunt. *Laym. c. 3.* meritò dicit posse tolerari in Germania consuetudinem, quâ finitis Bacchanalibus reliquiæ carnium dantur pauperibus absumendæ.

3. Excusantur adolescentes antè annum 21. completum: omnes cum *D. Th. q.* 147. quia ob corpus accrescens indigent abundantiori alimento; *Nec obstat*, quod fortè unus vel alter sit satis robustus, quia hoc per accidens est, & ratio tenet de plerisque; qui complet annum 21. in Quadrag. tenetur à die ætatis completæ; in dubio, an compleverit, factâ sufficienti inquisitione manet in possessione libertatis, & ætas est quid facti, quod non præsumitur, uterque *Sanch. Dian. de jej. R.* 49. Carnes tamen pueris post septimum ætatis annum nec præbere, nec ipsis vesci licet, quia præsumitur usus rationis, nec est ratio eos excusandi à præcepto negativo abstinendi à carnibus, cùm corpus accrescens aliis cibis sufficienter ali possit. Item adolescentes, etsi antè annum 21. non obligentur ad jejunium ex præcepto Ecclesiæ, possunt tamen obligari ex voto, vel pœnitentia aut etiam ex Professione Religiosa, velut FF. Mino-

res *Spor. num.* 49. *Reiffenst. nu.* 44. quia per votum & professionem cessérunt suo juri.

10. 4. Excusantur senes sexagenarii utriusque sexûs quòad plures refectiones, non quòad carnes, etiamsi annus sexagesimus tantùm sit inchoatus, nam in favorabilibus dies vel annus cæptus habetur pro completo *L. quæstateff. de testam. Nav.* uterque *Sanch* & plurimi apud ipsos. *Dian R.* 20. dicit, id esse certum. *Spor. num.* 50. dicit teste *March.* id à Pio V. esse vivæ vocis oraculo declaratum, & *Ratio* est, quia sexagenarii plerũque viribus multùm deficiunt, & senectus ipsa est morbus; & si unus vel alter sit robustus, id per accidens est, sicut per accidens est, quòd unus vel alter adolescens antè annum 21. habeat sufficientes vires, aut aliqui ex agricultura non fatigentur, tamen omnes sic laborantes excusantur; deindè ità habet consuetudo, sed certum est consuetudinem contra legem Ecclesiasticam prævalere posse: ergo. ídque *Sanch.* & alii extendunt etiam ad sexagenarios obligatos ex voto vel professione, quia vovens, vel statuta Religionis intendunt jejunium ad formam Ecclesiæ, nisi aliud exprimant. *Dices*: Lex jejunandi est in possessione & ratio excusans incerta. Ita *S. Antonin Lezan Bonac. Laym.* Rz. *N. Ass* Excusatio est satis certa saltem in praxi & accedente consuetudine. Si Superior dispensans in voto Castitatis surrogaverit jejunium pro omni die Veneris, ab hoc jejunio non excusatur sexagenarius, quia jejunium surrogatur in locum Castitatis, ad quam obligaretur etiam post annum 60. *La Croix nu.* 1320.

11. 5. Ut labor excuset, debet esse multùm fatigati-

gativus, seu talis, ut sine gravi incommodo non possit conjungi cum jejunio, quod nunc videtur certum ex propos. 30. damn. ab Alex. VII *Omnes officiales, qui in republ. corporaliter laborant, sunt excusati ab obligatione jejunii, nec debent se certificare, an labor sit compatibilis cum jejunio.*

6. Opera de se multùm laboriosa & à jejunio excusantia sunt ea, quæ fiunt cum magna corporis agitatione, veluti ligna scindere, onera portare, arare terram, fodere, triturare &c. ejusmodi labores excusant omnes sic laborantes, etiam eos, qui ob extraordinarias vires fortè non lassantur, quia leges non attendunt, quid hìc & nunc in raro casu fiat, sed quod ordinariè & plerumque contingit, idque tenet etiamsi uno vel altero die ob festum vel aliud impedimentum non laboretur, quia plerumque illis diebus indigent etiam majori refocillatione. *Sanch. Publ. Dian. R. 9. Tamb. n. 24.* 12.

Econtrà scribere, barbas tondere, nere, choraliter orare, cantare, pingere, equitare, curru vehi per se loquendo non multùm debilitant, & consequenter non excusant. Patet ex propos. 31. ab Alex. VII. damn. *excusantur absolutè à præcepto jejunii omnes illi, qui iter agunt equitando, utcunque agant, etiamsi iter necessarium non sit, & etiamsi iter unius diei conficiant* Casu, quo tamen ob specialem subjecti dispositionem cum notabili defatigatione conjungantur, à jejunio excusabunt; idem dicendum de itinere, venatione, piscatione etiam pro sola animi recreatione susceptis, dummodò notabiliter fatigent aut debilitent, & ejusmodi recreationes non nimis sæpè, & in fraudem Legis assumantur, ideò 13.

scilicet, nè quis teneatur jejunare; *Ratio* est præsumptus benignæ matris Ecclesiæ consensus, & videtur nimis durum semper ab ejusmodi recreatione abstinere, & posità fatigatione gravi jejunium est moraliter impossibile, consequenter non obligat. Qualiter autem obligatus lege possit aut non possit ponere impedimentum legi, dixi *Cas. 6. n. 15.*

14. 7. Si quis multùm fatigatus sit ex opere inutili vel illicito, non tenetur jejunare, quia suppositâ gravi fatigatione est moraliter impotens; si tamen id prævidit, peccavit graviter se absque causa reddendo inhabilem ad jejunium.

15. 8. Non tantùm labor corporis, sed vel maximè labor ingenii, si improbus sit, excusat, ut si quis quotidie, vel integris diebus se occupet studiis, concionibus &c. *Cajet. q. 147. a. 3. Bonac. Laym. n. 4.* nam quamvis studium non fatiget corpus, consumit tamen Spiritus animales, qui ad vitam & sanitatem magis sunt necessarii, & si tales quid manè sumant, sumunt per modum Medicinæ: ex hoc capite plerique excusant magistros, qui quotidie quatuor horis docent Grammat. saltem erit causa sufficientissima cum iis dispensandi.

16. 9. Qui dormire non possunt, quin vesperè plenè reficiantur, probabiliùs tenentur in prandio solâ collatione esse contenti & vesperi prandere; *Ratio* est, quia commutando prandium in cœnam possunt servare substantiam jejunii, ergo ad hoc tenentur: si verò absque gravi incommodo prandium ad vesperum differre non possint, licebit bis se reficere: si quis non posset abstinere à secunda refectione, nisi reficiat se in carnibus, potest, imò juxtà *La Croix*

num.

n. 1313. tenetur se semel reficere carnibus, quia cum harum esu consistit jejunium magis quàm cum duplici refectione in piscibus.

10. Non excusat præceptum Heri v. g. hæretici jubentis famulos comedere carnes, imò famuli, si alibi commodum servitium nanciscì possint, tenentur prius servitium dimittere, aut si non possint, petere dispensationem, & tali casu dicere, se esse dispensatos, ne alios scandalizent; si hæreticus jubeat carnes edere in odium fidei, erit intrinsecè malum obedire, &c. 17.

11. Uxor non deobligatur à jejunio ex hoc præcisè, quòd maritus ei jejunare prohibeat, quia non habet jus prohibendi, & potiùs Ecclesiæ, quàm marito obedire debet: si tamen timeret graves discordias, posset non jejunare, quia pax conjugalis præponderat jejunio, nisì maritus hæreticus id juberet in contemptum jejunii vel Ecclesiæ: tunc enim uxor tenetur potiùs vitam ponere, quàm obedire. *Steph. n.* 131.

12. Sola urbanitas non est causa sufficiens, ut in gratiam amici vel hospitis jejunium solvas; quia hoc inique petit amicus, si tu sis dispensatus, non potes invitare alium, ut tecum cœnet, etiam si scias illum cœnaturum alibi, quia invitas ad aliquid quod ipse sinè peccato facere non potest. Ità contrà *Nav.* tenent *Dian. Less.* 18.

13. Si pœnitens ob insufficientem causam se excusat à jejunio, absolvi non debet, quin promittat jejunare, aliàs enim non est paratus servare omnia præcepta graviter obligantia; *Nec obstat*, quòd fortè sit in bona fide, nam monitio erit plerumque fructuosa, nec præceptum est nimis difficile, aut si pariat nimiam difficultatem, erit moraliter impossibile, adeòque non obligans. 19.

INDEX

INDEX

Eorum, quæ in hoc primo Tomulo continentur.

Prior numerus post Lit. C. casum, alter numerum marginalem designat.

A.

Abbas an possit sine consensu Capituli renunciare hæreditati vel donationi *c.* 26. *n.* 6. quos contractus inire *n.* 7.

Abortum causare an liceat *Cas.* 33. *n.* 14. *& seq.*

Absolvens in statu disgratiæ quot peccata admittat *c.* 8. *n.* 6. V. Confessarius.

Abstinentia à carnibus *c.* 74. *n.* 5. An obliget in festo S. Marci & diebus Rogationum *n.* 6. an ad eam obligentur pueri, perpetuo amentes *n.* 9. V. jejunium.

Acceptio personarum quid *c.* 28. *nn.* 1. in conferendis beneficiis *n.* 2. in officiis Sæcularibus *n.* 3. an pro officiis aliquid accipi possit *nu.* 5. an dari cognatis *n.* 6.

Accessio quid, quotuplex, ejus effectus *c.* 22. *n.* 19. *& seq.*

Acedia quid, quale peccatum *c.* 12. *n.* 15.

Actus interni an cadant sub præcepto *c.* 5. *n.* 6.

Adjuratio dæmonis qualiter & à quo fieri debeat *c.* 65. *n.* 18.

Advocati obligationes *c.* 62. *n.* 4. an teneatur sequi probabiliora *c.* 3. *n.* 9. an patrocinari egenis *c.* 17. *nu.* 7. quid si malè consulat *c.* 38. *n.* 6. & 22.

Adulterium V. Luxuria.

Adulter ad quid teneatur *c.* 43. *n.* 18. qualiter innocens petere possit divortium *ibid.* an matri adulteræ filius teneatur credere se esse ex adulterio conceptum *n.* 21. quid si mater sit prostitutæ famæ *n.* 22. quid in dubio, an fœtus sit ex adulterio *n.* 24. quid si maritus vel filii censeantur restitutionem remittere *n.* 23. & *seq.* de divortio V. *c.* 105 à *n.* 29.

Affectus efficax, inefficax. *c.* 9. *nu.* 2. utriusque malitia *n.* 4.

Aggressor quando occidi possit *c.* 34. *n.* 4. quid si sit amens vel moriturus in mortali *n.* 5. quid si honorem vel pudicitiam invadat *n.* 9 si bona temporalia *n.* 10. & 11. invasus an teneatur fugere *n.* 8.

Animalia si fugiant, cujus sint *c.* 22. *n.* 2. Sylvestria *n.* 3. Apes, Columbæ, *n.* 4. pisces *n.* 5.

Antichryseos contractus quid, an liceat *c.* 54. *n.* 21.

Aspicere, audire turpia *c.* 11. à *n.* 16.

Assecuratio quid *c.* 60. *n.* 6. quas requirat conditiones *n.* 7. & *seq.*

Attentio quid sit & qualis esse debeat ad Horas Canonicas & auditionem Missæ, *c.* 73. *nu.* 2. & *seq.* V. Horæ Canonicæ.

B.

Bellum quid, quotuplex, an liceat *c.* 35. *nu* 1. quid si inferatur ex odio vel vana gloria *n* 2. an in belli socios liceat vocare infideles *n.* 3. an sub principe acatholico militare *n.* 4. quid in dubio de belli justitia *n.* 5. an pacta servanda paganis, infidelibus, an in his Papa possit dispensare *n.* 6.

Beneficium collatum indigno an obliget ad restitutionem *c.* 39. *n.* 4. an vendi possint *c.* 66. *n.* 17. an emi ab hæreticis *n.* 19. V. Simonia.

Beneficiati qualiter teneantur ad Horas Canonicas *c.* 72.

Blasphemia quid *c.* 65. *n.* 5.

Bestialitas quam grave peccatum *c.* 11. *n.* 15.

Breviarium Clerici quale esse debeat *c.* 73. *n.* 13. V. Horæ Can.

C.

Cambium quid *c.* 57. *n.* 1. manuale *n.* 2. per litteras *nu.* 3. Reale *n.* 4. Siccum, placentinum *n.* 5. Francofurtense n. 6. cambii pretium n. 8.

Carnes sæpius comedens die prohibito quot peccata admittat c. 7. n. 5. an tunc possint apponi *c.* 20. *n.* 17. V. jejunium.

Castrare se vel alios *c.* 33. *n.* 12.

Caupo recipiens fures, meretrices &c. *c.* 20. *nu.* 15. apponens carnes die prohibito *à n.* 16. V. scandalum, peccato cooperari.

Census quid, quotuplex *c.* 56. *n.* 1. quæ ejus conditiones *n.* 4. & *seq.* an antecedenter constitutus

tutus expost minori pretio emi possit *n.* 8. quid si quis fingat se velle redimere *n.* 9. an emi ex frumentis debitis *n.* 10. an alia pacta apponi *n.* 11. Vitalitius quid *n.* 13.
Cessio fori V. restitutio.
Charitas quid *c.* 16. *n.* 1. ejus lex affirmativa, negativa *n.* 2. qualiter Deus diligendus *n.* 3. ejus obligatio in vita *n.* 4. in articulo mortis *n.* 5. Charitas erga proximum *n.* 6. quis ordo *n.* 12. qualiter obliget ad Eleëmosynam *c.* 17. ad correctionem fraternam *c.* 18.
Chyrographum continens mille an redimere liceat pro 500. *c.* 55. *n.* 7.
Chyrurgi obligatio *c.* 33. *n.* 17. V. Medicus.
Choreæ an liceant *c.* 20. *n.* 7.
Chorus quot personas requirat *c.* 72. *n.* 3.
Clausura monialium quid & qualiter præcepta *c.* 64. *n.* 4. cujus sit dare licentiam egrediendi *n.* 5. an clausura præcipi possit, ubi non fuit observata *n.* 6. quæ causæ exitus *nu.* 7. quæ causæ ingressus *n.* 8. & *seq.* quid hic possit consuetudo *n.* 10. cujus sit ingressum concedere *n.* 11.
Clausura virorum *c.* 64. *n.* 13.
Clerici qualiter teneantur ad horas *c.* 72. an eis liceat negotiatio *c.* 55. *n.* 21.
Clericorum bona quotuplicia *c.* 24. *n.* 1. & *seq.* an sint Domini superfluorum *n.* 4. an ea impendere in usus pios *n.* 5. an ex iis alere suas proles *n.* 7. an solvere debita *n.* 8. an dare consanguineis aut eos alere in studiis *n.* 10. & *seq.* an data retineri *n.* 13. quæ hic materia gravis *n.* 14. an Clerici de iis Testari *n.* 15.
Codicillus quid *c.* 61. *n.* 1. V. Testament.
Cogitationes turpes *c.* 9. *n.* 8.

Commodatum quid *c.* 53. *n.* 1. & *seq.* ejus obligationes *n.* 6. quid si res commodata pereat *c.* 45. *n.* 17. *c.* 37. *n.* 15.
Commutatio voti *c.* 71. *n.* 16. V. votum.
Compensatio occulta V. furtum.
Conditio V. Contractus.
Conductum quid & quæ ejus obligatio *c.* 57. *n.* 13. V. locatum
Confessarius erroneè suadens restitutionem ad quid teneatur *c.* 37. *n.* 16. quid circa homicidam observare debeat *c.* 42. *n.* 17. quid si dedit nociva Consilia *n.* 3.
Conscientia quid, quotuplex *c.* 1. *n.* 1. & *seq.* debet esse certa *n.* 4. invincibiliter erronea an obliget *n.* 5 vincibiliter erronea *n.* 8. errans an monendus *n.* 9. an detur ignorantia invincibilis circa jus naturæ *n.* 7. Judicans omnes distractiones esse mortale vel non reflectens, an sint mortale an veniale, qualiter peccet si distrahantur *n.* 10.
Conscientia dubia quid & quotuplex *c.* 2. à *n.* 1. an liceat cum ea operari *n.* 3. in dubio, an semper agendum tutius *n.* 4. an in dubio melior sit conditio possidentis etiam extra materiam justitiæ *n.* 5. & seq. quæ pars possideat *n.* 8. quid in dubio facti *n.* 9. varia dubia *ibid.* V. Dubium.
Conscientia perplexa, scrupulosa c. 4. V. scrupulus.
Conscientia probabilis c. 3. V. opinio.
Consuetudo quid, an habeat vim legis *c.* 5. *n.* 13. an præscribat contra legem *n.* 14. V. Lex.
Consulens damnum ad quid obligetur *c.* 38. *n.* 6. 8. & 12 quid de consulente pugnam, in qua alter occiditur *c.* 42. *n.* 15. quid de consulente secundum opinionem alienam vel minus

nus probabilem *c.* 3. *n.* 21. quid de consulente magum *c.* 65. *n.* 13.
Contemptus legis quale peccatum *c.* 10. *n.* 4. & *seq.*
Contractus quid *c.* 48. *n.* 1. quotuplex *n.* 4. conditionatus, modificatus *n.* 5. & *seq.* pœnalis *n.* 11. Demonstratio adjecta contractui *n.* 12. & *seq.*
Contractus Antichryseos an liceat *c.* 54. *n.* 21. Mohatra *n.* 22.
Contractus ex errore vel dolo *c.* 49. *n.* 1. quando sit dolus vel error circa substantiam *n.* 2. & *seq.* ex metu gravi, levi *n* 7. incusso in ordine ad contractum *n.* 11. varii casus *n.* 12. & *seq.* quid in dubio, an error fuerit substantialis *n.* 19.
Contractus quando firmetur juramento *c.* 50. *n.* 12. an etiam impuberum *n.* 14. si non firmetur, an nihilominus servandus *n.* 15. firmati effectus *n.* 16. à quo relaxari possit *n.* 17. an à judice Sæculari *n.* 18.
Contrahere quinam possint *c.* 50 *n.* 1. & 2. an infans vel infantiæ proximus *n.* 4. pupillus *n.* 5. & 6. Filius-familias *n.* 7 prodigus *n.* 10.
Contumelia, convitium quid *c.* 36. *n.* 1. plures contumeliæ simul effusæ quot sint peccata *c.* 8. *n.* 5.
Cooperari peccato V. scandalum, peccatum.
Correctio Fraterna quid *c.* 18. *n.* 1. an & quomodo obliget *n.* 2. & *seq.* quo ordine *n.* 5. quid si solus efficaciter corrigere non possis *n.* 6. à correctione quid excuset *n.* 8. an corrigendus Superior *ibid.* quid si tu ipse sis improbus *n.* 9. an occulta læsio possit denunciari judici *n.* 7.

Crimen quotupliciter possit esse notorium *c.* 36. *n.* 15.

Culpa juridica quid, quotuplex *c.* 37. *n.* 4. quid si cum culpa levi causâsti damnum grave *n.* 5. quæ culpa obliget ad restitutionem *n.* 8. & *seq.* varii circa hoc Casus *à n.* 11.

D

Damnum indirectè causatum ad quid obliget *c.* 37. *à n* 10.

Damno cooperari quot modis fieri possit *c.* 38. *per totum.* Quo ordine fieri debeat restitutio *ibid.* V. restitutio.

Damnum Spirituale qualiter reparandum *c.* 42. *n.* 2. quid de eo, qui alterum privat usu rationis *ibid.* aut dedit falsa principia *n.* 3.

Debitum personale an præscribi possit *c.* 23. *n.* 16.

Deflorator ad quid teneatur *c.* 43. *n.* 1. quid si defforata non sit passa damnum *n.* 2. aut defloratorem ducere nolit *n.* 3. aut deflorator damnum compensare non possit *n.* 4. & 5. quid si deflorata obligationem remittat, ibid. vel in copulam consentiat *n.* 8. si cum spe matrimonii *n.* 10. an tunc ingredi religionem *n.* 11. an alere prolem *n.* 9.

Delectatio quotuplex *c.* 9. *n.* 3. Venerea an semper mortale, quid de meré Spirituali *n.* 8. Si exurgat quid agendum *n.* 9. turpes qualiter specie distinguantur *à n.* 10.

Delicta an præscribi possint *c.* 23. *n.* 29.

Demonstratio adjecta contractui *c.* 48 *n.* 5 & 12.

Depositum quid *c.* 53. *n.* 9 quando reddendum *n.* 10. quas inducat obligationes *n.* 11. quid si

si res deposita periit *n.* 12. an ex ea debitum compensari possit *n.* 13.
Desideria quando mala *c.* 9 *n.* 6. turpia an specie distinguantur *n.* 10. *& seq.*
Desperatio quid *c.* 15. *nu.* 6. quando conjuncta hæresi *n.* 7. quid si quis sibi totus diffidat *n.* 8.
Detractio quid *c.* 36. *n.* 5. quid si reveletur verum *ibid.* quot modis fieri possit *n.* 8. quale peccatum *n.* 9. quid si persona non nominetur *n.* 10. quid si uni viro taciturno dicatur *n.* 12. detrahens multis in materia levi *n.* 13. cooperans vel audiens detractiones *num.* 14. quid si sit crimen notorium. *à n.* 15. oblivione sepultum *nu.* 18. detrahens pluribus quot peccata admittat *c.* 8. *n.* 5.
Deus quomodo diligendus *c.* 16. *n.* 3.
Dilectio Dei & proximi *c.* 16. V. Charitas.
Dispensatio V. votum, juramentum. An pro ea aliquid accipi possit *c* 66. *n.* 12.
Discordia quid *c.* 16. *n.* 16.
Distractiones sub horis Canonicis *c.* 73. *n.* 6. V. Horæ Can.
Divinatio quid *c.* 63. *n.* 3.
Dominium quid, quotuplex *c.* 21. *n.* 3. quot modis acquiratur *c.* 22. in feras *n.* 6. in res inanimatas *n.* 11. derelictas, Thesauros *nu.* 14. qualiter acquiratur accessione, alluvione, mixtione &c. *à n.* 19.
Donatio quid *c.* 52. *n.* 1. realis, verbalis, absoluta, conditionata, inter vivos, mortis causa *n.* 2. quæ à jure prohibita *n.* 3. *& seq.* qualiter revocari ex capite ingratitudinis *n.* 6. *&* 7. prolis susceptæ *n.* 8. inofficiosa *nu.* 9. quid si donator sit debitis gravatus *c.* 46. *n.* 11.
Dubium quid, quotuplex *c.* 2. *nu.* 1. *& seq.* an

semper in dubio sequenda pars tutior *n.* 4. an ubique melior conditio possidentis *n.* 5. quid in dubio facti *n.* 9. & 10. quid in dubio, an ille, quem percussisti, sit Clericus *n* 11. quid in dubio, an peccaveris mortaliter, an sis confessus *n.* 12. an expleveris annum vigesimum primum *n.* 13. an dies transierit, ut comedas carnes *n.* 14. an mediam noctem cœnando excesseris *n.* 15. an per votum te obligaveris sub mortali aut veniali *n.* 16. V. votum. Quid in dubio an sit lex, an sit promulgata, recepta, abrogata, an obliget graviter, an adsit causa excusans, an lex sit justa *c.* 5. *n.* 17. *& seq.*

Dubitans an sit causa damni ad quid teneatur *c.* 38. *n.* 18. an res iniquè consumpta, fuisset melioranda apud Dominum *n.* 19. quid si probabiliter satisfecit vel de eo dubitet *n.* 20. quid si dubites de valore voti *c.* 68. à *n.* 7.

Duellum quid, an aliquando liceat *c.* 35. *n.* 17. *& seq.* an comparere in loco condicto ex metu gravi, aut saltem tunc, si sciatur pugnam fore impediendam *n.* 10. duellantium & permittentium pœnæ *n.* 11. qualiter sepulturâ priventur *n.* 12. an pœnæ incurrantur ipso facto? an ab iis absolvere possint Regulares *n.* 13. quandonam non incurrantur *n.* 14.

E

Ebrietas quid, quale peccatum *c.* 12. *n.* 3. quando mortale *n.* 6. an liceat ex causa gravissima *n.* 9. urbanitatis gratiâ *n.* 11. an ex causa alium inebriare *n.* 12. mala ebrietatis *n.* 13.

Eleëmosyna quando præcepta *c.* 17. *n.* 1. & 2. an obligatio inquirendi in necessitates pauperum *n.* 4. vel per media extraordinaria subveniendi *n.* 5. in extrema necessitate an gratis succurrendum *n.* 6. in communi necessitate an ex superfluis, an omnibus pauperibus *n.* 8.

Emphyteusis quid *c.* 58. *n.* 1. temporalis, vitalitia, hæreditaria, Laica, Ecclesiastica *n.* 2. obligationes emphyteutæ *n.* 3. an rem emphyteuticam vendere vel donare possit *n.* 4. in quibus conveniat cum feudo à *n.* 6.

Emptio quid *c.* 55. *n.* 1. obligationes emptoris *n.* 2. *& seq.* venditoris *n.* 5. quale pretium *ibid.* quid de re nova, rara *n.* 8. quid si in fundo empto lateat Thesaurus *n.* 9. quid de re sponte oblata *ibid.* vitiosa *n.* 10. duobus vendita *n.* 11. furtiva *n.* 12. ignota *n.* 13. bello capta *n.* 14. spectante ad Ecclesiam *n.* 15. quid de monopolio *n.* 16. aut de eo, qui fraude inducit ad carius emendum *n.* 17. quid si res empta sit censui obligata vel hypothecata *n.* 19. quid de retractu *n.* 20. de emente falsâ monetâ *ibid.* quid de negotiatione Clericorum *n.* 21.

Error in conscientia V. Conscientia.

Error in contractu *c.* 49. V. contractus.

Exorcismus quid *c.* 65. *n.* 18. an laicis competat *ibid.*

Expensæ in rem alienam qualiter refundendæ *c.* 41. *n.* 14. & 22. V. possessor.

F.

Fama quid *c.* 36. *n.* 1. Famæ restitutio *c.* 44. V. restitutio.

Famulus non manifestans furem *c.* 38. *n.* 17. quid si auferatur res ipsi commissa *ibid.*

Furta famulorum. Quid si ægrotet, servitium deserat, negligat, aut iniquè dimittatur V. *locatum.*

Feudum quid, quotuplex *c.* 58. *n.* 5. in quibus con-vel disconveniat cum emphyteusi *n.* 6. *& seq.*

Fidei commissum quid *c.* 61. *n.* 1.

Fide-jussio quid *c.* 60. *n.* 3. an pro eâ aliquid accipi possit *n.* 4. ad quid obliget *n.* 5.

Fides quid, quotuplex *c.* 13. *n.* 1. *& seq* ejus objectum *n.* 3. ad eam prævie requisita *n.* 4. ejus necessitas *n.* 6. 7. 8. motiva pro fide Catholica *n.* 5. quæ hic parentum & Parochi obligatio *n.* 10. *& seq.*

Fidei præceptum internum *c.* 14. *n.* 1. *& seq.* externum *n.* 5. *& seq* interpretativè fidem negare *n.* 9. *&* 10. vitia fidei opposita *n.* 12. V. hæresis, infidelitas. Ad fidem an quis cogi possit *n.* 15. de variis fidei articulis dubitans quot peccata admittat *c.* 7. *n.* 8.

Filius-familias quis *c.* 31. *n.* 1. quæ ejus bona *ibid.* ex bonis paternis furripiens qualiter peccet *n.* 2. *&* 3. an à Patre Salarium petere aut laborem suum compensare possit *n.* 4. an obligetur ex mutuo. *c.* 54. *n.* 6.

Fructus rei quotuplex *c.* 41 *n.* 10. quando restituendus *n.* 11. *& seq.* V. possessor.

Furtum quid & quotuplex *c.* 29. *n.* 1. *&* 2. quale

quale peccatum *n* 3. quæ sit materia gravis n. 4. leve fit per accidens grave *n.* 9 *& seq.* quid si plures furentur communi Consilio *n.* 12. *& seq.* quid si ex furto rei levis alter est graviter contristandus *n.* 16. quid si inadvertenter completur materia gravis *ibid.* quomodo modica coalescant *n.* 17 furtum de re & loco Sacro quot habeat malitias *c.* 7. *n* 7. *à Furto* an excuset necessitas *c.* 32. *n.* 1. quid si possessor sit in simili necessitate *n.* 2. an aut res sit valdè pretiosa *n.* 3. aut fur aliter lucrari possit *n.* 4. vel habeat alibi saltem in spe *n.* 5. quid si consumat rem sibi commodatam aut depositam *n.* 6. *& seq.* varii Casus *n.* 8. an excuset compensatio *n.* 7.

Furta Domesticorum *c.* 30. *n.* 1. quando materia gravis *ibid.*

Furta conjugum V. conjugum bona.

Furta famulorum, opificum &c. *c.* 31. *n.* 5. quid si labori se subtrahant *n.* 6. reliquias laboris retineant v. g sartores *n.* 7. an quid retinere eo quod sint rigidius mercati, aut expensas fecerint *n.* 8. *&* 9 an compensatione uti *c.* 32. *n.* 10.

Furta filiorum V. Filius-familias.

G.

Gabella V. tributum

Gemmæ Lapilli &c. reperta ad quem spectent *c.* 22. *n.* 11.

Gula quid, quale peccatum, ejus effectus, & remedia *c.* 12. *n.* 2.

H.

Hæres ex Testamento non solemni an teneatur solvere legata *c.* 61. *n.* 6. Hæres ab intestato, necessarius &c. *n.* 14. hæredis obligatio *n.* 17. hæreditas religioso relicta cui cedat *c.* 26. *n.* 3. *& seq.*

Hæresis quid *c.* 14. *n.* 11. ejus pœnæ *n.* 12. quando incurrantur *ibid.* quid de rudibus *n.* 14. an quis ad fidem cogi possit *n.* 16. an liceat fidem dissimulare *n.* 17. & *seq.* cum hæreticis communicare, Psalmos cantare, organa pulsare, ab iis Sacramenta accipere, iis famulari, *n.* 23. *& seq.* sub iis militare *c.* 35. *n.* 4. arma præbere *c.* 20. *n.* 18.

Homicida V. Occisor, occidere.

Honor quid, quæ ei opposita *c.* 36. *n.* 1. qualiter debeat restitui *c.* 43. V. restitutio.

Horæ Canonicæ quid sint & quos obligent *c.* 72. *n.* 1. an Religiosos & Moniales. Extra chorum *n.* 1. & 2. quot personæ requirantur ad chorum *n.* 3. qui ab Horis excusentur, an Coadjutores, Vicarii &c. *n.* 5. qui beneficium nondum quietè possident n. 6. aut fructus non percipiunt *n.* 7. vel non habent competentiam *n.* 8. quid si sua culpâ careant fructibus *n.* 9. omittens quid teneatur restituere *n.* 10. & *seq.* quid si Canonicus absit à Choro vel præsens non cantet *n.* 14. cui restituendum *n.* 15. quæ impotentia ab horis excuset *n.* 16. an metus vel subita turbatio *n.* 17. infirmitas *n.* 18. Charitas *n.* 19. febris *n.* 20. non potens orare omnes an teneatur ad aliquas *n.* 21. non habens proprium Breviarium *n.* 22. excommunicatus, suspensus, irregularis *n.* 23.

Horæ

Hora qualiter recitandæ *c.* 73. requiritur attentio & intentio *n.* 1. & 2. an sufficiat attentio externa *n.* 3. an satisfaciat distractus *n.* 4. & *seq.* cum socio orans *n.* 8. notabilem partem omittens *n.* 10. quid de Litaniis & officio defunctorum *n.* 11. quid in dubio an quid omissum *n.* 12. quid de Thurificante, lumen portante &c. *n.* 13. quid de mutilante & truncante syllabas *n.* 14. aut orante ita submisse, ut seipsum non audiat *n.* 15. ex quo Breviario *n.* 16. quale officium *n.* 17. an possit mutari *n.* 18 inverti *n* 19. interrumpi *n.* 20. indebito tempore recitari *n.* 21.

Hypotheca quid quotuplex *c.* 46. *n.* 4. Creditor Hypothecarius præfertur aliis *n.* 5. & *seq.* quid si una res pluribus sit oppignorata *n.* 10. Varii hypothecæ effectus *c.* 60. *n.* 9. & *seq.* Ejus fructus & expensæ ad quem spectent *n.* 12.

I.

I*Dololatria* quid *c.* 65. *n.* 3.

Jejunium quid, quotuplex *c.* 74. *n.* 1. Abstinentia *n.* 2. una refectio *n.* 3. quid de Festo S. Marci & diebus Rogationum *n.* 5. de Vigilia S. Matthiæ *n.* 6. quid de Lacticiniis *n.* 7. quid si sumatur quid parum sæpius per diem *n.* 8. carnes an dari possint pueris aut amentibus *n.* 9. an prandium dividi vel protrahi *n.* 10. quid de existente in partibus hæreticis *n.* 11. vel peregrino *n.* 12. & 13. an Religiosi obligentur ad jejunia Diœcesis *n.* 14. quid de potu Chocolate, Caffè Theè *n.* 15. quæ hic obligatio Superioris aut Heri circa familiam *n.* 16.

à Jejunio excusantia quæ *c.* 75. an dispensatio *n.* 1. *& seq.* impotentia *n.* 7. *&* 8. annus 21. nondum impletus *n.* 9. ætas 60. annorum *n.* 10. labor *n.* 11. quid de cantante, scribente, nente, barbas tondente, pingente, equitante *n.* 13. quid de fatigato ex opere illicito *n.* 14. studente *n.* 15. quid si quis non possit dormire, nisi plenè refectus *n.* 16. quid si Herus aut Maritus edere præcipiat *n.* 17. vel id exigat urbanitas *n.* 18.

Ignorantia Juris naturæ an detur *c.* 1. *n.* 7. ignoranter peccantes an corrigendi *n.* 9. & *c.* 18. *n.* 3. V. correctio.

Impediens alium à consecutione boni ad quid obligetur *c.* 39. *n.* 1. quid si absque fraude id fiat *n.* 2. si zelo bono *n.* 3. *&* 4. aut aliis modis *n.* 5. *& seq.*

Imprecans mala diversa quot peccata admittat *c.* 8. *n.* 7.

Impubes minorennis, infans, infantiæ proximus qui? *c.* 50. *n.* 1. an contrahere possint ibid.

Impuberum Vota V votum & voti irritatio.

Incestus quid, an omnes ejusdem sint speciei *c.* 11 *n.* Spiritualis quid *ibid.*

Infamare proximum *c.* 36. *n.* 1. seipsum *n.* 7.

Infans V impubes.

Infideles an cogi possint ad fidem *c.* 14. *n.* 15. an vocari in belli socios *c.* 35. *n.* 3. an pacta eis servare *n.* 6. an arma ministrare liceat *c.* 20. *n.* 17.

Infidelitas quid quotuplex *c.* 14. *n.* 11.

Ingressus in Religionem an excuset à restitutione *c.* 47. *n.* 12. *& seq.* V. restitutio.

Inimicus diligendus *c.* 16. *n.* 7. ei ignoscendum *n.* 8.

Injustitia quid quotuplex *c.* 27. *n.* 1.
Innocentem occidere V. occidere.
Intentio quid, quotuplex, qualis requiratur ad Horas Canonicas *c.* 73. *n.* 1.
Invidia quid *c.* 12. *n.* 1.
Ira quid, quando mortalis *c.* 12. *n.* 14. cum Judæis communicare qualiter liceat *c.* 14. *num.* 23.
Judex tenetur sequi, quod est probabilius *c.* 3. *n.* 8. & 9. an juramentum relaxare possit *c.* 50. *n.* 18. ejus obligatio *c.* 62. *n.* 1. an munera acceptare *n.* 3. an unam causam præferre alteri *ibid.* quid de juris ordine *n.* 6. & *seq.*
Judicium quot personas requirat *c.* 62. *n.* 1. quot testes *n.* 8.
Judicium temerarium quid *c.* 36. *n.* 2 quale peccatum *n.* 4.
Juramentum quid, quotuplex *c.* 67. *n.* 1. an in eo detur parvitas materiæ *n.* 2. qualiter liceat *n.* 3 & *seq* quæ ejus materia *n.* 7. quid de modo & forma juramenti *n.* 9. jurare falsa per falsos Deos, per fidem Catholicam &c. *n.* 10. & *seq.* cum æquivocatione *n.* 16. sub conditione turpi *n.* 18. plura alia ad praxin *ibid.* quando cessat juramenti obligatio *n.* 21.
Juramenti dispensatio, commutatio, V. Votum
Jus quid quotuplex *c.* 21. *n.* 1. & *seq.*
Justitia quid *c.* 21. *n.* 4. quotuplex *n.* 5. contra legalem an peccet subtrahens se oneribus communibus *n.* 7. distributivæ opponitur acceptio personarum *c.* 28. *n.* 1. 2. & 3.

L.

Legatum quid *c.* 61. *n.* 1. Conditionatum *n.* 7. ad causas pias *n.* 10. quid si duo Legatarii sint ejusdem nominis *n.* 11. vel legetur res aliena *n.* 12. an legatum acquiratur ignoranti *n.* 13. ante traditionem morienti *num.* 16.

Lex quid, quotuplex *c.* 5. *n.* 1. *& seq.* lex humana an obliget in conscientia cum periculo vitæ, an graviter in materia levi *n.* 5. an ad actus merè internos *n.* 6. an & qualiter promulganda, Imperatoria, Pontificia, Principum & Episcoporum *n.* 7. 8. & 9. an acceptari & recipi, *n.* 10. & 11. consuetudo an valeat contra legem *n.* 13. & 14. quid si legislator sit invalidè electus *n.* 15. declarationes Cardinalium *n.* 16. quid in dubio legis *n.* 17. quid si legi tantùm sit probabiliter satisfactum *n.* 18. quid de tempore implendæ legis, *n.* 20.

Lege quinam obligentur? an ipse legislator *c.* 6. *n.* 1. & 2. an Clerici legibus civilibus *n.* 3. legibus Ecclesiæ an Catechumeni, Hæretici, Judæi, infideles *n.* 4. Ebrii, pueri, habentes lucida intervalla *n.* 5. perpetuò amentes *n.* 6. peregrini *n.* 7. *& seqq.* an liceat ponere impedimentum legi *n.* 15. an requiratur intentio implendi legem *n.* 19. an simul pluribus legibus satisfieri possit *n.* 20. In legis dubio quid V. dubium.

Legis contemptus *c.* 10. *n.* 4. *& seq.*

Litteras alienas aperire *c.* 36. *n.* 21.

Locatum quid *c.* 57. *n.* 10. obligatione Locatoris

ris *à nu.* 11. conductoris *n.* 13. quid de locante operam suam pluribus *n.* 14 quid si famulus ante tempus discedat *n.* 15. aut ab opere fuit impeditus *n.* 16. an succesſor teneatur stare locationi anteceſſoris *n.* 17 *& seq.* si res locata facta est melior, an pensio possit tunc augeri *n.* 19.

Ludus quid *c.* 59. *n.* 1. ejus conditiones *n.* 2. *& seq.* quid de apponente pecuniam adulterinam aut furtivam *n.* 5. ludente ex metu *n.* 6. cum fraude *n.* 7. sine peritia *n.* 8. certus de lucro *n.* 9. ludus prohibitus quis *n.* 10. an lucrum ex eo retineri possit *n.* 11. & 13. quid si ludas animo non solvendi *n.* 12. vel in loco Sacro aut exponas rem spiritualem pro temporali *n.* 15.

Luxuria quid & quotuplex *c.* 11. *n.* 3. fornicatio *n.* 4. stuprum *n.* 5. adulterium *n.* 6. inceſtus *n.* 7. pollutio *ibid.* Sodomia *n.* 14. bestialitas *n.* 15. coitus cum Dœmone *ibid.* Luxuriæ actus imperfecti *n.* 16. & 17.

M

Magia quid *c.* 65. *n.* 3. De magia suspectus an consuli possit *n.* 13.

Maledicere diei suæ an peccatum *c.* 15. *n.* 4.

Maledictum quid *c.* 16. V. blasphemia.

Malefactores an licite occidantur *c.* 34. *n.* 1. qualiter proscribi *n.* 2. an se possint defendere contra Satellites & alios *n.* 6. & 7. V. occidere.

Maleficium quid *c.* 65. *n.* 4. quomodo tolli possit *n.* 14 V. superstitio.

Mandans damnum ad quid teneatur *c.* 38. *n.* 2. *& seq.*

Medicus & Chyrurgus an semper adhibere debeant media probabiliora *c.* 3. *n.* 10. quomodo subvenire pauperi ægroto *c.* 17. *n.* 7. quid si ex sua culpa vel ignorantia infirmus moriatur *c.* 33. *n.* 18. an peccent, qui utuntur medico vel medicinis ignotis, suspectis *ibid.*

Mendicantes monachi quid possint circa dispensationem in votis & juramentis *c.* 71. *n.* 5. & 6.

Mercator jurans sibi merces pluris constare *c.* 67. *nu* 17.

Metallorum fodinæ ad quem spectent *c.* 22. *n.* 12.

Metus quid *c.* 49. *n.* 7. an vitiet contractum *n.* 8. quid de metu levi *n.* 9. aut à tertio incusso *nu.* 11.

Mixtio quid, an causet dominium rei *c.* 22. *num.* 22.

Minorennis quis *c* 50. *n.* 1.

Moderamen tutelæ excedens ad quid teneatur *c.* 42. *n.* 14.

Mollities V. pollutio.

Monasterium an succedat in bona professi *c.* 26. *n.* 1. & *seq.* an ea adire Religioso invito *n.* 4. an obligetur ex contractu vel delictò sui Religiosi aut Superioris *ibid.* V. Religiosus.

Monialium Clausura *c.* 64. *n.* 5. V. clausura.

Monopolium quid *c.* 55. *n.* 16. an liceat *ibid.*

Montes pietatis an liciti *c.* 54. *n.* 20.

Mutilare se an liceat *c.* 33. *n.* 12.

Mutus *c.* 38. *n.* 15. V. damnum

Mutuum quid *c.* 54 *n.* 1. in quo valore restituendum *n.* 2. ex mutuo an obligetur Ecclesia, pupillus Filius-familias *n.* 6. V. usura.

N.

Necessitas proximi quotuplex *c.* 12. *n.* 3. *c.* 32. *n.* 1. in necessitate quis præferendus *c.* 16 *n.* 13. *& seq.* an innocens nocenti *n.* 15. V. Eleëmosyna, furtum.
Negotiatio qualiter Clericis prohibita *c.* 55. *n.* 21.
Notorium quid & quotuplex *c.* 36. V. publicum.
Novitiatus quale tempus requirat *c.* 63. *nn.* 3. debet esse continuus *n.* 4. *&* 5 an resumi si transeatur ad aliud Monasterium, vel professio sit invalida *n.* 7. aut ejectus reassumatur *n.* 6. *&* 8.
Novitius an licitè redire possit ad sæculum *c.* 63 *n.* 9 quid de injustè ejecto *n.* 10. an à regrediente aliquid pro victu exigi *ibid.* retrahentes vel injustè votum negantes ad quid teneantur *c.* 42. *n.* 5. *&* 6. qualiter de suis disponere possit *c.* 61. *n.* 18.

O.

Occidere, innocentem directè *c.* 33. *n.* 12. indirectè *n.* 13. expellere fœtum *n.* 14 *& seq* quid de medicis, Chyrurgis, pharmacopæis imperitis vel malitiosis n. 17.
Occidere seipsum *c.* 33 *n.* 1. *&* 2. exponere se periculo vitæ *n.* 13 respuere media necessaria *n.* 4. Tyranno se offerre *n.* 5. peste infectis servire *n.* 6. tempore incendii se præcipitare *n.* 7. turrim hostilem incendere cum morte propria *n.* 8 seipsum judici sistere, laqueum injicere *n.* 9. & seq. quid de iis qui utuntur medico vel medicinis suspectis, ignotis *n.* 17.

Occisor, mutilator, vulnerator iniquus ad quid teneatur *c.* 42. *n.* 7. & 8. uxori, hæredi, fratribus *n.* 9. quid si occisus omnia remisit *n.* 10. vel uxor occisi æqualiter nubat *n.* 11. vel homicida publico supplicio afficiatur *n.* 12. aut in pugnam consenserit *n.* 13. vel moderamen excesserit *n.* 14. aut occisus absq; eo erat moriturus *n.* 16. confessarius homicidæ quid observare debeat *n.* 17.

Occidere Tyrannum aut malefactores *c.* 34. V. Malefactor, aggressor.

Occupatio rerum V. dominium.

Odium erga Deum quotuplex *c.* 16. *n.* 2. erga proximum n. 9. ei velle malum, optare mortem &c. *n.* 10. & 11.

Officia an possint vendi vel dari cognatis *c.* 28. *n.* 5. & 6.

Opinio quid *c.* 3. *n.* 1. probabilis in- & extrinsecè, quoad se, quoad nos &c. *n.* 2. an ideo probabilis quia ab uno gravi authore docetur *n.* 3. æq; probabilis, probabilior *n.* 4. quæ tutior *n.* 5. non licet sequi dubiè vel tenuiter probabilem *n.* 6. quid si agatur de valore Sacramenti *n.* 7. quid de judice *n* 8. Advocato *n.* 9. Medico Chirurgo *n.* 10. de honestate actionis *n.* 11. de Superiore & subdito *nu.* 12. & 20. quid si opinio sit censurata *num.* 18. quid de aliena *n.* 19. & 21. an legi certæ satisfiat per solutionem probabilem *c.* 5. *n.* 18.

Oscula amplexus quale peccatum *c.* 11. *n.* 18. ante & post copulam *c.* 8. *n.* 4.

P.

Pactum cum Diabolo *c.* 65. *n.* 4. cum homine V. Contractus.
Palpo quis dicatur c. 38. n. 12. ad quid teneatur *ibid.*
Parochus quam scientiam habere debeat *c.* 1. *n.* 10. excommunicatus an Sacramenta possit ministrare *c.* 20. *n.* 13. ejus varias obligationes V. *tom.* 2. *lit. P.*
Participans ex injusta damnificatione ad quid teneatur *c.* 38. *n.* 14.
Pauperibus subvenire V. Eleëmosyna.
Paupertas Religiosa V. Religiosus.
Peccatum quid *c.* 7. *n.* 1. quotuplex *n.* 2. specifica ejus distinctio *nn.* 3. unum sæpe plures habet malitias *nn.* 6. & 7. numerica peccati distinctio *c.* 8 *n.* 1. *& seq.* diu persistens in voluntate peccandi quot peccata admittat *n.* 3. varii casus à *n.* 4. ad peccatum internum processus practicus *c.* 9. *n.* 1. mortale veniale *c.* 10. *n.* 1. *& seq.*
Peccato cooperari proximè, remotè *c.* 20. *n.* 2. & seq. quid de scribente aut deferente litteras amatorias, sollicitantes ad duellum *n.* 7. quid de Choreis *ibid.* quid de ferente munera ad malum finem *n.* 8. quid de famula ornante & comitante Dominam fornicaturam *n.* 11. quid de Caupone recipiente fures, meretrices, apponente carnes die vetito à *n.* 15. arma ministrare infidelibus *nn.* 17. mutuare

pecunias usurario vel gerenti bellum injustum *num.* 19.

Peccatum minus suadere an liceat *c.* 19. *n.* 8. an dare occasionem peccandi, ut deprehensus corrigatur *n.* 10. V. scandalum.

Pignus quid *c.* 60. *n.* 9. ejus effectus *n.* 10. & 11. ad quem spectet ejus periculum, expensæ, fructus *n.* 12. V. hypotheca.

Peculium Religiosorum *c.* 25. *nu.* 16. V. Religiosus.

Possessio quid *c.* 23. *n.* 23. V. præscriptio

Possessor malæ fidei quis *c.* 40. *n.* 1. dubiæ fidei *n.* 2. quid si bonæ fidei dubium superveniat *n.* 4. quid de mala fide respectu unius & non alterius *n.* 5. malæ fidei ad quid teneatur *n.* 6. quid si tuus antecessor talis fuit *n.* 7. aut res possessa fuit meliorata vel pejorata *n.* 8. *& seq.* quid de casu fortuito *n.* 16. quos fructus & expensas restituere *c.* 41. *n.* 14. & 15. quid si non percepit fructus *num.* 23.

Possessor bonæ fidei ad quid teneatur *c.* 41. *n.* 1. quid si rem neglexit vel consumpsit *n.* 2. suæ miscuit *n.* 3. in proprio vel alieno agro seminavit *n.* 4. varii casus *n.* 5. *& seq.* ad quos fructus obligetur *n.* 11. an ad mixtos vel consumptos *n* 12. ad quas expensas *n.* 14. & 22. quid si rem malâ, & fructus bonâ fide retinuit *n.* 21.

Possessoris conditio an semper melior etiam extra materiam justitiæ *c.* 2. *n.* 5.

Præceptum V. Lex.

Prælatus quid possit sine consensu Capituli *c.* 26. *n.* 6. & 7.

Præmonstratenses necdum Subdiaconi an obligentur

gentur ad horas *c.* 72. *n.* 2. an eorum moniales *ibid.* participant cum mendicantibus in privilegiis *c.* 71. *n.* 5.

Præscriptio quid, an valeat pro foro interno *c.* 23. *n.* 1. an præscribantur res Sacræ *n.* 4. communes & publicæ *n.* 5. furtivæ *n.* 6. res vel actus meræ facultatis *n.* 7. & 8. an visitatio vel obedientia *n.* 9. quid de bona fide *n.* 10. quid in dubio *nu.* 11. & *seq.* an bonæ fidei obstet ignorantia juris *n.* 16. an prosit bona fides antecessoris *n* 17. an noceat mala *nu.* 18. an etiam possessori mediato *nu.* 19. Prælato vel successori in beneficio *n.* 20. titulus quid *n.* 21. qualis requiratur *n.* 22. quæ possessio *n.* 23. quam diu continuata *n.* 24. quid circa res immobiles vel jura Ecclesiæ *n.* 25. & 26. possessio immemorialis *n.* 27. quid de bonis fisco incorporatis *nu.* 28. quando dormiat *n.* 30. quando interrumpatur *n.* 31. & 32.

Præsumptio Spei opposita quid *c.* 15. *n.* 9. quid Si quis ideo peccet, quia putat æq; facilè plura quam unum remitti *n.* 11.

Precarium quid? in quo distinguatur à commodato *c.* 53. *n.* 4.

Princeps vel Superior an & quando suorum consilia sequi possint *c.* 3. *n.* 21.

Probabilitas quid V. opinio.

Professio Religiosa quid, quæ ejus requisita *c.* 63. *n.* 11. & *seq.* ejus effectus *n.* 13. quid si invalida *n* 14. & *seq.* professus an ad alium ordinem transire possit *c.* 63. *n.* 18. V. Religiosus.

Promissio quid *c.* 51. *n.* 1. ejus obligatio *n.* 2. quid si non acceptata *n.* 4. absenti facta *n* 5. & 6. quot modis cesset obligare *n.* 7. quid si

res promissa periit *n.* 8. aut promissa pluribus *n.* 9. jurata sub conditione turpi *c.* 67. *num.* 18.

Proximum odisse V. odium. Charitas.

Puella quid facere possit aut debeat contra invasorem pudicitiæ *c.* 34. *num.* 10. quæ alloquia adolescentum admittere *c.* 20 *nu.* 4. quo ornatu uti *n.* 5. & 6. litteras aut munera amatoria dare vel recipere *n.* 7. & *seq.* an choreis interesse *ibid.* V. scandalum.

Pubes, impubes, minorennis, infans quis *c.* 50. *n.* 1. an contrahere possint *n.* 2.

Q.

Quæstor non potens solvere omnibus, an possit aliquid accipere ut potius huic quam alteri solvat *c.* 55. *nu.* 18. quid si ludat aut cambiat pecuniis Domini sui *c.* 57. *n.* 9.

R.

Religio prout est *virtus c.* 65. *n.* 1. quæ vitia ei opposita *n.* 3.

Religio prout est *Status* quid *c.* 63. *nu.* 1. quinam ad eam recipi possint *num.* 2. ab ea aliquem retrahens ad quid teneatur *c.* 42. *n.* 5.

Religionis ingressus an excuset à solutione debiti *c.* 47. *nn.* 12. & *seq.* an ære gravatus licitè ingrediatur *n.* 18. quid si jam sit professus *n.* 20. aut malâ fide susceptus *n.* 21.

Religiosus ad quid obligetur vi status *c.* 64. *n.* 1. an admittere Reformationem *n.* 2. negligens Regu-

Regulas, statuta aut media perfectionis *nu.* 3. quid de Superioribus in hoc conniventibus *ibid.* quid de fugitivis, apostatis *nu.* 14. *& seq.* an ad alium ordinem transire possit *c.* 63. *n.* 18. quid de eo, qui ex consuetudine vel contemptu peccat in re levi *c.* 10. *nu.* 5. *& seq. c.* 19. *n.* 13.

Religiosus ad quid obligetur ex *voto paupertatis* an etiam Prælati & invalidè professi *c.* 25. *n.* 1. an sit Dominus famæ & rerum Spiritualium *n.* 2. an valeat licentia ad illicita aut superflua *n.* 3. qualis hæc esse debeat *n.* 4. an sufficiat præsumpta *nu.* 5. dolo vel metu obtenta *n.* 8. data ab inferiore contra legem superioris *nu.* 9. quæ hic materia gravis *nu.* 6. an peccet qui sibi complacet in divitiis *n.* 7. manufacta vel scripta donat *nu.* 10. res aliquas occultat *nu.* 11. multa modica dat vel accipit *nu.* 12. *&* 13. quid si acceptet aliquid animo dandi pauperibus vel lectâ Missâ stipendium assignet amico. 14. nummos deponat apud tertium *nu.* 15. quid de peculio *nu.* 16. cui acquirat *c.* 26. *num.* 1. an licitè acceptet beneficium invito Superiore *num.* 2. quid si obveniat hæreditas vel legatum *n.* 3. an ipso inscio adiri possit à Monasterio *n.* 4. ex Religiosi vel Superioris contractu qualiter obligetur Monasterium *n.* 5.

Res aptæ præscribi V. præscriptio.

Res derelictæ cujus sint *c.* 22. *n.* 14.

Restitutio quid *c.* 37. *n.* 1. ejus radices *n.* 2. ad eam qualiter obligetur damnificator injustus *n.* 3. culpa quotuplex *nu.* 4. damnum grave cum culpa levi *n.* 5. *&* 6 quæ culpa in contractu aut officio commissa *n.* 8. an sola ju-

ridica *nu.* 9. quid de damnificante indirectè *n.* 10. *& seq.* quid si tuum delictum alteri imputetur *n.* 13. quid si res tuæ custodiæ commissa *n.* 14. commodata, mutuò accepta *num.* 16.

Restitutio ex *cooperatione* ad damnum *c.* 38. *n.* 1. mandans *n.* 2. *&* 3. Rati-habens *n.* 4. quid si ipse mandatarius damnum patiatur *n.* 5. ad quid Consulens *n.* 6. quid si consilium ipsi utenti vel tertio sit nocivum *n.* 7. volenti auferre majus suadere minus, *n.* 8. quid si metu mortis ostendas furi alienum Thesaurum *n.* 9. aut tuo exemplo inducas *n.* 10. Consentiens *n.* 11. Palpo *n.* 12. dans recursum *n.* 13. participans *n.* 14. non impediens *n.* 15. *& seq.* quid in dubio *à n.* 18. quis ordo inter damnificatores *n.* 21. *& seq.*

Restitutio ob impeditum alterius bonum *c.* 39. V. impediens.

Restitutio ex re accepta c. 40. *n* 1. quid de re metu incendii ejecta *n.* 15. casu pereunte *n.* 16. accepta pro opere turpi *n.* 18. aut aliunde debita *n.* 19. V. Possessor.

Restitutio pro bonis *animæ* & *corporis c.* 42. *n.* 1. quid pro damno spirituali *à n.* 2. pro occisione, mutilatione *à n.* 7. V. occisor.

Restitutio ex *adulterio & stupro c.* 43. per totum V. adulter, deflorator.

Restitutio pro *fama* & honore *c.* 44. *n.* 1. an obliget hæredes *n.* 2. quid si crimen sit publicum vel tale credebatur *n.* 3. quid si crimen dictum de Petro intelligatur de Paulo *n.* 4. qualiter revocandum *n.* 5. *& seq.* quæ hic excusent *n.* 10. *& seq.* an reciproca infamatio *n.* 14. *& seq.*

Resti-

Restitutio Cui fieri debeat *c.* 45. *n.* 1. an hæredi *n.* 2. possessori *n.* 3. an furi *n.* 4. *& seq.* credita aut bona incerta *n.* 6. *&* 7. inventa *n.* 8. *& seq.* vacantia *n.* 11.

Restitutio quo *tempore* fieri debeat *c.* 45. *à n.* 12. quo loco & cujus expensis *n.* 15. debitor ex delicto *ibid.* ex re accepta *n.* 16. *&* 17. ex contractu *n.* 18.

Restitutionis ordo inter debitores *c.* 38. *n.* 21.

Restitutionis Ordo inter creditores *c.* 46. *n.* 1. alimenta, funeralia *n.* 2. debita certa *n.* 3. hypothecata *n.* 4. tempore priora *n* 5. debita ex delicto *n.* 6. personalia *n.* 7. quid de eo, qui primò petit *n.* 8. aut rem vendidit non accepto pretio *n.* 9. aut res secundò fuit oppignorata *n.* 10. aut debitor donationes faciat *n.* 11.

à Restitutione quid excusset, an periculum animæ, vitæ, famæ *c.* 47. *n.* 1. jactura statûs *n.* 2. grave damnum *n.* 3. lucrum cessans ex dilatione *n.* 4. quid si creditor remittat *n.* 5. aut quis immemor debiti aliquid donavit *n.* 6. aut solvit creditoris Creditori *n.* 7. quid de compositione Papæ *n.* 8. cessione fori *n.* 9. ingressu in Religionem *â n.* 12. quid si jam professus *n.* 20. aut mala fide susceptus *n* 21.

Restitutio fructuum V. possessor.

Reus interrogatus an negare possit crimen *c.* 62. *n.* 10. citatus an teneatur comparere *ibid.* quid si fateatur sub promissione immunitatis *n.* 13. an prodere complices occultos *n.* 12.

S.

Sacrilegium quid c. 65 n. 4.
Sancti eorumq; reliquiæ & imagines sunt honorandæ c. 65. n. 1. quid de Sanctis non Canonisatis *n.* 6
Scandalum quid & quotuplex *c.* 19. *n.* 1. & 2. quale peccatum *n.* 3. & 4. quid de histrionibus, turpia loquentibus, exhibentibus, pingentibus &c. *n.* 5. & 6. quid de malo exemplo *n.* 7. an minus malum suadere *n.* 8. an in materia justitiæ *nu.* 9. an dari occasio peccandi, ut deprehensus corrigatur *n.* 10. an subornare, qui tentet *n.* 11. quid de inducente ad peccata venialia *n.* 13.
Ad *Scandalum* vitandum quæ actiiones omittendæ *c.* 20. *nu.* 1. an etiam præceptæ *ibid.* V. peccato cooperari.
Scrupulus quid, ejus radices, signa, remedia *c.* 4. *per totum.*
Secretum quid quotuplex *c.* 36. *n.* 19. quæ ejus obligatio *ibid.* quid si immineat grave malum *n.* 20. quid de apertione litterarum *n.* 21. secretum fraudulenter acceptum *n.* 22.
Sententia probabilis V. opinio.
Sententiam ferre V. Judex.
Sepultura an vendi possit *c.* 66. *n.* 15.
Servorum vota V. vota irritare.
Servitutes quid, qualiter præscribantur *c.* 23. *num.* 14.
Simonia quid *c.* 66. *n.* 1. quid si fictè promittas temporale *ibid.* pro calice, Ecclesia *n.* 3. sine pacto *n.* 4. quæ juris divini, quæ humani *n.* 5.

n. 5. mentalis, realis, confidentialis *n.* 6. & 7. ſolvere debita vel alere in ſtudiis ea conditione, ut vel Religioſus fiat vel refundat expenſas, aut quid exigere pro Religionis ingreſſu, pro victu, dote vel hæreditate *n.* 8. quid de Monaſteriis opulentis *ibid.* an quid pro doctione, Magiſterio *n.* 9. pro Sacramentorum adminiſtratione *n.* 10. actu virtutis *n.* 11. poteſtate abſolvendi, pro diſpenſatione *ibid.* intuitu conſecrationis templi, campanæ, ordinationis, approbationis &c. *n.* 13. viſitationis *n.* 14. Sepulturæ *n.* 15. pro jure patronatûs *n.* 16. officiis Regularium *n.* 17. intuitu permutationis *n.* 18. recommendationis aut retardationis *n.* 19. ſuſtentationis *n.* 20. ne amittam mutuum vel ideo mutuem, ut vel reddat mutuum vel det beneficium *n.* 21. varii caſus *à n.* 22. quid ſi temporale ſit motivum dandi Spirituale *n.* 25. varii caſus *à n.* 26. emere titulum ordinationis *n.* 30. an excuſet conſuetudo *n.* 31. redemptio vexæ *n.* 32. & ſeq. Simoniacorum pœnæ *n.* 35. quid ſi à tertio commiſſa *n.* 36. res ſimoniaca an reſtituenda *n.* 38.

Societas quid, ejus conditiones *c.* 60. *n.* 1.

Sodomia quid *c.* 11. *n.* 14.

Sollicitare ad peccatum *c.* 19. *n.* 5. 7. V. ſcandalum.

Specificatio quid, quomodo transferat dominium *c.* 22. *n.* 21.

Spes quid *c.* 15. *n.* 1. ejus objectum *n.* 2. neceſſitas *n.* 4. & 5. Spei oppoſita *n.* 6. & *ſeq.* quid de eo, qui optat perpetuo frui terrenis *nu.* 11.

Sponſio quid *c.* 59. *n.* 1. V. ludus.

Sponsalia ex metu, ne domo ejiciatur, an sint valida *c.* 49. *n.* 16.
Status Patriæ V. tributum.
Status Religiosus V. Religio.
Stuprum quid *c.* 11. *n.* 5. qualiter stupro resistendum *ibid.* an stuprator occidi *c.* 34. *n.* 9.
Suadere malum V. consulens, scandalum.
Subditi an teneantur obedire Superiori præcipienti ex opinione minus probabili *c.* 3. *n.* 12. in dubio, an lex sit justa *c.* 5. *n.* 17.
Subsidium Charitativum quid *c.* 27. *n.* 8.
Superbia quid, ejus filiæ *c.* 11. *n.* 1.
Superior an & quando possit suorum consilia sequi *c.* 3. *n.* 21.
Superstitio quid *c.* 65. *n.* 3. pactum cum dæmone *n.* 4. prædicere futura *n.* 8. varii Casus *à n.* 9. quid in dubio *n.* 12. consulere de magia suspectum *n.* 13. petere ut tollat maleficium *n.* 14.
Suspicio temeraria quid *c.* 36. *n.* 2. quale peccatum *n.* 3.
Susurratio quid, quale peccatum *c.* 16. *n.* 17.
Sylvas, pascua occupare defructuare *c.* 22. *n.* 13.

T.

Tactus impudici *c.* 11. *n.* 17.
Tentatio Dei quid *c.* 65. *n.* 16. formalis, interpretativa *ibid.* est species præsumptionis *c.* 15. *n.* 10.
Testamentum quid *c.* 61. *n.* 1. quotuplex legatum Codicillus fidei-commissum *n.* 2. privilegiatum *n.* 3. Patris inter filios *n.* 4. est revocabile *n.* 5. non solemne an valeat *n.* 6. quid de.

de conditionato *à n.* 7. Teſtamenta novitiorum *n.* 18. Clericorum *n.* 3. & *c.* 24. *n.* 15.
Teſtari falſum vel alium ad hoc inducere *c.* 62. *num.* 9.
Theſaurus quid *c.* 22. *n.* 15. inventus ad quem ſpectet *n.* 16. *& ſeq.*
Titulus quid V. præſcriptio. Uſura.
Titulum ordinationis emere *c.* 66. *n.* 30.
Tributum quid quotuplex *c.* 27. *n.* 1. conditiones ut ſit juſtum *à n.* 2 an obliget Clericos *n.* 5. defraudantes an teneantur reſtituere *n.* 6. & 7. an excuſentur pauperes *n.* 11. dubiè juſtum an exſcribi poſſit *n.* 9. qualiter approbari à ſtatibus *ibid.* Tributorum executores *n.* 10. injuſta tributa exigentes *c.* 20. *n.* 19.
Turpia aſpicere, legere, loqui &c. *c.* 11. *à n.* 17.
Tutius quid dicatur, an in dubio ſemper eligendum *c.* 2. *n.* 4.

U.

ULtima voluntas V. Teſtamentum.
Uſura quid, quotuplex *c* 54. *n.* 7. realis, mentalis *n.* 8. ex ſola gratitudine quid exigere *n* 10. Juſtus titulus quotuplex *n.* 11. lucrum ceſſans *n* 12. pœna conventionalis *n.* 13. & 14. an quia pecunia præſens melior eſt quam futura *n.* 15. an quia mutuans ſe obligat ad non repetendam ſortem *n.* 16. quid ſi implicitè velis inire contractum ſponſionis *n.* 18. cenſus *n.* 19. emere infra pretium ob anticipatam ſolutionem *nu.* 23. aut carius vendere ob differendam *n.* 8. quid de Monte pietatis *n.* 20. contractu Antichryſeos *n.* 21.

n. 21. Mohatra *n.* 22. fundum dare ad creditum reservata pensione *n.* 24. Chyrographum continens mille emere pro 500. *n.* 25. debitum liquidum 100. pro 90. *n.* 26. aliquid exigere pro usu pecuniæ *n.* 27. vel ut abstineat ab usu sui juris *num.* 28. usurarium contractum alteri cedere *n* 29. usurarius an fiat Dominus usuræ, an econtra restituere *n.* 30. an usuræ permitti possint *nu.* 31. usurariorum pœnæ *n.* 32.

Uxoris vota V. voti irritatio.

V.

Valor rei crescere potest & decrescere *c.* 40. *n.* 9. in quo valore res aliena restituenda *ibid.* in quo res mutuò accepta *c.* 54. *n.* 2. *& seq.* V. Possessor, mutuum.

Venatio prohibita Clericis *c.* 22. *n.* 6. an omnibus possit à Principe prohiberi *n.* 7. *&* 8 quid de venantibus contra prohibitionem *n.* 9. quid si unus feram læsit, alter cœpit *n.* 10.

Venditio quid *c.* 55. *n.* 1. V. emptio.

Venditio debiti V. usura

Vendere contra leges patriæ *c.* 39. *n.* 7.

Vendens rem alienam ad quid teneatur *c.* 41. *n.* 16. quid si pereat *nu.* 17. an nomine alieno vendens, emens *&c.* possit aliquid retinere titulo industriæ *nu.* 24. quid si juret se non posse minoris vendere *c.* 55. *n.* 17. V. emptio, usura,

Verbis sacris abuti *c.* 65, *n.* 17.

Visitatio an præscribi possit *c.* 23. *n.* 9. an aliquid pro ea accipi *c.* 66. *n.* 14.

Votum quid *c.* 68. *n.* 1. ex metu vel errore *nn.* 2. B. V. vel alicui Sancto *n.* 3. ejus materia *n.* 4. & 5. quotuplex *n.* 6. quid in dubio de valore *n.* 7. & *seq.* vovens in ebrietate *n.* 10. rem impossibilem saltem ex parte *n.* 11. & *seq.* factum alienum *nu.* 12. rem malam *n.* 15. & *seq.* vovens nunquam vovere *n.* 17. non ingredi Religionem *n.* 18.

Voti obligatio quando gravis aut levis *c.* 69. *à n.* 1. Variæ Regulæ. *ibid.* ex quibus resolvuntur varii casus *à n.* 7. vota annexa tempori *à n.* 13. vovens abstinere â lusu, à vino &c. an toties peccet, quoties ludit vel bibit *n.* 16. & *seq.* vovens sub conditione *n.* 15. sub pœna *num* 19.

Voti Cessatio c. 70. *à n.* 1. irritatio *n.* 4. qui possint irritare *n.* 5. an Papa, Episcopus, Superiores Regularium *à n.* 6. an vota propria *n.* 10. quid de Patre, tutore *n.* 11. & 12. Curatore *n.* 13. emissa post pubertatem *n.* 14. commutata *nu.* 15. implenda post subjectionem *n.* 16. ordo inter irritantes *n.* 17. Vota uxoris an irritari à marito *à n.* 18. servorum à Domino *ibid.* an reservata *c.* 71. *n.* 13.

Voti dispensatio quid *c.* 71. *nu.* 1. ejus causæ *nu* 2. quid si causa sit dubia *nu.* 3. quinam dispensare possint *n.* 4. an mendicantes *n.* 5.

Vota Reservata quæ *c.* 71. *nu.* 7. an dubia, conditionata ex metu facta, pœnalia, disjunctiva *nu.* 8. & 9. imperfecta *num.* 10. commutata *n* 11. reservata an possint irritari *nu.* 12. Generalis Facultas dispensandi an comprehendat reservata *nu.* 13. dispensat

sata an cessante fine reviviscant *n.* 14. in reservatis quando dispenset Episcopus *ibid.* an etiam mendicantes *n.* 15.

Voti commutatio quid *c.* 71. *nu.* 16. à quo fiat *nu.* 17. an extra confessionem *nu.* 18. an redire licest ad prius votum *n.* 19. an omnia mutari in votum Religionis, an redeant non secutâ, aut cessent secutâ professione *num.* 20. & 21. quid de voto pœnali *num.* 22. qui vovit non petere dispensationem an possit uti commutatione *num.* 23.

Vulnerator, mutilator &c. ad quid teneatur *c.* 42. *n.* 7. & 8. V. occisor.

Laudetur JEsus Christus.

FINIS.

Errata ex Tomo primo.

Pag.	Lin.	
77.	17.	clericu lege clericus.
133.	21.	ad hoc leg. ex hoc.
143.	pen.	foret leg. est.
205.	8.	& veniale leg. vel veniale.
208.	20.	essent leg. esset.
212.	6.	quia leg. aut.
317	17.	qui leg. quia.
341.	16.	thipsis leg. phthisis.
464.	23.	intendat leg. attendat.
490.	17.	S leg. si.
493.	26.	qui leg. quia.
565.	15.	facta leg. factam.
570.	30.	libris leg. liberis.
580.	3.	si leg. sit.
596.	29.	dominum leg. dominium.
634.	9.	sterilitate leg. fertilitate.
644.	19.	alias leg. aleas.
653.	8.	aliquid leg. aliqui.
687.	2.	probatum leg. probatus.
694.	6.	nullas leg. nulla.
710.	29.	hic leg. his.
722.	30.	si leg. sic.
724.	6.	aut leg. ut.
736.	30.	si leg. ss.
767.	5.	adjurent leg. abjurent.
769.	6.	illa leg. illos.
781.	13.	malum leg. malam.
827.	13.	otiosa. leg. odiosa.
829.	26.	ingredi leg. ingrediendi.
854.	9.	securiùs leg. seriùs.

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

RP JANSEN,
THEOLOGIA
MORALIS,

TOM.

Th
2123

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN